

พุทธวงศ์

เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญโญ

พุ ท ธ ว ง ศ์

พุทธวงศ์

เรียบเรียงโดย หลวงพ่อชุมพล พลปญโญ

สถิติการพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่ ๕

วันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๖

จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๔

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๔ จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓

วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓ จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒

วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๑ จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๐ จำนวนพิมพ์ ๔๐,๐๐๐ เล่ม

รวมยอดพิมพ์ที่พิมพ์มาแล้วทั้งหมด จำนวน ๑๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่

บริษัท สยามคัลเลอร์พริ้น จำกัด

๔๑/๒๓ หมู่ ๓ ซอยกันตนา ตำบลบางใหญ่

อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐

โทร. ๐๒ ๙๙๓ ๖๕๐๐-๙ แฟกซ์ ๐๒ ๙๙๓ ๖๕๓๙

Email: siamcolourprint@yahoo.co.th

info@siamcolourprint-2549.com

ท่านที่ต้องการหนังสือ หรือต้องการร่วมพิมพ์ กรุณาติดต่อ

บริษัท ไทโยต้า เกตรา ยูสคาร์ จำกัด สาขาเมืองปทุม

๖๖ หมู่ ๓ ถ.กรุงเทพ-ปทุมธานี ต.บ้านฉาง อ.เมือง จ.ปทุมธานี ๑๒๐๐๐

โทร. ๐๒ ๕๘๑ ๔๖๖๒ โทรสาร ๐๒ ๙๙๕ ๙๓๒๑

Email : dhmmaconnect2015@gmail.com

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ชื่อว่า พุทธวงศ์ เพราะเป็นการพรรณนาถึงวงศ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คัมภีร์พุทธวงศ์นี้ เป็นคัมภีร์ที่นับเนื่องจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

เป็นพุทธประเพณีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่จะตรัสแสดงพุทธวงศ์ในสมาคมแห่งพระญาติ ดังที่พระองค์ทรงรำพึงในพระหฤทัยก่อนที่จะตรัสแสดงพุทธวงศ์ว่า “เพราะพระญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร เพราะพระญาติเหล่านั้น พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ดอกว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม...”

คัมภีร์พุทธวงศ์เป็นคัมภีร์ที่สำคัญมาก เป็นพุทธวิสัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นผู้แสดงเอง ไม่ใช่วิสัยของพระสาวกที่จะรู้ แต่เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงแล้ว พระสาวกผู้มีศรัทธาอันยิ่งก็จะทรงจำสืบทอด ๆ มา แม้แต่พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากที่สุดก็ยังมีความศรัทธา ได้เดินทางมาจากกรุงราชคฤห์สู่กรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อกราบอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงพุทธวงศ์เทศนา ดังที่พระสารีบุตรท่านแสดงเจตนาอันประกอบด้วยศรัทธาของท่านออกมาดังนี้ “ในกาลนั้นแล พระสารีบุตรเถระจึงคิดว่า เอาเถิด จำเราจักเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลขอให้พระองค์แสดงพระพุทธวงศ์เทศนา อันจักแสดงซึ่งพระพุทธคุณ อันพุทธวงศ์เทศนานั้นจะมีอุปการะมาก นำมาซึ่งความเลื่อมใสใหญ่...” ในกาลอันเป็นมหามงคลนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระมหากรุณาจึงตรัสแสดงพุทธวงศ์เทศนา ดังคำที่ว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศธรรมกถาพุทธจริตของอดีตพระชินวรมุณีทั้งหลาย ที่มาถึงโดยสืบ ๆ กันมา ของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธวงศ์เทศนาที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกใน

โลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยพระพุทฺเพนิวาसानุสตีญาณ (การระลึกชาติแต่หนหลัง) ท่านทั้งหลาย จงตั้งใจฟังพุทธวงศ์อันไพเราะ ที่ให้เกิดปีติปราโมช บรรเทาความโศกศัลย์ ให้ได้สมบัติทั้งปวงของเรา ท่านทั้งหลาย จงปฏิบัติจงดำเนินมรรคเป็นเครื่องบำบัดความเมา บรรเทาความโศก เปลื้องโสมงสาร เป็นที่สิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวงโดยเคารพเถิด”

ข้าพเจ้าเห็นว่าคัมภีร์พุทธวงศ์นี้มีคุณประโยชน์มาก เพราะเป็นการบอกเล่าชี้แจงเรื่องราว ความเป็นมาเป็นไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อที่จะได้ปลูกศรัทธาปสาทะ ให้แก่ท่านพุทธศาสนิกชนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

อันว่าศรัทธานั้นเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เพราะว่าศรัทธาเป็นอริยทรัพย์ เป็นผลกำลังให้กุศลอื่น ๆ ได้โอกาสบังเกิดตาม ศรัทธาช่วยเกื้อหนุนให้เกิดความราบรื่นของกระแสบารมีอื่นที่จะมารวมพลังกัน ศรัทธาเป็นอินทรีย์องค์ประกอบของความรู้อย่างแจ่มแจ้งในธรรม และศรัทธาเป็นองค์คุณของพระอริยบุคคล

ถ้าหากว่าท่านใดที่อ่านเนื้อเรื่องที่มีเกี่ยวข้องกับเทวดา เกี่ยวข้องกับภูมิทิพย์ทั้งหลาย แล้วท่านคิดว่าเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องงมงาย ก็ต้องเรียนแก่ท่านว่า ในทางพระพุทธศาสนามีหลักวิชาการที่เป็นวิธีพิสูจน์เรื่องเหล่านี้อยู่ คือท่านครูบาอาจารย์ที่ท่านได้รักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมาจนถึงยุคของเราท่านทุกวันนี้ได้กล่าวว่า “ท่านสาธุชนพึงกระทำให้สำเร็จให้จิตเป็นฌาน ยิ่งถ้าได้ถึงจตุตถฌานก็ยิ่งดี ท่านสาธุชนผู้ประกอบด้วยความศรัทธาก็จะสามารถพิสูจน์เรื่องเหล่านี้ได้” ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาสอนแนวทางในการทำสมาธิไว้อย่างละเอียดละออ ทุกคนสามารถทำให้เกิดให้ได้ ถ้ามีความเพียร

แต่ถ้าท่านไม่ต้องการที่จะปฏิบัติสมาธิ ครูบาอาจารย์ฝ่ายกรรมฐานท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า “ก็ถือว่าท่านไม่คิดสร้างเครื่องมือพิสูจน์ความจริง ท่านก็ไม่ควรพูดว่าเรื่องของเทวดา เรื่องสวรรค์นรก เรื่องภูมิทิพย์เป็นของงมงาย ไม่มีอยู่จริง”

ข้าพเจ้าได้นำคัมภีร์พุทธวงศ์มาจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยพยายามรักษารูปแบบภาษาตามสำนวนแปล ที่ท่านนักปราชญ์ราชบัณฑิตได้แปลไว้ ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงขัดเกลาสำนวนบ้าง เพื่อให้ท่านสาธุชนผู้ไม่คุ้นเคยกับสำนวนภาษาบาลีได้อ่านง่ายขึ้น

การที่ข้าพเจ้าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกมาเผยแพร่เป็นธรรมทาน หวังว่าจะเกิดคุณประโยชน์แก่ท่านสาธุชน และเกิดประโยชน์โดยรวมแก่พระพุทธศาสนา

กุศลผลบุญใดที่เกิดจากการพิมพ์ธรรมะเผยแพร่ขอให้ท่านสาธุชนและสรรพสัตว์ทั้งปวงจงมีส่วนในผลบุญนี้จงทุกประการ

หนังสือเล่มนี้มีข้อผิดพลาดบกพร่องที่ใด ข้าพเจ้าขออ้อมรับ เพื่อแก้ไขต่อไปในโอกาสข้างหน้า

คุณความดีที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ ถือว่าเป็นคุณความดีของท่านนักปราชญ์ราชบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาได้กระทำไว้

ส่วนความดีในการดำเนินงานขอถวายบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิฑามารดา ครูบาอาจารย์และท่านผู้มีพระคุณ

ธรรมะที่ข้าพเจ้าบันทึกไม่สงวนลิขสิทธิ์

ขอให้ธรรมะอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงแพร่ขยายไปกว้างไกล ยังประโยชน์แก่สรรพสัตว์

ขออนุโมทนา

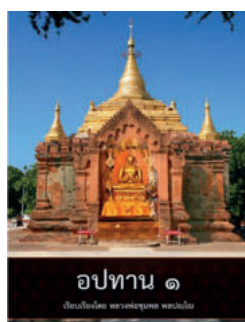
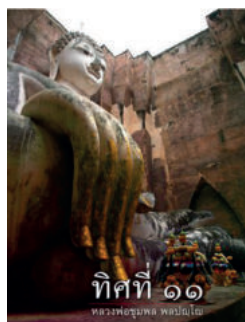
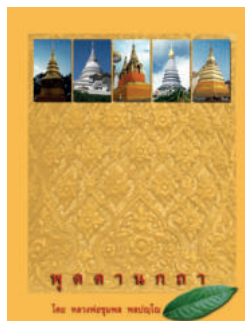
พระ ชุมพล พลบุญโย

๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

ขอเชิญอ่านธรรมะของหลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ เพิ่มเติมได้ที่

<http://www.chumpolpalapanyo.com>

และเชิญติดตามอ่านหนังสือธรรมะของหลวงพ่อชุมพล พลปญฺโญ เล่มอื่น ๆ ได้ดังนี้

คำอธิบายภาพ

ภาพปกหน้าด้านนอก ภาพของพระเจดีย์ตันจีตอง(Tant Kyi Taung) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่บนยอดเขาตันจี ริมฝั่งแม่น้ำอิระวดีด้านตะวันตก

ภาพปกหน้าด้านใน ภาพของพระเจดีย์ชเวสิกอง(Shwezigon Pagoda-ชเวซีคองพยา) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศเหนือ บรรจด้วยพระเขี้ยวแก้วจำลองของพระพุทธเจ้า ถือเป็นเจดีย์ที่สำคัญที่สุดและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของเมืองพุกาม

ภาพปกหลังด้านนอก ภาพของพระเจดีย์ตูยีนตอง(Tu Yin Taung) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่บนยอดเขาตูยีน

ภาพปกหลังด้านใน ภาพของพระเจดีย์โลกะนันดา(Lawkananda Pagoda) พระเจดีย์องค์สำคัญของเมืองพุกามที่พระเจ้าอโนรธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักกำหนดขอบเขตของเมืองพุกามด้านทิศใต้ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอิระวดี ผู้ที่ล่องเรือมาตามแม่น้ำอิระวดีจากทางใต้ เมื่อเห็นสีทองอร่ามของพระเจดีย์โลกะนันดาก็จะถือเป็นเครื่องหมายว่าได้มาถึงเมืองพุกามแล้ว

ส่วนภาพประกอบภายในเล่มส่วนใหญ่จะเป็นภาพพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะไทยใหญ่ จากวัดงาเผ่งอง(Nga Phe Chaung Monastery) ในอาณาบริเวณทะเลสาบอินเล รัฐฉาน

สารบัญ

คำนำ	ก
รัตนจักรมณกัณฑ์	๑
ทรงเนรมิตรัตนจักรมณ	๑
คันธารัมภกถา	๑๓
กถาปรารภคัมภีร์	๑๓
นิทานกถา	๑๕
พาหิรนิทานกถา	๑๕
อัปกันตนิทาน	๒๐
พรรณนารัตนจักรมณกัณฑ์	๒๐
พระพุทธรูปดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์	๓๓
สุเมธกถา	๕๘
เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส	๕๘
อรรถกถาสุมะปัตตนาถา	๗๔
๑. วงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ ๑	๑๑๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า	๑๑๒
พรรณनावศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ ๑	๑๑๕
๒. วงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒	๑๒๓
ว่าด้วยพระประวัติของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า	๑๒๓
พรรณनावศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒	๑๓๑
๓. วงศ์พระมกคลพุทธเจ้าที่ ๓	๑๔๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระมกคลพุทธเจ้า	๑๔๑
พรรณनावศ์พระมกคลพุทธเจ้าที่ ๓	๑๔๑
๔. วงศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔	๑๕๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุมนพุทธเจ้า	๑๕๔
พรรณनावศ์พระสุมนพุทธเจ้าที่ ๔	๑๕๔
๕. วงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕	๑๖๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระเรวตพุทธเจ้า	๑๖๒
พรรณनावศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕	๑๖๒

๖. วงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖	๑๖๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระโสภิตพุทธเจ้า	๑๖๕
พรรณनावงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖	๑๖๕
๗. วงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗	๑๗๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า	๑๗๕
พรรณनावงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗	๑๗๕
๘. วงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘	๑๘๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมพุทธเจ้า	๑๘๑
พรรณनावงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘	๑๘๑
๙. วงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙	๑๘๘
ว่าด้วยพระประวัติของพระนารทพุทธเจ้า	๑๘๘
พรรณनावงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙	๑๘๘
๑๐. วงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐	๑๙๖
ว่าด้วยพระประวัติของปทุมุตตรพุทธเจ้า	๑๙๖
พรรณनावงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐	๑๙๖
๑๑. วงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑	๒๐๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุเมธพุทธเจ้า	๒๐๔
พรรณनावงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑	๒๐๔
๑๒. วงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒	๒๑๐
ว่าด้วยพระประวัติของพระสุชาตพุทธเจ้า	๒๑๐
พรรณनावงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒	๒๑๐
๑๓. วงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓	๒๑๖
ว่าด้วยพระประวัติของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า	๒๑๖
พรรณनावงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓	๒๑๖
๑๔. วงศ์พระอัครทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔	๒๒๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระอัครทัสสีพุทธเจ้า	๒๒๕
พรรณनावงศ์พระอัครทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๔	๒๒๕
๑๕. วงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕	๒๓๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า	๒๓๑
พรรณनावงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕	๒๓๑
๑๖. วงศ์พระสิทธิศตพุทธเจ้าที่ ๑๖	๒๓๖
ว่าด้วยพระประวัติของพระสิทธิศตพุทธเจ้า	๒๓๖

พรรณनावงศ์พระสิทธิศตพุทธเจ้าที่ ๑๖	๒๓๖
๑๗. วงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗	๒๔๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระติสสพุทธเจ้า	๒๔๒
พรรณनावงศ์พระติสสพุทธเจ้าที่ ๑๗	๒๔๒
๑๘. วงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘	๒๔๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระปุสสพุทธเจ้า	๒๔๕
พรรณनावงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘	๒๔๕
๑๙. วงศ์พระวิปัสสิพุทธเจ้า ๑๙	๒๕๔
ว่าด้วยพระประวัติของพระวิปัสสิพุทธเจ้า	๒๕๔
พรรณनावงศ์พระวิปัสสิพุทธเจ้าที่ ๑๙	๒๕๔
๒๐. วงศ์พระสิจีพุทธเจ้าที่ ๒๐	๒๖๒
ว่าด้วยพระประวัติของพระสิจีพุทธเจ้า	๒๖๒
พรรณनावงศ์พระสิจีพุทธเจ้าที่ ๒๐	๒๖๒
๒๑. วงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑	๒๖๘
ว่าด้วยพระประวัติของพระเวสสภูพุทธเจ้า	๒๖๘
พรรณनावงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้าที่ ๒๑	๒๖๘
๒๒. วงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒	๒๗๕
ว่าด้วยพระประวัติของพระกกุสันธพุทธเจ้า	๒๗๕
พรรณनावงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒	๒๗๕
๒๓. วงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓	๒๘๑
ว่าด้วยพระประวัติของพระโกนาคมนพุทธเจ้า	๒๘๑
พรรณनावงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓	๒๘๑
๒๔. วงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔	๒๘๓
ว่าด้วยพระประวัติของพระกัสสปพุทธเจ้า	๒๘๓
พรรณनावงศ์พระกัสสปพุทธเจ้าที่ ๒๔	๒๘๓
๒๕. วงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕	๒๙๖
ว่าด้วยพระประวัติของพระโคดมพุทธเจ้า	๒๙๖
พรรณनावงศ์พระโคดมพุทธเจ้าที่ ๒๕	๒๙๕
ทุเรณิกถา (เรื่องนิทานกาลไกล)	๒๙๕
อวิทูเรณิกถา (เรื่องนิทานกาลใกล้)	๓๐๑
สันติเกณิกถา (เรื่องนิทานใกล้)	๓๒๔
พุทธปณิกกัณฑ์	๓๓๓

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	๓๓๓
ธาตุภานียกถา	๓๓๕
ว่าด้วยเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ	๓๓๕
อรรถกถาพุทธวงศ์	๓๓๖
เรื่องเบ็ดเตล็ดของพุทธวงศ์	๓๓๖
เวมัตตกถา (ถกว่าด้วยความแตกต่าง)	๓๓๖
อายุเวมัตตะ	๓๓๖
ปมาณเวมัตตะ	๓๓๗
กุลเวมัตตะ	๓๓๘
ปธานเวมัตตะ	๓๓๘
รัศมีเวมัตตะ	๓๓๙
ยานเวมัตตะ	๓๔๐
โพธิรุกขเวมัตตะ	๓๔๐
บัลลังกเวมัตตะ	๓๔๒
เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ	๓๔๓
เรื่องกำหนดศสชาติและกำหนดนักษัตร	๓๔๓
เรื่องธรรมดาของพระพุทธเจ้า	๓๔๔
เรื่องอนันตรายิกธรรม (สิ่งที่ไม่มียันตราย)	๓๔๖
นิคมกถา	๓๔๗
คำสั่งท้ายเรื่อง	๓๔๗
อธิบายศัพท์ พุทธวงศ์	๓๕๐
ของฝากท้ายเล่ม	๓๖๖
บทปลงสังขาร	๓๖๘
คาถาเงินล้าน	๓๗๑
จริยธรรมของพระโพธิสัตว์ ๑๐ ประการ	๓๗๒
คำอุทิศส่วนกุศลเวลาบำเพ็ญทาน	๓๗๔
คำขอขมาลาโทษทั้ง ๓๑ ภูมิ	๓๗๕
คำถือนอริยฐานที่เป็นมิจนาทิกุญ	๓๗๖
คำแผ่บารมีกุศลมหาอริยฐาน	๓๗๘
คำอริยฐานเพื่อพ้นทุกข์โทษเวรภัย	๓๘๐
คำประกาศโทษคน	๓๘๑
คำอริยฐานเพื่อเจริญธรรม	๓๘๒

คาถาเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์	๓๘๓
คำแผ่เมตตา ๖ ทิศ	๓๘๕
คำอธิษฐานที่พุทธคยา	๓๘๖
คำอธิษฐานย้ายบัญชีทองคำ	๓๙๐
(คำบูชาครู)	๓๙๐
(บทบวงสรวงท้าวมหาราชทั้ง ๔)	๓๙๐
(บทชุมนุมเทวดา)	๓๙๒
คำอธิษฐานเพื่อออกกรณและเดินทางไกล	๓๙๘
บทขอขมากรรมสำนึกผิด	๔๐๐

พระสูตรตันตปิฎก

ขุททกนิกาย พุทธวงศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

รัตนจกมนกัณฑ์

ทรงเนรมิตรัตนจกกรม

[๑] ก็ทำวสหมบตีพรหม ผู้เป็นโลกาธิปัตย์ ได้ประคองอัญชลีทูลขอพรอัน ยอดเยี่ยมว่า หมูสัตว์ในโลกนี้ที่มีกิเลสจตุรสุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ ขอพระองค์ ทรงเอ็นดูแสดงธรรมโปรดหมู่นี้ด้วยเถิด.

[พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันหมู่พรหมผู้ ประคองอัญชลีทูลขอว่า ธีรชนในโลกนี้ ที่มีกิเลสจตุรสุลีในดวงตาน้อยยังมีอยู่ ขอทรงเอ็นดูแสดงธรรมโปรดหมู่นี้ด้วยเถิด ข้าแต่พระผู้นำ ขอพระสุคต โปรดแสดงธรรม โปรดแสดงอมตบท โปรดแสดงธรรมเพื่ออนุเคราะห์โลกทั้งหลาย]

พระตถาคต ผู้มีวิชาและจรรยาพร้อมแล้ว ผู้คงที่ ผู้ทรงความรู้รุ่งโรจน์ ทรงพระวรกายสุตถาย ไม่มีผู้เปรียบ ทรงเกิดพระกรุณาในสัตว์ทั้งปวง.

[พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้พระศาสดาทรงสดับคำของพรหมนั้นแล้ว จึงได้มี พระพุทธดำรัสว่า]

ดูก่อนพรหม เราเปิดประตูแห่งอมตนครสำหรับท่านแล้ว ขอสัตว์ที่มีโสธ ประสาทจงปล่อยศรัทธาออกมาเถิด แต่ก่อนเราเข้าใจว่าจะลำบากเปล่า จึงไม่ กล่าวธรรมอันประณีตที่คล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์.

[สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจอมมุนี ผู้ทรงอนุเคราะห์เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ทรงออกจากตณอชปาลนิโครธ เสด็จพุทธดำเนินโดยลำดับ ก็ถึงกรุงพาราณสี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อันประเสริฐนั้น ทรง ประกาศพระธรรมจักรคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคอันอุดม แก่ภิกษุปัญจวัคคีย์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าประกาศพระธรรมจักรนั้นแล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ (คือ โกณฑัญญะ ภัททิยะ วัปปะ มหานามะ และอัสสชิ) พร้อมทั้งหมู่เทวดาพรหม ๑๘ โกฏิ ในครั้งนั้น ก็มีการบรรลุธรรมในการประชุมครั้งแรก.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแนะนำภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมด พร้อมทั้งหมู่

เทวดาพรหม ๑๘ โกฎิ โดยธรรมปริยายอื่นตามลำดับ ในครั้งนั้น

โสดาปัตติผล ได้มีในการประชุมครั้งแรก

(หลังจากออกพรรษา)พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพุทธดำเนินถึงกรุงราชคฤห์.

พระจอมมุนีประทับ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร. พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับข่าว ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ท้าวเธอมีบริวารมากถึง ๑๑ นหุต ทรงบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยเทียน รูป ของหอมและดอกไม้เป็นต้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอนุปพุทฺธิกาอันประกอบด้วยกถาอันวิจิตร ซึ่งพรรณนากามาทินพ (โทษของกาม) ในสมาคมนั้นนั้นแล จบเทศนาในครั้งนั้น สัตว์ ๘๔,๐๐๐ มีพระราชาเป็นประธาน ก็ตรัสรู้ธรรม.

พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทฺธบิดา ทรงสดับข่าว ก็ทรงส่งทูต ๙ คน พร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ คน. ทูตทั้ง ๙ คน พร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ คน ก็บรรลुพระอรหัต ทุลขอวชกับพระมุนี(แต่มิได้กราบอาราธนาให้กลับเมือง).

ในที่สุด(ก็ได้ส่ง) กาฬุทายีอำมาตย์มา ซึ่งก็ได้ถือเพศภิกษุ พร้อมบริวาร ๑,๐๐๐ คน แล้วทำนจิงทุลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า(ให้กลับไปโปรดพระพุทฺธบิดาและพระญาติวงศ์).

พระจอมศากยมุนี ทรงรับอาราธนาแล้ว เสด็จเดินไปตามทางใหญ่ เสด็จพุทธดำเนินมาโดยลำดับพร้อมด้วยภิกษุ ๒๐,๐๐๐ รูป ก็ถึงกรุงกบิลพัสดุ์.

พระองค์ทรงทำปาฏิหาริย์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี. พระผู้มีพระภาคเจ้า จอมศากยมุนี ประทับนั่งแสดงธรรมคือมหาเวสสันดรชาดกโปรดพระพุทฺธบิดา ท่ามกลางบัลลังก์นั้น. สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ก็ได้ตรัสรู้ธรรม]

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระดำริว่า เพราะพระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ว่า พระพุทฺธเจ้าผู้สูงสุดในรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทฺธเจ้าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร.

พระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งทั้งเทวดา และมนุษย์ไม่รู้ดอกว่า พระพุทฺธเจ้า

ผู้สูงสุดในรชนนี้เป็นเช่นนี้ กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นนี้ กำลังของ
พระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก เป็นเช่นนี้.

เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม จักเหนืมนิตที่
จงกรม ประดับด้วยรัตนหะในนภาภาศ.

เหล่าเทวดาภาคพื้นดิน เทวดาชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้น
ดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ทั้งเทวดาเื่องในหมู่พรหม ก็ร่าเริง
พากันทำเสียงกึกก้องอย่างเต็มที.

แผ่นดินมนุษย์โลก พร้อมทั้งเทวโลกก็สว่างจ้า โลกัันตริกนรกอันหนาาก็ไม่
ถูกปิดกััน และในครั้งนั้นความมืดมิดก็ได้ถูกขจัดออกไป. เทวดาและมนุษย์ทั้ง
สัตว์นรก ต่างก็เห็นปาฏิหาริย์อันอัศจรรย์ ถึงปีติปราโมชอย่างยิ่ง.

แสงสว่างอันโอฬารไพบลูย์ ได้เกิดในโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา คนธรรพ์
มนุษย์ รากษส และในโลกอื่นทั้งสอง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ ทั้งเบื้องขวางกว้าง
ออกไป.

พระศาสดา ผู้สูงสุดในสัตว์ ผู้ยอดเยี่ยม ผู้นำพิเศษได้เป็นผู้อันเทวดาและ
มนุษย์บูชาแล้ว ผู้มีอาณุภาพมาก มีบุญลักษณะนั้บร้อย ทรงแสดงปาฏิหาริย์อัน
น่าอัศจรรย์.

[ในสมาคมนั้ พระชินพุทธเจ้าผู้พระศาสดา เหาะขึ้นไปในพื้นนภาภาศ
ทรงเหนืมนิตสิเนรุบรรพตอันน่ารึนรมย์เป็นที่จงกรม.

เทวดาในหมีนโลกธาตุ ก็นอบน้อมพระตถาคตในสำนักพระชินเจ้า พากััน
ทำพุทธบูชา]

พระองค์ผู้มีพระจักขุ สูงสุดในรชน ผู้นำโลก อันเทวดาผู้ประเสริฐทูลวอน
แล้ว ทรงพิจารณาเห็นประโยชน์ในครั้งนั้น จึงทรงเหนืมนิตที่จงกรม อันประดับ
ด้วยรัตนหะทั้งหมดสำเร็จลงด้วยดี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำโลก เป็นผู้ชำนาญในปาฏิหาริย์ ๓ คืออิทธิ
ปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุสาสนึ้ปาฏิหาริย์ จึงทรงเหนืมนิตที่จงกรม
อันประดับด้วยรัตนหะทั้งหมดสำเร็จลงด้วยดี.

ทรงแสดงยอดสิเนรุบรรพตในหมื่นโลกธาตุ เป็นประหนึ่งเสาซึ่งตั้งอยู่เรียงกันเป็นรัตนงอมรม ที่จงกรมสำเร็จด้วยรัตนะ.

พระชินเจ้าทรงเนรมิต ที่จงกรมเหลื่อมล้ำหมื่นโลกธาตุ ที่สองข้างพื้นที่เป็นทองทั้งหมด ณ รัตนงอมรมทรงเนรมิตไพโรที่ทองล้วน ไปด้วยแผ่นกระดานทอง เวียนไปตามจันทันคู่ทั้งสองข้าง.

รัตนงอมรมที่ทรงเนรมิต เคลื่อนกลาดด้วยทรายแก้วมณี ทรายแก้วมุกดาส่องแสงสว่างไปทุกทิศ เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย ณ ที่จงกรมนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าจอมปราชญ์ ผู้มีมหาปुरुสลักษณะ ๓๒ รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จจงกรมเหนือที่จงกรม

เทวดาทั้งหมดมาประชุมกัน โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตรอันเป็นทิพย์ ลง ณ ที่จงกรม.

หมู่เทพหมื่นโลกธาตุมาประชุมกัน เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ หมอบลงนมัสการ.

เทวดาชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต เทพชั้นนิมมานรดี เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เห็นพระผู้นำโลกก็พากันดีใจ มีจิตเบิกบาน.

นาค สุบรรณ หรือแม่ กิณร พร้อมทั้งเทวดา คนธรรพ์ มนุษย์ และ รากษสพากันชมดูพระองค์ผู้เกื้อกูลอนุเคราะห์โลก เหมือนชมดูดวงจันทร์ที่ขึ้นโคจรในท้องนภาภาค.

พรหมชั้นอากัสสระ ชั้นสุกิกิณหะ ชั้นเวหัพพะผละ และชั้นอกนิฏฐะ พากันทรงผ้าขาวสะอาด ยืนประคองอัญชลีโปรยดอกมณฑารพ ๕ สี ผสมจรรณจันท์โบกผ้า ณ พื้นอัมพรในครั้งนั้น โดยเปล่งอุทานว่า โอ ! พระชินเจ้าผู้อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก.

พระองค์เป็นพระศาสดา เป็นยอด เป็นธง เป็นหลัก เป็นที่พัก ที่พึ่งพาอาศัย เป็นประทีป ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า.

เทวดาผู้มีมหิทธิฤทธิ์ในหมื่นโลกธาตุ ต่างยินดีร่าเริง บันเทิงใจ พากันห้อมล้อมนมัสการ.

เทพบุตร เทพธิดา เลื่อมใส มีใจยินดีแล้วก็พากันบูชาพระนราสกะ ด้วย

ดอกไม้ ๕ สี.

หมู่เทพเห็นพระองค์ก็เลื่อมใส มีใจยินดีพากันบูชาพระนราสกะ ด้วยดอกไม้ ๕ สี.

โอ ! ความอัศจรรย์ในโลก ไม่เคยมี หน้าหลกชนชั้น ความอัศจรรย์หน้าหลกชนชั้นเช่นนี้ เราไม่เคยเห็น.

เทวดาเหล่านั้น นั่งอยู่ในภพของตน ๆ เห็นอัศจรรย์ในท้องฟ้า ก็พากันยินดี ร่าเริงใหญ่.

เทวดาที่อยู่ในอากาศ อยู่ที่ภาคพื้นดิน อาศัยอยู่ที่ห้วยและดาวประกายพุกฤษ์ ก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พากันประคองอัญชลีนมัสการ.

เหล่านาค ที่อายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์มาก ก็พากันบันเทิงใจนมัสการ บูชาพระผู้สูงสุดในนรชน.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในท้องฟ้า ทวยเทพจึงพากันบรรเลงสังคีต ประคองกลองหุ้มหนังในอัมพรสถานนภาภาค.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในท้องฟ้า ทวยเทพจึงพากันเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ เคาะมโหระทึกในกลางหาว เปล่งอุทานว่า วันนี้ อากาษชนลกชนชั้นที่ไม่เคยมีก็เกิดขึ้นแล้วหนอ เราจะได้สำเร็จประโยชน์แน่แล้ว เราได้ชนะกันแล้ว(ได้ช่วงเวลาดีงามที่สามารถทำประโยชน์ให้เกิดได้แล้ว)

เพราะได้ยินคำว่า พุทโธ เทพเหล่านั้นก็เกิดปีติขึ้นในทันที ต่างพากันยืนประคองอัญชลี กล่าวว่า พุทโธ พุทโธ.

หมู่เทพต่าง ๆ ในท้องฟ้า ก็พากันประคองอัญชลี เปล่งเสียงอุทาน เสียงสาธุ เสียงโห่เอิกอึง ลิงโลดใจ.

ทวยเทพพากันขับกล่อมประสานเสียงบรรเลง พวงนาครบรพชนด เทพกัญญาฟ้อนรำ พลังโปรยดอกมณฑารพ ๕ สี ผสมด้วยจรรณจันท์

ทวยเทพพากันทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาวิระ ด้วยประการใดเล่า ลักษณะจักรที่ฝ่าพระยุคลบาทของพระองค์ ประดับด้วยธงชัยวชิราวุธ ธงปฏาก แว่นฟ้า และขอช้าง มีแก่พระองค์ได้อย่างไร

พระองค์ก็ไม่มีผู้เสมือนในพระรูปกาย ในศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ แต่ทรงเสมอกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ที่ไม่มีผู้เสมอในการประกาศพระธรรมจักร.

กำลังพระยาช้าง ๑๐ ตระกูล เป็นกำลังปกติในพระวรกายของพระองค์ พระองค์ไม่มีผู้เสมอ ด้วยกำลังพระวรฤทธิ์ ในการประกาศพระธรรมจักร.

ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดาผู้เข้าถึงพระคุณทุกอย่าง ผู้ปรักปรำด้วยองค์คุณครบถ้วน ผู้เป็นพระมหามุนี มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก.

พระองค์ควรซึ่งการกราบ การชม การไหว้ การสรรเสริญ การนอบน้อม และการบูชาทุกอย่าง.

ข้าแต่พระมหาวิระ คนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเขาควรไหว้ในโลก คนเหล่าใดควรแก่การไหว้ อันว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ประเสริฐสุด แห่งคนเหล่านั้นทั้งหมด ผู้เสมือนพระองค์ ไม่มี.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน กำลังยืนอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ก็เห็นพระผู้นำโลก.

ท่านพระสารีบุตรมองพระนราสกะ เหมือนต้นพญาสาปพฤกษ์ที่ออกดอกบานสะพรั่ง เหมือนดวงจันทร์ในท้องฟ้า เหมือนดวงอาทิตย์ เวลาเที่ยงวัน.

ท่านเห็นพระผู้นำโลก เรืองรองด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง เหมือนต้นประทีปที่ลุกโผลงอยู่ เหมือนดวงอาทิตย์แสงอ่อน ๆ ที่อุทัยขึ้น.

ท่านจึงเรียกประชุมภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้เสร็จกิจแล้ว ผู้คงที่ เป็นพระขีณาสพ ไร้มลทินทันที กล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ชื่อโลกปสาทนะ(ทำโลกให้เลื่อมใส) แม้พวกเราจักไปถวายบังคม พระชินเจ้าในที่นั้น.

มาเถิด เราทั้งหมดจักไปทูลถามพระชินเจ้า เราพบพระผู้นำโลกแล้ว จักบรรเทาความสงสัยได้.

ภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้มีปัญญา รักษาตน สำรวมอินทรีย์ รับคำว่า สาธุ แล้วก็ถือบาตรจีวรรีบเข้าไปหาพระเถระ.

พระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก กับพระชีนาสพทั้งหลาย ผู้ไร้มลทิน ผู้ฝึกแล้ว เพราะการฝึกสูงสุด ได้เข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยฤทธิ์.

พระสารีบุตร เจ้าคณะใหญ่ อภิภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ลีลางาม เข้าไป เฝ้าด้วยฤทธิ์ ณ ท้องนภากาศ เหมือนเทวดา.

ภิกษุเหล่านั้น มีมารยาทงาม ไม่โอ ไม่จาม มีความเคารพ มีความยำเกรง เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า

ครั้นเฝ้าแล้ว ก็ดูพระสยัมภูผู้นำโลก เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยในภากาศ เหมือนดวงจันทร์ในท้องฟ้า เห็นพระผู้นำโลก เหมือนต้นประทีปที่ลูกโพลง เหมือนสายฟ้าแลบในท้องฟ้า เหมือนดวงอาทิตย์เวลาเที่ยงวัน.

ภิกษุหมดทั้ง ๕๐๐ รูป เห็นพระผู้นำโลก ผ่องใสเหมือนห้วงน้ำ เหมือนดอกปทุมที่บานงาม ต่างยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พวกนี้ประคองอัญชลีหมอบนมัสการ ณ พระบาทอันมีลักษณะจักรของพระศาสดา.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้เสมือนแม้นดอกหงอนไก่ ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน ถวายบังคมพระผู้นำโลก.

ท่านพระโมคคัลลานะ ผู้มีฤทธิ์มาก ไม่มีผู้ใดเสมอด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ผู้เสมือนแม้นดอกบัวขาว เหมือนเมฆฤดูฝนที่คำราม

แม้ท่านพระมหากัสสปเถระ ที่พระศาสดาทรงยกย่อง ชมเชยสถาปนาว่าเป็นเอตทัคคะ ทางธุดงค์คุณ ก็เหมือนกับแท่งทองผุดขึ้น.

ท่านผู้แสวงหาคุณ ปรากฏชื่อว่า ปุณณะ บุตรพราหมณ์ชื่อมันตานี ผู้แทงตลอดอรรถะอันสุขุมลุ่มลึก ผู้เลิศกว่าภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พร้อมคณะ.

พระมหาวิระมุนี ผู้ฉลาดในข้ออุปมา ผู้ตัดความสงสัยได้ ทรงทราบจิตใจของภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสคุณของพระองค์ว่า

สิ่งอันใคร ๆ คำนวณได้ยาก มี ๔ คือ หมูสัตว์ ๑ อวกาศ ๑ จักรวาลที่ไม่มีที่สุด ๑ พระพุทธญาณ ที่ประมาณมิได้ ๑ สิ่งอันใคร ๆ คำนวณได้ยากเหล่านั้น ใคร ๆ ก็ไม่อาจรู้ได้.

การทำฤทธิ์ต่าง ๆ ของเราจะอัศจรรย์อะไรในโลก ความอัศจรรย์อื่น ๆ ที่

ไม่เคยมี ที่น่าขนลุกขนชัน ยังมีมาก.

กาลใด เรามีชื่อว่า ท้าวสันตดุสิต ในหมู่เทพชั้นดุสิต กาลนั้น เทวดาหมีน โลกธาตุประชุมกัน ประคองอัญชลีอ่อนหวานเราว่า ข้าแต่พระมหาวิระ นี่เป็น กาลสมควรสำหรับพระองค์ ที่จะเสด็จไปอุบัติในพระครรภ์ของพระมารดา เมื่อ ยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามโอฆสงสาร ขอโปรดจงตรัสรู้มตบทเกิด.

กาลใด เราจุติจากหมู่เทพชั้นดุสิต ก้าวลงในพระครรภ์ กาลนั้น พระธรณี ในหมีนโลกธาตุก็ไหว.

กาลใด เรามีสัมปชัญญะ ออกจากพระครรภ์ของพระมารดา กาลนั้น เทวดา ทั้งหลายก็ให้สาธุการ หมีนโลกธาตุก็ไหว.

ไม่มีผู้เสมอเรา ในการลงสู่พระครรภ์ ในการออกจากพระครรภ์ เราเป็นผู้ ประเสริฐสุด ในการตรัสรู้ ในการประกาศพระธรรมจักร.

โอ ! ความที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้มีพระคุณมาก น่าอัศจรรย์ในโลก หมีนโลกธาตุไหว ๖ ครั้ง แสงสว่างใหญ่ก็เกิด น่าอัศจรรย์ น่าขนลุกขนชัน.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเจริญที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในรชน พระชินเจ้า เมื่อทรงแสดงโลกพร้อมทั้งเทวโลก เสด็จจงกรมด้วยพระวรฤทธิ์.

พระผู้นำโลก เสด็จจงกรมพลางตรัสธรรมกถาไปพลาง จะไม่เสด็จกลับใน ระหว่างเหมือนจงกรมอยู่ในที่จงกรมเพียง ๔ ศอก.

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน ผู้บรรลुสาวก บารมี ด้วยปัญญา จึงทูลถามพระผู้นำโลกว่า ข้าแต่พระมหาวิระ ผู้สูงสุดใน รชน อภินิหารของพระองค์เป็นเช่นไร ข้าแต่พระผู้แก่วักกล้า พระโพธิญาณ อันสูงสุด พระองค์ทรงปรารถนา ในกาลไร.

ท่าน ศีล เนกขัมมะ ปัญญาและวิริยะเป็นเช่นไร ขันติ สัจจะ อธิฐาน เมตตา และอุเบกขาเป็นเช่นไร.

ข้าแต่พระมหาวิระ ผู้นำโลก บารมี ๑๐ เป็นเช่นไร อุปบารมีเป็นอย่างไร ปรมัตถบารมี เป็นอย่างไร.

อธิฐานอย่างไร ความเป็นใหญ่เป็นเช่นไร บารมีเป็นเช่นไร พระจอม

ปราชญ์ในโลก เป็นอย่างไร.

เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นอย่างไร พระองค์ทรงบำเพ็ญพุทธ
ธรรมทั้งหลาย บริบูรณ์สิ้นเชิง อย่างไร

พระผู้มีพระภาคผู้มีพระสุรเสียงไพเราะ ดังกกการเวก ผู้ยังหทัยสัตว์โลก
ให้เยือกเย็น ผู้ยังมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้รื่นเริง อันข้าพระองค์ทูลถาม
แล้ว โปรดทรงพยากรณ์ด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศธรรมกถาพุทธจริตของอดีตชินพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ที่มาถึงโดยสืบ ๆ กันมา ของพระพุทธรเจ้าเป็นพุทธวงศ์ที่เป็นประโยชน์
เกื้อกูลแก่โลก ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยพระพุพเพนิวาसानุสสติญาณ (การ
ระลึกชาติแต่หนหลัง).

ท่านทั้งหลาย จงตั้งใจฟังพุทธวงศ์อันไพเราะ ที่ให้เกิดปีติปราโมช บรรเทา
ความโศกศัลย์ให้ได้สมบัติทั้งปวงของเรา .

ท่านทั้งหลาย จงปฏิบัติจงดำเนินมรรคเป็นเครื่องบำบัดความเมา บรรเทา
ความโศก เปลื้องโอฆสงสาร เป็นที่สิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวงโดยเคารพเถิด.

รัตนจกมนกัณฑ์ จบ

มฐรัตตวิลาสินี

อรรธกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

คันถรรมภกกา

กถาปรารภคัมภีร์

ข้าพเจ้าขอขอบน้อมพระพุทเจ้า ผู้มีพระญาณอันหาที่สุดมิได้ มีพระกรุณาเป็นที่อาศัย ทรงทำลายมลทิน มีพระหฤทัยมั่นคง อำนาจประโยชน์เกื้อกูล.

ขอขอบน้อมพระธรรมอันประเสริฐ เครื่องป้องกันภพ.

ขอขอบน้อมพระสงฆ์ ผู้ปราศจากมลทินและเป็นบ่อเกิดคุณความดี.

ท่านพระสารีบุตรผู้เป็นธรรมเสนาบดี แม่ทัพธรรม ผู้เป็นเอตทัคคะ เป็นผู้เลืกกว่าเหล่าพุทธสาวกทางปัญญา ได้ทูลถามพระศาสดาผู้เป็นพระธรรมราชา จอมทัพธรรมผู้ทรงถึงฝั่ง ที่หาขอบเขตมิได้ ผู้ไร้มลทิน ถึงพุทธวงศัใด ท่ามกลางหมู่พระประยูรญาติ. พุทธวงศัใด อันพระตถาคตเจ้าดำรงอยู่ วงศัแห่งผู้ตรัสรู้ดี วงศัแห่งพระผู้บริสุทธิดี ผู้มีสมาธิเป็นธรรมเครื่องอยู่ ผู้เป็นนายกพิเศษ ทรงเปิดโอกาสประกาศไว้แล้ว ณ ท่ามกลางหมู่พระประยูรญาตินี้.

เหล่าโอรสพระสฤตผู้มีปัญญา ไม่กระทำลำดับบาลีและอรรถแห่งบาลีให้เสื่อมเสีย ช่วยกันรวบรวมตามที่ศึกษาดับฟังสืบต่อเรื่องกันมา จนทราบเท่าปัจจุบันนี้.

เพราะเหตุที่การพรรณนาพุทธวงศันั้นนั้นแล อันไม่ขาดสายแห่งพระสัมพุทธะผู้ประเสริฐ ซึ่งเป็นเรื่องอมตะ ฟังกันได้ ช่วยให้เกิดความเลื่อมใสและปัญญา แก่ชนทั้งหลายทุกเมื่อ เป็นไปตามลำดับ. ฉะนั้น ข้าพเจ้า(ท่านพุทธทศตะ) อันท่านพุทธสีหะ ผู้ยินดีในพระสัทธิธรรมโดยเคารพ อันคุณมีศีลเป็นต้น บันดาลใจ อ้อนวอนแล้วจึงจักเริ่มพรรณนาพุทธวงศันั้น เพื่อกำจัดความชั่วร้ายของชนทั้งหลายทุกเมื่อ เพื่อความตั้งมั่น แห่งพระพุทศาสนา เพื่อความเกิดและเจริญแห่งบุญ แม้ของข้าพเจ้าเอง และเพื่อยังมหาชนให้เลื่อมใส.

ก็การพรรณนาพุทธวงศัโดยสังเขปนี้ อาศัยทางบาลีที่มาจากสำนักมหาวิหาร ละโทษคือการปะปนกันเสีย จักเป็นสาระ. ฉะนั้นแล ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ประกอบอยู่ในสมาธิโดยเคารพ ละความฟุ้งซ่าน ไม่มีจิตเป็นอื่น จงตั้งสัธ

ประสาทตังภาษนะทองรองรับ สดับมธุรสของข้าพเจ้า ผู้กำลังกล่าวพรรณนา.

ก็ถ้าพรรณนาพุทธรวงค์ อันชนผู้จะต้องตายในโลกนี้ ควรละกิจอื่นแม้ทั้งหมด แล้วประกอบด้วยปัญญา มาสนใจเพื่อการฟังก็ดี การกล่าวก็ดี โดยเคารพตลอดกาลเป็นนิจเกิด ด้วยว่าภานี้หาฟังได้แสนยากแล.

ควรกำหนดพุทธรวงค์ก่อน เพราะในคาถาปรารภนั้น ข้าพเจ้ากล่าวไว้ว่า ภา-
พรรณนาพุทธรวงค์ จักเป็นสาระดังนี้ ก็กำหนดในพุทธรวงค์นั้น มีดังนี้ การกล่าว
ประเพณีอย่างพิสดาร โดยปริเฉทมีกับปปริเฉทเป็นต้น อันเกิดขึ้น แต่พระพุทธเจ้า
๒๕ พระองค์ ซึ่งเสด็จอุบัติใน ๔ อสงไขยกาลไรแสนกับ นับถอยหลังแต่กับนี้ไป ฟัง
ทราบ ว่า ชื่อว่า พุทธรวงค์.

พุทธรวงค์กำหนดด้วยปริเฉท(ตอน)

ก็พุทธรวงค์นั้น ท่านกำหนดไว้เป็นปริเฉท ๒๒ ปริเฉท(ตอนหรือบท) ที่มาตาม
บาลีเหล่านี้คือ

๑. กัปปริเฉท ตอนว่าด้วย กัป
๒. นามปริเฉท ตอนว่าด้วย พระนาม
๓. โคตตปริเฉท ตอนว่าด้วย พระโคตร
๔. ชาติปริเฉท ตอนว่าด้วย พระชาติ
๕. นครปริเฉท ตอนว่าด้วย พระนคร
๖. ปีตุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระพุทธรูปบิดา
๗. มาตุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระพุทธรูมารดา
๘. โพธิรุกขปริเฉท ตอนว่าด้วย ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้
๙. ธัมมจักกัปปวัตตนปริเฉท ตอนว่าด้วย การประกาศพระธรรมจักร
๑๐. อภิสมยปริเฉท ตอนว่าด้วย อภิสมัย คือ สมัยที่มีการบรรลุลุทธิจำนวน
มาก
๑๑. สาวกสันนิบาตปริเฉท ตอนว่าด้วย การประชุมพระสาวก

๑๒. อัคคสาวกปริเฉท ตอนว่าด้วย พระอัคคสาวก

๑๓. อุปัฏฐากปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธอุปัฏฐาก

๑๔. อัคครสาวิกาปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธอัคครสาวิกา

๑๕. ปริวารภิกขุปริเฉท ตอนว่าด้วย ภิกษุปริวาร

๑๖. รังสีปริเฉท ตอนว่าด้วย พุทธรังสี

๑๗. สรีรปริมาณปริเฉท ตอนว่าด้วย ขนาดพระพุทธรูป

๑๘. โพธิสัตตาคาริกปริเฉท ตอนว่าด้วย บารมีของพระโพธิสัตว์

๑๙. พยากรณ์ปริเฉท ตอนว่าด้วย การพยากรณ์

๒๐. โพธิสัตตปณิธานปริเฉท ตอนว่าด้วย การตั้งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

๒๑. อายุปริเฉท ตอนว่าด้วย พระชนมายุ

๒๒. ปรีนิพพานปริเฉท ตอนว่าด้วย การเสด็จปรีนิพพาน.

ส่วนที่ท่านมิได้ยกไว้โดยบาลี ก็พึงนำมาไว้ในภคานี้ด้วย. วาระนั้น เป็นอันท่านกำหนดไว้เป็นปริเฉท ๑๐ ปริเฉท คือ

๑. อคารवासปริเฉท ตอนว่าด้วย การอยู่ครองเรือน

๒. ปาสาทัตตยปริเฉท ตอนว่าด้วย ปราสาท ๓ ฤดู

๓. นาฏกิตถิปริเฉท ตอนว่าด้วย สตรีนักฟ้อน

๔. อัคคมเหสีปริเฉท ตอนว่าด้วย พระอัคคมเหสี

๕. ปุตตปริเฉท ตอนว่าด้วย พระโอรส

๖. ยานปริเฉท ตอนว่าด้วย พระราชยาน

๗. อภินิขมณปริเฉท ตอนว่าด้วย อภินิษกรรมณ(การเสด็จออกบรรพชา)

๘. ปธานปริเฉท ตอนว่าด้วย ทรงบำเพ็ญเพียร

๙. อุปัฏฐากปริเนท ตอนว่าด้วย พุทธอุปัฏฐาก

๑๐. วิหารปริเนท ตอนว่าด้วย พุทธวิหาร

พุทธวงศ์นั้น ข้าพเจ้ากำหนดไว้ดังนี้ว่า

พุทธวงศ์นี้ใครแสดง แสดงที่ไหน แสดงเพื่อประโยชน์แก่ใคร แสดงเพื่ออะไร
แสดงเมื่อไร คำของใคร ใครนำสืบมา.

ถามว่า พุทธวงศ์นี้ใครแสดง.

ตอบว่า พระตถาคต ผู้ดำเนินไปด้วยพระญาณอันไม่ติดขัดในธรรมทั้งปวง ทรง
ทศพลญาณ ทรงแก้ลวงล้าในเวสาร์ชญาณ ๔ ทรงเป็นจอมทัฬหกรรม เป็นเจ้าของแห่ง
ธรรม เป็นพระสัพพัญญู เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว.

ถามว่า ทรงแสดงที่ไหน.

ตอบว่า พระตถาคตเจ้า ซึ่งกำลังเสด็จจงบรม เหนือรัตนจงบรม อันเป็นจตุรรม
สายตาของเทวดาและมนุษย์ งดงามน่าทอดทัศนาอย่างยิ่งนัก ทรงแสดง ณ นิโครธาราม
มหาวิหาร ใกล้กับบิลพัสดุ์มหานคร.

ถามว่า และทรงแสดงเพื่อประโยชน์แก่ใคร.

ตอบว่า ทรงแสดงเพื่อประโยชน์แก่พระประยูรญาติ ๘๒,๐๐๐ และแก่เทวดาและ
มนุษย์หลายโกฏิ.

ถามว่า ทรงแสดงเพื่ออะไร.

ตอบว่า ทรงแสดงเพื่อช่วยสัตว์โลกให้ข้ามโอฆะทั้ง ๔.

ถามว่า ทรงแสดงเมื่อไร.

ตอบว่า ความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับไม่ประจำอยู่ ๒๐ พรรษา ใน
ปฐมโพธิกาล ที่ใด ๆ เป็นที่ผาสุก ก็เสด็จไปประทับอยู่ ณ ที่นั้น ๆ นั้นแหละ คือ

๑. พรรษาแรก ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ ให้เหล่าพรหม ๑๘
โกฏิเต็มน้ำอมฤต แล้วพระองค์ก็ประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี.

๒. พรรษาที่ ๒ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน มหาวิหาร กรุงราชคฤห์.

๓. พระราชที่ ๓ ที่ ๔ ก็ประทับอยู่ พระเวฬุวันมหาวิหารนั้น เหมือนกัน.
๔. พระราชที่ ๕ ประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามहांวัน กรุงเวสาลี.
๕. พระราชที่ ๖ ประทับอยู่ ณ มกุลบรรพต.
๖. พระราชที่ ๗ ประทับอยู่ ณ ดาวดึงส์พิภพ.
๗. พระราชที่ ๘ ประทับอยู่ ณ เกสภพาวัน สูงสู่มารคิริ แคว้นภักคะ.
๘. พระราชที่ ๙ ประทับอยู่ ณ กรุงโกสัมพี.
๙. พระราชที่ ๑๐ ประทับอยู่ ณ รวป่าปาลีโยก.
๑๐. พระราชที่ ๑๑ ประทับอยู่ ณ บ้านพราหมณ์ ชื่อนาพา.
๑๑. พระราชที่ ๑๒ ประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา.
๑๒. พระราชที่ ๑๓ ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพต.
๑๓. พระราชที่ ๑๔ ประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร.
๑๔. พระราชที่ ๑๕ ประทับอยู่ ณ กบิลพัสดุ์มหานคร.
๑๕. พระราชที่ ๑๖ ทรงทรมาน อาพวกยักษ์ ให้สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ตีมน้ำอมฤต(เข้าถึงธรรม) ประทับอยู่ ณ เมืองอาพวี.
๑๖. พระราชที่ ๑๗ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์.
๑๗. พระราชที่ ๑๘ ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพต.
๑๘. พระราชที่ ๑๙ ก็ประทับอยู่ ณ จาลิยบรรพตเหมือนกัน.
๑๙. พระราชที่ ๒๐ ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์นั่นเอง.

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า ความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ไม่ประจำ ๒๐ พระราชในปฐมโพธิกาล ที่ใด ๆ เป็นที่ผาสุก ก็เสด็จไปประทับอยู่ ณ ที่นั้น ๆ นั้นแล.

แต่นับตั้งแต่พระราชที่ ๒๐ นั้นไป ก็ประทับอยู่เป็นประจำ ณ พระเชตวันมหา-

วิหาร และบุพพาราม ใกล้กรุงสรวดี.

ก็เมื่อใด พระศาสดาเป็นพระพุทธรเจ้า เสด็จจำพรรษาแรก ณ ป่าอิสิปตนมิตทายวัน เขตกรุงพาราณสี ออกพรรษา ปวารณาแล้ว เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลา จำพรรษาไตรมาส ณ ที่นั้น ทรงทรมานชฎิลสามพี่น้อง(คำว่าทรมาน หมายถึง การสอนให้หายดื้อหายพยศ) ทำให้ได้พระภิกษุจำนวนหนึ่งพันรูปเป็นบริวาร แล้วเสด็จไปกรุงราชคฤห์กลางเดือน ผุสสมาส (เดือน ๒) ประทับอยู่ ณ ที่นั้นสองเดือน เมื่อนับเวลาจากที่พระองค์เสด็จออกจากกรุงพาราณสี ก็กินเวลาเข้าไปห้าเดือน. ล่วงฤดูหนาว ไปสิ้นทั้งฤดู นับแต่วันที่ท่านกาฬทายีมาถึง ก็ล่วงไป ๗-๘ วัน. ก็ท่านกาฬทายีนั้น ในราวกลางเดือนผัคคุน [เดือน ๔] ก็ดำริว่า ฤดูเหมันต์ล่วงไปทั้งฤดู ฤดูวสันต์ก็มาถึงแล้ว เป็นสมัยควรที่พระตถาคตจะเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ได้ ท่านครั้นดำริอย่างนี้แล้ว จึงกล่าวพรรณนาการเสด็จไปด้วยคาถา ๖๐ คาถา เพื่อประโยชน์แก่องค์พระศาสดาจะเสด็จไปยังพระนครแห่งสกุล. ครั้นนั้น พระศาสดาทรงสดับคำของท่าน มีพระพุทธรประสงค์จะทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ จึงแวดล้อมด้วยพระชีณาสพรหมด้วยกันเป็นจำนวนสองหมื่นรูป คือ ที่เป็นกุลบุตรชาวอังคะและมคธหนึ่งหมื่นรูป ที่เป็นกุลบุตรชาวกรุงกบิลพัสดุ์อีกหนึ่งหมื่นรูป ระยะทางนับจากกรุงราชคฤห์ ถึงกรุงกบิลพัสดุ์ มีระยะทาง ๖๐ โยชน์ เดินทางสองเดือนจึงถึง เมื่อถึงแล้วพระองค์ได้ทรงกระทำความกปภาวนาให้ เพื่อให้พระญาติทั้งหลายถวายบังคม ณ กรุงกบิลพัสดุ์นั้น ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพุทธวงศ์นี้.

ถามว่า คำของใคร.

ตอบว่า เป็นพระดำรัสจำเพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ไม่ทั่วไปแก่พระสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้า.

ถามว่า ใครนำมาเล่า.

ตอบว่า ท่านพระสาวกผู้เป็นบัณฑิตนำสืบ ๆ กันมา จริงอยู่ พุทธวงศ์นี้อันพระเถระทั้งหลายเป็นต้นอย่างนี้ คือ พระสารีบุตรเถระ พระภัททชิ พระติสสะ พระสีคควะ พระโมคคัลลีบุตร พระสุทัตตะ พระธัมมิกะ พระทาสกะ พระโสณกะ พระเรวตะ นำสืบกันมาถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ แม้อตแต่นั้นไป ศิษยานุศิษย์ของพระเถระเหล่านั้นนั้นแหละ ก็ช่วยกันนำมา เหตุนี้ จึงควรทราบ ว่า อาจารย์นำสืบ ๆ กันมาทราบเท่าปัจจุบันนี้ อย่างนี้ก่อน.

เพราะฉะนั้น อันคาถาที่ว่า พุทธวงศ์นี้ใครแสดง แสดงที่ไหน แสดงเพื่อประโยชน์
แก่ใคร แสดงเพื่ออะไร แสดงเมื่อไร คำของใคร และใครนำสืบกันมา.

ก็เป็นอันว่ามีอรรถาธิบาย ตามที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว ด้วยกถามีประมาณเท่านี้.

นิทานกถา

พาหิรนิทานกถา

บัดนี้ จะพรรณนาความแห่งพุทธวงศ์นั้น ที่นำกันสืบมาอย่างนี้ ก็เพราะเหตุที่การ
พรรณนาความนี้ จำต้องแสดงนิทาน ๓ เหล่านี้คือ ทุเรณิทาน(นิทานกาลไกล) อวิทุ-
เรณิทาน(นิทานกาลใกล้) และสันติเกนิทาน(นิทานใกล้) แล้วพรรณนา จึงชื่อว่า
เป็นอันพรรณนาด้วยดี และชื่อว่า ผู้ที่ฟังนิทานนั้นรู้เรื่องได้ เพราะรู้มาตั้งแต่ต้นเหตุที่
เกิด ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักแสดงนิทานเหล่านั้นแล้ว จึงจักพรรณนา.

ในนิทานนั้น ฟังทราบปริเฉทคือการกำหนดตอนของนิทานเหล่านั้น เริ่มตั้งแต่
ต้นก่อน การแสดงความโดยสังเขปในนิทานนั้นดังนี้ ตั้งแต่พระมหาสัตว์บำเพ็ญบารมี
แทบเบื้องบาทของพระทศพลพุทธเจ้าพระนามว่า ที่ปึงกร จนจุติจากอัฐภาพที่เป็น
พระเวสสันดรแล้ว บังเกิดในภพดุสิต กถาที่เป็นไปเพียงเท่านั้นชื่อว่า ทุเรณิทาน
(นิทานกาลไกล).

ตั้งแต่จุติจากภพดุสิต จนบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ ที่โพธิมณฑลสถาน กถาที่
เป็นไปเพียงเท่านั้น ชื่อว่า อวิทุเรณิทาน(นิทานกาลใกล้).

ตั้งแต่ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ณ มหาโพธิมณฑลสถาน จนถึงพระแท่น
อันเป็นที่ปรินิพพาน ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ใด ๆ ที่นั้น ๆ
เช่นว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเชตวันวิหาร อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี กรุงสาวัตถี หรือว่าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทกนิวาป
สถาน กรุงราชคฤห์ หรือว่าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน กรุงเวสาฬหังคัง
ฟังทราบ ว่า ชื่อว่า สันติเกนิทาน(นิทานใกล้).

การพรรณนาพาหิรนิทาน(นิทานนอกหรือนิทานปูพื้นเรื่อง) ๓ นิทาน คือ ๑. ทูเรนิทาน(นิทานกาลไกล) ๒. อวิทูเรนิทาน(นิทานกาลใกล้) และ ๓. สันติเกนิทาน(นิทานใกล้) โดยสังเขปนี้แล เป็นอันจบด้วยนิทานกถาเพียงเท่านี้.

จบพาหิรนิทาน

อัปกันตรนิทาน

พรรณนารัตนจกมณกัณฑ์

ก็บัดนี้ จะพรรณนาความแห่งอัปกันตรนิทาน ที่เป็นไปโดยนัยเป็นต้นว่า

ก็ทำวสหมบดีพรหมผู้เป็นโลกาธิปัตย์ ได้ประครองอัญชลีทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่มีใครประเสริฐยิ่งกว่า ดังนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสติดอยู่ ในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ทรงเอ็นดูหมุ่สัตว์นี้แสดงธรรมโปรด ด้วยเถิด.

พระชินพุทธเจ้านี้ถูกพรหมอาราธนา เพื่อทรงแสดงธรรมเมื่อไร ก็คณานี้ ไคร ยกขึ้นกล่าว กล่าวเมื่อไร และที่ไหน.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า เข้าสัปดาห์ที่ ๘ หลังจากที่พระองค์ ตรัสรู้ พระศาสดาก็ถูกพรหมทูลอาราธนาอ้อนวอน เพื่อทรงแสดงธรรม.

ในเรื่องนั้น กล่าวความตามลำดับ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในวันเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ(ออกผนวช) พระมหาบุรุษทรงเห็น นางรำและนักสนม นอนผ้าผ่อนเปิดเป็นที่น่าเกลียด ทรงสังเวชพระหฤทัยยิ่งนัก ตรัส เรียก นายฉันทะ ผู้ปิดกายด้วยผ้าส่วนหนึ่งตรัสว่า “เจ้าจงนำผ้าผืนเก่าดี ชื่อ กัณฐกะ ที่ ช่มข้าศึกด้วยได้” เมื่อให้นำมาก็กัณฐกะมาแล้ว ทรงมีนายฉันทะเป็นผู้ติดตาม เสด็จ ขึ้นทรงม้า เมื่อเทวดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ประตูประนนคร เปิดประตูประนนครแล้ว ก็ออกจากพระนครไป ผ่าน ๓ ราชอาณาจักร โดยส่วนเวลาที่เหลือแห่งราตรีนั้น ทรงเป็นผู้ ที่มีอินทรีย์ไม่ต่ำทราม ประทับยืนริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณที่ ตรัสกะนายฉันทะเท่านั้นว่า

“ฉันนะ เจ้าจงพาเครื่องอาภรณ์ที่ไม่ทั่วไปกับคนอื่น ๆ เหล่านี้ และกัณฐกะมาฝึเท้าดี ของเรากลับไปกรุงกบิลพัสดุ์” ทรงปล่อยนายฉันนะแล้ว ก็ทรงตัดพระเมาลี ด้วยพระ ขรรค์อันคมกริบ เสมือนกลีบบัวขาบ แล้วเหวี่ยงไปในอากาศ ทรงถือบาตรจีวรที่เทวดา ถวาย ทรงผนวชด้วยพระองค์เอง แล้วเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ทรงข้ามแม่น้ำคงคา ที่ มีคลื่นหักโหมปั่นป่วนเพราะแรงลมได้โดยไม่ติดขัด เสด็จเข้าสู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ ที่มีราชนิเวศน์โอศิตช่วงด้วยชายรัศมีแห่งหมู่แก้วมณี ทรงไม่ติดขัดด้วยการเสด็จดำเนิน มีพระอินทร์ยัสสพ มีพระมนัสสพ ทรงทอดสายตาเพียงชั่วแอกเทียมโค(สำรวจสายตา ไม่มองไปทั่ว) ประหนึ่งทรงปลอบชนผู้มัวเมาเพราะความเมาในความเป็นใหญ่ แห่ง กรุงราชคฤห์นั้น ประหนึ่งทรงทำให้เกิดความละอาย แก่ชนผู้มีเพศอันฟุ้งเฟ้อแล้ว ประหนึ่งทรงผูกหัวใจของชนชาวกรุงไว้ในพระองค์ ด้วยความรักในวัย ประหนึ่งทรง แอ่งดวงตา(ดึงดูดสายตา)ของชนทุกคนด้วยพระสิริรูปที่ส่องประกายด้วยพระมหา- ปริสลักษณะ ๓๒ ประการ ประหนึ่งกอบบุญ และประหนึ่งบรรพตที่เดินได้ด้วยพระบาท ที่มีรูปงาม เสด็จเที่ยวบิณฑบาตไปยังกรุงราชคฤห์ ทรงรับอาหารเพียงยังอัตภาพให้ พอเป็นไปได้ เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ ประทับนั่ง ณ สถานที่อันสงัดน่านรื่นรมย์อย่าง ยิ่ง เป็นภูมิภาคสะอาด พรั่งพร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ ข้างเขาปัทมทวบรรพต เสวยอาหาร ที่คลุกกัน

หลังจากนั้นพระเจ้าพิมพิสารมหาราช แห่งอาณาจักรมคธ ได้เสด็จไปหาพระ มหามุรุษ ตรัสถามพระนามและพระโคตรแล้ว มีพระราชหฤทัยบันเทิงกับพระองค์ ทรง เชื่อเชิญด้วยราชสมบัติว่า “ขอทรงโปรดรับราชสมบัติส่วนหนึ่งของหม่อมฉันเถิด”. ตรัส ตอบว่า “อย่าเลยพระมหาราชเจ้า หม่อมฉันไม่ประสงค์ด้วยราชสมบัติติดอก หม่อมฉัน ละราชสมบัติมาประกอบความเพียร เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก แล้วจักเป็น พระพุทธเจ้า ผู้มีกิเลสจุกหลังคาอันเปิดแล้วในโลก” ดังนี้แล้วเสด็จออกไป อันพระเจ้า พิมพิสารพระองค์นั้นตรัสสอนว่า “หากเมื่อพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว โปรด เสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันก่อนแคว้นอื่นทั้งหมด” ทรงถวายปฎิญาณคำรับรองแด่ พระเจ้าพิมพิสารนั้นว่า “สาธุ” แล้วเสด็จเข้าไปหาอาพาตดาบสและอุทกดาบสเพื่อศึกษา หาทางวิมุตติ แต่ทำไมทรงพบสภาวะที่จะพ้นทุกข์จากสำนักของดาบสทั้งสองท่านนั้น ก็ ทรงหลีกออกจากที่นั้น แม้ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาถึง ๖ ปี ณ ตำบลอรุเวลา ก็ไม่อาจ บรรลุอมตธรรมได้ จึงทรงเปลี่ยนแนวทาง หันมาทำพระสรีระให้อิ่มหนาสำราญด้วย การเสวยพระกระยาหาร.

ครั้งนั้น ยังมีหญิงรุ่น ชื่อว่า สุชาดา ธิดาของกมุทมิเสนานิคม ในตำบลอรุเวลา

เสนานิคม โตเป็นสาวแล้ว ได้เคยทำความปรารถนา ณ ต้นไทรต้นหนึ่งว่า “ถ้าดิฉัน ออกเรือนไปสู่สกุลที่มีชาติตระกูลสมกัน [มีสามีสมฐานะ] และได้ลูกชายในท้องแรกก็ จักทำพลีกรรมสังเวช”. เมื่อกาลผ่านไป ความปรารถนาของนางได้สำเร็จแล้ว ครั้นใน วันเพ็ญเดือน ๖ นางจึงดำริว่า วันนี้เราจักทำพลีกรรม(แก้บน) พอเข้าตรู่ขึ้นมา จึงสั่ง เหล่าบริวารให้จัดเตรียมข้าวมธุปายาสที่ไม่แค้นแข็ง มีรสอร่อยอย่างยิ่ง. ก็ในวันนั้น นั้นเอง แม้พระโพธิสัตว์ทรงทำสรีริกแล้ว คอยเวลาภิกษาจาร(บิณฑบาต) เข้าตรู่ก็ เสด็จไปประทับนั่ง ณ โคนต้นไทรนั้น. ครั้นนั้น ทาสชื่อ ปุณณา แม่นมของนางสุชาดา เดินไปหมายจะทำความสะอาดที่โคนต้นไทร ก็พบพระโพธิสัตว์ประทับนั่งพิจารณา โลกธาตุด้านทิศตะวันออกอยู่ เป็นผู้มีพระสรีระงาม เสมือนยอดภูเขาทองซึ่งเรืองรอง ด้วยแสงสนธยา ผู้เป็นดวงอาทิตย์แห่งมุนี ผู้เข้าไปสู่ต้นไม้อันประเสริฐ เปรียบเหมือน ดวงอาทิตย์ซ่อนตัวในความมืดแห่งเมฆหมอก ได้ช่องว่างจากเมฆ ก็ทำให้เกิดความ แยมผลแห่งดอกปทุมชาติ เพราะเห็นต้นไม้ที่มีสีเหมือนสีทองหมดทั้งต้น เพราะรัศมี ที่แผ่ออกจากพระสรีระของพระโพธิสัตว์นั้น นางปุณณาทาสีจึงคิดว่า “วันนี้เทวดา ของเราลงจากต้นไม้ คงอยากจะได้รับเครื่องพลีกรรมด้วยมือตนเอง จึงมานั่งคอย”. นาง จึงรีบไปบอกความเรื่องนั้นแก่นางสุชาดา.

จากนั้น นางสุชาดาเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง ก็แต่งตัวด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง บรรจุถาดทองอันมีค่านับแสนให้เต็มด้วยข้าวมธุปายาสที่มีรสอร่อยอย่างยิ่ง ปิดด้วย ถาดทองอีกถาดหนึ่ง เทินศีรษะ เดินมุ่งหน้าไปทางต้นไทร. นางกำลังเดินไป เห็นพระ โพธิสัตว์นั้นแต่ไกล ประทับนั่งดงามเหมือนกองบุญ ทำต้นไม้ทั้งต้น มีสีเหมือนสี ทองด้วยรัศมีแห่งพระสรีระ ประหนึ่งรุกขเทวดา ก็เกิดปีติปราโมทย์ เดินโน้มตัวลง ตั้งแต่ที่เห็น ด้วยเข้าใจว่าเป็นรุกขเทวดา วางถาดทองนั้นลงจากศีรษะ ประคองวางไว้ในพระหัตถ์ของพระมหาสัตว์ แล้วไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์กล่าวว่า “ มโนรถคือ ความปรารถนาของดิฉันสำเร็จแล้ว ฉันทไฉน มโนรถแม่ของพระองค์ก็จงสำเร็จฉันทนั้นเกิด ” แล้วก็กลับไป.

ครั้งนั้น แม้พระโพธิสัตว์ก็ทรงถือถาดทอง เสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรง วางถาดทองไว้ที่ริมฝั่งใกล้ทำน้ำชื้ออุปติฏฐิตะ สรงสนานแล้วเสด็จขึ้น ทรงปั้นข้าว เป็นก้อนได้ ๔๙ ก้อน เสวยข้าวมธุปายาสนั้นแล้ว ทรงลอยถาดทองนั้นลงไป พร้อม ทรงอธิษฐานว่า “ถ้าวันนี้เราจักเป็นพระพุทเจ้าไซ้ร ขอถาดทองนี้ จงลอยทวนน้ำ” ถาดนั้นก็ลอยทวนน้ำ แล้วจมลง เข้าไปยังภพของพระยานาคชื่อว่า กาพนาคราช ยก ถาดของพระพุทเจ้าสามพระองค์ขึ้นแล้วตั้งอยู่ข้างใต้ถาดเหล่านั้น.

พระมหาสัตว์ประทับพักกลางวัน ณ ราวป่านั่นแหละ เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนหาหญ้าชื่อ โสตถิยะ ทราบอาการของพระมหาบุรุษว่า คงจะพำนักผ่านราตรี ในที่นี้ แล้วจึงถวายหญ้า ส่วนพระโพธิสัตว์นั้นเสด็จขึ้นสู่โพธิมณฑสถาน ประทับยืน ณ ทิศทักษิณ. ประเทศนั้นก็ไหวเหมือนหยาดน้ำบนใบบัว. พระมหาบุรุษทรงทราบ ว่า “ประเทศตรงนี้ ไม่อาจทรงคุณของเราได้” ก็เสด็จไปทิศประจิม. แม้ประเทศตรงนั้นก็ ไหวเหมือนกัน จึงเสด็จไปทิศอุดรอีก แม้ประเทศตรงนั้นก็ไหวเหมือนกัน จึงเสด็จไป ทิศบูรพาอีก ในทิศนั้น สถานที่ขนาดบัลลังก์ มิได้ไหวเลย พระมหาบุรุษทรงสันนิษฐาน ว่า “ที่นี่เป็นสถานที่กำจัดกิเลสแน่” จึงทรงจับปลายหญ้าเหล่านั้นสะบัด. หญ้าเหล่านั้น ได้เรียงเรียบเหมือนถูกกำหนดด้วยปลายแปรงทาสี พระโพธิสัตว์ก็ทรงอธิษฐานความ เพียรเมือง ๔ ว่า “ ถ้าหากว่าเรายังไม่บรรลุโพธิญาณแล้วไซ้ จักไม่ทำลายบัลลังก์ (จะไม่ลุกไปไหน) ” แล้วทรงคู้บัลลังก์นั่งขัดสมาธิ ประทับนั่งให้ต้นโพธิ์อยู่เบื้องพระ ปฤษฎางค์ หันพระพักตร์ออกสู่ทิศบูรพา.

ทันใดนั้นเอง มารผู้รังควานโลกทั้งปวง ก็เนรมิตแขนพันแขน ขึ้นชี้พระยาช้าง ผู้กำจัดศัตรูตัวง ชื่อ ทิริมะขละ ขนาด ๑๕๐ โยชน์ เสมือนยอดเขาหิมาวันตศิรี ถูก ห้อมล้อมด้วยพลมารหนาแน่นยิ่งนัก มีพลธนู พลดาบ พลขวาน พลศร พลหอกเป็น กำลัง ครอบห่มินโดยรอบดุจกุญเขา ยাত্রเยื้องเข้าหาพระมหาสัตว์ เหมือนกับพระองค์ เป็นศัตรูใหญ่ ในกาลเมื่อดวงอาทิตย์ยังตั้งอยู่นั้นแล พระมหาบุรุษ ก็ทรงกำจัดพลมาร จำนวนมากมายได้ ถูกบูชาด้วยยอดอ่อนโพธิ์ที่งดงามนำดูเสมือนหน่อแก้วประพาฬสี แดง ซึ่งร่วงตกลงบนจีวรที่มีสีเสมือนดอกชะบาแย้ม ประหนึ่งแทนปิตีที่เดียว ในเวลา ปฐมยาม ก็ทรงได้ปูพเพนิวาสนุสติญาณ(ระลึกชาติแต่หนหลัง) มัชฌิมยาม ก็ทรง ชำระทิพยจักขุญาณ ปัจฉิมยาม ก็ทรงหยั่งพระญาณลงในปฏิจจสมุปบาท ทรง พิจารณาวิภูฏะและวิวิภูฏะ พออรุณอุทัยก็ทรงบรรลุเป็นพระพุทธรเจ้า ได้ทรงเปล่งอุทาน นี้ว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป ตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่าง ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ดูออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจฉัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้นด้วยการเสวยวิมุตติสุข ๗ วัน พอวันที่ ๘ ทรงออก จากสมาบัติ ทรงทราบความสงสัยของเทวดาทั้งหลาย (เทวดาสงสัยว่าตอนนี้พระองค์

ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วหรือยัง) จึงทรงเหาะไปในอากาศเพื่อกำจัดความ
สงสัยของเทวดาเหล่านั้น ครั้นทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์กำจัดความสงสัยของเทวดา
เหล่านั้นแล้ว ประทับยืน ณ เบื้องทิศอุดร เยื้องทิศบูรพาจากบัลลังก์ไปนิดหน่อย ทรง
จ้องดูบัลลังก์และต้นโพธิ์ สถานที่บรรลุผลแห่งพระบารมีทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญมาถึง
สี่สัปดาห์อย่างไรแสนกัป ด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระพริบว่า “เราแทบตลอดสัพพัญญู
ญาณ เหลือบัลลังก์นี้ ” ทรงยับยั้งอยู่ที่นั่น ๗ วัน สถานที่นั้นจึงมีชื่อว่า **อนิมิสเจตีย์**.

ต่อจากนั้น เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรม ต่อจากทิศบูรพาและทิศประจิม ระหว่าง
บัลลังก์และสถานที่ประทับยืน เสด็จจงกรมอยู่ที่นี่ตลอด ๗ วัน สถานที่นั้นจึงมีชื่อว่า
รัตนจงกรมเจตีย์.

ต่อจากนั้น เทวดาทั้งหลาย ช่วยกันเนรมิตเรือนแก้วถวายในส่วนทิศประจิม ก็
ประทับนั่งขัดสมาธิ ณ ที่นั้น ทรงพิจารณาเพ้นพระอภิธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์
สมันตปาฎิฐาน ที่มีน้อยไม่มีที่สุด ณ ที่นั้น ทรงยับยั้งอยู่ ๗ วัน สถานที่นั้น จึงมีชื่อว่า
รัตนมรเจตีย์.

พระพุทธเจ้าทรงยับยั้งอยู่ ไกล ๆ ต้นโพธิ์ ๔ สัปดาห์อย่างนี้แล้ว ในสัปดาห์ที่
๕ จึงออกจากโคนต้นโพธิ์ เสด็จเข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธ. แม้ในที่นั้นก็ทรงพิจารณา
เพ้นธรรม และเสวยวิมุตติสุข ทรงยับยั้งอยู่ ณ อชปาลนิโครธ ๗ วัน.

ได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ ต้นมุจลินท์ (ต้นจิก) ด้วยอาการอย่างนี้อีก ๗ วัน พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า พอประทับนั่งในที่นั้นเท่านั้น มหาเมฆซึ่งมิใช่ฤดูกาลก็เกิดขึ้นเต็มทั่ว
ห้องจักรวาล เมื่อมหาเมฆเกิดขึ้นแล้ว พระยานาคชื่อมุจลินท์ก็คิดว่า “เมื่อพระศาสดา
พอเสด็จเข้าสู่ภพของเรา มหาเมฆนี้ก็เกิดขึ้น ควรได้อาการที่ประทับอยู่สำหรับพระ
ศาสดานั้น” พระยานาคนั้นแม้จะสามารถเนรมิตวิมานทิพย์ได้เหมือนวิมานเทพ อัน
สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการก็ได้ แต่ก็คิดว่า “ถ้าเราสร้างวิมานอย่างนี้ จักไม่มีผลมาก
แก่เรา จำเราจักขวนขวายด้วยกายตนเองเพื่อปกป้องรักษาพระทศพล ” จึงทำการ
เนรมิตอัฐภาพให้ใหญ่ยิ่ง ล้อมพระศาสดาไว้ด้วยขนด ๗ ชั้น และแผ่พังพานไว้ข้าง
บน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ บัลลังก์มีค้ำยี่ ที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๗
ประการ เพดานมีพวงดอกไม้หอมต่างชนิดห้อยอยู่เบื้องบน อบด้วยกลิ่นหอมต่างชนิด
ในโอกาสที่ว่างอันกว้างขวางภายในขนดล้อม เหมือนประทับสำราญพระอิริยาบถอยู่
ในพระคันธกุฎี. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยับยั้งอยู่ที่ต้นมุจลินท์นั้นตลอด ๗ วันนั้นอย่าง
นี้

ต่อจากนั้น ก็ประทับนั่ง ณ ราชายตนะ(ต้นเกด) อีก ๗ วัน เสวยวิมุตติสุขอยู่ในที่นั้นนั่นแล ด้วยอาการดังกล่าวมานี้ ก็ครบ ๗ สัปดาหบริบูรณ์ ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในฌานสมาบัติและสุขในผลสมาบัติ.

ครั้นล่วงไป ๗ สัปดาห พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็เกิดจิตคิดจะบ้วนพระโอษฐ์ ท้าวสักกะจอมทวยเทพก็นำผลสมอที่เป็นยามาถวาย ครั้นนั้น ท้าวสักกะได้ถวายไม้สีฟันชื่อนาคลดา และน้ำบ้วนพระโอษฐ์อันนำมาจากสระอนินดาตแต่พระองค์ ต่อแต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเคี้ยวไม้สีฟัน ทรงบ้วนพระโอษฐ์ แล้วประทับนั่ง ณ โคนต้นราชายตนะ สมัยนั้น เมื่อท้าวจตุโลกบาล น้อมบาตรศิลาอันมีค่ายิ่งเข้าไปถวาย ทรงรับอาหารคือข้าวสัตตมุงและสัตตูก้อนของสองพาณิข ที่มีชื่อว่า ตปัสสะ และ ภัลลิกะ [ด้วยบาตรนั้น] เสวยเสร็จแล้วเสด็จกลับมาประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ.

ลำดับนั้น พระองค์พอประทับนั่ง ณ ที่นั้นเท่านั้น ทรงพิจารณาทบทวนถึงภาวะแห่งธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุเห็นว่าเป็นธรรมลุ่มลึก ก็ทรงเกิดปริวิตก ดังที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพาศติมา ถึงอาการคือความที่มีพระพุทธประสงค์ จะไม่ทรงแสดงธรรมโปรดผู้อื่นว่า “ ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้ ลึกซึ่ง เห็นยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ตรึกคาคิดเอาไม่ได้ ละเอียด เป็นธรรมที่ผู้เป็นบัณฑิตเท่านั้นจะพึงรู้ได้ ”.

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมล่วงรู้ถึงจิตปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจตนแล้ว ก็เปล่งวาจาว่า “ เห็นทีโลกจะพินาศละสิหนอ เห็นทีโลกจะพินาศละสิหนอ ” อันหมู่พรหมในหมื่นจักรวาลแวดล้อมแล้ว พร้อมด้วยท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันดุสิต ท้าวนิมิต ท้าวปรนิมิตวสวัตตีติดตามเสด็จมา ปรากฏอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท้าวสหัมบดีพรหมนั้น ทรงเนรมิตผืนแผ่นดิน เพื่อเป็นที่ประทับยืนของพระองค์เอง จึงทรงคุกชาณุมณฑล [เข้า] เบื้องขวาลงที่แผ่นดิน ทรงทำอัญชลี ประนมกรที่รุ่งเรื่องด้วยทศนักษัตราน(นิ้วทั้งสิบ) เสมือนบัวตูมเกิดในน้ำไร้มลทินไม่วิกलขึ้นเหนือเศียร ทูลวอนพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทรงแสดงธรรม ด้วยนัยมิใช่น้อย เป็นต้นอย่างนี้ว่า “ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าจงทรงแสดงธรรมโปรดเถิด หมู่สัตว์ผู้มีกิเลสจุกจุกในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ เพราะไม่ได้สดับธรรม ก็ย่อมเสื่อมเสียประโยชน์ไปเปล่า หมู่สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม คงจักมีแน่แท้ ” ดังนี้แล้ว ได้กล่าวประพันธ์คาถาว่า

“แต่ก่อนในแคว้นมคธ ปรากฏมีแต่ธรรมที่ไม่บริสุทธิ์ อันผู้มีมลทินคิด

แล้ว ประตูแห่งอมตนครก็ยังมีได้เปิด ขอหมู่มสัตว์จงสดับธรรมที่พระผู้ไรรวมลทิน
ตรัสรู้แล้วเกิด

ชนผู้ยืนอยู่เหนือยอดภูผาหิน จะพึงเห็นหมู่มชนได้โดยรอบแม้นั้นใด ข้าแต่
พระผู้มีปัญญาดี มีพระสมันตจักขุ พระองค์ปราศจากโศกแล้ว จงเสด็จขึ้นสู่
ปราสาทที่สำเร็จด้วยธรรม โปรดพิจารณาหมู่มชน ผู้ระงมด้วยโศก ถูกชาติชรา
ครอบงำแล้ว ก็อุปมานั้นนั้น

ข้าแต่พระผู้แก่วัยแล้ว ผู้ชนะสงครามแล้ว ผู้ประดุจนายกกองเกวียน ไม่เป็น
หนี้ โปรดลุกขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงแสดงธรรม
โปรดสัตว์เกิด หมู่มสัตว์ที่รู้ทั่วถึงธรรม คงจักมีเป็นแน่”

“ พระองค์ตรัสรู้ธรรมที่ควรตรัสรู้แล้ว ทรงข้ามโอฆะที่พระองค์ควรข้ามแล้ว ทรง
หลุดพ้นทุกข์ที่พระองค์ควรหลุดพ้นแล้ว มีไฉนหรือ ”

“ พระองค์ทรงทำความปรารถนาไว้ว่า

ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในโลกนี้ ด้วยเพศที่ไม่มี
ใครรู้จัก เราบรรลुสัพพัญญุตญาณแล้ว จักยังโลกนี้กับทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆ-
สงสาร.

แล้วทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ”. และว่า “
เมื่อพระองค์ไม่ทรงแสดงธรรม คนอื่นใครเล่า จักแสดงธรรม, สิ่งอื่นอะไรเล่า จะเป็น
สรณะของโลก จะเป็นเครื่องช่วย เครื่องเร้น เครื่องนำไปเบื้องหน้า.”

ด้วยเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้บรรลุเป็นพระพุทธรเจ้า
เข้าสัปดาห์ที่ ๘ พระศาสดาก็ถูกพรหมทูลอันวอน เพื่อทรงแสดงธรรม.”

ครั้งนั้น พระมหากรุณาธิคุณก็เกิดขึ้นโดยกำหนดหมายในสัตว์ทั้งปวง มีขึ้นแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีกำลังแห่งพระกรุณาอันสั่งสมมานานตั้งแต่สมัยอดีตกาลที่
กำหนดไม่ได้ ก็เพราะเมื่อทรงสดับคำวอนขอของท้าวสหัมบดีพรหมนั้น ทรงมีพระ
ทศพลญาณ ทรงสำรวจด้วยพระมตอันละเอียดในการทรงทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น.

แต่ครั้งทำสังคายนา ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดงความบังเกิด
ขึ้นแห่งพระมหากรุณาในพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จึงอธิบายด้วยคาถา
อันไพเราะ มีใจความดังนี้ว่า

“ความมีพระกรุณาในสรรพสัตว์ เกิดขึ้นแต่พระตถาคต ผู้มีวิชาและ
จรรยาพร้อมแล้ว ผู้คงที่ ผู้ทรงความรุ่งโรจน์ ทรงพระกายครั้งสุดท้าย ไม่มี
บุคคลจะเปรียบปานได้.”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพรหมทูลอาราธนาเพื่อทรงแสดงธรรมแล้ว ทรง
ยังพระมหากรุณาให้เกิดในสัตว์ทั้งหลาย มีพุทธประสงค์จะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระ
คาถาแก่พรหมทั้งหลายว่า

“ดูก่อนพรหม ประตู่ทั้งหลายแห่งอมตนคร เราเปิดสำหรับท่านแล้ว ขอ
เหล่าสัตว์ที่มีโสตรประสาท จงปล่อยศรัทธาออกมาเถิด แต่ก่อนเราสำคัญว่าจะ
ลำบากเปล่า จึงจะไม่กล่าวธรรมอันประณีต ที่เราชำนาญ ในหมู่มนุษย์.”

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ว่า “เราอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปิดโอกาสเพื่อ
ทรงแสดงธรรมแล้ว” จึงประคองอัญชลี อันรุ่งเรืองด้วยทศนักษัตรขึ้นเหนือเศียร
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทำประทักษิณ อันหมู่พรหมแวดล้อมเสด็จกลับไป.
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นประทานปฏิญาณแก่พรหมนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า
“เราควรจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ” ทรงเกิดความคิดว่า “อาพารดาบสเป็นบัณฑิต
ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน” ทรงสำรวจทบทวนก็ทรงทราบว่าอาพารดาบสนั้น
ทำกาละ(ตาย)ได้ ๗ วันแล้ว ทรงนึกถึงอุทกดาบส และก็ทรงทราบว่าอุทกดาบสทำ
กาละแล้วตอนพลบค่ำ ก็ทรงนึกถึงปัญจวัคคีย์อีกว่า “บัดนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหน
หนอ” ก็ทรงทราบว่า “อยู่ที่ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี” พอรাত্রีสว่างวัน
เพ็ญอาสาฬหะเข้าตรู่ ก็ทรงถือบาตรจีวร ทรงเดินทาง ๑๘ โยชน์ ระหว่างทางทรงพบ
อาชีวกนักบวชชื่อว่า อุปกะ ทรงบอกแก่เขาว่า พระองค์เป็นพระพุทธรเจ้า ตอนเย็นวัน
นั้นนั่นเอง ก็ได้เสด็จถึงป่าอิสิปตนะ ณ ที่นั้น ทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ว่าพระองค์
เป็นพระพุทธรเจ้า เสด็จประทับบนพุทธอาสน์อันดีที่เขาจัดไว้แล้ว ตรัสเรียกภิกษุ
ปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงพระธรรมจักกัปวัตตนสูตร.

บรรดาภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นอันได้สดับแล้ว ก็ท่านพระอัญญาโกณฑัญญ
เถระ ส่งญาณไปตามกระแสเทศนา เมื่อจบพระสูตรก็ตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล พร้อมด้วย
พรหม ๑๘ โกฏิ พระศาสดาทรงเข้าจำพรรษาในที่นั้นนั่นเอง วันรุ่งขึ้นทรงทำให้พระ
วูปถะเถระตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล ด้วยอุบายนี้แล ก็ทรงทำภิกษุเหล่านั้นให้ตั้งอยู่ใน
โสตาปัตติผลหมดทุกรูป รุ่งขึ้นในวัน ๕ คำแห่งปักษี ทรงประชุมพระเถระเหล่านั้นแล้ว
ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร. ในกาลที่จบเทศนา พระเถระทั้ง ๕ รูป ก็ตั้งอยู่ในพระ

อรหัต.

ครั้งนั้น ในที่นั้นนั่นเอง พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยของ ยสกุลบบุตร และเห็นเขาขัดข้องใจละเรือนของตนออกมา จึงตรัสเรียกว่า “มานี่แน่ะ ยสะ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง” ทรงทำยสกุลบบุตรให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลด้วยเทศนาธรรมในตอนกลางคืนนั้นนั้นแล รุ่งขึ้นก็ทำให้เขาตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้วทรงให้เอหิภิกขุอุปสัมปทา แม้ในวันอื่นต่อมาอีก ก็ทรงโปรดให้สหาย ๕๔ คนของยสกุลบบุตร บวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา แล้วตรัสสอนให้ตั้งอยู่ในพระอรหัต เมื่อมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก จำนวน ๖๑ รูปอย่างนี้ ในเวลาที่พระศาสดาทรงออกพรรษากระทำปวารณาแล้ว ทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสดังนี้ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเมื่อจะบำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น จงแยกกันไปเที่ยวประกาศธรรมแก่มนุษย์ทั้งหลายตลอดแผ่นดินผืนนี้.

พวกเธอจงอยู่ป่าเขาอันสงัด ประกาศสัจธรรมของเราแก่โลกหนึ่งนิตย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเมื่อทำหน้าที่พระธรรมทูต ก็จงปฏิบัติด้วยดีซึ่งคำของเรา สั่งสอนเขาเพื่อประโยชน์แก่สันติของสัตว์ทั้งหลาย.

พวกเธอไม่มีอาสวะ จงช่วยปิดประตูบายนทั้งสิ้นเสียทุกประตู จงช่วยเปิดประตูสวรรค์ มรรค และผล.

พวกเธอ จงประกอบด้วยคุณธรรม พึงมีวิหารธรรม อันประกอบด้วยกรุณาธรรม เป็นต้น เพิ่มพูนความรู้และศรัทธาความเชื่อแก่ชาวโลกทุกประการด้วยการเทศนาและการปฏิบัติให้เห็นเป็นทิวฐานาคติ.

เมื่อพวกคฤหัสถ์ ทำการอุปการะเธอ ด้วยอาμισทานเป็นนิตย พวกเธอ ก็จงตอบแทนพวกเขาด้วยธรรมทานเถิด.

พวกเธอเมื่อจะแสดงธงชัยของพระฤษีผู้แสวงคุณ ก็จงยกย่องพระสัทธรรมเมื่อการงานที่พึงทำเพื่อประโยชน์ตนได้กระทำเสร็จแล้ว ก็จงชวนชวายนำบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นเถิด.”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ก็ทรงส่งภิกษุเหล่านั้นไปในทิศทั้งหลาย โดยให้แยกกันไปทางละหนึ่งองค์ไม่ไปทางเดียวกันเลย ส่วนพระองค์เองก็เสด็จไปยังอูรุเวลาประเทศ ระหว่างทาง ทรงแนะนำ ภิกษุทศกัณฐิก ๓๐ คน ที่ราวป่าฝ่าย

บรรดา कुमारทั้ง ๓๐ คนนั้น ผู้ใดอ่อนกว่าเขาหมด ผู้นั้นก็ได้บรรลุปะเป็นพระโสดาบัน ผู้ใดแก่กว่าเขาหมด ผู้นั้นก็ได้บรรลุปะเป็นพระอนาคามี แต่แม่สักคนหนึ่งเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นปุถุชนไม่มีเลย ทรงยังกุมารแม่เหล่านั้นให้บวชด้วยเอหิภิกขุหมดทุกคน แล้วทรงส่งไปในทิศทั้งหลาย พระองค์เองครั้นเสด็จถึงอุรุเวลาประเทศแล้ว ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ๑,๒๕๐ อย่าง ทรมานชฎิล ๓ พี่น้อง มีอุรุเวลกัสสปเป็นต้นพร้อมด้วยบริวารชฎิลหนึ่งพันรูปให้มีความเห็นถูกต้อง(คำว่า ทรมาน หมายถึง สอนให้ละความดี สอนให้ละพยศ) ทรงให้บวชด้วยเอหิภิกขุแล้ว นั่งประชุมกันที่คยาสีสะประเทศ ทรงสอนให้ตั้งอยู่ในพระอรหัตผลทั้งหมด ด้วยธรรมเทศนาชื่อว่า **อาทิตตปริยายสูตร**

แล้วพระองค์อันมีภิกษุอรหันต์พันรูปแวดล้อมแล้ว ก็เสด็จไปยังลัฏฐิวนอุทยาน อันเป็นอุปจาร(เขตใกล้เคียง)แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยพุทธประสงค์จะทรงเปลื้องปญฺญญา (การทำตามสัญญาที่ให้กันไว้) แก่พระเจ้าพิมพิสาร ต่อนั้น พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานได้ไปกราบทูลแด่พระราชชา พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับว่าพระศาสดาเสด็จมาแล้ว พระองค์อันพราหมณ์และคฤหบดี ๑๒ นหุตห้อมล้อม(นหุต เป็นจำนวนนับในสมัยนั้น) เข้าไปเฝ้าพระทศพล ผู้เป็นดวงอาทิตย์แห่งพระมุนีผู้ประเสริฐ ซึ่งเสด็จอยู่ในช่องแห่งวณะ ดุจดวงทิพากรเข้าไปในช่องหลืบเมฆ ทรงชบพระเศียร ซึ่งโชติช่วงด้วยประกายรุ่งแห่งมงกุฎมณี ลงแทบบื้องพระยุคลบาทของพระทศพล อันดาราดาษด้วยโกมลดอกไม้น้ำซึ่งไร้มลทินไม่วิกล ที่มีพื้นผ้าพระบาทประดับด้วยจักร แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง พร้อมด้วยข้าราชบริพาร.

ครั้งนั้นหมู่ชนที่มา ได้แลเห็นว่า ท่านอุรุเวลกัสสปซึ่งเขาถือว่าเป็นคณาจารย์ใหญ่ของกรุงราชคฤห์ เป็นผู้มีชาวเมืองราชคฤห์นับถือมาก ก็ได้มาพร้อมกับพระบรมศาสดาด้วย พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นบางคนก็คิดปริวิตกไปว่า “พระมหาสมณะทรงประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักท่านอุรุเวลกัสสป หรือท่านอุรุเวลกัสสปประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักพระมหาสมณะ”(สงสัยว่า ใครเป็นศิษย์ ใครเป็นอาจารย์).

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกของพราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น จึงได้ตรัสกะพระเถระด้วยพระคาถาว่า

“ดูก่อนกัสสป ท่านอยู่อุรุเวลาประเทศสั่งสอนศิษย์ชฎิลมาช้านาน เห็นเหตุอะไรหรือ จึงละการบูชาไฟ เราถามความนี้กะท่าน ไฉนท่านจึงละการบูชาไฟ.”

พระเถระทราบพระพุทธประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงกล่าวคาถาว่า

“ยัญคือการเซ่นสรวงทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นอาทิ ย่อมกระทำเพื่อ ประสงค์ที่จะได้ซึ่งอามิสเป็นผลตอบแทน อันมี รูป เสียง รส กลิ่น และ เพศรส จากสตรีทั้งหลาย. ข้าพระองค์รู้ว่า นั่นเป็นมลทินในความหมกมุ่นผูกพันและ ความติดข้องทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ยินดีในยัญในการบูชาไฟ”

ดังนั้น. แล้วชบศีระลงแทบเบื่องยุคลบาทของพระตถาคตเพื่อประกาศความที่ ตนเป็นสาวก กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นศาสดา ของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก” แล้วก็เหาะขึ้นสู่อากาศ ๗ ครั้ง ประมาณชั่วหนึ่ง ลำตาล ชั่วสองลำตาล ชั่วสามลำตาล จนกระทั่ง ชั่วเจ็ดลำตาล แล้วก็ลงจากอากาศ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็นั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง.

ครั้งนั้น มหาชนเห็นปาฏิหาริย์ของพระเถระนั้นแล้วคิดกันว่า “โอ ธรรมดา พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีอานุภาพมาก แม้ท่านอรุเวลกัสสปที่มีทิฏฐิกล้า เคยมีความ สำคัญตนว่า เป็นพระอรหันต์ ก็ถูกพระตถาคตทรงทำลายช้ายคือทิฏฐิ ทรมานแล้ว”(คำ ว่า ทรมาน ในที่นี้ หมายถึง การสั่งสอนให้ละพยศให้ละความถือมั่น) ก็พากันกล่าว สรรเสริญคุณของพระศพล. พระศาสดาทรงสดับเรื่องนั้นแล้วตรัสว่า “มิใช่เราทรมาน อรุเวลกัสสปผู้นี้ในชาตินี้ท่านนั้นดอกนะ แม้ในอดีตชาติ อรุเวลกัสสปนี้ เราก็เคยทรมาน มาแล้วเหมือนกัน.” ครั้งนั้นมหาชนลุกขึ้นจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ประคองอัญชลีเหนือศีรษะ กราบทูลอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาตินี้ ท่านอรุ- เวลกัสสปถูกพระองค์ทรมานนั้น พวกข้าพระองค์ได้เห็นแล้ว ก็ในอดีตชาติ พระผู้มี พระภาคเจ้าทรงทรมานอย่างไร พระเจ้าข้า.” แต่นั้น พระศาสดาอันมหาชนนั้นทูลวอน แล้ว จึงตรัสเทศนา **มหานารทกัสสปชาดก**(หาอ่านได้จากคัมภีร์ ขุททกนิกาย ชาดก) แล้วทรงประกาศอริยสัจ ๔. พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับธรรมกถาของพระศาสดา ทรง ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลพร้อมกับราชบริพาร ๑๑ นหุต. ส่วนอีก ๑ นหุต ได้มีความ เลื่อมใสประกาศตนเป็นอุบาสกอุบาสิกากุถึงซึ่งไตรสรณาคมน์. เมื่อพระราชาทรงถึง สรรณะแล้วก็ได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จากนั้น ทรงทำประทักษิณ(เดินเวียนขวาวนเป็นวิธีแสดงออกซึ่งความเคารพในสมัย นั้น)พระผู้มีพระภาคเจ้าสามครั้ง แล้วถวายบังคมเสด็จกลับ.

วันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันภิกษุพันรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จเข้าไปยังกรุง ราชคฤห์ เสมือนท้าวสหสันยน์เทวราช(พระอินทร์)อันหมู่เทพห้อมล้อมแล้ว เสมือน ท้าวมหาพรหมอันหมู่พรหมห้อมล้อมแล้ว. พระราชาถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประธาน ในเวลาเสวยเสร็จแล้ว ก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่อาจจะอยู่เว้นจากพระรัตนตรัยได้. ข้าพระองค์จะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในเวลาบ้าง มิใช่ในเวลาบ้าง อันว่าอุทยานลัฏฐิวัน ก็อยู่ไกลเกินไป. ส่วนอุทยานชื่อว่าเวพวันของข้าพระองค์นี้ เหมาะสำหรับผู้ต้องการวิเวก ถึงพร้อมด้วยข้อดีอันสมควรแก่บรรพชิตคือ ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก พร้อมด้วยทางคมนาคม ไร้ผู้คนเบียดเสียด สงัด สงบสุข พร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ ประดับพื้นศิลาเย็น เป็นภูมิภาคน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง มีต้นไม้อย่างดี มีดอกหอมกรุ่นช้วนินันต์ ประดับประดาด้วยปราสาทยอดปราสาทล้วน วิหาร ดุจวิมาน เรือนมุงแถบเดียว มณฑป เป็นต้น. ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดทรงรับอุทยานเวพวันนี้ของข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า ” แล้วทรงถือน้ำมีสีดังแก้วมณีอันอบด้วยดอกไม้กลั่นหอมด้วยพระเต้าทอง เสมือนถ่านร้อนใหม่ เมื่อทรงกระทำการบริจาค ถวายพระเวพวันาราม ก็ทรงหลั่งน้ำลงเหนือพระหัตถ์ของพระศพล. ในการรับพระอารามนั้น มหาปฐพีนี้ก็คล้ายประหนึ่งว่ายินดีปรีดา ตกสู่อำนาจปีติว่า รากของพระพุทธานุสา ได้หยั่งลงแล้ว แผ่นดินก็ไหวราวกะพ้อนรา. ส่วนเสนาสนะอื่นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับถวายในกาลต่อมา แล้วทำให้แผ่นดินไหวเหมือนที่ทรงรับถวายพระเวพวันมหาวิหารนี้ ก็ไม่มีเลย. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงรับพระเวพวันารามแล้ว ได้ทรงทำอนุโมทนาการถวายวิหารทานว่า

บุรุษใดเล่า ผู้สามารถจะกล่าวอานิสงส์ของการถวายที่อยู่อาศัยได้ นอกจากพระพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะของโลกแล้ว ต่อให้ปากของคน ๑ นหุต ก็ย่อมไม่สามารถกล่าวได้.

นรชนใด ถวายที่อยู่แก่สงฆ์ นรชนนั้น ท่านกล่าวว่า ชื่อว่าให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณอันประเสริฐ ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้ว.

เพราะเหตุที่ ผู้ถวายที่อยู่อาศัย อันป้องกันอุปัทวแห่งชีวิต มีความเย็น ความร้อนเป็นต้น ย่อมรักษาอายุของเขาไว้ได้(ป้องกันอันตราย) ฉะนั้น สัตบุรุษทั้งหลายจึงเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ให้อายุ.

พละ วรรณะ และปฏิภาณ ย่อมจะไม่มีแก่ผู้อยู่ในที่อยู่อาศัยอันร้อนจัด เย็นจัด เพราะฉะนั้นแล ผู้ถวายวิหารที่อยู่นั้นจึงชื่อว่าให้พละ วรรณะ และปฏิภาณทีเดียว.

ผู้ถวายวิหาร ย่อมชื่อว่าให้สุขเป็นนิตย์ เพราะป้องกันทุกข์มากอย่างที่เกิดแต่ความเย็นร้อน สัตว์เลื้อยคลาน ลม แดด เป็นต้นในโลก.

เพราะเหตุที่ผู้ถวายวิหาร ย่อมป้องกันทุกข์มีเย็น ร้อน ลม แดด เหลือบ ยุง ฝน สัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ร้ายเป็นต้นได้ ฉะนั้น ผู้นั้นจึงชื่อว่า ได้สุขในโลกหน้า.

ผู้ใดมีจิตเลื่อมใส บันเทิงแล้วถวายวิหาร อันเป็นเหตุแห่งภพและภคะที่นารีนรมย์ยิ่งแห่งใจ แก่ท่านผู้ทรงคุณมีศีลเป็นต้น อันเกิดแล้ว ผู้นั้นท่านเรียกชื่อว่า ผู้ให้ทุกอย่าง.

ผู้ใดละมลทิน คือความตระหนี่พร้อมทั้งโลภะ ถวายวิหาร แก่เหล่าท่านผู้มีคุณ เป็นที่อยู่อาศัย ผู้นั้น ก็เป็นเหมือนถูกผู้อื่นนำพาไปสู่สวรรค์ ฉะนั้น ย่อมเกิดเป็นผู้ปราศจากความเศร้าโศกถึงสมบัติที่รวบรวมไว้.

นรชนสร้างวิหารอันงดงามประดุจทองประเสริฐเลิศโอฬาร นิมนต์ภิกษุทั้งหลายอยู่ในวิหารนั้น พึงถวายข้าวน้ำและผ้าแก่ภิกษุเหล่านั้นด้วยจิตที่เลื่อมใส โดยเคารพเป็นนิตย์.

เพราะฉะนั้น มหาบพิตรจะเสวยภคะที่นารีนรมย์ใจในภพทั้งหลายยิ่งขึ้นไป ด้วยผลแห่งวิหารทาน ภายหลังจาทรงประสพธรรมอันสงบสุข ไม่เศร้าโศกแล.

พระจอมมุนี ครั้นทรงทำอนุโมทนาวิหารทาน แก่พระเจ้าพิมพิสารจอมนรชน ประการดังนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว เมื่อทรงทำนครให้เป็นนวนิमानเป็นต้น ด้วยพระรัศมีแห่งพระสิริระของพระองค์ที่น่าทอดทัศนาอย่างยิ่ง ประหนึ่งเลื่อมพรายที่เกิดแต่รดด้วยน้ำทอง เสด็จเข้าสู่พระเวฬุวันมหาวิหาร ด้วยพระพุทธานุภาพอันหาที่เปรียบมิได้ ด้วยพระพุทธานุภาพที่ไม่มีสิ้นสุดแล.

พระตถาคตจอมปราชญ์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร ซึ่งมีใช้เป็นทีเล่น แต่นารีนรมย์ยิ่งแห่งใจนั้น ด้วยธรรมเป็นเครื่องอยู่ต่าง ๆ ทรงคอยตรวจดูเวไนยสัตว์ทั้งหลาย.

พระพุทธบิดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธบิดาเชิญเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหารนั้น พระเจ้าสุทโธทนะ มหาราชทรงสดับว่า “โอรสของเรา กระทำทุกกรกิริยา ๖ ปี แล้วได้บรรลุอุกฤษฏ์สมาธิโพธิญาณอย่างยอดเยี่ยม ได้ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ แล้วเสด็จถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร” จึงทรงเรียกมหาอำมาตย์ผู้หนึ่งมาตรัสสั่งว่า “ พนายมานี้เนะ เจ้าพร้อมบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวาร จงไปกรุงราชคฤห์ เพื่อเข้าเฝ้าพระโอรสของเรา พูตามคำของเราว่า พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระราชบิดามีพระประสงค์จะพบพระองค์ แล้วเจ้าจงนำพาพระโอรสของเรามา คินสูพระนคร.”

มหาอำมาตย์ผู้นั้น รับพระราชโองการแล้ว มีบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวารก็เดินทาง ๖๐ โยชน์ เข้าไปยังพระวิหาร ในเวลาที่กำลังทรงแสดงธรรม มหาอำมาตย์ผู้นั้นคิดว่า “นี่ยังไม่ใช่กาลอันสมควร อันข่าวที่พระราชาทรงส่งมานั้น ขอพักไว้ก่อน” ก็ยืนทำยบริษัท ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ทั้งที่ยืนอยู่กับบรรลุพระอรหัตต์ พร้อมกับบุรุษพันหนึ่ง จึงกราบทูลขอบรรพชา. พระศาสดา ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า “ พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ” ชนเหล่านั้นทั้งหมดก็ทรงบาตรจีวรสำเร็จด้วยฤทธิ์ในทันใด ถึงพร้อมด้วยกิริยาที่เหมาะสม ประหนึ่งเป็นพระเถระที่บวชมาแล้ว ๑๐๐ พรรษา แวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ ล้วนแต่ดำรงตนอยู่ในสมณสังวร จึงไม่ได้บอกข่าวที่พระราชาราพมา.

(ในการประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาของพระพุทธเจ้านั้น ถ้าบุคคลที่จะบวชนั้นมีบุญที่ได้เคยถวายบาตรและจีวรในพระพุทธศาสนาในอดีตชาติ ก็จะมีบาตรและจีวรที่บังเกิดด้วยบุญญฤทธิ์มาสวมกายผู้บวชนั้นเป็นอัตถรรพณ์ แต่ถ้าผู้ใดไม่เคยถวายบาตรและจีวรในพระพุทธศาสนาในอดีตชาติ บาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์จะไม่บังเกิดแก่ผู้นั้น พระพุทธเจ้าท่านยอมทราบได้ด้วยพระญาณ จะตรัสสั่งให้บุคคลผู้ต้องการบวชในกรณีนี้ ไปแสวงหาบาตรและจีวรมาให้ได้ครบก่อน แล้วค่อยมาขอรับการประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาจากพระองค์ อย่างเช่นที่ทรงสั่งให้พระพาหิยะผู้ฟังธรรมจากพระองค์จนได้บรรลุอรหัตผลแล้ว ไปแสวงหาบาตรและจีวรมาให้ได้ก่อน แล้วจึงค่อยมาขอบวชกับพระองค์)

พระราชาทรงพระดำริว่า “คนที่ไปก็ยังไม่มา ชาวาก็ไม่ได้ยิน” ทรงส่งอำมาตย์ไป

๙ ครั้ง โดยทำนองนี้แล บรรดาบุรุษ ๙,๐๐๐ คนนั้น ไม่ได้กราบทูลข่าวของพระราช
แก่พระศาสดาเลยแม้แต่คนเดียว ทั้งไม่ส่งข่าวคราวกลับมารุงกบิลพัสดุ์ด้วย บรรลุ
พระอรหัตแล้ว พวกนั้นบวชเป็นภิกษุหมดทั้งสิ้น.

(ท่านกล่าวว่า ที่แต่ละคณะไม่ได้บอกข่าวที่รับฝากมาจากพระเจ้าสุทโธทนะ ก็
เพราะว่า จะมีกุลบุตรชาวเมืองกบิลพัสดุ์จำนวนหนึ่งหมื่นมาบรรลุเป็นพระอรหันต์ เพื่อ
จะเป็นสมณปริวาร ติดตามพระศาสดากลับเมือง และเพราะว่า หน้าที่ในการเชิญพระ
ศาสดากลับพระนครนั้น เป็นหน้าที่ของพระกาฬุทายี ซึ่งจะมาเป็นคณะที่ ๑๐ เพราะ
ฉะนั้น ทั้ง ๙ คณะที่มาก่อน เมื่อท่านบรรลุอรหัตแล้ว ต่างก็มีญาณรู้อะไรนี้ จึงไม่มี
องค์ใดบอกข่าวคำเชิญกลับพระนคร ที่รับฝากมาจากพระเจ้าสุทโธทนะเลย)

ครั้งนั้น พระราชาทรงพระดำริว่า “ใครหนอจักทำตามคำของเราได้สำเร็จ” ทรง
สำรวจดูกำลังพลส่วนของราชสำนักทั้งหมด ก็ได้ทรงพบอุทายีอำมาตย์(บางที่จะเรียก
ว่า กาฬุทายี จากคำว่า กาฬ แปลว่า ดำ บวกกับชื่อท่านคือ อุทายี รวมเป็น กาฬุทา
ยี แปลว่า อุทายีผิวดำ) เล่ากันว่า อุทายีนั้นเป็นอำมาตย์สำเร็จราชการทั้งหมดของพระ
ราชา เป็นคนภายในมีความสนิทสนมยิ่งนัก เป็นสหชาติคือเกิดในวันเดียวกันกับพระ
โพธิสัตว์ เคยเป็นพระสหายเล่นสนุกสนานด้วยกันมาแต่ยังตรุณ. ครั้งนั้นพระราชาทรงเรียก
อุทายีอำมาตย์มาแล้วตรัสว่า “อุทายีลูกเอ๋ย พ่อประสงค์จะพบโอรส จึงส่งบุรุษไปถึง
๙,๐๐๐ คน ผ่านมานานแล้ว จะบอกเพียงข่าวแม่แต่คนเดียวก็ไม่มี พ่อนี้ก็ชราแล้ว
อันตรายแห่งชีวิตของพ่อ รู้ได้ยาก พ่ออยากจะพบโอรส แต่ในเวลาที่คุณยังมีชีวิตอยู่
ลูกจักพาโอรสมาแสดงแก่พ่อได้ไหมลูก.”

อุทายีอำมาตย์กราบทูลว่า “ได้พระพุทธเจ้าข้า แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะขอ
พระราชทานอนุญาต ออกบวชตามพระโอรสของพระองค์.”

พระราชารับสั่งว่า “ลูกจะบวชหรือไม่บวชก็ตามที แต่ลูกต้องนำโอรสมาแสดง
แก่พ่อ.”

อุทายีอำมาตย์ รับพระราชดำรัสใส่เกล้าแล้ว ก็นำข่าวของพระราชไปถึงกรุง
ราชคฤห์. ได้มาสดับรับฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาในทำนองเดียวกันกับคณะ
ก่อน ๆ นั้นแล ก็บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยบุรุษพันหนึ่ง ได้ตั้งอยู่ในเอหิภิกขุภาวะแล้ว
เมื่อถึงช่วงเวลาเพ็ญเดือนผัคคุนี [เดือน ๔] ก็ดำริว่า “ฤดูเหมันต์ก็ล่วงไปแล้ว ถึงฤดู
วสันต์เข้านี้แล้ว ราวป่าก็มีดอกไม้บานสะพรั่ง หนทางก็เหมาะที่จะเดิน เป็นกาลสมควร
ที่พระทศพลจะได้เสด็จไปทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ” ครั้นดำริแล้ว ก็เข้า

เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พรรณนาคุณการเสด็จพุทธดำเนิน เพื่อเข้าไปยังพระนครแห่งพระสกุล ด้วยคาถาประมาณ ๖๐ คาถา

๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ต้นไม้ทั้งหลาย สลัดใบ มีแต่ลำต้น เปรี้ยมจะติดข้อติดผล ต้นไม้เหล่านั้น ส่องประกายสว่าง ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒. ต้นไม้ทั้งหลาย งดงาม รุ่งเรืองด้วยหน่อสีแดงและใบอ่อน ประหนึ่งมณฑปที่รุ่งเรืองด้วยรัตนะ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓. ต้นไม้ทั้งหลาย บนยอดมีดอกบานงาม ประดับด้วยดอกไม้ทั้งหลาย น่าชื่นใจ ดอกสะอาด สวย และมีกลิ่นหอม อร่ามไปทั้งสองข้างทาง ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า

๔. ต้นไม้ทั้งดงามทั้งหลาย ในโอกาสสองข้างทาง ตกต้นด้วยผลเป็นอันมาก บรรเทาความยากไร้ ทั้งระงับความหิวกระหายได้ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕. ต้นไม้ทั้งหลาย มีดอกงดงาม อันใบอ่อนที่สะอาดตกแต่งแล้ว เสมือนต้นหางนกยูง อร่ามไปทั้งสองข้างทาง ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖. ต้นไม้ทั้งหลาย รุ่งโรจน์ อันผลและใบอ่อนตกแต่งแล้ว ประดับประดาด้วยน้ำหอม ย่อมปลอบประโลมใจเหล่าสัตว์ที่เหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไกล ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๗. เถาว์ลย์เป็นอันมาก อาศัยพุ่มไม้ในป่า บนยอดออกดอกบานสวย สง่างาม ย่อมปลอบประโลมใจเหล่าสัตว์ เหมือนมณฑปมณี ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๘. เถาว์ลย์เป็นอันมาก อาศัยอยู่กับต้นไม้ ประหนึ่งหญิงสาวไปกับชายที่รัก มีกลิ่นหอมอบอวลประโลมใจ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๙. ผุ่บก มีสีสรรสวยงามน่าชื่นใจ มีสีเขียวเป็นต้น ส่งเสียงร้องไพเราะโดยรอบ

ด้วยความยินดี ปลอดภัย ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๐. ผูกเนื่อนานาชนิด เกื่อนกลาด ยกหูชูชั้น เบิงตา น่าชื่นใจ พากันวิ่งไปรอบทิศ ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๑. แผ่นปฐพีมีหญ้าแพรกขึ้นเขียวขจี ส่องประกายโดยรอบ น่าชื่นใจ ต้นไม้ดอกบานงาม ก็ประดับดูโฉมดี ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า

๑๒. ทรายทั้งหลาย ดูนกกระจิบอันธรรมชาติจัดแต่งไว้เรียบร้อยงดงาม ให้สัมผัสอันเบิกบานใจ ส่องแสงสการรอบทิศ ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๓. พื้นแผ่นดินสะอาด ราบเรียบ สัมผัสดี อบด้วยกลิ่นเกิดจากดอกไม้หอม ตลบอบอวลน่าชื่นใจ ส่องประกาย สะอาดงาม ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๔. ป่าใหญ่อันธรรมชาติตกแต่งดีแล้ว ประดับด้วยต้นไม้ นานาชนิดเรียงรายงามตระการ มีกลิ่นหอม น่ารื่นรมย์อย่างดี ดังสวนนั้นวัน ขำแต่พระมหาวิระเป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๕. สระทั้งหลาย หลากชนิดวิจิตรน่านรรมย์ใจ อันธรรมชาติตกแต่งไว้ มีบัวบุณฑริก เต็มเปี่ยมด้วยน้ำเย็นใสดั่งทอง ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๖. สระทั้งหลาย อร่ามเหลือด้วยบัวนานาชนิด ดอกบานงาม กลิ่นกรุ่นสะอาด ทำให้เหล่านุชยชาติแลเทพยดาบันเทิงใจ ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๗. ผูกนกจับกอบัวที่ดอกบาน ร้องเจี๊ยบจับไปรอบ ๆ นกเหล่านั้นบันเทิงพร้อมกับตัวเมีย ขำแต่พระมหาวิระเป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๑๘. ผูกผึ้งเก็บละอองจากดอกไม้บาน ส่งเสียงหึ่ง ๆ บินเวียนว่อน กลิ่นน้ำหวานก็กระจายไปทั่วทิศ ขำแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้า

ข้า.

๑๙. โขลงช้างเมามัน ส่งเสียงแปร้นแปร้น แล่นออกจากชอกเขา และกระแสน้ำ ก็พรายไหลจากลำแม่น้ำ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๐. ขุนเขาทั้งหลาย ปรากฏเห็นอยู่รอบ ๆ มีสีเขียวขาบ เหมือนคอนกยุง รุ่ง ทะมื่นเหมือนเมฆ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๑. ผุ่ณกยุงผู้พร้อมด้วยตัวเมีย พวกกันพื่อนรำเหน้อยอดคีรี คุก้องด้วยเสียง อันไพเราะต่าง ๆ ข้าแต่พระมหาวิระเป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๒. ผุ่ณกเป็นอันมาก มีเสียงเพราะ น่าชื่นใจ เลื่อมพรายด้วยขนปีกอันงดงาม ยืนร้องก้องกังวานเหนือคีรี ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๓. ภูเขาทั้งหลาย มีดอกไม้บานงาม เกื่อนกลาดด้วยต้นเล็บเหยี่ยว ประดับ ด้วยกลีบดอกไม้ นานาชนิด มีกลิ่นหอม งามระยับไปรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็น สมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๔. ชลาลัยลำน้ำมีกลิ่นหอมกรุ่นเป็นอันมาก พรางพรายไหลมาแต่แม่น้ำ เหมือนชลาลัยในอุทยานของท้าวสักกะจอมเทพ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควร สำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๕. แม่น้ำทั้งหลาย ประดับด้วยทำน้ออันงาม เป็นที่ผุดเนื้อและนกนานาชนิด ลงดื่มกินน่าชื่นใจ ไหลอยู่พรางพราย ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระ อังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๖. กลุ่มต้นไม้งาม กลิ่นหอม ออกดอกบาน ณ ชลาลัยทั้งสองฝั่ง ยอดมีดอก ประดับ สวยงามสง่า ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๗. ป่าเกื่อนกลาดด้วยแนวไม้ นานาชนิด มีกลิ่นหอม งดงามดังสวนนันทวัน ของเทวดา เป็นที่รื่นรมย์ใจยิ่งของผู้ที่ไปเฝ้า ฯ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควร

สำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๘. ข้าวน้ำอันสะอาดนานาชนิด สมบูรณ์พร้อมทั้งกับเกล็ด ประกอบด้วยรสอร่อย หาได้ง่ายในหมู่บ้านใกล้ทาง น่าชื่นใจ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๒๙. แผ่นดินมีสีอันวิจิตรด้วยอาสนะดอกไม้ก็เรืองเรืองไปโดยรอบ ยามราตรีก็ประดับด้วยหิ่งห้อยทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๐. ชนทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยคุณมีศรัทธาเป็นต้น อันบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งใด(ที่จะได้น้มน้ำ)ซึ่งธรรมชาติคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เลื่อมใสมีอยู่เป็นอันมาก รอบ ๆ ณ แผ่นดินนั้นนั่นแล ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๑. สระโบกขรณีอันงามน่าน้ำนรมย์ ปกคลุมด้วยปทุมนานาชนิดอันงาม ย่อมหลังรสจุน้ำนมนจากเหง้าบัวทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๒. ต้นไม้น่าชื่นใจทั้งหลาย ประดับด้วยใบเขียวงาม ขึ้นสลับ ณ โอกาสสองข้างทาง เป็นที่ชุมนุมของสัตว์ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๓. วนาไฟที่ครีမ်ด้วยเมฆคือต้นไม้เขียวตระการ มีดอกบานงามและหอมทุกฤดู ดังสวนนั้นวัน ในภพขององค์อัมรินทร์ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๔. หนทางดี ทุก ๆ โยชน์ หมู่บ้านมีอาหารดี หาได้ง่าย น่าชื่นใจ มีผู้คนหนาแน่น มีข้าวน้ำหาได้สะดวก ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๕. ศาลากว้างและสภาที่ประชุม มีร่มเงาและน้ำมากพอ น่าน้ำนรมย์ มอบความสุขทุกอย่างแก่ผู้อยู่อาศัย ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๖. สระโบกขรณีดีในอุทยานที่น่าชื่นใจ ประดับด้วยแนวต้นไม้ นานาชนิดอัน

งาม อันธรรมาชาติสร้างสรรค์ไว้ มีกลิ่นหอมกรุ่นสำเร็จประโยชน์ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๗. ลมอ่อนเย็นโชยสบาย และท้องฟ้าก็ปราศจากเมฆหมอกโดยรอบทิศทั้งหลายก็สว่างไสวไปหมด ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๘. ฝนตกน้อย ๆ ในราตรีเพื่อไม่ให้ฝุ่นละอองฟุ้งขึ้นที่หนทาง ดวงอาทิตย์ในท้องฟ้าก็มีแสงแดดอ่อน ๆ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๓๙. ผุ่งช้างพลายชุกชน มังวงชุกชน หยอกเล่นกับผุ่งช้างพังทั้งหลาย ร้องคำรณวิงเล่นไปรอบทิศ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๐. ปาเขียวสด นำพิศยัณห์ นารีนรมย์ เป็นของน่าประหลาดสำหรับคนที่มองดู เหมือนยอดเมฆสีคราม ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๑. ท้องฟ้าปราศจากเมฆหมอก นารีนรมย์ดี ทิศทุกทิศจะเป็นเหมือนประดับด้วยสิ่งที่ทำด้วยแก้วมณี รุ่งโรจน์อยู่ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๒. เหล่าคนธรรพ์ พิทยาธร และกนิษฐบรรเลงเพลงด้วยเสียงอันไพเราะพากันเที่ยวไปในป่าใหญ่ที่นารีนรมย์นั้น ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๓. ปาอันหมู่ผู้มีตบะ ผู้กลัวแต่หมู่กิเลสของตนเอง ช้องเสพแล้ว เป็นวิหารเป็นอารามที่สำเร็จประโยชน์ ข้าแต่พระมหาวิระเป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๔. ปาให้สำเร็จผลต่าง ๆ ไม่อาภูลเป็นที่นารีนรมย์ยิ่งแห่งใจเป็นนิมิตย์ เพิ่มพูนสมาธิจิตและปีติ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๕. ปาอันผูนงเป็นอันมาก ช้องเสพอยู่เป็นนิมิตย์ หมู่คนจากบ้านตำบลหนึ่ง

หมู่บ้านตำบลหนึ่ง ก็อยู่กันเป็นประจำ หมู่บ้านทั้งหลาย ก็กลายเป็นแต่ละเมือง ๆ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๖. ชุมชนเป็นอันมาก อาศัยผ้า ข้าวน้ำ ที่นั่งที่นอน ของหอม ดอกไม้และเครื่องลูบไล้ ก็สำเร็จประโยชน์อยู่กันในเมืองนั้น ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๗. ชนทั้งหลายถึงความเลิศแห่งยศทุกอย่าง ด้วยบุญฤทธิ์ มั่งคั่งมีโภคะต่างๆ อย่างเป็นอันมาก อยู่กันเป็นสุขในเมืองนั้น ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๘. เมฆหมอกในท้องฟ้า ก็มีสีหมจดจดวงจันทร์ก็ส่องแสงสว่างไปตลอดทิศและยามราตรี ลมก็โชยอ่อน ๆ เย็น ๆ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๔๙. พอดวงจันทร์โผล่ขึ้นมา ชนทั้งปวง ก็รำเริง สนทนากันแต่เรื่องที่ดั่งาม ภูลานบ้านของตน บันเทิงยิ่งนักกับคนรักทั้งหลาย ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๐. รัศมีแห่งดวงจันทร์ สว่างตลอดท้องฟ้า พื้นแผ่นดินปฐธา ก็มีสีสรรหมจดจน่าชื่นใจ และทิศทั้งหลาย ก็บริสุทธิไปหมด ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๑. เพราะต้องรัศมีแห่งดวงจันทร์อันประเสริฐแต่ไกล ดอกไม้ทั้งหลาย บนพื้นแผ่นดินโดยรอบ จึงแย้มบาน สำหรับคนทั้งหลายที่ต้องการคุณคือความหอม ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๒. พื้นแผ่นดินถูกฉาบไว้ ด้วยรัศมีแห่งดวงจันทร์ ประดับดอกไม้โดยรอบก็สง่างาม ดั่งสตรีประดับมาลัยงามทั่วสรรพางค์ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๓. แม้ช้างทั้งหลายเฆมามัน ก็ส่งเสียงโกญจนาท และเหล่านกที่มีขนหางงาม ก็ร้องลั่นรอบป่าใหญ่ที่น่ารื่นรมย์ดี ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๔. อนึ่งหนทางทุกสายก็ควรแก่การเดิน ทั้งรัฐอาณาจักรก็มั่งคั่ง มีทรัพย์ มี

โกะ ทุกสิ่งน่าชม ให้ความสุขทุกอย่าง ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับ
พระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๕. ป่าทุกป่า ล้วนแต่งดงาม อันธรรมาศสร้างสรรค์ไว้ ประดุจสวนนันทวัน ให้
เกิดปีติแก่นักพรตทั้งหลายเนื่อง ๆ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระ
อังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๖. พระนครของพระสกุล มีนามว่า กรุงกบิลพัสดุ์ ประดับประดานารีนรมย์ ดุจ
เทพนคร เป็นพระนครมีสิริสง่าในโลกนี้ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับ
พระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๗. พระนครดงามด้วยหอรบน่าชื่นใจ ประดับด้วยบัวบานสะพรั่ง นารีนรมย์
อย่างดี ด้วยค่ายคูอันวิจิตร ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว
พระเจ้าข้า.

๕๘. ปราการอันวิจิตร เสากระเนียด และพระลานอันงาม เป็นที่ประทับขององค์
สมมติเทพ [พระมหากษัตริย์] ถิ่นที่น่าชื่นใจ ดุจดั่งเทวโลก ข้าแต่พระมหาวิระ เป็น
สมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๕๙. เหล่าศากยราชบุตรแต่งพระองค์ งามรุ่งเรืองด้วยเครื่องประดับอันประเสริฐ
ประดุจเหล่าเทพบุตรในภพแห่งองค์อมรินทร์ ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควร
สำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๐. ข้าแต่พระจอมมุนี พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช มีพระราชประสงค์จะทรง
พบพระจอมมุนี จึงทรงส่งบุตรอำมาตย์ พร้อมด้วยกองกำลังขนาดใหญ่ ถึง ๑๐ ครั้ง
ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๑. พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช ไม่ทรงเห็นพระองค์เสด็จมา ไม่ทรงไต่ถามพระ
วาทา ข้าพระองค์ประสงค์จะปลอบพระองค์ผู้แก่ล้าผู้ประเสริฐสุดในนครน ผู้เป็น
เจ้าแห่งนครน ซึ่งถูกความเศร้าโศกครอบงำแล้ว ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัยสมควร
สำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๒. ข้าแต่พระจอมมุนี ปีติล้นพ้นนำอัสจรรย จะเกิดขึ้นเพราะการเห็นพระองค์
ขอพระองค์โปรดทรงปลอบ พระพุทธบิดาผู้เป็นเจ้าแห่งหมู่มนุษย์ ผู้มีพระคุณอัน
ประเสริฐ ซึ่งตั้งพระเนตรรอคอยพระองค์นั้นด้วยเถิด ข้าแต่พระมหาวิระ เป็นสมัย

สมควรสำหรับพระอังคีรสแล้ว พระเจ้าข้า.

๖๓. ชาวนาไถนาก็ด้วยความหวัง หว่านพืชก็ด้วยความหวัง พ่อค่านำทรัพย์ไปทางทะเลก็ด้วยความหวัง ข้าพระองค์ยืนหยัดอยู่ด้วยความหวังใด ขอความหวังนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด.

๖๔. ข้าแต่พระมหามุนี กาลนี้ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก อาหารหาไม่ยากและไม่อดอยาก พื้นแผ่นดินเขียวขจีด้วยหญ้าแพรก นี่เป็นกาลอันสมควรแล้ว พระเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะท่านพระกาฬุทายีว่า “ ดูก่อนอุทายี เธอสรรเสริญการเดินทาง ทำไมหนอ.” ท่านพระกาฬุทายีกราบทูลว่า “ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระชนกของพระองค์ มีพระราชประสงค์จะพบพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติเถิด พระเจ้าข้า ” พระศาสดาตรัสว่า “ ดีละ อุทายี เราตถาคตจักทำการสงเคราะห์พระประยูรญาติ ถ้าอย่างนั้น เธอจงบอกกล่าวแก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจักบำเพ็ญกัมมียวัตร [ข้อปฏิบัติตามธรรมเนียมของภิกษุผู้จะเดินทาง ที่จะพึงกระทำก่อนออกเดินทาง เช่น การเก็บเสนาสนะ เป็นต้น].” พระเถระทูลรับพระพุทธานุญาตว่า “ ดีละ พระเจ้าข้า ” แล้วก็ไปบอกกล่าวเรื่องนั้นแก่ภิกษุสงฆ์.

พระศาสดาทรงแวดล้อมด้วยภิกษุชีณาสพรหมทั้งหมดสองหมื่นรูป คือกุลบุตรชาวอังคะและมคธหนึ่งหมื่นรูป กุลบุตรชาวกรุงกบิลพัสดุ์หนึ่งหมื่นรูป เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เดินทางวันละโยชน์ ๆ เป็นเวลาสองเดือนก็เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงแล้ว ฝ่ายเจ้าศากยะทั้งหลาย ก็ช่วยกันเลือกสถานที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยหมายพระทัยว่า “เราจักพบพระญาติผู้ประเสริฐสุดของตน” จึงกำหนดแนชัฏว่า “อารามอันเป็นนิเวศน์ของท่านนิโครธศากยะ นารีนรมย์” ให้จัดทำวิธีปฏิบัติทุกวิธี จึงพากันถือของหอมและดอกไม้ธูปเทียนไปรับเสด็จ แต่งพระองค์ด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง บูชาด้วยของหอมดอกไม้และจตุรณเป็นต้น นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไปยังนิโครธารามนั้นแล.

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระชีณาสพรหมสองหมื่นรูปแวดล้อมแล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อย่างดีที่เขาจัดไว้. ฝ่ายพวกเจ้าศากยะ เป็นชาติตระกูลที่มีความกระตือรือร้นเพราะมานะ ต่างคิดกันว่า “สิทธิธกุมารหนุ่มกว่าเรา ประดุจว่า เป็นกนิษฐภคินี(น้องชาย) เป็นบุตร(รุ่นคราวลูก) เป็นภาคีในย(หลานของรุ่นลุงป้าหน้าอา) เป็นนัดดา(หลานของรุ่นป้าตายาย)” จึงกล่าวกะเหล่าราชกุมารที่หนุ่ม ๆ ว่า “พวก

เจ้าจงไหว้ ส่วนพวกเราจักนั่งอยู่ข้างหลัง ๆ พวกเจ้า.” เมื่อเจ้าศากยะเหล่านั้นนั่งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูอัธยาศัยของเจ้าศากยะเหล่านั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า “พระญาติเหล่านี้ไม่ยอมไหว้เรา เพราะตนเป็นคนแก่เปล่า ๆ เท่านั้น เพราะพระญาติเหล่านั้น ไม่รู้ว่า ธรรมดาของพระพุทธรเจ้าเป็นเช่นไร ธรรมดากำลังของพระพุทธรเจ้าเป็นเช่นไร หรือว่าธรรมดาของพระพุทธรเจ้าเป็นเช่นนี้ ธรรมดากำลังของพระพุทธรเจ้าเป็นเช่นนี้ ถ้ากระไร เราเมื่อจะแสดงกำลังของพระพุทธรเจ้าและกำลังของฤทธิ์ ก็ควรทำปาฏิหาริย์ จำเราจะเนรมิตที่จงกรมอันล้วนแล้วด้วยรัตนะ กว้างขนาดหมื่นจักรวาล ในอากาศ เมื่อจงกรม ณ ที่จงกรมนั้น ตรวจดูอัธยาศัยของมหาชนแล้ว จึงจะแสดงธรรม.” ด้วยเหตุนั้น เพื่อแสดงความปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านพระสังคีติ-กาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า เพราะพระญาติเหล่านี้ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ไม่รู้ว่า พระพุทธรเจ้าผู้สูงสุด ในรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธรเจ้าอันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร.

เพราะพระญาติเหล่านั้น พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ดีกว่า พระพุทธรเจ้าผู้ สูงสุดในรชนนี้เป็นเช่นไร กำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเป็นเช่นไร กำลังของพระพุทธรเจ้า อันเกื้อกูลแก่โลกเป็นเช่นไร.

เอาเถิด จำเราจักแสดงกำลังของพระพุทธรเจ้าอันยอดเยี่ยม จักเนรมิตที่จงกรม ประดับด้วยรัตนะ ในนภากาศ.

ครั้งนั้น พอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริอย่างนี้ เทวดาทั้งหลายมีภุมมเทวดา เป็นต้น ที่อยู่ในหมื่นจักรวาล ก็มีใจบันเทิง พากันถวายสาธุการ.

เหล่าเทวดาภาคพื้นดิน ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้น นิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี และเหล่าเทวดาฝ่ายพรหม ก็พากันร่าเริงเปล่งเสียง ดังกึกก้อง.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงเข้าสมบัติที่มีโอทาทกสิณเป็นอารมณ์ในลำดับที่ทรง พระพุทธรดำริแล้วนั่นเอง ทรงอธิษฐานว่า “ขอแสงสว่างจงมีทั้งหมื่นจักรวาล.” พร้อมกับ บอริษฐานจิตนั้น แสงสว่างก็ปรากฏ ตั้งแต่แผ่นดินไปจนถึงอกนิษฐภพ. ด้วยเหตุนี้ พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

แผ่นดินพร้อมทั้งเทวโลกก็สว่างจ้า โลกันตริกนรกอันหนาก็ปิดไว้ไม่ได้(เกิดแสง

สว่างแม้ในโลกกันตริกนรก ซึ่งปกติจะมีมืดมิดอยู่ตลอดเวลา) ความมืดทึบก็ถูกขจัดในครั้งนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งสัตว์นรกต่างก็เห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์.

บัดนี้ เพื่อแสดงว่า “มิใช่มีแสงสว่างในมนุษย์โลกอย่างเดียวเท่านั้น ในโลกกล่าวคือสังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก แม้ทั้งสาม ก็มีแสงสว่างทั้งหมดเหมือนกัน” ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวคาถานี้ว่า

แสงสว่างอันโอฬารไพบูรณ์ได้เกิดในโลก พร้อมทั้งเทพ คนธรรพ์ มนุษย์ และ
รากษส แสงสว่างอันไพบูรณ์โอฬารได้เกิดในโลกทั้ง ๒ คือในโลกนี้ และโลกทิพย์ ทั้ง
เบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องตรง เบื้องขวาง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่แสงสว่างไปในหมื่นจักรวาล แล้วทรงเข้า
จตุตถฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญญา ทรงออกจากฌานนั้นแล้วทรงเหาะขึ้นสู่อากาศ
ด้วยอธิษฐานจิต ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ท่ามกลางเทวบริษัทและมนุษย์บริษัทอัน
ใหญ่ เหมือนทรงโปรยรุสพระบาททองเหนือเศียรของพระประยูรญาติเหล่านั้น.

ก็ยมกปาฏิหาริย์นั้น พึงทราบรายละเอียดจากบาลีอย่างนี้ว่า

ญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคตเจ้านั้นเป็นอย่างไร ? พระตถาคตทรง
ทำยมกปาฏิหาริย์ในโลกนี้ ซึ่งเป็นญาณจำเพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันไม่ทั่วไป
แก่พระสาวกทั้งหลาย(สาวกทั้งหลายไม่สามารถแสดงยมกปาฏิหาริย์ได้) คือลำไฟแลบ
ออกจากพระกายเบื้องบน ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง, ลำไฟแลบออกจาก
พระกายเบื้องล่าง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องบน.

ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องหน้า ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหลัง, ลำ
ไฟแลบออกจากพระกายเบื้องหลัง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องหน้า.

ลำไฟแลบออกจากพระเนตรเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย,
ลำไฟแลบออกจากพระเนตรเบื้องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระเนตรเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระกรรณ
เบื้องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย. ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระ
กรรณเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา ท่อน้ำไหลจากช่องพระนาสิกเบื้อง
ซ้าย, ท่อน้ำไหลออกจากช่องพระนาสิกเบื้องขวา ลำไฟแลบออกจากช่องพระนาสิก

เบื่องซ้าย.

ลำไฟแลบออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากจะงอยพระอังสาเบื่องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากจะงอยพระอังสาเบื่องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากจะงอยพระอังสาเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระหัตถ์เบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระหัตถ์เบื่องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระหัตถ์เบื่องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระหัตถ์เบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระปรัศว์เบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระปรัศว์เบื่องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระปรัศว์เบื่องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระปรัศว์เบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากพระบาทเบื้องขวา ท่อน้ำไหลออกจากพระบาทเบื่องซ้าย, ลำไฟแลบออกจากพระบาทเบื่องซ้าย ท่อน้ำไหลออกจากพระบาทเบื้องขวา.

ลำไฟแลบออกจากทุกพระองค์ ท่อน้ำไหลออกจากระหว่างพระองค์, ลำไฟแลบออกจากระหว่างพระองค์ ท่อน้ำไหลออกจากทุกพระองค์.

ลำไฟแลบออกจากพระโลมาแต่ละเส้น ท่อน้ำไหลออกจากพระโลมาแต่ละเส้น, ลำไฟแลบออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม ท่อน้ำก็ไหลออกจากขุมพระโลมาแต่ละขุม

พระฉัพพรรณรังสี(พระรัศมีมีวรรณะ ๖ คือ เขียว เหลือง แดง ขาว หงสบาทคือ แดงเข้มเหมือนเท้าหงส์ และเลื่อมพรายคือสีทั้งห้าอันประกอบกัน) แผ่ชานออกจากพระสรีรกาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำเนิน พระพุทฺธเนรมิตประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืน พระพุทฺธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง พระพุทฺธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง บรรทมบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าบรรทม พระพุทฺธเนรมิต ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง.

พระพุทฺธเนรมิต ทรงดำเนิน พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทฺธเนรมิตประทับยืน พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงดำเนินบ้าง ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทฺธเนรมิตประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง บรรทมบ้าง พระพุทฺธเนรมิตบรรทม พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงดำเนินบ้าง ประทับยืนบ้าง ประทับนั่งบ้าง.

นี้ฟังทราบถึง พระญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต.

แต่ฟังทราบว่า ที่ท่านกล่าวว่า ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องล่าง ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องบน ดังนี้ ก็เพื่อแสดงว่า ลำไฟแลบออกจากพระกายเบื้องบนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็โดยเตโชกสิณสมาบัติ(กสิณไฟ) ท่อน้ำไหลออกจากพระกายเบื้องล่าง ก็โดยอาโปกสิณสมาบัติ(กสิณน้ำ) เพื่อแสดงอีกว่า ลำไฟย่อมแลบออกไปจากที่ ๆ ท่อน้ำไหลออกไป ท่อน้ำก็ไหลออกไปจากที่ ๆ ลำไฟแลบออกไป. แม้ในบทที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. ในข้อนี้ลำไฟก็ไม่ปนกับท่อน้ำ ท่อน้ำก็ไม่ปนกับลำไฟเหมือนกัน. ส่วนบรรดาศักดิ์ทั้งหลาย รัศมีที่สอง นั้น ย่อมแล่นไปในขณะเดียวกัน เหมือนเป็นคู่กับรัศมีต้น นั้นแล. ก็ธรรมดาว่าจิตสองดวงจะเป็นไปในขณะเดียวกันย่อมไม่มี. แต่สำหรับพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย รัศมีเหล่านี้ ย่อมแลบออกไปเหมือนในขณะเดียวกัน เพราะทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญในวสี โดยอาการ ๕(ชำนาญในการเข้าฌานและออกจากฌานได้อย่างรวดเร็ว) เพราะเหตุการณ์แห่งภวังคจิตเป็นไปรวดเร็ว. แต่การนึกการปริกรรมและการอธิษฐานรัศมีนั้น เป็นคนละส่วนกันทีเดียว. จริงอยู่ เมื่อต้องการรัศมีเขียว พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงเข้านิลกสิณสมาบัติ(กสิณสีเขียว) เมื่อต้องการรัศมีสีเหลือง ก็ย่อมทรงเข้าปีตกสิณสมาบัติ(กสิณสีเหลือง) เมื่อต้องการรัศมีสีแดง ก็ย่อมทรงเข้าโลหิตกสิณสมาบัติ(กสิณสีแดง) เมื่อต้องการรัศมีสีขาว ก็ย่อมทรงเข้าโอทาทกสิณสมาบัติ(กสิณสีขาว)

พระศาสดา ผู้สูงสุดในสัตว์ ผู้ยอดเยี่ยม ผู้เป็นนายกพิเศษ ได้เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว เป็นผู้ที่มีอำนาจ มีลักษณะบุญนับร้อย ก็ทรงแสดงปาฏิหาริย์อันมหัศจรรย์.

ครั้งนั้น พระศาสดาครั้นทรงทำปาฏิหาริย์ในอากาศแล้ว ทรงตรวจดูปฏิภังคิยาทางจิตของมหาชน มีพระพุทธรประสงค์จะทรงจงกรมพลาง ตรัสธรรมกถาพลาง อันที่จะฟังก็เอื้อกุลแก่อริยาศัยของมหาชนนั้น จึงทรงเนรมิต รัตนจงกรมที่สำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมด กว้างเท่าหมีนจกรวาลในอากาศ

พระศาสดาพระองค์นั้นเป็นผู้มีพระจักขุ สูงสุดในรชน ผู้นำโลก อันเทวดาผู้ประเสริฐทูลอ้อนวอนแล้ว ทรงพิจารณาถึงประโยชน์แล้ว ในครั้งนั้น จึงทรงเนรมิตที่จงกรม อันสำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมดตามอริยาศัยของพระองค์ผู้ทรงมีพระสัมปยุตญาณ แสดงพระคุณให้ปรากฏ เป็นที่สมควรกราบไหว้บูชาแก่หมีนโลกธาตุ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำโลก ทรงเชี่ยวชาญในปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทธิปาฏิหาริย์

อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ จึงทรงเนรมิตที่จักรม อันสร้างสรรด้วย
รัตนทั้งหมด สำเร็จลงด้วยดี.

จึงทรงแสดงยอดสิเนรุบรรพต ในหมื่นโลกธาตุ เป็นประหนึ่งเสาดั่งเรียงรายกัน
เป็นรัตนจักรม ที่จักรมสำเร็จด้วยรัตนะ.

ณ ที่จักรมนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าจอมปราชญ์ ผู้ทรงพระมหาปรีสลักษณะ
๓๒ ประการ รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จจักรมเหนือที่จักรม.

เทวดาทั้งหมดมาประชุมกัน พากันโปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตร
อันเป็นของทิพย์ลงเหนือที่จักรม.

หมู่เทพในหมื่นโลกธาตุ ก็บันเทิง พากันชมพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ต่าง
ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ พากันมาชุมนุม น้อมนมัสการ.

เหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา เทวดาชั้นดุสิต เทวดาชั้นนิมมานรดี
เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี มีจิตโสมนัสมีใจดีพากันชมพระผู้นำโลก.

เหล่านาค สุบรรณและเหล่ากนิกรพร้อมทั้งเทพคนธรรพ์มนุษย์และรากษส พา
กันชมพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงเกือกุลและอนุเคราะห์โลกพระองค์นั้น เหมือนชมดวง
จันทร์ซึ่งโคจร ณ ท้องนภาภาศ ฉะนั้น.

เหล่าเทวดาชั้นอภัสสระ ชั้นสุกทินหะ ชั้นเวหฬผลา และชั้นอกนิฏฐะ ทรงครอง
ผ้าขาวสะอาด พากันยืนประคองอัญชลี. พากันโปรย ดอกมณฑารพ ๕ สี ประสมกับ
จурณจันท์ โบกผ้าทั้งหลาย ณ ภาคพื้นอัมพรในครั้งนั้น อุทานว่า โอ ! พระชินเจ้า ผู้
เกือกุลและอนุเคราะห์โลก.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงคำสดุดีที่เทพเหล่านั้นประกอบแล้ว พระสังคีติกาจารย์ทั้ง
หลาย จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

พระองค์เป็นพระศาสดา เป็นที่ยำเกรง เป็นธง เป็นหลัก เป็นที่พำนัก เป็นที่พัก
เป็นประทีปของสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย เป็นผู้สูงสุดในสัตว์สองเท้า.

เทวดาทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุผู้มีฤทธิ์ ผู้ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ ห้อมล้อมนมัสการ.

เทพบุตรและเทพธิดา ผู้เลื่อมใส ยินดีร่าเริง พากันบูชาพระนราสภ ด้วยดอกไม้
๕ สี.

หมู่เทพเลื่อมใสยินดีรำเริงชมพระองค์ พากันบูชาพระนราศก ด้วยดอกไม้ ๕ สี.

โอ ! ความน่าอัศจรรย์ น่าพิศวง น่าขนลุกในโลก ความน่าประหลาดใจ น่าขนชูชันเช่นนี้ เราไม่เคยพบ.

เทวดาเหล่านั้นนั่งอยู่ในภพของตน ๆ เห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ก็พากันยินดีรำเริงใหญ่.

อากาศเทวดา ภูมมเทวดาและเทวดาผู้ประจำยอดหญ้า และทางเปลี่ยว ก็ยินดีรำเริงบันเทิงใจ ประคองอัญชลินมัสการ.

พวกนาคที่มีอายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์ บันเทิงใจแล้ว ก็พากันนมัสการบูชาพระนราศก.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ทวยเทพจึงพากันบรรเลงเครื่องสังคีต ประโคมกลองห่มหนัง ในอัมพรภาคไพยมห.

เพราะเห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ ทวยเทพจึงพากันเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ เคาะมโหระทึกในกลางหา.

ในวันนี้ ความที่ขนชูชัน น่าอัศจรรย์เกิดขึ้นแล้วหนอ เราจักได้ความสำเร็จ ประโยชน์แน่แท้ เราได้ชงกันแล้ว.(ได้ชงะ หมายถึง ได้โอกาสที่จะทำสิ่งที่เกิดประโยชน์)

เพราะได้ยินว่า พุทโธ เทพเหล่านั้นก็เกิดปีติในทันใด พากันยืนประคองอัญชลีกล่าวว่า พุทโธ พุทโธ.

หมู่เทพต่าง ๆ ในท้องฟ้า พากันประคองอัญชลี เปล่งเสียงด้วยศรัทธา เปล่งเสียงสาธุ ให้ร้องเอิกอึ้งลึงโลดใจ.

เทพทั้งหลาย พากันขับกล่อมประสานเสียงบรรเลง พวกนาคปรบขนด เทพกัญญาฟ่อนรำ พलगโปรยดอกมณฑารพ ๕ สีผสมด้วยจรรณจินท์.

ทวยเทพทั้งหลายพากันกราบทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาวิระ ด้วยประการใดเล่า ลักษณะจักรคือลายเส้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระองค์ จึงประดับด้วยรูปต่าง ๆ อย่างเช่น ธง วชิระ ประภาภัก แว่นฟ้า และขอช้าง(หนึ่งในลักษณะพิเศษของพระพุทเจ้า).

พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่มีผู้เสมอเหมือนในพระรูป ในศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ ทรงเสมอกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ไม่มีใครเสมอในการประกาศพระธรรมจักร.

กำลังพระยาช้าง ๑๐ เชือก เป็นกำลังปกติในพระกายของพระองค์ พระองค์ไม่มีใครเสมอกับกำลังพระวรฤทธิ์ ในการประกาศพระธรรมจักร.

บัดนี้ เมื่อแสดงกำลังพระญาณ ท่านจึงกล่าวว่า พระองค์ไม่มีผู้เสมอด้วยกำลังพระวรฤทธิ์ในการประกาศพระธรรมจักร.

บัดนี้ เพื่อแสดงการประกอบในการนอบน้อมพระตถาคตว่า พระศาสดาพระองค์ใดประกอบพร้อมด้วยพระคุณมีดังกล่าวนี้นี้เป็นต้น พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงเป็นนายกเอกของโลกทั้งปวง ขอท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดาพระองค์นั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

ท่านทั้งหลาย จงนมัสการพระศาสดา ผู้ประกอบด้วยพระคุณทุกอย่าง ประกอบด้วยองค์คุณทั้งปวง เป็นพระมหามุนี มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก.

พระองค์ควรแก่การกราบไหว้ การชม การสรรเสริญ การนบনอบบูชา.

คนเหล่าใดเหล่าหนึ่งอันบุคคลทั้งหลายพึงไหว้ในโลก คนเหล่าใดเหล่าหนึ่งควรซึ่งการไหว้ ข้าแต่พระมหาวิระ พระองค์ทรงเป็นผู้ประเสริฐสุดแห่งคนเหล่านั้นทั้งหมด ผู้เสมอพระองค์ไม่มีเลย.

ครั้งนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ทรงเนรมิตรัตนจงกรม แล้วเสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมนั้นอยู่

ในเวลานั้นแล ท่านพระสารีบุตรพร้อมด้วยภิกษุบริวาร ๕๐๐ รูป ได้บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์

ครั้งนั้น พระเถระระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เห็นพระองค์เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมในอากาศเหนือกรุงกบิลพัสดุ์ ด้วยเหตุนั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน อยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ก็เห็นพระผู้เป็นนายกของโลก.

ลำดับนั้น ท่านพระธรรมเสนาบดี ยืนอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งมียอดจรดห่มุขาร

น้ำเย็นสนิท มียอดดอบลอดด้วยดอกของต้นไม้ที่มีกลิ่นหอมนานาชนิด มียอดวิจิตรงามอย่างยิ่ง แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า อันหมู่เทวดาและพรหม ซึ่งมาแต่หิมันจักรวาล แวดล้อมแล้ว ซึ่งเสด็จจรงกรม ณ ที่จรงกรมเป็นรัตนะล้วน ด้วยพระพุทธรสิริอันยอดเยี่ยม ด้วยพระพุทธรสิริลาอันหาที่เปรียบมิได้

ในกาลนั้นแล พระเถระจึงคิดว่า เอาเถิด จ้าเราจักเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลขอให้พระองค์แสดงพระพุทธรวงศ์เทศนา อันจักแสดงซึ่งพระพุทธรคุณ จึงประชุม ภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งอยู่กับตน. ด้วยเหตุนี้พระสังคิติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

ท่านพระธรรมเสนาบดี ประชุมภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งทำกิจแห่งพรหมจรรย์เสร็จแล้ว ผู้คงที่ สันอาสวะแล้ว ปราศจากมลทิน ทันทิ.

แล้วพระสารีบุตรจึงกล่าวต่อพระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ชื่อโลกปสาทนะ ทำโลกให้เลื่อมใส ในที่ใด แม้พวกเราก็จักเข้าไปในที่นั้น เราจักได้ถวายบังคมพระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้า.

มาเถิด เราทั้งหมดพากันไป เมื่อพบพระผู้นำโลกแล้ว เราจักทูลถามพระพุทธรชินเจ้า ก็จักบรรเทาความสงสัยแก่หมู่ชน.

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ฟังคำของพระเถระแล้วต่างก็ถือเอาบาตรจีวรของตน ๆ ก็พระภิกษุทุกรูปนั้น ต่างก็เป็นพระอรหันต์ มีกิเลสอันทำลายแล้ว มีเครื่องผูกคือตัณหาอันละได้ขาดแล้ว เหมือนช้างศึกอันสวมเกราะดีแล้ว มัคน้อย สันโดษ สงัด ไม่คลุกคลีถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ ก็พากันรีบมาประชุมในสำนักของพระสารีบุตร. ด้วยเหตุนี้ท่านพระสังคิติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

ภิกษุเหล่านั้น รับคำว่าสาธุแล้ว เป็นผู้มียปัญญา รักษาตัว สำรวมอินทรีย์ ต่างถือเอาบาตรจีวร พากันรีบเข้าไปหาพระเถระ.

หมู่อันงดงามของท่านผู้ฝึกทางกาย ทางจิต ล้วนเป็นพระอรหันต์บุคคล. มหาคณะแห่งภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นคณะอันใหญ่ คณะอันงดงามน่าเลื่อมใสของเทวดาและมนุษย์ โดยคุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น งดงามด้วยอิทธิวิลาส เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พื้นนภากาศ ราวกะเทพดา.

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีท่านพระธรรมเสนาบดีเป็นหัวหน้า ทำอัญชลีไว้เหนือเศียร หมอบลงแทบฝ่าพระยุคลบาทที่มีจักรประดับ.

ในกาลนั้นแล พระศาสดาทรงทราบอาจารย์ทางจิตของภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นต้นแล้ว ทรงเริ่มตรัสคุณทั้งหลายของพระองค์ ด้วยเหตุนี้ ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

พระมหามุนี ผู้ฉลาดในข้ออุปมาทรงทราบจิตของภิกษุเหล่านั้น จะทรงตัดความสงสัย จึงตรัสคุณของพระองค์.

ก็อันว่า สิ่งที่ไม่สามารถคำนวณเบื้องต้นและเบื้องปลาย เรียกว่า อสงไขย(สิ่งอันเกินความสามารถจะไปในับคำนวณ) ซึ่งเป็นสภาวะอันใด ๆ รู้ไม่ได้(คือมากมายยิ่งใหญ่มาก หรือลึกล้ำ เกินกว่าที่จะไปเข้าใจได้ถ้วนทั่ว)

ก็อสงไขยเหล่านั้น มี ๔ อย่าง คือ

๑. ความมากมายหลากหลายชนิด หลากหลายประเภท และมีจำนวนนับไม่ได้อันของหมู่สัตว์ทั้งหลาย
๒. ความเว้งว่างกว้างไกลของอวกาศ
๓. จักรวาลอันไม่สิ้นสุดอันไม่อาจประมาณได้
๔. พระพุทธานุภาพที่บุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะเข้าถึงเข้าใจและประเมินประมาณได้

อันว่าอสงไขย(สิ่งอันเกินความสามารถจะไปในับคำนวณ) ๔ อย่างนี้ ใคร ๆ ไม่อาจจะรู้ได้.

บัดนี้ พระศาสดาเมื่อทรงขยายพระธรรมเทศนาว่า ในการทำกฐินต่าง ๆ ของพระองค์ ที่ปรากฏนี้ นั้นจะอัครจริยอะไร สำหรับเทวดาและมนุษย์เป็นต้น

เพราะว่าความประหลาดอัศจรรย์ที่พิเศษยิ่งกว่านั้น ยังมีอยู่ ขอท่านทั้งหลายจงฟังความอัศจรรย์นั้นของเรา จึงตรัสคำเป็นต้นว่า

การทำกฐินต่าง ๆ ของเรา จะอัครจริยอะไรในโลก ความอัศจรรย์ทั้งหลายอย่างอื่น ที่น่าประหลาด น่าขนลุกขนชัน ยังมีเป็นอันมาก.

ในกาลครั้งใด ที่เราได้เป็นท้าวสันตดุสิต อยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต ครั้งนั้น หมู่พรหมและเทวดาทั้งหมื่นโลกธาตุ ก็มาประชุมกัน พวกเขาก็นั่งประคองอัญชลีอ้อนวอนเรา.

ก็ในกาลใดเราบำเพ็ญบารมี ๓๐ ถ้วน ได้บริจาคนั้นแล้วซึ่งพระมหาบริจาคนั้น ๕ (การบริจาคนั้นยิ่งใหญ่ ๕ ประการที่พระโพธิสัตว์ทุกองค์ต้องบำเพ็ญ ก่อนที่จะได้บรรลุ พระสัมพันธัญญะ) ได้ถึงที่สุดแห่งญาติตถจริยา โลกัตถจริยาและพุทธรจริยา ได้ให้ สัตตสตกมมหาทาน ทำแผ่นดินให้ไหว ๗ ครั้ง จุตติจากอภัพที่พระเวสสันดรแล้ว ก็สุภพุดิต ได้บังเกิดเป็นเทวราชชื่อท้าวสันตดุสิต.

เทวดาในหิมาจักรวาลมาประชุมกันแล้ว. แล้วเทวดาหิมาโลกราตุนั้น เข้าไปหาเรา อ้อนวอนเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นพระองค์ เมื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศ มีไชยปรารภนาสมบัติท้าวสักกะ มีไชยปรารภนาสมบัติมาร มีไชยปรารภนาสมบัติพรหม มีไชยปรารภนาสมบัติจักรพรรดิ จึงได้บำเพ็ญ หากแต่ว่า พระองค์บำเพ็ญบารมีทั้งหลาย เพราะปรารถนาความเป็นพระพุทธรเจ้า พระองค์บำเพ็ญบารมีทั้งหลายเพื่อช่วยชนสัตว์ ข้ามโอฆสงสาร. ด้วยเหตุนี้ ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

[เทวดาในหิมาโลกราตุนั้นได้ร่วมกันมาทูลวอนว่า]

ข้าแต่พระมหาวิระ นี่เป็นกาลสมควรสำหรับพระองค์ ขอพระองค์โปรดอุบัติในกรรมพระมารดา ขอพระองค์ เมื่อจะทรงช่วยมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆสงสาร โปรดจงตรัสรู้มตบเกิด.

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์ แม่ถูกเทวดาทั้งหลายทูลวอนขอ ก็ได้ประทานปฎิญา คำรับรองแก่เทวดาทั้งหลายในทันที และได้ทรงตรวจดู มหาวิโลกนะ ๕ คือกำหนดกาล ทวีป ประเทศ ตระกูล พระชนมายุของพระชนนี

บรรดา มหาวิโลกนะ ๕ นั้น ทรงตรวจดูกาลก่อนว่า “เป็นกาลสมควร หรือยังไม่เป็นกาลสมควร.” ในกาลนั้น ถ้าหากว่า ช่วงอายุขัยของมนุษย์ในยุคนั้น ยืนยาวสูงกว่าแสนปีขึ้นไป ก็ยังไม่ชื่อว่า กาล. เพราะเหตุไร. เพราะว่าทุกข์ทั้งหลาย อันมีชาติชรา มรณะ เป็นต้น ไม่ค่อยปรากฏให้ประชาชนเห็น ก็กรรมดาพระกรรมเทศนาของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ที่พ้นจากไตรลักษณ์นั้น ไม่มีเลย. เมื่อพระพุทธรเจ้าเหล่านั้นตรัสสอนว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ดังนี้ สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เข้าใจว่า “พระพุทธรเจ้าเหล่านั้นตรัสเรื่องอะไร” แต่ทั้งนั้น การตรัสรู้ก็ไม่มี เมื่อการตรัสรู้ไม่มี คำสั่งสอนก็ไม่เป็นนิยานิกะ(คือการนำสัตว์ออกจากกองทุกข์ได้) เพราะฉะนั้น กาลนั้น จึงไม่เป็นกาลสมควร. และถ้าหากว่า ช่วงอายุขัยของมนุษย์ในยุคนั้นต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังไม่เป็นกาลสมควร เพราะเหตุไร เพราะกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนาแน่นเกินไป และโอวาทที่ประทานแก่สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสหนาแน่น ไม่อยู่ในฐานะควรให้โอวาท เพราะฉะนั้นกาลแม้

นั้น ก็ไม่เป็นกาลสมควร. อายุกาลที่อายุขัยของมนุษย์อย่างต่ำตั้งแต่แสนปีลงมา อย่างสูงตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่า กาลสมควร. ก็ในบัดนี้ มนุษย์ทั้งหลายมีอายุร้อยปี เพราะเหตุนั้น ครั้นนั้น พระโพธิสัตว์ทรงเห็นว่า “เป็นกาลที่ควรบังเกิด.”

ต่อนั้น ทรงตรวจดู ทวีป ทรงเห็นว่า “พระพุทธรเจ้าทั้งหลายย่อมบังเกิดในชมพูทวีปเท่านั้น.” ชมพูทวีปนั้น เป็นทวีปใหญ่มีเนื้อที่ประมาณหมื่นโยชน์.

เมื่อทรงตรวจดู ประเทศ ว่า “พระพุทธรเจ้าทั้งหลายบังเกิดในประเทศไหนหนอ” ก็ทรงเห็นว่า มัชฌิมประเทศ.

ต่อจากนั้นก็ทรงตรวจดู ตระกูล ว่า “ธรรมดาพระพุทธรเจ้าทั้งหลายย่อมบังเกิดในตระกูลที่โลกสมมติว่าสูง. ก็ในบัดนี้ ตระกูลกษัตริย์เป็นตระกูลที่โลกสมมติว่าสูง จำเราจักบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ พระราชาพระนามว่าสุทโธทนะนั้นจักเป็นพระชนกของเรา.”

แต่นั้นก็ตรวจดู พระชนนี ว่า “สตรีที่เป็นนักเลงสุราเหลวไหลจะเป็นพุทธรมารดาไม่ได้ จะต้องเป็นสตรีที่มีศีล ๕ ไม่ขาด ดังนั้นพระราชเทวีพระนามว่า มหามายานี้ก็เป็นเช่นนั้น พระนางเจ้ามหายานี้จักเป็นชนนีของเรา.” เมื่อทรงนึกว่าพระนางเจ้าจะทรงมี พระชนมายุ ได้เท่าไร ก็ทรงเห็นว่า ได้ต่อไปอีก ๗ วัน หลังครบไตรมาสแล้ว (คือสิบเดือนเจ็ดวัน).

ครั้นทรงตรวจมหาวิโลกนะ ๕ ประการนี้ดังนี้แล้ว ก็ประทานปฏิญญาแก่เทวดาทั้งหลายว่า “เป็นกาลสมควรที่เราจะเป็นพระพุทธรเจ้า” ทรงดำรงอยู่ในภพดุสิตนั้นตลอดชนมายุ แล้วจุติจากภพดุสิตนั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางเจ้ามายาเทวีในราชสกุลศากยะ ด้วยเหตุนี้ ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวเป็นต้นว่า

พระโพธิสัตว์จุติจากหมู่เทพชั้นดุสิตแล้ว เสด็จลงสู่พระครรภ์ ในกาลใด ในกาลนั้น หมื่นโลกธาตูก็ไหว แผ่นปฐพีก็ไหว.

บัดนี้เทวดาทั้งหลายฟังเรื่องราวมีแผ่นดินไหวเป็นต้น ในเพราะการเสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็พากันกล่าวคาถานี้ว่า โอ ! พระพุทธรเจ้าทั้งหลายมีพระคุณมาก. โอ ! พระพุทธรเจ้าทั้งหลายมีอำนาจมาก.

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า อันหมู่เทพในหมื่นโลกธาตุด้อมล้อมแล้ว เสด็จจงกรมอยู่ด้วยพุทธสิริวิลาส อันหาที่เปรียบมิได้ ด้วยพระพุทธรลีลา

อันไม่มีอะไรเปรียบ เหมือนภูเขาทองอันประเสริฐเคลื่อนที่ได้ มีพระพุทธรูปอันประเสริฐงดงามด้วยพระวรลักษณ์ คือพระมหาปฐักษณะ ๓๒ ประการ อันเกิดจากกำลังพระกุศลที่ทรงสร้างสมมาตลอดสมัยสุตที่จะประมาณได้ รุ่งเรืองด้วยพระอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระสิริแวดล้อมด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๘ ศอก เหมือนดวงจันทร์เต็มดวงในฤดูสารท และเหมือนดอกปาริฉัตตกะ สูงร้อยโยชน์ ออกดอกบานสะพรั่งทั่วต้น.

ครั้นพระสารีบุตรเห็นดังนี้แล้ว ก็ดำริว่า “หมื่นโลกธาตุมั้ทั้งสิ้นนี้ประชุมกันแล้ว ก็ในที่ประชุมนี้ ควรมีพระธรรมเทศนาอันยิ่งใหญ่.” ก็พุทธวงศ์เทศนา จะมีอุปการะมาก นำมาซึ่งความเลื่อมใส ถ้ากระไร เราพึงทูลถามพุทธวงศ์ จำเดิมแต่อกนิหารการบำเพ็ญบารมีของพระทศพล แล้วจึงทำจิรวเจวียงบำ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ประคองอัญชลีที่รุ่งเรืองด้วยทศนักษโมธาน เสมอดอกบัวตูมเกิดอยู่ในน้ำ ไม่มีมลทิน ไม่วิกलไว้เหนือเศียรแล้ว ทูลถามผู้มีพระภาคเจ้า

ด้วยเหตุ นั้น ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวเป็นต้นว่า

ท่านพระสารีบุตร ผู้มีปัญญามากฉลาดในสมาธิและญาณ ผู้บรรลุมารมีด้วยปัญญา ทูลถามพระผู้นำโลกว่า

ข้าแต่พระมหาวิระ ผู้เป็นยอดนรชน อกนิหารของพระองค์เป็นเช่นไร.

ข้าแต่พระผู้แก่ล้าแล้ว พระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณอันสูงสุด เมื่อกาลไร พระเจ้าข้า.

ท่าน ศील เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ เป็นเช่นไร ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขาเป็นเช่นไร ข้าแต่พระมหาวิระ ผู้นำโลก บารมี ๑๐ เป็นเช่นไร อุปบารมี เป็นเช่นไร ปรมัตถบารมี เป็นเช่นไร.

บรรดาบารมีเหล่านั้น จะกล่าวทานบารมีก่อน การบริจาคสิ่งของภายนอก ชื่อว่า บารมี. การบริจาคอวัยวะชื่อว่า อุปบารมี. การบริจาค(สละ)ชีวิต ชื่อว่า ปรมัตถบารมี. แม้ในบารมีที่เหลือก็นัยนี้เหมือนกัน. บารมี ๑๐ , อุปบารมี ๑๐ , ปรมัตถบารมี ๑๐ รวมเป็นบารมี ๓๐ ทศ ด้วยประการฉะนี้. ในบารมี ๓๐ ทศนั้น อรรถาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีก็นับไม่ถ้วน ในสप्तบัณฑิตชาดก ทานบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้ทำการเสียสละชีวิตเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างนี้ว่า

เราเห็นพราหมณ์เข้ามาขออาหาร ก็เสียสละชีวิตตัวเอง(ครั้งนั้นพระองค์เกิดเป็น
กระต่ายได้กระโดดลงกองไฟเพื่อให้ตัวเองเป็นอาหารแก่ผู้มาขออาหาร) ผู้เสมอเรา
ด้วยทานไม่มี นี่เป็น ทานบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ทานปรมัตถบารมี โดยแท้.

อรรถภาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญศีลบารมีก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน ในสังฆ-
पालชาดก ศีลบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้ทำการเสียสละตัวอย่างนี้ว่า

ถึงบุตรนายบ้าน แหวงเราด้วยหลาว ตอกเราด้วยหอก เราก็กไม่โกรธ(ไม่ทำร้าย
กลับไป) นี่เป็น ศีลบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ศีลปรมัตถบารมี โดยแท้.

อรรถภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงสละราชสมบัติใหญ่บำเพ็ญเนกขัมมบารมี ก็นับ
ไม่ถ้วนเหมือนกัน ในจุลสูตรโสสมชาดก เนกขัมมบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้สละราช-
สมบัติ เพราะไม่มีความประสงค์แล้ว ออกทรงผนวชอย่างนี้ว่า

เราสละราชสมบัติใหญ่ ที่อยู่ในเงื้อมมือเหมือนถ่มก้อนเขพะ เราผู้สละโดยไม่ติด
ข้องเลย นี่เป็นเนกขัมมบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า เนกขัมมปรมัตถบารมี โดยแท้.

อรรถภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี อย่างเช่น ในครั้งเป็นมโห-
สถบัณฑิต เป็นต้น ก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน. ครั้งเป็นสัตตฤทธกบัณฑิต ปัญญาบารมี
ของพระโพธิสัตว์นั้น เป็นผู้แก้ปริศนาของเทวดา ช่วยให้รู้ว่ามีภูพิชอยู่ ณ ถ้ำในภูเขา
เดินทางของพราหมณ์ ทำให้พราหมณ์รอดพ้นจากความวิบัติว่า

เราเมื่อพิจารณาเห็นด้วยปัญญา ก็เปลื้องทุกข์ของพราหมณ์ได้ ผู้เสมอเราด้วย
ปัญญาไม่มี นี่เป็นปัญญาบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า ปัญญาปรมัตถบารมี โดยแท้.

อรรถภาพของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี ก็นับไม่ถ้วนเหมือนกัน. ใน
มหาชนกชาดก วิริยบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ผู้พยายามว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรหลัง
จากเรืออัปปาง อย่างนี้ว่า

ท่ามกลางทะเลลึกล้ำ มนุษย์ทั้งหมดถูกภัยกำจัดแล้ว จิตเราก็กไม่เปลี่ยนไป นี่
เป็น วิริยบารมี ของเรา. ครั้งนี้ชื่อว่า วิริยปรมัตถบารมี โดยแท้

ในขันตีวาทีชาดกก็เหมือนกัน ขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้อดกลั้นทุกข์ใหญ่
ประหนึ่งไม่มีจิตใจ อย่างนี้ว่า

พระเจ้ากาสิ จะทรงใช้ขวานคมกริบ ฟาดฟัน เราผู้ประหนึ่งไม่มีจิตใจ เราก็กไม่

โกธ นี่เป็นขันติบารมีของเรา. ครั้นนี้ชื่อว่า ขันติปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในมหาสุตโสมชาดกก็เหมือนกัน. สัจจบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้สละชีวิตรักษา
สัจจะ อย่างนี้ว่า

เราเมื่อตามรักษาสัจจวาจา ก็ยอมสละชีวิตของเรา จึงสามารถเปลี่ยนทุกข์กษัตริย์
ได้ ๑๐๑ พระองค์ นี่เป็นสัจจบารมีของเรา. ครั้นนี้ชื่อว่า สัจจปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในมุคปักษชาดก(เตมียชาดก)ก็เหมือนกัน อธิษฐานบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้
ยอมสละชีวิตเพื่ออธิษฐานซึ่งวัตรปฏิบัติ อย่างนี้ว่า

มารดาบิดาไม่เป็นที่เกลียดชังของเรา ตัวเราเองก็ไม่เป็นที่เกลียดชังของเรา แต่
ว่าพระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้นเราจึงอธิษฐานวัตร. ครั้นนี้ชื่อว่า
อธิษฐานปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในสุวรรณสามชาดก ก็เหมือนกัน เมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้ไม่อาลัยแม้แต่
ชีวิต ประพฤติเมตตา อย่างนี้ว่า

ใคร ๆ ทำเราให้หวาดสะดุ้งไม่ได้ แม้เราก็ไม่กลัวต่อใคร ๆ เราอันกำลังเมตตา
อุดหนุนแล้วจึงยืนต้อยอยู่ในป่าใหญ่ ในครั้งนั้น. ครั้นนี้ชื่อว่า ปรมัตถบารมี โดยแท้.

ในโลมหังสชาดกก็เหมือนกัน อุเบกขาบารมีของพระโพธิสัตว์ เมื่อเด็กชาวบ้าน
ทั้งหลาย ก่อให้เกิดความทุกข์และความสุข ด้วยการถ่มน้ำลายรดเป็นต้นของเด็กบาง
พวก และด้วยการบูชาด้วยพวงมาลัยของหอมเป็นต้นของเด็กบางพวก เราก็ไม่ละเมิด
อุเบกขา(วางใจเสมอทั้งต่อผู้ที่มาให้ร้ายและมาทำดี) อย่างนี้ว่า

เราจะวางซากกระดูกไว้แล้วนอนในป่าช้า พวกเด็กชาวบ้าน เข้าไปลานบ้าน
แสดงรูปหลอกมิใช่น้อย. ครั้นนี้ชื่อว่า อุเบกขาปรมัตถบารมี โดยแท้.

ความสังเขปของชาติที่ท่านสร้างปรมัตถบารมีนี้ ผู้ใดต้องการอ่านเพิ่มเติม พึง
ค้นคว้าเอาจากอรรถกถาของคัมภีร์จริยาปิฎกนั้นเถิด(ปรมัตถที่ปนี อรรถกถาของ
ขุททกนิกาย จริยาปิฎก).

บัดนี้ ท่านพระสังคิตติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อแสดงคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า อันพระเถระทูลถามแล้ว จึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า อันท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรทูลถามแล้ว ดังนั้น

พระองค์ผู้มีพระสุรเสียงไพเราะดังนกกการเวก ทรงยังดวงใจให้ดับร้อน ปลอบโยนให้
ความรุ่มเย็นเป็นสุขแก่โลก อีกทั้งเทวโลก ทรงพยากรณ์แล้ว.

ทรงประกาศพระธรรมเทศนา คือ จริตของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงมาแล้ว
อันพระพุทธเจ้าทรงนำสืบ ๆ กันมา คือพุทธวงศ์อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก ใน
มนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก ด้วยความรู้อันติดตามถึงขั้นที่เคยอาศัยอยู่ในปางก่อน
คือปุพเพนิวาสานุสสติญาณของพระองค์.

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ายังอุตสาหะในการตั้งความปรารถนาความ
เป็นพระพุทธเจ้าให้เกิดแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งปวงว่า

“ท่านทั้งหลายพึงสดับพุทธวงศ์เทศนานี้ ที่ยังให้เกิดปีติและปราโมช บรรเทา
ความโศกศัลย์ อันเป็นเหตุให้ได้สมบัติทุกอย่างแล้ว บัดนี้จงปฏิบัติทางแห่งความเป็น
พระพุทธเจ้า อันเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวง นำมาซึ่งคุณวิเศษ มีการย้ายความมัวเมาใน
สังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นต้น”

จบกถาพรรณนารัตนจิงมณกัณฑ์

จบกถาพรรณนาความอัปภัตรนิทาน

นิทานกถา จบ.

สุเมธกถา

เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส

เรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าเรื่องอดีตแก่พระสารีบุตรว่า

[๒] เมื่อสี่สงฆ์สวสนกับ มีนครชื่อ อมระ นำชมนั้นนรมย์.

พรังพร้อมด้วยข้าวน้ำ ไม่ว่างเว้นจากเสียง ๑๐ ประการ มีเสียงช้าง เสียงม้า เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียงรถ เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงเพลงขับ เสียงจิ้ง และความ แข็งแซ่ไปด้วยเสียงร้องเชิญบริโภคอาหาร เช่นว่า เชิญมากินข้าว เชิญมาดื่ม

เป็นนครเพียบพร้อมด้วยองค์ประกอบทุกอย่าง ประกอบด้วยการทำงานทุกอย่าง. สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ คลาคล่ำด้วยชนต่าง ๆ มั่งคั่ง เป็นที่อยู่ของคนมีบุญ เหมือนเทพ นคร.

ในนครอมรวดีครั้งนั้น เราได้เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อสุเมธ มีกองทรัพย์หลายโกฏิ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเป็นอันมาก. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท สำเร็จใน ลักษณศาสตร์ อธิทาสศาสตร์ ในลัทธิอันเป็นที่ยอมรับของยุคนั้น.

ครั้งนั้น เรานั่งอยู่ในที่ลับ จึงคิดอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการเกิดใหม่ และ ความแตก สลายแห่งสรีระ เป็นทุกข์ ถูกขร่ายยาฆ่าหลงตายก็เป็นทุกข์.

ครั้งนั้น เรามีชาติชราพยาธิเป็นธรรมดา จำเราจักแสวงหาพระนิพพานที่ไม่แก่ ไม่ตาย มีแต่ความเกษม.

ถ้ากระไร เราเมื่อไม่ไยดี ไม่ต้องการ ก็ควรละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่อาภูลเต็มด้วย ชากศพต่าง ๆ ไปเสีย.

ทางนั้น คงมีแน่ ทางนั้น จักไม่มีไม่ได้ จำเราจักแสวงหาทางนั้น เพื่อหลุดพ้น จากภพ.

เมื่อทุกข์มี แม้ชื่อว่าสุข ก็ย่อมมีฉันใด เมื่อภพมี สภาวะที่ไม่ใช่ภพ ก็คงจะมีฉัน

นั้น.

เมื่อความร้อนมี ความเย็นก็ย่อมมีฉันใด เมื่อไฟ ๓ กองมี ความดับไฟ ก็คงจะมี ฉันนั้นเหมือนกัน.

เมื่อความชั่วมี แม้ความดี ก็ย่อมมีฉันใด เมื่อความเกิดมี ความไม่เกิด ก็คงจะมี ฉันนั้นเหมือนกัน.

บุรุษตกบ่ออุจจาระ เห็นหนองน้ำ มีน้ำเต็ม ไม่แสวงหาหนองน้ำ ฉันใด. เมื่อหนองน้ำคืออมตะ สำหรับชำระล้างมลทินคือกิเลส มีอยู่ แต่คนไม่แสวงหาหนองน้ำ ก็ไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำคืออมตะ ฉันนั้น.

บุรุษถูกศัตถุทั้งหลายล้อมรอบ เมื่อทางไปมีอยู่ บุรุษนั้นไม่หนีไป นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของทาง ฉันใด. บุรุษถูกกิเลสล้อม เมื่อทางอันรุ่งเรืองมีอยู่ เขาไม่แสวงหาทางนั้น ก็ไม่ใช่ความผิดของทางอันรุ่งเรือง ฉันนั้น.

บุรุษเจ็บป่วย เมื่อหมอมีอยู่ ไม่ยอมให้หมอเยียวยาความเจ็บป่วย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของหมอ ฉันใด. บุรุษถูกความเจ็บป่วยคือกิเลสบีบคั้นประสบทุกข์ ยังไม่แสวงหาอาจารย์ นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ ฉันนั้น.

[ถ้ากระไร เราพึงละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่เต็มด้วยซากศพไปเสีย ไม่น่าไยดี ไม่น่าต้องการ]

บุรุษ ปลดซากศพอันน่าเกลียดที่ผูกคอไปเสีย มีความสบาย มีเสรี มีอำนาจในตัวเอง แม้ฉันใด. เราก็จึงละทิ้งกายอันเน่านี้ อันเป็นที่สะสมซากศพต่าง ๆ ไปเสีย ไม่น่าไยดี ไม่น่าต้องการ ฉันนั้น.

บุรุษสตรี ละทิ้งอุจจาระไว้ในส้วมไป ไม่ไยดีไม่ต้องการ ฉันใด. เราละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่เต็มด้วยซากศพไปเสีย เหมือนทิ้งสิ่งปฏิกูลในส้วม ฉันนั้นเหมือนกัน.

เจ้าของเรือ ละทิ้งเรือร่วน้ำลำเก่าที่ชำรุดไปไม่ไยดี ไม่ต้องการ ฉันใด. เราละทิ้งกายอันเน่านี้ ที่มีช่อง ๙ ช่อง มีช่องไม่สะอาดไหลออกอยู่เป็นนิตย์ไปเสีย เหมือนเจ้าของเรือ ทิ้งเรือลำเก่า ฉันนั้น.

บุรุษเดินทางไปกับพวกโจร นำสินค่าไปด้วย เห็นภัยคือความเสียหายแห่งสินค่า จึงละทิ้งพวกโจรไปเสีย ฉันใด. กายอันนี้ ก็เปรียบเสมือนด้วยมหาโจร จำเราจักละกาย

นี้ไป เพราะกลัวการเสียหายแห่งกุศล ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราครั้นคิดอย่างนี้แล้ว ก็บริจาคทรัพย์หลายร้อยโกฏิ แก่คนมีที่ฟุ้งและคนไม่มีที่ฟุ้ง เข้าไปหิมวันตประเทศ.

ในที่ไม้อิลหิมวันตประเทศ มีภูเขาสีเขียวช่มเขียว เราก็ทำอาศรม สร้างบรรณศาลา.

ในอาศรมนั้น เราสร้างที่จงกรมอันเว้นจากโทษ ๕ ประการ ประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ อันนำมาซึ่งกำลังแห่งอภิปัญญา.

ในอาศรมนั้น เราทึงผ้าอันประกอบด้วยโทษ ๘ ประการ นุ่งผ้าเปลือกไม้ ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๒ ประการ.

(ในเวลาต่อมา) เราละบรรณศาลา อันเคลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ เข้าไปอาศัยโคนไม้ อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ.

เราละธาตุชาติที่หว่านที่ปลูกโดยไม่เหลือเลย บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่(ที่เกิดเอง) ตามธรรมชาติ อันประกอบด้วยคุณเป็นอันมาก(เป็นไปเพื่อความขัดเกลา).

เราตั้งความเพียร ณ โคนไม้นั้น ได้แก่ นั่ง ยืน และเดิน ภายใน ๗ วัน ก็บรรลุถึงกำลังคืออภิปัญญา.

ช่วงที่เราประสบความสำเร็จ ชำนาญในการบำเพ็ญสมณธรรมอย่างนี้ ในกาลเวลานั้นเอง พระชินเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าที่ปึงกรก็เสด็จอุบัติขึ้นในโลก.

เรามัวเปี่ยมด้วยความยินดีในฌาน (เพละเพลินในการเข้าสมาธิ) จึงไม่เห็นนิมิตอันยิ่งใหญ่โอฬารในกาล ๔ คือ ในการเสด็จอุบัติ ในการประสูติ ในการตรัสรู้ และในการแสดงธรรม ของพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า(เราจึงไม่ทราบว่าจะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว).

(กาลครั้งหนึ่ง)ในถิ่นแถบปัจฉิมประเทศ ชาวรัมมนคร มีใจยินดีแล้ว นิมนต์พระตถาคต ช่วยกันแผ้วถางหนทางเสด็จมาของพระองค์.

สมัยนั้นแล เราได้ออกจากอาศรมของตน สะบัดผ้าเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพรสถาน ขณะนั้น.

เราเห็นชนที่เกิดโสมนัส ยินดีร่าเริงบันเทิงใจแล้ว ก็ลงจากท้องฟ้า ถามคนทั้ง

หลายในทันที.

(เราถามว่า) มหาชนเกิดโสมนัส ยินดีรำเริงบันเทิงใจกัน พวกท่านแผ้วถางหนทาง เพื่อใครกัน.

คนเหล่านั้นถูกเราตามแล้วจึงตอบว่า พระพุทธเจ้าผู้ยอดเยี่ยมพระนามว่า ที่ปังกร ผู้ชนะ ผู้นำโลก บังเกิดขึ้นแล้วในโลก เราแผ้วถางหนทางเพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เพราะได้ยินคำว่า พุทธ ปิตักก็เกิดแก่เราในทันที เราเมื่อกล่าวว่า พุทธ พุทธ ก็ซาบซึ้งโสมนัส.

เรายินดี ตื่นเต้น ก็ยื้นคิด ณ ที่ตรงนั้นว่า จำเราจักปลุกพืชในพระพุทธเจ้าพระองค์นี้(เราควรจะทำบุญกับพระพุทธเจ้าด้วย) ขณะ(เวลา)ที่ทรงคุณค่าอย่าได้ล่วงเลยไปเปล่าเลย.

จึงกล่าวว่า ผิดว่า พวกท่านแผ้วถางทางเพื่อพระพุทธเจ้า ก็ขอพวกท่านจงให้โอกาสแห่งหนึ่งแก่เรา ถึงเราก็จักแผ้วถางหนทางด้วย.

คนเหล่านั้น ได้ให้โอกาสทั้งหลายแก่เรา เพื่อแผ้วถางทางในขณะนั้น. เราแผ้วถางทางพลางคิดว่า “พุทธ พุทธ” ในกาลนั้น

เมื่อการงานของเรายังไม่ทันเสร็จ พระชินเจ้าที่ปังกรมหามุนี ก็เสด็จพุทธดำเนินเดินทางมาพร้อมด้วยภิกษุสี่แสนรูป ผู้มีอภิญญา ผู้คงที่ เป็นพระชินาสพ ไร้มลทิน.

การรับเสด็จก็ดำเนินไป กลองเป็นอันมากก็ประโคมขึ้นเอง มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ก็ปลื้มปราโมช แซ่ซ้องสาธุการ.

พวกเทวดาก็เห็นพวกมนุษย์ พวกมนุษย์ก็เห็นพวกเทวดา แม้ทั้งสองพวกก็ประคองอัญชลีตามเสด็จพระตถาคต.

พวกเทวดาก็บรรเลงด้วยดนตรีของทิพย์ พวกมนุษย์ก็บรรเลงด้วยดนตรีของมนุษย์ แม้ทั้งสองพวกก็บรรเลงตามเสด็จพระตถาคต.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นทิพย์ ตลอดทั่วทิศานุทิศ.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยจรรณจันทร์ ของหอมอย่างดีอันเป็นทิพย์ ทัวทั้งทิศานุทิศ.

พวกมนุษย์ที่ไปตามพื้นดิน ก็ชูดอกจำปา ดอกช้านาว ดอกกระทุ่ม ดอกกระถินพิมาน ดอกบุณนาค และดอกเกด ทัวทั้งทิศานุทิศ.

ในทีนั้น เราเปลื้องผม ผ้าเปลือกไม้และแผ่นหนังปูลาดลงที่ตมแล้วก็นอนคว่ำด้วยความปรารถนาว่า ขอพระพุทธรเจ้ากับศิษย์สาวกทั้งหลาย จงเหยียบเราเสด็จไปอย่าทรงเหยียบไปบนเลนตมเลย การอันนี้จักเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา.

เรานอนเหนือแผ่นดิน ใจก็คิดอย่างนี้ว่า ถ้าเราปรารถนา ก็จะมีฝูงแมกิลเลศทั้งหลายของเราได้ในวันนี้. แต่ว่าประโยชน์อะไรของเรา ด้วยเพศ(ฐานะ)ที่ไม่มีใครรู้จักแล้วกระทำให้แจ้งธรรม ในศาสนาของพระพุทธรเจ้าพระองค์นี้ ถ้าหากเราบรรลुพระสัมพัญญุตญาณแล้ว ก็จะเป็นผู้พ้นเอง พร้อมทั้งจะยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้พ้นด้วย. ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยบุรุษผู้มีกำลัง จะข้ามไปแต่ผู้เดียว แต่ถ้าเราบรรลुพระสัมพัญญุตญาณแล้ว ก็จักยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามด้วย.

ด้วยอธิการบารมีนี้ ที่เราทำในพระพุทธรเจ้าผู้เป็นบุรุษสูงสุด เราบรรลुพระสัมพัญญุตญาณก็จะยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

เราจักตัดกระแสสังสารวัฏ กำจัดภพ ๓ แล้วขึ้นสู่ธรรมนาว่า ยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆสงสาร

พระที่ปึงกรพุทธรเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้รับของบวชา ประทับยืนใกล้ศิระเรา ได้ตรัสดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูขุฎิลดาบส ผู้มีตบะสูงผู้นี้ (อนาคตกาลเบื้องหน้า)ในกัปที่นับไม่ได้ นับแต่กัปนี้ไป เขาผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้าในโลก.

ในกาลครั้งนั้นพระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป

ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักรพรรดทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์(โพธิใบ).

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑกะและพระอุปลิสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-
พฤกษ์.

มีอุบาสกผู้เป็นอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอุบาสิกาผู้เป็นอัคร-
อุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง
ใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี
นมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถที่ปึงกรพระองค์นี้ ในอนาคตกาล
พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำ
ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า
พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เมื่อสมเด็จพระที่ปึงกร ผู้รู้โลก ผู้ทรงรับของบูชา ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว
ก็ทรงยกพระบาทเบี่ยงขวาขึ้น.

พระพุทธชินราชทุกองค์ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ก็ได้ทำประทัภษณเรา พวกเทวดา มนุษย์ อสูร ยักษ์ เมื่อไหว้แล้ว ต่างก็หลีกไป.

เมื่อพระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสงฆ์ลัษายตาเราไปแล้ว เราก็ลุกจากที่นอน นั่งขัดสมาธิในทันที.

เราประสบสุขโดยสุข บันเทิงใจโดยความปราโมช ผ่องใสยิ่งโดยปีติ นั่งขัดสมาธิในขณะนั้น.

เรานั่งขัดสมาธิแล้ว ก็คิดอย่างนี้ในขณะนั้นว่า เราชำนาญในฌาน ถึงฝั่งแห่งอภิญา ฤาษีทั้งหลายในหมีนโลกธาตุ ที่เสมอเราไม่มี ไม่มีผู้เสมอในอิทธิธรรมทั้งหลาย เราได้ความสุขเช่นนี้.

ในการนั่งขัดสมาธิของเรา เทวดาที่สถิตอยู่ในหมีนโลกธาตุ ก็ส่งเสียงเอิกเกริก อึงมี่ว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

(เหล่าพรหมชั้นสุทธาวาสซึ่งมีอายุยืนยาวหลายกัป ได้เคยเห็นนิมิตทั้งหลายในกาลก่อน ๆ ที่เคยได้ปรากฏขึ้น ในครั้งที่ พระนียตโพธิสัตว์องค์ก่อน ๆ ได้รับการพยากรณ์จากสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เมื่อได้เห็นนิมิตเหล่านั้นมาปรากฏขึ้นในวันนี้อีก จึงมีความเบิกบานยินดี ทำการบอกกล่าวป่าวประกาศ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความชื่นชมโสมนัส ที่ได้ปรากฏมืองค์พระโพธิสัตว์หน่อพุทธางกูร มาเปล่งแสงสว่างแห่งธรรมให้แก่โลกธาตุ เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งพระองค์ จึงได้พากันโพนทนาว่า)

นิมิตเหล่าใดปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายแต่ก่อน ในการนั่งขัดสมาธิ(เพื่อพิจารณาหาพุทธการกธรรม) นิมิตเหล่านั้นก็ปรากฏแล้วในวันนี้.

ความเย็นก็ปราศไป ความร้อนก็ระงับไป นิมิตเหล่านั้น ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

หมีนโลกธาตุ ก็ปราศจากเสียง ปราศจากความวุ่นวาย บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

มหาวาตะ(พายุลมแรง)ก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล นิมิตเหล่านั้น ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ดอกไม้บนบก ดอกไม้ในน้ำ ทั้งหมดก็บานในขณะนั้น ดอกไม้เหล่านั้นก็บานหมดในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ไม้เถาหรือต้นไม้ ก็ติดผลในขณะนั้น ต้นไม้เหล่านั้น ก็ออกผลหมดในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

รัศมีทั้งหลายที่อยู่ในอากาศและอยู่ในพื้นดิน ก็เรืองแสงในขณะนั้น รัศมีเหล่านั้นก็เรืองแสงแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ดนตรีมนุษย์และดนตรีทิพย์ บรรเลงขึ้นในขณะนั้น ดนตรีแม้ทั้งสองนั้นก็ส่งเสียงแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ดอกไม้อันวิจิตรต่าง ๆ ก็ตกลงจากท้องฟ้าในขณะนั้น แม้ในวันนี้ดอกไม้เหล่านั้นก็ปรากฏ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

มหาสมุทรก็เคนอง หมื่นโลกธาตูก็ไหว แม้ทั้งสองนั้นก็อุโฆษแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ไฟหลายหมื่นในนรกทั้งหลาย ก็ดับในขณะนั้น ไฟนรกแม้เหล่านั้นก็ดับแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ดวงอาทิตย์จ้ำไว้มลทิน ดาวทุกดวงก็เห็นได้ชัด ดาวแม้เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

เมื่อฝนไม่ตก น้ำก็พุ่งขึ้นจากแผ่นดินในขณะนั้น น้ำเหล่านั้น ก็พุดจากแผ่นดินแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

หมู่ดาวและดาวนักษัตรทั้งหลาย ก็แจ่มกระจ่างตลอดดมณฑลท้องฟ้า จันทราก็เสวยวิสาขฤกษ์ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

สัตว์ทั้งหลาย ที่อยู่ในโพรง ที่อยู่ในร่องน้ำ ก็ออกจากที่อยู่ของตน สัตว์แม้เหล่านั้น ก็ออกจากที่อยู่แล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่.

ความไม่ยินดีไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้พอใจในขณะนั้น สัตว์แม้เหล่านั้น ก็เป็นผู้พอใจแล้วในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธรเจ้าแน่

ในขณะนั้น โรคทั้งหลายก็สงบไป ความหิวก็หายไป บุญนิมิตแม้เหล่านั้น ก็เห็น

กันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ในขณะนั้น ราคะก็เบาบาง โทสะโมหะก็เสื่อมหาย กิเลสเหล่านั้นทั้งปวงก็ปราศจากไปในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ในขณะนั้น ภัยก็ไม่มี ความไม่มีภัยนั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ พวกเรารู้กันด้วยเหตุนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ธุลีไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบน ความไม่ฟุ้งแห่งธุลีนั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ พวกเรารู้กันด้วยเหตุนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

กลิ่นที่ไม่น่าปรารถนาก็จางหายไป กลิ่นทิพย์ก็โชยมา กลิ่นหอมแม้นั้น ก็โชยมาแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

เทวดาทั้งหมด(ยกเว้นอรูปภพ)ก็ปรากฏ เทวดาแม่เหล่านั้น ก็เห็นกันหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ขึ้นชื่อว่า นรกมีประมาณเท่าใด ก็เห็นกันได้หมดในขณะนั้น นรกแม่เหล่านั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

กำแพง บานประตู และภูเขาหิน ไม่เป็นที่กีดขวางในขณะนั้น กำแพงบานประตู และภูเขาหิน แม่เหล่านั้น ก็ไม่กีดขวางในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

การจุติและปฏิสนธิ ย่อมไม่มีในขณะนั้น บุพนิมิตแม่เหล่านั้น ก็เห็นกันได้ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

[นิมิตเหล่านี้ ย่อมปรากฏเพื่อความตรัสรู้ของสัตว์ทั้งหลาย]

ขอท่านโปรดประทับประคองความเพียรไว้ให้มั่น อย่าถอยกลับ โปรดก้าวไปข้างหน้าต่อไปเถิด แม้พวกเรารู้เหตุข้อนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

เรา(หมายถึงท่านสุเมธดาบส)ได้สดับพระดำรัสของพระพุทธเจ้า และคำของเทวดาในหมีนโลกธาตุแล้ว ก็ยินดีราเริงบันเทิงใจ ในขณะนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า

พระชินพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระดำรัสเป็นหนึ่งไม่มีสอง มีพระดำรัสไม่เป็นโมฆะ คำไม่จริงของพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

ก่อนดินถูกเหวี่ยงไปในอากาศ ย่อมตกลงที่พื้นดินแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น.

[คำไม่จริงของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่]

ความตายของสรรพสัตว์ เที่ยงแท้แน่นอน แม้ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น.

เมื่อถึงเวลาสิ้นราตรี ดวงอาทิตย์ก็ขึ้นแน่นอน ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราชสีห์ออกจากที่นอน ก็บันลือสีหนาทแน่ ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้นเหมือนกัน.

สัตว์มีครรภ์แก่ ก็ปลงภาระ [คลอดลูก] แน่ฉันใด พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอนฉันนั้น เหมือนกัน.

เอาเถิด เราจะต้องเลือกเฟ้นพุทธานุกรรม(ธรรมที่จะบำเพ็ญเพื่อการสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า) ทางโน้นทางนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง ทั้งสิบทิศ เท่าที่มีในภพธาตุ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก เป็นทางใหญ่ ที่พระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ประพฤติตามกันมาแล้ว.

(ท่านสุเมธดาบสจึงปรารภกับตนเองดังนี้ว่า)

ท่านจงสมาทาน ทานบารมี นี้ไว้ให้มันเป็นอันดับแรกก่อน จงบำเพ็ญทานบารมี ฝึกว่าท่านต้องการบรรลุโพธิญาณ.

หม้อที่เต็มด้วยน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่วางคว่ำปากลง ก็ล้นร่อนน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่รักษาน้ำไว้ในหม้อนั้น แม้ฉันใด. ท่านเห็นยาจกทั้งหลาย ทั้งชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูงแล้ว จงให้ท่านไม่เหลือเลย เหมือนหม้อที่คว่ำปาก ฉันนั้นเหมือนกัน.

พุทธานุกรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธานุกรรมแม่อื่น ๆ ที่ช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นศีลบารมีอันดับสอง ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานศีลบารมีอันดับสองนี้ไว้ให้มันก่อน จงบำเพ็ญศีลบารมี ฝึกว่า

ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

เนื้อจามรีย่อมสงวนรักษาขนหางของตน ที่ติดอยู่ในที่บางแห่ง ถึงแม้จะมีภัยมา ก็ยอมตายอยู่ที่นั่น ไม่ยอมวิ่งหนีกระชากให้ขนหางขาดกระจุย ฉันใด ท่านจงทำศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ แม้จะมีเหตุอันตรายจนถึงแก่ชีวิต ก็จะไม่ทำให้ศีลขาด จงบริรักษ์ศีลทุกเมื่อ เหมือนจามรรักษาขนหาง ฉะนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มีใช้จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้น ก็เห็นเนกขัมมบารมีอันดับสาม ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพออยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเนกขัมมบารมีอันดับสามนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ผิดว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

บุรุษอยู่ในเรือนจำมานาน มีความอดัดระอาระทมทุกข์ ย่อมไม่เกิดความรักในเรือนจำนั้น แสวงหาทางพ้นจากเรือนจำอย่างเดียว ฉันใด. ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ เพื่อหลุดพ้นจากภพฉนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มีใช้จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นปัญญาบารมีอันดับสี่ ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพออยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานปัญญาบารมีอันดับสี่นี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญปัญญาบารมี ผิดว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

เหมือนอย่างว่า ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ก็ย่อมเดินบิณฑบาตไปตามลำดับทางผ่านทั้งบ้านตระกูลชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูง ก็ย่อมถ่อมกายลงน้อมรับก้อนข้าวโดยเคารพเสมอกัน ฉันใด ท่านพึงตั้งความเคารพยำเกรงเข้าไปสอบถามวิชาการจากท่านผู้รู้เป็นนิจ ไม่ว่าท่านผู้รู้จะอยู่ในตระกูลชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูง ย่อมถ่อมตนเข้าไปรับโอวาทด้วยความยำเกรงเสมอกัน เมื่อถึงฝั่งแห่งปัญญาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นวิริยบารมีอันดับห้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพออยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานวิริยบารมี อันดับห้า นี้ไว้ให้มันก่อน จงบำเพ็ญวิริยบารมี ฝึกว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ราชสีห์มฤคราช ย่อมมีความเพียรไม่ห่อถอยในอิริยาบถนอน ยืน เดิน ประคอง ใจอยู่ทุกเมื่อ จันใด. ท่านจงประคองความเพียรไว้ให้มันในภพทั้งปวง ถึงฝั่งแห่งวิริยบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณฉนั้นเหมือนกัน.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่มีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นขันติบารมีอันดับหก ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพออยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานขันติบารมีอันดับหกนี้ ไว้ให้มันก่อน จงมีใจเป็นหนึ่งไม่เป็นสอง ในขันติบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ.

ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมทนสิ่งของที่เขาทิ้งลงมา สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทุกอย่าง ไม่ทำความยินดียินร้าย จันใด. แม้ตัวท่าน ก็ต้องเป็นผู้อดทนต่อการยกย่องและการดูหมิ่น ของชนทั้งปวง ฉนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งขันติบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นสัจจบารมีอันดับเจ็ด ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพออยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานสัจจบารมี อันดับเจ็ดนี้ไว้ให้มันก่อน จงมีวาจาไม่เป็นสองในสัจจบารมีนั้น ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมดาดาวประกายพริ้ว เป็นดังตาชั่งของโลกพร้อมทั้งเทวโลก ไม่ว่าฤดูฝน

ฤดูหนาว ฤดูร้อน ไม่โคจรออกนอกวิถีโคจรเลย ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็อย่าเดินออกนอกวิถีทางในสัจจะทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งสัจจามีแล้ว ก็จักบรรลुพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอธิฐานบารมีอันดับแปด ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอธิฐานบารมีอันดับแปดนี้ไว้ให้มั่นก่อน เป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิฐานบารมีนั้นแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ภูเขาคิน ไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมไม่ไหวด้วยลมแรงกล้า ย่อมตั้งอยู่ในฐานของตนนั่นเอง ฉันใด ถึงตัวท่าน ก็จงไม่หวั่นไหว ในอธิฐานบารมีทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งอธิฐานบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมก่อน ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเมตตาบารมีอันดับเก้านี้ไว้ให้มั่นก่อน จงเป็นผู้ไม่มีผู้เสมอด้วยเมตตา ฌีว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ธรรมดาน้ำ ย่อมแผ่ความเย็นไปเสมอกัน ทั้งในคนดีคนชั่ว ย่อมชำระล้างมลทินคือธุลีไป ฉันใด. ท่านจงแผ่เมตตาไปสม่ำเสมอ ในคนที่ประโยชน์เกื้อกูลและคนที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งเมตตาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอุเบกขาบารมีอันดับสิบ ซึ่งพระผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พากันชองเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมี อันดับสิบนี้ไว้ให้มั่นคง ท่านจงเป็นผู้เที่ยงตรง มั่นคงตั้งตาชั่ง ก็จักบรรลुพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมดาแผ่นดิน ย่อมวางเฉยต่อสิ่งที่เขาทิ้งลง ไม่ว่าสะอาด หรือไม่สะอาด แม้ทั้งสองอย่าง เว้นความยินดียินร้าย แม้ฉันใด. ถึงตัวท่านก็จงเป็นดังตาชั่งในสุขและทุกข์ทุกเมื่อ ฉะนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งอุเบกขาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ธรรมซึ่งช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณในโลก มีเพียงเท่านั้นเท่านั้น ที่สูงนอกรูไปจากนั้น ไม่มี ท่านจงตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้นอย่างมั่นคง.

เมื่อเรากำลังพิจารณาธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งกิจและลักษณะอันเป็นภาวะของตน แผ่นพสุธาในหมื่นโลกธาตุก็หัวไหว เพราะเดชแห่งธรรม.

แผ่นดินไหว ส่งเสียงร้อง เหมือนนยนตร์หีบอ้อยบีบอ้อย แผ่นดินไหวเหมือนลูกกลิ้งในนยนตร์คั้นน้ำมันงา ฉะนั้น.

เหล่าบริษัทที่อยู่ในที่เฝ้าพระพุทธเจ้า ก็สั่นเทิ้มอยู่ในที่นั้น ราวจะสลายสลายอยู่บนพื้นดิน.

หมอน้ำเป็นอันมากหลายร้อยหลายพัน ก็กระทบกันและกัน แหกเป็นจuronอยู่ในที่นั้น.

มหาชนทั้งหลาย หวาด สะดุ้ง กลัว ลนลาน ประหวั่น ก็พากันมาประชุมเข้าเฝ้าพระที่บังกรพุทธเจ้า ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ เหตุดี เหตุร้ายจักมีแก่โลก หรือ โลกถูกเหตุนี้รบกวนทั้งโลกหรือ ขอพระองค์ทรงบรรเทาความตระหนกนั้นด้วยเถิด.”

ครั้งนั้น พระมหายานที่บังกร ทรงยังมหาชนเหล่านั้นให้เข้าใจแล้วตรัสว่า “พวกท่านจงวางใจ อย่ากลัวในการที่แผ่นดินไหวทั้งนี้เลย. วันนี้ เราได้พยากรณ์ท่านผู้ใดว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ท่านผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมก่อน ๆ ที่พระชินเจ้าทรงเสพอแล้ว. เมื่อท่านผู้นั้น กำลังพิจารณาธรรมคือ พุทธภูมิโดยไม่เหลือเลย ด้วยเหตุนั้น แผ่นปฐพีนี้ ในหมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวโลกจึงไหว.”

เพราะฟังพระพุทธดำรัส ใจของมหาชนก็ดับร้อนไปในทันที ทุกคนจึงเข้ามาหาท่านสุเมธดาบส พากันมากราบไหว้พระโพธิสัตว์อีกหน.

ครั้งนั้น เรายึดถือพระพุทธคุณทำใจไว้มั่น น้อมนมัสการพระที่บังกรพระพุทธเจ้า แล้วจึงลุกขึ้นจากอาสนะ.

พวกเทวดาถือดอกไม้ทิพย์ พวกมนุษย์ก็ถือดอกไม้มนุษย์ ทั้งสองพวกก็เอาดอกไม้ทั้งหลายไปรยปรายเร่าผู้กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ.

เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกนั้นก็พากันแซ่ซ้องสวัสดีว่า “ ความปรารถนาของท่านยิ่งใหญ่ ขอท่านจงได้ความปรารถนานั้นสมปรารถนาเถิด.

ขอเสียดจัญไรจงปราศไป ความโศก โรคจงพินาศไป อันตรายทั้งหลายจงอย่ามีแก่ท่าน ขอท่านจงสัมผัสพระโพธิญาณโดยเร็วเถิด.

ต้นไม้ดอก ย่อมออกดอกบาน เมื่อถึงฤดูกาล ฉันทไฉ ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงเป่งบานด้วยพุทธญาณ ฉันทนั้นเหมือนกันเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันทไฉ ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉันทนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตรัสรู้ที่โพธิมณฑลสถานฉันทไฉ ข้าแต่มหาวิระ ขอท่านจงตรัสรู้ที่โพธิมณฑลสถานตามประเพณีของพระชินเจ้า ฉันทนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงประกาศพระธรรมจักรฉันทไฉ ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงประกาศพระธรรมจักร ฉันทนั้นเถิด.

ดวงจันทร์ในราตรีเพ็ญ เต็มดวงรุ่งโรจน์ ฉันทไฉ ท่านมีมโนรถเต็มแล้ว จงรุ่งโรจน์ในหมีนโลกธาตุ ฉันทนั้นเถิด.

ดวงอาทิตย์พ้นจากราหุลแล้ว ย่อมรุ่งโรจน์ด้วยแสงสว่าง ฉันทไฉ ท่านพ้นจากโลกแล้ว ก็จงรุ่งโรจน์ด้วยสิริ ฉันทนั้นเหมือนกันเถิด.

แม่น้ำทุกสาย ย่อมชุมนุมไหลสู่มหาสมุทร ฉันทไฉ โลกพร้อมทั้งเทวโลกของพากันหลั่งไหลไปยังสำนักของท่าน ฉันทนั้นเถิด.”

ครั้งนั้น ท่านสุเมธดาบสอันเทวดาและหมู่มนุษย์เหล่านั้นชมเชยสรรเสริญแล้ว สมาทานบารมีธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะบำเพ็ญกรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าไปยังป่าใหญ่

สุเมธกถา จบ

อรรถกถาสุเมธปัตถนาภกถา

(บทอธิบายความ ว่าด้วยความปรารถนาของท่านสุเมธดาบส)

บัดนี้ ถึงโอกาสพรรณนาพุทธวงศ์ ที่ดำเนินไปโดยนัยเป็นต้นว่า

เมื่อสื่อสงฆ์แสนกัป ยังมีนครชื่อว่าอมรวตังมานาคู นารีนรมย์. พระนครไม่
ว่างเว้นจากเสียง ๑๐ อย่าง คือ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียง
ตะโพน เสียงพิณ เสียงขับ เสียงฉิ่ง และเสียงเชื้อเชิญบริโภคอาหาร (เป็นสำนวนโวหาร
ที่ต้องการบอกว่า เป็นเมืองที่คึกคักไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ใช่เมืองป่าเมืองดอย).

พระนครพร้อมด้วยส่วนประกอบทุกอย่าง มีการงานทุกอย่างจัดไว้อย่างดี
สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ คลาคล่ำด้วยหมู่ชนต่าง ๆ เจริญมั่งคั่ง เป็นที่อยู่ของผู้
มีบุญ ประดุจเทพนคร.

พราหมณ์ชื่อ สุเมธ อาศัยอยู่ใน นครอมรวตัง นั้น เขาเป็นอุภโตสุชาติ (เกิดใน
ตระกูลดีทั้งสองฝ่าย) คือ ฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา เป็นผู้ถือเอากรรมบริสุทธิมาตลอด
๗ ชั่วสกุล ไม่มีผู้ใดที่จะคัดค้านและรังเกียจได้ด้วยเรื่องความสูงส่งของชาติตระกูล มี
บุคลิกลักษณะน่าชมน่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เขาศึกษาจบ
ไตรเพทพร้อมทั้งนิมิต্তศาสตร์ เกฏศาสตร์ ทั้งอักขระประเภท ครบ ๕ ทั้งอิติहाส
ศาสตร์ ชำนาญบทกวี ชำนาญไวยากรณ์ ชำนาญในโลกายตศาสตร์และมหาปุริสลัก
ษณศาสตร์ แต่มารดาบิดาได้ตายเสียครั้งเขายังเป็นเด็กหนุ่ม. ผู้จัดการกองทรัพย์สินของ
เขานำบัญชีทรัพย์สินมาแล้วเปิดห้องหลายห้อง ที่เต็มไปด้วยรัตนะต่าง ๆ มีทอง เงิน
แก้วมณี แก้วมุกดา เป็นต้น บอกถึงทรัพย์ฯ ว่า ข้าแต่นายน้อย นี่ทรัพย์สินส่วนของ
มารดา นี่ทรัพย์สินส่วนของบิดา นี่ทรัพย์สินส่วนของปู่ทวด จนตลอด ๗ ชั่วสกุล แล้ว
มอบให้ว่า ท่านจงดำเนินการทรัพย์นี้เถิด. เขารับคำว่า ดีละท่าน แล้วทำบุญทั้งหลาย
อยู่ครองเรือน.

ต่อมาวันหนึ่ง สุเมธบัณฑิต เป็นบัณฑิตผู้เพลินอยู่ด้วยกองคุณ ๑๐ ประการนั้น
ก็อยู่ในที่ลับ ณ ปราสาทชั้นบน นั่งขัดสมาธิ ดำริว่า “ขึ้นชื่อว่า การถือปฏิสนธิในภพ
ใหม่เป็นทุกข์ การแตกดับแห่งสรีระในสถานที่เกิดแล้วเกิดเล่า ก็เหมือนกัน คือเป็น
ทุกข์ ก็เรามีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นธรรมดา เราเป็นอยู่อย่างนี้ ก็ควรแสวงหาพระ

นิพพาน อันไม่มีชาติ [ชรา] พยาธิ มรณะ เป็นที่จำเริญสุข อันจะพ้นจากการท่องเที่ยวไปในภพ จะพึงมีได้ก็ด้วยมรรค(ปฏิบัติดำเนิน)อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะให้ถึงพระนิพพานแน่แท้.” ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในครั้งนั้น เรานั่งคิดอยู่ในที่ลับอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าการเกิดใหม่และการแตกดับแห่งสรีระเป็นทุกข์.

ครั้งนั้น ได้คำนึงถึงว่า เรามีชาติชราพยาธิเป็นธรรมดา จำเราจักแสวงหาพระนิพพาน ซึ่งไม่แก่ไม่ตาย มีแต่ความเกษม.

ถ้ากระไร เราผู้ไม่มีเยื่อใย ไม่ต้องการด้วยกามทั้งหลาย จะพึงละกายอันเน่านี้ ซึ่งอาภูลเต็มด้วยซากศพต่าง ๆ ไปเสีย.

มรรค(ทางดำเนิน)ใดมีอยู่ คงจะต้องมีแน่ มรรคนั้นคงไม่ทำให้เหนื่อยเปล่า จำเราจักแสวงหามรรคนั้น เพื่อหลุดพ้นจากภพ.

เหมือนอย่างว่า ธรรมดาสุข อันเป็นข้าศึกของทุกข์มีอยู่ จันใด เมื่อความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดอันเป็นข้าศึกของความเกิดนั้น ก็พึงมีจันนั้น อนึ่ง เมื่อความร้อนมีอยู่ แม้ความเย็นอันระงับความร้อนนั้น ก็มีอยู่ จันใด นิพพานอันเครื่องระงับไฟคือกิเลสมีรากะเป็นต้น ก็พึงมี จันนั้น อนึ่งแม้ธรรมอันไม่มีโทษเป็นความดี ที่เป็นปฏิบัติกระทำต่อธรรมอันเป็นความชั่วลามก ก็มีอยู่จันใด เมื่อความเกิดอันเป็นฝ่ายชั่วมีอยู่ แม้นิพพานที่นับได้ว่า เป็นความไม่เกิด เพราะห้ามความเกิดได้ ก็พึงจะต้องมีอยู่ จันนั้นเหมือนกันแล.

ครั้งนั้น เราก็ตกถึงแม้ประการอื่นว่า บุรุษผู้พลัดตกลงไปในกองอุจจาระ แลเห็นหนองน้ำที่มีน้ำใสประดับด้วยบัวหลวง บัวสาย และบัวขาว ก็ควรแสวงหาหนองน้ำ ด้วยความคำนึงว่า ควรจะไปที่หนองน้ำนั้น โดยทางใดหนอ. การไม่แสวงหาหนองน้ำนั้น ไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำนั้น เป็นความผิดของบุรุษผู้นั้นผู้เดียว จันใด เมื่อหนองน้ำใหญ่ คืออมตธรรมซึ่งเป็นเครื่องชำระมลทินคือกิเลสมีอยู่ การไม่แสวงหาหนองน้ำใหญ่คืออมตธรรมนั้น นั่นไม่ใช่ความผิดของหนองน้ำใหญ่ คืออมตธรรม แต่เป็นความผิดของบุรุษนั้นผู้เดียว ก็จันนั้นเหมือนกัน. อนึ่งบุรุษถูกพวกโจรล้อมไว้ เมื่อทางหนีก็นั่งอยู่ แต่ถ้าบุรุษนั้นไม่หนีไปเสีย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของทางนั้น เป็นความผิดของบุรุษผู้นั้นผู้เดียว จันใด บุรุษที่ถูกพวกโจรคือกิเลสล้อมจับไว้ เมื่อทางใหญ่อันรุ่งเรือง อันจะไปยังมหานครคือพระนิพพาน แม้มีอยู่ ก็ไม่แสวงหาทางนั้น ก็ไม่ใช่ความ

ผิดของทาง เป็นความผิดของบุรุษแต่ผู้เดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. บุรุษถูกความเจ็บป่วยบีบคั้น เมื่อหมอที่จะเยียวยาความเจ็บป่วยมีอยู่ ถ้าไม่แสวงหาหมอนั้น ไม่ยอมให้หมอนั้นเยียวยาความเจ็บป่วย นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของหมอ เป็นความผิดของบุรุษนั้นแต่ผู้เดียว ฉันใด ก็ผู้ใดถูกความเจ็บป่วยคือกิเลสบีบคั้นหนัก ไม่แสวงหาอาจารย์ผู้ฉลาดในทางระงับกิเลสซึ่งมีอยู่ ก็เป็นความผิดของผู้นั้นผู้เดียว ไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ผู้จัดความเจ็บป่วยคือกิเลส ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ก็เรานั้นคิดตั้งกล่าวมานี้แล้ว จึงคิดยิ่ง ๆ ขึ้นไปอย่างนี้ว่า บุรุษผู้รักความสะอาด ย่อมต้องการจะทิ้งซากศพ ที่มีคนกลั่นแกล้งนำมาคล่องคอ ออกไปเสีย แล้วพึงเป็นสุขฉันใด แม้เราก็จะละทิ้ง ถอนความยินดีพอใจในกายอันเนาเปื่อยนี้เสีย ไม่อาลัย พึงเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง บุรุษสตรีถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงที่พื้นดิน อันเปื้อนอุจจาระปัสสาวะแล้ว ก็หาเอาใส่ชายพกหรือเอาชายผ้าห่ออุจจาระปัสสาวะนั้นพาไปไม่ ที่แท้ ก็พากันเกลียด ไม่อยากแม้แต่จะแลดู ไม่อาลัย สลัดทิ้งไปเลย ฉันใด แม้เราก็ไม่อาลัยกายอันเนาเปื่อยนี้ ควรที่จะละทิ้ง เพื่อเข้าไปยังอมตมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง ธรรมดานายเรือทั้งหลาย ก็ละทิ้งเรือที่น้ำรั่ว ฉันใด แม้เราก็ละทิ้งกาย ที่ของโสโครกไหลออกจากปากแผลทั้ง ๙ แผล(ทวารทั้ง ๙)นี้ ไม่เยื่อใยจักเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น. อนึ่ง บุรุษบางคน พกพารัตนะมากอย่างมีแก้วมุกดาแก้วมณีและแก้วไพฑูรย์เป็นต้น เดินทางไปกับหมู่มโจร จำต้องละทิ้งหลบหนีโจรเหล่านั้น เพราะกลัวสูญเสียชีวิตนะ เลือกลือเอาแต่ทางที่เกษมปลอดภัย ฉันใด กายอันเนาแม้นี้ก็เหมือนโจรปล้นรัตนะ ถ้าเราจักทำความอยากในกายนี้ รัตนะคืออริยมรรคและกุศลธรรมของเราก็จักสูญเสียไป เพราะฉะนั้นจึงควรที่เราจำต้องละทิ้งกรัษกายที่เหมือนมหาโจรนี้ แล้วแสวงหาทางเข้าไปยังมหานครคือนิพพาน ก็ฉันนั้น.

กล่าวฝ่ายสุเมธบัณฑิต ครั้นครุ่นคิดถึงเหตุจงใจแก่เนกขัมมะ(การออกบวช) ด้วยอุปมานานาประการอย่างนี้แล้ว จึงคิดอีกว่า “บิดาและปู่เป็นต้นของเรารวบรวมกองทรัพย์ใหญ่นี้ไว้ แต่เมื่อไปปรโลก ก็ไม่สามารถนำพาแม้แต่กหาปณะเดียวไปปรโลกได้. ส่วนเราควรจะจัดการเพื่อทำเหตุให้สามารถนำทรัพย์เหล่านี้ไปปรโลกได้” ดังนี้แล้วก็ไปกราบทูลพระราชาว่า “ข้าแต่พระมหाराชเจ้า ข้าพระบาทมีหัวใจถูกชาติชราเป็นต้นรบกวน จำจกออกจากเรือนบวช เข้าสู่ความไม่มีเรือน ข้าพระบาทมีทรัพย์อยู่หลายแสนโกฏิ ขอพระองค์ผู้สมมติเทพโปรดทรงดำเนิการกะทรัพย์นั้นเถิด พระเจ้าข้า.” พระราชาตรัสว่า “เราไม่ต้องการทรัพย์ของท่านดอก ท่านนั้นเองจงทำตามปรารถนาเถิด.”

สุเมธบัณฑิตนั้นทูลรับว่า “ดีละพระเจ้าข้า” แล้วให้ตีกลองร้องป่าวไปในพระนคร ให้ท่านแก่มหาชน ละวัดตุ๊กตามและกิเลสคามแล้ว ก็ออกจากอมรนคร ซึ่งเสมือนเทพนครอันประเสริฐไปแต่ลำพังผู้เดียว จาริกไปอาศัยยังธัมมิกบรรพต ในป่าหิมวันตประเทศที่มีฝูงเหื่อนานาชนิด เพื่อทำอาศรม สร้างบรรณศาลาลงในที่นั้น สร้างที่จงกรมที่วันโทษ ๕ ประการ ละทิ้งผ้าอันประกอบด้วยโทษ ๘ ประการแล้ว นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๒ ประการ เพื่อบรรวบรวมกำลังแห่งอภิญญาที่ประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ บวชแล้ว.

เขาบวชอย่างนี้แล้ว ก็ยังได้ละบรรณศาลาที่เคลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ เข้าอาศัยโคนไม้ ที่ประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ ละธัญชาติหลากหลายชนิดทุกอย่าง บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ(ที่ไม่ต้องปลูก) ตั้งความเพียร โดยการนั่งยืนและเดิน ก็ได้สมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ภายใน ๗ วันเท่านั้น.

ถามว่า เพราะเหตุไร ภูเขาลูกนี้จึงมีชื่อว่าธัมมิกะ. ตอบว่า ก็พระโพธิสัตว์ทั้งหลายโดยมาก บวชเป็นฤๅษี เข้าอาศัยภูเขาลูกนั้นทำอภิญญาให้เกิดแล้วทำสมณธรรม เพราะฉะนั้นภูเขาลูกนั้นจึงได้ปรากฏชื่อว่า ธัมมิกะ เพราะเป็นที่อาศัยแห่งบุคคลผู้มีสมณธรรม. ที่ท่านตรัสไว้เหมือนว่าสุเมธบัณฑิต สร้างอาศรมบรรณศาลาที่จงกรมด้วยฝีมือตนเอง แต่แท้จริง หาได้สร้างด้วยฝีมือตนเองไม่ ท้าวสักกเทวราชทรงส่งวิสสุกรรมเทพบุตรไปสร้าง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายถึงผลสำเร็จนั้น ซึ่งเกิดด้วยบุญญาภพของพระองค์ในครั้งนั้น จึงตรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร ณ ภูเขานั้น

เราทำอาศรม สร้างบรรณศาลา สร้างที่จงกรมอันวันโทษ ๕ ประการ ไว้ ณ ที่นั้น.

ที่ว่า ทางจงกรมอันเว้นจากโทษ ๕ ประการเหล่านี้ คือ เป็นที่แข็งขรุขระ ๑ อยู่ในดินไม้ ๑ มีที่รกก้าง ๑ แคมเกินไป ๑ กว้างเกินไป ๑ ด้วยการกำหนดอย่างสูง ท่านกล่าวว่า ที่จงกรมยาว ๖๐ ศอก กว้างศอกครึ่ง.

หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่เว้นห่างไกลจากโทษ คือนิวรณ์ ๕ ประการ พึงเห็นว่าเชื่อมความกับบทหลังนี้ ความว่า ชักนํ้ากำลังแห่งอภิญญา อันประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ คือ เมื่อจิตตั้งมั่นอย่างนี้ หมดจด สะอาด ไม่มีมลทิน ปราศจากอุปกิเลส อ่อนโยน ควรแก่งาน มั่นคง ไม่หวั่นไหว.

ทรงแสดงว่า ดูก่อนสารีบุตร เราเมื่ออยู่ในที่นั้น ก็เสียสละผ้าที่มีค่ามากที่ตนนุ่ง

ห่มเสีย ก็เมื่อจะละผ้า ได้เห็นโทษ ๙ ประการในผ้านั้นจึงจะเสีย. ความจริงประกาศโทษ ๙ ประการในผ้า แก่ผู้บวชเป็นดาบสทั้งหลาย. โทษ ๙ ประการคืออะไร ทรงแสดงว่า เราละผ้าที่ประกอบด้วยโทษ ๙ ประการเหล่านี้คือ ผ้าเป็นของมีค่า ชีวิตนักบวชอยู่ได้ด้วยผู้อื่น ผ้าหมองไปที่ละน้อยด้วยการใช้ ผ้าที่หมองแล้วจำต้องซักต้องย้อม ผ้าเก่าไปด้วยการใช้ ผ้าที่เก่าแล้วจำต้องทำการชุบ ทำการปะ ต้องมีความยากในการแสวงหาใหม่ ไม่เหมาะแก่การบวชเป็นดาบส เป็นของสาธารณะทั่วไปแก่พวกโจร(โจรอยากได้) ต้องคุ้มครองโดยที่พวกโจรลักไปไม่ได้ เป็นฐานการแต่งตัวของผู้นุ่งห่ม ผู้ที่สวมใส่พาเที่ยวไปกลายเป็นคนมักมาก เมื่อเห็นโทษโดยประการต่าง ๆ นี้แล้วจึงนุ่งผ้าเปลือกไม้. ผ้าเปลือกไม้มีอานิสงส์ ๑๒ ประการคือ มีค่าน้อย ๑ ไม่เนื่องด้วยผู้อื่น ๑ อาจทำได้ด้วยมือตนเอง ๑ แม้เมื่อเก่าเพราะการใช้ก็ไม่ต้องเย็บ(ทิ้งไปเลย) ๑ ไม่มีโจรภัย ๑ ผู้แสวงหาก็กทำได้ง่าย ๑ เหมาะแก่การบวชเป็นดาบส ๑ ไม่เป็นฐานการแต่งตัวของผู้ใช้ ๑ มีความมักน้อยในปัจจุบันคือจิ๋ว ๑ ใช้สะดวก ๑ เปลือกไม้ที่เกิดก็หาได้ง่าย ๑ แม้เมื่อผ้าเปลือกไม้สูญหายก็ไม่เสียตาย ๑.

ครั้งนั้น สุเมธบัณฑิต อยู่ ณ บรรณศาลาอาศรมนั้น ตอนใกล้รุ่งก็ลุกขึ้นพิจารณาถึงเหตุออกบวชของตน คิดอย่างนี้ว่า เราละบ้านเรือนซึ่งมีอาการประหนึ่งที่อยู่อันประเสริฐของเทพยดา อันงดงามด้วยสมบัติอันโอฬารนารัณมย์ของภคฤหส์ ครอบด้วยเสียงการกระทบกันของกำไลมีทองคำไฉ่ทองคำใหม่ ๆ ของเหล่าดรุณี เป็นต้น ระคนด้วยเสียงและการหัวเราะการพูดที่ไพเราะ เป็นการสละที่เหมือนกับการละก้อนเขพะ (สละทั้งความสุขทางฆราวาสอย่างไม่เสียตายเหมือนการบ้วนเสลดทิ้ง) เข้าไปยังป่าดงไพรวัน บำเพ็ญตบะเครื่องลอยบาปของชนทั้งปวง เพราะเป็นผู้เพิลิดเพิลินยินดีด้วยวิเวก แต่ว่าดูเถะ การอยู่ที่บรรณศาลา ณ อาศรมนี้ของเรา ก็คล้ายกับว่าเป็นการครองเรือนครั้งที่สองกระนั้น เอาเถิด เราจะไปอยู่เสียที่โคนไม้ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เราละบรรณศาลา อันเคลื่อนด้วยโทษ ๘ ประการ.

โทษ ๘ ประการอะไรบ้าง. พระมหาสัตว์เห็นโทษ ๘ เหล่านี้คือ การที่สร้างให้สำเร็จจำต้องใช้เครื่องสัมภาระมาก ๑ จำต้องบำรุงอยู่เป็นนิตย์ด้วยหญ้าใบไม้และดินเหนียว เป็นต้น ๑ จำต้องออกไป โดยเข้าใจว่า ไม่มีเอกัคคตาจิต(จิตอารมณ์เดียว อารมณ์เป็นหนึ่ง)สำหรับผู้จำต้องออกไปในเวลาไม่สมควร ด้วยคิดว่า ขึ้นชื่อว่าเสนาสนะ จักทรุดโทรมไป ๑ ต้องทนุถนอมกาย เพราะกระทบเย็นร้อน ๑ ต้องปกปิดคำครหาที่ว่า ผู้เข้าไปบ้านเรือนอาจทำชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ๑ ต้องหวงแหนว่านี้ของเรา ๑ การมีบ้านเรือนต้องมีเพื่อนอยู่ ๑ ต้องเป็นของทั่วไปแก่สัตว์เป็นอันมาก

เพราะต้องทั่วไปแก่สัตว์ทั้งหลายมีเส้น เลือด จึงจกเป็นต้น ๑ ดังนี้แล้วจึงละบรรณศาลาเสีย.

เราปฏิเสศที่มุงที่บัง(เคหสถานอันมีฝาและหลังคา) เข้าไปยังโคนไม้อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ คุณ ๑๐ ประการอะไรบ้าง. ตรัสว่า เราเห็นคุณ ๑๐ เหล่านี้ คือ มีความริเริ่มชวนชวนน้อย ๑ ไม่มีโทษเพราะหาได้ง่าย คือเพียงเข้าไปสู่โคนไม้เท่านั้น ๑ ทำอนิจจสัญญา(การกำหนดหมายอนิจจังความไม่เที่ยง)ให้ตั้งขึ้นด้วยการเห็นความแปรปรวนของต้นไม้และใบไม้ ๑ ไม่ตระหนี่เสนาสนะ ๑ เมื่อจะทำชั่ว ณ โคนไม้ นั้นย่อมละอาย เพราะฉะนั้น จึงไม่มีที่ลับที่จะทำชั่ว ๑ ไม่ทำความหวงแหน ๑ อยู่กับรุกขเทวดาทั้งหลาย ๑ ปฏิเสศที่กำบัง ๑ ใช้สอยสะดวก ๑ ไม่ห่วงใยเพราะเสนาสนะ คือโคนไม้ หาได้ง่าย มีในทุกสถานที่ที่ไป ๑ แล้วจึงเข้าไปยังโคนไม้ และตรัสว่า

โคนไม้ อันพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสรรเสริญแล้ว ก็อันว่า ที่อยู่ของผู้ยินดีในความสงบ เสมอด้วยโคนไม้ จะมีแต่ไหน.

แท้จริง ผู้อยู่โคนไม้อันสงบ ย่อมกำจัดความตระหนี่ที่อยู่ อันเทวดารักษาแล้ว ชื่อว่าผู้มีข้อวัตรอันดีงาม.

ผู้เห็นต้นไม้และใบไม้ ที่มีสีแดง เขียว เหลือง แห้ง อันร่วงหล่นแล้ว ย่อมละวางนิจจสัญญาคือการเข้าใจว่าเที่ยงเสียได้.

เพราะฉะนั้นแล ผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ ไม่ควรดูหมิ่นโคนไม้อันสงบ ที่เป็นทรัพย์มรดกของพระพุทธรเจ้า เป็นที่อยู่ของผู้ยินดียิ่งในภาวนา.

ครั้งนั้น สุเมธบัณฑิต เป็นผู้เห็นโทษของบรรณศาลา ได้อานิสงส์ในเสนาสนะ คือโคนไม้อยู่ จึงคิดยิ่งขึ้นไปว่า การที่เราเข้าไปยังหมู่บ้านเพื่อแสวงหาอาหาร ย่อมเป็นทุกข์ในการแสวงหาอาหาร เรามีไข้เพราะสิ้นไร้มืดตก จึงออกบวชด้วยความต้องการเพื่อหาอาหาร แต่ทุกข์มีการแสวงหาอาหารเป็นเหตุ นั้นไม่มีประมาณเลย ถ้ากระไรเราจะยังอดภาพให้เป็นไป ด้วยผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เมื่อจะทรงแสดง ความที่วิเศษของประโยชน์นี้จึงตรัสคาถาเป็นต้นว่า

เราละรัชชาติที่หวานแล้วที่ปลุกแล้วโดยไม่เหลือเลย บริโภคแต่ผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติอันพร่างพร้อมด้วยคุณเป็นอันมาก.

บุคคลผู้สันโดษด้วยผลไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เลี้ยงชีพไม่เนื่องด้วยผู้อื่น ละ

ความละโมภในอาหารเสีย ย่อมเป็นมุนีใน ๔ ทิศ(คือจะไปไหนก็ได้).

มุนีย่อมละความอยากในรส การเลี้ยงชีพของท่านจึงบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นแล จึงไม่ควรดูหมิ่นการบริโภคผลที่ไม่ได้อยู่ตามธรรมชาติ.

สุเมธบัณฑิต เมื่อประพาศติอยู่อย่างนี้ไม่นานนัก ก็ได้บรรลุมหาบัตติ ๘ และอภิญา ๕ ภายใน ๗ วัน

สุเมธบัณฑิตนั้น ปฏิเสธการนอน ยังกินและวันให้ล่วงไปด้วยการนั่งยืนและเดิน เท่านั้น จึงบรรลุกำลังแห่งอภิญาได้ภายใน ๗ วันเท่านั้น. ก็แลเมื่อสุเมธตบส ครั้น บรรลุกำลังแห่งอภิญาอย่างนี้แล้ว ก็ยับยั้งอยู่ด้วยสุขในสมาบัติ(ชอบเข้าสมาธิ). ครั้น นั้น พระศาสดาพระนามว่าที่ปึงกรผู้ทรงทำการสงเคราะห์ชนทั้งปวง ผู้ทรงริตรอน กำลังแห่งมาร ทรงจุดประทีปคือพระญาณ ได้เสด็จอุบัติในโลก.

เมื่อว่าโดยสังเขปเท่านั้น การกล่าวลำดับเรื่องพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้นมีดังนี้ ได้ยินว่า พระมหาสัตว์พระนามว่าที่ปึงกรพระองค์นี้ ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๓๐ ทศ ทรงสร้างสมพระบารมีอันยิ่งใหญ่เสมือนกับพระชาติแห่งพระเวสสันดร ทรงให้มหา ทาน เป็นเหตุให้แผ่นดินไหวเป็นต้น เมื่อสุดสิ้นพระชนมายุ ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงอยู่ ณ ที่นั้น ตลอดพระชนมายุ จนกระทั่งถึงกาลเมื่อเทวดาในหมื่นจักรวาล ประชุมกัน กราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาวิระ นี่เป็นกาลอันสมควรสำหรับพระองค์ โปรดเสด็จอุบัติในครุฑ พระมารดาเถิด พระองค์เมื่อจะทรงยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามห้วงโอฆสงสาร ก็ โปรดเสด็จลงไปตรัสรู้สมบัติเกิด.

ดังนี้แล้ว แต่นั้น ทรงสดับคำของเทวดาทั้งหลายแล้วทรงพิจารณามหาวิโลกนะ ๕ ประการ ทรงจุติจากดุสิตสวรรค์นั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิ โดยดาวนักษัตรในเดือน อาสาฬหะหลัง เพ็ญเดือนอาสาฬหะ ในพระครรภ์ของ พระนางสุเมธาเทวี ในสกุลของ พระราชาพระนามว่า สุเทวะ ผู้เป็นเทพแห่งนครน ดังท้าววาสุเทพ ผู้พิชิตด้วยความ เจริญแห่งพระยศของพระองค์ ณ กรุงรัมมวดี มีราชบริพารหมู่ใหญ่อยุ่บริวาร ไม่ทรง แปรเปื้อนด้วยของไม่สะอาดไร ๆ ในพระครรภ์ของพระมหาเทวี เหมือนก้อนแก้วมณี อยู่ตลอดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนาง.

กัปปุณณิมิต ๓๒ ประการ ปรากฏเป็นปาฏิหาริย์ของพระที่ปึงกรราชกุมารพระองค์ นั้น ทั้งขณะปฏิสนธิ ทั้งขณะประสูติ ปาฏิหาริย์ ๓๒ ประการ เป็นไปในฐานะ เหล่านี้

คือ เมื่อพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เสด็จสู่พระครรภ์ของพระมารดา ๑ ประสูติ ๑ ตรัสรู้ ๑ ประกาศพระธรรมจักร ๑ เพราะฉะนั้น ท่านจึงแสดงบุญนิมิต ๓๒ ในการประสูติของพระที่ปึงกราชกุมาร เพราะเป็นของปรากฏแล้ว ดังนี้ว่า

เมื่อพระที่ปึงกราชกุมาร ผู้ทำความงาม ผู้ทำความเจริญ ผู้ทำความสงบ ประสูติแล้ว ในครั้งนั้น หมีนโลกธาตุก็สะท้อนสะท้อนหวั่นไหวโดยรอบ.

ครั้งนั้น เทวดาในหมีนจักรวาล ก็พากันประชุมในจักรวาลหนึ่ง.

พอพระมหาสัตว์ ผู้เป็นพระโพธิสัตว์ประสูติ เทวดาทั้งหลายก็รีบก่อน ภายหลัง พวกมนุษย์จึงรับพระองค์.

ขณะนั้น กลองหุ้มหนังและกลองทั้งหลาย ช้องพินและพินทั้งหลาย อันใคร ๆ มิได้ประโคม เครื่องประดับทั้งหลายที่ใคร ๆ มิได้แตะต้อง ก็ส่งเสียงกระทบกันกรังกรัง ๆ อย่างไพเราะไปโดยรอบ.

เครื่องพันธนาการทั้งหลายทุกแห่ง ก็ขาดหลุดไป โรคภัยทั้งปวงก็หายไปเอง คนตาบอดแต่กำเนิดก็มองเห็นรูปทั้งหลาย คนหูหนวกก็ได้ยินเสียงรอบตัว.

คนเซอะแต่กำเนิด ก็ได้สติระลึกได้ คนหาพิการก็ใช้ทำงานได้ เรือสินค้าที่ออกไปต่างแคว้นแล้วก็คืนกลับสู่ท่าเรือสุปฏิภูมิได้เองอย่างรวดเร็ว.

รัตนะทุกอย่าง ทั้งที่อยู่ในอากาศ ทั้งที่อยู่ภาคพื้นดิน ก็เรืองแสงได้เองไปรอบ ๆ ไฟในนรกอันร้ายกาจก็ดับ กระแสน้ำในแม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหล.

แสงสว่างอันโอฬารไพบูลย์ ก็ได้มีในโลกกันตริกนรก ซึ่งมีทุกข์ไม่ว่างเว้น ครั้งนั้น มหาสมุทรนี้ก็มีเกลียวคลื่นละลอกสงบ ทั้งน้ำทะเลก็มีรสจืดอร่อยด้วย.

ลมที่พัดแรงหรือร้ายกาจ ก็ไม่พัด ต้นไม้ทั้งหลายก็ออกดอกบานสะพรั่ง ดวงจันทร์พร้อมทั้งดวงดาวก็จรัสแสงยิ่ง แม้แต่ดวงอาทิตย์ก็ไม่แผดแสงร้อนแรง.

ฝูงนก ก็ราเริงลงจากฟากฟ้าและต้นไม้ มาอยู่พื้นดินเบื้องล่าง เมฆฝนที่อยู่ใน ๔ มหาทวีป ก็หลั่งน้ำฝนรอร้อยไปโดยรอบ.

เทวดาทั้งหลายอยู่ในภพทิพย์ของตน มีจิตเลื่อมใส ก็พากันฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม โห่ร้อง สรรวเสกกันยิ่งมี.

เขาว่า ในขณะที่นั้น บานประตูเล็กบานประตูใหญ่ก็เปิดได้เอง เขาว่า ความ
อดอยากหิวกระหาย มิได้บีบคั้นมหาชน ไม่ว่าโลกใด ๆ.

ส่วนหมู่สัตว์ที่เป็นเวรกันเป็นนิตย ก็ได้เมตตาจิตเป็นอย่างยิ่ง ผุ่่งกาก็เที่ยวไป
กับผุ่่งนกเค้าแมว ผุ่่งหมาป่าก็ยืมแยมกับผุ่่งหมู.

ทั้งผู้มีพิษและไม่มีพิษ ก็เล่นหัวกับพังพอนทั้งหลาย ผุ่่งหนูบ้าน มีใจคู้กันสนิท
ก็จับกลุ่มกันไถ่กับหัวของแมว.

ความกระหายน้ำ ในโลกของปีศาจ ที่ไม่ได้นำมาเป็นพุทธรันดร ก็หายไป คน
ค่อมก็มีกายงามสมส่วน คนใบ้ก็พูดจาได้ไพเราะ.

ส่วนหมู่สัตว์ ที่มีจิตเลื่อมใส ก็กล่าวปิยวาจาแก่กันและกัน ผุ่่งม้าที่มีใจร่าเริงก็
ลำพองร้อง แม้ผุ่่งช้างใหญ่เมามันก็ส่งเสียงโกญจนาท.

รอบ ๆ หมื่นโลกธาตุ ก็เกลื่อนกลาดด้วยจรรณจันท์หอมกรุ่น อบอวลหลวม
ด้วยกลิ่นดอกไม้ หญ้าฝรั่นและรูป มีมัลลย์เป็นธงใหญ่งามหลากหลาย.

ก็ในปาฏิหาริย์ทั้ง ๓๒ นั้น ได้ปรากฏขึ้นเพื่อเป็นบุพนิมิตของการที่จะบังเกิด
ปรากฏสิ่งอันเป็นมหามงคลดังนี้คือ

๑. ความไหวแห่งหมื่นโลกธาตุ เป็น บุพนิมิต แห่งการได้พระสัพพัญญุตญาณ
ของพระองค์

๒. การประชุมของเทวดาทั้งหลายในจักรวาลเดียว เป็น บุพนิมิต แห่งการประชุม
พร้อมเพรียงกันรับธรรม ในกาลที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมจักร

๓. การรับของเทวดาทั้งหลายก่อน เป็น บุพนิมิต แห่งการได้รูปาวจรมาน ๔

๔. การรับของมนุษย์ทั้งหลายภายหลัง เป็น บุพนิมิต แห่งการได้รูปาวจรมาน
๔

๕. การประคองของกลองหุ้มหนังและกลองทั้งหลายได้เอง เป็นบุพนิมิต แห่ง
การยังมหาชนให้ได้ยินเสียงกลองธรรมเกริ่นขนาดใหญ่

๖. การบรรเลงเสียงเพลงได้เองของพิณและเสียงกระทบกันของอาภรณ์เครื่อง
ประดับ เป็น บุพนิมิต แห่งการได้อนุพุพพิหารสมบัติ.

๗. การที่เครื่องพันธนาการขาดหลุดได้เอง เป็น บุญนิमित แห่งการตัดอัสมิมานะ
๘. การปราศจากโรคทุกอย่างของมหาชนเป็น บุญนิमित แห่งการได้ผลแห่งสัจจะ ๔
๙. การเห็นรูปของคนตาบอดแต่กำเนิด เป็น บุญนิमित แห่งการได้ทิพยจักขุ(ตาทิพย์)
๑๐. การได้ยินเสียงของคนหูหนวก เป็น บุญนิमित แห่งการได้ทิพโสตรธาตุ(หูทิพย์)
๑๑. การเกิดสติของคนเซอะแต่กำเนิด เป็น บุญนิमित แห่งการได้สติปัญญา ๔
๑๒. การเดินไปได้ด้วยเท้าของคนขาพิการ เป็น บุญนิमित แห่งการได้อิทธิบาท ๔
๑๓. การกลับมาสู่ท่าเรือสุปฏิภูมได้เองของเรือที่ไปต่างแคว้น เป็น บุญนิमित แห่งการบรรลุปฏิสัมภิตา ๔
๑๔. การรุ่งโรจน์ได้เองของรัตนะทั้งหลาย เป็น บุญนิमित แห่งการได้แสงสว่างในธรรม
๑๕. การดับของไฟในนรก เป็น บุญนิमित แห่งการดับไฟ ๑๑ กอง
๑๖. การไม่ไหลแห่งน้ำในแม่น้ำทั้งหลาย เป็น บุญนิमित แห่งการได้จุตฺตเวสารัชชญาณ(พระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแก้ลวงล้า ไม่ครั่นคร้าม ๔ ประการของพระพุทธเจ้า)
๑๗. แสงสว่างในโลกกันตริกนรก เป็น บุญนิमित แห่งการกำจัดความมืดคืออวิชชาแล้วเห็นแสงสว่างด้วยญาณ
๑๘. ความที่มหาสมุทรมีน้ำอรรอย เป็น บุญนิमित แห่งความที่พระธรรมวินัยมีรสเดียว คือรสพระนิพพาน
๑๙. ความไม่พัดแห่งลม เป็น บุญนิमित แห่งการทำลายกิเลส ๖๒(ดูรายละเอียดได้ในพรหมชาลสูตร)
๒๐. ความที่ต้นไม้ทั้งหลายออกดอกบาน เป็น บุญนิमित แห่งความที่ธรรมวินัย

ออกดอกบาน โดยดอกคือวิมุตติ

๒๑. ความจรัสแสงยิ่งของดวงจันทร์ เป็น บุพนิमित แห่งความที่พระองค์เป็นที่รักใคร่ของคนเป็นอันมาก

๒๒. ความที่ดวงอาทิตย์สุกใสแต่ไม่ร้อนแรง เป็น บุพนิमित แห่งความเกิดขึ้นแห่งความสุขกายสุขใจ

๒๓. การโผบินจากท้องฟ้าเป็นต้นสู่แผ่นดินของฝูงนก เป็น บุพนิमित แห่งการฟังพระโอวาท แล้วถึงสรณะด้วยชีวิต ของมหาชน

๒๔. การตกลงมาแห่งเมฆฝน ที่เป็นไปในทวีปทั้ง ๔ ห่าใหญ่ เป็น บุพนิमित แห่งฝนคือธรรมขนาดใหญ่

๒๕. การอยู่ในภพของตน ๆ ระเริงเล่นด้วยการพ้อนรำเป็นต้นของเทวดาทั้งหลาย เป็น บุพนิमित แห่งการทรงบรรลุความเป็นพระพุทธรเจ้าแล้วทรงเปล่งพระอุทาน

๒๖. การเปิดไต้เองของบานประตูเล็กและบานประตูใหญ่ เป็น บุพนิमित แห่งการเปิดประตูคือมรรคมืองค์ ๘

๒๗. ความไม่มีความหิวบีบคั้น เป็น บุพนิमित แห่งการได้อมตะด้วยกายคตาสติ (กรรมฐานที่กำหนดสติในกาย)

๒๘. ความไม่มีความกระหายบีบคั้น เป็น บุพนิमित แห่งความมีความสุขโดยสุขในวิมุตติ

๒๙. ความได้เมตตาจิตของผู้มีเวรทั้งหลาย เป็น บุพนิमित แห่งการได้พรหมวิหาร ๔

๓๐. ความที่หมื่นโลกธาตุ มีธรรมาหนึ่งเป็นมัลลย์ เป็น บุพนิमित แห่งความที่พระศาสนามีธรรมาเป็นมัลลย์

๓๑-๓๒. ส่วนคุณวิเศษที่เหลือ ฟังทราบว่าเป็น บุพนิमित แห่งการได้พุทธรคุณที่เหลือ.

ครั้งนั้น พระที่ปังกราชกุมาร ถูกบำเรอด้วยสมบัติใหญ่ ทรงจำเรณูวัยโดยลำดับ เสวยสิริราชย์บนปราสาท ๓ หลัง ที่เหมาะแก่ฤดูทั้ง ๓ ตั้งเสวยสิริสมบัติในเทวโลก

สมัยเสด็จไปทรงกีฬาในพระราชอุทยาน ทรงเห็นเทวทูต ๓ คือ คนแก่ คนเจ็บ และ คนตาย ตามลำดับ ทรงเกิดความสลดพระหฤทัย เสด็จกลับเข้าสู่กรุงรัชมวดี ครั้นเสด็จเข้าพระนครแล้ว ครั้งที่ ๔ รับสั่งเรียกนายหัตถาจารย์ ตรัสกะเขาว่า พ่อเอ๋ย เราจักออกไปชมพระราชอุทยาน ท่านจงเตรียมยานคือช้างไว้ให้พร้อม เขาทูลรับว่า พระเจ้าข้าแล้ว ก็จัดเตรียมช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก ครั้งนั้น เทพบุตรชื่อวิสุกรรม ก็ช่วยประดับพระโพธิสัตว์ ผู้ทรงผ้าห่มผ้าถุงย้อมสีต่าง ๆ สวมกำไลมุกดาหารที่ต้นแขน ทรงกำไลพระกรทอง มงกุฏและกนกชลประดับด้วยรัตนะ ๙ อันงาม พระเมาลีประดับด้วยมาลัยดอกไม้มหอมอย่างยิ่ง

ขณะนั้นพระทีปังกรราชกุมาร อันช่าง ๘๔,๐๐๐ เชือกแหวดล้อมแล้ว เหมือนเทพกุมาร เสด็จขึ้นทรงคอช้างต้น อันหมู่พลนิกายหมู่ใหญ่ห้อมล้อมแล้ว เสด็จเข้าพระราชอุทยานที่ให้เกิดความรื่นรมย์ ลงจากคอช้างแล้ว เสด็จตรวจพระราชอุทยานนั้น ประทับนั่งเหนือพื่นศิลา เป็นที่เย็นพระหฤทัยพระองค์เอง งามน่าชมอย่างยิ่ง ทรงเกิดจิตคิดจะทรงผนวช ทันใดนั้นเอง ท้าวมหาพรหมผู้เป็นพระชีณาสพในชั้นสุทธาวาส ถือนสมณบริหาร ๘ มาปรากฏในคลองจักขุของพระมหาบุรุษ.

พระมหาบุรุษทรงเห็นมหาพรหมชีณาสพนั้นตรัสถามว่า นี้อะไร ทรงสดับว่า สมณบริหาร ก็ทรงเปลื้องเครื่องประดับ ประทานไว้ในมือพนักงานผู้รักษาเรือนคลังเครื่องประดับ ทรงถือพระขรรค์มงคลทรงตัดพระเกศาพร้อมด้วยพระมงกุฏ ทรงเหวี่ยงไปในอากาศกลางหาว ขณะนั้น ท้าวสักกะเทวราชทรงเอาผอบทองรับพระเกศาและพระมงกุฏนั้นไว้ แล้วนำไปบรรจุในเจดีย์สำเร็จด้วยแก้วมณีสีดอกอินทนิล ขนาด ๓ โยชน์ เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ ครั้งนั้นพระมหาบุรุษทรงครองผ้ากาสาวะ ชงชัยแห่งพระอรหันต์ ที่เทวดาถวาย ทรงเหวี่ยงคู่ผ้า [คือผ้าถุงผ้าห่ม] ไปในอากาศ พรหมก็ทรงรับผ้า นั้น แล้วนำไปบรรจุในเจดีย์ที่สำเร็จด้วยรัตนะทั้งหมด ขนาด ๑๒ โยชน์ ในพรหมโลก. ก็บุรุษ ๑ โกฎิ บวชตามเสด็จพระทีปังกรราชกุมาร ซึ่งกำลังทรงผนวช พระโพธิสัตว์ ซึ่งบริษัทนนั้นห้อมล้อมแล้วได้ทรงบำเพ็ญปธานจริยา ประพฤติความเพียร ๑๐ เดือน ต่อมา เพ็ญกลางเดือนวิสาขะ เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ยังนครแห่งหนึ่ง.

เล่ากันว่า มนุษย์ทั้งหลายในนครนั้น หุงข้าวมธุปายาสไม่มีน้ำ เพื่อทำสังเวทเวดาในวันนั้น แต่มนุษย์ทั้งหลายได้นำมาถวายแต่พระมหาสัตว์พระองค์นั้นพร้อมทั้งบริษั ที่เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ข้าวมธุปายาสไม่มีน้ำ ก็เพียงพอแก่ภิกษุทั้งหมดนับโกฏิ แต่ในบาตรของพระมหาบุรุษ เทวดาทั้งหลายใส่ทิพย์โอชาลงไป พระมหาบุรุษ ครั้นเสวยมธุปายาสนั้นแล้ว ก็ทรงพักกลางวัน ณ ป่าสาละ ในพระราชอุทยานนั่นเอง

เวลาเย็นทรงออกจากที่เรือนแล้ว ก็ทรงสละหมู่คณะ ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ อาชีวก ชื่อ
สุนันทะ ถวายแล้ว เสด็จไปยังโคนต้นไม้สำหรับตรัสรู้ ชื่อ ต้นปิณฑิล(ต้นเลียบ) ทรงปูลาด
หญ้าประทับนั่งขัดสมาธิเอาต้นไม้ตรัสรู้ขนาด ๘๐ ศอกไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ทรง
อธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์

ต่อนั้น ก็ทรงกำจัดพลของมาร ๓ ราตรีปฐมยาม ทรงระลึกบุพเพนิวาสญาณ
ในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักขุ และปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจัยการทั้งอนุโลม
และปฏิโลม(ทั้งไปและกลับ) ทรงเข้าจตุตถฌานมีอานาปานสติเป็นอารมณ์ ออกจาก
จตุตถฌานนั้นแล้ว ทรงหยั่งลงในขั้นที่ ๕ ทรงเห็นสามัญญลักษณะ โดยอุทยัพพญาณ
ทรงเจริญวิปัสสนา จนถึงโคตรภูญาณ เวลาอรุณอุทัย ก็ทรงแทงตลอดพุทธคุณทั้งสิ้น
ด้วยอริยมรรค ทรงบรรลือพุทธสีหนาท ทรงยับยั้งอยู่ใกล้ต้นโพธิ์พฤกษ์ตลอด ๗
สัปดาห์ ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุนันทาราม ด้วยทรงรับปฏิญญาจากพรหม
ที่มาอาราธนาให้พระองค์แสดงธรรม ทรงยังเทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิให้ตั้งมอมฤต-
ธรรม ทรงหลั่งฝนคือธรรม เหมือนมหาเมฆทั้ง ๔ ทวีป เสด็จจาริกทั่วชนบท ปลดปล่อย
มหาชนให้พ้นจากเครื่องพันธนาการ.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น สุขเมธบัณฑิต มากไปด้วยการทำสมาธิ ยับยั้งอยู่ด้วยสุขในฌาน
สมาบัติ จึงไม่ทราบไม่รู้ไม่เห็นนิมิตเหล่านั้น มีนิมิตแห่งการไหวของแผ่นดิน เป็นต้น
ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เมื่อเราประสบความสำเร็จ เป็นผู้ชำนาญในสมณธรรมอย่างนี้ พระชินเจ้าผู้นำ
โลก พระนามว่าที่ปึงกรก็เสด็จอุบัติ.

เรามัวเฝ้าอ้อมด้วยความยินดีในฌานเสีย จึงไม่ได้เห็นนิมิต ๔ ในการเสด็จอุบัติ
การประสูติ การตรัสรู้ การแสดงธรรม.

ก็สมัยนั้น พระที่ปึงกรทศพล อันพระชินาสพลีแสนรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จจาริก
ไปตามลำดับ ก็ลุนครชื่อ รัมมะ ที่นารีนรมย์อย่างยิ่ง ประทับอยู่ ณ พระสุทิสสมมหา
วิหาร ชาวรัมมนครฟังข่าวว่า ได้ยินว่า พระที่ปึงกรทศพลทรงบรรลुพระอนุตตรสัม-
มาสัมโพธิญาณ ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐแล้ว เสด็จจาริกมาโดยลำดับ ถึง
รัมมนคร แล้วประทับอยู่ ณ พระสุทิสสมมหาวิหาร ก็ถือเอาเภสัชมีเนยใสเนยข้นเป็นต้น
เมื่อบริโภคอาหารเช้าแล้ว ก็ห่มผ้าอันสะอาด ถีอดอกไม้รูปและของหอม เข้าไปเฝ้า
พระพุทธเจ้า ครั้นเฝ้าแล้ว ก็ถวายบังคม บูชาด้วยดอกไม้เป็นต้น นั้ ณ ที่สมควรส่วน
หนึ่ง ฟังธรรมกถาอันไพเราะยิ่ง นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น ลูก

จากที่นั่งแล้ว พวกกันทำประทักษณพระทศพลแล้วกลับไป.

วันรุ่งขึ้น ชาวเมืองเหล่านั้น ก็จัด อสทิสมหาทาน สร้างมณฑปมุงบังด้วยดอกบัว ขาบ อันไธลยลทินและนารัก ประพรมด้วยของหอม ๘ ชนิด โรยข้าวตอกและดอกไม้ หอม ตั้งหม้อน้ำ เต็มด้วยน้ำเย็นอร่อยไว้ ๔ มุม มณฑปปิดด้วยใบตอง ผูกเพดานผ้า งามน่าชมอย่างยิ่ง เสมือนดอกชะบา ไว้บนมณฑป ประดับด้วยดาวทอง ดาวแก้วมณี และดาวเงิน ห้อยพวงของหอมพวงดอกไม้พวงใบไม้และพวงรัตนะ สะเดาะวันเคราะห์ ร้ายด้วยรูปทั้งหลาย และทำรั้วมณฑปที่นารัณมัยนั้นให้สะอาดสะอาดอ่านทั่วทั้งนคร ตั้ง ต้นกล้วยพร้อมทั้งผลและหม้อเต็มด้วยน้ำประดับด้วยดอกไม้ และยกธงประภาภทั้ง หลายหลาก ๆ สี ล้อมด้วยกำแพงผ้า幔ทั้งสองข้างถนนใหญ่ ตกแต่งทางเสด็จมา ของพระที่ปึงกรทศพล ใส่ดินฝุ่นตรงที่น้ำชำระ ถมตรงที่เป็นตม ทำที่ขรุขระให้เรียบ โรยด้วยทรายที่เสมือนมุกดา โรยด้วยดอกไม้ครบ ๕ ทั้งข้าวตอก จัดหนทาง ที่มีต้น กล้วยต้นหมากพร้อมทั้งผลไว้.

สมัยนั้น สุเมธดาบสโลดขึ้นจากอาศรมของตน เหาะไปทางอากาศส่วนเบื้องบน ของมนุษย์ชาวรั้วมณฑปเหล่านั้น เห็นพวกเขากำลังแผ้วถางทางและตกแต่งกัน ก็คิด ว่า มีเหตุอะไรหนอ ลงจากอากาศทั้งที่คนเห็นกันหมด ยิน ฌ ที่สมควรส่วนหนึ่ง ถาม คนเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญ พวกท่านแผ้วถางทางนี้เพื่อประโยชน์อะไรดังนี้ ด้วยเหตุ นั้น จึงตรัสว่า

มนุษย์ทั้งหลาย แถบถิ่นปัจฉิมตประเทศนิมนต์พระตถาคตแล้ว มีใจเบิกบาน ช่วยกันแผ้วถางหนทางเสด็จมาของพระองค์.

สมัยนั้น เราออกจากอาศรมของตน สะบัดผ้าเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพรบัดนั้น.

เห็นคนที่เกิดความโสมนัส ยินดีรำเริงบันเทิงใจแล้ว ก็ลงจากท้องฟ้า ถามมนุษย์ ทั้งหลายไปทันที.

“มหาชนผู้เกิดความโสมนัส ยินดีรำเริงบันเทิงใจแล้ว พวกท่านแผ้วถางหนทาง เพื่อใคร.”

มนุษย์เหล่านั้น ถูกสุเมธดาบสนั้น ถามอย่างนี้แล้ว จึงตอบว่า “ท่านสุเมธเจ้าข้า ท่านไม่รู้อะไร พระพุทธเจ้า พระนามว่า ที่ปึงกร ทรงบรรลुพระอนุตรสัมมาสัมโพธิ- ญาณ ประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ เสด็จจาริกไปในชนบท มาถึงนครของพวก เรา ประทับอยู่ ณ พระสุทิสสนมหาวิหาร พวกเรานิมนต์พระผู้มีภาคเจ้าพระองค์นั้น

จึงช่วยกันแผ้วถางทางเสด็จมา ของพระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น.” ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตสดับคำนั้นแล้ว ก็คิดว่า “แม้คำกล่าวว่า พุทโธ นี้ ก็ยังหาได้ยาก จะป่วยกล่าวไปใย ถึงความเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า” ถ้าอย่างนั้น แม้เราจะร่วมกับคนพวกนี้ช่วยกันแผ้วถางทางก็สมควรแท้. ท่านจึงกล่าวกะมนุษย์พวกนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าพวกท่านแผ้วถางทางนี้เพื่อพระพุทธเจ้าไซ้ร้ ก็จงให้โอกาสแห่งหนึ่งแก่เราบ้าง แม้เราก็จักร่วมกับพวกท่าน ช่วยแผ้วถางทางเพื่อพระพุทธเจ้าอีกแรง” พวกมนุษย์เหล่านั้นก็รับปากว่า “ดีสิ” เมื่อรู้อยู่ว่า ท่านสุเมธบัณฑิตผู้นี้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก จึงกำหนดโอกาสแห่งหนึ่ง ซึ่งแผ้วถางยังไม่ดี ถูกล้ำเขาจะพังขรุขระอย่างเหลือเกิน มอบให้ด้วยกล่าวว่า “ขอท่านจงแผ้วถางโอกาสทรงนี้ และตกแต่งด้วย.” สุเมธบัณฑิตเกิดปีติมีพระพุทธคุณเป็นอารมณ์ จึงคิดว่า เราสามารถที่จะทำโอกาสแห่งนี้ให้น่าชมอย่างยิ่งได้ด้วยฤทธิ์ แต่เมื่อทำอย่างนั้นแล้วก็ยังไม่จุใจเรา แต่วันนี้ เราจะช่วยชวนชวายเป็นแรงกายจึงควร แล้วจึงนำดินฝุ่นมาถมประเทศแห่งนั้นให้เต็ม.

แต่เมื่อสุเมธบัณฑิตนั้น แผ้วถางประเทศแห่งนั้นยังไม่เสร็จ ทำค้างไว้ มนุษย์ชาวรัมมนครก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงเวลาอาหารว่า “อาหารเสร็จแล้วพระเจ้าข้า” เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกราบทูลเวลาอาหารอย่างนั้นแล้ว พระทศพลทรงนั่งอันตรวาสกสองชั้นสีเสมีนดอกชะบา ปิณฑมณฑลทั้งสาม ทรงคาดประคดเอว อันมีสิริดังสายฟ้าแลบเหนืออันตรวาสกนั้น เหมือนล้อมกองดอกชะบาด้วยสายสร้อยทอง ทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงเสมีนดอกทองกวาวที่ชุ่มด้วยน้ำครั้ง ประหนึ่งรดน้ำครั้งลงเหนือยอดเขาทอง ประหนึ่งล้อมเจดีย์ทองด้วยตาข่ายแก้วประพาฬ ประหนึ่งสวมของมีค่าทำด้วยทองด้วยผ้ากัมพลแดง และประหนึ่งปิดดวงจันทร์ในฤดูสารทด้วยพลาหกแดงเสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี ประหนึ่งราชสีห์ออกจากถ้ำทอง ประทับยืนที่หน้าพระคันธกุฎี. ขณะนั้น ภิกษุทั้งหมด ถีอบาตรจีวรของตน ๆ แวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า ภิกษุที่ยืนแวดล้อมเหล่านั้น ก็ได้เป็นอย่างนั้น.

ก็ภิกษุทั้งหลาย เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ผู้บอกกล่าว ผู้อดทนต่อคำว่ากล่าว เป็นผู้สด ไม่คลุกคลี ถูกแนะนำแล้ว ผู้ติเตียนบาป.

ภิกษุแม้ทุกรูป ถึงพร้อมด้วยศีล ฉลาดในสมาธิและฌาน ถึงพร้อมด้วยปัญญา และวิมุตติ ผู้ประกอบด้วยจรรยา ๑๕. เป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว ถึงความชำนาญ มีฤทธิ์ มียศ มีอินทรีย์สงบ ถึงความฝึกแล้ว เป็นผู้หมดจดแล้ว สิ้นภพใหม่แล้ว.

ด้วยประการดังกล่าวมาฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เอง ปราศจากราคะ

อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากราคะแวดล้อมแล้ว ทรงปราศจากโทสะ อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากโทสะแวดล้อมแล้ว ทรงปราศจากโมหะ อันเหล่าภิกษุผู้ปราศจากโมหะแวดล้อมแล้ว ช่างงามรุ่งโรจน์อย่างเหลือเกิน. ครั้งนั้น พระศาสดา อันเหล่าภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้ได้อภิญญา ๖ จำนวนสี่แสนรูปแวดล้อมแล้ว เสด็จพุทธดำเนินสู่ทางนั้นที่เขาประทับตกแต่งแล้ว ด้วยพุทธลีลาหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งกำลังพระกุศลที่ทรงสะสมได้ตลอดสมัยที่นับไม่ได้บังดาลให้เกิดแล้ว ประหนึ่งท้าวสหสันันท์ผู้มีพระเนตรพินดวงอันหมู่เทพแวดล้อมแล้ว ประหนึ่งท้าวหาริตมहाพรหมอันหมู่พรหมแวดล้อมแล้ว และประหนึ่งดวงจันทร์ในฤดูสารท อันหมู่ดวงดาวแวดล้อมแล้ว.

เขว้าพระจอมปราชญ์ ทรงมีพระรัศมีอันมีสีดังทอง ทรงทำต้นไม้ในหนทางให้มีสีดังทอง ทรงทำดอกไม้ให้มีสีดังทอง พระผู้มีรัศมีสีดังทอง เสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่มรรคา

แม้สุเมธดาบส จ้องตาตรวจดูพระอัตถภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปังกร ผู้เสด็จมาตามทางที่เขาประทับตกแต่งแล้วนั้น ซึ่งประดับด้วยมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ ฉาบด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ล้อมด้วยพระรัศมีวาหนึ่ง มีสีริเหมือนแก้วมณีสีดอกอินทนิล กำลังเปล่งพระพุทธรัศมีมีพรรณ ๖ ประจุสายฟ้าแลบมีประการต่าง ๆ ในอากาศ มีพระรูปพระโฉมงาม แล้วคิดว่า วันนี้ เราสละชีวิตเพื่อพระศพลก็ควร ตกลงใจว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่าทรงเหยียบที่ตมเลย ขอทรงเหยียบหลังเราเสด็จไปพร้อม กับพระชินาสพัสีแสนรูป เหมือนทรงเหยียบสะพานที่มีแผ่นกระดานเป็นแก้วผลึกเกิด ข้อนั้นก็จักเป็นประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เราตลอดกาลนาน ดังนี้แล้วก็สยายผม ปลูกาท่อนหนึ่งชฎาและผ้าเปลือกไม้ลงที่ตม ซึ่งมีสีด้า แล้วทอดตัวนอนบนหลังตมในที่นั้นนั่นเอง. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

มนุษย์เหล่านั้นถูกเราถามแล้วก็ตอบว่า พระพุทธเจ้าพระนามว่า ที่ปังกร ผู้ยอดเยี่ยม ผู้ชนะ ผู้นำโลกทรงอุบัติแล้วในโลก. พวกเราแผ้วถางหนทาง ก็เพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เพราะได้ยินคำว่า พุทโธ ก็เกิดปีติขึ้นทันที เมื่อเรากล่าวว่า “พุทโธ พุทโธ” ก็ซาบซึ้งโสมนัส.

เรายินดีปีติใจแล้ว ยินคิดในที่นั้นว่า จำเราจักปลูกพืชคือบุญทั้งหลายในพระพุทธเจ้าที่ปังกรพระองค์นี้ ขณะ(เวลาอันมีค่า)อย่าล่วงไปเปล่าเลย.

เราจึงกล่าวว่า ฝ่าฝืนพวกท่านฝ่าฝืนทางหนทางเพื่อพระพุทธเจ้าไซ้ไร ขอพวกท่านจงให้ออกาสแห่งหนึ่งแก่เราด้วย ถึงตัวเราก็จักฝ่าฝืนทางหนทาง.

มนุษย์เหล่านั้น ได้ให้ออกาสแก่เรา เพื่อฝ่าฝืนทางหนทางในครั้งนั้น เราคิดว่า “พุทโธ พุทโธ” ไปพลาง ฝ่าฝืนทางหนทางไปพลางในครั้งนั้น.

เมื่อการงานของเรายังไม่ทันเสร็จ พระชินมามุนีที่ปึงกร พร้อมด้วยภิกษุสี่แสนรูป ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิญา ๖ ผู้คงที่ ผู้สิ้นอาสวะ ผู้ไร้มลทิน ก็เสด็จพุทธดำเนินมาตามหนทาง.

การรับเสร็จก็ดำเนินไป เกียรติทั้งหลายก็ประโคม มนุษย์และเทวดาทั้งหลายบันเทิงใจแล้ว ก็พากันแซ่ซ้องสาธุการ.

พวกเทวดาก็เห็นพวกมนุษย์ แม้พวกมนุษย์เห็นพวกเทวดา เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวก ก็ประคองอัญชลี ตามเสด็จพระตถาคต.

พวกเทวดาก็บรรเลงด้วยดนตรีทิพย์ พวกมนุษย์ก็บรรเลงด้วยดนตรีมนุษย์ เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกก็บรรเลงตามเสด็จพระตถาคต

ในอากาศ พวกเทวดา เหล่าเดินหน ก็โปรยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นของทิพย์ไปทั่วทิศานุทิศ.

ในอากาศ พวกเทวดาเหล่าเดินหน ก็โปรยจตุรณจันท์ และของหอมอย่างดี อันเป็นของทิพย์ไปทั่วทิศานุทิศ.

พวกมนุษย์ ที่ไปตามภาคพื้นดิน ก็ชูดอกจำปา ดอกช้าน้าว ดอกกระทุ่ม ดอกกระถินพิมาน ดอกบุณฑาค ดอกเกด ทั่วทิศานุทิศ.

เราสยายผม ปลูกาดผ้าเปลือกไม้และท่อนหนังลงบนตมในที่นั้น นอนคว่ำหน้า. ด้วยประสงค์ว่า ขอพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลาย จงทรงเหยียบเราเสด็จผ่านไปอย่าทรงเหยียบที่ตมเลย ข้อนี้ จักเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา.

แต่นั้น สุขเมธบัณฑิตนอนบนหลังตมแล้วก็คิดอย่างนี้ว่า ถ้าเราพึงปรารถนาไซ้ไร เราก็จึงเป็นสังฆนวกะ เผากิเลสทั้งหมดแล้วเข้าไปยังรัชมนคร แต่เราไม่มีกิจที่จะเผากิเลสแล้วบรรลุพระนิพพาน ด้วยเพศที่ไม่มีใครรู้จัก ถ้ากระไร เราพึงเป็นเหมือนพระที่ปึงกรทศพล บรรลุปรมาภิเศกสัมโพธิญาณ ขึ้นสู่ธรรมนาว่า ยังมหาชนให้ข้ามสังสาร-

สาครแล้วจึงปรินิพพานในภายหลัง นี่จึงเป็นการสมควรแก่เรา. แต่ฉัน จึงประชุมธรรม
๘ ประการ ลงนอนทำอิณิหารเพื่อปรารธนาเป็นพระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

เรานอนเหนือแผ่นดินแล้ว ใจก็ปริวิตกอย่างนี้ว่า วันนี้ถ้าเราปรารธนา ก็จะมี
เผือกเลิศทั้งหลายของเราได้.

แต่ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ใน
เพศที่ไม่มีใครรู้จัก เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้า ในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก.

ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยบุรุษผู้มีกำลังจะข้ามสังสารสาครแต่เพียงคนเดียว
เราจักบรรลุสัพพัญญุตญาณแล้ว ยังโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามสังสารสาคร.

ด้วยอธิการบารมีนี้ ที่เราได้บำเพ็ญแล้วในพระพุทธเจ้าผู้เป็นบุรุษสูงสุด เราบรรลุ
สัพพัญญุตญาณแล้วยังจะยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามสังสารสาคร.

เราตัดกระแสแห่งสังสาร กำจัดภพ ๓ ได้แล้ว ขึ้นสู่ธรรมนาว่า จักยังโลกนี้พร้อม
ทั้งเทวโลก ให้ข้ามสังสารสาคร.

อธิบายความ

ความว่า ธรรมชาติเหล่าใด ย่อมเศร้าหมอง ย่อมทำให้เดือดร้อน เหตุนี้
ธรรมชาติเหล่านั้นชื่อว่ากิเลส คือกิเลส ๑๐ กอง มีรากเป็นต้น.

ก็เราพึงทำอัสวะให้สิ้น เหมือนนิกษุทั้งหลายในพระศาสนานี้ หรือพึงบำเพ็ญ
พุทธการกธรรม ทำมหาปฐพีให้ไหวในสมัยถือปฏิสนธิ ประสูติ ตรัสรู้ และประกาศพระ
ธรรมจักร เป็นผู้ตรัสรู้เอง เป็นพระพุทธเจ้า แล้วยังสัตว์ให้ตรัสรู้ พึงเป็นผู้ข้ามเอง แล้ว
ยังสัตว์ให้ข้ามสังสารสาคร พึงเป็นผู้หลุดพ้นเอง แล้วยังสัตว์ให้หลุดพ้น อันได้แก่สัตว์
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ด้วยการกระทำที่วิเศษยิ่ง ด้วยการเสียสละชีวิตตนเพื่อพระพุทธเจ้า แล้วนอน
เหนือหลังตม ชื่อว่า อธิการ.

การท่องเที่ยวไปทางโน้นทางนี้ในกำเนิด คติ วิญญาณฐิติ และสัตตาวาส ๘ ด้วย
อำนาจกรรมและกิเลส ชื่อว่า สังสาร

แต่อธิการย่อมสำเร็จแก่ท่านผู้ปรารธนาเป็นพระพุทธเจ้า เพราะความประชุม

พร้อมแห่งธรรม ๘ ประการ คือ ๑. ความเป็นมนุษย์ ๒. ความสมบูรณ์ด้วยเพศ ๓. เหตุ ๔. การพบพระศาสดา ๕. การบรรพชา ๖. ความสมบูรณ์ด้วยคุณ ๗. ความมีอิทธิการ ๘. ความมีฉันทะ.

บรรดาองค์ ๘ เหล่านั้น คำว่า ความเป็นมนุษย์ นั้นคือ ความปรารถน่าย่อมสำเร็จ แก่ผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เฉพาะที่ตั้งอยู่ในอัตภาพเป็นมนุษย์เท่านั้น ย่อมไม่สำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในภูมิอื่น เช่น สัตว์เดรัจฉาน เทวดา พรหม.

คำว่า ความสมบูรณ์ด้วยเพศ นั้นคือ ความปรารถน่าย่อมสำเร็จแก่ผู้แม้อยู่ในอัตภาพเป็นมนุษย์ ก็ต้องตั้งอยู่ในเพศชายเท่านั้น ย่อมไม่สำเร็จแก่หญิงหรือบัณฑิตะก็ คนไม่มีเพศและคนสองเพศ. ถ้าถามว่าเพราะเหตุไร ก็ตอบได้ว่า เพราะลักษณะไม่บริบูรณ์ จริตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสตรี ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาสพึงทราบความพิสดารเอาเองเถิด. เพราะฉะนั้น ความปรารถน่าย่อมไม่สำเร็จ แม้แก่ผู้มีชาติเป็นมนุษย์แต่ตั้งอยู่ในเพศสตรี.

คำว่า เหตุ นั้นคือ ความปรารถน่าย่อมสำเร็จแม้แก่บุรุษ ที่ถึงพร้อมด้วยเหตุ คือเป็นผู้ที่เคยสร้างบารมีมากาก่อน มีบารมีแก่กล้าเพียงพอ ที่จะสามารถบรรลุพระอรหันต์ในอัตภาพนั้นได้เท่านั้น ไม่สำเร็จแก่บุรุษนอกจากนี้.

คำว่า การพบพระศาสดา นั้นคือ ถ้าบุรุษปรารถนาในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งยังทรงพระชนมชีพอยู่เท่านั้น ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ความปรารถนาในพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเสด็จปรินิพพานแล้ว หรือ ที่สำนักพระเจดีย์หรือที่โคนโพธิพฤกษ์ หรือที่พระพุทธรูปปฏิมา หรือในสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้าและพุทธสาวก ย่อมไม่สำเร็จ. เพราะเหตุไร เพราะพระปัจเจกพุทธเจ้าและพุทธสาวก ไม่สามารถที่จะรู้ถึงภัพพสัตว์และอภัพพสัตว์(ผู้ไม่อาภัพและผู้อาภัพ) แล้วกำหนดด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดกรรมและวิบากแล้วพยากรณ์ได้ว่า บุคคลผู้นี้จักอาจบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลได้หรือไม่. เพราะฉะนั้น ความปรารถนาจึงสำเร็จได้ในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น.

คำว่า การบรรพชา นั้นคือ ความปรารถน่าย่อมสำเร็จแม้แก่ผู้ปรารถนาในสำนักของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ก็ต้องบวชในเพศดาบสทั้งหลายจำพวกที่เป็นกัมมกิริย-

วาที(คือพวกที่เชื่อเรื่องกรรม) หรือผู้ที่บวชในเพศภิกษุเท่านั้น. เพราะเหตุไร เพราะ
ว่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นบรรพชิตเท่านั้นจึงบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ที่เป็น
คฤหัสถ์ บรรลุไม่ได้. เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นบรรพชิตเท่านั้น แม้ในกาลตั้งปณิธาน
ความปรารถนามาแต่ต้น.

คำว่า สมบูรณ์ด้วยคุณ นั่นคือ ความปรารถนาย่อมสำเร็จ แม้แก้บรรพชิต ผู้ได้
สมาบัติ ๘ และมีภิกขุญา ๕ เท่านั้น แต่ไม่สำเร็จแก้ผู้เว้นจากคุณสมบัตินี้. เพราะเหตุ
ไร เพราะคนไร้คุณสมบัตีย่อมไม่สมควรแก้โพธิญาณ.

คำว่า ความมื่อธิการ นั่นคือ ผู้ใดแม้ถึงพร้อมด้วยคุณ ก็ยังมีจิตใจที่หาญกล้า
สามารถจะเสียสละชีวิตตนเพื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก้
ผู้นั้น ซึ่งพร้อมพร้อมแล้วด้วยวิธีการนี้เท่านั้น ไม่สำเร็จแก้คนนอกจากนี้.

คำว่า ความมีฉันทะ(ความพอใจ) นั่นคือ ผู้ใดแม้ถึงพร้อมแล้วด้วยอภินิหาร ก็
มีฉันทะ พยายาม อุตสาหะ แสวงหาอย่างใหญ่ เพื่อประโยชน์แก้พุทธการกรรมทั้ง
หลาย ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก้ผู้นั้นเท่านั้น ไม่สำเร็จแก้คนนอกจากนี้ ข้ออุปมา
แห่งความเป็นผู้มีฉันทะเป็นใหญ่ ในข้อนี้ มีดังนี้. ก็ถ้าบุคคลพึงคิดอย่างนี้ว่า “ผู้ใด
สามารถข้ามห้วงจักรวาลทั้งสี่ ซึ่งมีน้ำเป็นอันเดียวกันด้วยกำลังแขนของตนไปถึงฝั่ง
ได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้.” ก็บุคคลผู้ใด ไม่สำคัญกิจนี้ว่าเป็นของ
ทำได้ยากสำหรับตน ประกอบด้วยฉันทะอุตสาหะอย่างใหญ่อย่างนี้ว่า “เราจักข้ามห้วง
จักรวาลนี้ไปถึงฝั่ง” ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก้ผู้นั้น ไม่สำเร็จแก้คนนอกจากนี้.

ก็สุเมธบัณฑิต รวบรวมธรรม ๘ ประการนี้ไว้แล้ว ทำอภินิหารเพื่อเป็น
พระพุทธเจ้า จึงนอนลง. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร ประทับยืนประชิดใกล้ศีรษะ
ของสุเมธบัณฑิต เห็นสุเมธดาบสนอนอยู่เหนือหลังตน ทรงส่งอนาคตสัญญาว่า
“ดาบสผู้นี้ ทำอภินิหารเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านอนลงแล้ว ความปรารถนาของเขาจัก
สำเร็จหรือไม่หนอ” ทรงพิจารณาทบทวนดู ก็ทรงทราบว่ “ล่วงไปสี่สหัสสโยกแล้ว
กับ นับแต่กับนี้ไป เขาก็เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ(โคตม)” จึงได้ประทับยืน
พยากรณ์ท่ามกลางบริษัทว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเห็นดาบสผู้มีตบะสูงซึ่ง
นอนเหนือหลังตนผู้นี้ไหมหนอ.” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็นพระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า
“ดาบสผู้นี้ทำอภินิหารเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า จึงนอนลงแล้ว ความปรารถนาของดาบส
ผู้นี้จักสำเร็จ ในที่สุดสี่สหัสสโยกแล้วกับ นับแต่กับนี้ไป ดาบสผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า
พระนามว่า โคตมะ ในโลก ในอตภาพนั้นของดาบสนั้น นครชื่อว่า กบิลพัสดุ์ จักเป็น

ที่ประทับอยู่ จักมีพระชนนีพระนามว่า มหามายาเทวี พระชนก พระนามว่า พระเจ้า
สุทโธทนะ พระอัครสาวกทั้งสอง ชื่อว่า อุปติสสะ และ โกลิตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อ
ว่า อานันทะ พระอัครสาวิกาสององค์ชื่อว่า เขมา และ อุบลวรรณา ดาบสผู้มีญาณกล้า
ผู้หนึ่ง (ในกาลนั้น) จักเสด็จออกมหาภิเนษกรรม (ออกบวช) ตั้งความเพียรอย่างใหญ่
รับขวามรุธาพยาบาลที่นางสุชาดาถวายที่โคนต้นนิโครธ เสวยขวามรุธาพยาบาลที่ฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา แล้วขึ้นสู่โพธิมณฑลสถาน จักตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์โพธิ์ใบ
นั้น จึงตรัสว่า

พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกร ผู้รู้โลก ทรงรับทักษิณา ประทับยืนใกล้ ๆ ศีรษะ
ได้มีพุทธดำรัสกะเราดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูขุณฺโณดาบสผู้หนึ่ง ซึ่งมีตบะสูง จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก ในกัป
ซึ่งนับไม่ได้ ตั้งแต่บัดนี้ไป.

พระตถาคตเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียร ทรงทำ
ทุกกรกิริยา.

พระตถาคต ประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ ทรงรับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่
นั้นแล้ว เสด็จสู่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้าพระองค์นั้น เสวยขวามรุธาพยาบาลที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จ
เข้าสู่โคนโพธิพฤกษ์ตามทางอันดีที่เขาจัดแต่งไว้แล้ว.

ต่อ่นั้น พระผู้ยอดเยี่ยม มีพระมหายศ ทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถาน จัก
ตรัสรู้ ณ โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์โพธิ์ใบ.

พระชนนีผู้เป็นพุทธมารดาของดาบสผู้หนึ่ง จักมีพระนามว่า มายา พระพุทธบิดา
จักมีพระนามว่า สุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่า โคตมะ.

พระโกลิตะและพระอุปติสสะ ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่นแล้ว
จักเป็นพระอัครสาวก พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอานนท์ จักบำรุงพระชินเจ้าผู้หนึ่ง.

พระเขมาและพระอุบลวรรณา ผู้ไม่มีอาสวะ มีจิตสงบ ตั้งมั่นแล้ว จักเป็นอัคร-
สาวิกา

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าอัสสัตถะ ต้นโพธิ-

ไป. จิตตะและหัตถาพวกะ จักเป็นยอดอุปัฏฐาก

อุตตราและนันทมารดา จักเป็นยอดอุปัฏฐายิกา. พระชนมายุของพระโคตมผู้มี
ยศนั้นประมาณ ๑๐๐ ปี.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิต เกิดความโสมนัสว่า “โอหนอ ได้ยินว่า ความปรารถนา
ของเราจักสำเร็จผล.”

ฝ่ายมหาชนฟังพระดำรัสของพระที่ปึงกรทศพลแล้ว ก็พากันร่ำเรงยินดีว่า ท่าน
สุเมธดาบสนี้ได้เป็นหน่อพืชพระพุทธรเจ้า แลดูสุเมธบัณฑิตนั้นแล้ว ก็พากันคิดอย่าง
นี้ “อันบุรุษผู้กำลังจะข้ามแม่น้ำ เมื่อไม่อาจข้ามโดยทำตรงหน้าได้ ก็ยอมข้ามโดยทำ
ต่อไปนั้นได้ ฉันใด หากว่าพวกเราไม่ได้บรรลุมรรคผลในศาสนาของพระที่ปึงกรทศพล
แล้วไซ้ ในอนาคตกาล ก็พึงสามารถทำให้แจ้งมรรคผล ต่อหน้าท่านผู้นี้ ในสมัยที่ท่าน
จักเป็นพระพุทธรเจ้า ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.” แม้พระที่ปึงกรทศพลก็ทรงสรรเสริญพระ
มหาสัตว์ผู้เป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบูชาด้วยดอกไม้ ๘ กำ ทรงทำประทักษิณและเสด็จ
หลีกไป แม้พระชีณาสพลีแสนรูปนั้น ก็พากันบูชาพระโพธิสัตว์ด้วยดอกไม้และของ
หอม ทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร ผู้ทรงทำประทีปคือความรู้โลกทั้งปวง อัน
พระชีณาสพลีแสนรูปแวดล้อมแล้ว อันชาวรัมมนครบูชาอยู่ อันเทวดาทั้งหลายถวาย
บังคมอยู่ เสด็จพุทธานุสัณนิบาตประหนึ่งยอดภูเขาทองอันประเสริฐที่อาบแสงสนธยา เมื่อ
ปาฏิหาริย์ทั้งหลายเป็นอันมากดำเนินไปอยู่ ก็เสด็จไปตามหนทางที่ชาวรัมมนคร
ประดับประดาตกแต่งนั้น เสด็จเข้าไปยังรัมมนครอันน่าอภิรมย์ อบอวลด้วยกลิ่น
ดอกไม้หอม นานาชนิด กลิ่นจรรณที่นาชื่นชม ธงปฏากที่ยกขึ้นไสว มีหมู่ภุมราที่ติดใจใน
กลิ่น บินว่อนเป็นกลุ่ม ๆ มีตครีมีด้วยควันรูป สว่างามดังเทพนคร พระที่ปึงกรทศพล
ก็ประทับนั่งเหนือพุทธรอาสน์ที่สมควรอย่างยิ่งที่เขาบรรจงจัดไว้ เหมือนดวงจันทร์
งดงามยามฤดูสารทเหนือยอดยุกนคร เหมือนดังดวงทนิกรกำจัดกลุ่มความมืด
ทำความแยมแก่ดวงปทุม. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ถึงบนอาสนะที่ถึงแก่ตน ๆ ตามลำดับ. ส่วน
อุบาสกชาวรัมมนคร ผู้พร้อมแล้วด้วยคุณมีศรัทธาเป็นต้น ก็ช่วยกันถวายทานที่
ประดับพร้อมด้วยของเคี้ยวเป็นต้นชนิดต่าง ๆ สมบูรณ์ด้วยสีกลิ่นและรส ไม่มีทานอื่น
เสมอเหมือน เป็นต้นเหตุแห่งสุข แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประธาน.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ดับคำพยากรณ์ของพระทศพลแล้ว ก็สำคัญว่า ความเป็น
พระพุทธรเจ้าประหนึ่งอยู่ในกำมือ ก็บันเทิงใจ เมื่อชาวรัมมนครกลับกันหมดแล้ว ก็ลุก

ขึ้นจากที่นอนคิดว่าจักเลือกเฟ้นบารมีทั้งหลาย จึงนั่งขัดสมาธิเหนี่ยวอดกองดอกไม้มือเมื่อพระมหาสัตว์นั่งอยู่อย่างนั้น เทวดาสืบทั้งหมื่นจักรวาล ก็ให้สาธุการ กล่าวว่า “ท่านสุเมธดาบสเจ้าข้า ในเวลาที่พระโพธิสัตว์องค์ก่อน ๆ นั่งขัดสมาธิ หมายจักเลือกเฟ้นบารมีอันเป็นพุทธการกรรม ธรรมดาว่าบุพนิมิตเหล่าใดอันเคยปรากฏในกาลนั้น บุพนิมิตเหล่านั้นก็ได้มาปรากฏแล้วในวันนี้ทั้งหมด ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย พวกเราเชื่อว่า บุพนิมิตเหล่านี้ปรากฏแก่ผู้ใด ผู้นั้นจักเป็นพระพุทธเจ้าโดยส่วนเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านจงระคองความเพียรของตนไว้ให้มั่น” แล้วได้ชมพระโพธิสัตว์ด้วยสดุดีกถานานาประการ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย สดับคำของพระที่ปึงกรทศพล ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ไม่มีผู้เสมอเหมือนนี้แล้ว ก็พากันดีใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพระพุทธเจ้า

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา พากันส่งเสียงโห่ร้องอึงมี เสียงปรบมือ ร่าเริง แล้วก็ทำอัญชลินมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจะพลาดคำสอน ของพระโลกนาถที่ปึงกรในบัดนี้ ก็ตามที ในอนาคตกาล พวกเราก็จักได้อยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระโลกนาถพระองค์นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำเฉาะหน้าแล้ว ก็ถือเอาทำน้ำท่าหลัง อาศัยข้ามแม่น้ำฉนั้นใจ. พวกเราทั้งหมด ผิวว่าพันพระชินเจ้าที่ปึงกรในบัดนี้ ในอนาคตกาล ก็จักอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระชินเจ้าพระองค์นี้ ฉนั้นเหมือนกัน.

พระที่ปึงกรทศพล ผู้รู้จักโลก ทรงเป็นปฏิภาณผู้รับของบูชา ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว ก็ทรงยกพระบาทเบื้องขวาขึ้น เสด็จพระพุทธานินไป.

พระพุทธชินโรสทั้งหมด ที่อยู่ ณ ที่นั้น ก็พากันทำประทักษิณเรา เทวดา มนุษย์ และอสูรทั้งหลายก็กราบไหว้แล้วหลีกไป.

เมื่อพระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์ เสด็จกลับตาเราไปแล้ว ครั้งนั้น เราก็ลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิ.

เราประสพสุขโดยสุข เบิกบานโดยปราโมช อันปิติสัมผัสซาบซ่านแล้ว นั่งขัดสมาธิในเวลานั้น.

ครั้งนั่งขัดสมาธิแล้ว เวลานั้น เราคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ชำนาญในฌาน ถึงฝั่งในอภิญญา ๕. ในหมื่นโลกธาตุ ไม่มีฤทธิที่จะเสมอเรา ไม่มีผู้เสมอในอิทธิธรรมทั้ง

หลาย เราได้แล้วซึ่งความสุขเช่นนี้.

ขณะที่เรานั่งขัดสมาธิ ทวยเทพในหมื่นโลกธาตุ ก็เปล่งเสียงโห่ร้องว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

บุพนิมิตเหล่าใดปรากฏในเมื่อพระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อนนั่งคู้บัลลังก์ บุพนิมิตเหล่านั้นก็ปรากฏให้เห็นกันแล้วในวันนี้.

ความหนาวก็หายไป และความร้อนก็สงบไป บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

หมื่นโลกธาตุ ก็ปราศจากเสียง ปราศจากความวุ่นวาย บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

พายุก็ไม่พัด แม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหล บุพนิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดอกไม้บนบก ดอกไม้ในน้ำ ก็บานหมดในขณะนั้น ดอกไม้แม่เหล่านั้นทั้งหมด ก็บานแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ผิวว่า ไม้เถาก็ดี ไม้ต้นก็ดี ก็มีผลในขณะนั้น ต้นไม้แม่เหล่านั้นทั้งหมด ก็ออกผลในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

รัตนะทั้งหลาย ที่อยู่ในอากาศและที่อยู่ภาคพื้นดิน ก็ส่องแสงโชติช่วงในขณะนั้น รัตนะแม่เหล่านั้น ก็โชติช่วงในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดนตรีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ทั้งที่เป็นของทิพย์ ก็บรรเลงในขณะนั้น ดนตรีทั้งสองแม่นั้น ส่งเสียงลั่นในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ฝนดอกไม้อันไพจิตร ก็โปรยปรายลงมาจากท้องฟ้าในขณะนั้น ฝนดอกไม้แม่เหล่านั้น ก็โปรยปรายลงมาในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

มหาสมุทรก็เคาะนอง หมื่นโลกธาตุก็ไหว แม้ทั้งสองนั้น ก็บรรลือลั่นในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ไฟหลายหมื่นในนรกทั้งหลาย ก็ดับในขณะนั้น ไฟแม่เหล่านั้นก็ดับแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน.

ดวงอาทิตย์ไ้ร้ลทิน ดวงดาวทั้งหลายก็เห็นได้หมด สุริยันและดารามันนั้น ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ถึงฝนไม่ตก แต่น้ำก็พุขึ้นมาจากแผ่นดินในขณะนั้น น้ำมันนั้น ก็พุขึ้นแล้วจากแผ่นดินในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

หมู่ดาวและดาวนักษัตรทั้งหลาย ก็แจ่มกระจ่างตลอดมณฑลท้องฟ้า จันทราก็ประกอบด้วยวิสาขฤกษ์ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในโพรง ที่อยู่ในร่องน้ำ ก็ออกจากที่อยู่ของตน สัตว์แม่เหล่านั้ก็ออกจากที่อยู่แล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ความไม่ยินดีทั้งหลายไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้สันโดษในขณะนั้น สัตว์แม่เหล่านั้ ก็เป็นผู้สันโดษแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้น โรคทั้งหลายก็สงบไป ความหิวก็หายไป บุญนิมิตแม่เหล่านั้ ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้น ราคาก็เบาบาง โทสะ โมหะก็เสื่อมหาย กิเลสแม่เหล่านั้ก็เลือนหายไปหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ในขณะนั้นภัยก็ไม่มี ความไม่มีภัยนั้นก็เห็นแม่ในวันนี้ พวกเรารู้กัน ด้วยเหตุนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

กิเลสจตุรฐีไม่ฟุ้งขึ้นเบื่องบน ความไม่ฟุ้งแห่งกิเลสอันเป็นประดุจฐีนั้นก็เห็นกันแม่ในวันนี้ พวกเรารู้กัน ด้วยเหตุนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

กลิ่นที่ไม่น่าปรารถนาก็จางหายไป กลิ่นทิพย์ก็โชยมา กลิ่นหอมแม่มันนั้น ก็โชยมาในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

เทวดาทั้งหมด(ยกเว้นอรุปรพรม)ก็ปรากฏ เทวดาแม่เหล่านั้ ก็เห็นกันหมดในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ขึ้นชื่อว่านรกมีประมาณเท่าใด ก็เห็นกันได้หมดในขณะนั้น นรกแม่เหล่านั้ ก็เห็นกันแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

กำแพงบานประตู และภูเขาหิน ไม่เป็นที่กีดขวางในขณะนั้น กำแพงบานประตู

และภูเขาหินแม่เหล่านั่น ก็กลายเป็นช่องทางโล่งว่างประดุจอากาศไปในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

การจุติและปฏิสนธิ ย่อมไม่มีในขณะนั้น บุพนิมิตแม่เหล่านั่น ก็เห็นกันได้ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ขอท่านโปรดจงประคับประคองความเพียรไว้ให้มั่น อย่าถอยกลับ โปรดก้าวไปข้างหน้าต่อไปเถิด แม้พวกเรารู้เหตุข้อนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงแสดงว่า ครั้นนั้น สุเมธดาบส พึงพยากรณ์ของพระทศพลแล้ว สำคัญความเป็นพระพุทธรเจ้าประหนึ่งอยู่ในกำมือแล้ว ก็มีหัวใจเบิกบาน

มหาพรหมในชั้นสุทธาวาสทั้งหลาย(ซึ่งมีอายุยาวนาน) ในหมื่นโลกธาตุ ได้เคยเห็นพระพุทธรเจ้าในอดีตกาลมาแล้ว เพื่อประกาศความเที่ยงแท้ไม่แปรผันแห่งพระดำรัสของพระตถาคต เพราะเห็นปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นในการพยากรณ์พระนิยตโพธิสัตว์ (พระโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้แน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต) มหาพรหมในชั้นสุทธาวาสทั้งหลายได้มาแสดงความยินดีกะเรา ในกาลนั้นแล

ความว่า นิมิตเหล่าใด ที่เกิดขึ้น ในเวลาที่พระนิยตโพธิสัตว์ทั้งหลายนั่งขัดสมาธิ แม้ในกาลก่อน นิมิตเหล่านั้น ก็เห็นกันอยู่ในวันนี้ เพราะฉะนั้น ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอนทีเดียว.

ต่อจากนั้น สุเมธบัณฑิต ผู้ซึ่งได้สดับคำของพระที่ปึงกรทศพล และของเทวดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล ก็เกิดอุตสาหะอย่างยิ่งวด คิดว่า ธรรมดาพระพุทธรเจ้าทั้งหลายมีพระวาจามิเป็นโมฆะ ไม่ใช่พระวจาเปล่าประโยชน์ แต่โดยที่แท้ พระวจาของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายย่อมจริงแท้แน่นอน ไม่แปรเปลี่ยนกลัปกลายเป็นอื่น. เหมือนอย่างว่า ก้อนดินที่เหวี่ยงไปในอากาศก็ตกแน่นอน สัตว์ที่เกิดมาแล้วก็ตาย เมื่อยามอรุณรุ่งกรายมาถึงดวงอาทิตย์ก็ขึ้นสู่ท้องฟ้า ราชสีห์ออกจากที่อยู่ก็บันลือสีหนาท สตรีมีครรภ์แก่ก็คลอดแน่นอน เป็นอย่างนี้โดยแท้ฉันใด ธรรมดาพระดำรัสของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ก็แน่นอนไม่เป็นอันโมฆะเปล่าประโยชน์ ฉะนั้นเหมือนกัน เราจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เราสดับพระดำรัสของพระพุทธรเจ้า และคำของเทวดาในหมื่นโลกธาตุ ทั้งสองแล้ว ก็ยินดีร่าเริงเบิกบานใจ ในครั้งนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า

พระชินพุทธเจ้าทั้งหลายมีพระดำรัสไม่เป็นสอง มีพระดำรัสไม่เป็นโมฆะ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ก่อนดินถูกเหวี่ยงไปในอากาศ ย่อมตกลงที่พื้นดินแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ความตายของสัตว์ทั้งหมด เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

เมื่อสิ้นไปแห่งราตรี ดวงอาทิตย์ก็ขึ้นแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

ราชสีห์ออกจากที่นอน ก็บันลือสีหนาทแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

สัตว์มีครรภ์แก่ ก็คลอดแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ คำเท็จของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน.

สุเมธบัณฑิต ทำการตกลงใจอย่างนี้ว่า เรานั้นจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่แท้ เพื่อใคร่ครวญถึงพุทธการกกรรมทั้งหลาย(ธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า) จึงเลือกเฟ้นธรรมธาตุทั้งสี่โดยลำดับว่า พุทธการกกรรมทั้งหลาย อยู่ที่ไหนหนอ เบื้องบน เบื้องล่าง ในทิศใหญ่ทิศน้อยทั้งหลาย ก็เห็นทานบารมีอันดับแรก ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายเก่า ๆ ในกาลก่อนชองเสพเป็นประจำกันมา จึงสอนพระองค์เองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับตั้งแต่นี้ไปท่านพึงบำเพ็ญทานบารมีก่อน เหมือนอย่างว่า หม้อน้ำที่เขาคว่ำปากลง ย่อมหล่นน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่นำน้ำกลับเข้าไป ฉันทิ ท่านก็ไม่พึงเสียดายทรัพย์หรือยศ บุตรภรรยาหรืออวัยวะใหญ่หรือเล็ก เมื่อให้ทุกอย่างที่มาจากต้องการไม่หวงแหนไม่ตระหนี่ในที่ทั้งปวง ก็จักนั่งเป็นพระพุทธรเจ้าที่โคณโคสิทถุณย์ ดังนี้ แล้วอธิษฐานทานบารมีไว้มั่นเป็นอันดับแรก ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เอาเถิด เราจักเลือกเฟ้นพุทธการกกรรม ทางโน้นทางนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง

ทั้งสิบทิศ ตราบเท่าที่ธรรมชาติยังเป็นไป.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก เป็นทางใหญ่ ที่พระผู้
แสวงคุณใหญ่หลายพระองค์ก่อน ๆ ประพฤติตามกันมาแล้ว.

ท่านจงสมาทาน ทานบารมีนี้ไว้มันเป็นอันดับแรกก่อน จงบำเพ็ญทานบารมี
ผิดว่าท่านต้องการจะบรรลुพระโพธิญาณ.

หม้อที่เต็มไปด้วยน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อวางคว่ำปากลง ก็ย่อมส้ารอกน้ำออก
ไม่เหลือเลย ไม่รักษาน้ำไว้ในหม้อนั้น แม้ฉันใด. ท่านเห็นยาก ทั้งชั้นต่ำชั้นกลางและ
ชั้นสูง แล้ว จงให้ท่านไม่เหลือเลย เหมือนหม้อน้ำที่คว่ำปาก ฉะนั้นเหมือนกัน.

สุเมธบัณฑิตสอนตนด้วยตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธ ท่านพบคนยากที่เข้าไป
หา จงบำเพ็ญทานบารมีด้วยการบริจาคทรัพย์ทั้งหมดของตนไม่ให้เหลือ อุปบารมีด้วย
การบริจาคอวัยวะ และปรมัตถบารมีด้วยการบริจาคชีวิต.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า ไม่ควรมีเพียงแต่พุทธานุ
กรรมเพียงเท่านั้น ก็เห็นศีลบารมีเป็นอันดับสอง จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธ
บัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านควรบำเพ็ญศีลบารมี ขึ้นชื่อว่าตัวจามรีย่อมไม่อาลัยแม้แต่ชีวิต
สงวนรักษานางของตนอย่างเดียว ฉันใด ตั้งแต่นี้ไป ท่านไม่อาลัยแม้แต่ชีวิต รักษา
ศีล อย่างเดียว ฉะนั้น แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า จึงอธิษฐานศีลบารมีอันดับสองไว้มัน
ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธานุกรรมเหล่านั้น ไม่ใช่จักมีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธานุ
กรรมอื่น ๆ ที่ช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นศีลบารมีอันดับสอง ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลาย
พระองค์ก่อน ๆ พากันชองเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานศีลบารมีอันดับสองนี้ไว้มันก่อน จงบำเพ็ญศีลบารมี ผิดว่า ท่าน
ต้องการจะบรรลुพระโพธิญาณ.

ตัวจามรียุ รักษาขนหางที่ติดอยู่ในที่บางแห่ง ยอมตายอยู่ในที่นั้น ไม่ยอมให้ขน
หางกระจุย ฉันใด ท่านจงทำศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ในฐานะ ๔ จงบริรักษ์ศีลทุกเมื่อ
เหมือนจามรียุรักษาขนหาง ฉะนั้นเหมือนกัน.

ธรรมดาศิลเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทุกอย่าง ผู้ตั้งอยู่ในศีล ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งย่อมได้คุณสมบัติและโลกุตระทุกอย่าง เพราะฉะนั้น เราจึงเห็นศีลবারมีเป็นอันดับสองว่า ควรบำเพ็ญศีลবারมี.

ลำดับนั้น สุมะธบัณฑิตนั้น ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า พุทธการกธรรม มิใช่มีเพียงเท่านี้ ก็เห็นเนกขัมมবারมีเป็นอันดับสาม จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ตูก่อนสุมะธบัณฑิตตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญเนกขัมมবারมี อันบุรุษที่อยู่ในเรือนจำมานาน ย่อมไม่รักเรือนจำนั้น ที่แท้ก็มีแต่ความเอือมระอา ไม่อยากอยู่ แม้ฉันใด อันตัวท่านก็จึงเห็นภพทั้งปวงเป็นเสมือนเรือนจำ จงเอือมระอาอยากพ้นไปจากภพทั้งปวง มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ(การออกบวช)อย่างเดียว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเป็นดังนั้น ท่านก็จักเป็นพระพุทธานุเจ้าได้. แล้วอธิษฐานเนกขัมมবারมีอันดับสามไว้มัน ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธธรรมเหล่านั้น มิใช่จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้น เราจึงเลือกเฟ้นพุทธธรรมแม้อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นเนกขัมมবারมีอันดับสาม ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเนกขัมมবারมีอันดับสามนี้ไว้ให้มั่นก่อน จงบำเพ็ญเนกขัมมবারมี ผิดว่า ท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

บุรุษอยู่ในเรือนจำมานาน ระทมทุกข์ ย่อมไม่เกิดความรักในเรือนจำนั้น แสวงหาทางพ้นอย่างเดียว ฉันใด. ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะเพื่อหลุดพ้นจากภพ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุมะธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธการกธรรม มิใช่มีเพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นปัญญาবারมีอันดับสี่ แล้วสอนตนเองอย่างนี้ว่า ตูก่อนสุมะธบัณฑิตตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญแม้ปัญญาবারมี ท่านไม่พึงเว้นคนชั้นต่ำชั้นกลางและชั้นสูงไว้ ๆ ควรเข้าไปหาบัณฑิตทุกท่านทุกชั้นวรรณะ แล้วเรียนรู้วิชาการได้ตามปัญหา ประดุจภิกษุผู้มีปกติถือการบิณฑบาตเป็นวัตร ย่อมเดินบิณฑบาตไปตามลำดับบ้านลำดับตรอก ไม่แยกแยะว่าบ้านตระกูลชั้นต่ำตระกูลชั้นกลางตระกูลชั้นสูง ย่อมถ่อมองค์น้อมรับก่อนข้าวโดยเสมอกัน ไม่แบ่งแยกว่าบ้านคนจนหรือบ้านคนรวย พึงได้อาหารพวยยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ฉันใด แม้ท่านก็จงเข้าไปหาบัณฑิตทุกท่านทุกชั้นวรรณะ แล้วเรียนรู้วิชาการได้ตามปัญหา เพื่อพอกพูนซึ่งปัญญา ก็จักเป็นพระพุทธานุเจ้า

ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน แล้วอธิษฐานปณิธานปณิธานมีอันดับสี่ไว้มัน ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทฺธธรรมเหล่านั้น มีใช้จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้น จำเราจักเลือกเฟ้นพุทฺธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นปณิธานปณิธานมีอันดับสี่ ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานปณิธานปณิธานมี อันดับสี่นี้ไว้ให้มัน จงบำเพ็ญปณิธานปณิธานมี ฌีว่า ท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

เหมือนอย่างว่า ภิกษุเมื่อออกบิณฑบาตก็ย่อมสำรวมกายเดินไปตามลำดับบ้าน ทั้งตระกูลชั้นต่ำ ตระกูลชั้นกลางและตระกูลชั้นสูง ไม่เว้นตระกูลทั้งหลายเลย ดังนั้น จึงได้อาหารพอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ฉะนั้นได้. ท่านพึงสอบถามวิชาการจากบัณฑิตผู้รู้ทุกชนชั้นทุกเวลา ถึงฝั่งปณิธานปณิธานมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ฉะนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทฺธการกกรรมทั้งหลาย มีใช้เพียงเท่านี้เท่านั้น ก็เห็นวิริยปณิธานมีอันดับห้า จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญวิริยปณิธานมี ราชสีห์มฤคธราช มีความเพียรมั่นคงในอิริยาบถทั้งหมดแม้ฉันทิด แม้ตัวท่านก็ต้องมีความเพียรมั่นคง มีความเพียรไม่ทอดทิ้ง ในอิริยาบถทั้งปวง ในที่ทั้งปวงอยู่ฉันทิด จึงจักเป็นพระพุทฺธเจ้าได้ แล้วอธิษฐานวิริยปณิธานมีอันดับห้าไว้อย่างมั่นคง ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทฺธธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทฺธธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นวิริยปณิธานมีอันดับห้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทาน วิริยปณิธานมีอันดับห้าไว้ให้มันก่อน จงบำเพ็ญวิริยปณิธานมี ฌีว่า ท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ.

ราชสีห์มฤคธราช มีความเพียรไม่ทอดทิ้งในอิริยาบถนอน ยืน เดิน ประคองใจทุกเมื่อ ฉันทิด. ท่านจงประคองความเพียรไว้ให้มันในภพทั้งปวง ถึงฝั่งแห่งวิริยปณิธานมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณฉันทิดเหมือนกัน.

ลำดับนั้น สุมะธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธรากธรรมทั้งหลายมิใช่พึงมีเพียงเท่านั้นเท่านั้น ก็เห็นขันติบารมีอันดับหกจึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ตูก่อนสุมะธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญขันติบารมี ต้องอดทนทั้งในการยกย่อง ทั้งในการดูหมิ่น เหมือนอย่างว่า ชนทั้งหลายย่อมทั้งของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง ลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่ทำความรักหรือความขัดเคือง ด้วยเหตุนี้ ย่อมอดทนอดกลั้นได้ทั้งนั้น ฉะนั้น แม้ตัวท่านก็ต้องอดทนในการยกย่องและดูหมิ่นของคนทั้งปวงได้ ก็ฉะนั้นเหมือนกัน จึงจักเป็นพระพุทธรเจ้าได้ ก็อธิษฐานขันติบารมีอันดับหกไว้มั่นคง ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

พุทธรธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านั้นเท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธรธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นขันติบารมีอันดับหก ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลายพระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันมาเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานขันติบารมี อันดับหกนี้ไว้ให้มั่นก่อน ท่านจงมีใจไม่เป็นสองในขันติบารมีนั้น ก็จักบรรลुพระสัมโพธิญาณได้.

ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมทนสิ่งของที่เขาทิ้งลงมา สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้างทุกอย่าง ไม่ทำความยินดียินร้าย ฉะนั้น แม้ตัวท่าน ก็ต้องอดทนการยกย่องและการดูหมิ่นของชนทั้งปวง ฉะนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งแห่งขันติบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุมะธบัณฑิต ใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธรากธรรมทั้งหลายมิใช่มีแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น ก็เห็นสัจจบารมีอันดับเจ็ด จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ตูก่อนสุมะธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญแม้แต่สัจจบารมี ต่อให้สายฟ้าฟาดตกลงตรงกระหม่อม ท่านก็อย่าพูดเท็จทั้งรู้โดยยอคิดต่าง ๆ มีฉันทาคติ เป็นต้น หรือพูดเท็จเพื่อประโยชน์แก่ทรัพย์ เป็นอาทิ ธรรมดาว่าดาวประกายพริ้วในฤดูทุกฤดู ไม่ละทางโคจรของตนไปทางอื่น โคจรอยู่ในทางของตนเท่านั้น แม้ฉันทา ถึงตัวท่านก็อย่าละสัจจะ ตัวท่านก็ไม่พึงพูดเท็จ ฉะนั้นเหมือนกัน ก็จักเป็นพระพุทธรเจ้าได้ แล้วอธิษฐานสัจจบารมีอันดับเจ็ดไว้มั่น ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธรธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านั้นเท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธรธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้น ก็เห็นสัจการมีอันดับเจ็ด ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานสัจการมีอันดับเจ็ดนี้ไว้มันก่อน ท่านมีวาจาเป็นหนึ่งไม่มีสอง ตั้งมั่นในสัจการมีนั้น ก็จักบรรลुพระสัมโพธิญาณ.

ธรรมดาดาวประกายพริก เป็นดังตาชั่งของโลกพร้อมทั้งเทวโลก ไม่ว่าในฤดูฝน ฤดูหนาวฤดูร้อนไม่ใคร่รอกนอกวิถีโคจรเลย แม้ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็อย่าเดินออก นอกวิถีทางในสัจจะทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ถึงฝั่งสัจการมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ไคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธรการกรรมทั้งหลาย มีเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ ก็เห็นอิฐฐานบารมีอันดับแปด จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อน สุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญแม้อิฐฐานบารมี ตั้งอิฐฐานใดไว้ ก็เป็นผู้ไม่คลอนแคลนในอิฐฐานนั้น ขึ้นชื่อว่าภูเขา เมื่อมีลมพัดมากระทบทุกทิศก็ไม่หวั่น ไม่ไหว หนึ่งอยู่ในที่ของตนเท่านั้น ฉันใด ถึงตัวท่านเมื่อไม่คลอนแคลนในอิฐฐานของตน ก็จักเป็นพระพุทเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน แล้วก็อิฐฐานซึ่งอิฐฐานบารมีอันดับแปดไว้ให้มั่น และด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธรธรรมเหล่านั้น จักมีแต่เพียงเท่านี้เท่านั้นก็หาไม่ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธรธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นอิฐฐานบารมีอันดับแปด ซึ่งพระผู้แสวงคุณทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอิฐฐานบารมีอันดับแปดนี้ไว้ให้มันก่อน ท่านเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ในอิฐฐานบารมีนั้นแล้ว ก็จักบรรลุพระโพธิญาณได้.

ภูเขาคิน ที่ไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมไม่ไหวด้วยลมอันแรงกล้า ย่อมตั้งอยู่ในฐานของตน ฉันใด. ถึงตัวท่าน ก็จะไม่หวั่นไหว ในอิฐฐานบารมีทุกเมื่อ ฉะนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งอิฐฐานบารมีแล้ว จึงจักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้น ก็ไคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่าอันพุทธรการกรรมทั้งหลาย จะพึงมีเพียงเท่านี้เท่านั้น ก็หาไม่ เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้าแล้ว ก็สอนตนเองอย่างนี้ว่า ดูก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญเมตตาบารมี ท่านพึงมีจิตเป็น

อย่างเดียวกัน ทั้งในผู้มีประโยชน์เกื้อกูล ทั้งในผู้ไม่มีประโยชน์เกื้อกูล เปรียบเหมือน
น้ำย่อมเอิบอาบ ทำความเย็นเป็นอย่างเดียวกัน ทั้งบาปชน(คนชั่ว) ทั้งกัลยาณชน(คน
ดี) แม้ฉันใด ถึงตัวท่าน มีจิตเป็นอย่างเดียวกันด้วยเมตตาจิต ในสรรพสัตว์ทั้งหลาย
ก็จักเป็นพระพุทธรเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน อริชฐานเมตตาบารมีอันดับเก้าไว้นั้นแล ด้วย
เหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธรธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หามิได้ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธร-
ธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นเมตตาบารมีอันดับเก้า ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่
ทั้งหลาย พระองค์ก่อน ๆ ช้องเสพกันมาเป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานเมตตาบารมี อันดับเก้านี้ไว้มันก่อน จงเป็นผู้ไม่มีผู้เสมอด้วย
เมตตา ฌีว่า ท่านต้องการบรรลุพระโพธิญาณ.

ธรรมดาน้ำ ย่อมแผ่ความเย็นไปเสมอกัน ทั้งในคนดีและคนชั่ว ย่อมพัดพาซึ่ง
มลทินคือ ธุลีไป แม้ฉันใด. ท่านจงแผ่เมตตาไปสม่ำเสมอ ในคนที่เป็ประโยชน์เกื้อกูล
และชนที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉะนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งเมตตาบารมีแล้ว ก็
จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

ลำดับนั้น สุเมธบัณฑิตนั้นใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปว่า อันพุทธรการกกรรมทั้งหลายจะ
พึงมีเพียงเท่านี้เท่านั้นหามิได้ เห็นอุเบกขาบารมีอันดับสิบ จึงสอนตนเองอย่างนี้ว่า ดู
ก่อนสุเมธบัณฑิต ตั้งแต่นี้ไป ท่านต้องบำเพ็ญอุเบกขาบารมี พึงวางตัวเป็นกลาง ทั้ง
ในสุข ทั้งในทุกข์ ขึ้นชื่อว่าแผ่นดิน ย่อมเป็นกลางต่อผู้ทั้งของสะอาดบ้างไม่สะอาดบ้าง
แม้ฉันใด ถึงตัวท่าน เมื่อวางตัวเป็นกลางได้ในสุขและทุกข์ก็จักเป็นพระพุทธรเจ้าได้ฉน
นั้น ก็อริชฐานอุเบกขาบารมีอันดับสิบไว้มันด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พุทธรธรรมเหล่านั้น จักมีเพียงเท่านี้เท่านั้นก็หามิได้ จำเราจักเลือกเฟ้นพุทธร-
ธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ.

ครั้งนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้น ก็เห็นอุเบกขาบารมี ซึ่งพระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทั้งหลาย
พระองค์ก่อน ๆ พากันช้องเสพอยู่เป็นประจำ.

ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมี อันดับสิบนี้ไว้ให้มันก่อน ท่านจงเป็นผู้มันคงตั้ง
ตาชั่ง ก็จักบรรลุพระโพธิญาณได้.

ธรรมดาแผ่นดิน ย่อมวางเฉยต่อสิ่งของที่เขาทิ้งลง ไม่ว่าของสะอาด หรือ ของไม่สะอาด แม้ทั้งสองอย่าง เว้นความยินดียินร้าย แม้ฉันใด. ท่านจงเป็นดังตาชั่ง(ไม่เอนเอียง) ในสุขและทุกข์ทุกเมื่อ ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านถึงฝั่งแห่งอุเบกขาบารมีแล้ว ก็จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้.

แต่นั้น สุขเมธบัณฑิต ครั้นเลือกเฟ้นบารมีธรรม ๑๐ นี้แล้ว ต่อจากนั้น ก็คิดว่า ธรรมที่ทำความเป็นพระพุทธเจ้าอันช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ อันพระโพธิสัตว์ทั้งหลายพึงบำเพ็ญในโลกนี้ มีเพียงเท่านี้เท่านั้น ไม่มียิ่งไปกว่านี้ แต่ว่าบารมีเหล่านี้ ไม่มีอยู่แม้ในอากาศเบื้องบน ไม่มีอยู่แม้ในทิศทั้งหลาย มีทิศบูรพาเป็นต้น แต่ว่าตั้งอยู่ในระหว่างเนื้อหัวใจของเราเท่านั้น เห็นว่าบารมีเหล่านั้นตั้งอยู่ในหัวใจตนอย่างนี้แล้ว ก็อธิฐานบารมีเหล่านั้นทั้งหมดไว้มั่น เมื่อพิจารณาบ่อย ๆ ก็พิจารณาทั้งอนโลม ทั้งปฏิโลม จับปลายเอามาชนต้น จับต้นเอามาชนปลาย จับกลางเอามาชนทั้งสองข้าง จับปลายทั้งสองข้างเอามาชนกลาง บริจาคสิ่งของภายนอกชื่อว่า บารมี บริจาคอวัยวะชื่อว่า อุปบารมี และ บริจาคชีวิต ชื่อว่า ปรมัตถบารมี แยกเป็นบารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ รวมทั้งสิ้นเป็นบารมี ๓๐ ทศ พิจารณาไปมา เหมือนหมุนกลิ้งน้ำมัน ในยন্ত্র เมื่อท่านสุขเมธบัณฑิตพิจารณาบารมี ๑๐ อยู่ นั้น ก็ด้วยเดชแห่งธรรมนี้ มหาปฐพีอันกว้างหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ ก็ส่งเสียงร้องก้องกัมปนาทสะท้อนสะท้อน หวั่นไหว ประหนึ่งกำอ้อที่ถูกช่างเหยียบ และประหนึ่งเครื่องยন্ত্রที่บีบอัดที่บีบคั้นปั่นหมุน ประหนึ่งล้อแป้นทำภาชนะดิน และล้อยন্ত্রบีบคั้นน้ำมันนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ธรรมซึ่งช่วยอบรมบ่มพระโพธิญาณ ในโลกมีเพียงเท่านี้เท่านั้น ที่สูงนอกไปจากนั้นไม่มี ท่านจงตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้นอย่างมั่นคง.

เมื่อเรากำลังพิจารณาธรรมเหล่านี้ โดยลักษณะแห่งกิจคือสภาวะ แผ่นพสุธาในหมื่นโลกธาตุก็หวาดไหวเพราะเดชแห่งธรรม.

ปฐพีไหวส่งเสียงร้อง เหมือนยন্ত্রที่บีบอัดบีบอัด แผ่นดินก็ไหวเหมือนลูกล้อ ในยন্ত্রบีบน้ำมันงานั้น.

เมื่อมหาปฐพีไหวอยู่อย่างนี้ มนุษย์ชาวรัมมนครที่เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่อาจยืนอยู่ได้ ก็ล้มสลบเหมือนต้นตาลใหญ่ ถูกยุคันธวาทะพัดกระหน่ำ ภาชนะดินมีหม้อเป็นต้น ก็หมุนกระทบกันและกันแตกเป็นจุณไป. มหาชนหวาดกลัว ก็เข้าไปหาพระศาสดา ทูลถามว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกข้าพระองค์ไม่รู้เหตุนี้ว่า นี้

เป็นอาการหมั่นตัวของนาค หรือของภูต ยักษ์ เทวดาพวกหนึ่งหรือพระเจ้าข้า อนึ่ง
เล่า มหาชนนี้ทั้งหมดถูกภัยรบกวน จักเป็นความชั่วของโลกนี้ หรือเป็นความดีพระเจ้า
ข้า ขอโปรดตรัสบอกเหตุนี้ด้วยเถิด.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงสดับคำของชนเหล่านั้น แล้วตรัสว่า พวกท่านอย่ากลัว
กันเลย อย่าคิดหวาดระแวงอะไรไปเลย ไม่มีภัยที่เกิดจากเหตุการณ์นี้แก่พวกท่าน
ดอก. วันนี้ ที่เราพยากรณ์ว่า สุเมธบัณฑิตจักเป็นพระพุทธานามว่า โคตมะ ใน
อนาคตกาล สุเมธบัณฑิตผู้นั้นกำลังพิจารณาบารมีทั้งหลายในบัดนี้ ด้วยเดชแห่งธรรม
ของท่าน ผู้กำลังพิจารณานั้น ทัวหมื่นโลกธาตุจึงไหวและส่งเสียงร้องพร้อม ๆ กัน ด้วย
เหตุนั้น จึงตรัสว่า

บริษัทที่อยู่ในที่เฝ้าพระพุทธเจ้า ก็ตัวสั่นงออยู่ในที่นั้น พวกท่านนอนสลบอยู่
เหนือพื้นดิน.

หม้อเป็นอันมากหลายร้อยหลายพัน กระแทกกันและกัน แผลกเป็นจuronอยู่ในที่
นั้น.

มหาชนทั้งหลาย หวาดสะดุ้ง กลัว ลนลาน มีใจเหมือนถูกบีบ พวกท่านมาประชุม
เข้าเฝ้าพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้า ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ เหตุใดเหตุชั่วจักมีแก่โลกหรือ โลกถูกเหตุนี้รบกวน
ทั้งโลกหรือ ขอพระองค์โปรดทรงบรรเทาความกล้วนั้นด้วยเถิด.

ครั้งนั้นพระมหาโมหิณีที่ปึงกร ทรงยังมหาชนเหล่านั้นให้เข้าใจแล้วตรัสว่า พวก
ท่านจงวางใจ อย่ากลัวในการที่แผ่นดินไหวทั้งนี้เลย.

วันนี้ เราพยากรณ์ผู้ใดว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมก่อน ๆ
ที่พระชินเจ้าทรงเสพอแล้ว.

เมื่อท่านผู้นั้นกำลังพิจารณาธรรมคือพุทธานุสสติโดยไม่เหลือเลย ด้วยเหตุนี้ หมื่น
แผ่นดินไหวนี้ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกจึงไหว.

ต่อนั้น มหาชนฟังพระดำรัสของพระตถาคตแล้ว ก็รำเริงยินดี พวกท่านถือดอกไม้
ของหอมและเครื่องลูบไล้เป็นต้น ออกจากรัชมณคร เข้าไปหาพระโพธิสัตว์ บูชาด้วย
ดอกไม้ของหอมเป็นต้น น้อมไหว้ ทำประทักษิณ แล้วกลับเข้าไปยังรัชมณคร

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณาบาร์มี ๑๐ กระทำอธิฐานวิริยะให้มัน แล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เพราะฟังพระพุทธานุสาสน์ ใจของมหาชนก็สงบเย็นในทันที ทุกคนจึงเข้ามาหาเรา พวกเขากลับใจแล้วเราอีก.

ครั้งนั้น เรายึดถือพระพุทธานุสาสน์ ทำใจไว้มัน น้อมนมัสการพระที่ปึงกรพุทธานุสาสน์ แล้วจึงลุกขึ้นจากอาสนะ.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ ผู้เอ็นดูสรรพสัตว์กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ เทวดาสันทั้งหมื่นจักรวาล ก็ประชุมกันบูชาด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นอันเป็นทิพย์ แล้วก็พากันเปล่งสวดติ่มมกล เป็นต้นว่า “ ข้าแต่ท่านสุเมธดาบสผู้เป็นเจ้า วันนี้ท่านปรารถนาซึ่งความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ เทพบาทมูลของพระที่ปึงกรทศพล ขอความปรารถนา นั้นจงสำเร็จแก่ท่านโดยไม่มีอันตรายเกิด ภัยหรือความหวาดกลัวในความปรารถนา นั้นอย่าได้มีแก่ท่านเลย โรคแม้จำนวนเล็กน้อย ก็จงอย่าเกิดในสรีระของท่าน ท่านจงบำเพ็ญบาร์มีทั้งหลายแล้วแทงตลอดพระสัมมาสัมโพธิญาณโดยเร็ว ต้นไม้ดอกต้นไม้มิผล ย่อมออกดอกออกผลตามฤดูกาล จันใด แม้ตัวท่านก็อย่าล่วงเลยฤดูสมัยนั้นเสีย จงสัมพัสพระโพธิญาณโดยพลันเทอญ.” ครั้นเปล่งสวดติ่มมกลอย่างนี้แล้ว ก็พากันกราบไหว้ แล้วกลับไปยังเทวสถานของตน ๆ ฝ่ายพระโพธิสัตว์อันเทวดาทั้งหลายสวดติ่มมกลแล้ว ดำริว่า เราจักบำเพ็ญบาร์มี ๑๐ แล้วจักเป็นพระพุทธานุสาสน์ ในที่สุดสวดสวดไชย ทำไรแสนกับแล้วอธิฐานความเพียรไว้มันคง โลดขึ้นสู่อากาศ ไปยังหิมวันตประเทศที่มีคณะฤๅษี ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เทวดาถือดอกไม้ทิพย์ มนุษย์ถือดอกไม้มนุษย์ เทวดาและมนุษย์ทั้งสองไปรยดอกไม้ทั้งหลาย แก่เราผู้กำลังลุกขึ้นจากอาสนะ.

ก็เทวดาและมนุษย์ทั้งสองนั้น พากันแซ่ซ้องสวดติ่มมกลว่า ความปรารถนาของท่านยิ่งใหญ่ ท่านจงได้ความปรารถนา นั้น สมปรารถนาเกิด.

ขอเสียดจัญไร จงปราศไป ความโศก โรคจงพินาศไป อันตรายทั้งหลายจงอย่ามีแก่ท่าน ขอท่านจงสัมพัสพระโพธิญาณอันสูงสุดโดยเร็วเกิด.

ต้นไม้ดอก ย่อมออกดอกบานเมื่อถึงฤดูกาล จันใด ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงบานด้วยพุทธานุสาสน์ จันนั้นเหมือนกันเกิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉัณได ข้าแต่ท่านมหาวิระ
ท่านก็จงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ฉัณนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตรัสรู้ที่โพธิมณฑลสถาน ฉัณได ข้าแต่ท่านมหาวิระ
ขอท่านจงตรัสรู้ที่โพธิมณฑลสถานของพระชินเจ้า ฉัณนั้นเถิด.

พระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงประกาศพระธรรมจักร ฉัณได ข้าแต่ท่าน
มหาวิระ ขอท่านจงประกาศพระธรรมจักร ฉัณนั้นเถิด.

ดวงจันทร์ในราตรีเพ็ญเต็มดวง รุ่งโรจน์ ฉัณได ท่านมีมโนรถเต็มแล้ว จงรุ่งโรจน์
ในหมื่นโลกธาตุ ฉัณนั้นเถิด.

ดวงอาทิตย์พ้นจากราหุลแล้ว ย่อมรุ่งโรจน์ ฉัณได ท่านพ้นจากโลกธรรมแล้ว ก็
จงรุ่งโรจน์ด้วยสิริ ฉัณนั้นเหมือนกันเถิด.(โลกธรรมคือ สภาวะเป็นคู่ของโลก เช่น มี
ลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ สรรเสริญนินทา สุขทุกข์)

แม่น้ำทุกสาย ย่อมไหลลงสู่มหาสมุทร ฉัณได โลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอจงชุมนุม
ยังสำนักของท่านฉัณนั้นเถิด.

ครั้งนั้น ท่านสุเมธดาบสอันเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นสดุดีสรรเสริญแล้ว ก็
สมาทานบารมีธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะยังธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าไปในป่า
ใหญ่.

จบพรรณนาเรื่องความปรารถนาของท่านสุเมธ

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อ มรุตตถวิลาสินี

๑. วงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ ๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า

[๒ ต่อ] ครั้งนั้น อุบาสกชาวรัมมนครเหล่านั้นให้พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์เสวยแล้ว ก็ถึงพระที่ปึงกรศาสดาพระองค์นั้นเป็นสรณะ.

พระตถาคตทรงยังบางคนให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ บางคนตั้งอยู่ในศีล ๕ บางคนตั้งอยู่ในศีล ๑๐.

พระองค์ประทานสามัญผลอันสูงสุดแก่บางคน ประทานปฏิสัมภิทาที่ไม่มีธรรมอื่นเสมอแก่บางคน.

พระนราสภ ทรงประทานสมบัติ ๘ อันประเสริฐแก่บางคน ทรงประทานวิชา ๓ แก่บางคน ทรงประทานอภิญญา ๖ แก่บางคน.

พระมหามุนี ทรงสั่งสอนหมู่ชน โดยนัยนั้น เพราะพระโอวาทนั้น ศาสนาของพระโลกนาถจึงได้แผ่ไปอย่างกว้างขวาง.

พระพุทธเจ้ามีพระนามว่าที่ปึงกร ผู้มีพระหนุใหญ่ มีพระวรกายงาม ทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร ทรงเปลื้องมหาชนเสียจากทุกข์.

พระมหามุนีทรงเห็นชนผู้ควรจะบรรลุธรรมแม้ไกลถึงแสนโยชน์ ก็เสด็จเข้าไปหาโดยทันที แล้วทรงยังให้เขาบรรลุธรรม

ในอภิสัมย์ครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ในอภิสัมย์ครั้งที่สอง พระโลกนาถ ทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ.

ในสมัยใด พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในภพเทวดา โปรดเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ สมัยนั้น เป็นอภิสัมย์ครั้งที่สาม.(อภิสัมย์ หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มิผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมมหาศาล)

สาวกสันนิบาต(การประชุมสาวก)ของพระที่ปึงกรศาสดา มี ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ประชุมสาวกแสนโกฏิ.

เมื่อพระชินเจ้า ประทับในที่สัจจ ฌ ภูเขานารทภูฏีก ภิกษุร้อยโกฏิเป็นพระ
ชีณาสพปราศจากมลทิน ก็ประชุมกัน

สมัยใด พระมหาวิระมหายานีทรงปวารณาพรรษา พร้อมด้วยภิกษุเก้าหมื่นโกฏิ
ณ ภูเขาสัทธสนะ. สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง ถึงฝั่งอภิญญา ๕ ได้จาริกไปใน
อากาศ.

ธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์หนึ่งหมื่น สองหมื่น ส่วน
การตรัสรู้โดยจำนวนหนึ่งคน สองคน ไม่สามารถนับคณาได้.

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปิงกร อันบริสุทธิดีแล้ว แผลไปกว้างขวาง คน
เป็นอันมากรู้จักกัน สำเร็จแล้ว เจริญแล้วในครั้งนั้น.

ภิกษุสี่แสนรูป มีอภิญญา ๖ มีฤทธิ์มากแวดล้อมพระศพลที่ปิงกร ผู้รู้แจ้งโลก
ทุกเมื่อ.

สมัยนั้น ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นเสขะยังไม่บรรลุพระอรหัต ละภพมนุษย์ไป
ภิกษุเหล่านั้น ย่อมถูกครหา.(หมายความว่า ภิกษุในยุคนั้นย่อมละอายุที่จะตายลงทั้ง
ที่ยังไม่สิ้นกิเลส ย่อมจะตั้งใจพยายามทำความ پاکเพียรเพื่อให้สำเร็จอรหัตต์ ก่อนที่
จะสิ้นชีวิต)

ปาพจน์คือพระศาสนา อันพระอรหัตต์ผู้คงที่ ผู้เป็นชีณาสพ ไร้มลทิน ทำให้บาน
เต็มที่แล้ว ย่อมมั่งคั่งงามทุกเมื่อ.

พระที่ปิงกรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่ารัมมวดี พระชนกเป็นกษัตริย์พระนาม
ว่า พระเจ้าสุทเวะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุเมธา.

พระชินเจ้า ทรงครอบครองขรรษาวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง คือ
หังสา โกญจา และมยุรา

ทรงมีพระสนมনারีสามแสนนาง ล้วนประดับกายสวยงาม พระมเหสีนั้นพระนาม
ว่าปทุมมา พระราชโอรสพระนามว่า อุษภขันธกุมาร.

พระองค์ทอดพระเนตรเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว เสด็จออกทรงผนวชด้วยพระ
ยานคือ พระยาช้างต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

ครั้นทรงบำเพ็ญเพียรแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ เป็นพระมหายานีที่ปิงกร-

พุทธเจ้าผู้สงบ อันพระพรหมอาราธนาแล้ว.

พระมหาวิระ ชินพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว ประทับอยู่ ณ นันทาราม ประทับนั่งที่ดวงไม้ซีก ทรงกระทำการทรมานเดียรฉัตรแล้ว.(ทรมาน หมายถึง สอน ให้ละพยศ ละความดี เพื่อประโยชน์ในการรับโอวาทธรรม)

พระที่ปึงกรศาสดา ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่า สุมังคละ และติสสะ มีพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า สาเกตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่า นันทาและสุนันทา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นเลียบ.

พระที่ปึงกรศาสดา มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า ตปัสสะและภัลลิกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สิริมาและโสธนา.

พระที่ปึงกรมหามุนี สูง ๘๐ ศอก สง่างามเหมือนต้นไม้ประจำทวีป เหมือนต้นพระยาสาละดอกบานเต็มต้น ฉะนั้น.

พระองค์มีพระรัศมี แผ่ไป ๑๐ โยชน์ โดยรอบ พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น ทรงมีพระชนมายุแสนปี.

พระองค์ทรงพระชนม์อยู่ถึงเพียงนั้น ทรงยังสัทธรรมให้รุ่งโรจน์ ยังมหาชนให้ข้ามโอฆสงสาร ชื่อว่าทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก รุ่งโรจน์แล้ว ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟลุกโพล่งแล้วก็ดับไป.

พระวรฤทธิ์ด้วย พระยศด้วย ลายจักรรัตนที่พระยุคลบาทด้วย ทั้งปวงก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระชินศาสดาที่ปึงกร ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม.

พระชินสฤปของพระองค์ ณ นันทารามนั้นนั้นแล สูง ๓๖ โยชน์.

พระสฤปบรรจุ บาตร จีวร บริขาร และเครื่องบริโภคของพระศาสดา ตั้งอยู่ ณ โคนโพธิพฤกษ์ในครั้งนั้น สูง ๓ โยชน์.

จบวงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ ๑

พรรณนางค์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ ๑

อุบาสกชาวรัมมนครเหล่านั้น ถวายมหาทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธานแล้ว ก็บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเสวยเสร็จ ชักพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว ด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นอีก ถวายบังคมแล้ว อยากจะฟังอนุโมทนาทาน จึงเข้าไปนั่งใกล้ ๆ ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงทำอนุโมทนาทานไพเราะอย่างยิ่ง จับใจของอุบาสกเหล่านั้นว่า

ธรรมดาทาน ท่านกล่าวว่าเป็นต้นเหตุสำคัญของสุข เป็นต้น ยังกล่าวว่าเป็นที่ตั้งแห่งบันไดทั้งหลายที่ทอดไปสู่พระนิพพาน.

ทานเป็นเครื่องป้องกันของมนุษย์ ทานเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่พึ่งในเบื้องต้น ทานเป็นคติสำคัญของสัตว์ที่ยังข้องอยู่ในความทุกข์.

อันว่าทานนั้น ท่านแสดงว่าเป็นนาวา เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องช่วยข้ามทะเลทุกข์ และทานท่านสรรเสริญว่าเป็นนคร เพราะป้องกันภัย.

ทาน ท่านกล่าวว่าเป็นอสรพิษ เพราะอรรถว่าเข้าใกล้ได้ยาก ทานเป็นดังดอกปทุม เพราะมลทินคือโลภะเป็นต้นฉาบไม่ได้.

ที่พึ่งพาอาศัยของบุรุษ เสมอด้วยทานไม่มีในโลก เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญทาน ด้วยการทำตามอริยาคัย.

นรชนคนใดเล่า ผู้มีปัญญาในโลกนี้ ผู้ยินดีในประโยชน์เกื้อกูล จะไม่พึงให้ทานทั้งหลาย ที่เป็นเหตุแห่งโลกสวรรค์.

นรชนคนใดเล่า ได้ยินว่าทานเป็นแดนเกิดสมบัติในเทวดาทั้งหลาย จะไม่พึงให้ทานอันนำไปถึงซึ่งความสุข ทานเป็นเครื่องยังจิตให้ร่าเริง.

นรชนบำเพ็ญทานแล้ว ก็เป็นผู้อันเทพอัปสรห้อมล้อม อภิรมย์ในันทวัน แห่ส่งสำเร็จสำราญของเทวดาตลอดกาลนาน.

ผู้ให้ย่อมได้ปีติอันโอฬาร ย่อมประสบความเคารพในโลกนี้ ผู้ให้ย่อมประสบเกียรติเป็นอันมาก ผู้ให้ย่อมเป็นผู้อันมหาชนไว้วางใจ.

นรชนนั้นให้ทานแล้ว ย่อมถึงความมั่งคั่งแห่งโภคะ และมีอายุยืน ย่อมได้ความ

มีเสียงไพเราะและรูปสวยอยู่ในวิมานทั้งหลาย ที่นกยูงอันน่าชื่นชมนานาชนิดร้องระงมเล่นกับเทวดาทั้งหลายในสวรรค์.

ทานเป็นสมบัติที่ไม่เป็นอันตรายจากภัยทั้งหลาย คือโจรภัย อริภัย ราชภัย อุทกภัย และอัคคีภัย ทานนั้น ย่อมทำให้บรรลุถึงสาวกญาณภูมิ ปัจเจกพุทธภูมิ ตลอดจนถึงพุทธภูมิ.

ครั้นเมื่อทรงทำอนุโมทนาทาน ประกาศอันสงส์แห่งทาน โดยนัยดังกล่าวมาอย่างนี้เป็นต้นแล้ว ก็ตรัสศีลกถา ในลำดับต่อจากทานนั้น ทรงดำริว่าศีลนั้น ย่อมเป็นมูลแห่งสมบัติ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ศีลเป็นต้นเหตุสำคัญของสุขทั้งหลาย ผู้มีศีลโดยปกติย่อมไปสู่ไตรปิฎก(สวรรค์ชั้นดาวดึงส์) ศีลเป็นเครื่องป้องกัน เครื่องเร้น เครื่องพักพิงของผู้เข้าถึงสังสารวัฏ.

ก็ที่พึงพาอาศัยของชนทั้งหลายในโลกนี้หรือในโลกหน้า อย่างอื่นอย่างใด ที่จะเสมอด้วยศีลนั้น จักมีแต่ที่ไหน

ศีลเป็นฐาน เป็นที่ตั้งอันสำคัญของคุณทั้งหลาย เหมือนดังแผ่นดิน ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งสิ่งที่อยู่กับที่และสิ่งที่เคลื่อนที่ได้(อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์) ฉะนั้น.

ได้สดับว่า ศีลเท่านั้นเป็นกรรมดี ศีลยอดเยี่ยมในโลก ผู้มีศีลนั้น บัณฑิตย่อมเรียกว่า ผู้ประพฤติดชอบในธรรมจริยาของพระอริยะ.

เครื่องประดับที่เสมอด้วยเครื่องประดับคือศีลย่อมไม่มี, กลิ่นที่เสมอด้วยกลิ่นคือศีลย่อมไม่มี, เครื่องชำระมลทินคือกิเลสที่จะเสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, เครื่องระงับความเร่าร้อนที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี. เครื่องยังให้มีเกียรติที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, บันไดขึ้นสู่สวรรค์ที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี, ประตู่ในการเข้าไปยังนครคือพระนิพพาน ที่เสมอด้วยศีลย่อมไม่มี เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

พระราชาทันทั้งหลาย ทรงประดับด้วยแก้วมุกดาและแก้วมณี ยังงามไม่เทียบนักพรตทั้งหลาย ผู้ประดับด้วยเครื่องประดับคือศีลแล้วย่อมงามสง่าอยู่.

กลิ่นที่หอมตลอดกาลไปทั้งตามลมและทวนลม ที่เสมอด้วยกลิ่นคือศีล จักมีแต่ที่ไหนเล่า.

กลิ่นดอกไม้ไม่หอมทวนลม หรือกลิ่นจันทน์ กฤษณามะลิ ก็ไม่หอมทวนลม ส่วน

กลิ่นของสัตบุรุษย่อมหอมทวนลม สัตบุรุษย่อมหอมไปทุกทิศ.(หมายถึงกิตติศัพท์อัน
ดีงามย่อมแพร่กระจายไปทุกทิศ)

ในบรรดากลิ่นของคันธชาติ(เครื่องหอม)เหล่านี้ คือ จันทน์ กฤษณา อูบล มะลิ
เป็นต้น กลิ่นหอมของศีลนั้นยอดเยี่ยมกว่า.

มหานที คือ คงคา ยมuna สรรภู อจิรวดี มหิ ไม่สามารถชำระมลทินของสัตว์ทั้ง
หลายในโลกนี้ แต่น้ำคือศีล ชำระมลทินของสัตว์ทั้งหลายได้.

ลมเจือปนระบับความเร่าร้อน(ภายใน)ของสัตว์ทั้งหลายไม่ได้ แม้จันทน์เหลือง
ก็ยังระบับไม่ได้ แก้วมุกดา也不行 รัตมีจันทร์าก็ไม่ได้ แต่อรียกัณตศีลที่บุคคลรักษา
ดีแล้วนี้ มีความเยือกเย็นอย่างยิ่ง ย่อมระบับความเร่าร้อนกระวนกระวายนั้นได้

ศีลของผู้มีศีล ย่อมกำจัดภัยมีการติเตียนตนเองเป็นต้น ได้ทุกเมื่อ และก่อให้เกิด
เกียรติและความสำเร็จทุกเมื่อ.

สิ่งอื่นซึ่งเป็นบันไดขึ้นสวรรค์ที่เสมอด้วยศีลจักมีแต่ที่ไหน ก็หรือว่าสิ่งอื่นที่จะ
เป็นประตูเพื่อเข้าไปยังมหานครคือพระนิพพานอันเสมอด้วยศีลจักมีแต่ที่ไหนเล่า.

ท่านทั้งหลาย จงรู้อันสงสยอันยอดเยี่ยมของศีล ซึ่งเป็นมูลแห่งคุณทั้งหลาย
กำจัดกำลังแห่งโทษทั้งหลาย ดังกล่าวมานี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอันสงสยแห่งศีลอย่างนี้แล้ว เพื่อทรงแสดง
ว่า อาศัยศีลนี้ย่อมได้สวรรค์นี้ จึงตรัสสักคกถา(ถ้อยคำพรรณนาถึงสวรรค์)ในลำดับต่อ
จากศีลนั้น ธรรมดาสวรรค์นี้ นำปรารถนา นำใคร นำชอบใจ มีแต่สุขส่วนเดียว เทวดา
ทั้งหลายย่อมได้การรื่นเริงในสวรรค์นั้นเป็นนิตย์ ได้สมบัติทั้งหลายเป็นนิตย์ เหล่า
เทวดาชั้นจาตุมหาราช ย่อมได้สุขทิพย์ สมบัติทิพย์ตลอดเก้าล้านปี เทวดาชั้นดาวดึงส์
ได้สามโกฏิหกล้านปี ไตรภวประกอบด้วยคุณแห่งสวรรค์ดังกล่าวมานี้เป็นต้น

ครั้นทรงประเล้าประโลมด้วยสักคกถาอย่างนี้แล้ว ก็ทรงประกาศกามาที่นวกถา
คือ แสดงโทษอันต่ำทราม และมลทินความเศร้าหมองแห่งกามทั้งหลาย

จากนั้นแสดงอันสงสยในเนกขัมมะว่า สวรรค์แม้นี้ก็ไม่ใช่ยัง ไม่ยั่งยืน ไม่ควร
ทำความยินดีทำความพอใจในสวรรค์นั้น พึงยินดีในการออกจากกาม ยินดีในการสละ
ละกาม มุ่งต่อการประพฤติดุชฎา ยินดีในเนกขัมมะ การออกบวช

หลังจากแสดงอนุพุพิกถา ๕ ประการ คือแสดงถึง ทาน ศีล สวรรค์ โทษของ
กาม และคุณแห่งการออกจากกาม พระศาสดาจะทรงแสดงอริยสัจ ๔ อันเป็นอมต-
ธรรม

ครั้นทรงแสดงธรรมแก่มหาชนนั้นอย่างนี้แล้ว ยังให้บางพวกตั้งอยู่ในสภาวะ บาง
พวกในศีล ๕ บางพวกในโศดาปัตติผล บางพวกในสภิกาคามีผล บางพวกในอนาคา-
มีผล บางพวกในผลแม้ทั้ง ๔ บางพวกในวิชา ๓ บางพวกในอภิญญา ๖ บางพวกใน
สมาบัติ ๘ ลุกจากอาสนะแล้ว เสด็จออกจากรัชมนคร เข้าไปยังสุทิสสนะมหาวิหารนั้น
แล ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น อุบาสกชาวรัชมนครเหล่านั้น ให้พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์เสวย
แล้ว ก็ถึงพระที่ปึงกรศาสดาพระองค์นี้เป็นสภาวะ.

พระตถาคตทรงยังบางคนให้ตั้งอยู่ในสรวณคณัน บางคนในศีล ๕ บางคนในศีล
๑๐.

พระองค์ประทานสามัญญผล ๔ อันสูงสุดแก่บางคน ประทานปฏิสัมภิกา ในธรรม
ที่ไม่มีธรรมอื่นเสมอแก่บางคน.

พระนราสภประทานสมาบัติ ๘ อันประเสริฐแก่บางคน ทรงประทานวิชา ๓
อภิญญา ๖ แก่บางคน.

พระมหารุณี ทรงสั่งสอนหมู่ชน ด้วยนัยนั้น เพราะพระโอวาทนั้น ศาสนาของ
พระโลกนาถจึงได้แผ่ไปอย่างกว้างขวาง.

พระพุทธรเจ้าพระนามว่าที่ปึงกร ผู้มีพระหนุใหญ่ มีพระวรกายงาม ทรงยังชน
เป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร ทรงเปลื้องมหาชนเสียจากทุกข์.

พระมหารุณี เมื่อทรงเห็นชนผู้ควรตรัสรู้(หมายถึงเห็นด้วยพระญาณ) แม้ไกล
ถึงแสนโยชน์ ก็มีพระมหากกรุณาเสด็จเข้าไปหาในทันใด กระทำเขาให้บรรลุมรรค.

ปูจณา ที่เรียกว่าสรวณนั้น คืออะไร

อธิบายว่า คือพระรัตนตรัย

ก็พระรัตนตรัยนั้น ท่านกล่าวว่า เป็นสภาวะ เพราะว่า สามารถกำจัดซึ่ง ภัย ความ
หวาดกลัว ทุกข์ ทุกคติ ความเศร้าหมอง ก็ด้วยสรวณคณันนั้นนั่นแหละ

สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์(ไปเกิดเป็นเทวดา).

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์.

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ชนเหล่านั้น จักไม่ไปอบายภูมิ ละกายมมนุษย์ไปแล้ว จักยังกายทิพย์ให้บริบูรณ์.

จิตตูปบาท(สภาวะจิตที่เกิดขึ้น) ที่เป็นไปโดยอาการที่มีพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้า(หมายถึงเป็นที่เคารพ) ชื่อว่า สรณคมน์. บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยสรณคมนั้น ชื่อว่า ผู้ถึงสรณะ.

ได้ยินว่า พระศาสดาที่ปึงกรทรงบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ณ บริเวณโคณโพรพฤกษ์ ในสัปดาห์ที่ ๘ ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุนันทาราม ตามปฎิญาที่ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงยังเทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี่เป็นอภิสมัยครั้งแรก(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่ผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล).

ต่อมา พระศาสดาทรงทราบว่ พระโอรส ผู้มีลำพระองค์กลมเสมอกัน พระนามว่าอุสสภักขันธะ มีญาณแก่กล้าแล้ว จึงทรงทำพระโอรสนั้นให้เป็นหัวหน้า ทรงแสดงธรรมเช่นเดียวกับราหูโลวาทสุตร ทรงยังเทวดาและมนุษย์ถึงเก้าสิบโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่สอง.

ต่อมา พระศาสดาทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นชีกใหญ่ใกล้ประตูพระนครอมรวดี ทรงทำการเปลื้องมหาชนจากเครื่องผูกพัน อันหมู่เทพห้อมล้อมแล้ว ประทับนั่งเหนือพื้นบัณฑุกัมพลศิลา ซึ่งเย็นอย่างยิ่ง ใกล้โคนต้นปาริฉัตตกะ ในภพดาวดึงส์ อันเป็นภพแผ่ซ่านแห่งความโชติช่วงเหลือเกินดังดวงอาทิตย์ ทรงทำพระนางสุเมธาเทวีพระชนนีของพระองค์ ผู้ให้เกิดปีติแก่หมู่เทพทั้งปวงเป็นหัวหน้า พระศาสดาผู้ทรงเป็นวิสุทธิเทพที่ทรงรู้โลกทั้งปวง เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ ทรงทำดวงประทีป ทรงจำแนกธรรม ทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎก ๗ ปกรณ์ อันทำความบริสุทธิ์แห่งความรู้ อันสุขุมลุ่มลึกอย่างยิ่ง กระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง ยังเทวดาเก้าหมื่นโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่สาม ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ในอภิสัมัยครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ในอภิสัมัยครั้งที่สอง พระโลกนาถทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ.

ในสมัยใด พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในภพเทวดา โปรดเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ สมัยนั้นเป็นอภิสัมัยครั้งที่สาม.

การประชุมสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกรมี ๓ ครั้ง

ครั้งแรกประชุมเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ ณ สุนันทาราม

สมัยต่อ ๆ มา พระทศพล อันภิกษุสี่แสนรูปแวดล้อม ทรงทำการอนุเคราะห์มหาชน ตามลำดับ ตามนิคมและนคร เสด็จจาริก มาโดยลำดับ ก็ถึงภูเขาลูกที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ชื่อนารทภูฏ มียอดสูงจรดเมฆ มียอดดอบบอลด้วยต้นไม้ที่กำลังออกดอกส่งกลิ่นหอมนานาชาติ มียอดที่แผ่กิ่งก้านนาพันธุ์ทองเกี่ยวกัน อันอมมนุษย์หวนแห่นากลัวอย่างยิ่ง เลื่องลือไปในโลกทั้งปวง ที่มหาชนเช่นสักการะในประเทศแห่งหนึ่ง เขาว่าภูเขาลูกนั้น ยักษ์มีชื่อนารทะหวนแห่น ณ ที่นั้นมหาชนต้องนำมนุษย์มาทำพลี เช่นสังเวทย์ให้แก่ยักษ์ตนนั้นทุก ๆ ปี.

ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกรทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของมหาชน แต่นั้นก็ทรงส่งภิกษุทั้งหลายที่ห้อมล้อมพระองค์ให้จาริกไปทั้งสิ้นทิศ

ส่วนพระองค์นั้น มีพระหฤทัยอันมหากรุณาที่มีกำลังเข้ากำกับแล้ว เสด็จขึ้นภูเขานารทะลูกนั้น แต่ลำพังพระองค์เดียว เพื่อทรงแนะนำยักษ์ตนนั้น. ลำดับนั้น ยักษ์ที่กินมนุษย์เป็นภักขา ไม่เล็งประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ขยันแต่ฆ่าผู้อื่นนั้น ทนการลบล้างไม่ได้ มีใจอันความโกรธครอบงำแล้ว ประสงค์จะให้พระทศพลกลัวแล้วหนีไปเสีย จึงเขย่าภูเขาลูกนั้น เล่ากันว่า ภูเขาลูกนั้น ถูกยักษ์ตนนั้นเขย่า ก็มีอาการเหมือนจะย่อนคืบมาหล่นทับบนกระหม่อมยักษ์ตนนั้นนั้นแหละ เพราะเหตุแห่งอาณูภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ยักษ์ตนนั้นก็กลัว แต่ยังคิดว่า เอาเถิด เราจะใช้ไฟเผาสมณะนี้ แล้วก็บันดาลให้เกิดกองไฟกองใหญ่ที่ดูน่ากลัวยิ่ง ไฟกองนั้นกลับทวนลมหวนมาก่อทุกข์ให้แก่ตนเอง แต่ไม่สามารถจะระคายแม้เพียงชายจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ฝ่ายยักษ์ตรวดดูว่า ไฟไหม้สมณะหรือไม่ไหม้ ก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทศพล เหมือนประทับนั่งเหนือกลีบบัว ที่อยู่บนผิวน้ำเย็นดุจดวงจันทร์ ส่องแสงนวลในฤดูสารททำความยินดีแก่ชนทั้งปวง จึงคิดได้ว่า โอ ! พระสมณะท่านนี้มีอาณูภาพมาก เราทำความพินาศใด ๆ แก่

พระสมณะท่านนี้ ความพินาศนั้น ๆ กลับตกลงเหนือศีรษะเราผู้เดียว แต่ปล่อยพระสมณะท่านนี้ไปเสีย เราก็ไม่มีที่พึ่งที่ซัดกันอย่างอื่น คนทั้งหลายที่พลั้งพลาดบนแผ่นดินยังต้องยันแผ่นดินเท่านั้นจึงลุกขึ้นได้ เอาเถิด จำเราจักถึงพระสมณะท่านนี้แหละเป็นสรณะ.

ดังนั้น ยักษ์ตนนั้นครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงหมอบศีรษะลงแทบเบื้องยุคลบาท ที่ฝ่าพระบาทประดับด้วยลายจักรของพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สำนึกผิดในความล่วงเกิน ขออุทิศโทษพระเจ้าข้า แล้วได้ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสรณะ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสอนุပ္พพิกาโปรดยักษ์ตนนั้น จบเทศนา ยักษ์ตนนั้นก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พร้อมด้วยยักษ์บริวารหนึ่งหมื่น.

ได้ยินว่า พอดีในวันนั้น มนุษย์สี่ทั้งชมพูทวีปแต่ละหมู่บ้าน ได้นำบุรุษหมู่บ้านละหนึ่งคนมาเพื่อพลีกรรมเช่นสังเวทยักษ์ตนนั้น และนำสิ่งอื่น ๆ มีงา ข้าวสาร ถั่วพุด ถั่วเขียว และถั่วเหลือง เป็นอันมาก และยังมีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อยอีกด้วย. ขณะนั้น ยักษ์ตนนั้นก็ให้ของทั้งหมดที่นำมาวันนั้นคืนแก่ชนเหล่านั้น แล้วมอบมนุษย์ที่เขานำมาเพื่อพลีสังเวยเหล่านั้น ถวายแก่พระศตพล.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงให้มนุษย์เหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา และภายใน ๗ วันเท่านั้น ก็ทรงให้เขาเหล่านั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตต์ทั้งหมด ประทับท่ามกลางภิกษุร้อยโกฏิ ทรงยกโอวาทปาติโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมอันประกอบด้วยองค์ ๔ ณ วันเพ็ญมาฆปุรณมี ประกอบด้วยองค์ ๔ นั่นคือ ทุกรูปเป็นเอหิภิกขุ, ทุกรูปได้อภิญญา ๖, ทุกรูปมิได้นัดหมายกัน ล้วนมาเอง, และเป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ ชื่อว่าม็องค์ ๔ นี่เป็นสันนิบาต การประชุมครั้งที่ ๒.

ก็ครั้งใด พระทีปังกรผู้นำโลก เสด็จจำพรรษา ณ ภูเขาชื่อสุทฺธสสะ ได้ยินว่า ครั้งนั้น มนุษย์ชาวชมพูทวีปจัดงานมหรสพกัน ณ ยอดเขา ทุก ๆ ปี เล่ากันว่า มนุษย์ที่ประชุมในงานมหรสพนั้น พบพระศตพลแล้วก็ฟังธรรมกถา เลื่อมใสในธรรมกถานั้น ก็พากันบวช ในวันมหาปวารณา พระศาสดาตรัสวิปัสสนากถา ที่เหมาะแก่อหยาตย์ของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นฟังวิปัสสนากถานั้นอยู่ พิจารณาสังขารแล้วบรรลุพระอรหัตต์ โดยลำดับวิปัสสนาและโดยลำดับมรรคทุกรูป. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงปวารณาพร้อมด้วยภิกษุเก้าหมื่นโกฏิ. นี่เป็นการประชุม ครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น เรา(ท่านสุเมธดาบส)เป็นขงฺกิล มีตบะสูง ถึงฝั่งในอภิญญา ๕ จาริกไปในอากาศ.

ได้ยืมว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกรทรงแสดงธรรม ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรมก็ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นและสองหมื่น ส่วนการบรรลุธรรมที่นับโดยจำนวนหนึ่งคน สองคน สาม และสี่คนเป็นต้นนั้น ไม่อาจจะนับคณาได้ เพราะฉะนั้น ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร จึงแผ่ไปกว้างขวาง มีคนรู้จักกันมาก

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร อันพระองค์ทรงชำระบริสุทธิ์ดีแล้ว แผ่ไปกว้างขวาง คนเป็นอันมากรู้จักกัน สำเร็จแล้ว เจริญแล้วในครั้งนั้น.

ได้ยืมว่า ภิกษุผู้มีภิกขุญา ๖ มีฤทธิ์มาก สีแสนรูป แวดล้อมพระที่ปึงกรศาสดาอยู่ทุกเวลา

สมัยนั้น ภิกษุเหล่าใดเป็นเสกขะ ทำกาลกิริยา [มรณภาพ] ภิกษุเหล่านั้นย่อมถูกครหา (หมายความว่า ภิกษุในยุคนั้นย่อมละอายที่จะตายลงทั้งที่ยังไม่สิ้นกิเลส ย่อมพยายามทำความ پاکเพียรเพื่อให้สำเร็จอรหัตต์ ก่อนที่จะสิ้นชีวิต) ภิกษุแทบทั้งหมดล้วนพระชีณาสพแล้วจึงปรินิพพาน เพราะฉะนั้นแล ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงบานเต็มที สำเร็จด้วยดี งดงามเหลือเกินด้วยภิกษุชีณาสพทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกรพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่ารัมมวดี มีพระชนกเป็นกษัตริย์ พระนามว่าพระเจ้าสุทโธ พระชนนีเป็นพระเทวีพระนามว่า พระนาง-สุเมธา มีพระอัครสาวกคู่ ชื่อสุมังคละ และ ติสสะ มีพระอุปัฏฐากชื่อสาครตะ มีพระอัครสาวิกาคู่ ชื่อนันทา และสุนันทา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น คือ ต้นเลียบ. พระองค์สูง ๘๐ ศอก พระชนมายุแสนปี.

ถ้าจะถามว่า ในการแสดงนรกเกิดเป็นต้นเหล่านี้มีประโยชน์อะไร ขอชี้แจงดังนี้

คือว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ไม่พึงปรากฏพระนรกเกิด ไม่พึงปรากฏพระชนก ไม่พึงปรากฏพระชนนีไซ้ ชนทั้งหลายจักเข้าใจว่า พระองค์มิใช่มนุษย์ เพราะว่าพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ไม่ปรากฏพระนรกเกิด พระชนก พระชนนี. ชนทั้งหลาย เมื่อสำคัญว่า “ผู้นี้เห็นจะเป็นเทพ สักกะ ยักษ์ มาร หรือพรหม ปาฏิหาริย์เช่นนี้แม้ของเทวดาทั้งหลายไม่อัศจรรย์” ก็จะไม่พึงสำคัญในพระดำรัสว่า ควรฟังควรเชื่อถือ แต่นั้น การตรัสรู้ธรรมก็จะมี ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าก็ไร้ประโยชน์ พระศาสนาก็จะไม่นำสัตว์ออกจากทุกข์ เพราะฉะนั้น จึงควรแสดงพระนามของพระชนกพระชนนี และนรกเกิด เป็นต้น ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระที่ปึงกรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่ารัมมวดี พระชนกพระนามพระเจ้าสุทโธ

พระชนนีพระนามพระนางสุเมธา.

พระพิชิตมารทรงครอบครองอาคารสถาน(ทรงเพศฆราวาส)อยู่หนึ่งปี ทรงมีปราสาทอันอุดม ๓ หลัง ชื่อว่า หังสาปราสาท โกญจาปราสาท และมยุราปราสาท.

มีสนมনারี ๓ แสนนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่า ปทุมา พระโอรสพระนามว่า อัสภักขันธกุมาร.

พระชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว ออกผนวชด้วยคชยานคือ พระยาช้างต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

ครั้นทรงบำเพ็ญเพียรแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ

พระมหามุนีที่ปึงกร มหาวีรเจ้าอันพรหมทูลอารามแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร เมื่อประทับอยู่ที่นั่นทราวม

ทรงปราบปรามเดียรฉัตร(กระต่ายมกปาฏิหาริย์) เมื่อประทับนั่งที่ควงไม้ซีก.

พระที่ปึงกรศาสดา ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่าสุมังคะ และติสสะ มีพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า สาคตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่านันทาและสุนันทา ต้นไม้ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่าต้นเลียบ.

พระที่ปึงกรศาสดา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า ตปัสสะและภัลลิกะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่าสิริมาและโสณา.

พระที่ปึงกรมหามุนี สูง ๘๐ ศอก สง่างามเหมือนต้นไม้ประจำทวีป เหมือนต้นพระยาสาละออกดอกบานเต็มต้น.พระองค์มีพระรัศมี แผ่ไป ๑๐ โยชน์ โดยรอบ

พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น มีพระชนมายุแสนปี พระองค์พระชนม์มียืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร

พระองค์ทั้งพระสาวก รุ่งโรจน์แล้ว ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟโพลงแล้วก็ดับไป.

พระวรฤทธิ์ด้วย พระยศด้วย ลายจักรรัตนชาติพระยุคลบาทด้วย(การกล่าวถึงลายที่พระบาทนั้นก็เป็นการกล่าวถึงพระวรกายของพระองค์นั้นแล แต่เป็นโวหารที่

แสดงความเคารพอย่างสูง จึงอ้างถึงลายพระบาท เหมือนคำที่กล่าวว่า ใต้ฝ่าละออง
ธุลีพระบาทนั้นแล เป็นโอรสที่แสดงความเคารพอย่างสูง) ทั้งนี้ก็อันตรายกันไปสิ้น
สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระที่ปึงกรชินศาสดา เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปของพระชินเจ้า
พระองค์นั้น ที่นันทาราม สูง ๓๖ โยชน์.

พระสถูปบรรจุบาตร จีวร บริหารและเครื่องบริโภคของพระศาสดาประดิษฐาน
อยู่ที่โคนโพธิพฤกษ์ ในกาลนั้นสูง ๓ โยชน์.

ท่านสาธุชนผู้สดับฟังทราบว่ ในการแสดงคัมภีร์พุทธวงศ์นี้ ก็พระพุทธเจ้าทุก
พระองค์มี เวมัตตะ คือความแตกต่างกัน ๕ อย่างคือ ๑. อายุเวมัตตะ ๒. ปมาณเวมัต-
ตะ ๓. กุลเวมัตตะ ๔. ปธานเวมัตตะ ๕. รัสมิเวมัตตะ.

จักอธิบายบรรดาเวมัตตะ ๕ นั้น

ชื่อว่า อายุเวมัตตะ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระชนมายุยืน บางพระองค์
มีพระชนมายุน้อย จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร มีพระชนมายุประมาณ
แสนปี พระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา มีพระชนมายุประมาณร้อยปี.

ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ จริง
อย่างนั้น พระพุทธเจ้าที่ปึงกรมีขนาดสูงประมาณ ๘๐ ศอก ส่วนพระผู้มีพระภาค
เจ้าของเราสูงประมาณ ๑๘ ศอก.

ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ได้แก่ บางพระองค์ประสูติในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์
ประสูติในตระกูลพราหมณ์ จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าที่ปึงกรเป็นต้นประสูติในตระกูล
กษัตริย์ พระพุทธเจ้ากกุสันธะพระพุทธโกนาคมะและพระพุทธกัสสปะประสูติใน
ตระกูลพราหมณ์.(ในอนาคตกาลพระพุทธเมตไตรยก็จะประสูติในตระกูลพราหมณ์ด้วย
เหมือนกัน)

ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ ได้แก่ บางพระองค์ ทรงบำเพ็ญเพียรชั่วนิรันดร์
เท่านั้นเช่นพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ(เจ็ดวัน) บางพระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรเป็นเวลา
นาน เช่นพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา(หกปี).

ชื่อว่า รัสมิเวมัตตะ ได้แก่ รัสมิพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้ามั่งคละแผ่ไป
ตลอดหมื่นโลกธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเพียงวาเดียว.

บรรดาเวมัตตะ ๕ นั้น รัสมิเวมัตตะ ย่อมเนื่องด้วยพระอัยยาศัย พระองค์ใด
ปรารภนาเท่าใด รัสมิพระสรีระของพระองค์นั้น ก็แผ่ไปเท่านั้น. ส่วนพระอัยยาศัยของ
พระมงคลพุทธเจ้าได้มีแล้วว่า “ขอรัสมิจงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ.”

แต่ว่า ย่อมจะไม่มี ความแตกต่างกัน ในการแทงตลอดพระคุณธรรมทั้งหลาย
(พระญาณต่าง ๆ) ของพระพุทธรูปเจ้าทุกพระองค์.

อนึ่ง มีสถานที่ ๔ แห่งที่พระพุทธรูปเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละเว้น. (หมายความว่า
สถานที่ ๔ แห่งนี้ ของพระพุทธรูปเจ้าทุกพระองค์จะเป็นที่เดียวกัน แห่งเดียวกัน รอย
เดียวกัน ตรงจุดเดียวกัน)

โพธิบัลลังก์ที่ตรัสรู้เป็นสถานที่ไม่ทรงละ ย่อมมีในที่แห่งเดียวกันแน่นอน.

สถานที่ประกาศพระธรรมจักรก็ไม่ทรงละ อยู่ในป่าอิสิปตนะ มิคทายวันเท่านั้น.

ในเวลาเสด็จลงจากเทวโลก ไกลประตูลี้กัสนนคร อย่างพระบาทแรกที่เหยียบ
มนุษย์โลกก็ไม่ทรงละ.

สถานที่ขาเดียงทั้งสี่ตั้งอยู่ ที่พระคันธกุฎีในพระเชตวันวิหารก็ไม่ทรงละเหมือน
กัน. แม้พระวิหารก็ไม่ทรงละ แต่พระวิหารนั้นเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง.

อนึ่ง ข้ออื่นอีก ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรามีสหชาติ คือสิ่งที่เกิดร่วมกับพระ
สัมพันธัญญ์โพธิสัตว์ของเรา มี ๗ คือ พระนางพิมพาโยสธราผู้เป็นพระมารดาของพระ
ราहुล พระอานันทเถระ นายฉันนะ พญาม้ากัณฐกะ มหาโพธิพฤกษ์ (ต้นโพธิ์ที่ประทับ
นั่งตรัสรู้) พระกาฬุทายี และขุมทรัพย์ (คือมีขุมทรัพย์ขุมทองปรากฏขึ้น ๔ มุมเมืองใน
เวลาเดียวกันกับที่พระองค์ประสูติ).

ได้ยินว่า โดยดาวนักษัตรในเดือนอาสาฬหะหลังนั้นแล พระมหาบุรุษ ก็เสด็จลง
สู่พระครรภ์พระมารดา เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ณ ประกาศพระธรรมจักร และทรง
แสดงยมกปาฏิหาริย์,

โดยดาวนักษัตรในเดือนวิสาขะ ก็ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

โดยดาวนักษัตรในเดือนมาฆะ พระองค์ทรงมีการประชุมพระสาวก และทรงปลง
อายุสังขาร,

โดยดาวนักษัตรในเดือนอัสสยุชะ (เดือน ๑๑) เสด็จลงจากเทวโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปังกร ดำรงอยู่จนตลอดพระชนมายุ ทรงทำพุทธกิจทุกอย่าง เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตามลำดับ.

ได้ยินว่า ในกัปที่พระทีปังกรทศพลเสด็จอุบัติ ในกัปนั้นแล ได้มีพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ อีก ๓ พระองค์คือ พระตณ्हังกร พระเมธังกร พระสรณังกร ได้เสด็จอุบัติขึ้น ก่อนการเสด็จอุบัติของพระทีปังกร แต่ว่าพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ก่อนนั้นไม่ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ของเรา จนกระทั่งพระโพธิสัตว์ได้มาเสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบสจึงได้รับพยากรณ์ในสำนักของพระทีปังกร เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์เหล่านั้น จึงไม่ได้แสดงไว้ในรายละเอียดแห่งพุทธวงศ์ของพระองค์.

แต่เพื่อแสดงพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ที่เสด็จอุบัติแล้ว ตั้งแต่ต้นกัปนั้น ในอรรถกถา ท่านจึงได้ประมวลมาดังนี้

พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดของสัตว์สองเท้า คือ พระตณ्हังกร พระเมธังกร พระสรณังกร พระทีปังกร พระโกณฑัญญะ.

พระมุนี คือพระมังคละ พระสมณะ พระเรวตะ พระโสภิตะ พระอนิมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ.

พระผู้มียศใหญ่ ผู้นำโลก คือ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ.

พระสัมพุทธเจ้าผู้นำ คือพระติสสะ พระมุสสะ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ.

พระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นได้มีมาแล้ว ทรงปราศจากราคะ มีพระหฤทัยมั่นคง เสด็จอุบัติแล้ว ก็ทรงบรรเทาความมืดอย่างใหญ่ ดังดวงอาทิตย์ พระองค์กับทั้งพระสาวก ก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ดังกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

จบ พรรณนาวงศ์พระทีปังกรพุทธเจ้า

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อมรรตถวิลาลี

๒. วงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า

[๓] ต่อจากสมัยพระที่บังกรพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกณฑัญญะ ผู้นำโลก ผู้มีพระเดชไม่มีที่สุด มีพระยศนับไม่ได้ ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ หาผู้กระหนกระทั้งไต่ยาก.

พระองค์ทรงมีพระชนดิเปรียบด้วยแผ่นพื้นพระธรณี ทรงมีศีล เปรียบด้วยสาคร ทรงมีสมาธิเปรียบด้วยขุนเขาพระเมรุ ทรงมีพระญาณเปรียบด้วยท้องนภาภาค.

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฃงค์ และมรรคสัจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง.

เมื่อพระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. (ธรรมาภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรม ครั้งที่ผู้มีบรรลุธรรมจำนวนมากมายมहाศาล)

เมื่อทรงแสดงธรรมต่อจากนั้น ในสมาคมของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ.

สมัยเมื่อทรงชมพวกเดียรฉิยแสดงธรรม ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทรงมีสันนิบาต ประชุมพระชีณาสพ ผู้ไร้มลทิน ผู้คงที่ ๓ ครั้ง.

คือครั้งที่ ๑ เป็นการประชุมพระชีณาสพจำนวนแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ จำนวนเก้าหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๓ จำนวนแปดหมื่นโกฏิ.

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า วิชิตาวี ครอบครองอิสราธิปัตย์เหนือปฐพี มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต.

เราเลียงพระชีณาสพจำนวนแสนโกฏิ ผู้ไร้มลทิน ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ พร้อมด้วยพระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะเลิศแห่งโลก ให้อัมมหน้าสำราญด้วยอาหารอัน

ประณีต.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า จักเป็นพระพุทธรูปเจ้าในภพที่หาประมาณมิได้นับแต่ภพนี้.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรม์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินะเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมช ปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้อง ประบมื่อ รื่นเริง ประคองอัญชลี

นมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้น พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราสดับพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น เมื่อจะยังประโยชน์นั้นนั้นแลให้สำเร็จ จึงได้ถวายราชสมบัติอันยิ่งใหญ่ แต่พระชินเจ้า ครั้นถวายราชสมบัติอันยิ่งใหญ่แล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวัคสัตตศาสนาทั้งหมด ทำพระศาสนาของพระชินเจ้าให้ดังงาม.

เราอยู่ในพระศาสนานั้น ไม่ประมาทในอิริยาบถนั่ง ยืน และ เดิน ถึงฝั่งแห่งอภิญญาแล้ว ก็ไปสู่พรหมโลก.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุนยิ่งใหญ่ มีพระนคร ชื่อว่า รัมมวดี พระชนกพระนามว่าพระเจ้าสุนันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมีนปี ทรงมีปราสาทอย่างยอดเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า รุจิปราสาท สุรุจิปราสาท สุกปราสาท มีพระสนมনারีสามแสนนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ.

ทรงเห็นนิมิตทั้ง ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือรถทรง พระชินเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระโกณฑัญญะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้าผู้สงบ อันพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทพยดาทั้งหลาย ณ มหาวัน.

ทรงมีคู่อัครสาวก ชื่อพระภักทะและพระสุภักทะ พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุนยิ่งใหญ่ ทรงมีพระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า อนุรุธะ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุนยิ่งใหญ่ มีคู่อัครสาวิกา ชื่อพระติสสาและพระอุปติสสา.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีต้นไม้มันเป็นที่ตรัสรู้ ชื่อ สาละกัลยาณี [ต้นขานาง]

ทรงมีอัครอุปฐาก ชื่อ โสณะ และอุปโสณะ มีอัครอุปฐายิกา ชื่อ นันทา และสิริมา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก ทรงสง่างามเหมือนดวงจันทร์ รุ่งโรจน์ ประหนึ่งดวงอาทิตย์เที่ยงวัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

แผ่นดินถึงดงามด้วยพระชินาสพผู้ไร้มลทิน เหมือนดังท้องนภาภาศที่งามด้วยหมู่ดาว พระองค์ถึงดงามเหมือนอย่างนั้น.

พระอรหันต์เหล่านั้น หาประมาณมิได้ ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ยากที่จะมีผู้เข้าไปหา พระผู้มียศใหญ่เหล่านั้น แสดงอิทธิปาฏิหาริย์แล้วก็นิพพานเหมือนสายฟ้าแลบ.

พระวรฤทธิ์ของพระชินเจ้าไม่มีอะไรเทียบได้ พระสมาธิอันญาณอบรมแล้ว ทั้งหมดนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าโดยแน่แท้.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้ทรงพระสิริเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารจันทาราม พระเจดีย์ของพระองค์ในพระวิหารนั้น สูง ๗ โยชน์.

จบวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

พรรณนางค์พระโกณฑัญญพุทธเจ้าที่ ๒

ดังได้سبقมา เมื่อพระผู้มีพระเจ้าที่ปึงกรเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ดำรงอยู่แสนปี. เพราะอันตรธานแห่งพระสาวกทั้งหลายของพระพุทธะและอนุพุทธะแม้ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธาน. ต่อมาภายหลังจากที่ศาสนาของพระที่ปึงกรสิ้นไปแล้ว ล่วงเวลาอีกเนิ่นนาน ผ่านไปหนึ่งอสงไขยกับ พระศาสดาพระนามว่า โกณฑัญญะก็อุบัติในกัปหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมีมาสิบหกอสงไขยแสนกัป อบรมบ่มพระญาณแก่กล้าแล้ว ทรงดำรงอยู่ในอรรถภาพเช่นเดียวกับอรรถภาพของพระเวสสันดร จุตติจากอรรถภาพนั้นแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ดำรงอยู่ในดุสิตนั้น จนตลอดพระชนมายุ ประทานปฏิญาณแก่เทวดาทั้งหลาย จุตติจากดุสิตถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุชาดาเทวี ในราชสกุลของ พระเจ้าสุนันทะ กรุงรัมมวดี. ในขณะที่พระองค์ทรงถือปฏิสนธิ ก็บังเกิดพระปาฏิหาริย์ ๓๒ ประการดังกล่าวไว้ในวงศ์ของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า. พระองค์มีเหล่าเทวดาถวายอารักขา ถ้วนทศมาสก็ประสูติจากพระครรภ์พระมารดา ทรงเป็นยอดของสรรพสัตว์ ป่วยพระพักตร์ทางทิศอุดร เสด็จย่างพระบาทได้ ๗ ก้าว ทรงแลดูทุกทิศ ทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า “ เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ตั้งแต่บัดนี้ ไม่มีการเกิดอีก.”

ต่อ่นั้น ในวันขนานพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น พระประยูรญาติทั้งหลาย ก็ขนานพระนามว่า โกณฑัญญะ ความจริงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงมีพระโคตร เป็นโกณฑัญญโคตร. เขาว่า พระองค์มีปราสาท ๓ หลังนำรีนรมย์อย่างยิ่ง ชื่อว่า รามะปราสาท สุรามะปราสาท สุภะปราสาท.(บางที่ว่า รุจิ สุรุจิ และสุภะ) ทั้ง ๓ หลังนั้น มีสตรีฝ่ายนาฏกะ ผู้ชำนาญการฟ้อนรำ การขับร้องและการบรรเลง ประจำอยู่ถึงสามแสนนาง. พระองค์มีพระมเหสีพระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี.

พระโพธิสัตว์นั้น ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายและนักบวช เสด็จออกอกภิเนษกรรมด้วยรถทรงเทียมม้า ทรงผนวชแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน โกณฑัญญกุมารกำลังผนวชอยู่ คนสิบโกฏิก็บวชตามเสด็จโกณฑัญญกุมารนั้น อันคนเหล่านั้น แวดล้อมแล้ว ก็ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน ณ ดิถีเพ็ญเดือนวิสาขะ ได้เสวยข้าวมธุปายาส อันมีรสอร่อยอย่างยิ่ง ซึ่งธิดาเศรษฐีชื่อว่า ยโสธรา ณ บ้าน สุนันทคาม ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าต้นสาละ ที่ประดับด้วยผลใบอ่อนและหน่อ

เวลาเย็น ทรงละหมุกคณะแล้ว ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ สุนันทะอาชีวก ถวาย มาแล้ว ทรงทำประทักษิณต้นศาลกัลยาณี [ต้นขานาง] ๓ ครั้ง ทรงสำรวจดูทิศบูรพา ทรงทำต้นไม้ที่ตรัสรู้ไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ทรงปลาดหญ้ากว้าง ๕๘ ศอก ทรงนั่งขัดสมาธิ อธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังของมาร ในราตรีปฐมยาม ทรงชำระปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักขุ ในปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจัยการ ทรงออกจากจุดตถุณานที่มีอานาปานสติเป็นอารมณ์ ทรงยังสำรวจในปัญจขันธ์ ก็ทรงเห็นลักษณะทั้งหลายด้วยปัญญาอันสม่าเสมอ โดยอุทกยัพพญาณ ทรงเจริญวิปัสสนาจนถึงโคตรภูญาณ ทรงแทงตลอดมรรคญาณ ๔ ผลญาณ ๔ ปฏิสัมภิกา ๔ ญาณกำหนดกำเนิด ๔ ญาณกำหนดคติ ๕ อสทธารณญาณ ๖ และทรงบรรลุถึงพระพุทธานุภาพทุกคุณทั้งสิ้น ทรงมีความดำริบริบูรณ์แล้ว ประทับนั่ง ณ โคนไม้ที่ตรัสรู้ ทรงเปล่งอุทานอย่างนี้ว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ตีรื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

คติแห่งไฟที่ลุกโพลง ที่ภาชนะสัมฤทธิ์ที่นายช่างตีด้วยพะเนินเหล็กกำจัดแล้ว ก็สงบเย็นลงโดยลำดับ ไม่มีใครรู้คติความไปของมันได้ ฉันทใด คติของพระชินาสพผู้หลุดพ้นโดยชอบ ข้ามเครื่องผูกคือกามโอชะ บรรลุสุขอันไม่หวั่นไหว ก็ไม่มีใครจะรู้คติของท่านได้ ฉันทนั้น.

ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในผลสมาบัติ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาหฺในสัปดาหฺที่ ๘ ทรงอาศัยการอาราธนาของพรหม ทรงใคร่ครวญว่า เราจะแสดงธรรมครั้งแรกแก่ใครเล่าหนอ ก็ได้ทรงเห็นภิกษุ ๑๐ โกฏิ ซึ่งบวชตามพระองค์ว่า กุลบุตรพวกนี้สะสมกุศลมูลไว้ จึงบวชตามเรา ซึ่งกำลังบวช บำเพ็ญเพียรกับเรา บำรุงเรา เอาเถิด เราจะพึงแสดงธรรมแก่กุลบุตรพวกนี้ก่อนใครหมด ครั้นทรงใคร่ครวญอย่างนี้แล้ว ก็ทรงตรวจดูว่า ภิกษุเหล่านั้น บัดนี้อยู่ที่ไหน ก็ทรงเห็นว่าอยู่กันที่เทเววัน กรุงรัมมวดีระยะทาง ๑๘ โยชน์แต่ที่นี้ จึงทรงอันตรธานจากโคนโพธิพฤกษ์ไปปรากฏที่เทเววันเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

สมัยนั้น ภิกษุสิบโกฏิเหล่านั้นอาศัยกรุงรัมมวดีอยู่ที่เทเววัน. ก็แลเห็นพระทศพล

ทรงพุทธานุมาแต่ไกล พวกเขามีใจผ่องใสรับเสด็จ รับบาตรจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปูลาดพุทธานุมาทำความเคารพ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งแวดล้อม ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง. ณ ที่นั้นพระโกณฑัญญะทศพล อันหมุ่มนี้แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธานุมาอันรุ่งโรจน์ ประดุจท้าวสหกันยานอันหมุ่มเทพชั้นไตรทศแวดล้อม ประดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารทที่โคจร ณ พื้นนภากาศอันไร้มลทิน ประดุจดวงจันทร์เพ็ญ อันหมุ่มดาวแวดล้อม. ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร มีปริวัฏ ๓ อาการ ๑๒ อันยอดเยี่ยม ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงแสดงแล้ว แก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงยังเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ มีภิกษุสิบโกฏิเป็นประธานให้ดื่มอมฤตธรรม. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

ภายหลังสมัยพระที่ปึงกรพุทธานุมา พระพุทธานุมาพระนามว่าโกณฑัญญะผู้นำโลกผู้มีพระเดชไม่มีที่สุด ผู้มีบริวารยศกำหนดไม่ได้ มีพระคุณประมาณมิได้ หาผู้กระทบกระทั่งได้ยาก

พระองค์ทรงมีพระขันตูปมาดังแผ่นธรณี มีพระศีลคุณอุปมาดังสาคร มีพระสมาธิอุปมาดังเขาพระสุเมรุ มีพระญาณอุปมาดังท้องนภากาศ.

พระพุทธเจ้า ทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และมรรคสัจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทุกเมื่อ.

เมื่อพระโกณฑัญญะพุทธานุมา ผู้นำโลกทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสัมมการตรัสรู้ธรรมครั้งแรกก็ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ.

(อภิสัมมการ หมายถึง การแสดงธรรมครั้งแรกที่มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมมหาศาล)

ที่บอกว่า มีพระเดชไม่มีที่สุด ก็ด้วยเดชแห่งพระศีลคุณ พระญาณและบุญ. เบื้องต่ำแต่เอวเจี เบื้องบนถึงภวคคพรหม เบื้องขวาง โลกธาตุอันไม่มีที่สุด ในระหว่างนี้ แม้บุคคลผู้หนึ่ง ชื่อว่าเป็นผู้สามารถที่จะยื่นจ้องมองพระพักตร์ของพระองค์โดยไม่สะทกสะท้านไม่มีเลย ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า มีพระเดชไม่มีที่สุด.

ส่วนคำว่า มีบริวารยศกำหนดไม่ได้นั้น จริงอยู่ แสนปีของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตลอดจนถึงสมัยเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในระหว่างนี้ จำนวนภิกษุบริษัทกำหนดไม่ได้เลย.

บทว่า มีพระคุณประมาณมิได้ ได้แก่ ผู้ประมาณมิได้ โดยปริมาณหมู่แห่งคุณ

เหตุนี้จึงกล่าวว่า มีพระคุณหาประมาณมิได้ เหมือนอย่างที่เราได้

ถ้าแม้ว่าพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จะพึงตรัสสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยไม่ตรัสเรื่องอื่นเลย แม้ตลอดเวลาทั้งปวง. กาลเวลากัปหนึ่งซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานแสนนาน ก็คงจะพึงสิ้นไป แต่การสรรเสริญพระคุณของพระตถาคต ยังหาได้จบสิ้นลงไปไม่ได้.

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงเรียกว่า มีพระคุณหาประมาณมิได้ เพราะทรงมีหมู่แห่งพระคุณที่ไม่มีประมาณ.

บทว่า ยากที่ผู้ใดจะเข้าเฝ้า อธิบายว่า ผู้ที่จะได้ประสบพบเจอพระพุทธเจ้า ต้องได้เคยสร้างบุญกุศลมามากมาย มิเช่นนั้นจะไม่มีโอกาสประสบพบเจอพระองค์ หรือได้พบเจอพระองค์ก็จะมีวาสนาที่จะเลื่อมใสเคารพบูชาพระองค์ เพราะเหตุที่ว่าบุคคลผู้นั้นไม่มีบุญ

บทว่า มีพระขันติอุปมาดังแผ่นดิน เพราะไม่ทรงหวั่นไหวด้วยอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ เช่น มีลาภและไม่มีลาภเป็นต้น เหมือนมหาปฐพีอันหนาถึงสองแสนสี่หมื่นโยชน์ ไม่ไหวด้วยลมปกติ ฉะนั้น.

บทว่า มีพระศีลคุณอุปมาดังสาคร ได้แก่ ทรงเสมอด้วยสาคร เพราะไม่ทรงละเมิดขอบเขตด้วยศีลสังวร จริ่งดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาสมุทร ย่อมไม่ล้นฝั่ง ดังนี้.

บทว่า มีพระสมาธิอุปมาดังเขาพระสุเมรุ ได้แก่ ทรงเป็นผู้เสมอนด้วยขุนเขาพระสุเมรุ เพราะไม่มีความหวั่นไหวอันจะเกิดแต่ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อสมาธิ หรือว่ามีพระสรีระมั่นคง เหมือนดังขุนเขาพระสุเมรุ.

ในบทว่า มีพระญาณอุปมาดังท้องนภาภาคนี้ ท่านทำอุปมาด้วยอากาศที่ไม่มีที่สุด เพราะพระญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่มีที่สุด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส อนันตะ ไม่มีที่สุดไว้ ๔ อย่าง เหมือนอย่างที่เราได้

หมุ่สัตว์ ๑ อากาศ ๑ จักรวาล ๑ พระพุทธญาณ ๑ ทั้ง ๔ นี้ ไม่มีที่สุด หาประมาณมิได้ อันใคร ๆ ไม่อาจรู้ได้.

เพราะฉะนั้น จึงทรงทำอุปมาญาณอันไม่มีที่สุด ด้วยอากาศที่ไม่มีที่สุดแล.

ต่อจากนั้น ในมหามงคลสมาคม(เวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดง มงคลสูตร) เทวดาในหมื่นจักรวาล เนรมิตอภินิหารอันละเอียด ประชุมกันในจักรวาลนี้แล. เล่ากันว่าในมหามงคลสมาคมนั้น เทพบุตรองค์หนึ่ง ทูลถามมงคลปัญหา กะพระโกณฑัญญทศพล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอน มงคล ๓๘ ประการ โปรดเทพบุตรองค์นั้น. ในมหามงคลสมาคมนั้น เทวดาแก้หมื่นโกฏิบรรลुพระอรหัต. ส่วนจำนวนพระอริยบุคคลชั้นอื่น ๆ มีพระโสดาบันเป็นต้นนั้น กำหนดไม่ได้เลย ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงมงคลสูตร โปรดมนุษย์และเทวดาทั้งหลายในมหามงคลสมาคม อภิสัมัยการตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๒ ก็ได้มีแก่เทวดาแก้หมื่นโกฏิ.

ครั้งใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ย้ายมานะของเดียรฉัตร ทรงแสดงธรรม ณ ภาคพื้นนภากาศ ครั้งนั้น มนุษย์และเทวดาแปดหมื่นโกฏิ บรรลุพระอรหัต ผู้ที่ตั้งอยู่ในผล ๓ เกินที่จะนับได้ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ครั้งใด พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงย้ายปราบพยศพวกเดียรฉัตร แล้วจึงทรงแสดงธรรมโปรด ครั้งนั้น อภิสัมัยการตรัสรู้ธรรมครั้งที่ ๓ จึงได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ได้ยินว่า พระโกณฑัญญศาสดา ตรัสรู้พระอภิสัมโพธิญาณแล้ว พรธแรก ทรงอาศัย กรุงจันทวดี ประทับอยู่ ณ พระวิหาร จันทาราม ในที่นั้น ภัททมาณพ บุตรของพราหมณ์มหาศาล ชื่อ สุจินธระ และ สุภัททมาณพ บุตรของ ยโสธรพราหมณ์ ฟังพระธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์ของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า มีใจเลื่อมใส ก็บวชในสำนักของพระองค์ พร้อมกับมาณพหมื่นหนึ่งแล้วบรรลุพระอรหัต.

ครั้งนั้น พระโกณฑัญญศาสดา อันภิกษุแสนโกฏิมีพระสุภัททเถระเป็นประธาน แวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ เพ็ญเดือนเชษฐะ (เดือน ๗) นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๑. ต่อจากนั้น เมื่อพระโอรสของพระโกณฑัญญศาสดา พระนามว่าวิจิตเสนะ ทรงบรรลุพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ ท่ามกลางภิกษุพันโกฏิมีพระวิจิตเสนะนั้นเป็นประธาน นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๒. สมัยต่อมาพระทศพลเสด็จจาริก ณ ชนบท ทรงยัง พระเจ้าอุเทน ซึ่งมีชนก้าสิบโกฏิเป็นบริวาร ให้ทรงผนวชพร้อมด้วยบริษัท เมื่อพระเจ้าอุเทนนั้น ทรงบรรลุพระอรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระอรหันต์ก้าสิบโกฏิมีพระเจ้าอุเทนนั้นเป็นประธาน แวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๓

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า วิจิ-

ดาวิ ประทับอยู่ ณ กรุงจันทวดี เล่ากันว่า พระองค์ผู้ซึ่งมีชนชั้นอันดีงามเป็นอันมาก แวดล้อมแล้ว ทรงปกครองแผ่นดิน อันเป็นที่อยู่แห่งน้ำและชุมทรัพย์ พร้อมทั้งขุนเขา สุเมรุและยุคันธร ทรงไว้ซึ่งรัตนะหาประมาณมิได้ โดยธรรม ไม่ใช่อาชญา ไม่ใช่ศาสตรา ครั้นนั้น พระโกณฑัญญพุทธเจ้า อันพระขีณาสพแสนโกฏิ แวดล้อมแล้ว เสด็จจาริก ณ ชนบท เสด็จถึงกรุงจันทวดีโดยลำดับ.

เล่ากันว่า พระเจ้าวิชิตาวิ ทรงสดับข่าวว่า เขาว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จถึงนครของเราแล้ว จึงออกไปรับเสด็จ จัดแจงสถานที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้า นิมนต์เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ วันรุ่งขึ้นพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. วันรุ่งขึ้น ก็ทรงให้เขาจัด ภัตตาหารเป็นอย่างดีแล้ว ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์นั้นได้แสนโกฏิ อันมี พระพุทธเจ้าเป็นประธาน. พระโพธิสัตว์ ทรงให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยแล้ว ในเวลา จบอนุโมทนา ทรงทูลขอว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์เมื่อจะทรงทำการสงเคราะห์ มหาชน ขอโปรดประทับอยู่ในนครนี้แหละตลอดไตรมาส ได้ทรงถวายอสทิสทานแก่ ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เป็นนิത്യ ตลอดไตรมาส.

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนาม ว่า โคตมะ ในอนาคตกาล แล้วทรงแสดงธรรมแก่พระองค์ ท้าวเธอทรงสดับธรรมกถา ของพระศาสดาแล้ว ทรงมอบราชสมบัติ ออกทรงผนวช ทรงเล่าเรียนพระไตรปิฎก ทำ สมာบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว มีมานไม่เสื่อม ก็บังเกิดในพรหมโลก ด้วยเหตุ นั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่าวิชิตาวิ เป็นใหญ่เหนือปฐพี มีสมุทรสาครเป็น ที่สุด.

เราเลี้ยงพระขีณาสพ ผู้ไร้มลทิน ผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่แสนโกฏิ พร้อมด้วยพระ ผู้ทรงเป็นนาถาเลิศแห่งโลก ให้อ้อมหน้าด้วยข้าวน้ำอันประณีต.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้นำโลก แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า จักเป็น พระพุทธเจ้า ในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคณโพรพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัษณโพรหมันทสสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคณตันธัสสัถพฤกษ์ โพรธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นธัสสัถพฤกษ์ โพรธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาท่าน้ำท่าถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราได้ฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อจะให้

สำเร็จประโยชน์นั้น นั่นแล จึงถวายราชสมบัติแด่พระชินเจ้า ครั้นถวายราชสมบัติแล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย นวังกัสตฤศาสน์ทุกอย่าง ยังศาสนาของพระชินเจ้าให้ดังาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาณ ในพระศาสนานั้น ในอิริยาบถนั่ง นอน และเดิน ก็ถึงฝั่งแห่งอภิญาเข้าถึงพรหมโลก.

อรรถาธิบาย

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า วิชิตาวิ ประทับอยู่ ณ กรุงจันทวดี ท่านจึงตรัสว่า เราเป็นใหญ่ ตลอดปฐพีที่ตั้งจักรวาลบรรพต ทำจักรวาลบรรพตเป็นเขตแดน ทำสมุทรสาครเป็นที่สุด ความเป็นใหญ่มิใช่ปรากฏด้วยเหตุมีประมาณเพียงเท่านี้.

เล่ากันว่า ด้วยอานุภาพแห่งจักรรัตนะ พระเจ้าจักรพรรดิ เสด็จไปยังบุพพิเทหทวีป ซึ่งมีขนาดแปดพันโยชน์ ทางส่วนบนสมุทร มีเขาสีเนรุอยู่เบื้องซ้าย ในที่นั้น พระเจ้าจักรพรรดิ จะประทานโอวาทว่า ไม่ควรฆ่าสัตว์มีชีวิต ไม่ควรถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้. ไม่ควรประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรดื่มน้ำเมา จงบริโภคน้ำตามบริโภคได้. เมื่อประทานโอวาทอย่างนี้แล้ว จักรรัตนะนั้นก็เหาะสู่อากาศยังลงสมุทรด้านทิศบูรพา หยั่งโดยประการใด ๆ คลื่นที่หดรตัวก็แตกกระจาย เมื่อเดินลงก็เดินลงสู่ในมหาสมุทร ชั่วโยชน์เดียว ตั้งอยู่นาดูอย่างยิ่ง เหมือนฝาแก้ว ไพฑูรย์ แก้วมณี ทั้งสองข้างภายในสมุทร โดยประการนั้น ๆ จักรรัตนะนั้นไปตลอดที่มีสาครด้านทิศบูรพาเป็นที่สุดอย่างนั้นก็หมุนกลับ เมื่อจักรรัตนะนั้นหมุนกลับ บริษัทนั้นก็อยู่ทางปลาย พระเจ้าจักรพรรดิอยู่ตรงกลาง ตัวจักรรัตนะอยู่ท้าย จักรรัตนะแม่นั้น กระทบน้ำมีมณฑลคมเป็นที่สุดเท่านั้น เหมือนไม่ยอมพรากชายน้ำ จึงเข้าสู่ริมฝั่ง.

พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงชนะบุพพิเทหทวีป ซึ่งมีสมุทรด้านทิศบูรพาเป็นที่สุดอย่างนี้แล้ว มีพระราชประสงค์จะทรงชนะชมพูทวีป ซึ่งมีสมุทรด้านทิศทักษิณเป็นที่สุดจึงมุ่งพระพักตร์ไปทางทิศทักษิณ เสด็จไปตามทางที่จักรรัตนะแสดง จักรรัตนะนั้น ครั้นชนะชมพูทวีป ซึ่งมีขนาดหมื่นโยชน์แล้ว ก็ขึ้นจากสมุทรด้านทิศทักษิณ ก็ไปโดยนัยที่กล่าวแล้วแต่หนหลัง เพื่อชนะอปรโคยานทวีป ซึ่งมีขนาดเจ็ดพันโยชน์ ครั้นชนะอปรโคยานทวีปนั้น ซึ่งมีสาครเป็นที่สุดแล้ว ก็ขึ้นจากสมุทรด้านทิศปัจฉิมไปอย่างนั้น

เหมือนกัน เพื่อชนะอุตตรกรูทวีป ซึ่งมีขนาดแปดพันโยชน์ ก็ชนะอย่างนั้นเหมือนกัน ทำอุตตรกรูทวีปนั้น มีสมุทรเป็นที่สุด ก็ขึ้นแม้จากสมุทรด้านทิศอุดร. ความเป็นใหญ่เป็นอันพระเจ้าจักรพรรดิทรงประสบแล้วเหนือปฐพี ที่มีสาครเป็นที่สุด ด้วยเหตุมีประมาณเพียงเท่านี้ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า เราเป็นใหญ่เหนือปฐพีมีสมุทรเป็นที่สุด.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้าพระองค์นี้ มีพระนครชื่อว่า รัมมวดี พระชนกทรงพระนามว่า พระเจ้าสุนันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดาเทวี. คู่พระอัครสาวกคือ พระภักทะ และ พระสุภักทะ พระอุปัฏฐากชื่อว่า อนุรุธะ คู่พระอัครสาวิกา คือ พระติสสา และ พระอุปติสสา ต้นไม้ที่ตรัสรู้ คือต้น สาลกัลยาณี [ขานาง] พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุประมาณแสนปี พระองค์มีพระมเหสีพระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ มีอุปัฏฐาก พระนามว่า เจ้าจันทะ ประทับอยู่ ณ พระวิหารจันทารามแล ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้ทรงแสงคุณยิ่งใหญ่มีพระนครชื่อว่ารัมมวดี มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุนันทะ มีพระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอย่างยอดเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า รุจิปราสาท สุจริปราสาท สุกปราสาท มีพระสนมনারีสามแสนนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า รุจิเทวี มีพระโอรสพระนามว่า วิชิตเสนะ.

ทรงเห็นนิมิตทั้ง ๔ เสด็จออกอภิเนษกรรมด้วยยานคือรถทรง พระชินเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระโกณฑัญญะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้าผู้สงบ อันพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทพดาทั้งหลาย ณ มหาวัน.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสงคุณยิ่งใหญ่ มีคู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระภักทะ และ พระสุภักทะ พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอนุรุธะ.

พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ผู้แสงคุณยิ่งใหญ่ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระติสสา และ พระอุปติสสา มีต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อว่าต้นสาลกัลยาณี(ต้นขานาง)

ทรงมีอัครอุปัฏฐาก ชื่อโสณะ และอุปโสณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทา และสิริมา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก สง่างามเหมือนดวงจันทร์ เหมือนดวง

อาทิตย์เที่ยงวัน ฉะนั้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ก็ยังหมั่นเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

แผ่นเมฆนี้ งดงาม ด้วยพระชีณาสพทั้งหลายผู้ไร้มลทิน ก็เหมือนท้องนภาภาค งดงามด้วยเหล่าดวงดาวทั้งหลาย พระโกณฑัญญพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงงดงามอย่างนั้น.

พระชีณาสพแม่เหล่านั้น หาประมาณมิได้ อันโลกธรรมทำให้หวั่นไหวมิได้ ยากที่สัตว์จะเข้าไปหา พระผู้มียศใหญ่เหล่านั้น แสดงปาฏิหาริย์เป็นอันมาก แล้วต่างก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนสายฟ้าแลบ.

พระวรฤทธิ์ของพระชินเจ้า ที่ไม่มีผู้เทียบได้นั้น และพระสมาริที่พระญาณอบรมแล้ว ทั้งนั้นก็อันตรธานไปหมดสิ้น สังขารทุกอย่างก็ว่างเปล่าโดยแน่แท้.

พระโกณฑัญญสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารจันทาราม ที่นารีนรมย์ เขาสร้างพระเจดีย์สำหรับพระองค์ มีความสูงเจ็ดโยชน์.

พระธาตุทั้งหลาย ของพระศาสดาพระองค์นั้นไม่กระจัดกระจาย คงดำรงอยู่เป็นแท่งเดียว เหมือนรูปปฏิมาทอง.

มนุษย์ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น ช่วยกันเอาหินอ่อนสีเหลืองก่อแท่นดิน ใช้น้ำมันและเนยแทนน้ำ สร้างเจดีย์อันสำเร็จแล้วด้วยรัตนะ ๗ ประการ สูงได้ ๗ โยชน์ เพื่อบูชาพระมหากุณนาธิคุณของพระบรมศาสดา.

จบ พรรณนาวงศ์พระโกณฑัญญพุทธเจ้า

๓. วงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระมงคลพุทธเจ้า

พรรณาวงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ ๓

ดังได้สดับมา เมื่อพระโกณฑัญญศาสดา เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ดำรงอยู่แสนปี เพราะพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธรเจ้าอันตรธาน ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธาน. ต่อจากสมัยของพระโกณฑัญญพุทธเจ้า เมื่อกาลเวลาผ่านไปหนึ่งอสงไขยกับ ในกัปหนึ่งนั้นแล ก็ได้บังเกิดพระพุทธรเจ้า ๔ พระองค์ คือ พระมังคละ พระสมณะ พระเรวตะ พระโสภิตะ

พระมังคละสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงบำเพ็ญบารมีสิบหกอสงไขยกัณฐ์ แสนกัป ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงตลอดอายุในสวรรค์ชั้นนั้น เมื่อบุพนิมิต ๕ ประการ เกิดขึ้นแล้ว ก็เกิดพุทธโกลาหลขึ้น ครั้นนั้น เทวดาในหมื่นจักรวาลก็ประชุมกัน ในจักรวาลนั้นแล แล้วจึงพากันอ้อนวอนว่า

ข้าแต่ท่านมหาวิระ นี่เป็นกาลอันสมควรสำหรับพระองค์ โปรดเสด็จอุบัติในพระครรภ์ของพระมารดาเถิด พระองค์เมื่อจะทรงยังโลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามโอฆสงสาร โปรดตรัสรู้สมบัติเกิด เจ้าข้า.

ทรงถูกเทวดาทิ้งหลายอ้อนวอนอย่างนี้แล้ว ทรงพิจารณาวิโลกนะ ๕ ประการ แล้วก็จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ถีอปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางอุตตราเทวี ราชสกุลของ พระเจ้าอุตตระ ผู้ยอดเยี่ยม ใน อุตตระนคร ซึ่งเป็นนครสูงสุดเหนือนครทุกนคร ครั้นนั้นได้ปรากฏปาฏิหาริย์เป็นอันมาก ปาฏิหาริย์เหล่านั้น ท่านสาธุชนพึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้ว ในวงศ์ของพระที่ปึงกรพุทธเจ้านั้นแล.

นับตั้งแต่พระมงคลมहाสัตว์ ผู้เป็นมงคลของโลกทั้งปวง ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางอุตตระมหาเทวีพระองค์นั้น พระรัศมีแห่งพระสรีระของพระนางเจ้า ก็แผ่ไปตลอดเนื้อที่ประมาณ ๘๐ คอก ทั้งกลางคืนกลางวัน แสงจันทร์และแสงอาทิตย์ มีอาจข่มขีได้ พระรัศมีนั้น ก่จัดความมืดได้ โดยอาศัยพระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์เท่านั้น ไม่ต้องใช้แสงสว่างอย่างอื่น อันพระพีเลียงพระนม ๖๘ นางคอย

ปรนนิบัติอยู่.

เล่ากันว่า พระนางอุตตราเทวีนั้น มีเทวดาถวายอารักขาอยู่ตลอดกาลสมัย ครั้น
ครบทศมาสก็ประสูติพระมังคลมหาบุรุษ ณ มงคลราชอุทยาน ชื่อว่า อุตรมรรุอุท-
ยานอันมีไม้ดอกหอมอบอวล ไม้ต้นติดผลมีกิ่งและคาคบอันเจริญตา ประดับด้วย
ดอกบัวตันและบัวสาย มีเนื้อกวาว ราชสีห์ เสือ ช้าง โกลาน ควาย เนื้อฟาน และฝูง
เนื้อนานาชนิดเที่ยวกันไป นารีนมรยอย่างยิ่ง พระมหาสัตว์พระองค์นั้นพอประสูติ
เท่านั้น ก็ทรงแลดูทุกทิศ หันพระพักตร์สู่ทิศอุดร ทรงย่างพระบาท ๗ ก้าว ทรงเปล่ง
อาสภิวาจา ขณะนั้น เทวดาสืบทั้งหมื่นโลกธาตุ ก็ปรากฏกาย ประดับองค์ด้วยทิพย
มาลัยเป็นต้น ยืนอยู่ในที่นั้น ๆ แชะช่องถวายสดุดีชัยมงคล ปาฏิหาริย์ทั้งหลายมีนัยที่
กล่าวแล้วทั้งนั้น ในวันชานพระนามพระมหาบุรุษนั้น โหรทำนายลักษณะชาน
พระนามว่า มงคลกุมาร เพราะประสูติด้วยมงคลสมบัติทุกอย่าง.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษนั้นมีปราสาท ๓ หลัง คือ ยสวา รุจิมา(บางที่ว่าสุจิมา)
สิริมา มีสตรีเหล่านั้นากะ [พ่อน, ขับ, บรรเลง] จำนวนสามหมื่น มีพระนางยสวดีเป็น
ประธาน ณ ปราสาทนั้นพระมหาสัตว์เสวยสุขเสมือนทิพยสุข เป็นเวลาได้เก้าพันปี
ทรงได้พระโอรสพระนามว่า สีลวา ในพระครรภ์ของพระนางยสวดี พระอัศรมเหสี พระ
โพธิสัตว์ทรงม้าตัวงามนามว่า ปัทมา ที่ตกแต่งดีแล้ว เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ
(ทรงผนวช) มนุษย์สามโกฏิ ก็พากันบวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษ อันภิกษุเหล่านั้น
แวดล้อมแล้วทรงบำเพ็ญความเพียรอยู่ ๘ เดือน.

แต่นั้น ก็เสวยข้าวมธุปายาส มีโอชะทิพย์ที่เทวดาใส่ไว้ อันนาง อุตตรา ธิดา
ของอุตรเศรษฐี ในหมู่บ้านอุตรคามถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ศาลาวัน
ซึ่งประดับด้วยไม้ดอกหอมกรุ่น มีแสงสีเชียว นารีนมรย ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่อุตตระ
อาชีวกถวาย เสด็จเข้าไปยังต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อต้นนาคะ [กากะทิง] มีร่มเงาเย็นคล้าย
อัญชันคิริ สีครามแก่ ประหนึ่งมียอด มีตาข่ายทองคลุม เว้นจากการชุ่มนุ้มของฝูงมฤค
นานาพันธุ์ ประดับด้วยกิ่งหนาทึบ ที่ต้องลมอ่อน ๆ แกว่งไกวคล้ายพ่อนรำ เมื่อถึงต้น
นาคะโพธิ์ที่น่าชื่นชม ก็ทรงทำประทักษิณต้นนาคะโพธิ์ ประทับยืนข้างทิศอีสาน [ตะวันออก
เฉียงเหนือ] ทรงลาดส้นถัดหญ้า ๕๘ คอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือส้นถัดหญ้า
นั้น ทรงอธิษฐานความเพียรอันประกอบด้วยองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังแห่งมาร ทรง
ได้บุพเพนิวาสญาณและทิพยจักขุญาณ ทรงทำการพิจารณาปัจจุการ หยั่งลงโดย
อำนาจอนิจจลักษณะเป็นต้นในขั้นทั้งหลาย ก็ทรงบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิ-
ญาณโดยลำดับ ทรงเปล่งอุทานว่า

“เราแสวงหาตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระ พระมงคลพุทธเจ้า มีเกินยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ รัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ ไม่เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ซึ่งมีรัศมีพระสรีระ ประมาณ ๘๐ คอกบ้าง วาหนึ่งบ้างโดยรอบ ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น แผ่ไปตลอดหมีนโลกธาตุเป็นนิจันรันดร์ ต้นไม้ภูเขา เรือน กำแพง หมอน้ำ บานประตูเป็นต้น ได้เป็นเหมือนหุ้มไว้ด้วยแผ่นทอง พระองค์มีพระชนมายุถึงเก้าหมื่นปี. รัศมีของดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดวงดาวเป็นต้น คล้ายประหนึ่งว่าไม่มี ตลอดเวลาถึงเท่านั้น การกำหนดเวลากลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายทำการงานกันทุกอย่างด้วยแสงสว่างของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เหมือนทำงานด้วยแสงสว่างของดวงอาทิตย์เวลากลางวัน โลกกำหนดเวลาตอนกลางคืนกลางวัน โดยดอกไม้นานาเอนและนกร้องยามเช้า.

ถามว่า อานภาพนี้ของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ไม่มีหรือ.

ตอบว่า มิใช่ว่าไม่มี อันที่จริง พระพุทธเจ้าแม่เหล่านั้น เมื่อทรงประสงค์ ก็ทรงสามารถแผ่พระรัศมีไปได้ตลอดหมีนโลกธาตุ หรือยิ่งกว่านั้น แต่รัศมีแห่งพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้ามงคล แผ่ไปตลอดหมีนโลกธาตุเป็นนิจันรันดร์ เหมือนรัศมีวาหนึ่งของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ก็ด้วยอำนาจความปรารถนาแต่เบื้องต้น. มีเรื่องเล่าว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงมีพระโอรสและพระชายาในอิตถภาพเช่นเดียวกับอิตถภาพเป็นพระเวสสันดร ประทับอยู่ ณ ภูเขาเช่นเดียวกับเขาวงกต. ครั้งนั้น ยักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ตนหนึ่งกินมนุษย์เป็นอาหาร ชอบเบียดเบียนคนทุกคน ชื่อขรทาสีได้ข่าวว่า พระมหาบุรุษชอบให้ทาน จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์เข้าไปหา ทูลขออาหารสองพระองค์กะพระมหาสัตว์ พระมหาสัตว์ทรงดีพระทัยว่า เราจะให้ลูกน้อยสองคนแก่พราหมณ์ดังนี้ ได้ทรงประทานพระราชบุตรทั้งสองพระองค์แล้ว ทำให้แผ่นดินไหวจนถึงน้ำ ขณะนั้น ทั้งที่พระมหาสัตว์ทรงแลเห็นอยู่ ยักษ์ละจากเพศพราหมณ์นั้นเสีย มีดวงตากกลมเหลือกลิ้งดังเปลวไฟ มีเขี้ยวโง้งไม่เสมอกัน น้าเกลียดน่ากลัว มีจมูกบี้แบน มีผมแดงหยาบยาว มีเรือนร่างเหมือนต้นตาลไหมไฟไหม้ ๆ จับทารกสองพระองค์ เหมือนกำแหงบัวแก้วกักกิน พระมหาบุรุษมองดูยักษ์

พอยักษ์อำปาก ก็เห็นปากยักษ์นั้น มีสายเลือดไหลออกเหมือนเปลวไฟ ก็ไม่เกิดโทมนัสแม้เท่าปลายผม เมื่อคิดว่า “เราให้ท่านดีแล้ว” ก็เกิดปีติโสมนัสมากในสรีระ. พระมหาสัตว์นั้นทรงทำความปรารถนาว่า “ด้วยผลแห่งทานของเรานี้ ในอนาคตกาล วรรตมีทั้งหลายจงแล่นออกโดยทำนองนี้” เมื่อพระองค์บรรลุถึงความปรารถนา คือสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว วรรตมีทั้งหลายจึงเปล่งออกจากสรีระ แผ่ไปตลอดสถานที่ที่มีประมาณเท่านั้น.

บุพจริยาอย่างอื่นของพระองค์ยังมีอีก. เล่ากันว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นี้เห็นเจดีย์ของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง คิดว่า ควรที่จะสละชีวิตของเราเพื่อพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ให้เขาพ้นทั่วทั้งสรีระโดยทำนองเดียวกับการพันประทีปด้าม ให้บรรจุธาตุทองคำมีค่านับแสนซึ่งมีช่อดอกไม้ตูมขนาดศอกหนึ่ง เต็มด้วยของหอมและเนยใส จุดใส่เทียนพันไส้ไว้ในธาตุทองนั้น ใช้ศีรษะเกยธาตุทองนั้น แล้วให้จุดไฟทั่วทั้งตัว ทำประทักษิณพระเจดีย์ของพระชินเจ้าให้เวลาล่วงไปตลอดทั้งคืน เมื่อพระโพธิสัตว์พยายามอยู่จนอรุณขึ้นอย่างนี้ ไออ้อนก็ไม่ว่าแม้เพียงขมขื่น ได้เป็นเหมือนเวลาเข้าไปสู่ห้องดอกปทุม จริงทีเดียว เพราะขึ้นชื่อว่าธรรมนี้ ย่อมตามรักษาบุคคลผู้ประพฤติธรรม ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ นี่เป็นอานิสงส์ในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรม ย่อมไม่ไปสู่ทุกข์ ดังนี้.

ด้วยผลแห่งกรรมเมื่อนี้ แสงสว่างแห่งพระสรีระของพระองค์จึงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่ามงคล ก็ทรงกำจัดความมืดในโลก ทรงชูประทีปแห่งธรรม.

วรรตมีของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น ไม่มีผู้เทียบ ยิ่งกว่าพระชินเจ้าพระองค์อื่น ๆ ครอบงำแสงสว่างของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ หมื่นโลกธาตุก็สว่างจ้า.

ก็พระมงคลสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบรรลุพระโพธิญาณแล้ว ทรงยับยั้ง ณ โคนต้นไม้ที่ตรัสรู้ ๗ สัปดาห์ ทรงรับคำวอนขอให้ทรงแสดงธรรมของพรหม ทรงใคร่ครวญว่าเราจะแสดงธรรมนี้แก่ใครหนอ ก็ทรงเห็นว่า ภิกษุสามโกฏิที่บวชกับพระองค์ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย. ครั้งนั้น ทรงดำริว่า “กุลบุตรเหล่านี้บวชตามเราซึ่งกำลังบวชอยู่ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย พวกเขาถูกเราซึ่งต้องการวิเวก ละจากมา เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ

เข้าไปอาศัยที่ชฎสิริวัน ณ สิริวัฒนนคร เอาเถิด เราจักไปแสดงธรรมแก่พวกเขาในที่นั้น” แล้วทรงถือบาตรจีวรของพระองค์ เหาะสู่อากาศ เหมือนพระยาหงส์ ปรากฏพระองค์ ณ ชฎสิริวัน ภิกษุเหล่านั้นถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แสดงอันเตวาลิกาวตร(ข้อวัตรปฏิบัติที่ศิษย์พึงแสดงต่ออาจารย์) แล้วนั่งแวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสพระธรรมจักกับปวัตตนสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมาแล้ว แก่ภิกษุเหล่านั้น. ต่อจากนั้น ภิกษุสามโกฏิก็บรรลुพระอรหัตตธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศสัจจะ ๔ อันประเสริฐสุด เทวดาและมนุษย์นั้น ๆ ตีรสสัจจะ บรรเทาความมืดใหญ่ได้.

ธรรมาภิสมัย การตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่ เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ ในการแสดงปฐมเทศนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ที่ซึ่งไม่ได้.

สมัยใด พระมงคลพุทธเจ้า ทรงอาศัณคร ชื่อ จิตตะ ประทับอยู่ ทรงทำมกปาฏิหาริย์ ช่มมานะ ของพวกเดียรถีย์ ณ โคนต้นจำปา เหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ทรงทำมกปาฏิหาริย์ ที่โคนต้นคันทามพพฤกษ์ แล้วประทับนั่งเหนือพื้นพระแท่น บันทุกัมพลศิลาอาสน์ใต้โคนต้นปาริฉัตตะ ณ ภพดาวดึงส์ ซึ่งเป็นภพประเสริฐสำเร็จด้วยทองและเงินใหม่ดงาม เป็นแดนสำเร็จสำราญของเหล่าเทวดาและอสุรหนุ่มสาว ตรัสพระอภิธรรม. สมัยนั้น ธรรมาภิสมัยการตรัสรู้ธรรมได้มีแก่เทวดาแสนโกฏิ นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

สมัยใด พระเจ้าจักรพรรดิ พระนาม สุนันทะ ทรงบำเพ็ญจักรวรรดิวัตร ณ สุรภินคร ทรงได้จักรรัตนะ. เล่ากันว่า เมื่อพระมงคลทศพล เสด็จอุบัติขึ้นในโลก จักรรัตนะนั้นก็เขยื้อนจากฐาน พระเจ้าสุนันทะทรงเห็นแล้ว ก็หมดความบันเทิงพระหฤทัย จึงทรงสอบถามพวกพราหมณ์ว่า “จักรรัตนะนี้ บังเกิดเพราะกุศลของเรา เหตุไฉน จึงเขยื้อนจากฐาน” สมัยนั้น พราหมณ์เหล่านั้นจึงพยากรณ์ ถึงเหตุที่จักรรัตนะนั้นเขยื้อน แต่พระราชว่า “จักรรัตนะจะเขยื้อนจากฐาน เพราะพระเจ้าจักรพรรดิหมดพระชนมายุ เพราะพระเจ้าจักรพรรดิทรงผนวชหรือเพราะพระพุทธเจ้าปรากฏ” แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระมหाराชเจ้า พระชนมายุของพระองค์ยังไม่สิ้นดอกพระเจ้าข้า พระองค์ทรงมีพระชนมายุยืนยาว. แต่พระมงคลสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติแล้วในโลก ด้วยเหตุนี้ จักรรัตนะของพระองค์จึงเขยื้อน” พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิราช พร้อมทั้งบริษัท จึง

ทรงไหว้จักรรัตนะนั้นด้วยเศียรเกล้า ทรงวอนขอว่า “ตราบใดที่เราจักไปสักการะพระมงคลทศพล ด้วยอานุภาพของท่าน ขอท่านอย่าเพ่งอันตรายกันไป ตราบนั้นด้วยเถิด.” ลำดับนั้น จักรรัตนะนั้นก็ได้ตั้งอยู่ที่ฐานตามเดิม.

แต่นั้น พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิ ผู้มีความบันเทิงพระหฤทัยพร้อม อันบริษัทมีปริมณฑล ๓๖ โยชน์แวดล้อมแล้ว ก็เสด็จเข้าเฝ้าพระมงคลทศพล ผู้เป็นมงคลของโลกทั้งปวง ทรงอภิศาสตราพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกให้อิมหันตสาธุด้วยมหาทาน ถวายผ้าแดวันกาสีแดพระอรหันต์แสนโกฏิรูป ถวายบริวารทุกอย่างแด่พระตถาคต ทรงทำการบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งทำความประหลาดใจแก่โลกทั้งสิ้นแล้วเข้าเฝ้าพระมงคลพุทธเจ้า ผู้เป็นนาถะของโลกทั้งปวง ทรงทำอัญชลีตั้งช่อดอกบัวอันไร้มลทิน อันรุ่งเรืองด้วยทศนักษัตรโมธาน(ประนมกรสิบนิ้ว)ไว้เหนือเศียรเกล้า ทรงถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง แม้พระราชโอรสของพระองค์ พระนามว่าอนุราชกุมาร ก็ประทับนั่งอย่างนั้นเหมือนกัน.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุพุทฺธิกาโปรดชนเหล่านั้น ซึ่งมีพระเจ้าสุนันทจักรพรรดิเป็นประธาน พระเจ้าสุนันทจักรพรรดิพร้อมทั้งบริษัท ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงสำรวจบุพจริยาของชนเหล่านั้น ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งบาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์ ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ซึ่งประดับด้วยข้ายจักร ตรัสว่า “พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด.” ในทันทีภิกษุทุกรูป ก็มีผมนาดสองนิ้ว ทรงบาตรจีวรสำเร็จด้วยฤทธิ์ ถึงพร้อมด้วยอาการอันสมควรแก่สมณะ ประหนึ่งพระเถระ ๖๐ พรรษา แวดล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ครั้งนั้น เมื่อพระมงคลโลกนาถประทับอยู่ ณ เมฆลบุรี ในนครนั้นนั้นแล สุทโฆมาณพ และ ฐัมมเสนมาณพ มีมาณพพັນหนึ่งเป็นบริวาร พวกเขามานด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น. เมื่อคู่พระอัครสาวกพร้อมบริวารบรรลุพระอรหัต ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ พระศาสดาทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ นี่เป็นการประชุมครั้งแรก.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในการประชุมของบรรพชิต ในสมาคมแห่งพระญาติอันยอดเยี่ยม ณ อุตตราราม อีก นี่เป็นการประชุมครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในท่ามกลางภิกษุเก่าหมื่นโกฏิ ในสมาคมคณะภิกษุพระเจ้าสุนันทจักรพรรดิ นี่เป็นการประชุมครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ ชื่อว่า สุรจิ ในหมู่บ้าน สุรจิพราหมณ์ เป็นผู้จบไตรเพทพร้อมทั้งนิพนธ์ทุกศาสตร์ เกฏภศาสตร์ ทั้งประเภทอักษรศาสตร์ ชำนาญร้อยกรอง ชำนาญร้อยแก้ว ทั้งเชี่ยวชาญในโลกายตศาสตร์และมหาปฐีสลัก-ษณศาสตร์ ท่านสุรจิพราหมณ์นั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมกถาอันไพเราะของ พระศตพลแล้วเลื่อมใสถึงสละนิมิตต์พระผู้พระภาคเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกว่า “พຼຽ່ນนี้ ขอพระองค์โปรดเสด็จมาทรงรับอาหารของข้าพระองค์ด้วยเถิด” ท่านพราหมณ์ นั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า “ท่านพราหมณ์ ท่านต้องการภิกษุจำนวนเท่าไร” จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุบริวารของพระองค์มีเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า.” ครั้งนั้นเป็นการประชุมครั้งที่ ๑ เพราะฉะนั้น เมื่อตรัสว่า “แสนโกฏิ” สุรจิพราหมณ์จึง นิมนต์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเป็นเช่นนั้น ขอพระองค์โปรดทรงรับอาหารของ ข้าพระองค์ พร้อมกับภิกษุทุกรูปพระเจ้าข้า.” พระศาสดาจึงทรงรับนิมนต์.

พราหมณ์ ครั้นนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้นแล้ว ก็กลับไป บ้านตนคิดว่า “ภิกษุจำนวนถึงเท่านี้ เราก็สามารถถวายข้าวต้มข้าวสวยและผ้าได้ แต่ สถานที่ท่านจะนั่งกันนั้น จักทำอย่างไร” ความคิดของท่านพราหมณ์นั้นก็ร้อนไปถึง พระแท่นมณิพทุกัมพลศิลาอาสน์ ของท้าวสหสังขยน์สักกเทวราช ซึ่งสถิตอยู่เหนือยอด ขุนเขาพระสุเมรุ ระยะทางแปดหมื่นสี่พันโยชน์ ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงเห็นอาสน์ ร้อนขึ้นมา ก็เกิดปริวิตกว่า “ใครหนอประสงค์จะให้เราเคลื่อนย้ายจากที่นี่” ทรงเล็ง ทิพยเนตรตรววจดูมนุษยโลก ก็เห็นพระมหาบุรุษ คิดว่า “พระมหาสัตว์ผู้นี้นิมนต์พระ ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประธาน คิดถึงเรื่องสถานที่ภิกษุสงฆ์นั้นจะนั่ง แม้เราก็ ควรจะไปทีนั้นแล้วรับส่วนบุญ” จึงปลอมตัวเป็นนายช่างไม้ ถือนมิตและขวานแล้วปรากฏ ตัวต่อหน้าพระมหาบุรุษกล่าวว่า “ใครหนอมีกิจที่จะจ้างเราทำงานบ้าง.”

พระมหาสัตว์เห็นแล้วก็ถามว่า “ท่านสามารถทำงานของเราได้หรือ” เขาบอก กล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่าศิลปะที่เราไม่รู้มัน ไม่มี กับบุคคลผู้ใดประสงค์จะให้ทำสิ่งไร ๆ ไม่ว่า จะเป็นมณฑป ปราสาท หรือนิเวศน์เป็นต้นไร ๆ อื่น เราก็สามารถทำได้ทั้งนั้น.” พระ มหาสัตว์บอกว่า “ถ้าอย่างนั้นเรามีกาน.” เขาถามว่า “งานอะไรเล่า นายท่าน.” พระ มหาสัตว์บอกว่า “เรานิมนต์ภิกษุจำนวนแสนโกฏิ เพื่อฉันอาหารวันพຼຽ່ນนี้ ท่านจักต้อง สร้างมณฑปสำหรับภิกษุเหล่านั้นนั่งนะ” เขากล่าวว่า “ได้สิ พ่อคุณ.” เขากล่าวว่า “ดีละ ถ้าอย่างนั้นเราจักทำ” แล้วก็ตรวจดูภูมิประเทศแห่งหนึ่ง ภูมิประเทศเหล่านั้นประมาณ สิบสองโยชน์ พื้นเรียบเหมือนวงกลิณนารีนรมย์อย่างยิ่ง. เขาคิดอีกว่า “มณฑปที่เห็น เป็นแก่นไม้สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการจงผุดขึ้น ณ ที่ประมาณเท่านี้” แล้วตรวจดู ใน

ทันใด มณฑปที่ชำรุดพื้นดินผุดโผล่ขึ้นก็เสมือนมณฑปจริง มณฑปนั้นมีหม้อเงินอยู่ที่เสาทอง มีหม้อทองอยู่ที่เสาเงิน มีหม้อแก้วประพาพอยู่ที่เสาแก้วมณี มีหม้อแก้วมณีอยู่ที่เสาแก้วประพาพ มีหม้อรัตนะ ๗ อยู่ที่เสารัตนะ ๗.

ต่อ่นั้น เขาตรวจดูด้วยความคิดว่า “ข้ายกระดิ่ง จงห้อยระหว่างระยะของมณฑป” พร้อมกับการตรวจดู ข้ายกระดิ่งก็ห้อย ซึ่งเมื่อต้องลมอ่อน ๆ ก็เปล่งเสียงไพเราะ นำรึนรมยอย่างยิ่ง เหมือนอย่างดนตรีเครื่อง ๕ ได้เป็นเหมือนเวลาบรรเลงทิพยสังคีต. เขาคิดว่า “พวงของหอม พวงดอกไม้ พวงใบไม้และพวงรัตนะ ๗ ของทิพย์ จงห้อยลงเป็นระยะ ๆ.” พร้อมกับคิด พวงทั้งหลายก็ห้อย. เขาคิดว่า “อาสนะ เครื่องลาดมีค่า ที่เป็นของกับปิยะ และเครื่องรองทั้งหลาย สำหรับภิกษุจำนวนแสนโกฏิ จงชำรุดแผ่นดินผุดโผล่ขึ้น” ในทันใด ของดังกล่าวก็ผุดขึ้น เขาคิดว่า “หม้อน้ำจืดตั้งอยู่ทุก ๆ มุม ๆ ละหม้อ” ทันใดนั้นเองหม้อน้ำทั้งหลาย เต็มด้วยน้ำสะอาดหอมและเป็นกับปิยะ มีรสอร่อย เย็นอย่างยิ่ง มีปากปิดด้วยใบทอง ก็ตั้งขึ้น ท้าวสหสันย์นั้น ทรงเนรมิตสิ่งของมีประมาณเท่านี้แล้ว เข้าไปหาพราหมณ์กล่าวว่า “นายท่าน มานี้แน่ ท่านเห็นมณฑปของท่านแล้ว โปรดให้ค่าจ้างแก่เราสิ” พระมหาสัตว์ไปตรวจดูมณฑปนั้น เมื่อเห็น มณฑปนั้นแลสรีระก็ถูกปีติ ๕ อย่างถูกต้อง แผ่ชานมิได้วางเว้นเลย.

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เมื่อแลเห็นก็คิดอย่างนี้ว่า “มณฑปนี้มีใช้ฝีมือมนุษย์สร้าง อาศัยอัธยาศัยของเรา คุณของเรา จึงร้อนถึงภพของท้าวสักกเทวราช ต่อนั้น ท้าวสักกจอมทวยเทพจึงทรงเนรมิตมณฑปนี้แน่แล้ว.” พระมหาสัตว์คิดว่า “การจะถวายทานวันเดียวในมณฑปเห็นปานนี้ไม่สมควรแก่เรา จำเราจะถวายตลอด ๗ วัน” ธรรมดาว่าการบริจาคทานภายนอก แม้มีประมาณเท่านั้น ก็ยังไม่อาจทำหัวใจของพระโพธิสัตว์ให้พอใจได้ พระโพธิสัตว์ทั้งหลายอาศัยจากจะเจตนาอันแรงกล้า ย่อมจะชื่อว่าพอใจก็แต่ในเวลาที่ได้บริจาคทานภายใน เช่นว่า การตัดศีรษะที่ประดับแล้ว หรือควักลูกตาที่หยอดดีแล้ว หรือถอดเนื้อหัวใจ มอบออกให้เป็นทาน. จริงอยู่ในลิวีชาดก เมื่อพระโพธิสัตว์ของเรา สละทรัพย์ห้าแสนกหาปณะทุก ๆ วัน ให้ทานในสถานที่ ๕ แห่ง คือท่ามกลางนคร และที่ประตูพระนครทั้ง ๔. ทานนั้นไม่อาจให้เกิดความถึงใจพอใจในจากเจตนาได้เลย. แต่สมัยใด ท้าวสักกเทวราชปลอมตัวเป็นพราหมณ์มาขอจักษุทั้งสองข้าง สมัยนั้น พระโพธิสัตว์นั้น ก็ควักจักษุเหล่านั้นให้ กำลังทานนั้นแหละ จึงเกิดความรำเริง จิตมิได้เปลี่ยนแปลงแม้แต่เท่าปลายเส้นผม. ด้วยประการดังกล่าวมานี้ พระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทั้งหลาย อาศัยแต่ทานภายนอกจึงมิได้อิ่มเลย เพราะฉะนั้น พระมหาบุรุษแม้พระองค์นั้น คิดว่า “เราควรถวายทานแก่ภิกษุจำนวนแสนโกฏิ” จึงให้ภิกษุ

เหล่านั้นนี้ ฌ มณฑปนั้นแล้วถวายทาน ชื่อว่า ควปานะ [ขนมแบ่งผสมนมโค] ๗ วัน.

โภชนะที่เขาบรรจุหม้อขนาดใหญ่ ๆ ให้เต็มด้วยน้ำนมโคแล้วยกตั้งบนเตา ใส่ข้าวสารทีละน้อย ๆ ลงที่น้ำนมซึ่งสุกโดยเคี่ยวจนข้นแล้วปรุงด้วยน้ำผึ้งคลุกน้ำตาล กรวดละเอียดและเนยใสเข้าด้วยกัน เรียกกันว่า ควปานะ ในบาลีนั้น ควปานะนี้แปลว่าเขาเรียกว่าโภชนะอร่อยมีรส ๔ ดังนี้ก็มี. แต่มนุษย์ทั้งหลาย ไม่อาจจ้องคาสได้ แม้แต่เทวดาทั้งหลาย ที่อยู่ช่องว่างช่องหนึ่งจึงจ้องคาสได้ สถานที่นั้นแม้มีขนาดสิบสองโยชน์ ก็ยังไม่พอรับภิกษุเหล่านั้นได้เลย แต่ภิกษุเหล่านั้นนี้โดยอาณูภาพฤทธิ์ของตน ๆ. วันสุดท้าย พระมหาบุรุษให้เขาล้างบาตรภิกษุทุกรูป บรรจุด้วยเนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นต้น ได้ถวายพร้อมด้วยไตรจีวร ผ้าจีวรที่ภิกษุสังฆนวกะในที่นั้นได้แล้ว ก็เป็นของมีค่านับแสน.

ครั้งนั้น พระศาสดาเมื่อทรงทำอนุโมทนา ทรงใคร่ครวญดูว่า มหาบุรุษผู้นี้ได้ถวายมหาทานเห็นปานนี้ จักเป็นใครกันหนอ ก็ทรงเห็นว่า ในอนาคตกาล เขาจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในที่สุดสองอสงไขยกัป ไฉนกับ แต่นั้น ตรัสเรียกพระมหาสัตว์มาแล้วทรงพยากรณ์ว่า “ล่วงกาลประมาณเท่านี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ.” ลำดับนั้น พระมหาบุรุษสดับคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีหัวใจปลาบปลื้ม คิดว่า “พระองค์ตรัสว่าเราจักเป็นพระพุทธเจ้า เราก็ไม่ต้องการอยู่ครองเรือน” จึงละสมบัติเห็นปานนั้นเสีย เหมือนถ่มก้อนเขพะ บวชในสำนักของพระศาสดา เรียนพระพุทธรวจนะ ยังอภิญญาและสมาบัติ ๘ ให้บังเกิด มีฌานไม่เสื่อม ดำรงอยู่จนตลอดอายุ ที่สุดอายุ บังเกิดแล้วในพรหมโลก. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่าสุริจ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท. เราเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถึงพระองค์เป็นสรณะ แล้วบูชาพระสงฆ์มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยของหอมและดอกไม้ ครั้นบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ แล้วก็เลี้ยวให้อิ่มหน้าสำราญด้วยขนมควปานะ.(อาหารชนิดหนึ่งมีส่วนประกอบของนมโคและน้ำผึ้ง)

พระมงคลพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นยอดของสัตว์สองเท้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในกัปที่ประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคณโพรทพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพรหมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพรทไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกสิตตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพรทไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ฉิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ฉิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของ พระมงคลพุทธเจ้านั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป แล้วอธิษฐานขอวัตรยิ่งขึ้น เพื่อบำเพ็ญบารมีให้สมบูรณ์.

ครั้งนั้น เราเพิ่มพูนปีติ เพื่อบรรลुพระสัมโพธิญาณอันประเสริฐ ก็ถวายเคหะของเราแด่พระพุทธเจ้า แล้วบวชในสำนักของพระองค์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวัคคัสตฤศาสน์ทั้งหมด ยังศาสนาพระชินเจ้าให้รุ่งงาม

เราอยู่ในพระศาสนานั้น อย่างไม่ประมาท เจริญพรหมวิหารภาวนา ก็ถึงฝั่งอภิญญา เข้าถึงพรหมโลก

ก็พระผู้มีพระภาคมงคลพุทธเจ้า มีพระนคร ชื่อว่า อุตตรนคร แม้พระชนกของพระองค์เป็นกษัตริย์ พระนามว่า พระเจ้าอุตตระ แม้พระชนนีพระนามว่า พระนางอุตตรา

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทเยี่ยมยอด ๓ หลัง ชื่อ ยสวา สุจิมา สิริมา ทรงมีพระสนมনারีสามหมื่นถ้วน มีพระอัครมเหสีพระนามว่า ยสวดี พระโอรสพระนามว่า สีวละ.

พระชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือม้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระมงคลพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้สงบ อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรเสด็จจาริกไป.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสุทเวะ และ พระธรรมเสนะ มีพระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระปาลิตะ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสีวละ และ พระอโสภา ต้นไม้ที่ตรัสรู้ ชื่อต้นนาคะ [กาเกทิง]

พระสรีระสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุประมาณเก้าหมื่นปี ส่วนพระชายาพระนามว่า ยสวดี พระโอรสพระนามว่า สีวละ เสด็จออกสู่อภิเษกกรรมด้วยยานคือ ม้า ประทับ ณ พระวิหาร อุตตราราม อุปัฏฐากชื่อ อุตตระ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นดำรงพระชนม์อยู่เก้าหมื่นปีก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน. หมื่นจักรวาลก็มีตกลงพร้อมกัน

โดยเหตุอย่างเดียวกันนั้น มนุษย์ทุกจักรวาล ก็พากันร่ำไห้คร่ำครวญเป็นการใหญ่ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระมงคลพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีนคร ชื่ออุตตรนคร มีพระชนก พระนามว่า พระเจ้าอุตตระ พระชนนีพระนามว่า พระนางอุตตรา.

มีคู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสุเทวะ พระธรรมเสนะ มีพระพุทธรูปปฏิมา ชื่อว่า พระปาลิตะ.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อพระสีวละ และพระอโศกา ต้นไม้ตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เรียกว่าต้นนาคะ.(ต้นกาเกทิง)

ทรงมีอัครปฏิมา ชื่อว่า นันทะ และวิสาขะ มีอัครปฏิมาโยกา ชื่อว่า อนุพา และ สุมนา.

พระมหามุนี สูง ๘๘ ศอก พระรัศมีแผ่ออกจากพระศรีระนั้นหลายแสน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น ก็ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

คลื่นในมหาสมุทร ใคร ๆ ไม่อาจนับคลื่นเหล่านั้นได้ฉันใด สาวกของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใคร ๆ ก็ไม่อาจนับสาวกเหล่านั้นได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

พระมงคลสัมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ยังดำรงอยู่เพียงใด ความตายของผู้ยังมีกิเลส ในศาสนาของพระองค์ ก็ไม่มีเพียงนั้น.

พระผู้มีพระยศใหญ่พระองค์นั้น ทรงชูประทีปธรรม ยังมหาชนให้ข้ามโอฆสงสาร แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนดวงไฟลุกโพลงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

พระองค์ ครั้นทรงแสดงธรรมที่สังฆารทั้งหลายเป็นสภาวะธรรมแล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพานเหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วก็ดับ เหมือนดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างแล้วก็อัสดงคต ฉะนั้น.

พระมงคลพุทธเจ้าปรินิพพาน ณ อุทยานชื่อเวสสระ ชินสถูปของพระองค์ ณ อุทยานนั้นสูง ๓๐ โยชน์

ดวงอาทิตย์ซึ่งมีรัศมีนับพัน กำจัดกลุ่มความมืดทั้งหมด และส่องสว่างหมดทั้ง

โลก ยังถึงอัสตงคต จันใด แม่พระมงคลพุทธานเจ้าผู้เป็นดังดวงอาทิตย์ ผู้ทำความแ่ม
บานแก่เวไนยสัตว์ผู้เป็นดังดวงบัว ทรงกำจัดความมืดในโลกทั้งภายในทั้งภายนอกทุก
อย่าง ทรงรุ่งเรืองด้วยพระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ ก็ถึงความดำรงอยู่ไม่ได้ ก็
จันนั้น เพราะว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงแท้แน่นอน ดังนี้

จบพรรณนางศ์พระมงคลพุทธานเจ้า

๔. วงศ์พระสุนนพุทธเจ้าที่ ๔

ว่าด้วยพระประวัติของพระสุนนพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระสุนนพุทธเจ้าที่ ๔

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามั่งคละพระองค์นั้น เสด็จดับขันธปรินิพพาน ทำให้มีนโลกธาตุมืดลงพร้อมกัน ด้วยเหตุอย่างเดียวย่างนี้แล้ว ต่อมาจากสมัยของพระองค์ เมื่อมนุษย์ทั้งหลายซึ่งมีอายุเก้าหมื่นปี แล้วก็ลดลงโดยลำดับจนเกิดมามีอายุเพียงสิบปี แล้วเพิ่มขึ้นอีก จนมีอายุถึงสองไชยปี แล้วลดลงอีก จนมีอายุเก้าหมื่นปี พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุนนะ ทรงบำเพ็ญบารมี บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมาเทวี ในราชสกุลของพระเจ้าสุทตตะ ฌ เมฆลนคร เรื่องปาฏิหาริย์มีนัยอันพึงทราบตามที่เคยกล่าวมาแล้ว ในเรื่องของพระพุทธรูปพระองค์ก่อนนั้นแล.

พระโพธิสัตว์นั้น เจริญวัยมาโดยลำดับ อันเหล่าสตรีฝ่ายนาฏกะ [ฟ้อน, ขับ, บรรเลง] จำนวนหกล้านสามแสนนางบำเรออยู่ ณ ปราสาท ๓ หลัง ชื่อ สิริวิมานะ โลมวิมานะและอิทธิวิมานะ(บางที่ว่า จันทะ สุจันทะ และวักขะ) อันเหล่ายุวนารี ประณีตอยู่ เสวยสุขที่เสมือนสุททิพย์ ประหนึ่งเทพกุมาร ทรงให้กำเนิดพระโอรสที่ไม่มีผู้เปรียบ พระนามว่า อนุปมะ กับพระนางวักขิกาเทวี ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ ด้วยยานคือช้าง ทรงผนวชแล้ว ส่วนชนสามสิบโกฏิ ก็บวชตามเสด็จพระโพธิสัตว์ ซึ่งทรงผนวชอยู่.

พระองค์อันชนสามสิบโกฏินั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน ณ วันเพ็ญเดือนวิสาขะ เสวยข้าวมธุปายาส ที่เทวดาใส่โอชะทิพย์ลงมาเพิ่ม ซึ่งนางอนุปมาธิดาของอนมเศรษฐี ในอนมนิคม ได้จัดแจงถวายแล้ว ประทับพักกลางวัน ณ ศาลาวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ อนุปมาชวักถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ นาคะ(ต้นกากะทิง) ทรงทำประทักษิณต้นนาคะโพธิ์นั้น ทรงเอาหญ้า ๘ กำปูเป็นสันถัดหญ้ากว้าง ๓๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือสันถัดหญ้านั้น. ต่อนั้น ก็ทรงกำจัดกองกำลังมาร แทะตลอดพระสัพพัญญุตญาณ แล้วทรงเปล่งอุทานว่า

“เราแสวงหาตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

พระผู้มีพระภาคเจ้าสมณะ ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์ ทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหมเพื่อแสดงธรรม ทรงใคร่ครวญว่า จะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ทรงเห็นว่า ชนที่บวชกับพระองค์สามสิบโกฏิ พระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระองค์ พระนามว่า สรณกุมาร และบุตรบุโรหิต ชื่อว่า ภาวิตัตตมานพ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทรงพระดำริว่า จะทรงแสดงธรรมแก่ชนเหล่านั้นก่อน จึงเสด็จโดยทางนภาภาศ ลงที่พระราชอุทยาน เมฆละ ทรงส่งพนักงานเฝ้าพระราชอุทยานไปเรียกสรณกุมาร พระกนิษฐภคินีของพระองค์และภาวิตัตตมานพ บุตรบุโรหิต แล้วทรงยังสัตว์แสนโกฏิ(อันมีที่มาอย่างนี้คือ บริวารของสรณกุมารและภาวิตัตตมานพนั้นจำนวนสามสิบเจ็ดโกฏิ บวกด้วยชนที่บวชตามเสด็จพระองค์สามสิบโกฏิ และเทวดาและมนุษย์อื่น ๆ อีกหลายโกฏิ)ให้ตั้งมณฑลธรรมด้วยทรงประกาศพระธรรมจักร ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น พระองค์ทรงลั่นอมตเกรี คือ คำสั่งสอนของพระชินเจ้ามีองค์ ๙ อันประกอบพร้อมด้วยสังขคือธรรม ณ นครเมฆละ.

พระสมณพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงบรรลุพระอภิสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงปฏิบัติปฏิบัติอันสมควรแก่ปฏิญาณ ก็ได้ทรงสร้างอมตนครอันประเสริฐ มีศีลเป็นปราการอันไพบุลย์ มีสมาธิเป็นคูล้อม มีวิปัสสนาญาณเป็นทวาร มีสติสัมปชัญญะเป็นบานประตู ประดับด้วยมณฑปคือสมบัติเป็นต้น เคลื่อนกล่นด้วยชนผู้เป็นฝักฝ่ายแห่งโพธิญาณ เพื่อป้องกันรัตนะคือ กุศล อันเหล่าโจรคือกิเลสทั้งหลาย คอยปล้นสดมภ์เพื่อประโยชน์แก่การเปลื้องมหาชนให้พ้นเครื่องพันธนาการ คือภพ

บรรดานครอันประเสริฐที่สำเร็จด้วยสัทธรรม นิพพานนครนั้นสูงสุด จึงชื่อว่า สัทธัมมปุรวรุตตมะนคร สูงสุดในบรรดาสัทธรรมนครอันประเสริฐ พระนิพพานเป็นที่ตั้งแห่งพระอริยบุคคลทั้งหลายที่เป็นพระเสกขะและอเสกขะ ผู้แทงตลอดสภาวะธรรมแล้ว ท่านเรียกโดยสมมติไวยาหารว่า นคร เพราะอรรถว่าเป็นโคจรและเป็นที่อยู่ ก็ในสัทธรรมนครอันประเสริฐนั้น พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงสร้างถนนใหญ่ ที่สำเร็จด้วย

สติปัญญา อันไม่ขาด ไม่คด ตรงแนว หนาและกว้าง

ความที่สติปัญญาหนาและกว้าง พึงเห็นได้โดยสติปัญญาที่เป็นโลกียและโลกุตระ จึงว่าเป็น หนทางใหญ่. และจึงชื่อว่า สติปัญญาสูงสุดในธรรมอันประเสริฐทั้งหลาย. อีกนัยหนึ่ง มรรคอันสูงสุด ที่สำเร็จด้วยสติปัญญาอันประเสริฐ.

บัดนี้ ทรงปูแผ่รัตนหีมีค่ามากเหล่านั้น คือ สามัญผล ๔ ปฏิสัมภี ๔ อภิญญา ๖ สมาบัติ ๘ ลงบนตลาดธรรมทั้งสองข้าง ณ ถิ่นสติปัญญา แห่งนิพพานมหานครนั้น

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงอุบายเครื่องยึดถือเอาซึ่งรัตนเหล่านั้นว่า “ก็กุลบุตรเหล่าใด ไม่ประมาท ไม่มีตะปุดตรึงใจ(ตะปุดตรึงใจ หมายถึง ความคิดที่ไม่ดีที่ทำให้ขัดข้องต่อความเจริญทางธรรม) เป็นบัณฑิต ประกอบพร้อมด้วยhiri และวิริยะ เป็นต้น กุลบุตรเหล่านั้น ย่อมยึดไว้ได้ซึ่งรัตนคือคุณธรรมอันประเสริฐเหล่านี้”

ชื่อว่า hiri เพราะละอายแก่ทุจริตทั้งหลาย มีกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต อันว่า hiri คำนี้นั้น เป็นชื่อของความละอาย.

ความเป็นไปแห่งผู้แก้กลัวกล้าเดินหน้าฝ่าฟันต่ออุปสรรคขวากหนามทั้งหลาย ชื่อว่า วิริยะ. วิริยะนั้น มีลักษณะเป็นความขะมักเขม้น

ภพพบุคคล(ผู้ไม่อาภพ)ทั้งหลาย เมื่อเข้าถึงแล้ว ประกอบพร้อมแล้วด้วยhiri และวิริยะเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้นย่อมยึดไว้ได้ ย่อมประสพรัตนวิเศษคือคุณธรรมดังกล่าวแล้ว ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสมณะ ทรงทำความรู้แจ้งทางใจแล้ว ทรงสิ้นกรรมเกียรติ(กลองแห่งกรรม) ทรงสร้างธรรมนครไว้อย่างสมบูรณ์ จึงทรงยังสัตว์แสนโกฏิให้ตรัสรู้ธรรมก่อน ในธรรมาภิสัมัยครั้งที่ ๑

กัสมัยใด พระสมณพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ชมความมัวเมาและมานะของเดียรฉัตร ณ โคนต้นมะม่วง ณ กรุงสุนันทวดี ทรงยังสัตว์พันโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม. สมัยนี้ เป็นธรรมาภิสัมัยครั้งที่ ๒

กัสมัยใด เทวดาและมนุษย์ในหมื่นจักรวาลประชุมกันในจักรวาลนี้ ตั้งเรื่องนิโรธขึ้นว่า “ท่านเข้านิโรธกันอย่างไร ถึงพร้อมด้วยนิโรธอย่างไร ออกจากนิโรธอย่างไร” เทวดาในเทวโลกฝ่ายกามาวจร ๖ ชั้น พรหมในพรหมโลก พร้อมด้วยมนุษย์ทั้งหลาย ไม่อาจวินิจฉัยในการเข้า การอยู่และการออกจากสมาบัติ เป็นต้นอย่างนี้ได้ จึงได้แบ่ง

กันเป็นสองพวกสองฝ่าย. ต่อนั้น จึงพร้อมด้วยพระเจ้าอรินทมะ พวกกันเข้าไปเฝ้าพระ
สุนทศพล ผู้เป็นนาถะของโลกทั้งปวง ในเวลาเย็น. พระเจ้าอรินทมะ ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว
จึงทูลถามนิโรธปัญหาต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่นั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบ
นิโรธปัญหาแล้ว ธรรมาภิสมัยก็ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ. สมัยนี้เป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓

(ธรรมาภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มิผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมาย
มหาศาล)

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสมณะ ทรงมีสาวกสันนิบาต(การประชุมสาวก) ๓ ครั้ง

สาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ พระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระอรหันต์แสนโกฏิ ผู้บวชด้วย
เอหิภิกขุบรรพชา ทรงอาศัยนครเมฆละ จำพรรษาแล้วก็ทรงปวารณา ด้วยปวารณา
ครั้งแรก นี่เป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าประเสริฐดังดวงอาทิตย์ ประทับนั่งเหนือภูเขาทอง ประมาณ
โยชน์หนึ่ง ซึ่งบังเกิดด้วยกำลังกุศล ของพระเจ้าอรินทมะ ในที่ไม่ไกลจาก สังกัสสนคร
เหมือนดวงทึนกรส่องรัศมีอันงามในยามฤดูสารทเหนือขุนเขายุคนธร ทรงฝึกบุรุษเก้า
หมื่นโกฏิ ซึ่งห้อมล้อมพระเจ้าอรินทมะ ตามเสด็จมา ทรงให้เขาบวชด้วยเอหิภิกขุ
บรรพชาหมดทุกคน เหล่าภิกษุผู้บรรลุพระอรหันต์ในวันนั้นนั้นแลแวดล้อมแล้ว ทรงยก
ปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในสันนิบาตอันประกอบด้วยองค์ ๔ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

สมัยใด ท้าวสักกเทวราช เสด็จเข้าไปเพื่อเฝ้าพระสุคต สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
เจ้าสมณะ อันพระอรหันต์แปดหมื่นโกฏิแวดล้อมแล้ว ก็ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นี่
เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพยานาค ชื่อว่า อตุละ มีฤทธิ์
านุภาพมาก. ท่านได้ยินว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก อันหมู่ญาติห้อมล้อมแล้ว
ออกจากภพของตน บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าสมณะ ซึ่งมีภิกษุแสนโกฏิเป็นบริวาร ด้วย
ดนตรีทิพย์ ถวายมหาทาน ถวายคู่ผ้า(ผ้าห่มและผ้าห่ม)แก่พระภิกษุ รูปละคู่ แล้วตั้ง
อยู่ในสภาวะ พระศาสดาพระองค์นั้นทรงพยากรณ์พยานาคนั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า
ในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพระยานาค ชื่อว่า อตุละ มีฤทธิ์มาก สังสมกุศลไว้มาก.

ครั้งนั้น เราพร้อมด้วยเหล่าญาตินาถ ก็ออกจากพิภพนาถ กระทำการบูชาพระชินพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์ ด้วยดนตรีทิพย์.

เราเลี้ยงดูภิกษุแสนโกฏิให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำ ถวายคู่ผ้ารูปละคู่ แล้วถึงพระองค์เป็นสรณะ.

พระสมณพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในภพที่ประมาณมิได้ นับแต่ภพนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรม์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระสมณพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานข้อวัตรยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าสมณะพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า เมขละ มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทตตะ มีพระชนนี พระนามว่า พระนางสิริมาเทวี ทรงมีอัครสาวกชื่อพระสรณะและพระภาวิตตะ มีพระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า พระอุเทนะ มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระโสณาและพระอุปโสณา มีโพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นนาคะ(กากะทิง) มีพระสรีระสูงเก้าสิบศอก มีพระชนมายุเก้าหมื่นปี มีพระมเหสี พระนามว่า พระนางวภูงสิกาเทวี มีพระโอรสพระนามว่า อนุปมะ ทรงออกอภิเนษกรรมณ์ ด้วยยานคือพญาช้าง มีอุปปฏิฐาก ชื่อ อังคราชา ประทับ ณ พระวิหารชื่อ อังคาราม ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

พระสมณพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่า เมขละ มีพระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทตตะ มีพระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทงามสุด ๓ หลัง ชื่อ จันทะ สุจันทะ และวภูงสะ(บางที่ว่า สิริวัณณะ โลมวัณณะและอิทธิวัณณะ).

ทรงมีพระสนมনারีแต่งกายงาม หกล้านสามแสนนาง มีพระมเหสีพระนามว่า พระนางวภูงสิกา มีพระโอรส พระนามว่า อนุปมะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ด้วยยานคือพญาช้าง ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน.

พระมหาวิระผู้ทรงมีพระนามว่าสมณะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันทำมหาพรหม อารธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ กรุงเมฆละราชธานี.

พระสมณพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีอัครสาวก ชื่อพระสรณะและพระ ภาวิตัตตะ มีพระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า พระอุเทนะ.

ทรงมีอัครสาวิกา ชื่อว่าพระโสณาและพระอุปโสณา พระพุทธเจ้า ผู้มีพระยศหา ประมาณมิได้ พระองค์นั้น ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ชื่อต้นนาคะ (กากะทิง).

ทรงมีอัครอุปฐาก ชื่อว่า วรुณะ และสรณะ มีอัครอุปฐายิกา ชื่อ จาลา และ อุปจาลา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยส่วนสูง ทรงสูงเก้ายศศอก งามเหมือนรูปบุชาที่ ทำด้วยทอง หมีนโลกธาตุก็เจิดจ้า.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนเพียงนั้น จึงทรงยัง หมูชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระสัมพุทธเจ้า ทรงยังหมูชนที่ควรข้ามให้ข้ามโอฆสงสาร ยังหมูชนที่ควรตรัสรู้ ให้ตรัสรู้ แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน เหมือนเดือนดับ.

พระภิกษุชีณาสพเหล่านั้น และพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอเหมือนพระองค์นั้น ท่านเหล่านั้นมีศยยิ่งใหญ่ สำแดงรัศมีที่ไม่มีอะไรเปรียบแล้ว ต่างก็เข้าปรินิพพานทั้ง สิ้น.

พระญาณที่ไม่มีอะไรวัดได้ และรัศมีที่ไม่มีอะไรชั่งได้นั้น ทั้งปวงก็อันตรธาน ไปหมดสิ้นแล สังขารทั้งปวงย่อมเป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

พระสมณพุทธเจ้า ผู้ทรงพระยศ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอังคาราม พระชินสถูปของพระองค์ ณ อังคารามนั้น สูงถึงสี่โยชน์.

จบพรรณนางวงศ์พระสมณพุทธเจ้า

๕. วงศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระเรวตพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระเรวตพุทธเจ้าที่ ๕

ต่อมา ภายหลังสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า สุมนะ เมื่อศาสนาของพระองค์ อันตรธานไปแล้ว พวกมนุษย์ที่มีอายุเก๋ากี่หมื่นปี ก็ลดลงโดยลำดับจนมีอายุสิบปี แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับ จนมีอายุหนึ่งร้อยปี แล้วก็ลดลงอีก จนมีอายุหกหมื่นปี. สมัยนั้น พระศาสดาพระนามว่า เรวตะ เสด็จอุบัติขึ้น แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ซึ่งเป็นภพที่รุ่งโรจน์ด้วยรัตนะเป็นอันมาก จุตติจากสวรรค์ชั้นดุสิตนั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางวิปุล่า ผู้ไพบูลย์ด้วยคุณราศรีอันงดงามและน่าจับใจ ซึ่งเป็นจุตรวมดวงตาของชนทั้งปวง เรื่องรองด้วยความงาม ซึ่งเกิดจากดวงหน้าและดวงใจอันมีสิริ น่ารักดุจดอกบัวบานตระการตา อัครมเหสีในราชสกุลของพระเจ้าวิปุลราช ผู้ไพบูลย์ด้วยความมั่งคั่งทุกอย่าง อันเกลื่อนด้วยเหตุเกิดแห่งสิริสมบัติ ทรงถูกห้อมล้อมด้วยราชบริพารอันงดงามประมาณมิได้ ประดับกายด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ในกรุงสุทัญญวดี ซึ่งมีทรัพย์และข้าวเปลือกพร้อมสรรพ ถ้วนกำหนดทศมาสก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี จุพพญาหงส์ทองบินออกจาก จิตรกฏบรพต.

ปาฏิหาริย์ทั้งหลาย ในการปฏิสนธิและประสูติของพระองค์ ก็มีนัยอันพึงทราบ ดังที่กล่าวมาแล้วแต่ก่อนนั้นแล. พระองค์มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อสุทิสสนะ รัตนคมิและอาเวพะ สตรีจำนวนสามหมื่นสามพันนาง มีพระนางสุทิสสนาเทวีเป็นประธาน ก็ปรากฏเพื่อปรนนิบัติบำรุงพระองค์. พระเรวตราชกุมารนั้น อันเหล่ายุวนารีผู้งดงามแวดล้อมแล้ว ทรงครองขรรควาสวิสัยเสวยสุขอยู่หกพันปี ประดุจดั่งว่าเทพกุมาร เมื่อพระโอรสพระนามว่า วรณะ ของพระนางสุทิสสนาเทวีประสูติ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วทรงเครื่องนุ่งห่มอย่างดีเบา ๆ มีสีสรรต่าง ๆ ทรงสวมกุณฑลมณีมุกดาหาร ทรงทองพารัตนมงกุฎและกำไลพระกรอย่างดี ทรงประดับด้วยของหอมและดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง เป็นกลุ่มที่ทำความงามอย่างยิ่ง เหมือนดวงจันทร์ในฤดูสารท อันจตุรงคินิเสนาทไฟใหญ่แวดล้อมแล้วประหนึ่งดวงจันทร์อันหมู่ดาราแวดล้อม ประหนึ่งท้าวสหสนัยน์อันหมู่เทพชั้นไตรทศแวดล้อมแล้ว และประหนึ่งท้าวหาริตมहाพรหมอัน

หมูปุพรมแหวดล้อมแล้ว เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยรถเทียมม้า ทรงเปลื้องเครื่องสรรพาวุธ ประทานไว้ในมือพนักงานเรือนคลังหลวง ทรงตัดพระเกศาและพระเมาลีของพระองค์ ด้วยมีดที่ลับคมกริบเงาเช่นกลีบดอกบัวเกิดในน้ำที่ไร้มลทินและไม่วิกล แล้วทรงโยนขึ้นไปในอากาศ. ท้าวสักกเทวราชก็ทรงเอาผอบทองรองรับพระเกศาและพระเมาลีนั่นไว้ ทรงนำไปยังภพดาวดึงส์ ทรงสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตน ๗ ประการไว้เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ.

ฝ่ายพระมหาบุรุษทรงครองผ้ากาสายะ. ที่เทวดาถวายแล้วทรงผนวช. บุรุษโกฏิหนึ่งก็บวชตามเสด็จพระองค์. พระมหาบุรุษนั้น อันบุรุษเหล่านั้นแหวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญความเพียรอยู่ ๗ เดือน ในวันวิสาขบูชาจะมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาเศรษฐีผู้หนึ่ง ชื่อว่า สารุเทวี ถวาย แล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาละวัน ตอนเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่อาชีวกผู้หนึ่งถวายแล้ว เสด็จเข้าไปที่ต้นนาคะ(กากะทิง) อันประเสริฐที่นำขึ้นชม ทรงทำประทักษิณโพธิพฤกษ์ชื่อต้นนาคะ ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๕๓ ศอก แล้วประทับนั่ง อธิฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ดู้ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

พระเวทศาสดา ทรงยับยั้ง ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์นั้นแล ๗ สัปดาห์ ทรงรับคำอาราธนาของท้าวมหาพรม เพื่อทรงแสดงธรรม ทรงใคร่ครวญว่าจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ทรงเห็นภิกษุโกฏิหนึ่งที่บวชกับพระองค์ และเทวดาก็มนุษย์อื่นเป็นอันมากเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย จึงเสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่พระวิหารวุฒาราม อันภิกษุเหล่านั้นแหวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ที่ลุ่มลึกละเอียด มีปริวัฏ ๓ ซึ่งผู้อื่นประกาศไม่ได้ ทรงยังภิกษุโกฏิหนึ่งให้ตั้งอยู่ในพระอรหัต ส่วนผู้ที่ตั้งอยู่ในมรรคผลอีก ๓ ชั้นนอกจากนั้น(คือที่ผู้บรรลุโสดาบัน สกิทาคามี และอนาคามี) ปรากฏว่ามีมากจนไม่สามารถที่จะนับได้ ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

แม้พระเวทพุทเจ้าพระองค์นั้น อันมหาพรมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมซึ่งกำหนดขันธชาติ อันเป็นเหตุที่จะไม่เป็นไปในภพน้อยภพใหญ่.

บรรดาบทเหล่านั้น การกำหนดชั้นและธาตุ ได้แก่ ทำการจำแนกชั้น ๕ ธาตุ ๑๘ โดยกำหนดนามรูปเป็นต้น. กำหนดรูปธรรมและอรูปธรรม โดยสภาวลักษณะและสามัญลักษณ์เป็นต้น ชื่อว่า กำหนดชั้นและธาตุ.

อนึ่งพึงทราบการกำหนดชั้นและธาตุ แม้โดยอนิจจานุปัตสนาเป็นอาทิ โดยนัยเป็นต้นอย่างนี้ว่า รูปชั้น เปรียบเหมือนก้อนฟองน้ำ เพราะไม่ทนต่อการย่ำยี และเพราะต้องขาดวินเป็นชั้นเล็กชั้นน้อยเป็นต้น เวทนาชั้น เปรียบเหมือนตอม่น้ำเพราะร้อนรมย์อยู่ชั่วขณะ สัญญาชั้น เปรียบเหมือนพยับแดดเพราะความย้อยยับไป สังขารชั้นทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นกล้วย เพราะไม่มีแก่น วิญญาณชั้น เปรียบเหมือนนักเล่นกล เพราะลวงหลอก.

อภิสมัยครั้งที่ ๑ ของพระเวตพุทฺธเจ้าพระองค์นั้น เหลือที่จะนับจำนวนของผู้ตรัสรู้ได้.(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่ผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมามากศาล)

สมัยต่อมา ได้มีพระราชานามว่า อรินทมะ ผู้ทรงชนะข้าศึกในอุตตรนคร ซึ่งเป็นนครฝ่ายเหนือ. ได้ยินว่า พระเจ้าอรินทมะพระองค์นั้น ทรงทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงนครของพระองค์ ทรงมีชนสามโกฏิห้อมล้อมเสด็จออกไปรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า นิมนต์เพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น ทรงถวายมหาทาน ๗ วัน แต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประธาน ทรงทำการบูชาด้วยประทีป กว้างสามคาจูด เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งแล้ว. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมมีนัยอันวิจิตร เหมาะแก่พระหฤทัยของพระเจ้าอรินทมะนั้น. ในที่ประชุมชนนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี แก่เทวดาและมนุษย์พันโกฏิ

สมัยต่อมา พระเวตศาสดา ทรงอาศัยอุตตรนิคมประทับอยู่ ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติอยู่ ๗ วัน. ได้ยินว่า ครั้นนั้นมนุษย์ชาวอุตตรนิคม นำเอาข้าวต้มข้าวสวของของขบฉัน เกสซ์และน้ำปานะเป็นต้น ถวายมหาทานแด่ภิกษุสงฆ์แล้วพากันถามว่า ท่านเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ไหน. ภิกษุทั้งหลายก็บอกแก่มนุษย์เหล่านั้นว่า ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้านิโรธสมาบัติ. เมื่อล่วงไป ๗ วัน พวกเขาก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงออกจากนิโรธสมาบัติ ทรงรุ่งโรจน์ด้วยพุทฺธสิริของพระองค์ หาทิเปรียบเทียบมิได้ เหมือนดวงอาทิตย์ในฤดูสารท จึงทูลถามคุณานิสงส์ของนิโรธสมาบัติ. พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคุณานิสงส์ของนิโรธสมาบัติแก่มนุษย์เหล่านั้น ครั้นนั้น เทวดาและมนุษย์ร้อยโกฏิ ก็ตั้งอยู่ในพระอรหัต. นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓

ใน สุรัญญวดีนคร พระอรหันต์ที่บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาจำนวนนับไม่ถ้วน ได้มีสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ .

ในเมฆลนนคร พระอรหันต์ที่บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชานับได้แสนโกฏิ ก็ได้มีสันนิบาตครั้งที่ ๒.

พระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเรวตะ ชื่อว่าวรุณะ ผู้อ่อนนุวัตรตามพระธรรมจักร เป็นยอดของภิกษุผู้มีปัญญาทั้งหลาย เกิดอาพาธ ในครั้งนั้น พระเรวตพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม อันแสดงถึงไตรลักษณ์แก่มหาชนที่ประชุมกัน เพื่อต้องการถามภิกษุไข้ ทรงยังบุรุษแสนโกฏิให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาแล้วให้ตั้งอยู่ในพระอรหัต ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ ชื่อว่า อติเทวะ ใน รัมมวดีนคร ถึงฝั่งในพราหมณธรรม เห็นพระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า พึงธรรมกถาของพระองค์แล้ว ตั้งอยู่ในสภาวะ กล่าวสดุดีพระศพลด้วยคาถาพันโคลก บูชาด้วยผ้าห่มมีค่าเรือนพัน. แม้พระพุทธรูปเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในที่สุดสองอสงไขยกาลไรแสนกัป นับแต่กัปนี้ไป. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่า อติเทวะ เข้าไปเฝ้าพระเรวตพุทธเจ้า ถึงพระองค์เป็นสภาวะ.

เราสรรเสริญศีล สมาธิและพระปัญญาคุณอันสูงสุดของพระองค์ตามกำลัง ได้ถวายผ้าอุตตราสงค์.

แม้พระเรวตพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรูปเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัษณโพรหมณสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพรไบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพรไบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาณะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำ ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉนใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉนนั่นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขอวัตรที่ยาวขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

แม้ครั้งนั้น เราระลึกถึงพุทธธรรมนั้นแล้วก็เพิ่มพูน จักนำพุทธธรรมที่เรา

ปรารถนานักหนามาให้ได้.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าเรวตพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า สุรัญญวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้า วิปุลราช พระชนนีพระนามว่า พระนางวิปูลา คู่พระอัครสาวก ชื่อ พระวรุณะ และ พระพรหมเทวะ. พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสัมภวะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระภักทา และ พระสุภักทา โพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นนาคะ พระสรীরะสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุหกหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุทิสสนา พระโอรสพระนามว่า วรุณะ เสด็จออกอภิเษกกรรมณด้วยรตเทียมม้า.

ครั้งนั้น เปลวพระรัศมีอันยอดเยี่ยมแล่นออกจากพระวรกายของพระองค์ แผ่ไปโยชน์หนึ่งเป็นนิത്യ ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน.

พระมหาวิระชินพุทธเจ้า พระองค์นั้น ทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์ ทรงอธิษฐานว่า ธาตุทั้งหลายของเราทั้งหมด จงเฉลี่ยให้ทั่วถึงกัน.

พระเรวตพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันมนุษย์และเทวดาทั้งหลายบูชาแล้ว ดับขันธปรินิพพาน ณ พระราชอุทยานมหานาควัน แห่งพระนครอันยิ่งใหญ่แล.

ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระเรวตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า สุรัญญวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าวิปุลราช พระชนนีพระนามว่า พระนางวิปูลา.

พระอัครสาวก ชื่อว่า พระวรุณะและพระพรหมเทวะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสัมภวะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระภักทา และพระสุภักทา พระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้น ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นนาคะ.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า วรุณะ และ สรภะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า ปาลา และอุปปาลา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยส่วนสูง ทรงสูง ๘๐ ศอก ทรงส่งพระรัศมีไปทุกทิศเหมือนดวงอาทิตย์อุทัย.

เปลวพระรัศมีบังเกิดในพระสรীরะ ของพระองค์ยอดเยี่ยม แผ่ไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ ทั้งกลางวันกลางคืน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุหกหมื่นปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระเวทพุทธเจ้า ทรงแสดงกำลังของพระพุทธเจ้า ทรงประกาศอมตธรรมในโลก หมดเชื้อก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนไฟสิ้นเชื้อก็ดับไปฉะนั้น.

พระวรกายตั้งรตนะนั้นด้วย พระธรรมอันไม่มีธรรมอื่นเทียบได้นั้นด้วย ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระเวทพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระยศ ทรงมีบุญมาก ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ

จบพรรณนางศ์พระเวทพุทธเจ้า

๖. วงศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖

ว่าด้วยพระประวัติของพระโสภิตพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระโสภิตพุทธเจ้าที่ ๖

ภายหลังสมัยของ พระเรวตพุทธเจ้า พระองค์นั้น เมื่อพระศาสนาของพระองค์ อันตรธานแล้ว พระโพธิสัตว์พระนามว่า โสภิตะ ทรงบำเพ็ญบารมีมาสี่อสงไขยกว่าไรแสนกัป ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงอยู่ตลอดอายุในที่นั้น อันทวยเทพอันวอนแล้ว ก็จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ถีอปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสุธัมมาเทวี ในราชสกุลของ พระเจ้าสุธัมมราชา ในสุธัมมนคร. พระโพธิสัตว์นั้น ครั้นเมื่อถ้วนกำหนด ทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ สุธัมมราชอุทยาน เหมือนดวงจันทร์ ลอดออกจากหลังเมฆ ปาฏิหาริย์ในการปฏิสนธิและประสูติของพระองค์มีประการดังได้กล่าวมาก่อนแล้ว.

พระโพธิสัตว์นั้น ครองชมราวาสวิสัยอยู่หมีนปี เมื่อพระโอรสพระนามว่า สีหกุมาร ทรงถือกำเนิดในพระครรภ์ของพระนางมขิลาทะวี พระอัศรมเหสีผู้เป็นยอดแห่งสนม นานาเจ็ดหมื่นนางแล้ว(บางที่ว่าสามหมื่นเจ็ดพันนาง) ทรงเห็นนิมิต ๔ เกิดสลด พระหฤทัย ทรงผนวชในปราสาทนั่นเอง ทรงเจริญอานาปานุสสติสมาธิในปราสาทนั้น นั้นแหละ ทรงได้ฌาน ๔ ทรงบำเพ็ญเพียรในปราสาทนั้น ๗ วัน ต่อนั้น เสวยข้าวมธุปายาสรสอร่อยอย่างยิ่ง ที่พระนางมขิลามหาเทวีถวายแล้ว ทรงเกิดจิตคิดจะ ออกอภิเษกกรรมณว่า “ขอปราสาทที่ประดับตกแต่งแล้วนี้ จงลอยไปทางอากาศต่อหน้า มหาชนที่กำลังดูอยู่ กระทำโพธิพิกฤษ์ไว้ตรงกลาง แล้วลงเหนือแผ่นดิน เมื่อเรานั้น ณ โคนโพธิพิกฤษ์แล้ว สตรีเหล่านั้น ไม่ต้องมีคนบอก จงลงจากปราสาทกันเองเถิด” พร้อมกับเกิดจิตตั้งนั้น ปราสาทก็เหาะจากพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสุธัมมราชา ขึ้นสู่อากาศแจกเช่นอัญชันบรรพตสีเขียวความ ปราสาทนั้น มีพื้นปราสาทประดับด้วย พวงดอกไม้ส่งกลิ่นหอมอบอวล เหมือนประดับประดาทั่วพื้นอัมพรรุ่งโรจน์ดังดวง ทินกร กลุ่มที่กระทำความงามเสมือนธารน้ำทอง และดังดวงรัชนีกรในฤดูสารท มีข้าย ชิงกระดังงามวิจิตรนานาชนิดห้อยย้อย เมื่อต้องลมก็ส่งเสียงไพเราะน่ารักน่าใคร่ ดังดนตรีเครื่อง ๕ ที่ผู้ชำนาญการดนตรีบรรเลงขึ้น.

ด้วยเสียงไฟเราะไต่ยีนมาแต่ไกล เสียงไฟเรานั้น ก็ยังลงสู่โสตของสัตว์ทั้งหลาย ประหนึ่งถูกประเล้าประโลมทางอากาศ อันไม่ไกลช้ายวณะแนวไพรอันงามของต้นไม้ ไม่ต่ำนักไม่สูงนัก ในหม่อมมนุษย์ที่ยืนเจรจาปราศรัยกันอยู่ในบ้านเรือน ทาง ๓ แพร่ง ๔ แพร่ง และในถนนเป็นต้น ประหนึ่งดังดูดยาตาชน ด้วยสีที่แล่นเรืองรองรุ่งโรจน์ด้วยรัตนะต่าง ๆ คือกิ่งอันงามของต้นไม้ และประหนึ่งโฆษณาบุญญาภิเษกก็ดำเนินไปตลอดพื้นนภากาศ. แม้เหล่าสนมนาฏนารี ณ ที่นั้น ก็ขับกล่อมประสานเสียงด้วยเสียงอันไพเราะแห่งดนตรีอย่างดีมีองค์ ๕. เขาว่าแม่มองทัฬห ๔ เหล่าของพระองค์ ก็คงงามด้วยอาการคือดอกไม้หอมและผ้ามีสีสรรต่าง ๆ ร่วงรุ่งรุ่งโรจน์เกิดจากประกายเครื่องอลังการและอาการประดับกาย ไปแวดล้อมปราสาททางภาคพื้นนภากาศ ดุจกองทัพอุททายเทพ ดุจแผ่นธรณีที่งามนำดูอย่างยิ่ง.

แต่นั้น ปราสาทก็ไปทำต้นโพธิ์พุทธชื่อนั้นาคะ ซึ่งสูง ๘๘ ศอก ลำต้นตรงอวบกลม ประดับด้วยดอกใบอ่อนตูมไว้ตรงกลาง แล้วลงตั้งที่พื้นดิน. ส่วนเหล่าสนมนาฏนารี ใคร ๆ มิได้บอก ก็ลงจากปราสาทนั้นหลีกไป. เขาว่า แม้พระโสภิตมหาบุรุษผู้งามด้วยคุณสมบัติเป็นอันมากทำมหาชนเป็นบริวารอย่างเดียว ทรงยังวิชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แห่งราตรี. ส่วนกองกำลังแห่งมาร ก็ไปตามทางที่ไป โดยกำลังธรรมดาของพระมหาบุรุษนั้นนั่นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะ ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้ง ณ ที่ใกล้โพธิ์พุทธ ๗ สัปดาห์ ทรงรับการอาราธนาธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูด้วยพุทธจักษุว่า จะทรงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ. ก็ทรงเห็นอสมกุมาร และ สุนตตกุมาร พระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระองค์ว่า กุมารทั้งสองพระองค์นี้ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย สามารถแทงตลอดธรรมอันละเอียดลุ่มลึกได้ เอาเถิด เราจะแสดงธรรมแก่กุมารทั้งสองนี้ แล้วเสด็จมาทางอากาศ ลง ณ สุขัมมราชอุทยาน โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานเรียกพระกุมารทั้งสองพระองค์มาแล้ว อันพระกุมารพร้อมทั้งบริวารแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางมหาชน. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระเวตพุทเจ้า พระพุทเจ้าพระนามว่า โสภิตะ ผู้นำโลก ผู้ตั้งมั่น จิตสงบ ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เปรียบ.

พระชินพุทเจ้าพระองค์นั้น ทรงกลับพระหฤทัยในพระนิเวศน์ของพระองค์แล้ว ทรงบรรลुพระโพธิญาณสิ้นเชิง ประกาศพระธรรมจักร.

บริษัทหมู่หนึ่ง ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่างตั้งแต่เวจันรก เบื้องบนตั้งแต่ภวคัพพรหม ก็ได้มีในการแสดงธรรม.

พระสัมพุทเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ท่ามกลางบริษัทนั้น อภิสสมัยครั้งที่ ๑ ไม่สามารถนับได้ กล่าวไม่ได้ด้วยจำนวนผู้ตรัสรู้.

สมัยต่อมา พระโสภิตพุทเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นจิตตปาณลี ใกล้ประตูกรุงสุทิสสะนะ แล้วเสด็จไปโปรดพระพุทฆมารดาประทับนั่งแสดงอภิธรรม เหนือพื้นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ โคนต้นปาริฉัตรในภพดาวดึงส์ อันเป็นภพที่สำเร็จด้วยนพรัตนและทอง. จบเทศนา เทวดาเก้าหมื่นโกฏิตรัสรู้ธรรม นี่เป็นอภิสสมัยครั้งที่ ๒.

สมัยต่อมา พระราชกุมารพระนามว่า ชัยเสนะ ในกรุงสุทิสสะนะ ทรงสร้างวิหารประมาณโยชน์หนึ่ง ทรงสร้างพระอาราม ทรงเว้นไว้ระยะต้นไม้ดี เช่น ต้นอโศก ต้นสน จำปา กะถินพิมาน บุนนาค พิกุลหอม มะม่วง ขนุน ประดู่ सालะ มะลิวัลย์ มะม่วงหอม พุด เป็นต้น ทรงมอบถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำอนุโมทนาทาน ทรงสรรเสริญการบริจาคทานแล้วทรงแสดงธรรม. ครั้งนั้นธรรมาภิสสมัยได้มีแก่หมู่สัตว์พันโกฏิ นี่เป็นอภิสสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อมาอีก เจ้าราชบุตรพระนามว่า ชัยเสนะ ทรงสร้างพระอาราม มอบถวายพระพุทเจ้าครั้งนั้น.

พระผู้มีพระภาคฯ เมื่อทรงสรรเสริญการบริจาคทาน ก็ทรงแสดงธรรมโปรดเจ้าราชบุตรนั้น ครั้งนั้นอภิสสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์พันโกฏิ.

พระราชาพระนามว่า อุคคตะ ก็สร้างพระวิหารชื่อว่า สุนันทะ ใน กรุงสุนันทะ ถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประธาน. ในทานนั้น พระอรหันต์ร้อยโกฏิซึ่งบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาประชุมกัน. พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์เหล่านั้น. นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑. คณะธรรมในเมฆลนคร สร้างมหาวิหารที่น่ารื่นรมย์อย่างดี ชื่อว่า ธัมมคณาราม ถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทเจ้า

เป็นประธานอีก แล้วได้ถวายทานพร้อมด้วยบริวารทุกอย่าง. ในสมาคมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในสันนิบาตการประชุมพระอรหันต์เก้าสิบโกฏิ ซึ่งบวชโดยเอหิภิกขุภาวะ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒. ส่วนสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำพรรษาในภพของท้าวสหสังข์ อันหมู่เทพแวดล้อมแล้ว เสด็จลงจากเทวโลก ในดิถีปวารณาพรรษา ทรงปวารณาพร้อมด้วยพระอรหันต์แปดสิบโกฏิ ในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

เล่ากันว่า ครั้นนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็นพราหมณ์ ชื่อว่า สุชาตะ เกิดดีในตระกูลทั้งสองฝ่าย(ทั้งฝ่ายตระกูลพ่อและแม่) ในกรุงรัมมวดี พังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะแล้วตั้งอยู่ในสภาวะ ถวายมหาทานตลอดไตรมาสแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. แม้พระโสภิตพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์สุชาตพราหมณ์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์ชื่อว่า สุชาตะ ในครั้งนั้น ได้เลี้ยงดูพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวและน้ำ.

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้นำโลกพระองค์นั้น ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าในภพที่หาประมาณมิได้ นับแต่บัดนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณี จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับข้าวมรุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมรุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสตัดพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคตม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก

ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-
พฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา
และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง
ใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ร่าเริง สดใจ ได้ทำความเพียรอย่างแรง
กล้า เพื่อให้ประโยชน์นั้นเกิดขึ้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโสภิตะ พระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า สุรัชมะ พระชนก
พระนามว่า พระเจ้าสุรัชมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุรัชมมา คู่พระอัครสาวกชื่อ
ว่า พระสุนตตะ และ พระอสมะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า อโนมะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อ
ว่า พระนกุลลา และ พระสุชาดา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นนาคะ. พระสรีระสูง ๕๕ ศอก พระ
ชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า มกิลลา พระโอรสพระนามว่า สีหกุมาร.
พระสนมนางวานรียาสามหมื่นเจ็ดพันนาง(บางที่ว่าเจ็ดหมื่นนาง) ทรงครองขรรควาสวิสัย
เก้าพันปี ทรงออกอภิเษกกรรมณ์ โดยเสด็จไปพร้อมกับปราสาท. อุปัฏฐากพระนามว่า
พระเจ้าชัยเสนะ. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า สุรัชมะ พระชนก
พระนามว่า พระเจ้าสุรัชมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุรัชมมา.

พระโสภิตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระอสมะ และ พระ
สุนตตะ มีพระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอโนมะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระนกุลลา และพระสุชาดา. พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
เมื่อตรัสรู้ ก็ตรัสรู้ ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อว่าต้นนาคะ.

พระมหามุนี สูง ๕๘ ศอก ส่งรัศมีสว่างไปทุกทิศ ดังดวงอาทิตย์อุทัย.

ป่าใหญ่ มีดอกไม้บานสะพรั่ง อบอวลด้วยกลิ่นหอมหวานา จันใด. ปาพจน์(ธรรม-วินัย)ของพระโสภิตพุทธเจ้า ก็อบอวลด้วยกลิ่น คือศีลจันนั้นเหมือนกัน.

ขึ้นชื่อว่า มหาสมุทร อันใด ๆ ไม่อ้อมได้ด้วยการเห็น จันใด ปาพจน์ของพระโสภิตพุทธเจ้า อันใด ๆ ก็ไม่อ้อมด้วยการฟัง จันนั้นเหมือนกัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระโสภิตะพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงมีพระชนม์ยืนเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์ทั้งพระสาวก ประทานโอวาทานุศาสน์แก่ชนที่เหลือแล้ว ก็ดับขันธ-ปรินิพพาน เหมือนดวงไฟไหม้แล้วก็ดับ ฉะนั้น.

พระพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ที่ไม่ผู้เสมอพระองค์นั้นด้วย เหล่าพระสาวก ผู้ถึงกำลังเหล่านั้นด้วย ทั้งนั้น อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระโสภิตสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารสีหาราม พระบรมธาตุแผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในที่นั้น ๆ.

จบพรรณนาวงศ์พระโสภิตพุทธเจ้า

๗. วงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗

ว่าด้วยพระประวัติของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๗

เมื่อพระโสภิตพุทธเจ้า ปรีณิพพานแล้ว ภายหลังสมัยของพระองค์เป็นเวลา ยาวนานถึงหนึ่งอสงไขยกัป ก็ได้ว่างเว้นจากพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ครั้นเมื่ออสงไขย แห่งกัปที่ว่างจากพระพุทธรูปองค์นั้นได้ล่วงผ่านไปแล้ว ก็ได้ถึงโอกาสอันดีงามของสรรพ สัตว์ทั้งหลาย ในกัปหนึ่งนั้น มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งบังเกิด ๓ พระองค์ คือ พระอโนมทัสสี พระปฐมะ พระนารทะ. บรรดาพระพุทธรูป ๓ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า อโนมทัสสีทรงบำเพ็ญบารมีสิบหกอสงไขยกัปไรแสนกัป บังเกิด ณ สวรรค์ชั้นดุสิต อัน ทวยเทพอันอ้วนแล้ว ก็จุติจากดุสิตสวรรค์นั้น ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางยโสธรา อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้ายสวา กรุงจันทวดีราชธานี. เล่ากันว่า เมื่อพระอโนมทัสสีกุมาร อยู่ในครรภ์ของพระนางยโสธราเทวี ด้วยอาณูภาพบุญ บารมีของพระโพธิสัตว์ พระรัศมีของพระมารดาได้แผ่ไปตลอดเนื้อที่ประมาณ ๘๐ ศอก รัศมีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็ข่มไม่ได้. ครั้นถ้วนกำหนดเทศมาส พระนางก็ประสูติพระ โพธิสัตว์ ปาฏิหาริย์ทั้งหลายมีนัยอันพิงทราบ ดังที่กล่าวไว้แล้ว ในเรื่องที่ผ่านมา นั้น

ในวันเฉลิมพระนาม พระประยูรญาติเมื่อจะขนานพระนามของพระองค์ เพราะ เหตุที่รัตนะ ๗ ประการ หล่นจากอากาศในขณะที่ประสูติ ฉะนั้นจึงพากันถวายพระนาม ว่า อโนมทัสสี เพราะเป็นเหตุเกิดรัตนะอันไม่ทราบ. พระองค์ทรงเจริญวัยโดยลำดับ ทรงได้รับการบำรุงบำเรอด้วยกามคุณอันเลิศราวกับว่าเป็นของทิพย์ ทรงครองชมราวาส วิสัยอยู่หมื่นปี. ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อ สิริ อุปสิริ สิริวิฑณะ ทรงมีพระสนมনারีสอง หมื่นสามพันนาง มีพระนางสิริมาเทวีเป็นประมุข เมื่อพระอุปวาณะ โอรสของพระนาง สิริมาเทวีประสูติ พระโพธิสัตว์นั้นก็ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยาน คือวอ ทรงผนวชแล้ว หมู่ชนจำนวนสามโกฏิก็บวชตามเสด็จพระองค์.

พระมหาบุรุษอันชนสามโกฏินั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน. แต่ นั้น ในวันวิสาขบูชา มี เสด็จบิณฑบาตในหมู่บ้าน อนุปมพราหมณ์ เสวยข้าวมธุปายาส

ที่ธิดาอนุปมเศรษฐีถวายแล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาละวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ อาชีวกซื้ออนุปมถวายแล้ว ทรงทำประตักษิณโพธิพฤกษ์ซื้อ ต้นอชฺฐนะ(ไม้รูกฟ้า) ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๘ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิษฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดพญามารพร้อมทั้งเสนา ทรงยังวิชชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แล้วทรงเปล่ง พระอุทานว่า

“เราแสวงหาตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป ตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตณหานายช่าง ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตณหาแล้ว คือพระนิพพาน.” ด้วยเหตุนี้ จิตรัส ว่า

ต่อจาก สมัยของพระโสภิตพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมทัสสี ผู้ เป็นยอดของสัตว์สองเท้า มีพระยศประมาณมิได้ มีพระเดชอันใคร ๆ ละเมิดได้ยาก.

พระองค์ทรงตัดเครื่องผูกพันทั้งปวง รื้อภาพทั้ง ๓ เสียแล้ว ทรงแสดงสถานอัน ที่บรรดาสัตว์ไปไม่กลับ(พระนิพพาน) แก่เทวดาและมนุษย์.

พระองค์ไม่ทรงกระเพื่อมเหมือนสาคร อันใคร ๆ เข้าเฝ้าได้ยากเหมือนบรรพต มีพระคุณไม่มีที่สุดเหมือนอากาศ ทรงบานเต็มที่แล้วเหมือนพญาสาลพฤกษ์.

แม้ด้วยการเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สัตว์ทั้งหลายก็ยินดี สัตว์เหล่านั้นฟัง พระดำรัสของพระองค์ซึ่งกำลังตรัสอยู่ ก็บรรลุอมตธรรม.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ อันท้าวมหาพรหม ทูลอาราธนาแล้ว ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ เพื่อทรงแสดงธรรม ทรงเห็นชนสาม โกฏิ ซึ่งบวชกับพระองค์ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทรงใคร่ครวญว่า เดียวนี้ชนเหล่านี้อยู่กันที่ไหน ก็ทรงเห็นชนเหล่านั้นอยู่ ณ สุธัมมราชาอุทยาน กรุงสุกาวดี จึงเสด็จไป ทางอากาศ ลงที่สุธัมมราชาอุทยาน. พระองค์อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศ พระธรรมจักร ท่ามกลางบริษัทพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ณ ที่นั้น อภิสัมยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ร้อยโกฏิ.

ภายหลังสมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นประดู่ ใกล้ประดู่ โอสนินคร แล้วเสด็จไปประทับนั่งเหนือแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ในภพ

ดาวดึงส์ ซึ่งพวกอสูรครอบงำได้ยาก ทรงยังฝนคือพระอภิธรรมให้ตกลงตลอดไตรมาส. (ทรงแสดงพระอภิธรรม) ครั้งนั้น เทวดาแปดสิบโกฏิตรัสรู้ เป็นอภิสัมย์ครั้งที่ ๒

สมัยต่อจากนั้น สัตว์เจ็ดสิบแปดโกฏิตรัสรู้ ในการที่ทรงแสดงมงคลปัญหา. (มงคลสูตร) นั้นเป็นอภิสัมย์ครั้งที่ ๓

พระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสี ทรงมีสาวกสันนิบาต ๓ ครั้ง.

สาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์แปดแสน ซึ่งเลื่อมใสในธรรมที่ทรงแสดงโปรด พระเจ้าอสิททัตตะ ณ กรุงโสเรยยะ แล้วบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา

ในเมื่อทรงแสดงธรรมโปรด พระสุนทรินธระ กรุงราชวดี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางพระอรหันต์เจ็ดแสน นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางพระอรหันต์หกแสน ผู้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา พร้อมกับ พระเจ้าโสเรยยะ กรุงโสเรยยะ อีก นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็น เสนาบดียักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ตนหนึ่ง มีฤทธิ์-ฐานภาพมาก เป็นอธิบดีของยักษ์หลายแสนโกฏิ. พระโพธิสัตว์นั้น สดับว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก ก็มาเฝ้านมิตมณฑป สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ งามนำดูอย่างยิ่ง เสมือนดวงจันทร์งามนักหนา. ถวายมหาทาน แต่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ณ มณฑปนั้น ๗ วัน. เวลาอนุโมทนาภัตทาน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล เมื่อล่วงไปหนึ่งอสงไขยกาลใดแสนกัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นยักษ์มีฤทธิ์มาก เป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือยักษ์หลายโกฏิ.

แม้ครั้งนั้น เราก็ก้าวเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น เลี้ยงดูพระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสาวกให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวน้ำ.

ครั้งนั้นพระมุนีผู้มีพระจักขุบริสุทธิ์ แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคณโพรทพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพรหมัณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพรทไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพรทไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ฉิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยืดอกเอาน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ฉิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้วก็รำเริง สดใจ อธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า จันทวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้ายสวา พระชนนีพระนามว่า ยโสธรา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระนิสกะ และ พระอโนมะ พระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุนทรี และ พระสุนณา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ตันอัชชุนะ พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิริมา พระโอรสพระนามว่า อุปวาณะ (อุปสาละ) ทรงครองขรรควาสวิสัยอยู่หมื่นปี พระองค์เสด็จออกภิเษกกรรมด้วยยานคือ วอ. พระเจ้าธัมมกะ เป็นอุปปฏิฐาก เล่ากันว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารธัมมาราม. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระอโนมทัสสีศาสดา ทรงมีพระนคร ชื่อว่าจันทวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้ายสวา พระชนนีพระนามว่า พระนางยโสธรา.

พระองค์ทรงครองขรรควาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ สิริอุปสิริ สิริวิฑณะ

ทรงมีพระสนมনারีสองหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสิริมา มีพระโอรสพระนามว่าอุปสาละ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยาน คือวอ ทรงตั้งความเพียร ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระ อโนมทัสสีมหาบุรุษผู้สงบ อันทำวามหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุธัมมราชอุทยานอันยอดเยี่ยม.

พระอโนมทัสสีศาสดา ทรงมีอัครสาวก ชื่อว่า พระนิสกะและพระอโนมะ มีพระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า วรุณะ.

มีอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุนทรี และพระสุนณา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าตันอัชชุนะ (ตันรกฟ้า).

มีอัครอุปปฏิฐาก ชื่อว่า นันทวิฑณะ และสิริวิฑณะ มีอัครอุปปฏิฐายิกา ชื่อว่า

อุปลา และปทุมมา.

พระมุนีสูง ๕๘ ศอก พระรัศมีของพระองค์แผ่ออกไป ดุจดวงอาทิตย์.

สมัยนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

ปาพจน์ คือ ธรรมวินัย อันพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้คงที่ ปราศจากราคะ ไร้มลทิน ทำให้บ้านดีแล้ว ศาสนาของพระชินพุทธเจ้า จึงงดงาม.

พระศาสดา ผู้มีพระยศประมาณมิได้นั้นด้วย คู่พระอัครสาวก ผู้มีคุณที่วัดไม่ได้ เหล่านั้นด้วย ทั้งนั้นก็อันตรายกันไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ชินศาสดา ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารธัมมาราม พระสถูปของพระองค์ ณ อารามนั้น สูง ๒๐ โยชน์.

อนึ่ง คู่พระอัครสาวกคู่นี้ คือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ก็ได้ถวายทานสร้างกุศล แล้วได้ตั้งปณิธาน เพื่อความเป็นพระอัครสาวก ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสีพระองค์นี้เอง. พึงทราบรายละเอียดได้ ในคัมภีร์ อปทาน

จบพรรณนาวงศ์พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า

๘. วงศ์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘

ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมพุทธเจ้า

พรรณนางค์พระปทุมพุทธเจ้าที่ ๘

ต่อจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าอโนมทัสสี มนุษย์ทั้งหลายมีอายุแสนปีแล้ว ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ ๑๐ ปี แล้วเพิ่มขึ้นโดยลำดับอีก จนมีอายุแสนปี. ครั้นนั้น พระศาสดาพระนามว่า ปทุม ทรงอุบัติขึ้นในโลก. แม้พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงบำเพ็ญบารมีมากมาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางอสมมา ผู้ที่ไม่มีผู้เสมอด้วยพระรูปเป็นต้น อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าอสมราช กรุงจัมปกะ. ครบกำหนดทศมาสแล้ว พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ จัมปกะราชอุทยาน. เมื่อพระกุมารประสูติ ฝนปทุมหล่นจากอากาศตกลงทั่วชมพูทวีปจนสุดมหาสมุทร. ด้วยเหตุนั้น ในวันชานพระนามพระกุมารนั้น พวกโหราและเหล่าพระประยูรญาติ จึงชานพระนามว่า มหาปทุมกุมาร พระองค์ทรงครองชมราวาสวิสัยอยู่หมีปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่านั้นทุตตระ วสุตตระ และยสุตตระ (บางทีว่า นั้นทะ วสุ และยสัตตระ). ปรากฏพร้อมด้วย พระสนมনারีสามหมีนสามพันนาง โดยมีพระนางอุตตราเทวีเป็นประมุข.

ครั้นเมื่อ รัมมราชกุมาร ของพระนางอุตตราเทวีมีพระราชสมภพ พระโพธิสัตว์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยรถเทียมม้า บุรุษโกฏิหนึ่ง บวชตามเสด็จ พระมหาสัตว์ซึ่งทรงผนวชอยู่ อันบุรุษเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี ได้เสวยข้าวมธุปายาส ซึ่ง นางธัญญวดี ธิดาของสุธัญญเศรษฐี กรุงธัญญวดี ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ มหาศาลวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ซึ่งติดเกาะอาชีวกถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อต้นมหาโสณะ(ไม้อ้อยช้างใหญ่) ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๘ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงทำให้แจ้งวิชา ๓ ในยามทั้ง ๓ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่าง

ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน."

ทรงยับยั้งอยู่ใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาทำมหาพรหม ทรงตรวจดูบุคคลซึ่งจะเป็นภานะทองรองรับพระธรรมเทศนา ทรงเห็นภิกษุจำนวนหนึ่ง โภกวิ ซึ่งบวชตามพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศลง ณ ธนัญชัยราชอุทยาน ใกล้กรุง รัษฎาณัติ อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น. ครั้งนั้น อภิสมาย์ได้มีแก่สัตร้อยโกฏิ ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ก็ได้มีพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุม เป็นยอดของสัตร้อยองค์ ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เทียบ.

ทั้งศีลของพระองค์ก็ไม่มีอะไรเสมอ ทั้งสมาธิก็ไม่มีที่สุด ทั้งพระญาณอันประเสริฐ ก็นับไม่ได้ ทั้งวิมุตติก็ไม่มีอะไรเปรียบ.

อภิสมาย์การตรัสรู้ ที่เป็นเครื่องลอยความมืดอย่างใหญ่ ของพระองค์ มี ๓ ครั้ง. (อภิสมาย์ หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่มิผู้บรรลุธรรมจำนวนมากมายมหาศาล)

ครั้งที่ ๑ ในการประกาศพระธรรมจักรของพระองค์ ณ ธนัญชัยราชอุทยาน ใกล้กรุง รัษฎาณัติ ครั้งนั้น อภิสมาย์ได้มีแก่สัตร้อยโกฏิ

สมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมทรงให้สาณกุมารและอุปสาณกุมาร พระกนิษฐภคินีของพระองค์บรรพชาในสมาคมพระประยูรญาติ พร้อมทั้งบริวาร เมื่อทรงแสดงธรรมโปรดชนเหล่านั้น ทรงยังสัตร้อยโกฏิให้ดื่มอมตธรรม

ก็ครั้งที่ทรงแสดงธรรมโปรดพระรัชมณะ พระโอรสของพระองค์ อภิสมาย์ก็ได้มีแก่สัตร้อยแปดสิบโกฏิ.

ครั้งนั้น พระเจ้าสุภาวดีตตะ มีราชบริพารแสนโกฏิ ทรงผนวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนักของพระปทุมพุทธเจ้า ผู้มีพระพักตร์ดังดอกปทุมบาน. ในสันนิบาตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางพระสาวกแสนโกฏิ นั้น เป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา พระมหาปทุมพุทธเจ้า มุนิผู้เลิศ ผู้มีคติเสมอด้วยโคอุสภะ ทรงอาศัยกรุงอสุภวดีเข้าจำพรรษา พวกมนุษย์ชาวนครประสงค์จะเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึง

พากันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดชนเหล่านั้น. มนุษย์เป็นอันมากในที่นั้น มีจิตเลื่อมใส ก็พากันบวช แต่นั้น พระทศพลทรงปวารณาเป็นวิสุทธิปวารณากันภิกษุเหล่านั้น และภิกษุสามแสนอื่น ๆ นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ส่วนชนเหล่าใดยังไม่บวชในครั้งนั้น ชนเหล่านั้น ฟังอานิสงส์กฐินแล้ว ก็พากันถวายกฐินจีวรที่ให้อานิสงส์ ๕ ใน ๕ เดือน ในวันปาฏิบพต. แต่นั้น ภิกษุทั้งหลายอันวอนพระสาละเถระ พระธรรมเสนาบตี้อครสาวก ผู้มีปัญญาไพศาลนั้น เพื่อกรรณกฐิน ได้ถวายกฐินจีวรแก่พระสาละเถระนั้น. เมื่อกฐินจีวรของพระเถระอันภิกษุทั้งหลายทำกันอยู่ ภิกษุทั้งหลายก็เป็นสหายช่วยกันเย็บ. ฝ่ายพระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงร้อยด้ายเข้ารูเข็มประทาน เมื่อจีวรสำเร็จแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จจาริกหลีกไปพร้อมด้วยภิกษุสามแสน.

สมัยต่อมา พระพุทธสีหะ ประคุดบุรุษสีหะผู้ดำเนินไปด้วยความองอาจตั้งราชสีห์เสด็จเข้าจำพรรษา ณ ป่าใหญ่ ที่มีดอกไม้หอมอย่างยังมีผลไม้เป็นพวงมีกิ่งก้านอันอ่อนน้อม มีค่าคบไม้ เสมือนป่าโคสิงคสาละวัน บริบูรณ์ด้วยห้วงน้ำที่เย็นอร่อย ประดับด้วยบัวก้านบัวสายไธรมลทิน เป็นที่สัจจของหมู่เนื้อเช่นกวาง จามรี ราชสีห์ เสือ ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น อันฝูงแมลงภู่และผึ้งสาว ที่มีใจติดกลิ่นดอกไม้อันหอมกรุ่น บินตอมว่อนเป็นฝูง ๆ โดยรอบ อันเหล่านั้นนกดูเหว่า มีใจเบิกบานด้วยรสผลไม้ ส่งเสียงร้องไพเราะแผ่วเบาคล้ายขับกล่อมอยู่ นารีนรมย์อย่างยิ่ง สงัดปราศจากผู้คน เหมาะแก่การประกอบความเพียร. พระตถาคตทศพลผู้เป็นพระธรรมราชาพร้อมทั้งบริวารประทับอยู่ ณ ป่าใหญ่นั้น รุ่งโรจน์ด้วยพระพุทธสิริ มนุษย์ทั้งหลายเห็นแล้ว ฟังธรรมของพระองค์ก็เลื่อมใส พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา. ครั้งนั้น พระองค์อันภิกษุสองแสนแวดล้อมแล้วก็ทรงปวารณาพรรษา นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น เมื่อพระตถาคตประทับอยู่ ไพรสมณที่นั้น พระโพรสิตว์ของเราได้เสวยชาติเป็นราชสีห์ เห็นพระองค์ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติ ๗ วัน ก็มีจิตเลื่อมใส ทำประทักษิณ เกิดปีติโสมนัส บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง ไม่ละปิติที่มีพุทธคุณเป็นอารมณ์นานถึง ๗ วัน ด้วยปีติสุขนั้นแล ก็ไม่ออกหาเหยื่อ ยอมสละชีวิต ยืนอยู่ใกล้ ๆ. ครั้งนั้น ล่วงไป ๗ วัน พระศาสดาก็ก่อออกจากนิโรธสมาบัติ พระผู้เป็นสีหะในนรชน ทรงตรวจดูราชสีห์ ทรงพระดำริว่า ขอรราชสีห์นั้น จงมีจิตเลื่อมใสแม้ในภิกษุสงฆ์ ขอสงฆ์จงมา ภิกษุหลายโกฏิก็พากันมาทันทีทันใด ราชสีห์ก็ยังจิตให้เลื่อมใสในพระสงฆ์. ครั้งนั้น พระศาสดาทรงตรวจดูจิตของราชสีห์นั้น ก็ทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ราชสีห์ตัวนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นราชสีห์เจ้าแห่งมฤค ได้เห็นพระชินพุทธเจ้า ผู้เพิ่มพูนความสงัด อยู่ในป่าใหญ่.

เราใช้เศียรเกล้าบังคมพระบาท ทำประทักษิณพระองค์ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง เฝ้าพระชินพุทธเจ้า ๗ วัน.

ครั้นสิ้น ๗ วัน พระตถาคตก็ทรงออกจากนิโรธ ทรงดำริด้วยพระหฤทัย ชักนำ ภิกษumanับโกฏิ.

แม้ครั้งนั้น พระมหาวิระพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ว่า ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัฏถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัฏถ-พฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใส อธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ปทุมะ พระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า จัมปกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอสมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอสมมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสาละ และ พระอุปสาละ. พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระราธา และ พระสุราธา. โภทิพฤกษ์ ชื่อว่า ดันมหาโสณะ (อ้อยช้างใหญ่). พระสรีระสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุแสนปี. พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางอุตตรา ผู้ยอดเยี่ยมด้วยคุณมีพระรูปเป็นต้น พระโอรสของพระองค์นารีนรมย์ยิ่ง พระนามว่า พระรัมมกุมาร. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปทุมพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่า จัมปกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอสมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอสมมา.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยหมื่นปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ นันทะ วสุ และ ยัสตตระ.

มีพระสนมনারี ที่แต่งกายงาม สามหมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางอุตตรา พระโอรสพระนามว่า รัมมะ.

พระชินพุทธเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ ด้วยยานคือนรถ ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระ ปทุมพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้สงบ อันทำมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธนัญชัยราชอุทยาน อันสูงสุด.

พระปทุมพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่า พระสาละ และ พระอุปสาละ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระวรุณะ.

มีพระอัครสาวิกชื่อว่า พระราชา และพระสุราชา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นมหาโสณะ (ไม้อ้อยช้างใหญ่).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า สภियะ และ อสมะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า รุจิ และ นันทิ-
มารา.

พระมหามุนีสูง ๕๕ ศอก พระรัศมีของพระองค์ไม่มีอะไรเสมอ แล่นออกไปทุกทิศ.

แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงรัตนะ แสงไฟ และแสงมณี เหล่านั้นพองถึงรัศมีพระชินเจ้าอันสูงสุด ก็ถูกกำจัดไปสิ้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโสมงสาร.

พระปทุมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทั้งพระสาวก ยังเวไนยสัตว์ ผู้มีอินทรีย์แก่กล้าแล้วให้ตรัสรู้ไม่เหลือเลย ส่วนที่เหลือ ก็ทรงพร่ำสอนให้รู้เส้นทางสู่ความเจริญ แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

พระองค์ทรงละสังขารทั้งปวง เหมือนงูละคราบเก่า เหมือนต้นไม้สลัดใบเก่า แล้วดับขันธปรินิพพานเหมือนดวงไฟ ฉะนั้น.

พระปทุมศาสดา พระชินะผู้ประเสริฐ ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหาร ธรรมาราม พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ณ ประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนางศ์พระปทุมพุทธเจ้า

๙. วงศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙

ว่าด้วยพระประวัติของพระนารทพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระนารทพุทธเจ้าที่ ๙

เมื่อพระปทุมพุทธเจ้า ปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานไปในที่สุด เมื่อนั้น มนุษย์ทั้งหลายที่มีช่วงอายุแสนปี ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุสิบปี แล้วก็เพิ่มขึ้นอีก เป็นอายุสองไชยหนึ่ง แล้วก็ลดลงเหลือเก้าหมื่นปี. ครั้นนั้นพระศาสดายอดนร-
สัตรพระนามว่า นารทะ ผู้ทรงกำลัง ๑๐ มีวิชา ๓ ผู้แก้ล้าด้วยเวสัชชญาณ ๔ ผู้ประทานวิมุตติสาร อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมา สี่สองไชยแสนกับ
ทรงบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระ
นางอโนมาเทวี ผู้มีพระโฉมไม่มีที่เปรียบ พระอัคมเหสีในราชสกุลพระเจ้าสุทเวหะ ซึ่ง
พระเจ้าวาสุเทวพิชิตมาได้ด้วยกำลังของพระองค์ ณ กรุงธัญญวดี ครบเทศมาส พระองค์
ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ ธัญชัยราชอุทยาน. ในวันเฉลิมพระนาม เมื่อ
กำลังเฉลิมพระนาม เครื่องอาภรณ์ทั้งหลายที่สมควรเหมาะแก่การใช้สำหรับมนุษย์ทั้ง
หลายทั่วชมพูทวีป ก็หล่นจากต้นกลีปพฤกษ์เป็นต้นทางอากาศ ด้วยเหตุนั้น เขาจึง
ถวายเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายที่สมควรสำหรับนรชนทั้งหลายแก่พระองค์ เพราะฉะนั้น
พวกโหรและพระประยูรญาติทั้งหลายจึงเฉลิมพระนามว่า นารทะ.

พระองค์ครองชมราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี. มีปราสาท ๓ หลังเหมาะฤดูทั้ง ๓ ชื่อ
ว่า วิชิตาวิ วิชิตะ และวิชิตาภิรามะ(บางที่ว่า ชิตะ วิชิตะ และอภิรามะ) พระชนกชนนี
ได้ทรงกระทำชาติตัญญูผู้มีบุญอย่างยิ่งพระนามว่า วิชิตเสนา ผู้ถึงพร้อมด้วยสกุล
ศีลาจารวัตรและรูปสมบัติ ให้เป็นอัคมเหสีแก่นารทกุมารนั้น. พระสนมনারี จำนวน
แสนสองหมื่นนาง มีพระนางวิชิตเสนานั้นเป็นประธาน เมื่อพระนั้นทุดตรกumar ผู้นำ
ความบันเทิงใจแก่โลกทั้งปวง ของพระนางวิชิตเสนานั้น ประสูติแล้ว พระนารทะ
กุมารนั้น ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ พระมหาสัตว์อันจตุรงคเสนาทัพใหญ่แวดล้อมแล้วทรง
เครื่องนุ่งห่มอันเบาสีต่าง ๆ สวมกุณฑลมณีมุกดาหาร ทรงพาหุรัดพระมงกุฎและ
ทองพระกรอย่างดี ทรงประดับด้วยดอกไม้กลิ่นหอมอย่างยิ่ง ดำเนินด้วยพระบาทสู่
พระราชอุทยาน ทรงเปลื้องเครื่องประดับทั้งหมดมอบไว้ในมือพนักงานรักษาลังหลวง
ทรงตัดพระเกศาและมงกุฎของพระองค์ ที่ประดับด้วยรัตนอันงามอย่างยิ่ง ด้วยพระ

ขรรค์อันคมกริบ เจกเช่นกลีบบัวขาบอันไม่มีมลทินด้วยพระองค์เอง แล้วทรงเหวี่ยงไปที่ท้องนภาภาค ท้าวสักกเทวราช ทรงรับด้วยผอบทอง นำไปภพดาวดึงส์ ทรงสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ เหนือยอดขุนเขาสิเนรุ สูง ๓ โยชน์.

ฝ่ายพระมหาบุรุษ ทรงครองผ้ากาสายะที่เทวดาถวาย ทรงผนวช ณ อุทยานนั้นนั่นเอง บุรุษแสนคนก็บวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษทรงทำความเพียรอยู่ในที่นั้น ๗ วัน วันวิสาขบูชาบุรุษมี เสวยข้าววมธุปายาสที่พระนางวิจิตเสนาก่อหมกเสวยถวาย ทรงพักกลางวัน ณ พระราชอุทยานทรงรับหญ้า ๘ กำที่พนักงานเฝ้าพระสุทนต์สสนราชอุทยาน ถวาย ทรงทำประทักษิณ ตันมหาโสณะโพธิพฤกษ์ ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๕๘ ศอก ประทับนั่ง ทรงกำจัดกองกำลังมาร ทรงยังวิชา ๓ ให้เกิดในยามทั้ง ๓ แห่งตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

แล้วทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาหฺ์ อันท้าวมหาพรหมอาราธนา ประทานคำรับรองแล้ว อันภิกษุแสนรูปที่บวชกับพระองค์ ณ ธนัญชัยราชอุทยานแวดล้อมอยู่ ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น ครั้นนั้นธรรมมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ. ด้วยเหตุ นั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปทุมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า นารทะ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เปรียบ.

พระพุทฺธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นเชษฐโอรสที่นำเอ็นดูของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงสวมอาภรณ์แก้วมณีเสด็จเข้าพระราชอุทยาน.

ณ พระราชอุทยานนั้น มีตันทมหาโสณะต้นใหญ่มีกิ่งก้านสาขานับร้อย ๗ สะอาด สะอาด เมื่อเสด็จถึงต้นไม้นั้นแล้ว ก็ประทับนั่งภายใต้.

ณ ต้นไม้นั้น ก็เกิดญาณอันประเสริฐไม่มีที่สุด คมเปรียบด้วยวชิระ ก็ทรงพิจารณาความเกิดความดับของสังขารทั้งหลาย.

ทรงขจัดกิเลสทุกอย่างไม่เหลือเลย ณ ต้นไม้้นั้น ทรงบรรลुพระโพธิญาณ และพระพุทธานุภาพ ๑๔ สิ้นเชิง.

ครั้นทรงบรรลุพระโพธิญาณแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสัมย์ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

พระมหาบุรุษนารทะ ทรงบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าอย่างนี้ ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงทำภิกษุแสนโกฏิ ซึ่งบวชกับพระองค์ ณ ธัญชัยราชอุทยานไว้เฉพาะพระพักตร์แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร. ครั้นนั้นอภิสัมย์ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ได้ยินว่า ครั้นนั้นพระยานาค ชื่อ โทณะ มีฤทธานุภาพมาก มหาชนสักการะเคารพนับถือบูชา อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้ มหาโทณนคร พวกมนุษย์ชาวชนบทในถิ่นใดไม่ทำการบวงสรวงพระยานาคนั้น พระยานาคนั้นก็ทำถื่นนั้นของมนุษย์พวกนั้นให้พินาศ โดยทำไม้ให้ฝนตกบ้าง ให้ฝนตกมากเกินไปบ้าง ทำฝนก่อนกรวดให้ตกลงบ้าง.

ลำดับนั้น พระนารทศาสดาผู้ทรงเห็นฝั่ง ทรงเห็นอุปนิสัยของสัตว์เป็นอันมาก ในการแนะนำพระยานาคโทณะ อันภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว จึงเสด็จไปยังสถานที่อยู่ของพระยานาคนั้น. แต่นั้นมนุษย์ทั้งหลายเห็นพระศาสดาแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระยานาคมีพิษร้าย มีเดชสูง มีฤทธานุภาพมาก อาศัยอยู่ในที่นั้น มันจักเบียดเบียนพระองค์ ไม่ควรเสด็จไปพระเจ้าข้า.” แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทำประหนึ่งไม่ฟังคำของมนุษย์เหล่านั้น เสด็จไป. ครั้นเสด็จไปแล้ว ก็ประทับนั่งบนเครื่องลาดดอกไม้มี่กลิ่นหอมอย่างยิ่ง ซึ่งพวกมนุษย์เช่นสรวงพระยานาคนั้นในที่นั้น. เขาว่า มหาชนประชุมกัน ด้วยหมายว่าจะเห็นการยุทของสองฝ่าย คือพระนารทจอมมุนีและพระยานาคโทณะ.

ครั้งนั้น พระยานาคเห็นพระนาคมุนีนั่งอย่างนั้น ทนการลบหลู่ไม่ได้ ก็ปรากฏตัวบังหวนควัน. แม้พระทศพลก็ทรงบังหวนควัน พระยานาคบันดาลไฟอีก. แม้พระมุนีเจ้าก็ทรงบันดาลไฟบ้าง. พระยานาคนั้นมีเนื้อตัวลำบากอย่างเหลือเกิน เพราะเปลวควันที่พลุ่งออกจากพระสรีระของพระทศพล ทนทุกข์ไม่ได้ ก็ปล่อยพิษออกไป หมายถึงฆ่าพระองค์ด้วยความเร็วแห่งพิษ อันพิษนั้นปกติก็ร้ายแรงยิ่ง จนถึงขนาดที่ว่า หัวทั้งชมพูทวีปจะพึงพินาศด้วยร้ายกาจแห่งพิษได้. แต่พิษนั้น ไม่สามารถจะทำพระโลมา (เส็นชน) แม้แต่เส็นเดียว ในพระสรีระของพระทศพลให้สั่นสะเทือนได้. ที่นั้น พระยา-

นาคนั้นก็ตรวจดูว่า“พระสมณะมีความเป็นไปอย่างไรหนอ” ก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระพักตร์งามผ่องใส รุ่งเรืองด้วยพระพุทธรัตติ ๖ วรรณะเต็มที ดุจพระอาทิตย์และ พระจันทร์ ในฤดูสารท ก็คิดว่า “โอ ! พระสมณะนี้มีฤทธิ์มาก ส่วนเราไม่รู้กำลังของตัวเอง ผิดพลาดไปเสียแล้ว” ควรแสวงหาที่ช่วยตัวเอง ก็ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นแหละ เป็นสระยะ. ลำดับนั้น พระนารทผู้มีเจ้าฝึกพระยานาคนั้นแล้ว ก็ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ เพื่อยังจิตของมหาชนที่ประชุมกันในที่นั้นให้เลื่อมใส. ครั้งนั้น สัตว์เก้าหมื่นโกฏิก็ตั้ง อยู่ในพระอรหัต. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงโอวาทพระนันทบุตรกุมารพระโอรสของพระองค์ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ก็ครั้งที่พราหมณ์สหาย ๒ คน ชื่อ ภัททสาละ และ วิชิตมิตตะ กำลังแสวงหา ห่วงน้ำคือ อมฤตธรรม ก็ได้เห็นพระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้แก่แล้วกล้ายิ่ง ประทับนั่ง ในบริษัท. เขาเห็นมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค- เจ้า ก็ตกลงใจมีความเชื่อมั่นว่า “มหาบุรุษพระองค์นี้จะต้องเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีกิเลสจืดจางแล้วในโลก” เกิดศรัทธาในพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วย บริวารก็บวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า. เมื่อสองสหายนั้นบวชแล้วบรรลุพระ อรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ. นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑

สมัยที่พระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสพุทธวงศ์ จำเดิมแต่ทรงตั้งปณิธานของ พระองค์ ในสมามคมพระญาติ ภิกษุเก้าหมื่นโกฏิประชุมกัน เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ครั้งที่พระยานาค ชื่อเวโรจนะ ผู้เลื่อมใสในการฝึกพระยานาค ชื่อ มหาโทณะ เหนรมิตมณฑปที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ ขนาด ๓ คาวุต ในแม่น้ำคงคา อารารณา พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งบริวารให้ประทับนั่ง ณ มณฑปนั้น พร้อมทั้งบริวารก็ นิมนต์เพื่อทรงชมโรงทานของตน ณ ชนบทของตน ให้เหล่านาฎกะนักฟ้อนรำของ นาค และนักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีชื่อตาละ ซึ่งทรงเครื่องประดับแต่งตัวนานาชนิด ได้ ถวายมหาทาน แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวารด้วยสักการะใหญ่ เสด็จเสร็จ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทำอนุโมทนาเสมือนเสด็จลงสู่มหาคงคา. ในกาลนั้นทรงยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางภิกษุแปดล้าน ผู้ฟังธรรม เวลาจบอนุโมทนาภัตทาน เลื่อมใสแล้วบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราบวชเป็นฤาษี เป็นผู้ชำนาญในอภิญญา ๕ และ

สมบัติ ๘ สร้างอาศรมอาศัยอยู่ข้างภูเขาหิมพานต์ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้านารทะ อันพระอรหันต์แปดสิบโกฏิและอุบาสกผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล หนึ่งหมื่นแหวดล้อมเสด็จไปยังอาศรมนั้น เพื่ออนุเคราะห์ฤๅษีนั้น. ดาบสเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเท่านั้น ก็ปลื้มใจ สร้างอาศรมเพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวาร ประกาศพระคุณของพระศาสดาสันตังคิน พังธรรมกถาของพระผู้มีพระภาคเจ้า วันรุ่งขึ้น ก็ไปอุตตรกุรุทวีป นำอาหารมาจากที่นั้น ได้ถวายมหาทานแด่พระพุทธรเจ้า พร้อมทั้งบริวาร ถวายมหาทานอย่างนี้ ๗ วัน นำจันท์แดงที่หาค่ามิได้มาจากป่าหิมพานต์บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยจันท์แดงนั้น. ครั้งนั้น พระทศพลอันเทวดาและมนุษย์ แหวดล้อมแล้ว ตรัสธรรมกถาแล้วทรงพยากรณ์ว่า ผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง ถึงฝั่งอภิญญา ๕ ท่องเที่ยวไปในอากาศได้.

แม้ครั้งนั้น เราเล็งดูพระพุทธรเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธรเจ้าที่ไม่มีผู้เสมอ พร้อมทั้งพระสงฆ์ ทั้งบริวารชน ให้อัมมหน้าสำราญด้วยข้าวน้ำแล้วบูชาด้วยจันท์แดง.

แม้ครั้งนั้น พระนารทพุทธรเจ้าผู้นำโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าจักเป็นพระพุทธรเจ้าในกัปที่หาประมาณมิได้ นับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอัชปาลนิโครธ รับข้าวมรุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมรุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคตม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกติตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-
พุกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา
และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง
ใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี
นมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวก
เราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำ
ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้น พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า
พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งรำเริงใจ จึงอธิษฐานขอวัตรที่ยาวดขึ้น
เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้านารทะพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า รัญญวดี พระชนกเป็น
กษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าสุททะ พระชนนีพระนามว่า อโนมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า
พระภัททสาละ และพระชิตมิตตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระวาเสฏฐะ คู่พระอัคร-
สาวิกาชื่อว่า พระอุตตรา และพระผัคคุนี โพธิพุกษ์ชื่อว่าต้นมหาโสณะ พระสรีระสูง
๘๘ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์แผ่ไปโยชน์หนึ่งเป็นนิตย์ พระชนมายุ
เก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีของพระองค์พระนามว่า วิชิตเสนา พระโอรสพระนามว่า
นันทุตตระกุมาร ปราสาท ๓ หลังชื่อวิชิตะ วิชิตาวิ และวิชิตาราม. พระองค์ครอง
จุมราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี. พระองค์เสด็จออกอภิเนษกรรมด้วยพระบาท ด้วยเหตุนี้
จึงตรัสว่า

พระนารทพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่าธัญญวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธวะ พระชนนีพระนามว่า พระนางอโนมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า ชิตะ วิชิตะ และอภิรามะ.

มีพระสนมhari ที่ประดับกายงามสีหมื่นสามพันนาง พระอัคมเหสีพระนามว่า วิชิตเสนา พระโอรสพระนามว่า นันทุตตระ.

พระยอดบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ โดยดำเนินด้วยพระบาท ทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวิระนารถะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธัญชัยราชอุทยาน อันสูงสุด.

พระนารทพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่า พระภัททสาละ และพระชิตมิตตะ พระพุทธอุปฐากชื่อว่า พระวาเสฏฐะ.

พระอัครสาวิกาชื่อนว่าพระอุตตราและพระผัคคุนี โพธิพฤษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นมหาไสยะ.

อัครอุปฐาก ชื่อนว่า อุกครินทะ และ วสกะ อัครอุปฐายิกา ชื่อ อินทวรี และ คัณที.

พระมหลานี ทรงสูง ๘๘ ศอก เช่นเดียวกับรูปปฏิมาทอง หมื่นโลกธาตูก็จิตจำ.

พระรัศมีวาหนึ่ง แล่นออกจากพระวรกายของพระองค์แผ่ไปทั่วทิศน้อยทิศใหญ่ แผ่ไปโยชน์หนึ่งทั้งกลางวันกลางคืน ไม่มีระหว่างทุกเมื่อ.

สมัยนั้น ชนบางพวกจูดคบเพลิง และตามประทีปให้ติดสว่าง ในที่รอบ ๆ โยชน์หนึ่งไม่ได้ เพราะพระพุทธรัศมีครอบงำไว้เสีย.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระนารทพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ก็ยังหนุ่มชุนเป็นอันมาก ให้ข้ามโอฆสงสาร.

ท้องฟ้างามไพจิตร ด้วยดวงดาวทั้งหลายฉินใด ศาสนาของพระองค์ก็งามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ฉินนั้นเหมือนกัน.

พระนราศภพระองค์นั้น ทรงทำสะพานคือธรรม เพื่อยังผู้ปฏิบัติที่เลื้อยให้ข้าม
กระแสน้ำสารวัฏ แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน.

พระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ที่ไม่ผู้เสมอ พระองค์นั้นก็ดี พระขีณาสพ
ทั้งหลาย ผู้มีเดชที่ซึ่งไม่ได้เหล่านั้นก็ดี ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่าง
เปล่าแน่แท้.

พระนารทพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระชินะ ผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ
กรุงสุทิสสนะ พระสถูปอันประเสริฐ สูง ๔ โยชน์ ก็อยู่ ณ ที่นั้นแล.

จบพรรณนาวงศ์พระนารทพุทธเจ้า

๑๐. วงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐

ว่าด้วยพระประวัติของปทุมุตตรพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้าที่ ๑๐

พระศาสนาของพระนารทพุทธเจ้าเป็นไปได้เก้าหมื่นปี ก็อันตรธาน. หลังจากนั้น ก็ป็นที่พิณาศไป ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ได้อุบัติขึ้นในโลก เป็นช่วงเวลา ยาวนานถึงหนึ่งอสงไขยกัป ที่โลกนี้มีตมณ ว้างจากพระพุทธเจ้า ปราศจากแสงแห่ง ธรรมอันสว่างไสวของพระพุทธเจ้า. จนกระทั่งช่วงเวลาอันมีตมณนับเป็นอสงไขยกัป นั้นได้ล่วงผ่านไปแล้ว ในกัปหนึ่ง ที่สุดแสนกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์ หนึ่ง ทรงพิชิตมาร ปลงภาระ ไม่มีสังสารวัฏ ทรงเป็นแก่นสารให้หมู่สัตว์ ยอดเยี่ยม เหนือโลกทั้งปวง พระนามว่า ปทุมุตตระ ก็อุบัติขึ้นในโลก. แม้พระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญ บารมีทั้งหลาย แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตติจากดุสิตนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิใน พระครรภ์ของ พระนางสุชาดาเทวี ผู้เกิดในสกุลที่มีชื่อเสียง อัครมเหสีของ พระเจ้า อานันทะ ผู้ทำความบันเทิงจิตแก่ชนทั้งปวง ณ กรุงหังสวดี. พระนางสุชาดาเทวีนั้น อันทวยเทพอารักขาแล้ว ถ้วนกำหนดตมมาส ก็ประสูติพระปทุมุตตรกุมาร ณ พระราชอุทยานหังสวดี. ในสมัยที่พระองค์ทรงปฏิสนธิและสมภพ ก็มีปาฏิหาริย์ ดัง กล่าวแล้วแต่หนหลัง.

ดังได้สดับมา ในสมัยพระราชกุมารพระองค์นั้น ทรงสมภพ ฝนดอกปทุมก็ตกลง มา. ด้วยเหตุนั้น ในวันเฉลิมพระนามพระกุมาร พระประยูรญาติทั้งหลายจึงเฉลิม พระนามว่า ปทุมุตตรกุมาร. พระกุมารพระองค์นั้นทรงครองฉราวาสวิสัยหมื่นปี(บาง ที่ว่าเก้าพันปี). พระองค์มีปราสาท ๓ หลังเหมาะแก่ฤดูทั้งสาม ชื่อรวาวณะ ยสวา- หณะ และ วสวัตดี(บางที่ว่า นารี พาหะ และยสวดี) มีพระสนมনারีสี่หมื่นสามพันนาง มีพระนางวสุทัตตาเทวี เป็นประมุข เมื่อพระอุตตรกุมาร ผู้ยอดเยี่ยมด้วยพระคุณทุก อย่าง พระโอรสของพระนางวสุทัตตาเทวีทรงสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงพระดำริจักเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ พอทรงพระดำริเท่านั้นปราสาทที่ชื่อว่า วสวัตดี ก็ลอยขึ้นสู่อากาศ เหมือนจักรของช่างหม้อไปทางท้องนภาภาคัมพรสถาน เหมือนเทพวิมาน และเหมือนดวงจันทร์เพ็ญ ทำโพธิพฤกษ์ไว้ตรงกลาง ปราสาทก็ ประดิษฐานลงสู่พื้นดิน เหมือนปราสาทที่กล่าวมาแล้ว ในการพรรณนางศ์ของพระ

โสภิตพุทธเจ้า.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษเสด็จลงจากปราสาทนั้น ทรงห่มผ้ากาสายะ อันเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์ ซึ่งเทวดาถวาย ทรงผนวชในปราสาทนั้นนั่นเอง ส่วนปราสาทกลับมาตั้งอยู่ในที่ตั้งเดิมของตน. บริษัททุกคนที่ไปกับพระมหาสัตว์ พวกกันบวช เว้นพวกสตรี. พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน พร้อมกับผู้บวชเหล่านั้น วันวิสาขบุรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ ติตารุจันท์เศรษฐี อุชเชนีนิคม ถวายแล้ว ทรงพักกลางวัน ๓ วัน เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่ สมิตตะอาชีวก ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อ ต้น สลละ (ข้าน้ำ) ทรงทำประทักษิณโพธิพฤกษ์นั้น ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๓๘ ศอก ทรงนั่งขัดสมาธิ อธิฐานความเพียรมีองค์ ๔ ทรงกำจัดพระยามาร พร้อมด้วยเสนา ยามที่ ๑ ทรงระลึกได้บุพเพนิวาส. ยามที่ ๒ ทรงชำระทิพยจักขุให้บริสุทธิ์, ยามที่ ๓ ทรงพิจารณาปัจจุการ ทรงออกจากจตุตถฌานมีอานาปานัสสติ เป็นอารมณ์ แล้วยังลงในชั้น ๕ ทรงเห็นลักษณะ ๕๐ ถ้วน ด้วยสามารถแห่งความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป ทรงเจริญวิปัสสนาจนถึงโคตรภูญาณ แทะตลอดพระพุทธานุภาพสิ้น ด้วยอริยมรรค ทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ทรงประพจน์มาว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ได้ทราบว่ ครั้นนั้น ฝนดอกปทุมตกลงมา ประหนึ่งประดับทั่วภายในทั้งหมื่นจักรวาล. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระนารทพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เป็นยอดแห่งสัตว์สองเท้า พระชินะผู้ไม่หวั่นไหว เปรียบดังสาครที่ไม่กระเพื่อม ฉะนั้น.

พระปทุมุตตรพุทธเจ้าได้อุบัติในกบฏใด กบฏนั้นเป็นมัทนกับ หมู่ชนผู้สังสมกุศลไว้ ก็ได้เกิดในกบฏนั้น.

ในคำนี้ ฟังทราบว่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์อุบัติในกบฏใด กบฏนี้ชื่อว่ามัทนกับ.

จริงอยู่ กบฏมี ๒ อย่าง คือ สุญญกบฏ และอสุญญกบฏ บรรดากบฏทั้งสองนั้น

พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ ย่อมไม่อุบัติในสุญญกัป เพราะฉะนั้นกัปนั้น จึงเรียกว่า สุญญกัป เพราะว่างเปล่าจากบุคคลผู้มีคุณ.

อสุญญกัปนี้ ๕ อย่าง คือ สารกัป มัณฑกัป วรกัป สารมัณฑกัป ภัททกัป.

ในอสุญญกัปนั้นกัปที่ประกอบด้วยสาระคือคุณ เรียกว่า สารกัป เพราะปรากฏพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่พระองค์เดียว. ผู้กำเนิดคุณสาร ยังคุณสารให้เกิด

ส่วนในกัปใด เกิดพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า มัณฑกัป.

ในกัปใด เกิดพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ บรรดาพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์นั้น พระองค์ที่ ๑ พยากรณ์พระองค์ที่ ๒ พระองค์ที่ ๒ พยากรณ์พระองค์ที่ ๓. ในกัปนั้น มนุษย์ทั้งหลาย มีใจเบิกบาน ย่อมเลือกโดยปณิธานที่ตนปรารถนา เพราะฉะนั้น กัปนั้น จึงเรียกว่า วรกัป.

ส่วนในกัปเกิดพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า สารมัณฑกัป เพราะประเสริฐกว่า มีสาระกว่า กัปก่อน ๆ

ในกัปใดเกิดพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ กัปนั้นเรียกว่า ภัททกัป.

ก็ภัททกัปนั้น หาได้ยากยิ่ง. ก็กัปนั้น โดยมาก สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มากด้วยกัลยาณสุข.

ส่วนใหญ่แล้วโดยมากแล้ว ย่อมเป็นอย่างนี้ คือว่า ในภัททกัปนั้น ติเหตุกสัตว์ (ผู้ถึงพร้อมด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ) ย่อมทำความสันนิเลศ ทุเหตุกสัตว์ (ผู้ถึงพร้อมด้วย อโลภะ อโทสะ) ย่อมถึงสุดติ. อเหตุกสัตว์ (ผู้หนาด้วยกิเลส) ก็ย่อมได้เหตุ (คือได้โอกาสสร้างบารมีที่ไม่เคยมีให้เกิดมีขึ้น). เพราะฉะนั้น กัปนั้น จึงเรียกว่า ภัททกัป.

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวว่า อสุญญกัปมี ๕ เป็นต้น. สมจริงดังที่พระโบราณจารย์กล่าวไว้ว่า

ในสารกัป มีพระพุทธเจ้า ๑ พระองค์ , ในมัณฑกัป มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ , ในวรกัป มีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ , ในสารมัณฑกัป มีพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ , ในภัททกัป มีพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ พระพุทธเจ้ามากกว่านั้นไม่มี ดังนี้.

ส่วนในกัปใด ที่พระปทุมุตตรทศพลอุบัติ กัปนั้นแม้เป็นสารกัป แต่ว่าท่านก็เรียกว่ามัณฑกัป เพราะเป็นเช่นเดียวกับมัณฑกัป ด้วยคุณสมบัติที่ว่า ในสมัยของพระ

ปทุมุตตรพุทธเจ้านั้น ไร้ซึ่งเดียรถีย์(ผู้ที่ไม่นับถือพระรัตนตรัยไม่เชื่อคำสอนในพระพุทธศาสนา) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถนำพาผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์มาแต่เดิมให้ละทิ้งจากความเห็นผิด แล้วหันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ กลับกลายเป็นพุทธสาวกได้ทั้งหมด.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ. ผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงยับยั้ง ณ โพธิบัลลังก์ ๗ วัน ทรงย่างพระบาทเบื้องขวา ด้วยหมายพระเหตุยว่า จะวางพระบาทลงที่แผ่นดิน. ลำดับนั้น ดอกบัวบกทั้งหลายมีเกสรและช่อละเอียดไรมลทิน มีใบดั่งเกิดในน้ำไม่หม่นหมองไม่บกพร่องแต่บริบูรณ์ ชำแรกแผ่นดินผุดขึ้นมา บัวบกเหล่านั้นมีใบชิดกัน ๙๐ ศอก เกสร ๓๐ ศอก ช่อ ๑๒ ศอก เรณูของดอกแต่ละดอกขนาดหม้อใหม่ ส่วนพระศาสดาสอง ๕๘ ศอก ระหว่างพระพาหาสองข้างของพระองค์ ๑๘ ศอก พระนลาต ๕ ศอก พระหัตถ์และพระบาท ๑๑ ศอก. พอพระองค์ทรงเหยียบช่อ ๑๒ ศอก ด้วยพระบาท ๑๑ ศอก เรณูขนาดหม้อใหม่ ก็ฟุ้งขึ้นกลบพระสรีระ ๕๘ ศอก แล้วกลับท่วมทับ ทำให้เป็นเหมือนฝุ่นมโนศิลาปนเป็นจุณ. หมายเอาช่อนั้น พระอาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์สังยุตตนิกายจึงกล่าวว่า พระศาสดาจึงปรากฏพระนามในโลกว่า พระปทุมุตตระดังนี้.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ ผู้ยอดเยี่ยมเหนือโลกทั้งปวง ทรงรับอาราธนาของท้าว महाพรหม ทรงตรวจดูสัตว์ทั้งหลาย ว่าผู้ใดหนอ ที่จักเป็นดังภาชนะทอง รองรับพระธรรมเทศนา ทรงเห็นพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ เทวละ และ สุชาตะ ที่กรุงมิถิลา ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทันใดก็เสด็จโดยทางอากาศ ลงที่พระราชอุทยานกรุงมิถิลา ใช้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานให้เรียกพระราชกุมารทั้งสองพระองค์มาแล้ว ทั้งสองพระองค์นั้น ทรงดำริว่า ได้ยินว่า พระปทุมุตตรกุมาร โอรสของพระเจ้าอาของเรา ทรงผนวชแล้ว. พระองค์จักต้องทรงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นแน่ ก็ตอนนี้ พระองค์ได้เสด็จถึงนครของเรา จำเราจักเข้าไปเฝ้าพระองค์พร้อมด้วยบริวาร

หมู่ชนเหล่านั้นก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ นั่งแวดล้อม. ครั้งนั้น พระทศพลบรมศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันพระราชกุมารและบริวารเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงรุ่งโรจน์ดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ อันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น. ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

สมัยต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังมหาชนให้ร้อนด้วยความร้อนในนรก (หมายถึงว่า ทรงแจกแจงแสดงเรื่องนรก จนมหาชนที่ฟังธรรมเทศนาเกิดความกลัว

ทุกข์โทษในนรก) ทรงแสดงธรรมในสมาคมของสราดาบส ทรงยังหมู่สัตว์นับได้สาม ล้านเจ็ดแสน ให้ดีมอมตธรรม ครั้นนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน

ก็ครั้งที่ พระเจ้าอนันทมหाराช ปรากฏพระองค์ในกรุงมิถิลา ในสำนักของพระ ปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยบุรุษ [ทหาร] สองหมื่นและอำมาตย์ยี่สิบคน. พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ ทรงให้ชนเหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชาทุกคน ก็ พระองค์ผู้เห็นแจ้งในโลกธาตุทั้งปวง อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว เสด็จไปทำการ สงเคราะห์พระชนก ซึ่งประทับอยู่ ณ กรุงหังสวดีราชธานี ในที่นั้น พระองค์ได้เสด็จ จงกรม ณ รัตนจงกรม ในท้องนภาภาศ แล้วตรัสแสดงพุทธวงศ์ เหมือนกับที่ พระผู้- มีพระภาคเจ้าของเรา ตรัสแสดงพุทธวงศ์ในกรุงกบิลพัสดุ์นั้นแล ครั้นนั้นธรรมาภิสมัย ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ห้าล้าน

ครั้งที่ พระบรมศาสดา ผู้ทรงมีพระพักตร์เสมือนจันทร์เพ็ญในวันมาฆปุรณมี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิ ณ มิถิลาราชอุทยาน กรุงมิถิลา นั้นเป็นสาวกสันนิบาตครั้งที่ ๑

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้า จำพรรษา ณ ยอดเขาเวภารบรรพต ทรงแสดง ธรรมโปรดมหาชนที่มาชมบรรพต ทรงยังชนเก้าหมื่นโกฏิให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระคุณ ผู้เป็นนาถะของ ๓ โลก ทรงทำการเปลื้อง มหาชนจากเครื่องผูก เสด็จจาริกไปตามชนบท ภิกษุแปดหมื่นโกฏิประชุมกัน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นผู้ครองรัฐใหญ่ชื่อว่า ชฎิล มีทรัพย์หลายโกฏิ ได้ถวายทานอย่างดีพร้อมทั้งจีวร แต่พระสงฆ์มีพระพุทธรูปเป็นประธาน เสร็จ อนุโมทนาภัตทาน(การถวายอาหาร) พระพุทธรูปพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในอนาคตกาล ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธรูปพระนามว่าโคตมะ ในที่สุดแสนกัป ด้วย เหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นผู้ครองรัฐ ชื่อชฎิล ได้ถวายภัตตาหารพร้อมทั้งผ้า แต่พระสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประธาน.

พระพุทธรูปแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ท่าน

ผู้นี้จักเป็นพระพุทธรูปเจ้า ในแสนกัปนับแต่กัปนี้ไป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้าผู้นั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัทธิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกสิตตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อาณันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่นี้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็อธิษฐานขั้ววัตรยิ่งยวดขึ้น ได้ทำความเพียรมั่นคงอย่างยิ่ง เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ปทุมุตตระ ไม่มีพวกเดียรฉิย เทวดาและมนุษย์ทุกคน

ถึงพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเป็นสรณะ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น พวกเดียรถีย์ ผู้มีใจผิดปกติ มีใจเสีย ถูกกำจัดมานะหมด บุรุษบางพวก ของเดียรถีย์เหล่านั้น ไม่ยอมบำรุงบำเรอ ก็ขับไล่เดียรถีย์เหล่านั้น ออกไปจากแคว้น

ทุกคนมาประชุมกันในที่นั้น ก็เข้าไปที่สำนักของพระพุทธเจ้า ทูลวอนว่า ข้าแต่ พระมหาวิระ ขอพระองค์ทรงเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์ทรงเป็น สรณะ.

พระพุทธเจ้าผู้ทรงมีความเอ็นดู มีพระกรุณา แสงประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ก็ทรงยังเดียรถีย์ที่ประชุมกันทั้งหมดให้ตั้งอยู่ในศีล.

ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จึงไม่อาภูลอย่างนี้ เพราะว่างเปล่า จากเดียรถีย์ทั้งหลาย ย่อมงดงามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ชำนาญ ผู้คงที่.

พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า หังสวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าอานันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดาเทวี. คู่พระอัคร- สาวก ชื่อ พระเทวิละ และ พระสุชาตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อ พระสุมณะ คู่พระอัคร- สาวิกา ชื่อ พระอมิตา และ พระอสม่า โพธิพุกษะชื่อ ต้นสลละ(ช้างน้ำ). พระสรีระสูง ๕๔ ศอก พระรัศมีของพระองค์แผ่ไปกินเนื้อที่ ๑๒ โยชน์ โดยรอบ พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวสุทตฺตา พระโอรสพระนามว่า อุตตระ เล่ากันว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม อันเป็นที่ นารีธรรมอย่างยิ่ง. ส่วนพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ กระจายกระจายทั่วไป พวก มนุษย์ทั่วชมพูทวีป ชุมชนุมกันช่วยกันสร้างพระเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการสูง ๑๒ โยชน์ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระปทุมุตตรศาสดา ทรงมีพระนครชื่อหังสวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้า อานันทะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุชาดา.

พระองค์ครองขรรควาสวิสัยเก้าพันปี(บางที่ว่าหมื่นปี) ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อ นารี พาหะ ยสวดี.

มีพระสนมনারี ที่แต่งกายงาม จำนวนสี่หมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางวสุทตฺตา พระโอรสพระนามว่า พระอุตตระ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยปราสาท ทรงตั้งความเพียร ๗ วัน.

พระมหาวีระ ปทุมุตตระ ผู้นำพิเศษ ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรม ณ พระราชอุทยานมิลิน্দอันสูงสุด.

พระปทุมุตตรศาสดา ทรงมีพระอัศรสวาท ชื่อว่า พระเทวิละ และพระสุชาตะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสมณะ.

พระอัศรสวาทิกาชื่อนามะมิตา และ พระอสมมา โพธิพฤกษ์เรียกว่า ต้นสละ (ต้นข้าน้ำ).

อัศรุอุปัฏฐากชื่อนามะมิตะ และติสสะ อัศรุอุปัฏฐากชื่อนามะหัตถา และ สุจิตตา.

พระมหามุนี สูง ๕๘ ศอก พระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ เช่นเดียวกับรูปปฏิมาทอง.

พระรัศมีแห่งพระศรีระ แผ่ไป ๑๒ โยชน์ โดยรอบ ยอดเรือน บานประตู ฝาต้นไม้ กองศิลาคือภูเขา ปิดกั้นพระรัศมีนั้นไม่ได้.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระปทุมุตตรพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระบรมศาสดา ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ย่อมยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระองค์ทั้งพระสาวก ยังชนเป็นอันมากให้ข้ามแล้ว ตัดความสงสัยทุกอย่าง ก็ดับขันธปรินิพพานเหมือนกองไฟลุกลิงแล้วก็ดับไปฉะนั้น.

พระปทุมุตตรชินพุทธเจ้า ปรีนิพพาน ณ พระวิหารนันทาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์ ณ ที่นั้น สูง ๑๒ โยชน์.

จบพรรณาวงศ์พระปทุมุตตรพุทธเจ้า

(ตั้งแต่นี้ไป จักย่อความที่มาแล้วซ้ำ ๆ กัน มีการบำเพ็ญบารมีเป็นต้น จะกล่าวแต่ความที่แปลกกันเท่านั้น พึงทราบว่าการพรรณนาจะดำเนินต่อไปอย่างนี้แล).

๑๑. วงศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระสุเมธพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระสุเมธพุทธเจ้าที่ ๑๑

เมื่อพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่อุบัติเป็นเวลาเจ็ดหมื่นกัป โลกได้ว่างจากพระพุทธเจ้าเป็นระยะเวลานานแสนนาน จนกระทั่ง ในกัปหนึ่ง เมื่อสามหมื่นกัปนับแต่กับปัจจุบันนี้ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดสองพระองค์ คือ พระสุเมธะ และ พระสุชาตะ ในสองพระองค์นั้น พระโพธิสัตว์นามว่า สุเมธะ ผู้บรรลุเมธาปัญญาแล้ว บำเพ็ญบารมีทั้งหลาย บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนาง สุกตัตตาเทวี อัครมเหสี ของ พระเจ้าสุกตัตตะ กรุงสุทิสสนะ ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สุทิสสนราชอุทยาน ประหนึ่งดวงทนิกรอ่อน ๆ ลอดหลีบเมฆ ฉะนั้น พระองค์ครองขรรควาสวิสัยเก้าพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า สุจันทะนะ กัญจนะ และสิริวัฒนะ ปราภภูมิพระสนมনারีสี่หมื่นแปดพันนาง มีพระนางสมนามหาเทวีเป็นประมุข.

พระสุเมธกุมาร นั้น เมื่อพระโอรสของ พระนางสมนาเทวี พระนามว่า ปุณัปป-
สุมิตตะประสูติ ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรรมด้วยยานคือช้าง ทรง
ผนวชโดยมีมนุษย์ร้อยโกฏิบวชตามเสด็จ พระองค์อันมนุษย์เหล่านั้นแวดล้อมแล้ว
ทรงทำความเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบูชาวันมีเสวยข้าวมธุปายาส ที่ รัตนกุลเศรษฐี
ณ นกุลนิคม ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่
สุวัฑฒนาชีวก ถวายแล้ว ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๒๐ ศอก ที่โคนโพธิพฤกษ์ชื่อ
นีปะ (ต้นกะทุม) ทรงกำจัดมารพร้อมด้วยเสนาแล้ว บรรลุพระอภิสมโพธิญาณ ทรง
เปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป
ตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตณหานายช่าง
ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน
เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ดู้ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้

เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งไกล่ ๗ โพธิพฤษ ๗ สัปดาห์ในสัปดาห์ที่ ๘ ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าว महाพรหม ทรงตรวจดูภัพพบุคคล(ผู้ไม่อาภัพ) ทรงเห็น สรณ कुमार และ สัพพกามี कुमार พระกนิษฐภคินีของพระองค์ และภิกษุที่บวชกับพระองค์ร้อยโกฏิ เป็น ผู้สามารถแทงตลอดธรรมคือ สัจจะ ๔ จึงเสด็จทางอากาศ ทรงลงที่สุทิสสนะราชอุทยาน ไกลกรุงสุทิสสนะ โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยาน เรียกพระกนิษฐภคินีมารแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางบริวารเหล่านั้น ครั้นนั้น ธรรมภาษิตได้มีแก่สัตว์ แสนโกฏิ นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำ ผู้ที่เข้าเฝ้ายาก มีพระเดชยิ่ง เป็นพระมุนี สูงสุดแห่งโลกทั้งปวง.

พระองค์มีพระเนตรผ่องใส พระพักตร์งามพระวรกายใหญ่ตรง สดใส ทรงแสวงประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ทรงเปลื้องสัตว์เป็นอันมาก จากเครื่องผูก.

ครั้งพระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระโพธิญาณ อันสูงสุดสิ้นเชิง ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ กรุงสุทิสสนะ.

อภิสมัยในการทรงแสดงธรรมแม้ของพระองค์ก็มี ๓ ครั้ง อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มี แก่สัตว์แสนโกฏิ.(อภิสมัย หมายถึง การแสดงธรรมครั้งที่ผู้มีบรรลุธรรมจำนวนมากมาย มหาศาล)

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้ามาหากรุณาสมบัติตอนย่ำรุ่ง ออกจากสมบัติ นั้นแล้ว ทรงตรวจดูโลก ก็เห็นยักษ์กินคน ชื่อ กุมภกรรณ มีอานุภาพเหมือนกุมภกรรณ ปรากฏเรือนร่างร้ายอยู่ปากดงใหญ่ คอยดักตัดการสัญจรทางเข้าดงอยู่ พระองค์จึง เสด็จแต่ลำพังพระองค์ไม่มีสหาย ไปยังภพของยักษ์ตนนั้น เข้าไปข้างใน ประทับนั่ง บนที่ไสยาสน์อันมีสิริ ลำดับนั้น ยักษ์ตนนั้น ทนการลบหลู่ไม่ได้ ก็กริ้วโกรธเหมือนงูมี พิษร้ายแรงถูกตีด้วยไม้ ประสงค์จะขู่พระทศพลให้กลัวจึงทำอัตภาพของตนให้ร้ายกาจ ทำศีรษะเหมือนงูเขา เนรมิตดวงตาทั้งสองเหมือนดวงอาทิตย์ ทำเขี้ยวคมยาวใหญ่ อย่างกับหัวคันไถ มีท้องเขี้ยวใหญ่ยาน มีเขนอย่างกะลำต้นตาลมีจุมูกแบนวิกลและ คด มีปากแดงใหญ่อย่างกะปล้องงูเขา มีเส้นผมใหญ่เหลืองและหยาบ มีแวต่านากล้วย ยิง มายืนอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะ บังหวนคว้น บันดาลเพลิง ลูกโซน บันดาลฝน ๙ อย่าง คือ ฝนแผ่นหิน ภูเขา เปลวไฟ น้ำ ตม ถ้ำ อาวุธ ถ่าน

เพลงและฝนทรายให้ตกลงมา แต่ก็ไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้ายับเยียนแม้เพียงปลายขน คิดว่า “จำเราจักถามปัญหาแล้วฆ่าเสีย” แล้วถามปัญหาเหมือนอาพวกยักษ์ถามพระพุทธเจ้าของเราในกาลบัดนี้นั่นเอง(ตอนที่ ๒ ของ บทพาหุง คือ มาราดิเรกมะภิกขุชฯ) ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะทรงนำยักษ์ตนนั้นเข้าสู่ศีลวินัยด้วยทรงพยากรณ์ปัญหา. เขาว่า วันที่ ๒ จากวันนั้นพวกมนุษย์ชาวแคว้น นำเอาราชกุมารพร้อมด้วยภัตตาหารที่บรรทุกมาเต็มเกวียน มอบให้ยักษ์ตนนั้นเพื่อเป็นเครื่องเซ่นสังเวย ในกาลครั้งนั้นแล ยักษ์ได้ถวายพระราชกุมารแด่พระพุทธเจ้า พวกมนุษย์ที่อยู่ประตูดงก็มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งนั้น ในสมาคมนั้น พระทศพลเมื่อทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่จริตของยักษ์ ได้ทรงยังธรรมจักขุให้เกิดขึ้นแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ นั้นเป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒

ครั้งที่ทรงประกาศสัจจะ ๔ ณ สิรินันทราชอุทยาน อุปลารีนคร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าสุเมธะ ก็ทรงมีสาวกสันนิบาต ๓ ครั้ง ในสันนิบาตครั้งที่ ๑ ณ กรุงสุทิสสนะ มีพระชีณาสพร้อยโกฏิ ในสันนิบาตครั้งที่ ๒ เมื่อพวกภิกษุกราณกฐิน ณ ภูเขาเทวภูฏ มีพระอรหันต์เก้าสิบโกฏิ ในสันนิบาตครั้งที่ ๓ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริก มีพระอรหันต์แปดสิบโกฏิ

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเราเป็นมาณพที่เป็นยอดของคนทั้งปวง ชื่อ อุตตระสละทรัพย์แปดสิบโกฏิที่ฝังเก็บไว้ ถวายมหาทานแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานฟังธรรมของพระทศพลในครั้งนั้น ก็ตั้งอยู่ในสภาวะแล้วออกบวช พระศาสดาแม้พระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนุโมทนาโภชนทาน ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล ท่านผู้นี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นมาณพชื่ออุตตระ เราสั่งสมทรัพย์ไว้ในเรือนจำนวนแปดสิบโกฏิ.

เราถวายทรัพย์ทั้งหมดสิ้น แด่พระผู้นำโลกพร้อมทั้งพระสงฆ์ ถึงพระองค์เป็นสภาวะ และเราชอบใจการบวชอย่างยิ่ง.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนุโมทนา ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อล่วงไปสามหมื่นกับ.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณี จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง

ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข้าวมธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑกะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อาณันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาน้ำทำ

ถดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้นใด พวกเราทุกคน ฝ่าฝืน จะผ่านพ้นพระชินเจ้า พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตรพระวินัย และนวัคสัตตกุตสาสน์ทุกอย่าง ยังศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

เราไม่ประมาทในพระศาสนานั้น. อยู่แต่ในอิริยาบถ นั่ง ยืน และเดิน ก็ถึงฝั่งแห่งอภิญญา เข้าถึงพรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้า สุขเมธะทรงมีพระนครชื่อว่าสุทิสสนะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ พระชนนี พระนามว่า พระนางสุทัตตา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสรณะ และ พระสัพพกามะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อ พระสาคระ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อ พระรามมา พระสุรามมา โพธิพฤกษ์ ชื่อ มหานีปะคือต้นกะทุมใหญ่ พระสรณะสูง ๘๘ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี ทรงครองฉรราวาสวิสัยเก้าพันปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนาง สุมณา พระโอรสพระนามว่า ปุณัพพสุมิตตะ ออกอภิเนษกรรมด้วยยาน คือ ช้าง. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระสุขเมธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อว่าสุทิสสนะ พระชนกพระนามว่าพระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทัตตา.

พระองค์ทรงครองฉรราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี มีปราสาทชั้นยอด ๓ หลัง ชื่อว่า สุจันทะ กัญจนะ และสิริวิฑณะ

มีพระสนมনারีที่ประดับกายงามสีหมื่นแปดพันนาง มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสุมณา พระโอรสพระนามว่า ปุณัพพะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเนษกรรมด้วยยานคือ ช้าง ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระสุเมธะ ผู้นำโลก ผู้สงบ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุทิสสนราชอุทยานอันสูงสุด.

พระสุขเมธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระสรณะ พระสัพ-

พกามะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระสาคระ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระรามมา และ พระสุรามมา โผพิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ตันนิมพะคือตันสะเดา(บางที่ว่านี่ปะตันกระทุ่ม).

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า อรุเวลา และยสวา อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า ยสา และสิริวา.

พระมหามณี สูง ๘๘ ศอก ส่องสว่างทุกทิศเหมือนดวงจันทร์ ส่องสว่างเห็นหมู่ดาวฉะนั้น.

ธรรมตามณิรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ยาว ๔ ศอก ใหญ่เท่ากับดุมเกวียน มีมณีแปดหมื่นสี่พันเป็นบริวาร ดุนารีนรมย์อย่างยิ่ง ประดุจดังดูดความงามที่เกิดจากสิริ มาจากศศิธรเต็มดวงในฤดูสารท อันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว มีที่มาจากเขาเวปุลลบรรพต รัศมีของมหามงคลรัตน์นั้น ย่อมแผ่แสงอันสว่างไสวงดงามไปตลอดโอกาสประมาณโยชน์หนึ่งโดยรอบ ฉะนั้น

แสงสว่างของอภิมหามงคลรัตน์ คือพระรัศมีของพระบรมศาสดาสุเมธสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมครูของเทวดาและมนุษย์ ก็แผ่ไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ ฉะนั้น.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ย่อมยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระศาสนานี้ เคลื่อนกล่นด้วยพระอรหันต์ ผู้มีวิชา ๓ มีอภิญญา ๖ ผู้ถึงกำลังฤทธิ์ ผู้คงที่ดี.

พระอรหันต์เหล่านั้นทั้งหมด มียศที่หาประมาณมิได้ หลุดพ้น ปราศจากอุปัทวันต์ผู้มียศใหญ่เหล่านั้นแสดงแสงสว่างคือญาณแล้ว ต่างก็นิพพานไป.

พระชินวรสุเมธพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเมธาราม พระบรมสารีริกธาตุก็เฉลี่ยกระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนางวงศ์พระสุเมธพุทธเจ้า

๑๒. วงศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระสุชาตพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระสุชาตพุทธเจ้าที่ ๑๒

ภายหลัง ต่อมาจากสมัยของพระสุเมธพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุเก้าหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่า สุชาตะ ผู้มีพระรูปกายเกิดดี มีพระชาติบริสุทธิ ก็อุบัติในโลก แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางปภาวดี อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าอุคคตะ กรุงสุมงคล ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ออกจากพระครรภ์ของพระชนนี. ในวันเฉลิมพระนาม พระชนกชนนีเมื่อจะทรงเฉลิมพระนามของพระองค์ ก็ได้ทรงเฉลิมพระนามว่า สุชาตะ เพราะเกิดมาแล้ว ยังสุขให้เกิดแก่สัตว์ทั้งหลาย ทัวชมพูทวีป. พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยเก้าพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่าสิริ อุปสิริ และสิรินันทะ(บางที่ว่า สิริ อุปสิริ และจันทะ) ปรากฏพระสนมনারีสองหมื่นสามพันนาง มีพระนางสิรินันทาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อุปเสน ของพระนางสิรินันทาเทวีทรงสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงมำต้นชื่อว่า หังสวะ เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงแผนวช มนุษย์โกฏิหนึ่ง ก็บวชตามพระองค์ผู้ทรงผนวชอยู่ ลำดับนั้น พระมหาบุรุษนั้น อันมนุษย์เหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๙ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี เสด็จข้ามมรุปายาส รสอร่อย ที่ธิดาของสิรินันทนครเศรษฐีแห่งสิรินันทนคร ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่สุนันทาชีวกถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อ เวฬุ ต้นไผ่ ทรงลาดส้นถัดหญ้ากว้าง ๓๓ ศอก เมื่อดวงอาทิตย์ยังคงอยู่ ก็ทรงกำจัดมารพร้อมด้วยเสนา ทรงแทงตลอดพระสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมาแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ใกล้โพธิต้นพฤกษ์นั้นแล ตลอด ๗ สัปดาห์ อันท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงเห็นพระสุทิสสนุกุมาร พระกนิษฐภคินีของพระองค์ และเทวกุมาร บุตรปุโรหิต เป็นผู้ที่จะสามารถแทงตลอดธรรมคือสัจจะ ๔ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ สุมังคลราชอุทยาน

กรุงสุมณฑล ให้พนักงานเฝ้าราชอุทยาน เรียก พระสุทนต์นุกุมาร กนิษฐภคินีและ เทว-
กุมาร บุตรบุโรหิตมาแล้ว ประทับนั่งท่ามกลางกุมารทั้งสองนั้น พร้อมด้วยบริวาร ทรง
ประกาศพระบรมจักร ฦ ที่นั่น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏี นี่เป็นอภิสมัย
ครั้งที่ ๑.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ฦ โคนมหาศาลพฤษ ใกล้เคียง
ประตูลุทศนราชอุทยาน แล้วเสด็จเข้าจำพรรษา ฦ ดาวดึงส์เทวโลก ธรรมาภิสมัย
ได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งพระสุชาตทศพลเสด็จเข้าเฝ้าพระชนก ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์หกล้าน นี่
เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในมณฑลภพนั้นแล มีพระพุทเจ้าพระนามว่า สุชาตะ ผู้นำ มีพระหนุดังคาง
ราชสีห์ มีพระศอตั้งโคอุสภะ มีพระคุณหาประมาณมิได้ เข้าเฝ้าได้ยาก.

พระสัมพุทเจ้า รุ่งเรืองด้วยพระสิริ ย่อมงามสง่าทุกเมื่อ เหมือนดวงจันทร์
หมดจดไร้มลทิน เหมือนดวงอาทิตย์ ส่องแสงแรงร้อน ฉะนั้น.

พระสัมพุทเจ้า บรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุดสิ้นเชิงแล้ว ทรงประกาศพระ
บรมจักร ฦ กรุงสุมณฑล.

เมื่อพระสุชาตพุทเจ้า ผู้นำโลก ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ สัตว์แปดสิบโกฏี
ตรัสรู้ ในการแสดงธรรมครั้งที่ ๑.

ครั้งพระสุชาตพุทเจ้า ผู้มีบริวารยศหาประมาณมิได้ เสด็จเข้าจำพรรษา ฦ
เทวโลก อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สามล้านเจ็ดแสน.

ครั้งพระสุชาตพุทเจ้า ผู้เสมอด้วย พระพุทเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ เข้าไปโปรดพระ
ชนก อภิสมัยครั้งที่ ๓. ได้มีแก่สัตว์หกล้าน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมโปรดมนุษย์ที่มาใน สุธรรมราชอุทยาน กรุง
สุธรรมวดี ทรงยังชนหกล้านให้บวชด้วยเอหิภิกขุภาวะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง
ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ต่อจากนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ภิกษุห้าล้านประชุมกัน
เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

พระสุทนต์สนเณระพาบุรุษสี่แสนซึ่งฟังข่าวว่าพระสุทนต์สนกุมาร ทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า บรรลุพระอรหัต จึงมาเข้าเฝ้าพระสุชาตนราสภ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดบุรุษเหล่านั้น ทรงให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในสันนิบาตที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นั้น ท่ามกลางพระสาวกสี่แสน เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ สดับข่าวว่า พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า สดับธรรมกถา ก็ถวายราชสมบัติในมหาทวีปทั้ง ๔ พร้อมด้วยรัตนะ ๗ แต่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงผนวชในสำนักของพระศาสดา ชาวทวีปทั้งสิ้น รวบรวมรายได้ที่เกิดในรัฐ ทำหน้าที่ของคณวัดให้สำเร็จ ถวายมหาทานเป็นประจำแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ มีกำลังมาก ท่องเที่ยวไปในอากาศ.

เรามอบถวายราชสมบัติอย่างใหญ่ ในทวีปทั้ง ๔ และรัตนะ ๗ แต่พระพุทธเจ้าผู้สูงสุด แล้วบวชในสำนักของพระองค์.

ชาววัดทั้งหลาย รวบรวมรายได้ในชนบทมาจัดหาปัจจัย ที่นอน ที่นั่ง สำหรับพระภิกษุสงฆ์.

แม้พระพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในหมีนโลกธาตุพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ในที่สุดสามหมื่นปี.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรม จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม

แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิ์ใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑกะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราพึงพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งร่าเริงใจ อริชฐานชั่ววัตรยิ่งยวดยิ่งขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวัคคัสตฤศาสน์ทั้งหมด ยังพระศาสนาของพระชินเจ้าให้งาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาทในพระศาสนานั้น เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงฝั่งแห่ง
อภิญญาแล้ว ไปสู่พรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสุชาตะ ทรงมีพระนคร ชื่อว่า สุมังคละ พระชนกพระนามว่า
พระเจ้าอุคคตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางปภาวดี คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระ
สุทัสสนะ และ พระสุเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระนารทะ พระอัครสาวิกา ชื่อว่า
พระนาคา และ พระนาคสมาลา โภทิพฤกษ์ชื่อว่ามหาเวฬุ ต้นไผ่ใหญ่ เขาว่าต้นไผ่
ใหญ่นั้น มีรูลึบ ลำต้นใหญ่ ปกคลุมด้วยใบทั้งหลายที่ไรมลทิน สีเหมือนแก้วไพฑูรย์
นารีนรมย์อย่างยิ่ง งามเพริศแพรวเหมือนกำแหงหางนกยูง ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น มีพระสรีระสูง ๕๐ ศอก พระชนมายุเก๋ากหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า
พระนางสิรินันทา พระโอรสพระนามว่า อุปเสนะ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือ
ม้าต้น. พระองค์ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหาร สิลาราม กรุงจันทวดี ด้วยเหตุนี้
จึงตรัสว่า

พระสุชาตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระนครชื่อว่าสุมังคล พระชนกพระนาม
ว่า พระเจ้าอุคคตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางปภาวดี.

ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เก๋ากพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า สิริ
อุปสิริ และจันทะ.

มีพระสนมনারีแต่งกายงาม สองหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า
พระนางสิรินันทา พระโอรส พระนามว่าอุปเสนะ.

พระพุทธชินเจ้าทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือม้า ทรงตั้ง
ความเพียร ๙ เดือนเต็ม.

พระมหาวีระ สุชาตพุทธเจ้า ผู้นำโลก ผู้สงบ อันทำมหาพรหมอาราธนาแล้ว
ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมังคลราชอุทยานอันอุดม.

พระสุชาตพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวก ชื่อพระสุทัสสนะ และ
พระสุเทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อ นารทะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อพระนาคา และ พระนาคสมาลา โภทิพฤกษ์ของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่า มหาเวฬุ (ต้นไผ่ใหญ่).

ไผ่ต้นนั้น ลำต้นตัน ไม่มีรู มีใบมาก ลำตรงเป็นไผ่ต้นใหญ่ นำดูนารีนรมย์.

ไผ่ต้นนั้น เติบโตต้นเดียวโดด กิ่งแตกออกจากต้นนั้น งามเหมือนกำแหงทาง
นกยูง ที่เขาผูกไว้ดีแล้ว.

ไผ่ต้นนั้น ไม่มีหนาม ไม่มีรูล เป็นไผ่ใหญ่มีกิ่งแผ่กว้าง ไม่มีช่อง ร่มเงาทึบ น่ารื่นรมย์.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อ สุทัตตะ และ จิตตะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ สุภัททา และปทุมมา.

พระชินพุทธเจ้าพระองค์นั้น ว่าโดยส่วนสูง ๕๐ ศอก ทรงประกอบด้วย
ประเสริฐ โดยอาการพร้อมสรรพ ทรงถึงพระพุทฺธคุณ ครบถ้วน.

พระรัศมีของพระองค์ เสมอด้วยรัศมีของพระพุทฺธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ ย่อม
ออกโดยรอบพระวรกาย พระองค์มีพระคุณหาประมาณมิได้ ซึ่งมิได้ เปรียบมิได้ด้วย
ข้ออุปมาทั้งหลาย.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก๊าหมื่นปี พระองค์ทรงมีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงยัง
หมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

ครั้งนั้น ปาพจน์คือกรรมวินัย งามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย เหมือนคลื่นในสาคร
เหมือนดารากรในท้องนภาภาศ ฉะนั้น.

พระพุทฺธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทฺธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้น ด้วยพระคุณเหล่านั้น
ที่ซึ่งมิได้ด้วย ทั้งนี้ ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่าแน่แท้.

พระสุชาติชินวรพุทฺธเจ้า ดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเสลาราม พระเจดีย์
ของพระศาสดา ณ พระวิหารนั้น สูง ๓ คาวุต.

จบพรรณนาวงศ์พระสุชาติพุทฺธเจ้า

๑๓. วงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๓

ต่อมาจากสมัยของพระสุชาติพุทธเจ้า เป็นเวลาเนิ่นนาน จนกระทั่ง ในกัปหนึ่ง เมื่อหนึ่งพันแปดร้อยกัปแต่ภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าบังเกิด ๓ พระองค์ คือ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี ใน ๓ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสี ทรงบำเพ็ญบารมีแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางจันทาเทวี ผู้มีพระพักตร์เหมือนดวงจันทร์ อัครมเหสีของพระเจ้าสุทตตะกรุงสุธัญญวดี ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติออกจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ วรุณราชอุทยาน ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีทรงเฉลิมพระนามว่า ปิยทัสสี เพราะเห็นปาฏิหาริย์วิเศษอันเป็นที่รักของโลก พระองค์ทรงครองฉรรวาส วิสัยอยู่เก้าพันปี นับว่าทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า สุนิมมละ วิมลละ และ คิริพราหา(บางที่ว่า คิริคูหา) ปรากฏพระสนมনারีสามหมื่นสามพันนาง มี พระนางวิมลามาหาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า กัญจนเวพะ ของพระนางวิมลามาเทวีประสูติแล้ว พระมหาบุรุษนั้น ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรรมด้วยรถเทียมม้า ทรงผนวชแล้ว บุรุษโกฏิหนึ่งบวชตามเสด็จ พระมหาบุรุษอันชนโกฏิหนึ่งนั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาของ วสภพราหมณ์ แห่งบ้านวรุณพราหมณ์ ถวายแล้วทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ศาลวัน ทรงรับหญ้า ๘ กำที่ สุชาติอะอาชีวก ถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อว่า กกุระ ต้นกุ่ม ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๕๓ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า อะเนกะชาติสังสารัง เป็นต้นแล้ว ทรงยับยั้ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ นั้นนั้นแหละ ๗ สัปดาห์ ทรงทราบว่ ผู้ที่บวชกับพระองค์ สามารถแทงตลอดอริยธรรม จึงเสด็จไป ณ ที่นั้นทางอากาศ ลงที่ อุสภวดีราชอุทยาน ใกล้ กรุงอุสภวดี อันภิกษุโกฏิหนึ่งแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ครั้นนั้นธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๑

ต่อมาอีก ราชานแห่งเทพ พระนามว่า สุทัสสนะ ประทับอยู่ ณ สุทัสสนบรรพต ไม่ไกลกรุงอุสภวดี ท้าวเธอเป็นมิจฉาภิภูจิ ก็พวกมนุษย์ทั่วชมพูทวีป นำเครื่องสังเวย มีค่านับแสน มาเช่นสรวงท้าวเธอ ท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น ประทับบนอาสนะเดียวกัน กับพระราชแห่งมนุษย์ ทรงรับเครื่องสังเวย ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ปิยทัสสี ทรงพระดำริว่า จำเราจักบรรเทามิจฉาภิภูจิของท้าวสุทัสสนเทวราชนั้นเสีย เมื่อท้าวสุทัสสนเทวราชนั้น เสด็จไปยังสมาคมยักษ์ จึงเสด็จเข้าไปยังภพของท้าวเธอ ขึ้นสู่ที่สิริไสยาสน์ ประทับนั่งแปลงพระฉัพพรรณรังสีเหมือนดวงอาทิตย์ในฤดูสารทแปลงแสงเหนือยุคนธรบรรพต เทวดาที่เป็นบริวารรับใช้ของท้าวเธอ ก็บูชาพระทศพลด้วยดอกไม้ขงหอม และเครื่องลูบไล้ เป็นต้น ยืนแวดล้อมพระศาสดาอยู่.

ฝ่ายท้าวสุทัสสนเทวราชกลับจากยักษ์สมาคมเห็นฉัพพรรณรังสีแล่นออกจากภพของตนก็คิดว่า “ในวันอื่น ๆ ไม่เคยเห็นภพของเรา จำเรียรุ่งเรืองด้วยแสงรัศมีมากมายเช่นนี้ ใครหนอ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ เข้าไปในที่นี้” ตรวจดูก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งรุ่งโรจน์ด้วยแสงพระฉัพพรรณรังสี ดังดวงอาทิตย์ในฤดูสารทเหนือยอดอุทัยคีรี คิดว่า “สมณะโง่เขลาอันชนใกล้ชิตบริวารของเราแวดล้อมแล้วนั่งเหนือที่นอนอันดี” ก็ถูกความโกรธครอบงำใจ คิดว่า “เอาเถิด จำเราจักสำแดงกำลังของเรา แก่สมณะโง่เขลานั้น” แล้วก็ทำภูเขานั้นทั้งลูกลูกเป็นเปลวไฟอันเดียว ตรวจดูว่าสมณะนั้นคงเป็นเถ้าเพราะเปลวไฟแล้ว แต่ก็เห็นพระทศพลมีพระวรกายถูกแสงรังสีมากมาย แล่นทว่ไป มีพระพักตร์ผ่องวรรณงาม มีพระฉวีสดไสร้งโรจน์อยู่ ก็คิดว่า “สมณะผู้นี้สามารถทนไฟไหม้ได้ เอาเถิด จำเราจักรุกรานสมณะผู้นี้ด้วยกระแสน้ำหลากแล้วฆ่าเสีย” จึงปล่อยกระแสน้ำหลากอันลึกล้ำตรงไปยังวิมาน.

แต่นั้น น้ำก็ไม่เปียกเพียงขนผ้าแห่งจีวร หรือเพียงพระโลมาในพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งประทับนั่งในวิมานนั้น อันเต็มด้วยกระแสน้ำหลาก แต่มั่น ท้าวสุทัสสนเทวราช รู้ว่า “ด้วยกระแสน้ำหลากนี้ สมณะหาใจไม่ออก ก็จักตาย” จึงเสกมนต์พ่นอัดน้ำแล้วตรวจดูก็เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งอันบริษัทของตนแวดล้อม รุ่งโรจน์ด้วยแสงแลบแห่งเปลวรังสีต่างชนิด ดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารทส่งแสงลอดหลีบเมฆสีเขียวคราม ทนการลบหลู่ตนไม่ได้ ก็คิดว่า “จำเราจักฆ่าสมณะนั้นเสียเถิด” แล้วก็บันดาลฝนอาวุธ ๙ ชนิดให้ตกลง ด้วยความโกรธ ลำดับนั้น ด้วยอำนาจของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น อาวุธทุกอย่างก็กลายเป็นพวงดอกไม้หอมนานาชนิดงามน่าดูอย่างยิ่ง หล่นลงแทบเบื้องบาทของพระทศพล.

แต่นั้น ท้าวสุทัสสนเทวราช เห็นความอัศจรรย์นั้นก็ยังมีใจโกรธขี้ จึงเอามือทั้ง

สองจับพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า หมายจะฉุดคร่าออกไปจากภพของตน ก็เหวี่ยง
เลยมหาสมุทรไปถึงจักรวาลบรรพต ตรววจดูว่า “สมณะยังเป็นอยู่หรือตายไปแล้ว” ก็
เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ายังคงประทับนั่ง อยู่เหนืออาสนะนั้นนั่นแหละ ก็คิดว่า “โอ
สมณะนี้มีอำนาจมาก เราไม่สามารถจะฉุดคร่าสมณะผู้นี้ออกไปจากที่นี่ได้ หากว่า
ใครรู้เรื่องราว เราจักอภัยศหาหน่อยไม่ จำเราจักปล่อยสมณะนั้นไปเสีย ตราบเท่าที่
ใครยังไม่เห็นสมณะผู้นี้.”

ลำดับนั้น พระทศพลทรงทราบความประพฤติดังกล่าวของท้าวสุทฺถสเนเทวราช
นั้น ก็ทรงอธิษฐานให้เป็นแบบที่พวกเทวดาและมนุษย์ทุกคนเห็นท้าวเธออยู่ในวันนั้น
นั่นเอง พระราชา ๑๐๑ พระองค์ทั่วชมพูทวีป ก็พากันมาประชุมเพื่อถวายเครื่องสังเว
แต่ท้าวสุทฺถสเนเทวราชนั้น พระราชาแห่งมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น ทรงเห็นท้าวสุทฺถ
สเนเทวราชประทับนั่งจับพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็มีจิตเลื่อมใสในพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าว่า “พระเทวราชของพวกเรา บำเรอพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสี
จอมมุนี โอ ! ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย น่าอัศจรรย์ โอ ! พระพุทธคุณทั้งหลาย
วิเศษจริง ๆ” ก็พากันนอบน้อม ยืนประคองอัญชลีไว้เหนือเศียรเกล้าหมดทุกคน ณ
สัณนิบาตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีทรงทำท้าวสุทฺถสเนเทวราชนั้นให้เป็นประมุข
แล้วทรงแสดงธรรมโปรด ครั้นนั้น เทวดาและมนุษย์เก้าหมื่นโกฏิบรรลुพระอรหัต นั้น
เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งเมื่อศัตรูของพระพุทธเจ้า ในกุมุทนครซึ่งมีขนาด ๘ โยชน์ ชื่อ พระโสณเถระ
(เรื่องราวเหมือนดังพระเวททัตถนั้นแล) ปรีक्षाกับ พระมหาปทุมราชกุมาร ให้ปลง
พระชนม์พระชนกของพระราชกุมารนั้น แม้พยายามต่าง ๆ เพื่อปลงพระชนม์ของพระ
ปิยทัสสีพุทธเจ้า ก็ไม่อาจปลงพระชนม์ได้ ท่านจึงเรียกควาญช้าง ของพญาช้าง ชื่อ
โทณมุข ประเล้าประโลมเขาด้วยสินจ้าง บอกความว่า “เมื่อใดพระสมณะปิยทัสสีผู้นี้
เข้าไปบิณฑบาตยังนครนี้ เมื่อนั้น ท่านจงปล่อยพญาช้างชื่อโทณมุข ให้ฆ่าพระสมณะ
ปิยทัสสีเสีย.”

ครั้งนั้น นายควาญช้างนั้น เป็นราชวัลลภ ไม่ทันพิจารณาถึงประโยชน์และมีใช้
ประโยชน์ เกรงแต่ว่า “สมณะผู้นี้จะพึงทำให้หลุดพ้นจากตำแหน่งแน่” จึงรับคำ วัน
รุ่งขึ้นก็กำหนดเวลาที่พระทศพลเสด็จเข้าไปยังพระนคร เขาก็เข้าไปหาพญาช้าง
โทณมุข ซึ่งมีหน้าผากเหมือนหม้อข้าวเหนือตระพองที่เกิดดีแล้ว มีลำวงยาวเหมือน
ธนู มีหูอ่อนกว้างใหญ่ ตาเหลืองดังน้ำผึ้ง ที่นั่งบนตัวดี ตะโพกหนาที่บกลมกลึง ระหว่าง
เข้าเก็บของลับไว้ งามเหมือนงอนไถ ขนหางสวย โคนหางน่ายำเกรง สมบูรณ์ด้วย

ลักษณะครบทุกอย่าง งามน่าดูเสมือนเมฆสีเขียวคราม ไปยังถิ่นที่ราชสีห์ ชอบเยื้องกรายเหมือนก้อนเมฆเดินได้ มีกำลังเท่า ๗ ข้างสาร ตกมัน ๗ ครั้ง มีพิษทั่วตัวเหมือนมัจจุรที่มีเรือนร่างทำให้เมามันมียิ่งขึ้น ปรนด้วยวิธีพิเศษเช่นคำข้าวคลุกกำยานหยอดยาตา รมควัน ฉาบทา เป็นต้น แล้วก็ส่งไปเพื่อต้องการปลงพระชนม์พระมุนีผู้ประเสริฐ ผู้ป้องกันชนที่เป็นอริได้ เหมือนช้างเอราวัณ ป้องกันช้างข้าศึกฉะนั้น ลำดับนั้น พญาช้างโทณมุนั้น เป็นช้างพลายตัวดี พอหลุดไปเท่านั้น ก็ฆ่าช้าง ควายเป็นม้า ชาย หญิง มีเนื้อตัวพร้อมทั้งงาและวงเประไปด้วยเลือดของผู้ที่ถูกฆ่า มีตาที่คลุมด้วยขี้แห่งความตาย หักทะลายเกวียน บานประตู ประตูเรือนยอด เสาระเนียด เป็นต้น อันฝูงกา สุนัข และ แร้ง เป็นต้นติดตามไป ตัดอวัยวะของควาย คน ม้า และช้างพลาย เป็นต้น กินเหมือนยักษ์กินคน เห็นพระศพลอันหมู่ศิษย์แวดล้อม กำลังเสด็จมาแต่ไกล มีกำลังเร็วเสมือนครุฑในอากาศ มุ่งไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยความเร็ว.

ครั้งนั้น พวกชนชาวเมือง มีใจเปี่ยมแปรไปด้วยความสะดุ้งกลัวภัย ก็เข้าไปยังซากกองกำแพงแห่งปราสาท เห็นพระยาช้างวิ่งเล่นมุ่งหน้าตรงมาที่พระตถาคตก็ส่งเสียงร้อง ฮ้า ! ฮ้า ! ส่วนอุบาสกบางพวก พยายามหาทางห้ามและกันพญาช้างนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ ลำดับนั้น คือพระพุทธานุภาพพระนามว่าพระปิยทัสสีพระองค์นั้นทรงแลดูพญาช้าง ซึ่งกำลังมา มีพระหฤทัยเยือกเย็นด้วยพระกรุณาแผ่ไป ก็ทรงแผ่พระเมตตาไปยังพญาช้างนั้น. แต่พญาช้างเชือกนั้น ก็มีสันดานประจำใจอันพระเมตตาที่ทรงแผ่ไปทำให้อ่อนโยน สำนึกรู้โทษและความผิดของตน ไม่อาจยืนประจันต่อเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ด้วยความละอาย จึงหมอบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดุจแทรกเข้าไปในแผ่นปฐพี. พญาช้างเชือกนั้นหมอบลงอย่างนั้นแล้ว เรือนร่างเสมือนกลุ่มหมอก ก็เจิดจ้า เหมือนก้อนเมฆสีเขียวความเข้าไปใกล้ยอดภูเขาทองที่ฉาบด้วยแสงสนธยา.

ครั้งนั้น พวกชนชาวเมืองเห็นพญาช้างหมอบจบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องบาทของพระจอมมุนี ก็มีใจเปี่ยมด้วยปีติอย่างยิ่ง ก็พากันส่งเสียงโห่ร้องสาธุการ ก็ก้องดังเสียงราชสีห์ ต่างพากันบูชาพระองค์มีประการต่าง ๆ ด้วยดอกไม้หอม มาลัย จันทน์ จุรณหอมและเครื่องประดับเป็นต้น โยนแผ่นผ้าไปโดยรอบ เทพเฝ้ากับบรรลือสนั่นในท้องนภากาศ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแลดูพญาช้างพลาย ซึ่งหมอบอยู่ จบเศียรเกล้าลงแทบเบื้องพระบาท ดั่งยอดเขาที่อาบสีด้า ก็ทรงลูบกระพองพญาช้าง ด้วยฝ่าพระหัตถ์ อันประดับด้วยลายพระหัตถ์มีรูปต่าง ๆ เช่น ขอช้าง ธง สังข์ และจักร เป็นต้น

แล้วพระองค์จึงทรงพร่ำสอนพญาช้างนั้น ด้วยพระธรรมเทศนา ที่เกี่ยวแก่ความประพฤติทางจิตของพญาช้างนั้นว่า

ดูก่อนพญาช้าง เจ้าจงฟังคำของเราที่พร่ำสอน และจงเสพคำพร่ำสอนของเรา นั้น ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์เกี่ยวแก่ จงกำจัดความยินดีในการฆ่า ความมีจิตร้ายของ เจ้าเสีย จงเป็นช้างที่น่ารัก สงบเสงี่ยม.

ดูก่อนพญาช้าง ผู้ใดเบียดเบียนสัตว์มีชีวิต ด้วยโลภะ และ โทสะ หรือด้วยโมหะ ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้ฆ่าสัตว์มีชีวิต ย่อมเสวยทุกข์อันร้ายกาจ ในนรก ตลอดกาลนาน.

ดูก่อนพญาช้าง เจ้าอย่าได้ทำกรรมเห็นปานนั้นด้วยความประมาท หรือแม้ด้วยความเม่ออีกนะ เพราะผู้ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป ย่อมประสบทุกข์แสนสาหัสในนรก ตลอดกัป.

ผู้เบียดเบียน ครั้นเสวยทุกข์อันร้ายกาจในนรกแล้ว ผิดว่า ไปสู่มนุษยโลก ก็ย่อมเป็นผู้มีอายุสั้น มีรูปร่างพิกลพิการ ยังต้องประสบทุกข์เป็นอเนก.

ดูก่อนพญาช้าง พญาช้างผู้เบาปัญญา เจ้ารู้ว่าชีวิตเป็นที่รักอย่างยิ่งของเจ้าฉันใด ในหมู่มหาชน ชีวิตแม้ของผู้อื่นก็เป็นที่รักฉันนั้น แล้วพึงงดเว้นปาณาติบาตอย่างเด็ดขาด.

ถ้าเจ้ารู้จักโทษที่ไม่เว้นการเบียดเบียน และคุณที่เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว จงเว้นขาดซึ่งปาณาติบาตเสีย ก็ปรารถนาสุขในสวรรค์ในโลกหน้าได้.

ผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต มีการฝึกตนดีแล้ว ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจในโลกนี้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมกล่าวว่า เขาเหล่านั้นย่อม อยู่ยังในสวรรค์.

ใคร ๆ ในโลก ย่อมไม่ปรารถนาให้ทุกข์มาสู่ตน บรรดาผู้เกิดมาแล้วทุก ๆ คน ย่อมแสวงหาสุขกันทั้งนั้น ดูก่อนพญาช้างผู้ยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้น เจ้าจงละการเบียดเบียนเสีย เจริญแต่เมตตาและกรุณาในเวลาอันสมควรเถิด.

ลำดับนั้น พญาช้างอันพระทศพลทรงพร่ำสอนอย่างนี้ ก็ได้สำนึก ได้กลับกลายเป็นผู้ที่ถูกฝึกปรือแล้วยังยิ่ง ถึงพร้อมด้วยวินัยและจรรยา ก็ได้เป็นเหมือนศิษย์อันว่าง่าย. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีพระองค์นั้น ทรงทรมานพญาช้างโทณมุข เหมือนพระศาสดาของเราทรงทรมานช้างชนบาลแล้ว (คำว่า ทรมาน ในที่นี้ มีความหมายว่า

สั่งสอนให้ละจากพยศ ละจากความตื้อ) จึงทรงแสดงธรรมโปรดในสมาคมแห่งมหาชน
นั้น. ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ. นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุ
นั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระสุชาติพุทธเจ้าก็มีพระสมัยภูพุทธเจ้า พระนามว่า ปิยทัสสี
ผู้มีพระยศใหญ่ ผู้นำโลก อันเข้าเฝ้าได้ยาก เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น มีบริวารและยศอันประมาณมิได้ รุ่งโรจน์ดุจดวง
อาทิตย์ ทรงกำจัดความมืดทุกอย่าง ประกาศพระธรรมจักร.

พระพุทธเจ้าผู้มีพระเดช ที่ซึ่งไม่ได้แม้พระองค์นั้น ก็ทรงมีอภิสมัย ๓ ครั้ง อภิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ.

ท้าวสุทัสสนเทวราชทรงชอบใจมิฉนาคิภูริ พระศาสดาเมื่อทรงบรรเทาภิภูริของ
ท้าวเทวราชพระองค์นั้นแล้ว ก็ทรงแสดงธรรมโปรด.

ครั้งนั้น การประชุมของชนนับไม่ได้ เป็นมหาสันนิบาต อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี
แก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ.

ครั้งพระศาสดาผู้เป็นสารถิฝีกคน ทรงแนะนำพญาช้างชื่อโทณมุขะ อภิสมัยครั้งที่
๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

ใน สมัยกาลนคร มีสหายสองคน คือพระราชโอรส พระนามว่า ปาลิตะ และบุตร
บุโรหิต ชื่อว่า สัพพทัสสิกุมาร เมื่อพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จจาริกอยู่ สอง
สหายนั้นได้สดับข่าวการเสด็จถึงสมัยกาลนครของพระบรมศาสดา จึงพร้อมด้วยบริวาร
แสนโกฏิออกไปรับเสด็จ สดับฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็ถวายมหาทาน ๗ วัน ในวันที่
๗ เมื่อเวลาจบการอนุโมทนาภัตตาหารของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เขาทั้งสองพร้อม
บริวารแสนโกฏิบวชแล้ว ได้บรรลुพระอรหัตตังสัจ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยก
ปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุสาวกแสนโกฏิ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

สมัยต่อมา ชนเก้าหมื่นโกฏิบรรลुพระอรหัต. ในสมาคมของท้าวสุทัสสนเทวราช
พระศาสดาอันภิกษุสาวกเก้าหมื่นโกฏิแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นี่เป็น
สันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก ในสมัยทรงแนะนำพญาช้างโทณมุข สารุชนผู้เกิดศรัทธาในพระพุทธ
คุณจำนวนแปดหมื่นโกฏิบวชแล้วบรรลुพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยก

ปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุสาวกแปดหมื่นโกฏิ นี่เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นมาณพพราหมณ์ชื่อ กัสสปะ เรียนจบไตรเพท ครบ ๕ ทั้งอติหาสศาสตร์ ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ให้สร้างสังฆาราม ที่นารีนรมย์อย่างยิ่ง ด้วยการบริจาคทรัพย์แสนโกฏิ ตั้งอยู่ในสระและศีล ๕. ลำดับ นั้น พระศาสดาทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป นับแต่กัปนี้ จัก เป็นพระพุทธเจ้าในโลก พระนามว่า โคตมะ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นมาณพพราหมณ์ ชื่อว่ากัสสปะ คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท.

เราฟังธรรมของพระปิยทัสสีพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ให้ สร้างสังฆารามด้วยทรัพย์แสนโกฏิ.

เราถวายอารามแด่พระองค์แล้ว ก็ราเริงสลดใจ ยึดสระและศีล ๕ ไว้มั่น.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็ทรงพยากรณ์เราว่า เมื่อ ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรม์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับ ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้าจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถตพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคตม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ

ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-
พฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา
และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง
ใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี
นมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวก
เราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำ
ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า
พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขั้ววัตรยิ่งยวดขึ้นไป
เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าปิยทัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า สุรัญญะ พระ
ชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุจันทาเทวี. คู่พระอัคร
สาวกชื่อว่า พระปาลิตะ และ พระสัพพทัสสี พระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่า พระโสภิตะ. คู่
พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสุชาดา และพระธัมมทินนา โพธิพฤกษ์ ชื่อ ต้นกฤษะ ต้น
กุ่ม พระสรীরะสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนาง
วิมลลา พระโอรสพระนามว่า พระกัณฺฐนาเวพะ เสด็จออกอภิเษกกรรมณด้วยรถเทียม-
ม้า. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระปิยทัสสีศาสดา ทรงมีพระนคร ชื่อว่าสุรัญญะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้า
สุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางจันทา.

พระปิยทัสสีศาสดา มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระปาลิตะ และ พระสัพพทัสสี พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระโสภิตะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสุชาดา และ พระธัมมทินนา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นกุกะ.

พระพุทธเจ้าแม่พระองค์นั้น มีพระบริวารยศหาประมาณมิได้ มีพระมหาบุรุษ - ลักษณะ ๓๒ ประการ สูง ๘๐ ศอก ปรากฏชัดเหมือนต้นพญาสาละ.

พระรัศมีของพระปิยทัสสีพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น เป็นเช่นใด รัศมีของดวงไฟ ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ หาได้เสมอเหมือนพระรัศมีของพระองค์นั้นไม่.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งเทพ ทรงดำรงอยู่ประมาณเท่านั้น ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆสงสาร.

พระพุทธเจ้าผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้นก็ดี คู่พระอัครสาวกผู้ไม่มีผู้เทียบได้เหล่านั้นก็ดี ทั้งนั้น ก็ได้อันตรายกันไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่นแท้.

พระปิยทัสสีวรมุณี เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอัสสัถถาราม ชินสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น สูง ๓ โยชน์แล.

จบพรรณนาวงศ์พระปิยทัสสีพุทธเจ้า

๑๔. วงศ์พระอรรถกถาสีพุทธเจ้าที่ ๑๔

ว่าด้วยพระประวัติของพระอรรถกถาสีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระอรรถกถาสีพุทธเจ้าที่ ๑๔

เมื่อพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระนามว่าอรรถทัสสี (แปลว่า ผู้เห็นอรรถอย่างยิ่ง) ก็อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุทัสสนเทวี อัครมเหสีในราชสกุลของ พระเจ้าสาคระ กรุงโสภณะที่งามอย่างยิ่ง อยู่ในพระครรภ์ ๑๐ เดือน ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สุจินธรราชอุทยาน. พอพระมหามงกุฎประสูติจากพระครรภ์พระชนนี เจ้าของทรัพย์ทั้งหลาย ก็พากันได้ชุมนุมทรัพย์ใหญ่ ที่ฝังกันไว้นาน สิบ ๆ ตระกูลกันมา เพราะเหตุนั้น ในวันรับพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีจึงเฉลิมพระนามว่า อรรถทัสสี พระองค์ทรงครองชมราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี. ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง ชื่อ อมรคิริ สุรคิริ และคิริวาหนะ มีพระสนมনারีสามหมื่นสามพันนาง มีพระนางวิสาขาทะวีเป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า เสลกูมาร ของ พระนางวิสาขาทะวี ทรงสมภาพ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงขึ้นทรงพญาม้าชื่อ สุทัสสนะ เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ(ทรงผนวช) มนุษย์เก่าโกฏิกิบวชตามเสด็จ พระมหามงกุฎ อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี เสดยข้ามมรุตายาสที่มหาชนนำมาเป็นเครื่องสังเวชนาคนาคชื่อว่าสุจินธรา นาคที่มีเรือนร่างทุกส่วนอันมหาชนเห็นอยู่ ถวายพร้อมด้วยถาดทอง ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สวนสาละรุ่น ที่ประดับด้วยต้นไม้ ๑๐๐ ต้น เวลาเย็นทรงรับหญ้าคา ๘ กำ ที่พญานาคชื่อ มหารุจิ ผู้ชอบใจธรรมได้น้อมถวาย แล้วเสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ จัมปกะ (ต้นจำปา) ทรงลาดสันถัดที่ทำจากหญ้าคากว้างยาว ๕๓ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาต้นหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป

ตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนต้นหานายช่าง
ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน
เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้
เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ดังที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงประพฤติมา ทรงยับยั้งอยู่ ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์
๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาแสดงธรรมของท้าวมหาพรหม ทรงพิจารณาเห็นว่า หมู
กฤษณะเก่าโกฏฐีที่บวชตามพระองค์ เป็นผู้ที่จะสามารถแทงตลอดอริยธรรมได้ จึงเสด็จ
ไปทางอากาศลงที่โอโนมราชอุทยาน ใกล้โอมนคร อันกฤษณะเหล่านั้นแหวดล้อมแล้ว ทรง
ประกาศพระธรรมจักร ณ ที่นั้น ครั้งนั้น ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏฐี.

ต่อมาอีก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำโลกเสด็จจาริกไปในเทวโลก ทรงแสดง
ธรรมโปรดในที่นั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏฐี

ก็ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าอัตถทาสี เสด็จเข้าไปยังกรุงโสภณะ เหมือนพระผู้มี
พระภาคเจ้าของเราเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแสดงธรรมโปรด ธรรมากิสมัยครั้งที่
๓ ก็ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏฐี ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ในมณฑกัปนั้นนั่นเอง พระอัตถทาสีพุทธเจ้าผู้มีพระยศยิ่งใหญ่ ก็ทรงกำจัด
ความมืดใหญ่ บรรลุพระโพธิญาณอันอุดม.

พระองค์ อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงยัง
หมื่นโลกธาตุ พร้อมทั้งเทวโลกให้อุ้มด้วยอมฤตธรรม.

พระโลกนาถแม้พระองค์นั้น ก็ทรงมีอภิสมัย ๓ ครั้ง อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่
สัตว์แสนโกฏฐี.

ครั้งพระอัตถทาสีพุทธเจ้า เสด็จจาริกไปในเทวโลก อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่
สัตว์แสนโกฏฐี.

ต่อมา ครั้งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในสำนักพระชนก อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มี
แก่สัตว์แสนโกฏฐี.

ได้ยินว่า ในสุจันทนคร พระสันตราชโอรสและอุปสันตะผู้เป็นบุตรบุโรหิต ไม่
เห็นสาระในไตรเพทและลัทธิอื่นทุกอย่าง จึงวางคนที่รอบรู้และแก่กล้าไว้ ๔ คน
ประจำที่ประตูทั้ง ๔ ของพระนคร โดยสั่งว่า พวกท่านพบเห็นหรือได้ยินสมณะหรือ

พราหมณ์ที่เป็นบัณฑิตผู้ใดผู้หนึ่งก็ตาม พวกท่านจงมาบอกเรา สมัยนั้น พระโลกนาถ
อรรถกัศน์เสด็จถึงสุจันทนคร. ลำดับนั้น พวกบุรุษที่คนเหล่านั้นสั่งไว้ ก็พากันไปแจ้ง
การเสด็จมาในที่นั้นของพระศัพทผลแก่สองท่านนั้น แต่นั้นพระสันตราชโอรส และอุป-
สันตะบุตรปุโรหิต ฟังข่าวการเสด็จมาของพระตถาคต ก็มีใจร่าเริง มีบริวารพันหนึ่ง
ไปรับเสด็จพระศัพทผลผู้ไม่มีผู้เสมอ ถวายบังคมแล้วนิมนต์ ถวายมหาทานที่ไม่มีใคร
เทียม แต่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน วันที่ ๗ ก็ฟังธรรมกถาพร้อมด้วยผู้คน
ชาวนครทั้งสิ้น เขาว่า วันนั้น บุรุษเกาหมื่นแปดพัน พากันบวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา
แล้วบรรลुพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางบริษัท
นั้น. นั้นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๑.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงแสดงธรรมแก่พระเสลเถระ โอรสของพระองค์
ทรงยังบุรุษแปดหมื่นแปดพันให้เลื่อมใสแล้วบวชด้วยเอหิภิกขุภาวะ ให้เขาบรรลुพระ
อรหัตแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก เมื่อทรงแสดงธรรมแก่เทวดาและมนุษย์วันมาฆปรินิมิต ในมหาเมฆ
สมาคม ทรงยังสัตว์เจ็ดหมื่นเจ็ดพันให้บรรลुพระอรหัต ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้น
เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา อันโลกสมมติว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล
ชื่อ สุสิมะ ในนครจัมปกะ พระโพธิสัตว์นั้นสละสมบัติทุกอย่าง แก่คนจน คนอนาถา
คนกำพร้า คนเดินทางไกลเป็นต้น ไปใกล้ป่าหิมพานต์ บวชเป็นดาบส ยังสมาบัติ ๘
และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว เป็นผู้มฤตฐานภาพมาก แสดงความไม่มีโทษและความมี
โทษ แห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมทั้งหลายแก่มหาชน รอคอยการอุบัติแห่ง
พระพุทธเจ้า.

สมัยต่อมา เมื่อพระอรรถกัศน์พุทธเจ้า ผู้นำโลกทรงอุบัติในโลกแล้ว ทรงยังฝน
คืออมฤตธรรมให้ตกลงในท่ามกลางบริษัท ๘ ณ กรุงสุทิสสมมหานคร พระโพธิสัตว์
ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็ไปสู่โลกสวรรค์ แล้วนำเอาดอกไม้ทิพย์ มีมณฑารพ ปทุม
ปาริฉัตตกะ เป็นต้น มาจากเทวโลก เมื่อจะสำแดงอานุภาพของตน จึงปรากฏตัว ยัง
ฝนดอกไม้ให้ตกลงในทิศทั้ง ๔ เหมือนมหาเมฆตกใน ๔ ทวีป แล้วสร้างสิ่งที่สำเร็จ
ด้วยดอกไม้ มีที่บูชา เสาธะเนียด ข่ายทองที่สำเร็จด้วยดอกไม้เป็นต้น เป็นมณฑป
ดอกไม้โดยรอบ บูชาพระศัพทผลด้วยฉัตรดอกมณฑารพ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า

โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นชฎิลมีตบะสูง โดยชื่อว่าสุสิมะ อันแผ่นดินคือโลกสมมติว่า เป็นผู้ประเสริฐ.

เรานำดอกไม้ทิพย์ คือ มณฑารพ ปทุม ปาริฉัตตกะ จากเทวโลก มาบูชาพระสัมพุทธเจ้า.

พระอัครมหาเสนาบดี มหามุนีพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรม์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคตม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราพึงพระดำรัสของพระองค์ ก็ราเริง เบิกบานใจ จึงอธิษฐานขั้ววัตรยิ่งขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอรรถกัถาสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนคร ชื่อว่า โสภณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสาคระ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทิสสนา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสันตะ และ พระอุปสันตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอภยะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระธัมมา และ พระสุธัมมา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า จัมปกะ พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระแผ่ไปโดยรอบ ประมาณโยชน์หนึ่งทุกเวลา พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวิสาขา พระโอรสพระนามว่า เสดะ ออกอภิเษกกรรมณด้วยยานคือ ม้า. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระอรรถกัถาสีศาสดา ทรงมีพระนครชื่อว่า โสภณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสาคระ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุทิสสนา.

พระอรรถกัถาสีศาสดา มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระสันตะ และ พระอุปสันตะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอภยะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระธัมมา และพระสุธัมมา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่า จัมปกะ(ต้นจำปา).

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ สูง ๘๐ ศอก งาม

เหมือนพญาสาลพฤกษ์ เต็มบริบูรณ์เหมือนพระจันทร์.

พระรัศมีตามปกติของพระองค์ มีหลายร้อยโกฏิ แผ่ไปโยชน์หนึ่ง สิบทิศทั้งเบื้องสูงเบื้องต่ำทุกเมื่อ.

พระพุทธเจ้าเป็นผู้องอาจในรชน เป็นมุนียอดแห่งสรรพสัตว์ ผู้มีพระจักขุพระองค์นั้น ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี.

พระอัครทนต์สี่พุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ทรงแสดงพระรัศมีที่ไม่มีอะไรเทียบ เจิตจำไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารชื่อ อโนมา-ราม. พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศนั้น ๆ.

จบพรรณนางศ์พระอัครทนต์สี่พุทธเจ้า

๑๕. วงศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระธัมมทัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๕

เมื่อพระอตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานแล้ว เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมแล้วเจริญขึ้น จนมีอายุนับประมาณมิได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนถึงสมัยที่มนุษย์มีช่วงอายุได้แสนปี พระศาสดาพระนามว่า ธัมมทัสสี ผู้ทำความสว่างแก่โลก ทำการกำจัดมลทิน มีโลภะเป็นต้น เป็นนายกเอกของโลก อุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสุนันทาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าสวณณะ ผู้เป็นที่พึ่งของโลกทั้งปวง ณ กรุงสวณณะ ถ้วนกำหนดทศมาสพระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ สวรรค์ราชอุทยาน เหมือนจันทร์เพ็ญโคจรลอดช่องเมฆ ในฤดูฝน เมื่อพระมหาบุรุษ พอประสูติจากพระครรภ์พระชนนีเท่านั้น โวหารการว่ากล่าวที่ไม่ชอบธรรม ในศาสตร์และคัมภีร์อันกล่าวด้วยเรื่องอริกรรม(คติความข้อขัดแย้งข้อสงสัย) ก็เสื่อมหายไปเองแลดำรงอยู่แต่การว่ากล่าวที่ชอบธรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีจึงเฉลิมพระนามว่า ธัมมทัสสี พระองค์ครองชมราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี นัยว่าทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า อรชะ วิรชะ และ สุทัสสนะ มีพระสนมনারีสองแสนสองหมื่นนาง มีพระนาง วิจิโกพีเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า ปุณณวัณณะ ของพระนาง วิจิโกพีเทวี สมภพ พระมหาบุรุษนั้น ทรงเห็นนิมิต ๔ พระโพธิสัตว์นั้นทรงเป็นสุขุมลชาติอย่างยิ่ง ราวกับเทพกุมารทรงเสวยทิพย์สมบัติ ทรงลุกขึ้นในมัชฌิมยาม ประทับบนที่สรีรียาสน์ ทรงเห็นอาการอันวิการของเหล่าสนมที่หลับไหล ก็เกิดสังเวช เกิดจิตคิดออกมหาภิเนษกรรมณ์ ในลำดับเกิดแห่งจิตที่โน้มไปในการบรรพชานั้นแล อัจฉรรยาก็บังเกิด สุทัสสนปราสาทของพระองค์ก็ลอยขึ้นสู่สุณภากาศ อันจตุรงคเสนาแวดล้อมแล้ว ลอยไปเหมือนดวงอาทิตย์และเหมือนเทพวิมาน แล้วก็ลงตั้งอยู่ใกล้โพธิพฤกษ์ ได้ยินว่า พระมหาบุรุษ ทรงรับผ้ากาสาเยที่ท้าวมหาพรหมน้อมถวาย ทรงผนวชแล้ว เสด็จลงจากปราสาท ประทับยืนอยู่ไม่ไกล. ปราสาทก็ลอยไปทางอากาศอีก ทำโพธิพฤกษ์ไว้ข้าง

ในแล้วตั้งลงที่แผ่นดิน แม่นางสนมนารีพร้อมทั้งบริวาร ก็ลงจากปราสาท เดินไปชั่ว ครึ่งคาวุต ก็หยุด ณ ที่นั้น เว้น นางสนมนารี ปริจาริกาและหญิงรับใช้ของนางสนม เหล่านั้น มนุษย์ทุกคนก็บวชตามเสด็จ ภิกษุทั้งหลาย ก็มีจำนวนถึงแสนโกฏิ.

ลำดับนั้น พระธัมมทัสสีโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญความเพียร ๗ วัน เสวยข้าวมธุ-
ปายาสที่ พระนางวิจิโกพีเทวีถวาย ทรงพักกลางวัน ณ ป่าพุทรา เวลาเย็นทรงรับหญ้า
๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวซื้อสิริวัณณะถวายแล้วเสด็จไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อพิมพิชา-
ละ ต้นมะกล่ำเครือ(บางที่ว่า รัตตกรวระ ต้นช้องแมวแดง) ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง
๕๓ ศอก ทรงแท่งตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ณ โพธิพฤกษ์นั้นทรงเปล่งพระอุทานว่า
อะเนกะชาติสังสารัง เป็นต้น แล้วทรงยับยั้งอยู่ใกล้ ๆ โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห์ ทรงรับ
อาโรหणाท้าวมหาพรหม แล้วทรงทราบว่ ภิกษุแสนโกฏิที่บวชกับพระองค์เป็นผู้
สามารถแทงตลอดพระสัทธรรมได้ ก็เสด็จหนทาง ๑๘ โยชน์ วันเดียวเท่านั้นก็ถึง
อิสิปตนะ พระสัมพุทธเจ้าอันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร
ณ อิสิปตนะนั้น อภิสัมยครั้งที่ ๑ ก็ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ครั้งพระราชาพระนามว่า สัญชัย ในนครชื่อ ตกระ ทรงเห็นโทษในกาม และคุณ
อันเกษมในเนกขัมมะ จึงทรงผนวชเป็นฤๅษี คนเฝ้าสิบโกฏิบวชตามเสด็จ ชนเหล่านั้น
ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ หมดทุกคน ครั้งนั้น พระธัมมทัสสีศาสดาทรงเห็น
อุปนิสัยสมบัติของชนเหล่านั้น จึงเสด็จไปทางอากาศ ถึงอาศรมบทของสัญชัยดาบส
แล้ว ทรงยืนอยู่ในอากาศ ทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่อัธยาศัยของดาบสเหล่านั้น ทรง
ยังธรรมจักรให้เกิดขึ้นนั้นเป็นอภิสัมย ครั้งที่ ๒.

ครั้งท้าวสักกะจอมทวยเทพ ประสงค์จะฟังธรรมของพระทศพล จึงเสด็จเข้าไป
เฝ้า อภิสัมยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิ.

ส่วนครั้งพระธัมมทัสสีพุทธเจ้าทรงบวช พระปทุมกุมาร และ พระปุสสเทวกุมาร
พระกนิษฐภคินีต่างพระมารดา พร้อมทั้งบริวารในกรุงสรวณะ ทรงทำสุทธิปวารณา
ท่ามกลางภิกษุแสนโกฏิซึ่งบวชภายในพรรษานั้น นั้นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๑

ต่อมาอีก ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ภิกษุร้อยโกฏิประชุมกัน
เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศคุณานิสงส์แห่งธุดงค์ ๑๓ ณ พระสุทิสสนา-
ราม ทรงสถาปนาพระมหาสาวก ชื่อ หาริตะ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ทรงยกปาติโมกข์

ขึ้นแสดงท่ามกลางภิกษุแปดสิบโกฏิ นั้นเป็นสันนิบาต ครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นท้าวสักกเทวราช อันทวยเทพในเทวโลกทั้งสองแวดล้อมแล้ว เสด็จมาบูชาพระตถาคต ด้วยของทิพย์มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น และด้วยทิพยดนตรี พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น เราเป็นท้าวสักกปุรินทะ ได้บูชาด้วยของหอม ดอกไม้ และดนตรีทิพย์.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางเทวดา ทรงพยากรณ์เราว่า ล่วงไป ๑,๘๐๐ กัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับ ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสถิตพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมาया พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคตม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกสิตตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อาณันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสถิตพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

همینโลกธาตุดุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้นใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ สรณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสรณะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุนันทา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระปทุมมะ และ พระปุลสทเวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า สุเนตตะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระเขมา และ พระสัจจนามา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า พิมพิชालะ ต้นมะกล่ำเครือ พระสรีระสูง ๘๐ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางวิจิโกพีเทวี พระโอรสพระนามว่า พระปัญญูวัฒนะ ออกอภิเษกกรรมณ์ด้วยปราสาท. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระธัมมทัสสีศาสดา มีพระนคร ชื่อว่า สรณะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสรณะ พระชนนีพระนามว่า พระนางสุนันทา.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี มีปราสาทอย่างเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า อรชะ วิรชะ และสุทัสสนะ.

มีพระสนมনারี แต่งกายงามสองแสนสองหมื่นนาง พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางวิจิโกพี พระโอรสพระนามว่า พระปัญญูวัฒนะ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ด้วยปราสาท ทรง

บำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวิระ รัชมัทสสีนราสม ผู้เลิศกว่านรชน อันทำมหาพรหมอาราธนาแล้ว
ทรงประกาศ พระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระอัครสาวก ชื่อว่า พระปทุมะ พระปัสสทวะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสุ-
เนตตะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระเขมาและพระสัจจนามา โพธิพฤษ์ของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าพิมพิชालะ ต้นมะกล่ำเครือ.

อัครอุปัฏฐากชื่อว่า สุภัททะ และกสิสสหะ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สาพิสา และ
กพิสสา.

พระพุทธเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ สูง ๘๐ ศอก รุ่งโรจน์ด้วย
พระเดช ในหมื่นโลกธาตุ.

พระองค์ดงาม เหมือนต้นพญาสาละพฤษ์ที่ออกดอกบานสะพรั่ง เหมือนสายฟ้า
ในนภากาศเหมือนดวงอาทิตย์เที่ยงวัน.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแสดงพระรัศมีทำพระศาสนาให้ร่มลทินแล้ว ก็ดับ
ขันธปรินิพพานเหมือนดวงจันทร์เคลื่อนจากท้องนภากาศ.

พระมหาวิระรัชมัทสสี ปรีนิพพาน ณ พระวิหารเกสาราม กรุงสาละวดี พระสถูป
ของพระองค์สูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนางศ์พระรัชมัทสสีพุทธเจ้า

๑๖. วงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖

ว่าด้วยพระประวัติของพระสิทธัตถพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้าที่ ๑๖

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าธัมมทัสสีปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานไปแล้ว กัปนั้นก็ได้ล่วงไป

และผ่านไปอีกหนึ่งพันเจ็ดร้อยหกกับ จนกระทั่งถึงกัปหนึ่ง เก้าสิบสี่กัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ ก็ปรากฏมีพระศาสดาพระองค์หนึ่ง พระนามว่า สิทธัตถะ(เป็นคนละพระองค์กับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ที่มีพระนามเดิมว่าเจ้าชายสิทธัตถะ แต่มีพระนามในฐานะพระพุทธเจ้าว่า พระโคตม) ผู้บรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่โลก. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้นำโลก ทรงกำจัดความมืดทั้งหมด เจิดจ้า เหมือนดวงอาทิตย์อภัย แม้พระสิทธัตถโพรสิตรวก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย. บังเกิดในภพดุสิต จุตติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุผัสสาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าอุเทน กรุงเวภาระ ถ้วนกำหนด ทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระชนนี ณ วิริยราชอุทยาน เมื่อพระมหาบุรุษสมภพแล้ว การงานที่คณทั้งปวงเริ่มไว้ และประโยชน์ที่ปรารถนา ก็สำเร็จ เพราะฉะนั้น พระประยูรญาติทั้งหลายของพระองค์จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ พระองค์ครองฉรรวาสวิสัยอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า โกกาสะ อุปละและปทุมะ(บางที่ว่า โกกนุทะ) ปรากฏมีสนมনারีสี่หมื่นแปดพันนาง มีพระนางโสมนัสสาเทวี(บางที่ว่า พระนางสมนา) เป็นประมุข.

เมื่อ พระอนุปมกุมาร โอรสของพระนางโสมนัสสาเทวีสมภพแล้ว พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ ในวันอาสาหปุรณมี ก็ออกอภิเษกกรรมด้วย พระวาทองเสด็จไปยังวิริยราชอุทยาน ทรงผนวช มนุษย์แสนโกฏีกิ่บวชตามเสด็จ เล่ากันว่า พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน กับบรรพชิตเหล่านั้น ในวันวิสาขปุรณมี เสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาพราหมณ์ชื่อ สุเนตตา ตำบลบ้านอสทิสพราหมณ์ถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าพุทรา เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อวรุณะ

ถวาย ทรงลาดสนัถ์หญ้า ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ แล้ว ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นภิกษุแสนโกฏิที่บวชกับพระองค์ เป็นผู้สามารถแห่งตลอดสัจจะ ๔ จึงเสด็จโดยทางอากาศ ลงที่คยามีคทายวัน ทรงประกาศพระธรรมจักรแก่ภิกษุเหล่านั้น ครั้นนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่ภิกษุแสนโกฏิ.

ต่อมาอีก พระราชาพระนามว่าภิมรณในพระภิมรณนครทูลนิมนต์พระสิทธัตถพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ สันถารการที่เขาสร้างไว้กลางพระนคร ทรงทำทิศทั้งสิบให้เต็มด้วยพระสุรเสียงดังพรหม เสนาดังเสียงนกการเวกร้อง สบายโสด ไพเราะอย่างยิ่ง จับใจบันเทิงตณฺเฑน เจกเช่นอภิเชกด้วยน้ำอมฤต ทรงล้อมตมรรณเภา ครั้นนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ.

ครั้งพระสิทธัตถพุทธเจ้า ทรงแสดงพุทธวงศ์ในสมาคมพระญาติ กรุงเวภาระ ทรงยังธรรมจักษาให้เกิดแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓.

พระราชาสองพี่น้องพระนาม สัมพละ และ สมิตตะ ทรงครองราชย์ ณ อมรนคร ซึ่งงามน่าดูต้งนครแห่งเทพ ลำดับนั้น พระสิทธัตถศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของพระราชาสองพระองค์นั้น จึงเสด็จไปทางนภากาลลงท่ามกลางอมรนคร ทรงแสดงเจติยคีเอรอยพระบาท(รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าย่อมเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพของสาวกประดุจดังเจติย) เหมือนเหยียบพื้นแผ่นดิน ด้วยพระยุคลบาท ซึ่งมีฝ่าพระบาทประดับด้วยจักร แล้วเสด็จไปยังอมรราชอุทยาน ประทับนั่งเหนือพื้นศิลา ที่เย็นด้วยพระกรุณาของพระองค์ อันนารัณมยอย่างยิ่ง แต่่นั้น พี่น้องสองพระราชาเห็นพระเจติยคีเอรอยพระบาท ก็เสด็จไปตามรอยพระบาท เข้าเฝ้าพระสิทธัตถศาสดาผู้บรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง ถวายบังคมแล้วประทับนั่งล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมอันเหมาะแก่พระอัธยาศัยโปรดพระราชาสองพี่น้องนั้น สองพระองค์ทรงสดับธรรมกถาของพระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว เกิดพระศรัทธา ทรงผนวชแล้วบรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ท่ามกลางพระชีณาสพร้อยโกฏินั้น นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางบรรพชิตเกาสิบโกฏิ ในสมาคมพระญาติ
กรุงเวภาระ นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงท่ามกลางบรรพชิตแปดสิบโกฏิ ที่ประชุมกัน ณ พระ
สุทฺธสนวิหาร นั้น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพราหมณ์ชื่อว่า มังคละ กรุงสุรเสน จบไตรเพท
และเวทศาสตร์ บริจาคกองทรัพย์นับได้หลายโกฏิ เป็นผู้ยินดีในวิเวก บวชเป็น
ดาบส ยังฉานและอภิญญาให้เกิดอยู่ ทราบข่าวว่าพระพุทธรเจ้าพระนามว่า สิทธิตตะ
อุบัติขึ้นแล้วในโลกจึงเข้าไปเฝ้า ถวายบังคมแล้วฟังธรรมกถาของพระองค์ แล้วเข้าไป
ยังต้นชมพู อันเป็นเครื่องหมายของชมพูทวีปนี้ด้วยฤทธิ์ นำผลชมพูมาแล้วอาราธนา
พระสิทธิตถาคตเจ้าผู้มีภิกษุบริวารเกาสิบโกฏิ ให้ประทับในสุรเสนวิหาร เลี้ยงดูด้วยผล
ชมพูให้ทรงอิ่มหนำสำราญ ลำดับนั้น พระศาสดาเสวยผลชมพูนั้นแล้ว ทรงพยากรณ์
ว่า ในที่สุดเกาสิบสี่กัปนับแต่กัปนี้ จักเป็นพระพุทธรเจ้า พระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุ
นั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นดาบสชื่อมังคละ มีเดชสูง อันใคร ๆ เข้าพบได้ยาก ตั้งมั่นด้วย
กำลังแห่งอภิญญา.

เรานำผลชมพูมาจากต้นชมพู ได้ถวายแด่พระสิทธิตถพุทธรเจ้า พระสัมพุทธรเจ้า
ทรงรับแล้ว ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูขุฎิลดาบสผู้มีตบะสูงผู้นี้ เกาสิบสี่กัปนับแต่กัปนี้ ดาบสผู้นี้จัก
เป็นพระพุทธรเจ้า

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง
ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับข่าวมรูปายาส ณ ที่นั้น
แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยข่าวมรูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป
ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัทธิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิวว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทิ พวกเราทุกคน ผิวว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทินั้นเหมือนกัน.

เราพึงพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขั้ววัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ เวภาระ พระชนกพระนาม

ว่า พระเจ้าอุเทน หรือปรากฏพระนามว่า พระเจ้าชัยเสน บ้างก็มี พระชนนีพระนามว่า สุผัสสา คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระสัมพละ และพระสุमितตะ พระพุทธรูปปฏิมาจากชื่อว่า พระเรวตะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสีวละ และ พระสุรามา พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางโสมนัสสา(บางที่ว่า พระนางสุนนา) พระโอรสพระนาม อนุปมะ ออกอภิเษกกรรมด้วยพระวาทอง ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่าเวภาระ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอุเทน พระชนนีพระนามว่า พระนางสุผัสสา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่หมื่นปี มีปราสาทอย่างเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า โภกาสะ อุปปละ และปทุมะ มีพระสนมনারีสี่หมื่นแปดพันนาง พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสุนนา พระโอรสพระนามว่า อนุปมะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยวาทอง ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือนเต็ม.

พระมหาวิริยสิทธัตถะ ผู้นำโลก สูงสุดในรชนอันทำมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่า พระสัมพละ และ พระสุमितตะ พระพุทธรูปปฏิมาจาก ชื่อว่า พระเรวตะ.

ทรงมีพระอัครสาวิกาชื่อว่าพระสีวละ และพระสุรามา(บางที่ว่า สุรามา) โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น เรียกต้นกัณณการ์.

อัครอุปปฏิมาจาก ชื่อว่า สุปิยะและสัมพุททะ อัครอุปปฏิมาชิกาชื่อว่า ธัมมา และสุธัมมา(บางที่ว่า รัมมา และสุรัมมา).

พระพุทธรูปพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก เสมือนรูปปฏิมาทอง รุ่งโรจน์ในหมื่นโลกธาตุ.

พระพุทธรูปเจ้า ผู้เสมอด้วยพระพุทธรูปเจ้า ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้ชั่ง ไม่มีผู้เทียบ ผู้มีพระจักขุพระองค์นั้น ทรงดำรงพระชนม์อยู่ในโลก แสนปี.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแสดงพระรัศมีอันไพบูรณ์ ทรงยังสาวกทั้งหลายให้บาน(บรรลุธรรม) เหมือนพระอาทิตย์กระทำบัวให้บานแล้ว ทรงพิลาสด้วยสมาบัติอัน

ประเสริฐ ก็เสด็จปรินิพพาน.

พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้เป็นพระวรมุณี เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอโนมาราม กรุงกาศยจนเวพู พระวรสถูปของพระองค์ในพระวิหารนั้น สูง ๔ โยชน์.

จบพรรณनावงศ์พระสิทธัตถพุทธเจ้า

๑๗. วงศ์พระตีสสพุทธเจ้าที่ ๑๗

ว่าด้วยพระประวัติของพระตีสสพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระตีสสพุทธเจ้าที่ ๑๗

ต่อมาภายหลังจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า สิทธัตถะ พระองค์นั้น เมื่อภัปนั้นผ่านไปแล้ว โลกก็ยังว่างจากการอุบัติของพระพุทธเจ้าไปอีกภัปหนึ่ง

และเมื่อถึงเวลาอันเป็นมงคลในภัปต่อจากนั้น คือเก้าสิบสองภัปนับแต่ภัปปัจจุบันนี้ ก็มีการบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ในภัปเดียวกัน คือ พระตีสสะ และ พระปัสสะ

บรรดาพระพุทธเจ้าทั้ง ๒ พระองค์นั้น พระมหาบุรุษพระนามว่า ตีสสะ ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางปทุมมาเทวี ผู้มีพระเนตรงามดังกลีบปทุม อัครมเหสีของ พระเจ้าชนสันระ กรุงเขมกะ ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ โนมราชอุทยาน. ทรงครองชมราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี พระองค์มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า คุณาเสละ นาริสยะ และ นิสกะ(บางที่ว่า คุณเสลา อนาทียะ และนิสกะ) มีพระสนมনারีสามหมื่นสามพันนาง มี พระนางสุภัททาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อ อำนันทกุมาร พระโอรสของพระนางสุภัททาเทวีสมภพ พระมหาบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จขึ้นทรงม้าต้นตัวเยี่ยม ชื่อว่า โสนุตตระ ออกมหาภิเนษกรรม(ทรงผนวช) มนุษย์โกฏิหนึ่งก็บวชตามเสด็จ พระองค์อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบุรณมีเสวยข้าวมธุปายาสที่ ธิตาวีระเศรษฐี ณ วีระนิคม ถวายแล้ว ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ สลวัน ป่าต้นข่าน้าว (อ้อยข่านักว่า) เวลาเย็นทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ วิชิตสังคามกะ ถวายแล้ว เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ อสนะ คือต้นประตู่ ทรงลาดสันถัดหญ้า กว้าง ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิเหนือบัลลังก์หยั่งนั้น ทรงกำจัดพระยามารพร้อมด้วยเสนา บรรลุสุตัพพัญญูญาณ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป

ตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตักหนายช่าง
ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน
เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้
เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงเห็นพระราชโอรสกรุงยสวดีสองพระองค์พระนามว่า พรหมเทวะ และ อุท-
ยะ พร้อมด้วยบริวาร ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยสมบัติ เสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่
ยสวดีมิดทายวัน โปรดให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานเชิญพระราชโอรสมาแล้ว ทรง
ยังหมื่นโลกธาตุดุให้เข้าใจ ด้วยพระสุรเสียงดังพรหม ไม่พรา ไพเราะซาบซึ้ง ประกาศ
พระธรรมจักรแก่พระราชโอรสทั้งสองพระองค์นั้นกับทั้งบริวาร ครั้นนั้น ธรรมากิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตร้อยโกฏิ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระสิทธัตถพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่า ดิสสะ อันไม่มีผู้
เสมอ ไม่มีผู้เทียบ มีพระเดชไม่มีที่สุด มีพระบริวารยศหาประมาณมิได้ เป็นผู้นำเลิศ
แห่งโลก.

พระมหาวิระผู้ประกอบด้วยความเอ็นดู ผู้มีจักขุ ทรงกำจัดอนธการคือความมืด
ยังโลกทั้งเทวโลกให้สว่าง ทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก.

พระวรฤทธิ์ของพระองค์ ก็ซึ่งไม่ได้ ศीलและสมาธิก็ซึ่งไม่ได้ ทรงบรรลุพระบารมี
ในธรรมทั้งปวง ทรงให้พระธรรมจักรเป็นไปแล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระวจาอันสะอาด ให้สัตร้อยโกฏิใน
หมื่นโลกธาตุดุตรัสรู้ธรรม ในการแสดงธรรมครั้งที่ ๑.

ภายหลังสมัยต่อมา ในสมัยที่พระมหาบุรุษทรงละการอยู่เป็นหมู่แล้ว เสด็จเข้าไป
ยังโคนโพธิพฤกษ์ ภิกษุที่บวชกับพระตีสตาสดาจำนวนโกฏิหนึ่ง ก็แยกไปเสียที่อื่น
แล้ว ครั้นภิกษุโกฏิหนึ่งนั้น ทราบข่าวว่า พระตีสสสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระ
ธรรมจักร ก็พากันมาที่ยสวดีมิดทายวัน ถวายบังคมพระทศพลแล้ว ก็นั่งล้อมพระองค์
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุเหล่านั้น ครั้นนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี
แก่สัตร้อยโกฏิ.

ต่อมาอีก ในมหาเมฆคณสมัคค ในเมื่อเวลาจบการแสดงมงคลสูตร อภิสมัยครั้งที่
ที่ ๓ ก็ได้มีแก่สัตร้อยโกฏิ.

ได้ยินว่า พระติสสพุทธเจ้าอันพระอรหันต์ที่บวชภายในพรรษา ในยสวดีนคร แวดล้อมแล้ว ทรงปวารณาพรรษาแล้ว พระสาวกผู้เป็นชีณาสพแสนหนึ่ง นั้น เป็น สันนิบาตครั้งที่ ๑.

เมื่อพระโลกนาถพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึง นาริวาहनนคร นาริวาहनกุมาร โอรสของ พระเจ้าสุชาตะ ผู้เกิดดีทั้งสองฝ่าย พร้อมด้วยบริวาร เสด็จออกไปรับเสด็จ นิมนต์พระทศพลพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ ถวายอสทิสทาน ๗ วัน จึงมอบราชสมบัติของ พระองค์แก่พระโอรส พร้อมด้วยบริวารก็ทรงผนวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ในสำนัก ของพระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งโลกทั้งปวง. นัยว่า การบรรพชาของ พระองค์ปรากฏโด่งดังไปทุกทิศ. เพราะฉะนั้น มหาชนมาจากทิศนั้น ๆ บวชตามเสด็จ พระนาริวาहनกุมาร ครั้นนั้น พระตถาคตเสด็จไปท่ามกลางภิกษุเก้ายี่สิบ ทรงยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก ชนแปดล้านพึงธรรมกถาเรื่องพุทธวงศ์ ในสมาคมพระญาติ กรุงเขม- วดี ก็พากันบวชในสำนักของพระองค์แล้วบรรลุพระอรหันต์. พระสุตเจ้าอันภิกษุเหล่า นั้นแวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ พระสาวกชีณาสพแปดล้าน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓.

สมัยนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชบุตรนามว่า สุชาตะ กรุงยสวดี ทรง สละราชอาณาจักรที่มั่นคงรุ่งเรือง กองทรัพย์หลายโกฏิ และคนใกล้ชิดที่มีใจจงรักภักดี เหมือนดังประหนึ่งว่าสละพ่อนหงษ์ มีความสงเวชใจในทุกข์ต่าง ๆ อันมีความเกิด ความแก่ความเจ็บความตาย เป็นต้น จึงออกผนวชเป็นดาบส มีฤทธานุภาพมาก สดับ ขาวว่าพระพุทเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ก็มีพระวรกายอันปิติ ๕ อย่างถูกต้องแล้ว มีความยำเกรง ก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตีสสะถวายบังคมแล้วดำริว่า จำเราจักบูชา พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกไม้ทิพย์ มีดอกมณฑารพ ดอกปาริฉัตตกะ เป็นต้น ครั้น ดำริอย่างนั้นแล้ว ก็ไปสู่เทวโลกด้วยกำลังฤทธิ์ เข้าไปยังสวนจิตรลดา บรรจุผอบ ที่ สำเร็จด้วยรัตนะ ขนาดคาจู้หนึ่ง ให้เต็มด้วยดอกไม้ทิพย์มีดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะ และดอกมณฑารพ เป็นต้น พามาทางท้องนภาภาศ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย ดอกไม้ทิพย์ที่มีกลิ่นหอม และกั้นดอกปทุมต่างฉัตรคันหนึ่ง ซึ่งมีด้ามเป็นมณี มีเกสร เป็นทอง มีใบเป็นแก้วทับทิม เหมือนฉัตรที่สำเร็จด้วยเกสรหอม ไว้เหนือพระเศียรของ พระผู้มีพระภาคเจ้า ยืนอยู่ท่ามกลางบริษัท ๔. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง พยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า เก้าสิบสองกัปนับแต่กัปนี้ จักเป็นพระพุทเจ้า พระนาม ว่า โคตมะ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า สุชาตะ สละโภคสมบัติยิ่งใหญ่ บวชเป็นฤๅษี.

เมื่อเราบวชแล้ว พระผู้นำโลกก็อุบัติ เพราะสดับเสียงว่าพุทโธ เราก็ก่เกิดปีติ.

เราใช้มือทั้งสองประคองดอกไม้ทิพย์ คือดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัต-
ตกะ สะบัดผ้าคารองเข้าไปเฝ้า.

เราถือดอกไม้นั้น กั้นพระตีสสชินพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก อันบริษัท ๔ แวดล้อม
แล้วไว้เหนือพระเศียร.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางชน ทรงพยากรณ์เราว่า เก้าสิบ
สองกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง
ความเพียรทำทุกกรกริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธุปายาส ณ ที่นั้น
แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป
ที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม
แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก
พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก
ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัถถ-
พฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

همینโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเรึง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเรทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อ เขมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าชนสัณระ พระชนนีพระนามว่า พระนางปทุมมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระพรหมเทวะ และ พระอุทยะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระสมังคะ คู่พระอัครสาวิกาสื่อ พระสุสสา และ พระสุทัตตา โพธิพฤกษ์ ชื่อ อสนะ ต้นประดู่ พระสรีระสูง ๖๐ ศอก พระชนมายุแสนปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุภัททา พระโอรสพระนามว่า อานันทะ เสด็จออกอภิเษกกรรมณด้วยยานคือม้า. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระติสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระนครชื่อว่าเขมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าชนสัณระ พระชนนี พระนามว่า ปทุมมา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าคูลาเสละ นาริสยะ และนิสกะ มีพระสนมনারี ที่แต่งกายงามสามหมื่นสามพันนาง พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุภัททา พระโอรสพระนามว่า อานันทะ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมณด้วยยานคือม้า ทรงตั้งความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระติสสุพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลกอันทำมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ยสวดีทายวัน อันสูงสุด.

พระติสสุพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระพรหมเทวะ และ พระอุทยะ พระพุทธรูปปฏิฐาก ชื่อว่าพระสมังคะ(บางทีว่า สมังคละ).

พระอัครสาวิกาชื่อนามว่าพระผุสสา และ พระสุทัตตา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าอสนะ ต้นประดู่.

อัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า สัมพละ และสิริ อัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่ากีสาคโคตมี และอุปเสนา.

พระชินพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก พระผู้ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมือนปรากฏเด่นเหมือนภูเขาคิมวันต์.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุหนึ่งแสนปี พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์เพียงนั้น

พระองค์ทั้งพระสาวก เสวยพระยศอันยิ่งใหญ่ที่อุดม เลิศ ประเสริฐสุด รุ่งโรจน์ แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟที่ดับไปฉะนั้น.

พระองค์ทั้งพระสาวก ก็ปรินิพพานไปเหมือนปลาหายไปในเพราะลม เหมือนน้ำค้างหายไปเพราะดวงอาทิตย์ เหมือนความมืดหายไปเพราะดวงประทีปฉะนั้น.

พระติสสชินวรพุทธเจ้า ปรีนิพพาน ณ พระวิหารสุนันทาราม กรุงสุนันทวดี พระชินสฤปของพระองค์ ณ ที่นั้นสูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนางค์พระติสสุพุทธเจ้า

๑๘. วงศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘

ว่าด้วยพระประวัติของพระปุสสพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระปุสสพุทธเจ้าที่ ๑๘

ภายหลังต่อมาจากสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าตีสสะพระองค์นั้น เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย มีอายุเสื่อมลงโดยลำดับ และเจริญขึ้นอีก จนมีอายุมากหาประมาณไม่ได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนมีอายุได้เก้าหมื่นปี ในภพนั้นนั่นเอง พระศาสดาพระนามว่า ปุสสะ ก็อุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคเจ้าแม่พระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย ก็บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้วก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางสิริมาเทวี อัครมเหสีของพระเจ้าชัยเสนะ กรุงกาสิ ถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สิริมาราชอุทยาน พระองค์ทรงครองฌราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี ได้ยินว่า ทรงมีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่า ครุพปักกะ หังสะ และ สุวรรณการะ(บางที่ว่า ครุพะ หังสะ และสุวรรณดาราร). ปรากฏพระสนมกำนัลสามหมื่นนาง มี พระนางกิสาโคตมี เป็นประมุข

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อนุปมะ ของ พระนางกิสาโคตมี ทรงสมภพ พระมหาบุรุษทรงเห็นนิมิต ๔ ก็ขึ้นทรงช้างพระที่นั่งที่ประดับแล้ว เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ (ทรงผนวช) ชนโกฏิหนึ่งออกบวชตามเสด็จ พระองค์อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน แต่นั้น ก็ทรงละหมู่ ทรงเพิ่มความประพฤติแต่ลำพังพระองค์ อยู่ ในวันวิสาขบูชาวันมี เสวยข้าวมธุปายาสที่ นางสิริวัตถา ธิดาของเศรษฐีผู้หนึ่ง ณ นครแห่งหนึ่งถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่า สีสพวัน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำที่อุบาสกชื่อ สิริวัตถะ ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์คือ ต้นมะขามป้อม ทรงกำจัดมารพร้อมทั้งเสนา บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

พระองค์ทรงยับยั้งอยู่ใกล้ต้นโพธิ์พฤษ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นภิกษุโกฏิหนึ่งซึ่ง
บวชกับพระองค์ เป็นผู้สามารถแทงตลอดธรรมได้ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่อสิป-
ตนะมิตทายวัน สังกัสสนคร ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ครั้ง
นั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัต์วแสนโกฏิ. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ในมณฑกัปนั้นนั่นเอง ได้มีพระศาสดาพระนามว่า ปุสสะ ผู้ยอดเยี่ยม ไม่มีผู้
เปรียบ ผู้เสมอด้วยพระพุทธเจ้าที่ไม่มีผู้เสมอ ผู้นำเลิศของโลก.

แม้พระองค์ ทรงกำจัดความมืดทั้งหมดแล้ว ทรงसारกชัญชาขนาดใหญ่ เมื่อทรง
ยังโลกทั้งเทวโลกให้อิ่ม ทรงหลั่งน้ำอมฤตให้ตกลงมา.

เมื่อพระปุสสะพุทธเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรในสมัยนักขัตตมงคล อภิสมัย
ครั้งที่ ๑ ก็ได้มีแก่สัต์วแสนโกฏิ.

ครั้ง พระเจ้าสิริวิฑฒะ กรุงพาราณสี ทรงละกองโภคสมบัติใหญ่ ทรงผนวชเป็น
ดาบส ได้มีดาบสที่บวชกับพระองค์จำนวนเก้าล้าน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
โปรดดาบสเหล่านั้น ครั้งนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัต์วเก้าล้าน

ส่วนครั้งทรงแสดงธรรมโปรดอนุปมกุมาร พระโอรสของพระองค์ ธรรมาภิสมัย
ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัต์วแปดล้าน.

แต่นั้น สมัยต่อมา พระสุรภีบุตรราชโอรส และธัมมเสนกุมาร บุตรปุโรหิต ณ
กัณณกุชชนคร เมื่อพระปุสสะสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จถึงนครของตน ก็ออกไปรับเสด็จ
พร้อมด้วยบุรุษหกล้าน ถวายบังคมแล้วนิมนต์ถวายมหาทาน ๗ วัน สดับธรรมกถา
ของพระทศพลแล้วเลื่อมใส พร้อมกับบริวารก็พากันบวช แล้วบรรลुพระอรหัต. พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น นั้นเป็น สันนิบาต
ครั้งที่ ๑.

ต่อมาอีก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพุทธวงศ์ ในสมาคมพระญาติประมาณ
หกสิบ ของ พระเจ้าชัยเสน กรุงกาสี ชนห้าล้านฟังพุทธวงศ์นั้น พากันบวชด้วยเอหิ-
ภิกขุบรรพชา แล้วบรรลुพระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอยู่ในท่ามกลางภิกษุห้า
ล้าน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ต่อมาอีก บุรุษสี่ล้านได้ฟังมงคลสูตร ที่พระพุทธเจ้าแสดงมงคล ๓๘ ประการใน
มหามงคลสมาคม พากันบวชแล้ว บรรลุพระอรหัต พระสุคตเสด็จอยู่ในท่ามกลางภิกษุ

สีลำน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา ทรงเป็นกษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าวิชิตาวิ นคร อรินทมะ ทรงสดับธรรมของพระปุสสพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายมหาทานแด่พระองค์ ทรงละราชสมบัติใหญ่ทรงผนวชในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเรียนพระไตรปิฎก และทรงมีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก ตรัสธรรมกถาแก่มหาชน และทรงบำเพ็ญศีลบริวารมี พระปุสสพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า จักเป็นพระพุทธรเจ้า ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า วิชิตาวิ ละราชสมบัติใหญ่ บวชในสำนักของพระองค์.

พระปุสสพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลกพระองค์นั้นทรงพยากรณ์เราว่า เก้าสิบสองกัปนี้แต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาคงแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑกะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อาณันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-

พฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาจะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ได้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ฉิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ฉิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสจึงอธิษฐานขั้ววัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย และนวัคคัตถุศาสน์ทั้งหมด ยังพระศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

เราอยู่อย่างไม่ประมาท ในพระศาสนานั้นเจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงฝั่งแห่งอภิญญา ก็ไปสู่พรหมโลก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่ากาสี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าชัยเสน พระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระสุรักขิตะ และ พระธัมมเสนะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสภียะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระจาลา และ พระอุปจาลา โพธิพฤกษ์คือ ต้นมะขามป้อม พระสรীরะสูง ๕๘ ศอก พระชนมายุเก้าหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางกิสาโคตมี พระโอรสพระนามว่า พระอนุปมะ เสด็จออกกอกภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระปุสสพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อกาลิกะ พระชนก พระนาม

ว่า พระเจ้าชัยเสน พระชนนีพระนามว่า พระนางสิริมา.

พระองค์ทรงครองฉราวาสวิสัยอยู่เก้าพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า
ครุพักกะ หังสะ สุวัณณการะ.

มีพระสนมhari สามหมื่นนาง พระอัศรมเหสีพระนามว่า พระนางกิสาโคตมี พระ
โอรสพระนามว่า อานันทะ.

พระผู้เป็นยอดบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง
ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวิรูปุสสุพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันทำมหาพรหม
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่ามิตทายวัน.

พระปุสสุพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัศรสาวกชื่อว่า พระสุรักขิตะ และ
พระธัมมเสนะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระสภียะ.

มีพระอัศรสาวิกาคือพระจาลา และพระอุปจาลา โภทิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาค
เจ้าพระองค์นั้นคือ ต้นมะขามป้อม.

มีอัศรอุปัฏฐาก ซึ่งว่าธัญญชยะ และวิสาขะ อัศรอุปัฏฐากชื่อว่า ปทุมมา และ
สิรินาคา.

พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๕๘ ศอก ทรงงามเหมือนดวงอาทิตย์ เต็มเหมือน
ดวงจันทร์.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระปุสสุพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนม์
ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ทรงสั่งสอนสัตว์เป็นอันมาก ยังชนเป็นอันมากให้
ข้ามโอชะ พระองค์ทั้งพระสาวก มีพระยศที่ไม่มีใครเทียบ ก็ยังปรินิพพาน.

พระบรมศาสดา สมเด็จพระชินวรปุสสุพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระ
วิหารเสนาราม กรุงกุกสินารา พระบรมสารีริกธาตุ ก็แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ในประเทศ
นั้น ๆ.

จบพรรณนางค์พระปุสสุพุทธเจ้า

๑๙. วงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้า ๑๙

ว่าด้วยพระประวัติของพระวิปัสสีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้าที่ ๑๙

ภายหลังต่อมาจากสมัยของ พระปุสสพุทธเจ้า กัปนั้นพร้อมทั้งอันตรกัปก็ล่วงไปในกัปต่อมา คือเก้าสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระศาสดาพระนามว่า วิปัสสี ผู้เห็นแจ้งในธรรมทั้งปวง ทรงทราบกับทั้งปวง ทรงมีความดำริยินดีแต่ประโยชน์ของสัตว์อื่น อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย และบังเกิดในภพสวรรค์ชั้นดุสิตอันเป็นที่รุ่งโรจน์ด้วยแสงอันแผ่ชานออกมาแห่งรัตนมณีเป็นอันมาก จุตินั้นแล้ว ก็ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ พระนางพันธุมา อัครมเหสีของ พระเจ้าพันธุมา ผู้มีพระญาติมาก ณ กรุงพันธุมา ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ เขมมิกทายวัน เหมือนดวงจันทร์เพ็ญออกจากกลีบเมฆสีเขียวคราม ในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ โหรผู้ทำนายลักษณะ และพระประยูรญาติทั้งหลาย แลเห็นพระองค์หมดจด เพราะเว้นจากความมืดที่เกิดจากกระพริบตาในระหว่าง ๆ ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน จึงเฉลิมพระนามว่า วิปัสสี เพราะเห็นได้ด้วยตาที่เปิดแล้ว อาจารย์บางพวกกล่าวว่า หรือพระนามว่า วิปัสสี เพราะพึงวิจัยค้นหาย่อมเห็น พระองค์ทรงครองขรवासัยอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า นันทะ สุคันธะและสิริมา มีพระสนมกำนัลสี่หมื่นสามพันนาง มีพระนางสุทิสสนาเทวี เป็นประมุข. พระนางสุทิสสนา บางคัมภีร์เรียกกันว่า พระนางสุตฺนุ ก็มี.

ล่วงไปแปดพันปี เมื่อพระโอรสของพระนางสุตฺนุเทวี พระนามว่า สมวัฏฏขันธ์ ทรงสมภพ พระองค์ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกมหาภิเนษกรรม ด้วยรถเทียมม้า ทรงผนวช บวชแปดหมื่นสี่พันคน ออกบวชตามเสด็จ พระมหาบวชนั้นอันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบุรณมีเสวยข้าวมธุปายาส ที่ธิดาสุทิสสนะเศรษฐี ถวาย ทรงพักกลางวัน ณ ศาลวัน ที่ประดับด้วยดอกไม้ ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ สุชาตะ ถวาย ทรงเห็นโพธิพฤกษ์ชื่อว่า ปาฏลี คือต้นแคฝอย ที่ออกดอก จึงเสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์นั้น ทางทิศทักษิณ วันนั้น ลำต้นอันเกลากลมของต้นปาฏลีนั้น สูงชะลูดขึ้นไป ๕๐ ศอก กิ่งสูง ๕๐ ศอก รวมความสูงจากโคนไปถึงยอด ๑๐๐ ศอก

วันนั้นนั่นเอง ต้นปาล์มสีนั้น ออกดอกดาดดาไปหมดทั้งต้น เริ่มแต่โคนต้น ดอกทั้งหลายมีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง เหมือนผูกไว้เป็นช่อ มีใบปาล์มสีต้นนี้ต้นเดียวเท่านั้น ที่ออกดอกในเวลานั้น ต้นปาล์มสีทั้งหมดในหมื่นจักรวาล ก็ออกดอกด้วย มีใบต้นปาล์มสีอย่างเดียวกันนั้น แม้ไมยต้นรวมทั้งไม้กอและไม้เถาทั้งหลายในหมื่นจักรวาลก็ออกดอกบาน. แม้มหาสมุทร ก็ดาดดาไปด้วยปทุม บัวสาย อุบล และโกมุท ๕ สี มีน้ำเย็นอร่อย ระหว่างหมื่นจักรวาลทั้งหมด ก็เกลื่อนกล่นไปด้วยธงและมัลลย์ พื้นแผ่นดินอีกตกแต่งด้วยดอกไม้อันมีกลิ่นหอมนานาชนิด ก็เกลื่อนกล่นไปด้วยพวงมาลัย อบอวลไปด้วยจรรณแห่งรูป พระองค์เสด็จเข้าไปยังต้นปาล์มสีนั้น ทรงลาดสันถิตหญา กว้าง ๕๓ ศอก ทรงอธิษฐานความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ประทับนั่ง ทำปฏิญาณว่า ถ้ายังไม่เป็นพระพุทธเจ้าเพียงใด ก็จะไม่ยอมลุกจากที่นี่เพียงนั้น ครั้นประทับนั่งอย่างนี้แล้ว ทรงกำจัดการพร้อมทั้งเสนา ทรงทำมรรคญาณ ๔ โดยลำดับมรรค ผลญาณ ๔ ในลำดับต่อจากมรรค ปฏิสัมภิทา ๔ จตุโยนิปริจเฉทญาณ(ญาณกำหนดรู้กำเนิดทั้ง ๔) ปัญจคติปริจเฉทญาณ(ญาณเครื่องกำหนดรู้คติ ๕) เวสาร์ชชญาณ ๔ อสทธารณญาณ ๖ (ญาณทั้งหลายเหล่านี้ก็คือญาณที่มีในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) และพระพุทธคุณทั้งสิ้นไว้ในพระหัตถ์ ทรงมีความดำริบริบูรณ์ ประทับนั่งเหนือโพธิบัลลังก์นั้นเอง ทรงเปล่งพระอุทานอย่างนี้ว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจุปัฏฐังแต่ไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ใคร ๆ ย่อมไม่รู้คติ ความไปของดวงไฟ ที่ลุกโพล่ง ถูกฟาดด้วยก้อนเหล็ก แล้วสงบลงโดยลำดับ จันใด. ไม่มีใครจะล่วงรู้คติความไปของท่านผู้หลุดพ้นโดยชอบ ผู้ข้ามพันธะและโอฆะ คือกาม ผู้ถึงสุขอันไม่หวั่นไหวได้ ก็จันนั้น.

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ไกลโพธิพฤกษ์นั้นเอง ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงตรวจดูอุปนิสัยสมบัติ ของ พระขันตกุมาร กนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระองค์ และ ดิสาสุกุมาร บุตรบุโรหิต ทรงเห็นว่าสมควรที่จะรับธรรมได้ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ เขมมิกทายวัน ทรงใช้พนักงานเฝ้าอุทยานไปเรียกท่านทั้งสองนั้นมาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางบริวารของท่านเหล่านั้น ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยได้แก่เทวดาทั้งหลาย ประมาณมิได้. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระปุสสพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้มีจักขุ ก็อุบัติขึ้นในโลก.

ทรงทำลาย อวิชชาทั้งหมด บรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด เสด็จไปยังกรุง-พันธุมดี เพื่อประกาศพระธรรมจักร.

พระผู้นำ ครั้นทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว ยังกุมารทั้งสองให้ตรัสรู้แล้ว อภิสัมย์ครั้งที่ ๑ มีผู้บรรลุธรรมมากมายมหาศาล ไม่อาจที่จะนับจำนวนผู้บรรลุให้ถ้วนได้.

สมัยต่อมา ทรงยังกลุ่มแห่งภิกษุแปดหมื่นสี่พัน ซึ่งบวชตามพระชนทราชโอรส และพระตีสถกumarบุตรปุโรหิต(สองท่านนี้ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครสาวก) ให้ตั้งมอมฤตธรรม นั้นเป็นอภิสัมย์ครั้งที่ ๒ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อมาอีก พระผู้มีพระยศประมาณมิได้ ทรงประกาศสัจจะแก่ กลุ่มแห่งภิกษุแปดหมื่นสี่พัน ซึ่งบวชตามพระอัครสาวก(พระชนทราชโอรสและพระตีสถกumarบุตรปุโรหิต) ณ เขมมิกทายวันนั้น อภิสัมย์ครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน.

ยังมีบุรุษอีกกลุ่มหนึ่งที่นับได้แปดหมื่นสี่พันเหมือนกัน บุรุษเหล่านี้ ก็คือพวกบุรุษที่คอยรับใช้พระวิปัสสิกุมารนั่นเอง บุรุษเหล่านั้นไปยังที่รับใช้พระวิปัสสิกุมารแต่เช้า ไม่เห็นพระกุมาร ก็กลับไปเพื่อกินอาหารเช้า กินอาหารเช้าแล้ว ถามกันว่า พระกุมารอยู่ไหน แต่นั้น ได้ฟังข่าวว่า เสด็จไปยังที่ราชอุทยาน จึงพากันออกไปด้วยหวังว่าจักพบพระองค์ ณ ที่ราชอุทยานนั้น เห็นสารถีของพระองค์กลับมา ฟังว่าพระราชกุมารทรงผนวชแล้ว ก็เปลื้องอาภรณ์และเครื่องประดับทั้งหมดในที่ฟังข่าวนั่นเอง ให้นำผ้ากาสาเย(ผ้าสำหรับผู้บวช)มาจากภายในตลาด ปลงผมและหนวดแล้วพากันบวชทั้งสิ้น บุรุษเหล่านั้น ครั้นบวชแล้ว ก็พากันไปแวดล้อมพระมหาบุรุษ.

แต่นั้น พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ทรงพระดำริว่า เราเมื่อจะบำเพ็ญความเพียร แต่ว่ายังคลุกคลีบริวารชนอยู่ ข้อนี้ไม่สมควร คนเหล่านี้ แต่ก่อนครั้งเป็นคฤหัสถ์ก็พากันมาแวดล้อมเราอย่างนั้น ประโยชน์อะไรด้วยคนหมู่นี้ ทรงระอาในการคลุกคลีด้วยหมู่ มีพระดำริว่าจะปลีกวิเวกจากไปเสียวันนี้แหละ แต่ทรงพระดำริอีกว่า วันนี้ยังไม่ใช่เวลา ถ้าเราจักไปในวันนี้ คนเหล่านั้นจักรู้กันหมด พຼຽงนี้จึงจักไป ในวันนี้แน่นอน มนุษย์ชาวบ้าน ในบ้านตำบลหนึ่ง เช่นเดียวกับอูรุเวลคาม ได้จัดแจงข้าวมธุปายาสอย่างเดียว เพื่อบรรพชิตแปดหมื่นสี่พันเหล่านั้น และ พระมหาบุรุษ. ในวันรุ่งขึ้น เป็นวันวิสาข-

บุรณมี พระวิปัสสีมหาบุรุษ เสวยภัตตาหารกับชนที่บวชเหล่านั้นในวันนั้นแล้ว ก็เสด็จไปยังสถานที่ประทับอยู่ ณ ที่นั้น บรรพชิตเหล่านั้น แสดงวัตรปฏิบัติแด่พระมหาบุรุษ แล้ว ก็พากันเข้าไปยังสถานที่อยู่กลางคืนและที่พักกลางวันของตน ๆ.

แม้พระโพธิสัตว์ ก็เสด็จเข้าไปสู่บรรณศาลา ประทับนั่งผ่อนคลายพระอิริยาบถ ทรงพระดำริว่า เวลานี้เป็นเวลาเหมาะที่จะปลีกวิเวกออกไปได้ จึงเสด็จออกอภิเนษกรรม ถวายประตูบรรณศาลา เสด็จไปยังโพธิมณฑลสถาน

กล่าวฝ่ายบรรพชิตเหล่านั้น เวลาเย็นก็พากันไปยังที่ปรนนิบัติพระโพธิสัตว์ นั่งล้อมบรรณศาลา กล่าวว่า วิกาลมีดค่ำแล้ว ตรวักกันดูเถิด จึงเปิดประตูบรรณศาลาก็ไม่พบพระองค์ ต่างคิดกันว่า พระมหาบุรุษเสด็จไปไหนหนอ ยังไม่พากันติดตาม เพราะเข้าใจว่าพระมหาบุรุษ เห็นที่จะเป็นการอยู่เป็นหมู่ ประสงค์จะอยู่แต่ลำพัง จึงควรถวายโอกาสให้พระองค์ได้เข้าถึงกายวิเวก ส่วนพวกเราทั้งหลายคงจะได้พบพระองค์อีกที ก็เมื่อพระองค์บรรลุถึงความเป็นพระพุทธรเจ้าแล้วนั้นแล คิดได้ดังนี้แล้ว จึงพากันออกจาริกมุงหน้ากันไปสถานที่ต่าง ๆ ภายในชมพูทวีป

ลำดับนั้น บรรพชิตเหล่านั้นฟังข่าวว่า เขาว่า พระวิปัสสีถึงความเป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว พระองค์ได้ทรงประกาศพระธรรมจักร จึงมาประชุมกันที่เขมมิกทายวัน กรุงพันธุมดีราชธานี โดยลำดับ. แต่ณ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงแสดงธรรมโปรดบรรพชิตเหล่านี้ ครั้นนั้นธรรมภิกษุก็ได้มีแก่ภิกษุแปดหมื่นสี่พันที่ออกบวชตามพระวิปัสสี ศาสดา นี่เป็นอภิสัมยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

กลุ่มของบุรุษแปดหมื่นสี่พันที่บวชตามเสด็จพระวิปัสสีสัมพุทธรเจ้า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดบรรพชิตเหล่านั้นซึ่งมาถึงอาราม. บรรพชิตเหล่านั้น ฟังธรรมของพระองค์ ซึ่งตรัสประทาน โดยอาการทั้งปวง ก็บรรลุธรรมอันประเสริฐ อภิสัมยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่บรรพชิตเหล่านั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุหนึ่งแสนหกหมื่นแปดพัน ซึ่งประกอบจากภิกษุ ๒ กลุ่ม กลุ่มละแปดหมื่นสี่พัน คือกลุ่มที่บวชตามพระวิปัสสีสัมพุทธรเจ้า และกลุ่มที่บวชตามพระอัครสาวก(พระชันตะและพระติสสะ) ที่มาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย ณ เขมมิกทายวัน ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ดังนี้ว่า

พระพุทธรเจ้าทั้งหลายตรัส ตีติกาขันติ(ความอดทนอดกลั้น) ว่าเป็นตบะอย่างยิ่ง ตรัสนิพพานว่าเป็นบรมธรรม ผู้ยังทำร้ายผู้อื่น หาเป็นบรรพชิตไม่ ผู้ยังเบียดเบียน

ผู้อื่นอยู่ หาเป็นสมณะไม่.

การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว
นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย ความสํารวมในพระปาติโมกข์ ความรู้จักประมาณ
ในภัตตาหาร การนอนการนั่งในที่อันสงัด และการประกอบความเพียรในอธิจิต นี่เป็น
คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

(พึงทราบว่ พระคาถาปาติโมกข์นี้ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ย่อมประกาศเป็น
แบบอย่างอันเดียวกัน)

ต่อมาอีก สันนิบาตครั้งที่ ๒ ได้มีแกกัณฐะเสนหนึ่ง ซึ่งเห็นยมกปาฏิหาริย์แล้ว
บวช.

ครั้งพระกนิษฐภคินีต่างพระมารดา ๓ พระองค์ ของพระวิปัสสีพุทธเจ้า ปราบ
ปัจฉิมประเทศให้สงบ แล้วได้รับพระราชทานพร ด้วยการทำการบำรุงพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า นำเสด็จมาสู่พระนครของพระองค์บำรุง ทรงสดับธรรมของพระพุทธองค์แล้ว
ทรงผนวช พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุแปดหมื่นเหล่านั้น ทรงยก
ปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ เขมมิกทายวัน นั้นเป็น สันนิบาตครั้งที่ ๓

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระยานาคชื่อ อตุลละ มีฤทธิ์านุภาพมาก มี
นาคหลายแสนโกฏิเป็นบริวาร สร้างมณฑปอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ เป็นส่วนอันมั่นคง
ผ่องแผ้วที่น่าดู เช่นเดียวกับดวงจันทร์ เพื่อทำสักการะแด่พระทศพล ผู้มีกำลังและศีล
ที่ไม่มีผู้เสมอ มีพระหฤทัยเยือกเย็นด้วยพระกรุณา พร้อมทั้งบริวาร นิมนต์ให้ประทับ
นั่ง ณ มณฑปนั้น ถวายมหาทาน อันเหมาะแก่สมบัติทิพย์ ๗ วัน ได้ถวายตั้งทอง ขจิต
ด้วยรัตนะ ๗ อันรุ่งเรืองด้วยประกายโชติช่วงแห่งมณีต่าง ๆ สมควรยิ่งใหญ๋ แด่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า. ครั้งนั้น พระวิปัสสีพุทธเจ้าทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้น เวลาจบ
อนุโมทนาปฐกถาน(การถวายตั้ง)ว่า แกัสสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็น
พระพุทธเจ้า. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นพญานาค ชื่ออตุลละ มีบุญ มีฤทธิ์มาก มีรัศมีโชติช่วง.

ครั้งนั้น เราแวดล้อมด้วยนาคหลายโกฏิ บรรเลงทิพดนตรี เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้
เจริญที่สุดในโลก.

ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว ก็กราบทูลนิมนต์พระวิปัสสีสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก แล้วได้ถวายตั้งทอง อันวิจิตรด้วยรัตนาคือแก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง แต่พระผู้เป็นพระธรรมราชา.

พระพุทธเจ้าแม่พระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็ทรงพยากรณ์เราว่า แก้วสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่ง

ใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ฉิว่าพวกเราก็จักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาทำน้ำทำ ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ฉิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังมีจิตเสื่อมใส จึงอธิษฐานขอวัตรที่ยังขาด ขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสีพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า พันธุมดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าพันธุมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางพันธุมดี คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระขันทะ และ พระติสสะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระอโศกะ คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระจันทา และ พระจันทมิตตา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นปาฏลี(แคฝอย) พระสรีระ สูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแห่งพระสรีระแผ่ไป ๗ โยชน์ทุกเวลา พระชนมายุแปดหมื่นปี พระอัครมเหสีของพระองค์ พระนามว่า พระนางสุตัญญุ พระโอรสของพระองค์ พระนามว่า พระสมวัฏฏขันธ์ระ ออกอภิเนษกรรมณี ด้วยรถเทียมม้า ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนคร ชื่อว่า พันธุมดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าพันธุมะ พระชนนีพระนามว่า พระนางพันธุมดี.

พระองค์ทรงครองชมราวาสวิสัยอยู่แปดพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า นันทะ สุนันทะ และสิริมา มีพระสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นสามพันนาง มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุทิสสนา [สุตัญญุ] มีพระโอรสพระนามว่า พระสมวัฏฏ-ขันธ์ระ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ ทรงออกอภิเนษกรรมณีด้วยยานคี่อรถ ทรงตั้ง ความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

พระมหาวิระ วิปัสสี ผู้นำโลก สูงสุดในรชนอันทำมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่า พระขันฑะ และ พระติสสะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระอโศกะ.

มีพระอัครสาวิกาสี่ชื่อว่าพระจันทา และ พระจันทมิตตา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเรียกว่า ต้นปาล์ม (แคฝอย).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่า ปุณฺณพสมิตตะ และนาคะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ สิริมา และ อุตตรา.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้นำโลก สูง ๘๐ ศอกพระรัศมีของพระองค์แผ่ซ่านไปโดยรอบ ๗ โยชน์.

ในยุคนั้น มนุษย์มีอายุแปดหมื่นปี พระพุทธเจ้ามีพระชนม์มียืนตลอดกาลเท่านั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

ทรงเปลื้องเทวดาและมนุษย์จากเครื่องผูก และทรงบอกปุถุชนนอกนั้นถึงทาง และมีใช้ทาง.

พระองค์ทั้งพระสาวก ครั้นแสดงแสงสว่างแล้ว จึงทรงแสดงอมตบท รุ่งเรืองแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟลุกโพลงแล้วดับฉะนั้น.

พระวรฤทธิ์อันเลิศ พระบุญญาธิการอันประเสริฐ พระวรลักษณอันบานเต็มที่แล้ว ทั้งปวงนั้น ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งหลายก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้เลิศในรชน ทรงเป็นวีรบุรุษเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารสุเมตตาราม พระวรสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น สูง ๗ โยชน์.

จบพรรณนางค์พระวิปัสสีพุทธเจ้า

๒๐. วงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐

ว่าด้วยพระประวัติของพระสิขีพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ ๒๐

ต่อมาภายหลังสมัยของพระวิปัสสิพุทธเจ้า เมื่อกัปนั้นอันตรธานไปแล้ว ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ไม่อุบัติขึ้นในโลก ๕๙ กัป มีแต่แสงสว่างที่ปราศจากพระพุทธเจ้า เอกราชของกิเลสมารและเทวปุตตมารก็ปราศจากสิ้นหนาม

จนกระทั่งในสามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปปัจจุบันนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลกสองพระองค์คือ พระสิขีและพระเวสสภู ผู้ดูจไฟอันสุขด้วยไม้แก่นแห่งสนิทราดด้วยเนยใสมาก ๆ ไม่มีควัน.

บรรดาพระพุทธเจ้าสองพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้น ก็ทรงถือปฏิสนธิ ในพระครรภ์ของพระนางประภาวดีเทวี ผู้มีพระรัศมีงามดังรูปทองสีสุก อัครมเหสีของ พระเจ้าอรุณ ผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ณ กรุงอรุณวดี ซึ่งมีแต่ทำกุศล ล่วง ๑๐ เดือน ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ นิสภาราชอุทยาน ส่วนโหรผู้ทำนายนิมิต เมื่อเฉลิมพระนามของพระองค์ ก็เฉลิมพระนามว่า สิขี เพราะพระยอดกรอบของพระพักตร์ ฟุ้งสูงขึ้นดุจยอดพระอุณหิส พระองค์ทรงครองขมราวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า สุจันทกสิริ คิริยสะ และ นาริวสกะ(บางที่ว่า สุวฑฺฒกะ คิริ และนาริวาหนะ) ปราภภูมิ พระสนมกำนัลสองหมื่นสี่พัน มีพระนางสัพพกามาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระโอรสพระนามว่า อตุละ ผู้ไม่มีผู้ขัง ผู้เทียบได้ด้วยหมู่แห่งพระคุณของพระนางสัพพกามาเทวีทรงสมภพ พระมหาบุรุษนั้น ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้ว จึงเสด็จออกมหาภิเนษกรรมด้วยยานคือช้าง เมื่อพระองค์ทรงผนวช บุรุษหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นพากันบวชตามเสด็จ. พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขปุรณมี ทรงละการคลุกคลีด้วยหมู่ เสวยข้าวมธุรูปายาส ที่ ธิดาปิย-เศรษฐีสุทัสสนนิคมถวายแล้ว ยับยั้งพักกลางวัน ณ ป่าตะเคียนหนุ่ม ทรงรับหญ้าคา ๘ กำ ที่ดาบสชื่ออนมทัสสีถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ ชื่อต้น บุณฑริกะ คือมะม่วงป่า. เขาว่า แม้บุณฑริกโพธิพฤกษ์นั้น ก็มีขนาดเท่าต้นแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์

ของพระวิปัสสีพุทธเจ้านั้นแล วันนั้นนั่นเอง มะม่วงป่าต้นนั้น สูงชะลูดลำต้นขนาด ๕๐ ศอก แม้กิ่งก็ขนาด ๕๐ ศอก เหมือนกัน ดารดาษด้วยดอกหอมเป็นทิพย์ มีไช้ดารดาษด้วยดอกอย่างเดียวกันนั้น ยังดารดาษแม้ด้วยผลทั้งหลาย. มะม่วงต้นนั้น แยกหนึ่ง มีผลอ่อน แยกหนึ่ง มีผลปานกลาง แยกหนึ่ง มีผลห่าม แยกหนึ่ง มีผลมีรสดี พรังพร้อมด้วยสีกลิ่นและรส เหมือนทิพย์โอชาที่เทวดาใส่ไว้ ห้อยย้อยแต่แยกนั้น ๆ ต้นไม้ดอกก็ประดับด้วยดอก ต้นไม้ผล ก็ประดับด้วยผล ในหมื่นจักรวาล ก็เป็นเหมือนอย่างมะม่วงต้นนั้น.

พระองค์ทรงลาดสันถิตหญากร้าง ๒๔ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิอธิฐานความเพียรเมือง ๔ ครั้นประทับอย่างนั้นแล้ว ก็ทรงกำจัดพญามารพร้อมด้วยเสนากองพล นิกายกีนอาณาบริเวณกว้างถึง ๓๖ โยชน์ ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสงสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งไกล่ ๆ โพธิพฤษณนั้นแล ๗ สัปดาห์ ทรงรับอาราธนาของท้าวมหาพรหม ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของภิกษุแสนเจ็ดหมื่นที่บวชตามพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศ ลงที่ มิคาคิระราชอุทยาน ไกล่ กรุงอรุณวดีราชธานี ซึ่งมีรั้วกันชนิดต่าง ๆ อันหม่มุณีเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรท่ามกลางหม่มุณีเหล่านั้น ครั้นนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัต์วแสนโกฏิ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อจากสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้า ก็มีพระชินสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ผู้สูงสุดแห่งสัต์วสองเท่า ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเทียบ.

พระองค์ทรงย้ายกองทัพนาร ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณสูงสุด ทรงประกาศพระธรรมจักรอนุเคราะห์สัต์วทั้งหลาย.

เมื่อพระสิขีพุทธเจ้า จอมมุณี ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัต์วแสนโกฏิ.

ต่อมาอีก พระสิขีพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดพระราชโอรสสองพระองค์คือ

พระอภิภราชโอรส และ พระสัสมะราชโอรส พร้อมด้วยบริวาร ไกล่กรุ่นอรุณวดี ราชธานี ทรงยังสัตว์เก้าหมื่นโกฏิให้เต็มอมฤตธรรม. นั่นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ส่วนครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำยมกปาฏิหาริย์เพื่อหักรานความเมาและมานะของเดียรฉัตร และเพื่อเปลื้องเครื่องผูกของชนทั้งปวง ไกล่ประตุสุริยวดีนคร ทรงแสดงธรรมโปรด อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งท่ามกลางพระอรหันต์หนึ่งแสนที่บวชพร้อมกับพระราชโอรส คือ พระอภิภ และ พระสัสมะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั่นเป็นสังนิบาตครั้งที่ ๑

ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุแปดหมื่นที่บวชในสมาคมพระญาติ กรุงอรุณวดี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง. นั่นเป็น สังนิบาตครั้งที่ ๒

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ท่ามกลางภิกษุเจ็ดหมื่นที่บวชในสมัยทรงฝึกพระยาช้างชื่อ ธนपालกะ ในธัญญชนคร. นั่นเป็น สังนิบาตครั้งที่ ๓.

ได้ยินว่า ครั้นนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า อรินทมะ ในปริกฤตตนคร ไม่ทรงขัดข้องในที่ไหน ๆ เมื่อพระสิขีศาสดา เสด็จถึงปริกฤตตนคร พระราชาพร้อมทั้งราชบริพาร เสด็จออกไปรับเสด็จ มีพระหฤทัย พระเนตร และ พระโสต อันความเลื่อมใสให้เจริญแล้ว พร้อมราชบริพาร ถวายบังคมด้วยพระเศียร ที่พระยุคล บงกชบาทอนไม่มีมลทินของพระศพล นิมนต์พระศพล ถวายมหาทาน อันเหมาะสมแก่พระอิสริยะ สกุล สมบัติและศรัทธา ๗ วัน โปรดให้เปิดประตูคลังผ้า ถวายผ้ามีค่ามากแต่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรเจ้าเป็นประธาน ถวายช้างต้นที่ป้องกันข้าศึกได้เหมือนช้างเอราวัณ ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยกำลังรูปลักษณะและฝีเท้า ประดับด้วยข่ายทองและมัลลย งามระยับด้วยพัตจามร คู่งาสวมปลอกทองไหม่งาม มีหูใหญ่และอ่อน หน้างามระยับด้วยรอยดวงจันทร์ และถวายกับปิยะภันท์ มีขนาดเท่าช้างนั้นแหละ พระศาสดาแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์ พระโพธิสัตว์นั้นว่า สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้า. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า อรินทมะ เลี้ยงดูพระสงฆ์มีพระสัมพุทธรเจ้าเป็นประธาน ให้โอ้มหาสาราณ.

เราถวายผ้าอย่างดีเป็นอันมาก ไม่น้อย นับโกฏิผืน ถวายยานคือช้างที่ประดับแล้ว แต่พระสัมพุทธรเจ้า.

เราชั่งกับปิยภัณฑ์(สิ่งอันสมควรแก่สมณะ)มีประมาณเท่ายานคือช้าง ยังจิตของเราอันมั่นคง ให้เต็มด้วยปีติในทานเป็นนิตย์.

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้นำเลิศแห่งโลก แม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธุปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธุปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัภษณโพธิมณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑกะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่อยู่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลี นมัสการกล่าวว่า

ฝ่าบาทพวกเราก็จักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาทำน้ำทำ ถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้นใด พวกเราทุกคน ฝ่าบาท จะผ่านพ้นพระชินเจ้า พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ก็ยังมีจิตเลื่อมใส จึงอธิษฐานขอวัตรยิ่งยวด ขึ้นไปเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า อรุณวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าอรุณ พระชนนีพระนามว่า พระนางประภาวดี คู่พระอัครสาวก ชื่อว่า พระอภิกุ และ พระสัมภาวะ พระพุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระเขมังกร คู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่า พระสขิลลา และ พระปทุมมา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นบุณฑริกะ คือ มะม่วงป่า พระสรีระสูง ๗๐ ศอก พระรัศมีแห่งสรีระแผ่ไป ๓ โยชน์เป็นนิตย์ พระชนมายุเจ็ดหมื่นปี พระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสัพพกามา พระโอรสพระนามว่า อตุลละ ออกอภิเษกกรรมณด้วย ยานคือช้าง. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่อ อรุณวดี พระชนก พระนามว่า พระเจ้าอรุณ พระชนนี พระนามว่า พระนางประภาวดี.

พระองค์ทรงครองฉรรวาสวิสัยอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า สุวัฑฒกะ คิริ และนาริวาหนะ(บางที่ว่า สุจันทกสิริ คิริยสะ และนาริวสกะ)

มีพระสนมกำนัลสองหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดางดงาม มีพระอัครมเหสี พระนามว่า พระนางสัพพกามา พระโอรสพระนามว่า อตุลละ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จออกอภิเษกกรรมณด้วยยานคือช้าง.

พระมหาวิระ สิขี ผู้นำเลิศแห่งโลก สูงสุดในรชน อันทำวมหาพรหมอาราธนา แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิดทายวัน

พระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวกชื่อว่าพระอภิกุและพระ

สัมภาะ มีพระพุทธรูปปฏิมาจาก ชื่อว่าพระเขมังกร.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสขิลา และพระปทุมมา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกต้นบุญตรีกะ(มะม่วงป่า).

มีอัครอุปปฏิมาจากชื่อว่า สิริวิฑณะ และนันทะ มีอัครอุปปฏิมาภิกษาชื่อว่า จิตตา และสุจิตตา.

พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้นสูง ๗๐ ศอก เสมือนรูปปฏิมาทอง มีมหาปฐิสลักษณะ ๓๒ ประการ.

พระรัศมีวาหนึ่ง แล่นออกจากพระวรกายของพระองค์ ทั้งกลางวันกลางคืนไม่ว่างเว้น พระรัศมีทั้งหลาย แล่นไปทั้งทิศใหญ่ทิศน้อย ๓ โยชน์.

พระชนมายุของพระสิขีพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้นคือเจ็ดหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงยังเมฆคือธรรมให้หลั่งลง ยังโลกทั้งเทวโลกให้ชุ่มชื้น ให้ถึงถิ่นอันเกษม แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

พระมหาปฐิสลักษณะ ๓๒ ประการ พรั่งพร้อมด้วยพระอนุพยัญชนะทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวง ก็ว่างเปล่า แน่แท้.

ได้ยินว่า พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารอัสสาราม สีลวตীনคร.

พระสิขีพุทธเจ้า ทรงรุ่งโรจน์ในโลกเหมือนดวงไฟ ทรงบันลือในนภากาศเหมือนนกยูง.

พระสิขีพุทธเจ้าทรงละพระมเหสี และทรัพย์สมบัติ พระองค์ถึงความสงบ เสด็จไปได้แล้วเหมือนไฟ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี มีพระบรมสารีริกธาตุ เป็นแท่งเดียว จึงไม่กระจัดกระจายไป. แต่มนุษย์ชาวชมพูทวีป ช่วยกันสร้างพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ งามเสมือนภูเขาคิเมะ สูง ๓ โยชน์.

จบพรรณนางค์พระสิขีพุทธเจ้า

๒๑. วงศ์พระเวสสกุพฺพทเจ้าที่ ๒๑

ว่าด้วยพระประวัติของพระเวสสกุพฺพทเจ้า

พรรณนางศ์พระเวสสกุพฺพทเจ้าที่ ๒๑

เมื่อพระศาสนาของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าอันตรธานแล้ว มนุษย์ที่มีอายุเจ็ดหมื่นปีก็ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุสิบปี แล้วเพิ่มขึ้นอีกจนมีอายุนับไม่ได้ แล้วก็ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุหกหมื่นปี. ครั้นนั้นพระศาสดาพระนามว่า เวสสกุ ทรงเป็นผู้พิชิตกิเลส ผู้ครอบงำโลกทั้งปวง ผู้เข้าถึงเอง ผู้บรรลุเอง ทรงอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ถีอปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางยสวดีผู้มีศีล อัครมเหสีของพระเจ้าสุปปตีตะ ผู้เป็นที่ยำเกรง ณ กรุงอนมะครันถ์วันกำหนดทศมาส พระองค์ก็ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ อนมราชอุทยาน เมื่อสมภพ ก็ยังชนให้ยินดี ทรงบันลือดังเสียงโคอุสุภราช เพราะฉะนั้นในวันเฉลิมพระนามของพระองค์ พระประยูรญาติจึงเฉลิมพระนามว่า เวสสกุ เพราะเหตุที่บรรลือดังเสียงโคอุสุภราช พระองค์ทรงครองขมราวาสวิสัยอยู่หกพันปี มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อสุจิ สุจิจและระติวัฏณะ(บางที่ว่า รุจิ สุรติ และวัฏณกา) ปราภฏพระสนมกำนัลสามหมื่นนาง มี พระนางสุจิตตาเทวี เป็นประมุข.

เมื่อพระสุปปพุทธกุมาร ของ พระนางสุจิตตาเทวี สมภพ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ เสด็จประพาสพระราชอุทยานด้วยพระวอทอง ทรงรับผ้ากาสาเยที่เทวดาถวาย ทรงผนวช. บวชเจ็ดหมื่นบวชตามเสด็จ ลำดับนั้น พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี เสดยข้ามรูปายาสที่พระพีเลียงชื่อว่าสิริวัฒนา ผู้ปรากฏตัว ณ สุจิตตนิคม ถวาย ทรงยับยั้งพักกลางวัน ณ ศาลวันเวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำที่พระยานาคชื่อ นรินทะ ถวาย เสด็จเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อต้นสาละ ด้านทิศทักษิณ สาละต้นนั้นมีขนาดเท่าขนาดต้นปาฏลีแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์ของพระวิปัสสิพุทธเจ้านั้นแล ดอกผล สิริและสมบัติ ก็พึงทราบอย่างนั้นเหมือนกัน. พระองค์เสด็จเข้าไปยังโคนต้นสาละ ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๔๐ ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงได้บรรลุถึงอนาวรณญาณ(ญาณชนิดหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือญาณที่มีความปรีชาหยั่งรู้อย่างไม่มีอะไรกีดกันกำบัง, ฐะละอุปโปรง) ที่ปราศจากนิวรณ์ แต่ห้ามกันความเมาในกามทุกอย่าง ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัวแทนนายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้ง ณ โพธิพฤกษ์นั้นนั้นแล ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของพระโสดนกุมาร และพระอุตตรกุมาร พระกนิษฐภคินีของพระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศลงที่ อรุณราชอุทยาน ใกล้กรุงอนุปมะ ทรงให้พนักงานเฝ้าพระราชอุทยานไปอัญเชิญพระกุมารมาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ท่ามกลางพระกุมารทั้งสองพระองค์นั้น ทั้งบริวาร. ครั้นนอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตร์แปดหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเสด็จจาริกไปในชนบท ทรงแสดงธรรมโปรดในถิ่นนั้น ๆ ธรรมาภิสมัยก็ได้มีแก่สัตร์เจ็ดหมื่นโกฏิ. นั้นเป็นนอภิสมัยครั้งที่ ๒.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงทำลายข่ายคือทิวฏฐิ [ของเหล่าเดียรถีย์] ล้มลงคือมานะของเดียรถีย์ กำจัดความเมาด้วยมานะ ทรงยกธงคือธรรมขึ้น ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ในมนุษยบริษัทกว้างเก้าสิบโยชน์ ในเทวบริษัทนับประมาณมิได้ ณ กรุงอนุปมะนั่นเอง ยังเทวดาและมนุษย์ให้เลื่อมใสแล้ว ทรงยังสัตร์หกหมื่นโกฏิให้อิมด้วยอมตธรรม นั้นเป็นนอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

ในมณฑกัปนั้นนั่นเอง พระผู้นำโลกพระนามว่า เวสสภู ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เทียบเคียง ก็ทรงอุบัติในโลก.

ทรงทราบว่ โลกสาม(ไตรภพ)ถูกไฟราคะไหม้แล้ว เป็นถิ่นของตัณหาทั้งหลาย พระองค์ก็ทรงตัดเครื่องพันธนาการดุจพระยาช้างตัดเครื่องผูก ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด.

พระเวสสภูพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตร์แปดหมื่นโกฏิ.

เมื่อพระโลกเชษฐ์ผู้องอาจในรชน ทรงหลีกจาริกไปในแคว้นแคว้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ก็ได้มีแก่สัตร์เจ็ดหมื่นโกฏิ.

พระองค์เมื่อทรงบรรเทาทิวฏฐิอย่างใหญ่หลวงของเดียรถีย์ ทรงทำยมกปาฏิหาริย์

มนุษย์และเทวดาในหมีนโลกธาตุ ในโลกทั้งเทวโลกก็มาประชุมกัน.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเห็นมหัศจรรย์ไม่เคยมี นานชนชู้ช้น ก็ได้บรรลุลุทธิธรรม ถึงหกหมื่นโกฏิ เป็นอธิสมัยครั้งที่ ๓.

อนึ่งเล่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภู ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ วันมาฆปุ-
รณมี ท่ามกลางพระอรหันต์แปดหมื่นที่บวชในสมาคมของ พระโสณะ และ พระอุตตระ
คู่พระอัครสาวก นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑.

ครั้งภิกษุนับจำนวนได้เจ็ดหมื่น ซึ่งบวชตามพระเวสสภูในคราวที่พระองค์เสด็จ
ออกมหาภิเนษกรรมณิพากันแยกย้ายกันจากไปในสมัยที่พระเวสสภูต้องการความวิเวก
พระองค์จึงได้หลีกออกจากหมู่คณะของภิกษุเหล่านั้นไป ครั้นภายหลังต่อมาภิกษุเหล่า
นั้นได้สดับข่าวการประกาศพระธรรมจักรของพระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงพากัน
กลับมายังนครโศเรยยะ ก็ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง
ธรรมโปรดภิกษุเหล่านั้น ทรงให้ภิกษุเหล่านั้นบวชด้วยเอหิภิกษุบรรพชาทั้งหมด แล้ว
ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นั้นเป็นการประชุมพระสาวก
เจ็ดหมื่นรูป นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

อนึ่ง ครั้งพระราชบุตรพระนามว่าอุปสันตะ ทรงขึ้นครองราชย์ในกรุงนาริวันนะ
พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปที่นั่น เพื่อบุญเคราะห์พระราชบุตรนั้น. แม้พระราชบุตรนั้น
ก็ได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งบริวาร จึงทรงออกไปรับ
เสด็จ นิมนต์มาถวายมหาทาน ทรงสดับธรรมของพระองค์ก็มีพระหฤทัยเลื่อมใสแล้ว
ทรงผนวช บุรุษหกหมื่นก็บวชตามเสด็จ ภิกษุเหล่านั้นบรรลุลุทธิธรรมพร้อมกับพระ
ราชบุตรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภูนั้น อันภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ก็ทรงยก
ปาติโมกข์ขึ้นแสดง แก่พระสาวกหกหมื่นรูป นั้นเป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนี้
พระองค์จึงตรัสว่า

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีสันนิบาตประชุมพระสาวก
ชื่อนาสพผู้ไรมลทิน มีจิตสงบ คงที่ ๓ ครั้ง.

ประชุมภิกษุสาวกแปดหมื่น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๑

ประชุมภิกษุสาวกเจ็ดหมื่น เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๒.

ประชุมภิกษุสาวกหกหมื่น ผู้กลัวแต่ภัยมีชราเป็นต้น เข้ามาเป็นพุทธชินโรสของ

พระเวสสุพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ เป็นสันนิบาตครั้งที่ ๓.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชบุตรนามว่า พระเจ้าสุทิสสนะ ผู้เป็นที่น่าดูน่าชมอย่างยิ่ง ณ กรุงสรวาดี เมื่อพระเวสสุพุทธเจ้าผู้นำโลกเสด็จถึงกรุงสรวาดี ทรงสถาปนาธรรมของพระองค์ มีพระหฤทัยเลื่อมใสแล้ว ทรงยกอัญชลีอันรุ่งเรืองด้วยทศนักษโมธาน(สิบนิ้ว) เสมือนดอกบัวตูมเกิดในน้ำ ไม่มีมลทิน ไม่วิกลกบกพร่อง ไว้เหนือเศียร ถวายมหาทานพร้อมทั้งจีวร แต่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงสร้างพระคันธกุฎี เพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ นครนั้น ทรงสร้างวิหารพันหลังล้อมพระคันธกุฎีนั้น ทรงบริจาคสมบัติทุกสิ่งทุกอย่างไว้ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทรงออกผนวช ณ สำนักของพระองค์แล้ว ทรงพร้อมด้วยอาจารย์คุณ ทรงยินดีในธุดงค์คุณ ๑๓ ทรงยินดีในการแสวงหาพระโพธิสมภาร ทรงยินดีในพระพุทธศาสนาดำรงอยู่โดยชอบแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในอนาคตกาล สามสิบเอ็ดกัปนับแต่กัปนี้ไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่าสุทิสสนะ นิมนต์พระมหาวีระ ถวายทานอย่างสมควรยิ่งใหญ่บูชาพระชินพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์ ด้วยข้าวน้ำและผ้า.

เราสดับพระธรรมจักรอันอุดมประณีตที่พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอพระองค์นั้น ทรงประกาศแล้วก็ขอบใจการบรรพชา.

เราบำเพ็ญมหาทาน ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ทราบการบรรพชาว่า พร้อมพร้อมด้วยคุณ จึงบรรพชาในสำนักของพระชินพุทธเจ้า.

เราถึงพร้อมด้วยอาจารย์คุณ ตั้งมั่นในวัตรและศีล แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ จึงยินดีอยู่ในพระศาสนา ของพระชินพุทธเจ้า.

เราเข้าถึงศรัทธาและปีติ ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้พระศาสดา เราก็ก่เกิดปีติ เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณนั้นแล.

พระสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่เรามีใจไม่ท้อถอย จึงทรงพยากรณ์ดังนี้ว่า นับแต่กัปนี้ไปสามสิบเอ็ดกัป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้น แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคณโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพาวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พึงพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดร้อมทั้งเทวดา ก็พากันให้ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ฉิว่าพวกเรจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดทำน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยึดเอาทำน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ฉิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้า

พระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์ จิตก็ยิ่งเสื่อมใส จึงอธิษฐานขออวยพรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

ก็พระเวสสภูพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่า อโนมะ พระชนกมีพระนามว่า พระเจ้าสุปปตีตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางยสวดี คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระโสณะ และพระอุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระอุปสันตะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระราม่า และพระสมาลา โพธิพฤกษ์ชื่อว่าต้นสาละ พระสรีระสูง ๖๐ ศอก พระชนมายุหกหมื่นปี พระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุจิตตา พระโอรสพระนามว่า พระสุปปพุทธะ เสด็จออกภิเษกกรรมด้วยพระวอทอง. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระนครชื่ออโนมะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุปปตีตะ พระชนนีพระนามว่า พระนางยสวดี.

พระองค์ทรงครองมรณาสวีสัยอยู่หกพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลังชื่อว่า รุจิ สุรติ และ วัฑฒกา (บางทีว่า สุจิ สุรจิ และระติวัณนะ) มีพระสนมกำนัลสามหมื่นนาง ถ้วน มีพระอัครมเหสีพระนามว่า พระนางสุจิตตา พระโอรสพระนามว่า พระสุปปพุทธะ.

พระผู้สูงส่งในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเษกกรรมด้วยพระวอทอง ทรงบำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวิระเวสสภูผู้นำโลก สูงสุดในรชนอันทำมหาพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อรุณราชอุทยาน.

พระเวสสภูพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่าพระโสณะ และพระอุตตระ มีพระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระอุปสันตะ.

พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระราม่า และพระสมาลา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นมหาสาละ.

อัครอุปัฏฐากชื่อว่า โสตถิกะ และรัมมะ อัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่าโคตมี และสิริมา.

พระเวสสภูพุทธเจ้าสูง ๖๐ ศอก อุปมาเสมอด้วยเสาทอง พระรัศมีแผ่ออกจากพระวรกาย เหมือนดวงไฟเหนือยอดเขายามราตรี.

พระชนมายุของพระเวสสภู ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่พระองค์นั้น หกหมื่นปี พระองค์

ทรงพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงจำแนกพระธรรมให้แผ่ขยายไปกว้างขวาง ทรงจำแนกมหาชน เป็นพระอริยะชั้นต่าง ๆ ทรงประดิษฐานธรรมนาวา แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน.

ชนทั้งหมด พระวิหาร พระอิริยาบถที่น่าดู ทั้งนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภู เสด็จดับขันธปรินิพพาน ที่พระวิหารโกสัปปาทีนา รื่นรมย์ ณ เขมมิกทายวัน กรุงอุสภวดี. พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แพร่กระจายไป.

จบพรรณนาวงศ์พระเวสสภูพุทธเจ้า

๒๒. วงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒

ว่าด้วยพระประวัติของพระกกุสันธพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระกกุสันธพุทธเจ้าที่ ๒๒

เมื่อพระเวสสกุสุมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อกับนั้นล่วงไป ดวงพระทินกร คือพระชินพุทธเจ้าก็ไม่อุบัติขึ้นถึง ๒๙ กัป

จนกระทั่ง ถึงกาลเวลาอันเป็นมหามงคล อันเป็นภัทธกัปคือกัปปัจจุบันนี้ ได้บังเกิดมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ พระองค์แล้ว คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมะ พระกัสสปะ และ พระพุทธเจ้าของเรา. ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าเมตไตรย จักอุบัติในอนาคตกาลข้างหน้า ด้วยประการดังกล่าวมานี้ กัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงสรรเสริญว่าเป็นภัทธกัป เพราะประดับด้วยการอุบัติบังเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๕ พระองค์.

ใน ๕ พระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณ์ชื่อว่าวิสาขา เอกภริยาของปุโรหิตชื่อว่าอัคคิทัตตะ ผู้อนุศาสน์อรรถธรรมถวายพระเจ้าเขมังกร กรุงเขมวดี

ก็ในกาลสมัยใดเป็นยุคที่กษัตริย์ทั้งหลายสักการะเคารพนับถือพราหมณ์ทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จะอุบัติบังเกิดในสกุลพราหมณ์.

ก็ในกาลสมัยใดที่พราหมณ์ทั้งหลาย สักการะเคารพนับถือบูชากษัตริย์ทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จึงจะอุบัติบังเกิดในสกุลกษัตริย์.

ได้ยินว่า ในครั้งนั้นพราหมณ์ทั้งหลายดำรงอยู่ในฐานะอันที่กษัตริย์ทั้งหลายต้องสักการะเคารพ เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์ชื่อว่า กกุสันธะ ผู้มีอยู่ในสัจจะ เมื่อจะยังหมิ่นโลกธาตุให้บันลือหวั่นไหวจึงอุบัติบังเกิดในสกุลพราหมณ์อันถึงพร้อมไปด้วยสิริสมบัติ ก็ได้มีอศรรย์บังเกิดปาฏิหาริย์ดังกล่าวมาแล้วในหนหลัง.

จากนั้น เมื่อถ้วนกำหนดทศมาส ก็ประสูติจากครรภ์มารดา ณ เขมวดีอุทยาน

เหมือนเปลวไฟแลบออกจากแถววัลย์ทอง. พระโพธิสัตว์นั้น ครองมราวาสวิสัยอยู่สี่พันปี มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อว่ากามะ กามวณณะ และกามสุทธิ(บางที่ว่า กามวิทณะ กามสุทธิ และระติวิทณะ) ปรากฏมีสตรีบริจาริกาสามหมื่นนาง มีนางโรจินีพราหมณีเป็นประมุข.

เมื่อ कुमार ชื่อว่า อุตตระ ผู้ยอดเยี่ยมของโรจินีพราหมณีเกิดแล้ว พระโพธิสัตว์นั้นก็เห็นนิมิต ๔ แล้วออกมหาภิเนษกรรมด้วยรถม้าที่จัดเตรียมไว้แล้ว ออกผนวช, บรูษสี่หมื่นก็บวชตามพระโพธิสัตว์นั้น. พระโพธิสัตว์นั้นอันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว บำเพ็ญเพียร ๘ เดือน ในวันวิสาขบุรณมี บริโภคข้าวมธุปายาสที่ธิดาชีรินทรพราหมณ์ ณ สุจิรินทรนิคม ถวาย พักผ่อนกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็นรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อ สุภัททะ ถวาย เข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ สิริสะ คือต้นชึก ซึ่งมีขนาดเท่าต้นแคฝอยที่เป็นโพธิพฤกษ์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้านั้นแล มีกลิ่นหอมเมื่อลมโชย ลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๓๔ ศอก นั่งขัดสมาธิ บรรลุพระสัมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อยู่ ๑ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ดู้ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นว่าภิกษุสี่หมื่นที่บวชกับพระองค์เป็นผู้สามารถแห่งตลอดสังขารวันเดียวเท่านั้น ก็เสด็จเข้าไปยัง อสิปตนะมิกทายวัน ซึ่งมีอยู่แล้วใกล้ ๆ มกิลนคร พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ท่ามกลางบรรพชิตเหล่านั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร. ครั้นนั้นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นมหาสาละ ใกล้ประตู กัณณกุชชนคร ทรงยังธรรมจักรให้เกิดแก่สัตว์สามหมื่นโกฏิ. นั่นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒.

ครั้งยักษ์ชื่อ นรเทพ ที่เรียกกันว่าเทพแห่งนรชน ณ เทวาลัยแห่งหนึ่ง ไม่ไกลกรุงเขมวดี ปรากฏตัวเป็นมนุษย์ ยืนอยู่ใกล้สระ ๑ แห่ง ซึ่งมีน้ำเย็นประดับด้วยบัวต้น บัวสายและอุบล มีน้ำเย็นรสอร่อยอย่างยิ่ง มีกลิ่นหอมรื่นรมย์สำหรับชนทั้งปวง อยู่กลางทางกันดาร ล่อลวงสัตว์ทั้งหลาย โดยลักษณะเป็นคนเก็บบัวต้นบัวสายบัวขาวเป็นต้น แล้วกินมนุษย์เสีย. เมื่อทางนั้น ปรากฏเป็นหนทางมีภัย ไม่มีคนกล้าย่างกราย

ไปถึง. ยักษ์นรเทพก็เข้าไปดงใหญ่ กินสัตว์ที่ชุมนุมกันในที่นั้น ๆ เสีย จึงทำให้ทางนั้น ชาวโลกรู้จักกันว่า เป็นทางมหากันดารมีเภทภัย ยากจะผ่าน. เขาว่า หม่อมหาชนยี่น ชุมนุมกัน ไกล่ประตู่สองข้างทาง เพื่อหาทางช่วยเหลือกัน ให้สามารถข้ามทางกันดาร. ครั้งนั้น พระศาสดากุสัณเฑาะผู้ปราศจากกิเลสเครื่องผูกในภพ. วันหนึ่ง เวลาใกล้รุ่ง ทรงออกมาจากมหากรุณาสมบัติตรวจดูโลก ก็ทรงพบนรเทพยักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่และกลุ่ม ชนนั้น เข้าไปในป่ายพระญาณ. ครั้นทรงทราบแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เสด็จไปทาง อากาศ ทั้งที่กลุ่มชนนั้นแลเห็นอยู่นั่นเอง ก็ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์หลายอย่าง เสด็จ ลงยังที่อยู่ของนรเทพยักษ์ นั้น ประทับนั่งเหนือบัลลังก์อันเป็นมงคล.

ครั้งนั้น ยักษ์ผู้กินคนตนนั้น เห็นพระทinkerผู้มุนี ทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสี ดังดวงทinkerอันสายฟ้าแลบล้อม กำลังเสด็จมาทางอากาศ ก็มีใจเลื่อมใสว่า พระทศพล เสด็จมาที่นี่เพื่อทรงอนุเคราะห์เรา จึงไปป่าหิมพานต์ที่มีหมู่มฤคมาก พร้อมด้วยบริวาร ยักษ์ รวบรวมดอกไม้ทั้งที่เกิดในน้ำทั้งที่เกิดบนบกอันมีสีและกลิ่นต่าง ๆ เลือกเอา เฉพาะที่มีกลิ่นหอมจรรุ่งนารัณมयीใจอย่างยิ่ง มาบูชาพระกุสัณเฑาะพุทธเจ้าผู้นำโลกผู้ ปราศจากโทษ ซึ่งประทับนั่งเหนือบัลลังก์ของตน ด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ เป็นต้น แล้วร้องเพลงประสานเสียงสดุดี ทำอัญชลีไว้เหนือเศียร ยินนมัสการ. แต่ชน มนุษย์ทั้งหลายเห็นปาฏิหาริย์นั้น ก็มีจิตใจเลื่อมใส จึงมาประชุมกัน พากันยี่นอบน้อม ห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ากุสัณเฑาะ ผู้ไม่มีปฏิสนธิ ทรงยี่นรเทพยักษ์ ผู้อันมนุษย์และเทวดายำเกรงยี่น ให้อาจหาญในธรรม ด้วยทรง แสดงเรื่องกรรมและผลของกรรม ให้वादสดุดังด้วยกถาว่าด้วยนรก อันเป็นสถานที่ บุคคลผู้กระทำบาปกรรมไปสู่นรียสถานนั้น แล้วจึงตรัสเทศนาอริยสัจ. ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์หาประมาณมิได้. นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัส ว่า

ต่อมาจากสมัยของพระเวสสภูพุทธเจ้า ก็มีพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กุสัณเฑาะ ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ ผู้อันใคร ๆ หาโอกาสเข้าเฝ้า ได้ยาก.

ทรงเพิกถอนภพทั้งปวง ทรงถึงฝั่งแห่งการบำเพ็ญบารมีแล้ว ทรงทำลายกรง แห่งภพชาติ เหมือนราชสีห์ทำลายกรง ฉะนั้น ทรงบรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด.

เมื่อพระกุสัณเฑาะพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสัยได้มี แก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ.

พระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ กลางพื้นนภากาศ ทรงยังเทวดาและมนุษย์สามหมื่นโกฏิให้ตรัสรู้

ในการประกาศอริยสัจ ๔ แก่รทพยักันนั้น ธรรมากิสมย์ ได้มีแก่สัตรับจำนวนไม่ถ้วน.

พระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้รื้อเครื่องผูกภพเสียแล้ว ทรงมีสาวกสันนิบาตครั้งเดียวเท่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าอันพระอรหันต์สี่หมื่น ซึ่งบวชตามพระองค์ ณ อสิปัตตะมิตทายวัน กรุงกัณณกุชชนคร แวดล้อมแล้ว ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ในวันมาฆปรินิมิ.

ครั้งนั้น พระโพรสิษฐ์ของเรา เป็นพระราชาพระนามว่า เขมะ ทรงถวายบาตรจีวรเป็นมหาทาน และถวายเภสัชทุกอย่างมียาหยอดตาเป็นต้น แต่พระสงฆ์มีพระพุทธรูปเป็นประธาน และถวายสมณบริวารอย่างอื่น สดับพระธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว มีพระหฤทัยเลื่อมใส ก็ทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาพระองค์นั้น ทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ในภัปนี้แน่ละ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรูป. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า เขมะ ถวายทาน มีใช้น้อย ในพระตถาคต และพระสาวกพุทธชินโรส.

ถวายบาตรและจีวร ยาหยอดตา ไม่ทำไม่มะฆาง ถวายสิ่งของที่ท่านปรารถนาเหล่านี้ ๆ ล้วนแต่ของดี ๆ.

พระมหามุนีผู้ศาสดา พระกกุสันธพุทธเจ้า พระผู้นำอันวิเศษยิ่ง พระองค์นั้นก็ได้ทรงพยากรณ์เราว่า ในภัททกัปนี้แล ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรูป.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเนษกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธูปายาส ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธูปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัทธิณโพรหมัตถสถานอันยอดเยี่ยม แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิ์ใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกณฑิยะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-พฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

ครั้งนั้น เราชื่อว่าเขมะ นครชื่อว่าเขมวดี กำลังแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ก็ บวชแล้วในสำนักของพระองค์.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะ ผู้ไม่ชักช้าพระองค์นั้น มีพระนครชื่อว่า เขมะ พระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อัคคิทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณ์ชื่อว่า วิสาขา คู่พระ อัครสาวกชื่อว่า พระวิรุระ และ พระสัณฺฑิยะ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระพุทธิยะ คู่ พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระสามา และ พระจัมปา. โพรพฤษ์ชื่อว่า ต้นสิริสะ คือไม้ชื่อก. พระสรีระสูง ๔๐ ศอก. พระรัศมีแห่งพระสรีระแล่นออกไปรอบ ๆ ๑๐ โยชน์. พระ ชนมาายุสี่หมื่นปี พระมเหสีนามว่า โรจิณี พระโอรสนามว่า อุตตระ ออกอภิเษกกรรมณ์ ด้วยรทดเทียมม้า. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนก ชื่อว่าอัคคิทัตตพราหมณ์ พระชนนีชื่อว่าวิสาขา.

พระสัมพุทธเจ้ามีพระตระกูลใหญ่ประเสริฐเลิศล้ำกว่ามนุษย์ทั้งหลาย มีชาติสูง มีบริวารมาก อยู่ในกรุงเขมะนั้น.

พระองค์ทรงครองมราวาสวิสัยอยู่สี่พันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่ากาม วัฑฒะ กามสุทธิ และรติวัฑฒนะ(บางที่ว่ากามะ กามวัฑฒนะและกามสุทธิ). มีนารีบำรุง บำเรอสามหมื่นนาง มีพระมเหสีนามว่าโรจิณี มีพระโอรสนามว่าอุตตระ.

พระชินพุทธเจ้า ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือรถ ทรงบำเพ็ญ เพียร ๘ เดือนบริบูรณ์.

พระมหาวิระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้นำโลก สูงสุดในรชนอันทำมหาพรหม ทูล อาราธนาแล้ว ก็ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระกกุสันธพุทธเจ้าผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ทรงมีพระอัครสาวกชื่อว่าพระวิรุระและ พระสัณฐิระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระพุทธิชะ.

พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสามาและพระจัมปา โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาค เจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าต้นสิริสะ (ไม้ซีก)

มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่าอัชคคตะและสุนนะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า นันทา และ สุนันทา.

พระมหามุนี สูง ๔๐ ศอก พระรัศมีสีทองแผ่ไปรอบ ๆ ๑๐ โยชน์.

องค์พระผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนมายุสี่หมื่นปี พระองค์ทรงพระชนม์ยืนถึง เพียงนั้น จึงทรงยังชนหมู่ใหญ่ให้ข้ามโอชะ.

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงแผ่ขยายตลาดธรรม นำประโยชน์มาให้แก่บุรุษสตรีใน โลกทั้งเทวโลก ทรงบันลือดุจราชสีห์บันลือ แล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน.

พระองค์ทรงถึงพร้อมด้วยพระสุรเสียงมีองค์ ๘ มีศีลไม่ขาดชั่วนิรันดร์ ทั้งสิ้นทั้ง ปวงนั้นก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

พระกกุสันธชินพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเขมา- ราม พระวรสถูปของพระองค์ ณ ที่นั้น สูงจดฟ้าคาจูดหนึ่ง(๔ คาจูด เท่ากับ ๑ โยชน์)

จบพรรณนางวงศ์พระกกุสันธพุทธเจ้า

๒๓. วงศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓

ว่าด้วยพระประวัติของพระโกนาคมนพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระโกนาคมนพุทธเจ้าที่ ๒๓

เมื่อพระศาสนาของพระพุทธเจ้ากุกสันธะอันตรธานไปแล้ว ช่วงอายุของมนุษย์ที่มีอายุสี่หมื่นปี ก็เสื่อมลดลงโดยลำดับจนถึงมีอายุสิบปี แล้วช่วงอายุก็เจริญอีกจนมีอายุนับไม่ถ้วน แล้วก็เสื่อมลดลงอีกโดยลำดับ ครั้นถึงยุคที่มนุษย์มีอายุสามหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่า โกนาคมะ ผู้มีไม้ดีดพิณมาเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ก็อุบัติขึ้นในโลก อีกนัยหนึ่ง พระศาสดาพระนามว่า โกนาคมะ เพราะเป็นที่มาแห่งอาภรณ์ทองเป็นต้น อุบัติขึ้นในโลก. ทอง เครื่องประดับมีทองเป็นต้น ได้ตกลงมา ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดทรงอุบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น (ทรงพระนามว่า โกนาคมะ โดยนัยแห่งนิรุกติศาสตร์แห่งภาษาบาลี เพราะอาเทศ ก เป็น โก, อาเทศ น เป็น ณา ลบ ก เสียตัวหนึ่ง ในคำว่า โกนาคมโน นั้น)

ก็ในข้อนี้อายุของมนุษย์ในสมัยนั้น ท่านอธิบายว่าอย่างไร. ก็คือว่า เมื่อสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากุกสันธะทรงบังเกิดในเวลาที่มนุษย์มีอายุสี่หมื่นปี แต่อายุนั้นกำลังลดลงจนถึงอายุสิบปี แล้วกลับเจริญขึ้นถึงอายุนับไม่ถ้วน (อสงไขย) แต่นั่นก็ลดลง ตั้งอยู่ในเวลาที่มนุษย์มีอายุสามหมื่นปี ครั้นนั้นพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคมะ ทรงอุบัติขึ้นในโลก.

แม้พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตติจากนั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณ์ชื่อ อุตตรา ผู้ยอดเยี่ยมด้วยคุณทั้งหลาย มีคุณคือรูปสมบัติเป็นต้น ภริยาของ ยัญญทัตตพราหมณ์ กรุงโสภวดี ถ้วนกำหนดทศมาส ก็เคลื่อนออกจากครรภ์ของชนนี้ ณ สุภวดีอุทยาน เมื่อพระองค์สมภพ ฝนก็ตกลงมาเป็นทองทั่วชมพูทวีป ด้วยเหตุนี้ เพราะเหตุที่ทรงเป็นที่มาแห่งทอง พระประยูรญาติจึงเฉลิมพระนามว่า กนกาคมมะ. ก็พระนามนั้นของพระองค์แปรเปลี่ยนมาโดยลำดับ เป็นโกนาคมะ. พระองค์ทรงครองขรรวาสวิสัยอยู่สามพันปี มีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า ดุสิตะ สันดุสิตะ และสันตดูฐะ มีนางบำเรอหนึ่งหมื่นหกพันนาง มีนางรู้จักตาทพราหมณ์เป็นประมุข.

เมื่อโอรสนามว่า สัตถวาทะ ของนางรุจิรัตตาพราหมณีเกิด พระองค์ทรงเห็น นิมิต ๔ ก็ขึ้นคอช้างมงคลอันสำคัญ ออกสู่อภิเนษกรรมด้วยยานคือช้าง ทรงผนวช แล้วบวชสามหมื่นก็บวชตาม พระองค์อันบรรพชิตเหล่านั้นแวดล้อม ก็บำเพ็ญเพียร ๖ เดือน ในวันวิสาขปุณณมี ก็เสวยข้าวมธุปายาส ที่อัคคิโสณพราหมณกุมารี ธิดาของ อัคคิโสณพราหมณ์ถวาย พักกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็น รับหญ้า ๘ กำ ที่คน เฝ้าไร่ข้าวเหนียวชื่อ ชฎาตินทุกะ ถวาย จึงเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอุทุมพร คือไม้ มะเดื่อ (ซึ่งมีขนาดดังที่กล่าวแล้วในต้นปุณศรีกะในตอนพระสิขีพุทธเจ้า) ที่พร้อม ด้วยความเจริญแห่งผล ทางด้านทักษิณ ทรงลาดสันถัดหญ้ากว้าง ๒๐ ศอก นั่งขัด สมาธิ กำจัดกองกำลังของมาร ได้เข้าถึงแล้วซึ่งทศพลญาณ ทรงเปล่งอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไป ตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่าง ผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่าน เราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ม้วนออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาห์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของภิกษุสามหมื่นที่บวชตาม พระองค์ จึงเสด็จไปทางอากาศ เสด็จลงที่อสิปตนะมิตทายวัน ใกล้กรุงสุทฺธสนนคร อยู่ ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ทรงประกาศธรรมจักร ครั้นนั้นอภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตร วิสามหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ณ โคนต้นมหาสาละ ใกล้ประตูสุนทรนคร ทรง ยังสัตรสองหมื่นโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม. นั้นเป็นอภิสมัยครั้งที่ ๒

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงอภิธรรมปิฎกโปรดเทวดาทั้งหลายที่มาร่วม ประชุม กันในหมื่นจักรวาล มีนางอุตตราพระชนนีของพระองค์เป็นประธาน อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตรหมื่นโกฏิ. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ต่อมาจากสมัยของพระกุกุสันธุพุทธเจ้า ก็มีพระชินสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โภนาคมนะ สูงสุดแห่งสัตรสองเท่า เจริญที่สุดในโลก ผู้องอาจในรชน.

ทรงบำเพ็ญบารมีธรรม ๑๐ ก้าวล่วงทางกัณดาร ทรงลอยมลทินทั้งปวง ทรง บรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด.

เมื่อพระโภนาคมนะผู้นำ ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่

สัตว์สามหมื่นโกฏิ.

และเมื่อทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ย้ายคำติเตียนของฝ่ายปรปักษ์ อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์สองหมื่นโกฏิ.

ต่อ่นั้น พระชินสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ เสด็จไปยังเทวโลก ประทับอยู่เหนือบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ เทวโลกนั้น.

พระมุนีพระองค์นั้น ประทับจำพรรษาแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาหมื่นโกฏิ.

แม้พระโกนาคนพุทธเจ้า ผู้มาบำเพ็ญบารมีอันบริสุทธิ์ มีสาวกสันนิบาตครั้งเดียว. พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อประทับอยู่ ณ สุรินทวตীอุทยาน กรุงสุรินทวดี ทรงแสดงธรรมโปรดพระราชโอรสสองพระองค์คือ กิยยสราชโอรส และอุตตรราชโอรส พร้อมทั้งบริวาร ทรงยังชนเหล่านั้นทั้งหมด ให้บวชด้วยเอหิภิกขุบรรพชา ประทับท่ามกลางภิกษุเหล่านั้น ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ณ วันมาฆปุรณมี. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระโกนาคนพุทธเจ้า ผู้เป็นเทพแห่งเทพพระองค์นั้น ทรงมีสันนิบาตประชุมพระสาวกชีณาสพผู้ไร้มลทิน มีจิตสงบ คงที่ ครั้งเดียว.

ครั้งนั้น เป็นสันนิบาตประชุมภิกษุสาวกสามหมื่น ผู้ข้ามพ้นโอฆะ ผู้หักรานมัจจุได้แล้ว.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นพระราชบุตรนามว่า พระเจ้าปัปพตะ กรุงมิถิลนคร. ครั้งนั้น พระราชาพร้อมทั้งราชบริพาร ทรงสดับข่าวว่า พระโกนาคนพุทธเจ้าผู้เป็นที่มาแห่งสรรพสัตว์ผู้ถึงสรณะ เสด็จถึงกรุงมิถิลนครแล้ว จึงเสด็จออกไปรับเสด็จ ถวายบังคมนิมนต์พระทศพลถวายมหาทาน ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับจำพรรษา ณ มิถิลนครนั้น บำรุงพระศาสนาพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกตลอดไตรมาส ถวายของมีค่ามากเช่น ผ้าไหมทำในเมืองปัตตุดณะ ผ้าทำในเมืองจีณะ ผ้ากัมพล ผ้าแพร ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็นต้น ผ้าเนื้อละเอียด ฉลองพระบาทประดับทอง และบริวารอื่นเป็นอันมาก พระผู้มีพระภาคเจ้าแม้พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า ในภัททกัปนี้แล ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า. ลำดับนั้นมหาบุรุษนั้นสดับคำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงบริจารราชสมบัติยิ่งใหญ่ แล้วทรงผนวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า ปัพพตะ พรั่งพร้อมด้วยมิตรอำมาตย์ มีกำลังพลและพาหนะหาที่สุดมิได้.

เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า สดับธรรมอันยอดเยี่ยม นิมนต์ พระองค์พร้อมทั้งพระสงฆ์พุทธชินโรส ถวายทานจนพอต้องการ.

ได้ถวายผ้าไหมทำในเมืองปัตตุมณะ ผ้าทำในเมืองจันนะ ผ้าแพร ผ้ากัมพล ฉลองพระบาทประดับทอง แต่พระศาสดาและพระสาวก.

พระพุทธเจ้าแม้พระองค์นั้น ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ในภัททกัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธาพยาบาล ณ ที่นั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธาพยาบาล ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไปที่โคนโพธิพฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทัทธิณโพธิมัณฑสถานอันยอดเยี่ยมแล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิไพบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกลิตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อานันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัถถพฤกษ์ โพธิไพบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา

และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคตมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย พังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

หมื่นโลกธาตุดพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ผิว่าพวกเราจักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉันทใด พวกเราทุกคน ผิว่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน.

เราสดับคำของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานขอวัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราผู้กำลังแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ได้ถวายทานแด่พระผู้สูงสุด ในรชนแล้ว ก็ได้สละราชสมบัติอันยิ่งใหญ่ ออกบวชในสำนักของพระชินพุทธเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคนพระองค์นั้น ทรงมีพระนครชื่อว่าโสภวดี พระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า ยัญญทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อุตตรา คู่พระอัครสาวกชื่อว่า พระภิกขุสะ และพระอุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระโสถถิชะ คู่พระอัครสาวิกาชื่อว่า พระสมุททา และพระอุตตรา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า ต้นอุทุมพร พระสรีระสูง ๓๐ ศอก พระชนมายุสามหมื่นปี พระมเหสีนามว่า รุจิรัตตา พระโอรสนามว่า พระสัตถวาหะ ออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระนครชื่อโสภวดี มีกษัตริย์พระนามว่าโสภะ ตระกูลของพระสัมพุทธเจ้าเป็นตระกูลใหญ่ เป็นตระกูลสูงส่ง อยู่ในพระนครนั้น.

พระโกนาคนพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา มีพระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า ยัญญทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อุตตรา.

พระองค์ทรงครองฆราวาสวิสัยอยู่สามพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า

ดุสิตะ สันดุสิตะ และสันตุฎฐะ มีนางบำเรอหนึ่งหมื่นหกพันนาง มีมเหสีชื่อว่า รุจิรัต-
ตา พระโอรสชื่อว่าสัตถวาหะ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง ทรง
บำเพ็ญเพียร ๖ เดือน.

พระมหาวีระ โภณาคมนะ ผู้นำโลก ผู้สูงสุดในนรชน อันทำมหาพรหมอาราธนา
แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระโภณาคมนพุทธเจ้า ผู้มีพระยศ มีพระอัครสาวก ชื่อว่า พระภิกขุสละ และพระ
อุตตระ พระพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระโสตถิชะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระสมุททาและพระอุตตรา โพธิพฤษภของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกว่าตันอุทุมพร(มะเดื่อ).

มีอัครอุปัฏฐาก ชื่อว่า อุคคะ และโสมเทวะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่า สีวล่า และ
สามา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๓๐ ศอก ประดับด้วยพระรัศมีทั้งหลาย เหมือน
แท่งทองในเป้าช่างทอง.

ในยุคนั้น พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุสามหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียง
นั้น จิยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก ทรงยกธรรมเจดีย์ที่ประดับด้วยธงผ้าคือธรรม ทรง
ทำพวงมาลัยดอกไม้คือธรรม แล้วดับขันธปรินิพพาน.

พระสงฆ์สาวกของพระองค์พิลาสด้วยฤทธิ์ยิ่งใหญ่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ประกาศธรรมอันเป็นสิริ ทั้งนั้น ก็อันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่า
แน่แท้

พระโภณาคมนสัมพุทธเจ้า ปรีนิพพาน ณ พระวิหารปัพพตาราม. พระบรม
สารีริกธาตุ แผ่กระจายไปเป็นส่วน ๆ ณ ที่นั้น ๆ แล.

จบพรรณนางค์พระโภณาคมนพุทธเจ้า

๒๔. วงศ์พระกัศสปพุทธเจ้าที่ ๒๔

ว่าด้วยพระประวัติของพระกัศสปพุทธเจ้า

พรรณนางศ์พระกัศสปพุทธเจ้าที่ ๒๔

ภายหลังต่อมาจากสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคนะ เมื่อพระศาสนาของพระองค์อันตรธานแล้ว ช่วงอายุของมนุษย์ที่มีอายุสามหมื่นปี ก็เสื่อมลดลงโดยลำดับ จนถึงมีอายุสิบปี แล้วเจริญอีก จนมีอายุนับไม่ถ้วน แล้วก็เสื่อมลดลงอีกโดยลำดับ ครั้นถึงยุคที่มนุษย์มีอายุสองหมื่นปี พระศาสดาพระนามว่ากัศสปะ ผู้ปกครองมนุษย์เป็นอันมาก ก็อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย แล้วบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้ว ก็ถือปฏิสนธิในครรภ์ของพราหมณ์ชื่อว่าธนวดี ผู้มีคุณไพบูลย์ของพราหมณ์ชื่อว่าพรหมทัตตะ กรุงพาราณสี ถ้วนกำหนดทศมาส ก็คลอดออกจากครรภ์ชนนี ณ อสิปัตตะมิตถายวัน แต่ญาติทั้งหลายตั้งพระนามของพระองค์โดยโคตรว่า กัศสปกุมาร พระองค์ครองขมาราวาสวิสัยอยู่สองพันปี. มีปราสาท ๓ หลังชื่อว่า หังสวา ยสวา และสิรินันทะ(บางที่ว่า หังสะ ยสะ และสิริจันทะ) ปรากฏมีนางบำเรอสี่หมื่นแปดพันนาง มีนางสุนันทาพราหมณ์ เป็นประมุข

เมื่อโอรสนามว่า วิชิตเสนะ ของ นางสุนันทาพราหมณ์ เกิดแล้ว พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ เกิดความสังเวชสลดใจ เมื่อในระหว่างที่พระองค์ทรงดำริเท่านั้น ปราสาทก็หมุนเหมือนจักรแห่งแป้นของช่างหม้อที่ใช้หมุนขณะที่ปั้นภาชนะดิน ลอยขึ้นสู่ท้องนภากาศ อันคนหลายร้อยแวดล้อมแล้ว ดุจดวงรัชนีกรในฤดูสารท ที่เป็นกลุ่มทำความงามอย่างยิ่งอันหมู่ดาวแวดล้อมแล้ว ลอยไปประหนึ่งประดับท้องนภากาศ ประหนึ่งประกาศบุญญาภาพ ประหนึ่งดึงดูดดวงตาดวงใจของชน ประหนึ่งทำยอดไม้ทั้งหลายให้งามยิ่ง เอาต้นโพธิ์พฤษภขื่อนิโครธ(ต้นไทร)ไว้ตรงกลางแล้วลงตั้งเหนือพื้นดิน ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ผู้เป็นมหาสัตว์ทรงยืนที่แผ่นดิน ทรงถือเอาผ้ากาสาฬหพัศตรฐชยแห่งพระอรหันต์ที่เทวดานำมาถวาย ทรงผนวชแล้ว นางบำเรอของพระองค์ก็ลงจากปราสาท เดินทางไปครั้งคราว พร้อมกับบริวารจึงพากันนั่งกระทำให้เป็นดุจด้ายปักของกองทัพ. แต่นั้น คนที่มาด้วยก็พากันบวชหมด เว้นนางบำเรอ.

ได้ยินว่า พระมหาบุรุษ อันชนเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน

ในวันวิสาขปุรณมี เสดยข้ามมรุปายาส ที่นางสุนันทาพราหมณีถวายแล้ว ทรงพักกลางวัน ณ ป่าตะเคียน เวลาเย็น ทรงรับหญ้า ๘ กำ ที่คนเฝ้าไร่ข้าวเหนียว ชื่อ โสมะ นำมาถวาย จึงเข้าไปยังโพธิพฤกษ์ชื่อนิโครธ ทรงลาดหญ้ากว้างยาว ๑๕ ศอก ประทับนั่งเหนือสนัตถ์นั้น บรรลุพระอภิสมโพธิญาณ ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“เราแสวงหาตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตัณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็ดู้ออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

ทรงยับยั้งอยู่ ๗ สัปดาหฺ์ ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของภิกษุหนึ่งโกฏิ ซึ่งบวชตามพระองค์ เสด็จไปทางอากาศ ลงที่อิสิปตนะมิตทายวัน กรุงพาราณสี อันภิกษุเหล่านั้น แวดล้อมแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อิสิปตนะมิตทายวันนั้น ครั้นนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแกสตรฺ์สองหมื่นโกฏิ ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ต่อมาจากสมัยของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ก็มีพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ผู้สูงสุดแห่งสตรฺ์สองเท่า ผู้เป็นราชาแห่งธรรม ผู้มีพระรัศมี.

สมบัติแห่งตระกูลของพระองค์ มีเป็นอันมาก พระองค์ก็สละเสียแล้ว ทรงให้ท่านแก่ยาจกทั้งหลาย ยังใจให้เต็มแล้ว ทำลายเครื่องผูก ดุจโคอุสภะพังคอก ฉะนั้น ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม.

เมื่อพระกัสสปพุทธเจ้า ผู้นำโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแกสตรฺ์สองหมื่นโกฏิ.

ต่อมาอีก เมื่อพระศาสดาเสด็จจาริกไปในชนบท อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแกสตรฺ์หนึ่งหมื่นโกฏิ

ครั้งพระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ที่โคนต้นประตุ์ ใกล้ประตูสุนทรนคร ทรงแสดงธรรม อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแกสตรฺ์ห้าพันโกฏิ

ต่อมาอีก เมื่อพระองค์ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์แล้ว ได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ เทวสภาชื่อสุรัธมา ในภพดาวดึงส์ ซึ่งยากนักที่ข้าศึกของเทวดาจะครอบงำได้ เมื่อทรงแสดงอภิธรรมปิฎก ๗ คัมภีร์ เพื่อทรงอนุเคราะห์เทวดาทั้งหลาย ในหมื่นโลกธาตุ มี

พระพุทธรูปของพระองค์เป็นประมุข ทรงยังเทวดาสามพันโกฏิให้ดื่มอมฤตธรรม ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

ครั้ง พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปในโลก ๔ เดือน อภิสมายครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตรหนึ่งหมื่นโกฏิ.

ครั้งทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ประกาศพระสัพพัญญุตญาณ อภิสมายครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาห้าพันโกฏิ.

เมื่อพระชินพุทธเจ้า ประทับนั่ง ณ ธรรมสภา ชื่อสุรัmma ณ เทวโลกอันนารีนรมย์ [ดาวดึงส์] ทรงประกาศพระอภิธรรม ยังเทวดาสามพันโกฏิให้ตรัสรู้.

อีกครั้งทรงแสดงธรรมโปรดนรเทพยักษ์ อภิสมายได้มีแก่สัตรเหล่านั้น มีผู้บรรลุธรรมนับไม่ถ้วน นับจำนวนไม่ได้เลย.

เรื่องมีอยู่ว่า ครั้นนั้น มียักษ์ชื่อว่า นรเทพ ผู้เป็นนรเทพ ผู้มีอำนาจและผู้พิชิต ซึ่งมีศักดิ์ใหญ่และฤทธิ์มากเหมือนนรเทพยักษ์ที่กล่าวมาแล้วแต่หนหลัง. นรเทพยักษ์นั้น แปลงตัวเหมือนพระราชาในนครหนึ่งในชมพูทวีป ทั้งรูปร่างทรวดทรงสัณเฑาะว์ท่วงที แล้วฆ่าพระราชาตัวจริงกินเสีย ปฏิบัติหน้าที่พระราชาพร้อมทั้งในราชสำนักโปรดเสวยเนื้อไม่จำกัดจำนวน. เขาว่า นรเทพยักษ์นั้น เป็นนักเลงหญิงด้วย แต่คราใดสตรีพวกที่ฉลาดเฉลียว รู้จักเขาว่า “ผู้นี้ไม่ใช่พระราชาของเรา นั่นคืออมนุษย์ผู้ได้ฆ่าพระราชากินเสียแล้ว” ครานั้น เขาทำเป็นละอาย กินสตรีพวกนั้นหมด แล้วก็เดินทางไปในนครอื่น. ด้วยประการดังนี้ นรเทพยักษ์นั้นกินมนุษย์แล้วก็มุ่งหน้าไปทางสุนทรนคร พวกมนุษย์ชาวนครเมื่อเห็นยักษ์นั้น ได้ถูกมรณภัยคุกคาม ก็สะดุ้งกลัวพากันออกจากนครของตนหนีชมซานไป.

ครั้งนั้น พระกัสสปทศพล ทรงเห็นพวกมนุษย์พากันหนีไป ก็ประทับยืนประจันหน้านรเทพยักษ์นั้น นรเทพยักษ์ครั้นเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นเทพแห่งเทพยืนประจันหน้า ก็แผดเสียงกัมปนาทดุตัน ร้ายกาจ แต่ไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเกิดความกลัวได้ ก็กลับใจ ถึงพระองค์เป็นสรณะ แล้วทูลถามปัญหา เมื่อพระองค์ทรงวิสัชนาปัญหา ทรงฝึกเขา ทรงแสดงธรรม อภิสมายก็ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาที่มาประชุมกัน เกินที่จะนับจำนวนได้ถ้วน.

พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะพระองค์นั้น มีสาวกสันนิบาตครั้งเดียวเท่านั้น. มีบุตรบุโรหิตในกรุงพาราณสี ชื่อว่า ดิสสะ เขาเห็นลักษณะสมบัติในพระสรีระของพระ

กัสสปโพธิสัตว์ ฟังบิดาพูด ในกาลเมื่อพระกัสสปโพธิสัตว์เพิ่งประสูติได้ยังไม่นาน ก็คิดว่า “ท่านผู้นี้จักออกมหาภิเนษกรรมแล้วบรรลुเป็นพระพุทธเจ้า อย่างไม่ต้องสงสัย จำเราจักชวนขวายเป็นบวชในสำนักของพระองค์ เพื่อพ้นจากสังสารทุกข์” จึงไปยังป่าหิมพานต์ที่มีหมู่มนุषีบริสุทธิ บวชเป็นดาบสเพื่อรอคอยกาลเวลาที่พระโพธิสัตว์จักบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ. ในกาลนั้น เขาได้มีดาบสสองหมื่นเป็นบริวาร. ต่อมาภายหลัง เขาทราบข่าวว่า พระกัสสปกุมาร ออกอภิเนษกรรมบรรลุพระอภิสัมโพธิญาณ จึงพร้อมด้วยบริวารมาบวชด้วยเอหิภิกขุ บรรพชาในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ แล้วบรรลุพระอรหัต. พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในวันมาฆบูชาในสมณกาลนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ผู้เป็นเทพแห่งเทพ แม้พระองค์นั้นก็ ทรงมีสาวกสันนิบาต ประชุมพระสาวกชีณาสพผู้มีมลทิน คงที่ ครั้งเดียว.

ครั้งนั้น เป็นสันนิบาตประชุมภิกษุสาวกของผู้เป็นพระชีณาสพ ล่วงอริยบุคคลระดับอื่น เสมอกันด้วยหิริและศีล จำนวนสองหมื่นรูป.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ของเรา เป็นมาณพชื่อ โชติปาละ จบไตรเพท มีชื่อเสียงในการทำนายลักษณะพื้นดิน และลักษณะอากาศ เป็นสหายของขมุกการะอุปาสกผู้เป็นช่างหม้อ. โชติปาละมาณพนั้น เข้าเฝ้าพระศาสดาพร้อมกับขมุกการะอุปาสกนั้น ฟังธรรมกถาของพระองค์แล้วก็บวชในสำนักของพระองค์ พระโพธิสัตว์นั้น ทรงปรารถนาความเพียร เล่าเรียนพระไตรปิฎกแล้ว ยังพระพุทธานุญาตให้ถามด้วยการปฏิบัติข้อวัตรใหญ่น้อย พระศาสดาแม้พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้น. ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น เราเป็นมาณพปรากฏชื่อว่า โชติปาละ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงมนต์ จบไตรเพท.

ถึงฝั่งในลัทธิของตน ในลักษณะศาสตร์และอติศาสตร์ ฉลาดในลักษณะพื้นดินและอากาศ สำเร็จวิทยายอย่างสมบูรณ์.

อุปฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะมีชื่อว่า ขมุกการะ เป็นผู้นำเคารพ นำยำเกรง อันพระกัสสปพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเขา ให้บรรลุพระอนาคามีผล.

ขมุกการะอุปาสกนั้น พาเราเข้าไปเฝ้าพระกัสสปชินพุทธเจ้า เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็บวชในสำนักของพระองค์.

เราปรารถนาความเพียร ฉลาดในข้อวัตรใหญ่น้อย จึงไม่เสื่อมคลายในที่ไหน ๆ
ยังศาสนาของพระชินพุทธเจ้าให้เต็มแล้ว.

เราเล่าเรียนนวัคคตฤศาสน์ อันเป็นพระพุทธรักษาตลอดหมด จึงยังพระศาสนา
ของพระชินพุทธเจ้าให้งาม.

พระพุทธรเจ้าแม่พระองค์นั้น ทรงเห็นความอัศจรรย์ของเรา ก็ทรงพยากรณ์ว่า
ในภัททกัปนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้า.

พระตถาคตจักเสด็จออกอภิเษกกรรมณ์ จากกรุงกบิลพัสดุ์ที่นารีนรมย์ ทรงตั้ง
ความเพียรทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ โคนต้นอชปาลนิโครธ รับขวามรุธปายาส ณ ที่นั้น
แล้วเสด็จเข้าไปยังริมแม่น้ำเนรัญชรา.

พระชินเจ้านั้นจักเสวยขวามรุธปายาส ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จเข้าไป
ที่โคณโพรพิทฤกษ์ ตามทางที่เขาตกแต่งดีแล้ว.

แต่นั้น พระผู้มีพระยศใหญ่จักทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลสถานอันยอดเยี่ยม
แล้วตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์ โพธิ์ใบ.

พระชนนีของพระชินเจ้าพระองค์นี้ จักมีพระนามว่าพระนางมายา พระชนก
พระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชินเจ้าพระองค์นี้จักมีพระนามว่า โคดม.

คู่พระอัครสาวก ชื่อว่าพระโกสิตตะและพระอุปติสสะ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก
ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่า อาณันทะ จักบำรุงพระชินเจ้าพระองค์นี้.

มีคู่พระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระเขมาและพระอุบลวรรณา เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปราศจากราคะ มีจิตสงบตั้งมั่น.

ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เรียกกันว่า ต้นอัสสัตถ-
พฤกษ์ โพธิ์ใบ.

มีอัครอุปัฏฐากชื่อ จิตตะ และหัตถอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อ นันทมาตา
และอุตตรา.

พระชนมายุของพระโคดมผู้มีพระยศพระองค์นั้น ประมาณ ๑๐๐ ปี.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ฟังพระดำรัสของพระผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ได้แล้ว ก็ปราโมชปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูร.

همینโลกธาตุพร้อมทั้งเทวดา ก็พากันโห่ร้องปรบมือ รื่นเริง ประคองอัญชลีนมัสการกล่าวว่า

ฝ่าพวกเราก็จักพลาดคำสั่งสอนของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้.

มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อจะข้ามแม่น้ำ พลาดท่าน้ำที่อยู่ตรงหน้า ก็ยัดเอาท่าน้ำทำถัดลงไปแล้ว ย่อมข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้นใด พวกเราทุกคน ฝ่า จะผ่านพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ในอนาคตกาล พวกเราก็จักอยู่ต่อหน้าของท่านผู้นี้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว จิตก็ยิ่งเลื่อมใส จึงอธิษฐานขว้วัตรยิ่งยวดขึ้นไป เพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้บริบูรณ์.

เราจาริกไปอย่างนี้ได้เว้นขาดจากอนาจาร เราพากเพียรบำเพ็ญกิจที่ทำได้ยาก เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณอย่างเดียว.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าก็สละพระองค์นั้น ทรงมีนครที่ประสูติชื่อว่าพาราณสี มีชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า พรหมทัตตะ มีชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่า ธนวดิ มีคู่พระอัครสาวกชื่อว่าพระติสสะและพระภารทวาชะ มีพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระสัพพมิตตะ มีคู่พระอัครสาวิกาชื่อว่าพระอนุพา และอรุเวพา โพธิพฤกษ์ชื่อว่า นิโครธ (ต้นไทร) พระสิริระสูง ๒๐ ศอก พระชนมายุสองหมื่นปี พระมเหสีนามว่า สุนันทา พระโอรสนามว่า วิชิตเสนะ ออกอภิเษกกรรมด้วยปราสาท. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า

พระนคร ชื่อว่าพาราณสี มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้ากิกิ ตระกูลของพระกัสสป พุทธเจ้าเป็นตระกูลใหญ่ เป็นตระกูลอันสูงส่ง อยู่ในพระนครนั้น.

พระกัสสปพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่มีพระชนกเป็นพราหมณ์ชื่อว่า พรหมทัตตะ พระชนนีเป็นพราหมณีชื่อว่าธนวดิ.

พระองค์ครองฆราวาสวิสัยอยู่สองพันปี มีปราสาทชั้นเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่า หังสะ ยสะ และ สิริจันตะ(บางที่ว่า หังสวา ยสวา และสิรินันตะ) มีนางบำเรอสี่หมื่นแปดพันนางมีพระนางสุนันทาเป็นประมุข มีพระราชบุตรพระนามว่า วิชิตเสนะ.

พระผู้สูงสุดในบุรุษ ทรงเห็นนิมิต ๔ ออกอภิเนษกรรมณ์ด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียร ๗ วัน.

พระมหาวิระกัสสปะ ผู้นำโลก สูงสุดในรชนอันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มิคทายวัน.

พระกัสสปพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระอัครสาวก ชื่อว่าพระติสสะ และพระภราทวาชะ พุทธอุปัฏฐาก ชื่อว่าพระสัพพมิตตะ.

มีพระอัครสาวิกา ชื่อว่าพระอนุล่า และพระอรุเวลา โพธิพฤษ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้นเรียกว่าตันนิโครธ(ต้นไทร).

มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าสุมังคละและฆฎิการะ มีอัครอุปัฏฐายิกา ชื่อว่าวิจิตเสนา และภักทา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๒๐ ศอก เหมือนสายฟ้าแลบในอากาศ เหมือนดวงจันทร์ทรงกลด.

พระองค์ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ มีพระชนมายุสองหมื่นปี พระองค์มีพระชนม์ยืนถึงเพียงนั้น จึงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ.

พระองค์ทรงสร้างสระคือธรรม ประทานศีลเป็นเครื่องอุปโลภ ทรงนุ่งผ้าคือธรรม แจกจ่ายพวงมาลัยคือธรรม.

ทรงตั้งธรรมอันใสสะอาดเป็นกระจกแกมมหาชน ด้วยพระประสงค์ว่า คนเหล่าใด เหล่าหนึ่ง ประารถนาพระนิพพานก็จักสนใจดูเครื่องประดับของเรา.

พระองค์ประทานศีลเป็นเสื้อ ฌานเป็นเกราะหนัง ห่มธรรมเป็นหนัง [เสื้อ] ประทานเกราะสวมอันสูงสุด.

ประทานสติเป็นโล่ ญาณเป็นหอกคมกริบ ประทานธรรมเป็นพระขรรค์อย่างดี ศีลเป็นเครื่องย่ำยีศัตรู.

ประทานวิชา ๓ เป็นเครื่องประดับ ประทานอริยผล ๔ เป็นมัลลยคล้องคอ ประทานอภิญญา ๖ เป็นอาภรณ์ ธรรมเป็นดอกไม้ประดับ.

พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก ประทานพระสัทธรรมเป็นเศวตฉัตรไว้ป้องกันบาป

ทรงเนรมิตดอกไม้คือทางอันไม่มีภัย แล้วก็ดับขันธปรินิพพาน.

นั่นคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ อันใครเข้าเฝ้าได้ยาก.

นั่นคือพระธรรมรัตนะ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ควรเรียกให้มาดู.

นั่นคือพระสังฆรัตนะ ผู้ปฏิบัติดีอย่างยอดเยี่ยม ทั้งหมดนั้นก็อันตรายเกินไปสิ้น
สังฆารทั้งปวงเป็นของว่างเปล่าแน่แท้.

พระชินศาสตาก็สปลสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ณ พระวิหารเสตัพ-
ยาราม ใกล้เสตัพยนคร แคว้นกาสิ พระชินสถูปของพระองค์ ณ พระวิหารนั้น มีความ
สูงหนึ่งโยชน์

ได้สดับมาว่า พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ปรากฏเป็นแท่งเดี่ยวเหมือนรูป
ปฏีมาทอง ไม่กระจัดกระจายแพร่หลายไป. มนุษย์ทั่วชมพูทวีป เมื่อสร้างพระเจดีย์
ใช้อัฐทองคำที่มีค่าก่อนละ ๑ โกฏิ และประดับด้วยรัตนะทั้งหลายเป็นอัฐก่อกายนอก
และใช้อัฐทองคำที่มีค่าครึ่งโกฏิสำหรับเป็นอัฐก่อกายใน ใช้นิลสินหินอ่อนแทนดิน
ใช้น้ำมันแทนน้ำ ช่วยกันสร้างเป็นสถูปสูงหนึ่งโยชน์.

จบพรรณนางค์พระกัศสปพุทธเจ้า

๒๕. วงศ์พระโคตมพุทธเจ้าที่ ๒๕

ว่าด้วยพระประวัติของพระโคตมพุทธเจ้า

[๒๖] (พระศาสดาตรัสว่า) บัดนี้ เราเป็นพระสัมพุทธเจ้า นามว่าโคตมะ เจริญวัย ในศากยสกุล ตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันอุดม.

อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ประกาศพระธรรมจักร อภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มี แก่สัตว์ ๑๘ โกฏิ.

ต่อจากนั้น เมื่อเราแสดงธรรม(มงคลสูตร)ในสมาคมแห่งมนุษย์และเทวดา อภิสมัยครั้งที่ ๒ ก็กล่าวไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ.

ก็ในที่นี้แล เวลาที่เราสั่งสอนราหุลโอรสของเรา (ราหุลโอรสสูตร) อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็กล่าวไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ.

สันนิบาตการประชุมสาวก ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ของเรา เป็นการประชุมภิกษุ ๑,๒๕๐ มีครั้งเดียว.

เราเฝ้าลมหินรุ่งเรืองอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ เราให้ทุกอย่างที่สาวกปรารถนา เหมือนแก้วจินตามณี(แก้วสารพัดนึก)บันดาลให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนา.

เราประกาศอริยสัจ ๔ ด้วยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย แก่ผู้จำนงหวังมรรคผล ผู้ประสงค์ละความพอใจในภพ.

การบรรลุธรรม ได้มีแก่สัตว์หนึ่งหมื่นบ้าง สองหมื่นบ้าง การบรรลุธรรมของสัตว์ ไม่นับจำนวนด้วยหนึ่งคนหรือสองคน

ศาสนาของเรา ผู้ศากยมุณีในโลกนี้ บริสุทธฺ์ดีแล้ว แม้ไปกว้างขวาง คนเป็นอัน มากรู้จักกัน มั่นคง เจริญออกดอกบานแล้ว.

ภิกษุทั้งหมดหลายร้อย ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น ย่อม แวดล้อมเราทุกเมื่อ.

บัดนี้ เดียวนี้ ภิกษุเหล่าใด ละภพมนุษย์ ภิกษุเหล่านั้น เป็นเสกขะ ยังไม่บรรลุ

พระอรหันต์ วิญญูชนกิตติเตียน. (วิญญูชนยอมตียะนการตายทั้งที่ยังมีกิเลส ภิกษุทั้งหลายก็ยอมชวนชวายนบำเพ็ญเพียรให้สิ้นกิเลสก่อนความตายอย่างกราบมาถึง)

นรชนผู้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ผู้ยินดีในธรรมทุกเมื่อ เมื่อชมเชยอริยมรรครุ่งเรืองอยู่ ก็จักตรัสรู้ธรรม.

เราเป็นครชีกบิลพัสดุ์ พระชนก พระนามว่าพระเจ้าสุทโธทนะ พระชนนีพระนามว่า พระนางมายาเทวี.

เราครองชมราวาสวิสัยอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทเยี่ยม ๓ หลัง ชื่อว่าสุจันทะ โกกนุฑะ และโกญจะ มีสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นนาง อัครมเหสีพระนามว่า พระยโสธราโอรสพระนามว่าพระราหุล.

เราเห็นนิมิต ๔ แล้วออกอภิเนษกรรมณ์ ด้วยยานคือม้า ทำความเพียร ประพฤติทุกกรกิริยา ๖ ปี.

เรา ชินโคตมะสัมพุทฺธเจ้า ประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน ณ กรุงพาราณสี เป็นสรณะของสัตว์ทั้งปวง.

เรามีภิกษุคู่พระอัครสาวก ชื่อว่าโกลิตะ และอุปติสสะ มีพุทฺธอุปัฏฐากประจำสำนักชื่อว่าอานันทะ.

เรามีภิกษุณีอัครสาวิกา ชื่อเขมาและอุบลวรรณา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าจิตตะ และหัตถกะอาพาจะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า นันทมาตา และอุตตรา เราบรรลุลสัมโพธิญาณอันอุดม ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นอัสสัตถพฤกษ์ (โพธิใบ).

เรามีรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๖ ศอก อายุเรา ณ บัดนี้น้อย เพียงร้อยปี เราดำรงชนม์อยู่เพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ

เราตั้งคบเพลิงคือธรรม เพื่อปลุกชนที่เกิดมาภายหลังให้ตื่น.

ไม่นานนัก แม้เราพร้อมด้วยสงฆ์สาวกก็จักปรินิพพานในที่นี้แล เหมือนดวงไฟดับ เพราะสิ้นเชื้อฉะนั้น.

คู่อัครสาวกเป็นต้นเหล่านั้นมีเดชที่ไม่มีใครเทียบได้ ทั้งมียศพลและฤทธิ์เหล่านี้ เราผู้มีเรือนกายทรงคุณ วิจิตรด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดังดวงอาทิตย์ ทั้งสิ้นทั้งปวงนั้นก็จักอันตรธานไปสิ้น สังขารทั้ง

ปวงก็เป็นของว่างเปล่า แน่แท้.

จบวงศ์พระโคตมพุทธเจ้าที่ ๒๕

พรรณนางศ์พระโคตมพุทธเจ้าที่ ๒๕

ทูเรนิทานกถา (เรื่องนิทานกาลไกล)

บัดนี้จะพรรณนางศ์พระพุทธรูปเจ้าของเรา นั้น ดังต่อไปนี้.

ในนิทานกาลไกลนั้น พระโพธิสัตว์ของเราทรงทำอธิการในสำนักของพระพุทธรูปเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระที่ปึงกรพุทธรูปเจ้าเป็นต้น มาถึงสี่สงฆ์ขยกำไรแสนกับ แต่ส่วนกาล ภายหลังของพระผู้มีพระภาคเจ้าก็สสปะแล้ว ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าพระองค์อื่นอีก เว้นแต่ พระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้าพระองค์นี้. ดังนั้น พระโพธิสัตว์ได้พยากรณ์ในสำนักพระพุทธรูปเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธรูปเจ้า ที่พระโพธิสัตว์ ผู้รวบรวมธรรม ๘ ประการ ดังนี้

อภินิหาร ย่อมสำเร็จได้ เพราะการประชุมพร้อมแห่งธรรม ๘ ประการ คือ

๑. มนุสสัตตะ เป็นมนุษย์

๒. ลิงคสัมปัตติ เป็นเพศบุรุษ

๓. เหตุ มีอุปนิสัยสมบัติถึงพร้อม สามารถบรรลุผลได้ในกาลนั้น

๔. สัตถการทัสสนะ พบพระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้าขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่

๕. ปัพพัชชา บวชเป็นดาบสหรือภิกษุอยู่

๖. คุณสมบัติ ได้สมบัติ ๘ และอภิญญา ๕

๗. อธิการ อาจสละชีวิตแก่พระพุทธรูปเจ้าได้

๘. จันทตา มีฉันทะ ยินดี พอใจ ผักเฝ่ อุตสาหะ ที่จะบำเพ็ญพุทธรูปการกรรม ทั้งปวงให้ลุล่วงจนตลอดรอดฝั่ง.

แล้วทำอภินิหารแทบเบื้องบาทพระที่ปึงกรพุทธรูปเจ้า กระทำอุตสาหะว่า จำเราจะเลือกเฟ้นพุทธรูปการกรรม อย่างโน้นอย่างนี้ ดังได้แสดงไว้ว่า ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก ดังนี้ ตรากจนมาถึงอัตภาพเป็นพระเวสสันดร และเมื่อมาถึงก็มาประสพอันสงฆ์ที่ทานสรรเสริญไว้สำหรับพระโพธิสัตว์ทั้ง

หลาย ผู้ทำอภิการไว้แล้วว่า

พระนิยตโพธิสัตว์(ท่านผู้แน่นอนที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต) ผู้ถึงพร้อมด้วยองค์คุณครบถ้วนอย่างนี้ แม้ท้องเทียวเวียนว้ายตายเกิดในสังสารไปตลอดกาล ยาวนานนับร้อยโกฏิกัป ก็ไม่เกิดในอเวจีมหานรกและในโลกันตริกนรก ไม่เกิดเป็นนิชฌามัตถิกเปรต ขุปปิปลาสิกเปรต กากกัญชิกาสูร แม้เข้าถึงทุกคติ ก็ไม่เป็นสัตว์ขนาดเล็กกว่านกกระจาบ เมื่อเกิดในหมู่มนุษย์ ก็ไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด โสตกก็ไม่วิกลบกพร่อง ไม่เป็นคนประเภทใบ้ ไม่บังเกิดเป็นเพศสตรี ไม่เป็นคนสองเพศ และไม่เป็นคนเทอะทะก็.

พระนิยตโพธิสัตว์ ไม่เป็นผู้นับเนื่องดังกล่าว พ้นจากอนันตริยกรรม มีโคจรบริสุทธิ์ในภพทั้งปวง ไม่เสพมิจฉาทิฏฐิ(ไม่เห็นผิดเป็นชอบ) เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ถ้าแม้ไปเกิดในสวรรค์ก็ไม่เข้าถึงอสัญญิภพ ทั้งไม่ไปเกิดในเทพชั้นสุทธาวาส เป็นผู้โน้มไปในเนกขัมมะการออกบวช เป็นสัตบุรุษ ไม่เกาะเกี่ยวในภพใหญ่่น้อย บำเพ็ญแต่โลกัตถจริยาทั้งหลาย(ทำประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว) โน้มไปในการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง.

เมื่อมาประสบอนิสงส์อย่างนี้ ก็ตั้งอยู่ในอัทภาพเป็นพระเวสสันดร กระทำบุญยิ่งใหญ่ ที่ทำให้มหาปรุฬหิไหว อย่างนี้ว่า

แผ่นปรุฬหินี้ไม่มีใจ ไม่รู้สึกสุขทุกข์ แผ่นปรุฬหิแม่นั้น ก็ไหวถึง ๗ ครั้ง เพราะกำลังทานบารมีของเรา.

สุดท้ายแห่งอายุ ก็จุติจากอัทภาพนั้น บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต.

อวิทุเรณิทานกถา (เรื่องนิทานกาลไกล)

เมื่อพระโพธิสัตว์กำลังอยู่ในภพดุสิต เหตุการณ์ที่เรียกว่าพุทธโกลาหลก็เกิดขึ้น.

จริงอยู่ อันว่าโกลาหลที่เกิดขึ้นในโลกนี้นั้นมี ๓ อย่าง คือ กัปโกลาหล พุทธโกลาหล และจักกวัตติโกลาหล

ในบรรดาโกลาหลทั้ง ๓ นั้น ประการแรก เมื่อเหล่าเทวดาชั้นกามาจร ชื่อว่าโลกพญูหะ ทราบว่า ล่วงไปอีกแสนปี กัปจักตั้งขึ้น ดังนี้ ปลอຍผมสยาย ร้องไห้เอาหัตถ์ฟายน้ำตา นุ่งห่มผ้าแดง ทรงเพศแปลก ๆ อย่างยิ่ง เทียวไปในถิ่นมนุษย์ บอกกล่าว ว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ล่วงไปแสนปีนับแต่วันนี้ไป กัปจักตั้งขึ้น โลกนี้จักพินาศไป แม้มหาสมุทรก็จักเหือดแห้ง มหาปฐพีแผ่นนี้และขุนเขาสิเนรุ จักมอดไหม้พินาศไป ความพินาศจักมีจนถึงพรหมโลก ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ พวกท่านจงเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จงบำรุงมารดาบิดา จงเป็นผู้นำเกรงในท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ดังนี้ นี่ชื่อว่า กัปโกลาหล.

อีกประการหนึ่ง เมื่อเทวดาฝ่ายโลกบาลทราบ ว่า ล่วงไปอีกพันปี จักเกิดพระสัพพัญญูสัมพุทธเจ้าขึ้นในโลก จึงเทียวไปโฆษณาว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ ตั้งแต่นี้ล่วงไปพันปี จักเกิดพระพุทธเจ้าขึ้นในโลก ดังนี้ นี่ชื่อว่า พุทธโกลาหล.

และเมื่อพวกเทวดาทราบว่า ล่วงไปอีกร้อยปี พระเจ้าจักรพรรดิราชจักเกิดขึ้น จึงเทียวโฆษณาไปว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ นับแต่นี้ล่วงไปร้อยปี จักเกิดจักรพรรดิราชขึ้นดังนี้ นี่ชื่อว่า จักกวัตติโกลาหล.

บรรดาโกลาหล ๓ นั้น เทวดาทั่วหมื่นจักรวาลฟังเสียงข่าวพุทธโกลาหล ก็ประชุมพร้อมกัน รู้ว่าท่านผู้โน้นจักเป็นพระพุทธเจ้า ก็เข้าไปหาอ้อนวอน แต่เมื่อไปอ้อนวอนก็จะอ้อนวอนเมื่อถึงเวลาที่บุพนิมิตในการที่จะจุติจากเทวโลกของท่านผู้นั้นเกิดขึ้น. แต่ในครั้งนั้น เทวดาเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ในแต่ละจักรวาล ก็ประชุมกันในจักรวาลเดียว พร้อมกับมหाराชทั้ง ๔ ท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันตुสิตะ ท้าวสุนิมมิตะ ท้าวสวตติ และท้าวมหาพรหม พวกกันไปยังสำนักพระโพธิสัตว์ผู้มีนิมิตแห่งการจุติเกิดแล้วในภพดุสิต ช่วยกันอ้อนวอนว่า “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ บารมี ๑๐ ท่านก็บำเพ็ญแล้ว แต่เมื่อตอนที่บำเพ็ญนั้น ท่านมิใช่บำเพ็ญเพื่อปรารถนาสมบัติท้าวสักกะ สมบัติพรหมเป็นต้น แต่ท่านบำเพ็ญปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณเพื่อช่วยโลก. เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า.

ข้าแต่ท่านมหาวิระ บัดนี้เป็นเวลาสมควรสำหรับท่านแล้ว ท่านจงเกิดในพระครรภ์พระชนนี เมื่อจะยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก ให้ข้ามโอชะ ท่านจงตรัสรู้สมบัติเกิด."

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์อันทวยเทพทูลอ้อนวอนอย่างนั้น มิได้ประทานปฏินญา [คำรับรอง] แก่เทวดาทั้งหลายในทันที แต่ทรงพิจารณาหาวิโลกนะ ๕ คือ กาละ ทวีป ประเทศ ตระกูล กำหนดพระชนมายุพระชนนี

บรรดาหาวิโลกนะ ๕ นั้น พระมหาบุรุษทรงพิจารณาเวลาเป็นอันดับแรกว่า "เป็นกาลสมควรหรือยัง." ในข้อว่ากาลนั้น กาลที่คนมีอายุมากกว่าแสนปี ไม่ใช่กาลสมควร. เพราะเหตุไร เพราะว่า ในกาลที่มนุษย์มีอายุแสนปีนั้น ชาตธรรมณะจักไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย และก็อันว่า พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่พ้นจากไตรลักษณ์ [อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา] เลย เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่สำคัญพระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นสิ่งที่ควรฟังเป็นสิ่งที่ควรเชื่อ แต่จะคิดไปว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายกำลังตรัสเรื่องอะไรกันนั้น." เมื่อเป็นดังนั้น อภิสัมยคือการตรัสรู้ธรรมก็จะมี เมื่ออภิสัมยไม่มี คำสั่งสอนก็ไม่เป็นนิยานิกะคือไม่นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่เป็นกาลอันสมควร แม้กาลที่อายุคนต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังไม่ใช่กาลอันสมควร. เพราะเหตุไร เพราะว่าในกาลที่มนุษย์มีอายุต่ำกว่าร้อยปีนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมมีกิเลสหนาแน่น และพระโอวาทที่ประทานแก่สัตว์ที่มีกิเลสหนาแน่น จะไม่คงอยู่ในฐานะอันควร คือว่าพระโอวาทจะขาดหายไปเร็วเหมือนรอยไม้ที่ขีดในน้ำ(ไม่เหมือนรอยไม้ที่ขีดลงบนดิน) เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่กาลอันสมควร แต่กาลแห่งอายุต่ำกว่าแสนปีลงมา สูงเกินร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่ากาลอันสมควร ก็เมื่อทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า กาลนั้นเป็นเวลาที่มีช่วงอายุประมาณร้อยปี. ดังนั้น พระมหาสัตว์จึงทรงเห็นกาลว่า เป็นกาลที่ควรบังเกิด.

ต่อแต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาถึงทวีป ก็ทรงพิจารณาหาทวีปทั้ง ๔ พร้อมทั้งทวีปบริวาร ก็ทรงเห็นทวีปว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่เกิดในทวีปอื่น ย่อมเกิดในชมพูทวีปเท่านั้น."

ต่อแต่นั้น เมื่อทรงสำรวจดูโอกาสว่า "ธรรมดาชมพูทวีปเป็นทวีปใหญ่ ขนาดถึงหมื่นโยชน์ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงเกิดที่ไหนกันหนอ" ก็ทรงเห็นมัชฌิมประเทศว่าเป็นที่อันสมควร จึงตกลงพระหฤทัยว่า "มีนครชื่อว่ากบิลพัสดุ์อยู่ จำเราจะพึงเกิด ณ นครนั้น."

แต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาดูตระกูล ก็ทรงเห็นเงื่อนไขในเรื่องตระกูลว่า "ธรรมดา

พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายไม่เกิดในตระกูลแพศย์หรือตระกูลศูทร แต่บังเกิดในตระกูลกษัตริย์ หรือตระกูลพราหมณ์ที่โลกสมมติว่าเป็นตระกูลชั้นสูง ก็บัดนี้ โลกสมมติว่าตระกูลกษัตริย์เป็นตระกูลชั้นสูง จำเราจักเกิดในตระกูลกษัตริย์นั้น พระเจ้าสุทโธทนะ จักทรงเป็นพระชนกของเรา.”

แต่นั้น เมื่อทรงพิจารณาอุปัชฌายะพระชนนี ก็ทรงเห็นว่า “ธรรมดาพระพุทธรูปมารดานั้น ต้องมีเชื้อเป็นสตรีโลเล ต้องมีเชื้อเป็นนักเลงสุรา แต่เป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาแล้วแสนกับมีศีลไม่ขาดวินัยมาแต่เกิด ก็พระเทวีพระนามว่า พระนางมหายา ย่อมเป็นเช่นนั้น พระนางจักเป็นชนนีของเรา”. พระชนมายุของพระนางจักมีเท่าไรเล่า. ก็ทรงทราบว่ “พระนางจักมีพระชนมายุอีก ๑๐ เดือนกับ ๗ วัน.”

พระมหาสัตว์ครันพิจารณาหาวิโลกนะ ๕ อย่างนี้ ดังนี้แล้ว จึงทรงรับปฏิญญาของเทวดาทั้งหลายว่า “ดูก่อนท่านผู้รกรูทักซ์ เป็นกาลสมควรเพื่อความเป็นพระพุทธรูปเจ้าสำหรับเราแล้วละ” จึงส่งเทวดาเหล่านั้นด้วยพระดำรัสว่า “พวกท่านจงไปกันเถิด” อันเทวดาชั้นดุสิตแวดล้อมแล้ว ก็เสด็จเข้าไปยังสวนนันทวันในชั้นดุสิต. ด้วยว่าในเทวโลกทุกชั้นมีสวนนันทวันทั้งนั้น. ที่ในสวนนันทวันของชั้นดุสิตนั้น เทวดาทั้งหลาย เมื่อจะยังพระมหาสัตว์นั้นให้รำลึกถึงโอกาสแห่งกุศลกรรมที่ทำแต่ปางก่อนว่า “ท่านจุติจากนี้แล้วจะไปสู่สุคติ” พระมหาสัตว์นั้นอันเทวดาเหล่านั้น ให้ระลึกถึงกุศลแวดล้อมแล้ว ก็เที่ยวไปในนันทวันนั้น แล้วก็จุติจากเทวโลก ไปถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเทวี โดยดาวนักษัตรตฤกษ์เดือนอาสาฬหะหลัง(หมายถึงเดือนแปดหนที่สองในปีที่มีเดือนแปดสองหน). ในขณะที่พระมหาบุรุษทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระชนนี ทัวหมีนโลกธาตุก็ไหวพร้อมกันในคราวเดียวกัน. บุพนิมิต ๓๒ ประการ ก็ปรากฏ.

เทวบุตร ๔ องค์ถือพระขรรค์ ทำหน้าที่อารักขาเพื่อป้องกันอุปัทวเหตุแก่พระโพธิสัตว์ผู้ถือปฏิสนธิ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์ ด้วยประการฉะนี้. รากจิตในบุรุษทั้งหลาย มิได้เกิดแก่พระมารดาของพระโพธิสัตว์ พระชนนีนั้นประสบลาภอย่างเลิศยศอย่างเลิศ มีสุข พระวรกายมีลำบาก พระชนนีแลเห็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งอยู่ในพระครรภ์ของพระนางเอง เหมือนด้ายขาวร้อยแก้วมณีอันใสฉะนั้น เพราะเหตุที่พระครรภ์ที่พระโพธิสัตว์อยู่ ก็เป็นเสมือนห้องพระเจดีย์ สัตว์อื่นไม่อาจอยู่หรือใช้สอยได้ ฉะนั้นเป็นธรรมดาของพระมารดาของพระโพธิสัตว์ เมื่อพระโพธิสัตว์เกิดได้ ๗ วัน จึงต้องทำกาลละ [ทิวศต] แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต. ก็ในสตรีอื่น ๆ ย่อมคลอดก่อน ๑๐ เดือนก็มี เกิน ๑๐ เดือนก็มี เวลาคลอดก็นั่งคลอดบ้าง นอนคลอดบ้าง ฉนั้นใด แต่ว่า

พระมารดาของพระโพธิสัตว์หาเป็นฉันนั้นไม่. ก็พระมารดาของพระโพธิสัตว์ ย่อมบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระกรรม ๑๐ เดือนพอดี แล้วทรงยื่นประสูติ. นี่เป็นธรรมดาของพระมารดาของพระโพธิสัตว์.

แม้พระนางสิริมหามายาเทวี ทรงบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระกรรม ๑๐ เดือนแล้ว มีพระกรรมบริบูรณ์ มีพระประสงค์จะเสด็จไปคลอดที่เรือนแห่งพระญาติ จึงกราบทูลแด่พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า ข้าแต่พระทูลกระหม่อม เกล้าหม่อมฉันใคร่จะไปที่เทวทหนครเพคะ. เมื่อพระราชาทรงอนุญาตแล้ว ก็โปรดให้ทำทางตั้งแต่กรุงกบิลพัสดุ์จนถึงเทวทหนครให้เรียบ ให้ประดับด้วยต้นกล้วย หม้อเต็มน้ำ หมา กบ ช้าง เป็นต้น ให้พระนางประทับนั่งในวอทองใหม่ ทรงส่งไปด้วยสิริสง่าพร้อมด้วยข้าราชบริพารกลุ่มใหญ่. ก็ในระหว่างพระนครทั้งสอง มีมณฑลสาละวันชื่อ ลุมพินี ที่ควรใช้สอยของชาวนครทั้งสอง. ในเวลานั้นแล ต้นสาละทั้งหลายในมณฑลสาละวันนั้น พากันออกดอกบานสะพรั่งไปหมด ตั้งแต่โคนจนถึงยอด เพราะทรงเห็นवासสถานอันงามเสมือนสวนนันทวัน อันเป็นที่สำเร็จสำราญแห่งเทพ ซึ่งหมู่แมลงผึ้งอันผึ้งอื่น ๆ เลี้ยงดู ผู้เพลินในรสหวานที่ทำความยินดีอย่างยิ่ง อันนารี نرمย์ ยินดีด้วยความเมาในรสเกสร มีรวงรังอันเสพแล้ว ร่ำร้องกระหึ่มอยู่ตามระหว่างกิ่ง และระหว่างดอกทั้งหลาย พระเทวีก็เกิดจิตคิดจะลงเล่นสวนสาละวัน.

สวนลุมพินี อันธรรมชาติประดับแล้ว เย้ายวนใจแก่ชนผู้อ่อนเยาว์ หมู่ภรรยานักมีสีสันย่อมชอบชมเชย มีหมู่แมลงผึ้งประหนึ่งดวงตาของชนทั้งหลาย บินไปมาจิ้งจุงเรื่องทุกเมื่อ.

เหล่าอำมาตย์กราบทูลพระราชแล้ว พาพระราชเทวีเข้าไปยังลุมพินีวันนั้น. พระนางเสด็จไปยังโคนต้นมณฑลสาละ มีพระประสงค์จะทรงจับกิ่งใดของมณฑลสาละนั้น ซึ่งมีลำต้นตรงเรียบและกลม ประดับด้วยดอกผลและใบอ่อน กิ่งมณฑลสาละนั้น ก็บังเกิดอัศจรรย์โอนไหวไปตามพระทัย โนม่น้อมลงมาเองถึงฝ่าพระกรของพระนาง ลำดับนั้น พระนางก็ทรงจับกิ่งสาละนั้น ด้วยพระกรข้างขวาที่ทำความยินดีอย่างยิ่ง งดงามด้วยกำไลพระกรทองใหม่ มีพระองค์ลึกลมกลืนดังกลีบบัว อันรุ่งเรืองด้วยพระนขา(เล็บ)นูนมีสีแดง. พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละนั้น ทรงพระสิริโฉมงดงาม เหมือนจันทร์เสี้ยวอ่อน ๆ ที่ลอดหีบเมฆสีเขียวคราม เหมือนแสงเปลวไฟ ซึ่งตั้งอยู่ได้ไม่นาน และเหมือนเทวีที่เกิดในสวนนันทวัน ในทันทีนั้นเอง ลมกัมมขชาติของพระนางก็ไหว ขณะนั้น เจ้าพนักงานก็กั้นผ้ามาปกเป็นกำแพงแล้วหลีกไป. พระนางเมื่อประทับยืนจับกิ่งสาละอยู่นั้นเอง พระโพธิสัตว์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางนั้น.

ในทันใดนั้นเอง ท้าวมหาพรหมผู้มีจิตบริสุทธิ์ ๔ พระองค์ ก็ถือข้ายทองมารองรับพระโพธิสัตว์ด้วยข้ายทองนั้น วางไว้เบื้องพระพักตร์พระชนนี ตรัสว่า “ดูก่อนพระเทวี ของทรงดีพระหฤทัยเกิด พระโอรสของพระองค์มีศักดิ์มาก สมภพแล้ว.” ก็สัตว์อื่น ๆ เมื่อออกจากครรภ์มารดา ก็เปราะเปื้อนด้วยของปฏิกูลไม่สะอาดออกไป ฉะนั้นพระโพธิสัตว์หาเป็นฉนั้นไม่. อันว่าพระโพธิสัตว์เหยียดพระหัตถ์ทั้งสอง พระบาททั้งสอง ยืน ไม่เปราะเปื้อนด้วยของไม่สะอาดไร ๆ จากสมภพในพระครรภ์ของพระชนนี เมื่อออกจากพระครรภ์พระชนนีนั่น ปรากฏว่า หมดจต สดใส รุ่งเรืองเหมือนมณีรัตนะอันขาวางไว้บนผ้ากาสี. เมื่อเป็นเช่นนั้น เพื่อสักการะแด่พระโพธิสัตว์ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์ ก็บังเกิดมี ท่อธารน้ำสองท่อ หลั่งลงมาจากเบื้องอากาศ ไสรจสรลงที่พระสรีระของพระโพธิสัตว์ และพระชนนีของพระโพธิสัตว์.

ลำดับนั้น ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ พระองค์ ก็เอาผ้าขนสัตว์ที่มีสัมผัสอันสบาย ซึ่งสมมติกันว่าเป็นมงคลรับจากพระหัตถ์ของท้าวมหาพรหม ซึ่งยืนรับพระโพธิสัตว์นั้นไว้ด้วยข้ายทอง. พวกมนุษย์ก็เอาเบาะผ้าเนื้อดี รับจากพระหัตถ์ของท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ นั้น พระโพธิสัตว์พ้นจากมือของมนุษย์ ก็ยืนที่แผ่นดินมองดูทิศบูรพา หลายพันจักรวาลก็คล้ายประดุจว่ามีลานเป็นอันเดียวกัน. เทวดาและมนุษย์ในที่นั้น เมื่อบูชาด้วยของหอมดอกไม้มาลัยเป็นต้นแล้ว ก็พากันทูลว่า “ข้าแต่พระมหาบุรุษ ผู้ที่เสมือนกับพระองค์ในที่นี้ไม่มี แล้วผู้ที่ยิ่งกว่าพระองค์ จะมีแต่ที่ไหน.” พระโพธิสัตว์ทรงเหลียวแลดูทิศทั้ง ๑๐ ทิศ ไม่เห็นผู้ที่เสมือนกับพระองค์ จึงบ้ายพระพักตร์มุ่งสู่ทิศอุดร ทรงดำเนินไป ๗ อย่างก้าวพระบาท. และเมื่อดำเนินไป ก็ดำเนินไปบนแผ่นดินนั้นแหละ มิใช่ดำเนินไปทางอากาศ ไม่มีผ้า [ปกปิด] ดำเนินไป มิใช่ทรงนั่งห่มผ้าดำเนินไป เป็นทารกอ่อนดำเนินไป มิใช่ทารกอายุ ๑๖ ขวบ ดำเนินไป แต่ปรากฏแก่มหาชนเหมือนดำเนินไปทางอากาศ เหมือนประทับตกแต่งพระองค์ และเหมือนมีอายุ ๑๖ ขวบ. แต่ทั้งนี้ อย่างก้าวที่ ๗ ก็ทรงหยุด เมื่อทรงเปล่งอาสภิวาจาบันลือสีหนาทมีใจความว่า “เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก ความเกิดของเรานี้ เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ของเราไม่มีอีก”

ความจริง พระโพธิสัตว์ พ้อออกจากครรภ์มารดาก็เปล่งวาจาได้ใน ๓ อัตภาพ คือ อัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ อัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร และก็ ในอัตภาพนี้ เล่ากันว่า ในอัตภาพที่เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ พ้อออกจากครรภ์มารดาเท่านั้น ท้าวสักกเทวราช ก็เสด็จมาวางแก่นจันทน์ไว้ในพระหัตถ์แล้วเสด็จไป. พระมโหสถนั้น เอาแก่นจันทน์นั้นไว้ที่หลังแล้วก็คลอดอกออกมา ขณะนั้น มารดา

ถามมโหสถนั้นว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าถืออะไรมาด้วยนะ.” มโหสถตอบว่า “โอสถจะแม่” ดังนั้น เพราะเหตุที่ถือโอสถมาด้วย มารดาบิดาจึงขนานนามว่า โอสถกุมาร.

ส่วนในอัฐภาพเป็นพระเวสสันดร พอออกจากครรภ์พระมารดา ก็เหยียดพระหัตถ์ขวาบอกว่า “แม่จำในเรือนเรานั้น มีทรัพย์ไร ๆ อยู่หรือ ลูกจักให้ทานนะ” ขณะนั้น พระมารดาเอาหัตถ์พระโอรสไว้ที่ฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์แล้ว วางถุงทรัพย์นับพันไว้ตรัสว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าเกิดมาในตระกูลมีทรัพย์ จงบำเพ็ญทานตามอริยาตย์เถิด.”

แต่ในอัฐภาพนี้ ทรงเปล่งสีหนาท ดังนั้น พระโพธิสัตว์ พอออกจากครรภ์พระมารดา ก็ทรงเปล่งพระวาจาทันที มีใน ๓ อัฐภาพ ด้วยประการฉะนี้. แม้ในพระสมภพบุพนิमित ๓๒ ก็ปรากฏแก่พระองค์ แต่ในสมัยใด ที่พระโพธิสัตว์ของเราสมภพ ณ ลุมพินีวัน ในสมัยนั้นเหมือนกัน พระมารดาของพระราหุล(พระนางพิมพายโสธรา) พระอานันทะ นายจันนะ กาฬุทายีอำมาตย์ พญาม้ากัณฐกะ ต้นมหาโพธิพฤกษ์ และหม้อขุมทรัพย์ทั้ง ๔ ก็เกิด. บรรดาขุมทรัพย์ทั้ง ๔ นั้น ขุมทรัพย์ขุมหนึ่ง ขนาดหนึ่งควาตุ ขุมหนึ่งขนาดครึ่งโยชน์ ขุมหนึ่งขนาดสามควาตุ ขุมหนึ่งขนาดหนึ่งโยชน์ เหล่านี้ชื่อว่า สหชาติทั้ง ๗.

ชาวนครทั้งสอง พาพระมหาบุรุษไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ วันนั้นนั้นแล หมู่เทพในชั้นดาวดึงส์ต่างพากันร่ำเรงยินดีว่า “โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชในกรุงกบิลพัสดุ์จักประทับที่ ณ โคนโพธิพฤกษ์ แล้วได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า” จึงพากันยกแผ่นผ้าเป็นต้น ขึ้นโบกสะพัดเล่นกริษา.

สมัยนั้น ดาบสชื่อกาฬเทวิล ผู้ได้สมบัติ ๘ ผู้เป็นสมณะประจำตระกูลของพระเจ้าสุทโธทนะ ฉันทอาหารแล้วก็ไปยังภพดาวดึงส์ เพื่อพักกลางวัน นั่งพักกลางวันในที่นั้นแล้ว เห็นเทวดาเหล่านั้นดีใจจะเรงเล่นจึงถามว่า “เหตุไร พวกท่านจึงพากันดีใจเบิกบานใจจะเรงเล่น โปรดบอกเหตุนั้นแก่เราเถิด” แต่นั้น เทวดาทันหลายจึงบอกว่า “ท่านผู้รกรทุกข์ โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะเกิดแล้ว โอรสพระองค์นั้น จักประทับที่ โขงมณีสถาน ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าและประกาศพระธรรมจักร ด้วยเหตุนี้ เราจึงยินดีต่อพระองค์ว่า พวกเราจะได้เห็นพุทธลีลาอันไม่มีที่สุด.”

ดาบสได้ฟังคำของเทวดาเหล่านั้นแล้ว ก็ลงจากเทวโลกอันสว่างไสวด้วยรัตนะ น่าดูอย่างยิ่ง เข้าไปยังพระราชนิเวศของพระเจ้าสุทโธทนะ นั่งเหนือวรอาสน์ที่จัดไว้ ทูลถามพระราชาผู้ทำปฏิสันถารว่า “ขอถวายพระพร ได้ข่าวว่าพระโอรสของมหาบพิตร

สมภพแล้ว อาตมาภาพอยากเห็นพระราชโอรสนั้น” พระราชาโปรดให้นำพระโอรสที่
ประทับตกแต่งพระองค์มาแล้ว นำไปใกล้ชิด เพื่อให้พระโอรสไหว้ภาพเทวิลดาบส.

ณ เวลานั้น เหตุการณ์อันน่าประหลาดใจก็บังเกิด อันว่าพระบาทของพระโอรส
ผู้เป็นมหาบุรุษนั้น กลับปรากฏว่า ไปประดิษฐานเหนือชฎาของดาบส เหมือนสายฟ้า
แลบอยู่เหนือยอดเมฆสีเขียวคราม แท้จริงแล้ว ชื่นชื่อว่า บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม ที่พระ
โพธิสัตว์ผู้เกิดในอัฐภาพสุตทาย จะพึงแสดงอาการนบไหว้โดยอัฐภาพนั้น ย่อมไม่มี
ดังนั้น ดาบสจึงลุกจากอาสนะ แล้วประคองอัญชลินบไหว้ต่อพระโพธิสัตว์เสียเอง พระ
ราชาทรงเห็นความอัศจรรย์นั้นจึงทรงไหว้พระโอรสของพระองค์ ดาบสเห็นลักษณ-
สมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็กำหนดพิจารณาว่า “ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธรเจ้า หรือไม่
เป็นพระพุทธรเจ้านอ” พิจารณาทบทวน ก็รู้ได้ด้วยอนาคตังสญาณว่า “พระกุมารจัก
เป็นพระพุทธรเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย” จึงทำอาการยิ้มแย้มว่า “ท่านผู้นี้เป็นอัจฉริยบุรุษ
แท้แล.”

ต่อนั้น จึงพิจารณาทบทวนว่า “เราจะได้อยู่ทันเห็น ในเวลาที่ท่านผู้นี้เป็น
พระพุทธรเจ้าหรือไม่ได้เห็นนอ” ก็รู้ขึ้นมาด้วยญาณว่า “เราไม่ได้เห็น เราจักทำการละ
เสียในระหว่างนี้แล แล้วไปบังเกิดในอรุณภาพ ที่แม้ว่าพระพุทธรเจ้าร้อยพระองค์ พัน
พระองค์ ตรัสรู้ขึ้นมาในโลก ก็ไม่อาจเสด็จไปสั่งสอนให้แก่ผู้ที่ไปอุบัติบังเกิดเป็นอรุณ-
พรหมนั้นให้รู้ธรรมได้” แล้วจึงร้องให้ เพราะคิดว่า “เราจักไม่ได้เห็นอัจฉริยบุรุษเช่นนี้
เป็นพระพุทธรเจ้า เราจักเสื่อมใหญ่” มนุษย์ทั้งหลายเห็นก็ถามว่า “พระผู้เป็นเจ้าของ
เรา เมื่อก็หัวเราะอยู่ดี ๆ ตอนนีกลับกลายมาร้องให้อีกเล่า อันตรายไร ๆ จักมีแก่พระ
ลูกเจ้าของเราหรือ.” ดาบสตอบว่า “อันตรายไม่มีแก่พระลูกเจ้านั้นดอก พระลูกเจ้าจัก
เป็นพระพุทธรเจ้า ไม่ต้องสงสัย” มนุษย์ทั้งหลายจึงถามอีกว่า “เมื่อเป็นดังนี้ เหตุไรท่าน
จึงร้องให้เล่า” ดาบสตอบว่า “เราเศร้าใจถึงตัวเราว่า จักไม่ได้เห็นอัจฉริยบุรุษเช่นนี้
เป็นพระพุทธรเจ้า เราจักเสื่อมใหญ่ดังนี้ จึงร้องให้.”

ต่อแต่นั้น พระประยูรญาติให้สรองสนานพระเศียรพระโพธิสัตว์ในวันที่ ๕ ปรีक्षा
กันว่า “จักเฉลิมพระนาม” จึงฉาบทาพระราชนิเวศน์ด้วยของหอม ๔ ชนิด โปรยดอกไม้
ต่าง ๆ มีข้าวตอกเป็นคารบ ๕ ให้หุงข้าวมธุปายาสไม่ผสมน้ำ นิมนต์พราหมณ์ ๑๐๘
ผู้จบไตรเพท ให้นั่งในราชนิเวศน์ให้บริโภควรรณมธุปายาส กระทำสักการะแล้วให้ตรวจ
ทำนายพระลักษณะว่าจักเป็นอย่างไร จากบรรดาพราหมณ์ ๑๐๘ นั้น ก็คัดเลือก
พราหมณ์บัณฑิตที่ปรากฏว่ามีเกียรติคุณอันยิ่ง ๘ ท่าน มีรามพราหมณ์เป็นต้น เป็น
ผู้ตรวจทำนายพระลักษณะ บรรดาพราหมณ์บัณฑิต ๘ ท่านนั้น ๗ ท่านยกสองนิ้ว

พยากรณ์เป็นสองส่วนว่า “อันว่าท่านผู้เป็นมหาราชผู้ประกอบด้วยพระลักษณะเหล่านี้ เมื่ออยู่ครองฆราวาสวิสัยจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจะเป็นพระพุทธเจ้า” บรรดาพราหมณ์บัณฑิต ๘ ท่านนั้น พราหมณ์โดยโคตรชื่อโกณฑัญญะ หนุมกว่าเขาหมด เห็นพระวรลักษณสมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็มั่นใจแน่ใจ ยกนิ้วเดียวเท่านั้น พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า “ท่านผู้นี้ ไม่มีเหตุที่ว่าจะอยู่ครองฆราวาสวิสัย แต่จักได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้มีหลังคาคือกิเลสอันเปิดโล่งแล้วโดยส่วนเดียว.” ครั้งนั้น เหล่าพระประยูรญาติทั้งหลาย เมื่อถือเอาพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ (ซึ่งมีความหมายว่า) เพราะทรงทำความสำเร็จประโยชน์แก่โลกทั้งปวง.

ครั้งนั้น พราหมณ์บัณฑิตผู้เฒ่าทั้ง ๗ เหล่านั้น กลับถึงบ้านเรือนของตนแล้ว ก็เรียกลูก ๆ มาพูดสั่งอย่างนี้ว่า “พ่อแม่เฒ่าแล้วคงไม่อาจจะอยู่จนทันได้ชมพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ บรรลุพระสัมโพธิญาณ แต่เมื่อพระโอรสพระองค์นั้นทรงผนวชบรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว ลูก ๆ ก็จงบวชในพระศาสนาของพระองค์นะ.” ต่อนั้น ท่านพราหมณ์บัณฑิต ๗ ท่าน อยู่จนสิ้นอายุขัยแล้ว ก็ทำกาลกิริยาไปตามกรรมของตน ส่วนพราหมณ์บัณฑิตหนุ่มซึ่งมีนามว่า โกณฑัญญพราหมณ์นั้น แข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอันใด

ก็แต่ในครั้งนั้น พระราชาทรงสดับคำของพราหมณ์บัณฑิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า “ลูกของเราเห็นอะไร จึงจักผนวช.” พราหมณ์เหล่านั้นทูลว่า “ข้าแต่ทเวะ เห็นบุพนิมิต ๔ พระเจ้าข้า.” ตรัสถามว่า “ก็อะไรกันเล่า.” ทูลตอบว่า “คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช.” พระราชาตรัสสั่งแก่พนักงานว่า “นับตั้งแต่นี้ไป พวกเจ้าจงอย่าให้ คนแก่ คนเจ็บ ขบวณแก่คนตาย และนักบวชผ่านเข้ามาใกล้ลูกเรานะ” แล้วทรงตั้งกองรักษาการณ์ ทุกระยะคาจูดหนึ่ง ๆ ทั้ง ๔ ทิศ เพื่อป้องกันคนแก่เป็นต้นมาปรากฏในสายตาพระกุมาร. วันนั้น พระประยูรญาติแปดหมื่นตระกูล ประชุมกันในมณฑลสถาน พระญาติแต่ละพระองค์ก็ทูลปฏิญาณถวายโอรสแต่ละองค์ว่า “พระกุมารนี้จะเป็นพระพุทธเจ้าหรือจะเป็นพระราชาก็ตาม พวกเราก็จะถวายโอรสแต่ละองค์ ถ้าพระกุมารจักเป็นพระพุทธเจ้าไซ้ร้ ก็จักมีขัตติยสมณะคอยแวดล้อมจาริกไป หรือถ้าจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิไซ้ร้ ก็จักมีขัตติยกุมารคอยแวดล้อมตามเสด็จไป.”

พระราชาพระราชทาน พระพี่เลี้ยงนางนม ๖๔ นาง ผู้ปราศจากโทษทุกอย่าง ถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติอย่างยิ่ง เพื่อถวายการดูแลแด่พระมหาราช พระโพธิสัตว์ทรงเจริญวัยท่ามกลางการปรนนิบัติรับใช้ของเหล่าบริวารอย่างพร้อมปรังพร้อม ประกอบไปด้วยสิริอันยิ่งใหญ่.

ต่อมาวันหนึ่ง เป็นวันพระราชพิธีอุปมงคลแรกนาขวัญ วันนั้นพระราชเสด็จออกจากพระนครโดยสิริสง่ายิ่งใหญ่ด้วยราชบริพารกลุ่มใหญ่ ทรงพาพระโอรสเสด็จไปด้วย ณ ที่กสิกรรม มีต้นหว้าต้นหนึ่ง มีเงาที่ร่มเย็นน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง. ทรงปูที่บรรทมสำหรับพระกุมารภายใต้ต้นหว้านั้น ผูกเพดานผ้าแดง ประดับดาวทอง กันม่านตั้งกองรักษาการณ์

ส่วนพระราชประทับเครื่องอลังการทุกอย่าง อันหม่อมอมาตย์แวดล้อมแล้ว เสด็จไปเพื่อจรดพระนังคัล ในที่กสิกรรมนั้น พระราชทรงถือพระนังคัลทอง อันเป็นมงคลอย่างยิ่ง พวกอมาตย์เป็นต้น ถือหางไถเงินเป็นต้น วันนั้น ประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลพันหนึ่ง พระพี่เลี้ยงนางนมหนึ่งล้อมพระโพธิสัตว์ คิดว่า “เราจักชมดูสมบัติของพระราช” แล้วพากันออกไปนอกมาน.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ ทรงแลดูข้างโน้นข้างนี้ ไม่เห็นใคร ๆ ก็พลันลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ ยังปฐมฌานให้เกิด พวกพี่เลี้ยงนางนมเตร่ไปในระหว่างอาหาร ชักข้าวอยู่เล็กน้อยจนเวลาบ่าย เงาของตนไม้ต้นอื่น ๆ ก็ต่างเคลื่อนคล้อยไป แต่เงาของตนหว้าต้นนั้น ยังเป็นปริมณฑลตั้งอยู่ในที่นั้น คล้ายประหนึ่งว่าเป็นร่มเงาในเวลาเที่ยงวันนั่นเอง ฝ่ายพระพี่เลี้ยงนางนมของพระโพธิสัตว์นั้น คิดว่า “พระลูกเจ้าอยู่แต่ลำพัง” จึงรีบยกม่านขึ้นหา ก็เห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่บนที่บรรทม และเห็นปาฏิหาริย์แห่งเงาต้นหว้า นั้น จึงไปกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระราช พระราชาริบเสด็จมา ทรงเห็นปาฏิหาริย์นั้น จึงทรงไหว้พระโอรส ตรัสว่า “ลูกพ่อเอ๋ย นี่พ่อไหว้ลูกเป็นหนที่สองนะ.”

ครั้งนั้น พระมหาบุรุษ ทรงมีพระชันษา ๑๖ พรรษา ตามลำดับ พระราชาโปรดให้สร้างปราสาท ๓ หลังแก่พระโพธิสัตว์ ชื่อรัมมะ สุรัมมะ และ สุกะ(บางที่ว่า สุจันทะ โภกนุทะ และ โภญจะ) มีจำนวนชั้นของแต่ละหลังนั้นต่างกัน คือ ๙ ชั้นหลังหนึ่ง ๗ ชั้นหลังหนึ่ง ๕ ชั้นหลังหนึ่ง อันเหมาะแก่ ๓ ฤดู ปราสาททั้ง ๓ หลังนั้น ส่วนสูงของปราสาทตั้งแต่พื้นดินจนถึงยอดปราสาทนั้นมีขนาดความสูงเท่ากัน แต่จำนวนชั้นต่างกัน เพราะฉะนั้น แต่ละชั้นของแต่ละปราสาทจึงมีความสูงต่างกัน.

ปราสาทสำหรับฤดูหนาวมี ๙ ชั้น แต่ละชั้นไม่สูง เพื่อให้ความอบอุ่น อันว่าปราสาทสำหรับฤดูฝนมี ๗ ชั้น แต่ละชั้นสูงปานกลาง เพื่อให้เหมาะกับอากาศที่ปานกลางของฤดูฝน ที่ไม่ร้อนมากไม่หนาวมาก ส่วนปราสาทสำหรับฤดูร้อนมี ๕ ชั้น แต่ละชั้นสูงมาก เพื่อให้มีความโปร่ง ลมพัดสะดวก ช่วยคลายความร้อนของฤดู

พระราชาทรงพระดำริว่า “ลูกของเราเจริญวัยแล้ว จำเราจะให้ยกฉัตรแก่ลูก จักเห็นสิริราชสมบัติ” ท้าวเธอก็ทรงส่งสาสน์แก่เจ้าศากยะทั้งหลายว่า “ลูกเราเจริญวัยแล้ว เราจักสถาปนาลูกเราไว้ในสิริราชสมบัติ เจ้าศากยะทุกพระองค์จงส่งทาริกาที่เจริญวัยแล้วในเรือนของตนมาสู่เรื่อนี้.” เจ้าศากยะเหล่านั้น ฟังสาสน์ของพระราชาก็พากันกล่าวว่า “พระกุมาร งามแต่พระรูปอย่างเดียว ยังไม่รู้ศิลปะไร ๆ เลย จักไม่อาจทำการเลี้ยงภริยาได้ พวกเราจักไม่ให้ธิดาของเรา.” พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จึงเสด็จไปหาพระโอรส ทรงบอกเรื่องนั้น พระโพรสิสตร์ทูลถามว่า “ควรจะแสดงศิลปะอะไร” พระราชาตรัสว่า “ลูกเอ๋ย ควรยกสหัสสถามณฐ” (ธนูที่หนักมากซึ่งปกติต้องใช้คนจำนวนมากจึงจะสามารถยกขึ้นได้) พระโพรสิสตร์ตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น โปรดให้นำธนูมา” พระราชาโปรดให้นำธนูมา. บุรุษจำนวนพันหนึ่งยกธนูนั้นขึ้น บุรุษจำนวนพันหนึ่งยกลง. พระมหาบุรุษให้นำธนูนั้นมาแล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงคล้องหัวสายธนูที่นิ้วแม่พระบาท โนมขึ้นธนูด้วยนิ้วแม่พระบาทนั้นแหละ ทรงถือคันธนูด้วยพระหัตถ์ซ้ายแล้วขึ้นสายธนูด้วยพระหัตถ์ขวา. ท้าวพระนครก็รับรู้ถึงอาการที่ดังกึกก้องขึ้น และเมื่อถูกถามว่านั่นเสียงอะไร ก็ตอบกันว่า “เมฆฝนคำราม”. คนอื่น ๆ จึงบอกว่า “พวกท่านไม่รู้อะไร ไม่ใช่เมฆฝนคำรามดอก เมื่อพระกุมารอังคิรส ทรงยกสหัสสถามณฐขึ้นแล้วทรงดีดสายธนู นั่นเสียงดีดสายธนูดอกนะ” เจ้าศากยะทั้งหลาย ฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็พากันมีจิตคึกคัก มีใจยินดี.

ลำดับนั้น พระมหาบุรุษตรัสว่า “ควรทำอะไรต่อไป.”

พระราชตรัสว่า “ควรเอาลูกธนูยิงแผ่นเหล็กหนา ๘ นิ้ว.” ทรงยิงทะลุแผ่นเหล็กนั้นแล้วตรัสว่า “ควรทำอะไรอย่างอื่น.”

พระราชตรัสว่า “ควรยิงทะลุกระดานไม้ประคู้หนา ๔ นิ้ว” ทรงยิงทะลุแผ่นกระดานไม้ประคู้นั้นแล้วตรัสว่า “ควรทำอะไรอย่างอื่น.”

พระราชตรัสว่า “ควรยิงทะลุแผ่นกระดานไม้มะเดื่อหนาคืบหนึ่ง.” ทรงยิงทะลุแผ่นกระดานไม้มะเดื่อนั้นแล้วตรัสว่า “ควรทำอะไรอย่างอื่น.”

เจ้าศากยะทั้งหลายตรัสว่า “ควรยิงเกวียนบรรทุกทราย.”

พระมหาสัตรีทรงยิงทะลุเกวียนบรรทุกทรายบ้าง เกวียนบรรทุกฟางบ้าง เกวียนบรรทุกไม้เลียบบ้าง ทรงยิงลูกธนูไปในน้ำได้ประมาณอุสกะหนึ่ง บนนกได้ประมาณแปดอุสกะ.

ครั้งนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายตรัสกะพระโพธิสัตว์ว่า “ควรยิขนทรายที่หมายไว้ที่ผลมะอีก.”

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงผูกผลมะอีก ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง” แล้วให้ผูกขนทรายที่หมายไว้ตรงผลมะอีก ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง ทรงยิขลูกธนูไปในทิศที่ปิดด้วยแผ่นเมฆ ในความมืดแห่งราตรี. ลูกธนูนั้นไปผ่าขนทราย ไกลประมาณโยชน์หนึ่ง แล้วเข้าไปสู่แผ่นดิน. มีไข้เพียงเท่านั้นอย่างเดียว วันนั้น พระมหาบุรุษทรงแสดงศิลปะที่ใช้กันอยู่ในโลกทุกอย่าง.

ครั้งนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายจึงประดับธิดาของตนส่งไปถวาย สตรีสี่หมื่นนางได้เป็นนางสนมนาฏ ส่วนพระนางพิมพายโสธรา ได้เป็นอัครมเหสี. พระมหาบุรุษอันสตรีผู้เยาวเรศรุ่มจำเริญแห่งมนุษย์แวดล้อม เปรียบเสมือนเทวกุมาร อันหมู่เทวธิดาแวดล้อมฉะนั้น พระโพธิสัตว์เป็นผู้อันคณะดุริยางค์ดนตรีที่ไร้บุรุษบำเรออยู่ เสวยมหาสมบัติ ประทับอยู่ ณ ปราสาท ๓ หลังนั้น เปลี่ยนไปตามฤดู.

ต่อมาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์มีพระประสงค์จะเสด็จไปยังภาคพื้นทีพระอุทยาน ทรงเรียกสารถิมาแล้วตรัสสั่งว่า “จงเทียมรถไว้ เราจะชมสวน” สารถินั้นรับพระดำรัสแล้ว ก็ประดับรถอันเป็นพาหนะที่สมควร เป็นที่อลังการยิ่งใหญ่ มีทูปและสายรัดงาม มั่นคง มีกงและดุมมั่นคง มีงอนและหน้าประดับด้วยทองเงินและแก้วมณี ข้างกงประดับด้วยดวงดาวทองและเงิน มีสิริสง่าด้วยพวงดอกไม้มีกลิ่นหอมชนิดต่าง ๆ ที่ทำรวมกันไว้ เป็นที่น่าดูเสมือนรถทรงแห่งสุริยเทพ เทียมมงคลสินธพ ๔ ตัว ที่เป็นม้าอาชาไนย ฝีเท้าดังพระยาครุฑาในนภากาศ มีสีเสมือนดวงจันทร์และดอกกุหลาบ แล้วทูลให้พระโพธิสัตว์ทรงทราบกาลเสด็จ พระโพธิสัตว์ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งคันนั้น ซึ่งเสมือนเทพพิมาน เสด็จบายพระพักตร์ไปสู่พระอุทยาน.

ลำดับนั้น เทวดาทั้งหลายดำริกันว่า “ใกล้เวลาตรัสรู้ของพระสิทธัตถะกุมารแล้ว จำเราจักแสดงบุญนิมิตแด่พระองค์” เทพบุตรองค์หนึ่งจึงแสดงเป็น บุรุษผู้มีสิริระคร่ำคร่าเพราะชราภัย มีฟันหัก ผมหงอก ตัวค่อมลง สั่นเทา เป็นต้น. พระโพธิสัตว์และสารถิต่างก็เห็นคนแก่คนั้น. แต่นั้น พระโพธิสัตว์จึงตรัสถามโดยนัยที่มาในมหาปทานสูตรว่า “ดูก่อนสารถิ บุรุษนั้นชื่ออะไร แม้แต่ผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนอื่น ๆ ” เป็นต้น ครั้นฟังคำของสารถินั้นแล้ว ก็ทรงสังเวชพระหฤทัยว่า “ท่านเอ๋ย นำดำหนิชาติคือความเกิดจริงหนอ ที่คนเกิดมาแล้ว ต้องปรากฏชราความแก่” ดังนี้ เมื่อเสด็จกลับจากที่นั้นแล้ว ก็เสด็จขึ้นปราสาท.

พระราชาตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร ลูกของเราจึงกลับเร็ว.” สารีทูลว่า “เพราะทรงเห็นคนแก่ พระเจ้าข้า.” แต่เนิ่น พระราชาทรงหวนพระหฤทัย ทรงวางกองรักษาการณ์ไว้ในที่กิ่งโยชน. วันรุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นคนเจ็บ ซึ่งเทวดาเหล่านั้นนั้นแหละเนรมิต ทรงถามเหมือนนัยก่อน สังเวชพระหฤทัย เสด็จกลับขึ้นปราสาท. พระราชาตรัสถามแล้ว ทรงจัดนักฟ้อนทั้งหลายให้เป็นพิเศษยิ่งขึ้น ทรงพระดำริว่า “จำเราจักทำใจลูกเราให้แยกออกห่างจากการบวช” จึงทรงเพิ่มอารักขา ทรงตั้งกองรักษาการณ์ไว้ในที่โยชนโดยรอบ.

แม้รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นคนตายที่เทวดาเนรมิตอย่างนั้นเหมือนกัน ทรงถามเหมือนนัยก่อน สังเวชพระหฤทัยแล้วเสด็จกลับขึ้นปราสาทเลย พระราชาตรัสถามถึงเหตุที่เสด็จกลับเร็ว จึงทรงเพิ่มอารักขาอีก ทรงตั้งกองรักษาการณ์ไว้ในที่โยชนหนึ่ง.

แม้รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นนักบวชหนุ่มดี ห่มดี ที่เทวดาเนรมิตอย่างนั้นเหมือนกัน ตรัสถามสารีว่า สหายสารี ผู้นั้นชื่ออะไร. สารีแม้จะไม่รู้จักนักบวชหรือคุณของนักบวช เพราะช่วงเวลานั้นพระพุทธานุญาตยังไม่อุบัติ ก็จริงอยู่ แต่ถึงอย่างนั้น เขาก็สามารถตอบได้โดยอานุภาพของเทวดาว่า “ผู้นี้ชื่อนักบวช พระเจ้าข้า.” แล้วพรรณาคุณของการบวชแก่พระโพธิสัตว์นั้น.

แต่นั้น พระโพธิสัตว์เกิดความชอบใจการบวช จึงเสด็จไปพระอุทยาน. สำหรับในยุคของพระพุทธานุญาตก่อน ๆ ในช่วงที่มนุษย์มีช่วงของอายุยาวนาน หลายหมื่นปีบ้าง แสนปีบ้าง พระโพธิสัตว์เหล่านั้น เมื่อล่วงไปทุกร้อยปี จึงเห็นบุพนิมิตแต่ละอย่าง ในบรรดาบุพนิมิต ๔ มีคนแก่เป็นต้น. ส่วนพระโพธิสัตว์ของเรา เพราะอุบัติในยุคที่มนุษย์มีอายุน้อย ล่วงไปทุก ๔ เดือน จึงเสด็จไปพระอุทยาน ทรงเห็นบุพนิมิตแต่ละอย่างโดยลำดับ. แต่มติในคัมภีร์ที่ฌนิกายกล่าวไว้ ได้เสด็จไปเห็นนิมิต ๔ ครบถ้วน ในวันเดียวกันเท่านั้น. พระโพธิสัตว์ทรงเล่น ณ พระอุทยานนั้น ตลอดทั้งวัน ทรงชื่นชมบรรยากาศของพระอุทยาน แล้วทรงสงระรอน ณ สระมณฑลโบกขรณี เมื่อดวงอาทิตย์อัสดงคต ประทับนั่งเหนือพื้นพระแท่นมณฑลศิลา มีพระประสงค์จะแต่งองค์ทรงเครื่องประดับพระองค์.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมทวยเทพทรงทราบพระหฤทัยของพระโพธิสัตว์ ทรงใช้วิษณุกรรมเทพบุตรแล้ว จึงวิษณุกรรมเทพบุตรก็ได้จำแลงกายมาเป็นเสมือนช่างกลบกลสำหรับพระโพธิสัตว์นั้น ก็จัดการประดับพระองค์ทรงพระเครื่องให้แก่พระโพธิสัตว์เป็น

พิเศษด้วยเครื่องอลังการที่เป็นทิพย์(เป็นการประดับพระองค์เป็นครั้งสุดท้ายก่อนออกผนวช) เมื่อนักดนตรีสัพพतालทั้งหลาย(เครื่องดนตรีชนิดดี) แสดงปฏิภาณทางดนตรี การของตน ๆ แก่พระโพธิสัตว์นั้น ซึ่งประดับด้วยอลังการทุกอย่างแล้ว และเมื่อพราหมณ์ทั้งหลายสรรเสริญด้วยถ้อยคำเป็นต้นว่า “ข้าแต่พระจอมพระ ของทรงชนะ” และเมื่อผู้ถือมณฑปมีสุมังคลิกะเป็นต้น สรรเสริญด้วยคำมงคลและเสียงสดุดีมีประการต่าง ๆ พระโพธิสัตว์ก็เสด็จขึ้นรถ ที่ประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่าง.

สมัยนั้น พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชทรงสดับข่าวว่า “พระนางพิมพายโสธรา ประสูติโอรส” ก็ทรงส่งข่าวไปว่า “พวกเจ้าจงแจ้งความยินดีแก่ลูกของเรา.” พระโพธิสัตว์ฟังข่าวนั้นแล้วตรัสว่า “ราहुลฺง ชาตํ” (ห้วงเกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว). พระราชาตรัสถามว่า “ลูกของเราพูดอะไร.” ทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า “ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป หลานเราจะมีชื่อว่า ราहुลฺกุมาร.”

แม้พระโพธิสัตว์ ก็ขึ้นทรงรถนั้นเสด็จเข้าสู่พระนคร ด้วยราชบริพารหมู่ใหญ่ ด้วยสิริโสภาคย์อันนารีนรมย์ยิ่งนัก สมัยนั้น ขัตติยนารีนางหนึ่ง มีนามว่า กิสาโคตมี เพราะไม่ทรมานด้วยพระรูปสิริ และพระคุณสมบัติ เสด็จไปตามพื้นปราสาทชั้นบน ทรงเห็นพระรูปสิริของพระโพธิสัตว์กำลังเสด็จเข้าสู่พระนคร ทรงเกิดปีติโสมนัสขึ้นเอง ทรงเปล่งอุทานนี้ว่า

“บุรุษเช่นนี้ เป็นบุตรของมารดาผู้ใด มารดาผู้นั้นก็เย็นใจแน่ เป็นบุตรของบิดาผู้ใด บิดาผู้นั้น ก็เย็นใจแน่ เป็นสามีของนารีผู้ใด นารีผู้นั้น ก็เย็นใจแน่.”(คำว่า เย็นใจ ในภาษาสมัยนั้น ใช้ศัพท์ว่า นิพพาน)

พระโพธิสัตว์ทรงสดับอุทานนั้นแล้ว ทรงดำริว่า “สตรีผู้นี้ให้เราได้ยินถ้อยคำที่น่าฟังอย่างดี (ถ้อยคำว่า นิพพาน) ด้วยว่าเรากำลังเที่ยวแสวงหานิพพาน วันนี่นี้แหละ ควรที่เราจะละทิ้งฆราวาสวิสัยแล้วออกบวชแสวงหานิพพาน” ทรงเปลื้องแก้วมุกดาหารออกจากพระศอ ทรงส่งแก้วมุกดาหารที่ทำความยินดีอย่างยิ่ง มีค่านับแสน แต่เจ้าหญิงกิสาโคตมี ด้วยหมายพระหฤทัยว่า “แก้วมุกดาหารนี้ จงเป็นเครื่องสักการะ ประดุจว่าเป็นเครื่องพลีกรรมบูชาถ้อยคำวาจาสุภาสิตสำหรับเจ้าหญิงพระองค์นี้ที่ได้กล่าวคำว่า นิพพาน ให้เราได้ยิน.” ส่วนเจ้าหญิงกิสาโคตมีนั้น เกิดโสมนัสยิ่งที่ได้รับสร้อยมุกดา แต่กลับเข้าใจไปในทำนองว่า “พระสิทธัตถะกุมารคงจะมีจิตปฏิพัทธ์ในเรา จึงทรงส่งบรรณาการมาประทานให้.”

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ เสด็จขึ้นปราสาทที่นารีนรมย์อย่างยิ่ง ด้วยเหตุให้เกิดสิริยิ่ง

ใหญ่ บรรทมเหนือพระที่บรรทม ในทันใดนั้นเอง เหล่าสตรีรุ่น ๆ ทั้งหลาย ผู้มีดวงหน้างามเสมือนดวงจันทร์เต็มดวง มีริมฝีปากแดงเสมือนผลตำลึงสุก มีฟันขาวสะอาดเรียบ มีระเบียบไม่มีร่อง มีดวงตาเชียวคราม มีมวยผม มีคิ้วโก่งเชียวจัดดังดอกอัญชัน มีทรวดทรงเอิบอ้อม มีตะโพกส่วนหน้าส่วนหลังผายคล่องแคล่ว ดั่งมณีเมขลาประดับด้วยทองและเงิน ทำความรื่นรมย์ มีลำขาทั้งคู่แจ่มเช่นวงกฤษณาร่วง ในการฟ้อนรำขับร้องและบรรเลง มีรูปโฉมโฉไลเช่นเทพธิดา ถือเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะ พวกนั้นมาห้อมล้อมพระมหาบุรุษนั้น ทำให้ทรงรื่นเริง ประกอบการฟ้อน การขับร้อง และบรรเลง. แต่พระโพธิสัตว์ไม่ทรงยินดียิ่งในการฟ้อนการขับร้องเป็นต้น เพราะทรงมีจิตหน่ายในกิเลสทั้งหลาย บรรทมหลับไปในเวลาไม่นาน.

สตรีเหล่านั้น เห็นพระโพธิสัตว์เป็นดังนั้น คิดว่า “พวกเราประกอบการฟ้อนเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นก็บรรทมหลับไปแล้ว บัดนี้ พวกเราจะลำบากเพื่อประโยชน์อะไรเล่า” แล้วก็นอนทับเครื่องดนตรีที่ต่างถือกันอยู่ หลับไป ประทีปน้ำมันหอมก็ยังติดโพลงอยู่ พระโพธิสัตว์ทรงตื่นบรรทม ประทับนั่งขัดสมาธิ อยู่เหนือหลังพระที่บรรทม ทรงเห็นสตรีเหล่านั้น นอนทับเครื่องดนตรี มีน้ำลายไหล มีแก้มและเนื้อตัวสกปรก บางพวกกัดฟัน บางพวกกรน บางพวกละเมอ บางพวกอ้าปาก บางพวกผ้าผ่อนหลุดลุ่ย ปราสาทปรากฏที่น่ากลัวที่อึดอัดคับแคบ บางพวกมีผมปล่อยุ่งนอนในอาการที่ปรากฏเหมือนศพในป่าช้าผิติดิบ พระมหาสัตว์ทรงเห็นอาการแปลก ๆ ของสตรีเหล่านั้น ก็ยิ่งทรงมีจิตหน่ายในกามทั้งหลาย อย่างสุดที่จะประมาณ พื้นปราสาทที่ประดับตกแต่งดีแล้ว แม้ดงามเสมือนภพของท้าวสหกันันท์ แต่ก็ปรากฏแก่พระมหาสัตว์นั้น โดยอาการที่เป็นปฏิกลอย่างยิ่ง เหมือนป่าช้าผิติดิบที่เต็มไปด้วยสรีระซากศพของคนตายที่เขาทอดทิ้งไว้ แม้ภพทั้งสามก็ปรากฏเสมือนถูกไฟลุกท่วมอยู่ ทรงพรวดพราดขึ้นว่า “ที่นี่วุ่นวายจริงหนอ ที่นี่ขัดข้องจริงหนอ” พระหฤทัยก็น้อมไปสู่การออกบรรพชาเป็นอย่างยิ่ง

พระองค์ทรงดำริว่า “วันนี้แหละ เราควรออกมหาภิเนษกรรมณ”(ออกมหาภิเนษกรรมณคือออกบวช) ทรงลุกจากที่พระบรรทม เสด็จไปใกล้ประตู ตรัสถามว่า “ใครอยู่ที่นั่น” นายฉินนะ นอนศีรษะใกล้ธรณีประตู ทูลว่า “ข้าพระบาทฉินนะพระลูกเจ้า” ลำดับนั้น พระมหาบุรุษตรัสว่า “วันนี้เราประสงค์จะออกมหาภิเนษกรรมณ เจ้าอย่าบอกใคร จงเตรียมสินธพไว้ให้เจ้าจัดไว้ตัวหนึ่งนะ” นายฉินนะนั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว ถือเครื่องประกอบม้าไปยังโรงม้า พบม้าเผือกดีชื่อกัณฐกะ เป็นอาชานัย ย่ำยีเข้าศึกได้ ยืน ณ ภูมิภาคนำรึ่นรมย์อย่างยิ่ง ภายใต้เพดานแผ่นดอกมะลิ เมื่อประทีปน้ำมันหอม ยังลุก

โพลงอยู่คิดว่า “วันนี้เราควรเตรียมม้ามงคลตัวนี้ เพื่อพระลูกเจ้าออกอภิเษกกรรม” แล้วก็เตรียมม้ากัณฐกะไว้ ม้ากัณฐกะนั้นเมื่อถูกจัดเตรียมไว้ก็รู้ว่า “การจัดเตรียมครั้งนี้ ดูช่างเป็นการเป็นงานนัก ไม่เหมือนการจัดเตรียมในเวลาเสด็จไปเล่นสวนในช่วงกาลเวลาวันอื่น ๆ พระลูกเจ้าคงจักออกมหาภิเนษกกรรมในวันนี้ ไม่ต้องสงสัยเลย.” แต่ไหน ม้ากัณฐกะก็มีใจยินดีร้องดังลั่น เสียงร้องนั้น กังวาลไปทั่วกรุงกบิลพัสดุ์ แต่ทว่าปิดกันไว้ไม่ให้ใคร ๆ ได้ยิน.

พระโพธิสัตว์คิดว่า “เราจักดูลูกเสียก่อน” จึงลุกจากที่ประทับยืนอยู่ เสด็จไปยังที่ประทับอยู่ของพระมารดาพระราหุล ทรงเปิดประตูห้อง ขณะนั้น ประทีปน้ำมันหอมในห้อง ยังติดโพลงอยู่. พระมารดาพระราหุล บรรทมวางพระหัตถ์ไว้เหนือกระหม่อม พระโอรสบนที่บรรทม อันเกลื่อนกล่นไปด้วยดอกมะลิเป็นต้นประมาณหนึ่งอัมพณะ พระโพธิสัตว์วางพระบาทที่ธรณีประตู ประทับยืนทรงมองดู ทรงดำริว่า “ถ้าเราจักยกพระหัตถ์ของพระเทวีออกไปแล้วจับลูกเรา พระเทวีก็จักตื่น เมื่อเป็นดังนั้น อภิเษกกรรมของเราจักเป็นอันตราย ต่อเมื่อเราเป็นพระพุทธรเจ้าแล้วจึงค่อยมาดูลูกเราเถิด” เสด็จลงจากพื้นปราสาทแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ม้า ตรัสอย่างนี้ว่า “พ่อกัณฐกะ วันนี้ เจ้าต้องให้เราข้ามภูมิประเทศไปราตรีหนึ่ง เราเมื่ออาศัยเจ้าแล้ว จักเป็นพระพุทธรเจ้า ยังโลกทั้งเทวโลกให้ข้ามโอชะ” แต่ไหนก็ทรงโดดขึ้นหลังม้ากัณฐกะ. ม้ากัณฐะ โดยส่วนยาวนานตั้งแต่คอ ก็ยาว ๑๘ ศอก ประกอบด้วยส่วนสูงพอเหมาะกับส่วนยาวนานนั้น ถึงพร้อมด้วยรูป ฝีเท้าและกำลังอันเลิศ ขาวปลอด สีสรนาคูเสมือนสังข์ขัด แต่ไหน พระโพธิสัตว์ประทับอยู่บนหลังม้า ทรงโปรดให้นายฉันทะจับหางม้า ถึงประตูใหญ่แห่งพระนครตอนเที่ยงคืน.

ครั้งนั้น แต่ก่อน พระราชาโปรดให้จัดบุรุษไว้คอยเปิดประตู ๆ ละพันคน บรรดาบานประตู ๒ ประตู เพื่อห้ามพระโพธิสัตว์เสด็จไป ทรงวางบุรุษไว้เป็นอันมากเพื่อเป็นกองรักษาการณ์ ณ บานประตูนั้น

ได้ยินว่า พระโพธิสัตว์ทรงมีกำลังเท่ากับบุรุษจำนวนแสนโกฏิ เท่ากับช้างจำนวนพันโกฏิ เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์นั้น จึงทรงดำริว่า “ผิวว่า ประตูไม่ยอมเปิด วันนี้เราจะนั่งหลังกัณฐกะ ให้นายฉันทะจับหาง เอาสองขาบีบกัณฐกะ โดดขึ้นผ่านกำแพง ๑๘ ศอก ไปพร้อมกับฉันทะเลย” นายฉันทะก็คิดว่า “ถ้าประตูไม่เปิด เราก็จักเอาพระลูกเจ้าขึ้นบนคอ เหวี่ยงกัณฐกะด้วยมือขวา หนีบไว้ที่รักแร้จะโดดขึ้นผ่านกำแพงไปได้” ม้ากัณฐกะก็คิดว่า “เมื่อประตูไม่เปิด เราก็จักประดิษฐานพระลูกเจ้าตามที่ประทับนั่งอยู่ โดดขึ้นไปพร้อมกับนายฉันทะ ที่จับหางไว้ โดดขึ้นข้ามหน้ากำแพงไป” ทั้งสามคิด

เหมือนกันอย่างนี้ เทวดาที่สิงสถิตอยู่ที่ประตูก็ช่วยกันเปิดประตูใหญ่.

ขณะนั้น มารผู้มีบาปคิดว่า จักทำให้พระมหาสัตว์กลับไป จึงมายืนอยู่กลางอากาศกล่าวว่า

“ท่านมหาวิระ อย่าออกอภิเษกกรรมเลย นับแต่ไป ๗ วัน จักรัตนะทิพย์จะปรากฏ แก่ท่านแน่นอน.(ท่านจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิใน ๗ วัน)

ท่านจักรพรรดิราชย์ในขอบเขตแห่งทวีปทั้ง ๔ อันมีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร กลับเสียเถิด ท่านผู้นิรทุกข์.” พระมหาบุรุษตรัสถามว่า “ท่านเป็นใคร.” มารตอบว่า “เราเป็นท้าวสวัตติมาร” พระมหาบุรุษตรัสว่า

“ดูก่อนมหาราช เรารู้ว่าจักรัตนะ จะปรากฏแก่เรา แต่เราไม่ต้องการจักกวัตรราชย์ ไปเสียเถิดมาร อย่ามาในที่นี้เลย.

แต่เราจักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้นำพิเศษในโลก บันลือลั่นไปทั่วหมีนโลกธาตุ.”

มารนั้น ก็อันตรธานไปในที่นั่นนั่นเอง.

เวลาที่พระชนมายุ ๒๙ พรรษา พระมหาสัตว์ทรงทั้งจักรวรรดิราชย์ที่ผ่านมาอยู่ในพระหัตถ์ อย่างไม่ทรงเยื่อใย เหมือนก่อนเชพะ เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์อันเป็นสิรินิवासแห่งจักรพรรดิ เมื่อดาวนักษัตรอุตตราสาพะ เพ็ญเดือนอาสาพะ เสด็จออกจากพระนคร ได้มีพระประสงค์จะทรงแลดูพระนคร ในลำดับแห่งความตรึกนั่นเอง ภูมิประเทศที่ประทับยืนอยู่นั้น ก็แปรเปลี่ยนไปเหมือนจักรเป็นหมุนทำภาชนะดิน พระมหาสัตว์ทรงยืนอยู่อย่างเดิม ทอดพระเนตรกรุงกบิลพัสดุ์ แสดงเจดีย์สถาน ชื่อ กัณฐกนิวัตตะ ที่มังกัณฐกะหันหน้ากลับ ณ ภูมิประเทศนั้น ทรงกระตุนมังกัณฐกะให้ป้ายหน้าไปตามทางที่พึงไป เสด็จไปด้วยสักการะยิ่งใหญ่ ด้วยเหตุให้เกิดสิริอันโอฬาร.

ครั้งนั้น เมื่อพระมหาสัตว์กำลังเสด็จไป เทวดาทั้งหลายชุกชุมเพลิงจำนวนหก ล้านดวงข้างหน้าพระมหาสัตว์นั้น ข้างหลังก็หกล้านดวงเหมือนกัน ข้างขวาก็หกล้าน ดวง ข้างซ้ายก็เหมือนกัน เทวดาพวกอื่น ๆ อีก ก็สักการะด้วยพวงมาลัยดอกไม้หอม จุณจันท์ พัดจามรและธงผ้า ห้อมล้อมไป สังคีตทิพย์และดนตรีเป็นอันมาก ก็บรรเลงได้เอง.

พระโพธิสัตว์ เสด็จไปด้วยเหตุที่ให้เกิดสิริอย่างนี้ เสด็จข้ามหนทาง ๓๐ โยชน์ ผ่าน ๓ ราชอาณาจักร โดยราตรีเดียวเท่านั้น ก็ถึงริมฝั่งแม่น้ำอนาโมา. ลำดับนั้น พระ

โพธิสัตว์ทรงยืน ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ตรัสถามนายฉันทะว่า “แม่น้ำนี้ชื่อไร” นายฉันทะทูลตอบว่า “แม่น้ำอโนมา” ทรงใช้ส้นพระบาท กระแทกน้ำให้สัญญาณแก้ม น้ำก็โดดไปยืนอยู่ริมฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำซึ่งกว้าง ๘ อุสสะ พระโพธิสัตว์เสด็จลงจากหลังม้า ประทับยืนที่หาดทรายเสมือนกองแก้วมุกดา เรียกนายฉันทะมาตรัสสั่งว่า “สหายฉันทะ เจ้าจงนำอาภรณ์ของเรากับม้ากัณฐะกลับไปยังเมือง ส่วนเราจักบวช.”

นายฉันทะทูลว่า “แม้ข้าพระบาทจักบวช พระลูกเจ้า.” พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “เจ้ายังบวชไม่ได้ เจ้าต้องกลับไป” ทรงห้าม ๓ ครั้งแล้ว ทรงมอบอาภรณ์และม้ากัณฐะแล้วทรงดำริว่า “ผมของเรานี้ ไม่เหมาะแก่สมณะ จักตัดผมเหล่านั้นด้วยพระขรรค์” ทรงจับพระขรรค์อันคมกริบด้วยพระหัตถ์ขวา รวบพระจุฬาพร้อมด้วยพระเมาลีด้วยพระหัตถ์ซ้ายแล้วตัด เหลือพระเกศยาวสององคุลีเวียนขวา ดิตพระเศียรพระเกศเหล่านั้นก็มีประมาณเท่านั้น จนตลอดพระชนมชีพ ส่วนพระมัสสุ ก็เหมาะแก่ประมาณพระเกศานั้น แต่พระองค์ไม่มีกิจที่จะต้องปลงพระเกศและพระมัสสุอีกเลย พระโพธิสัตว์ทรงรวบพระจุฬาพร้อมด้วยพระเมาลี อธิษฐานว่า “ถ้าเราจักเป็นพระพุทธรเจ้าไซ้ร ผมนี้จึงตั้งอยู่ในอากาศ ถ้าไม่เป็นไซ้ร ก็จงหล่นลงเหนือพื้นดิน” แล้วเหวี่ยงไปในอากาศ กำพระจุฬามณีนั้น ไประยะประมาณโยชน์หนึ่งแล้วก็ตั้งอยู่ในอากาศ. ลำดับนั้น ท้าวสักกะเทวราชทรงตรวจดูด้วยจักขุทิพย์ ทรงเอาผอบรัตนะขนาดโยชน์หนึ่งรับกำพระจุฬามณีนั้น แล้วทรงสถาปนาเป็นพระจุฬามณีเจดีย์สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ ขนาด ๓ โยชน์ไว้ในภพดาวดึงส์ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

พระผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงตัดพระเมาลีที่อบด้วยของหอมอย่างดี ทรงเหวี่ยงขึ้นสู่อากาศ ท้าววสวะสหกันย์ ทรงเอาผอบทองอย่างดีรับไว้ด้วยเศียรเกล้า.

พระโพธิสัตว์ทรงดำริอีกว่า “ผ้ากาสีเหล่านั้นมีค่ามาก ไม่เหมาะแก่เพศสมณะของเรา” ลำดับนั้น ฌฎิการมหาพรหม สหายเก่าครั้งศาสนาของพระกัสสปพุทธเจ้าของพระโพธิสัตว์นั้น ดำริโดยมิตรภาพที่ไม่ถึงความพินาศตลอดพุทธันดรหนึ่งว่า วันนี้สหายเราออกอกภิเษกรรมณ์ จ้าเราจักถือสมณบริวารไปเพื่อสหายนั้น จึงนำบริวาร ๘ เหล่านั้นไปถวาย คือ

บริวาร ๘ เหล่านี้คือ ไตรจีวร(สังฆาฏิ จีวร สบง) บาตร มีดโกน เข็ม รัตประคด และผ้ากรองน้ำ เป็นของภิกษุผู้ประกอบความเพียร.

พระมหาบุรุษทรงครองผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ ถือเพศบรรพชาอันเป็นเพศที่สูงที่สุด ทรงเหวี่ยงคู่ผ้า [ที่ทรงนุ่งและห่มออกมาจากพระราชวัง] ไปในอากาศ. ท้าว

มหาพรหมมารับรู้ผ่านนั้นแล้ว สร้างเจตีย์สำเร็จด้วยรัตนขนาด ๑๒ โยชน์ในพรหมโลก บรรจुकู้ผ่านนั้นไว้ข้างใน. ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ตรัสกะนายฉินนะว่า “ฉินนะ เจ้าจงกลับไปบอกแก่พระชนก พระชนนีตามคำของเราว่า เราสบายดี” แล้วทรงส่งไป. แต่ฉินนะก็ถวายบังคมพระมหาบุรุษ ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ส่วนม้ามักัณฐกะยืนฟังคำของพระโพธิสัตว์ ผู้ปรึษากับนายฉินนะ รู้ว่า “บัดนี้เราจะไม่เห็นนายของเราอีก” พอละสายตาของพระมหาบุรุษนั้น ไม่อาจทวนวิปโยคทุกข์ได้ ก็มีหัวใจแตกสลายตายไปบังเกิดเป็นเทพบุตรชื่อกัณฐกะ ในภพดาวดึงส์ (การอุบัติของกัณฐกะเทพบุตรนั้น พึงอ่านเพิ่มเติมได้ในคัมภีร์วิมานวัตถุ) เมื่อพระมหาบุรุษตรัสสั่งให้กลับไปนั้น ความโศกก็ได้มีแก่นายฉินนะเป็นครั้งที่ ๑ และเพราะความตายของม้ามักัณฐกะ นายฉินนะ ก็ถูกความโศกครั้งที่ ๒ เบียดเบียน สุดจะอดกลั้น จึงร้องไห้คร่ำครวญ ลากเท้าเดินทางไปด้วยความทุกข์.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ ทรงผนวชแล้ว ในประเทศนั้นนั้นแล มีสวนมะม่วงชื่อ อนุปิย-อัมพวัน จึงทรงยับยั้งอยู่ ณ อนุปิยอัมพวันนั้น ๗ วัน ไม่ได้ฉันอาหารเลย เพียงดำรงอยู่ด้วยปีติและความสุขในบรรพชา ภายหลังจากนั้น ก็ทรงสำรวมด้วยผ้ากาสาวะอันดี เหมือนดวงรัชนีกรเต็มดวง สำรวมอยู่ในหม่อมเมฆที่อาบด้วยแสงสนธยา เมื่อยามเสด็จแม้ล่ำฟังพระองค์ ก็รุ่งเรืองเหมือนชนเป็นอันมากแวดล้อมแล้ว ทรงทำบรรพชานั้นเหมือนน้ำอมฤตต้องตาของเหล่ามฤคและปักษีที่อยู่ป่า ทรงเที่ยวไปพระองค์เดียวเหมือนราชสีห์ ทรงเป็นนรสีหะ เหมือนความญู้จักลีลาของช้างตกมัน ยังแผ่นดินให้เบาด้วยฝ่าเท้า เสด็จเดินทาง ๓๐ โยชน์ วันเดียวเท่านั้น ทรงข้ามแม่น้ำคงคา ซึ่งคลั่งด้วยฤดูและคลื่น แต่ไม่ขัดข้องแก่พระองค์ เสด็จเข้าสู่นครราชคฤห์ เมืองหลวงอันแพรวพราวด้วยประกายแสงแห่งรัตนะ ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ก็เที่ยววิณฑาตแสวงหาภิกษาตามลำดับตรอก. ทว่าทั้งนครนั้นก็พากันโกลาหล เพราะการเห็นพระรูปพระโฉมของพระโพธิสัตว์ เหมือนนครนั้นสะเทือน ในกาลเมื่อช้างชนบาลเข้าไป เหมือนเทวนครสะเทือน ในกาลเมื่อจอมมอสุรเข้าไป. เมื่อพระมหาบุรุษเสด็จเที่ยวแสวงหาภิกษาพวกมนุษย์ชาวพระนคร เกิดความอัศจรรย์สำหรับผู้เกิดปีติโสมนัส เพราะเห็นพระรูปของพระมหาสัตว์ ก็ได้มีใจนึกถึงการเห็นพระรูปของพระโพธิสัตว์.

บรรดามนุษย์เหล่านั้น มนุษย์ผู้หนึ่งกล่าวกะมนุษย์ผู้หนึ่งอย่างนี้ว่า “ท่านเคยเหตุดะไรหนอ จันทรเพ็ญ ที่มีช่อรัศมีที่ถูกภัยคือราหูกำบังแล้ว ยังมาสู่มนุษย์โลกได้” มนุษย์อื่นนอกจากนั้น ก็ยิ้มพุดอย่างนี้ว่า “พุดะไรกันสหาย ท่านเคยเห็นจันทรเพ็ญมาสู่มนุษย์โลกกันเมื่อไร นั่นคือกามเทพที่มีดอกไม้เป็นธง มีไฉ่หรือ ท่านถือเพศอื่น

เพราะเห็นความเจริญของลีลาอย่างยิ่งของมหाराชของเราและชาวเมือง จึงเสด็จมาเล่นด้วย.” คนอื่นนอกจากนั้นก็ยิ้มพูดอย่างนี้ว่า “ท่านเอ๋ย ท่านเป็นบ้ากันแล้วหรือนั้นคือ พระอินทร์ผู้มีสิทธิ์ร้อนเรื่องด้วยความโหมของเพลิงยัญอันเรื่องแรง ผู้เป็นท้าวสหสัณย์ เป็นเจ้าแห่งเทวดา มาในที่นี้ด้วยความสำคัญว่าเป็นเทพบุรี” คนอื่นนอกจากนั้น หัวร่อนิดหนอย แล้วกล่าวว่า “ท่านเอ๋ย พูดอะไรกัน ท่านผิดทั้งคำต้นคำหลัง ท่านผู้นั้นมีพันตาที่ไหน มีวชิราวุธที่ไหน มีช้างเอราวัณที่ไหน ที่แท้ ท่านผู้นั้นเป็นพรหม ท่านรู้ว่าคนที่เป้นพราหมณ์ประมาทกันจึงมาเพื่อประกอบไว้ในพระเวทแลเวทางค์เป็นต้นต่างหากเล่า.” คนอื่นที่เป็นบัณฑิตก็ปรัมคนเหล่านั้นทั้งหมดพูดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มิใช่พระจันทร์เพ็ญ มิใช่กามเทพ มิใช่ท้าวสหสัณย์ มิใช่พรหมทั้งนั้น แต่ท่านผู้นี้ เป็นอัจฉริยมมนุษย์ จะเป็นศาสดาผู้นำโลกทั้งปวง.”

เมื่อชาวนครเจรจากันอยู่อย่างนี้ พวกราชบุรุษก็กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระเจ้าพิมพิสารว่า “ข้าแต่สมมุติเทพ ดังปรากฏว่ามี เทพ คนธรรพ์ หรือนาคราช ยักษ์ หรือใครหนอเที่ยวแสวงหาภิกษาในนครของเรา.” พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงยินยอม ประสาทชั้นบน ทรงเห็นพระมหาบุรุษเกิดจิตอัศจรรย์ไม่เคยมี ทรงสั่งพวกราชบุรุษว่า “พวกท่านจงไปทดสอบท่านผู้นั้น ถ้าเป็นอมมนุษย์ ก็จักออกจากรนครหายไป ถ้าเป็นเทวดา ก็จักไปทางอากาศ ถ้าเป็นนาคราช ก็จักมุดดิน ถ้าเป็นมนุษย์ ก็จักบริโภคภิกษาตามที่บิณฑบาตได้มา.”

ฝ่ายพระมหาบุรุษ มีอินทรียัสงบ มีพระหฤทัยสงบเป็นประหนึ่งดังดูดยตามหาชน เพราะความงามแห่งพระรูป ทรงแลชั่วแอกเทียมโค รวบรวมอาหารอันระคนกัน พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ เสด็จออกจากนครทางประตูที่เสด็จเข้ามา บ่ายพระพักตร์ไปทางตะวันออกแห่งร่มเงาภูเขาปัญทวะ ประทับนั่งพิจารณาอาหาร ไม่มีอาการผิตปกติ เสวยภัตตาหาร. แต่นั้น พวกราชบุรุษก็ไปกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระราชา.

ลำดับนั้น พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ พระนามว่าพิมพิสาร ผู้อันเหล่าพาลชนนึกถึงได้ยาก ผู้มีเขาพระเมรุและเขามันทาระเป็นสาระ ผู้ทรงเป็นแก่นสารแห่งสัตว์ทรงมีความตื่นเต้นเพราะการเห็น ที่เกิดเพราะได้สดับคุณของพระโพธิสัตว์เหล่านั้น ทรงรีบเสด็จออกจากพระนคร บ่ายพระพักตร์ตรงไปสู่ภูเขาปัญทวะ เสด็จไปแล้ว ลงจากพระราชยาน เสด็จเข้าไปยังสำนักพระโพธิสัตว์ อันพระโพธิสัตว์ทรงอนุญาตแล้ว ประทับนั่งเหนือพื้นศิลา อันเย็นด้วยความรักของชนผู้เป็นพวกพ้อง ทรงเลื่อมใสในพระอิริยาบถของพระโพธิสัตว์ ทรงได้รับปฏิสันถารแล้ว ทรงถามถึงนามและโคตร ทรงประสงค์ที่จะเชื่อเชิญให้เสวยราชสมบัติร่วมกันและมอบความเป็นใหญ่ทุกอย่างถวาย

แต่พระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ข้าแต่พระมหाराช หม่อมฉันไม่ประสงค์ด้วย วัตถุคาม หรือกิเลสคาม หม่อมฉันปรารถนาแต่พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ จึง ออกบวช.” พระราชาแม้ทรงอ่อนวอนหลายประการ ก็ไม่สามารถแปรเปลี่ยนน้ำ พระหฤทัยของพระโพธิสัตว์ จึงทรงเกิดความเชื่อมั่นว่า “ท่านสมณะจักทรงสำเร็จเป็น พระพุทธเจ้าแน่” จึงกราบทูลว่า “ก็ในเวลาทีพระองค์บรรลุปะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ โปรดเสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันก่อน” แล้วเสด็จเข้าสู่พระนคร.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสด็จจาริกไปตามลำดับ เข้าไปหาอาพาธดาบส กาลาม- โคตร และ อุทกดาบส รามบุตร สามารถยังสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้ว ทรงดำริว่า “ทางนี้ ไม่ใช่ทางแห่งพระโพธิญาณ” ไม่ทรงใส่พระหฤทัยถึงสมาบัติภาวนานั้น มีพระประสงค์ จะทรงตั้งความเพียร จึงเสด็จไปยังอรุเวลา ทรงดำริว่า “ภูมิภาคนี้น่ารื่นรมย์จริงหนอ” ทรงเข้าอยู่ ณ ตำบลนั้น ทรงตั้งความเพียรยิ่งใหญ. ชน ๕ คนเหล่านี้คือบุตรของ พราหมณ์ผู้ทำนายพระมหาปริสลักษณะ ๔ คน และพราหมณ์ชื่อโกณฑัญญะ บวช คอยอยู่ก่อน เทียวภิกษาจารไปในคามนิคมราชธานีทั้งหลาย ได้มาพบและบำรุงพระ โพธิสัตว์ ณ ที่นั้น. ลำดับนั้น เมื่อพากันบำรุงพระโพธิสัตว์ ผู้ตั้งความเพียรยิ่งใหญอยู่ ถึง ๖ ปี ด้วยวัตรปฏิบัติมีการกวาดบริเวณ เป็นต้น ด้วยหวังอยู่ว่า พระโพธิสัตว์จัก ทรงเป็นพระพุทธเจ้าบัดนี้ จักทรงเป็นพระพุทธเจ้าบัดนี้ พากันอยู่ประจำสำนักของ พระโพธิสัตว์นั้น. แม้พระโพธิสัตว์ เมื่อแสวงหาหนทางก็ทรงดำรงพระองค์อยู่ด้วย อาหารที่มีเพียงแค่ว่าวและงาเมล็ดเดียว(ทรงอดพระกระยาหาร) ด้วยทรงหมายจักทำ ทุกกรกิริยาอย่างถึงที่สุด ได้ทรงตัดอาหารโดยประการทั้งปวง. แต่แม้กระนั้น เทวดาทั้งหลาย ก็ได้นำทิพโอสะใส่ลงตามขุมขนทั้งหลาย ของพระองค์.

ครั้งนั้น พระวรกายของพระองค์ที่เคยมีสีดังทอง เพราะความที่พระองค์ทรงอด อาหาร ถึงความซุบผอมอย่างยิ่ง พระวรกายนั้นก็เปลี่ยนเป็นสีดำ. พระมหาปริส- ลักษณะ ๓๒ ก็ถูกปกปิด. ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์ ทรงถึงที่สุดแห่งทุกกรกิริยา ทรงดำริ ว่า “นี่คงไม่ใช่ทางแห่งพระโพธิญาณ” มีพระประสงค์จะเสวยอาหารหยาบ จึงเสด็จ เข้าไปบิณฑบาต ณ คามนิคมทั้งหลาย เสวยพระกระยาหารดังเดิม. ลำดับนั้น พระ มหาปริสลักษณะ ๓๒ ก็กลับคืนมาเป็นปกติ พระวรกายมีสีเหมือนสีทอง. ขณะนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์เมื่อเห็นพระองค์กระทำดังนี้ ก็พากันคิดว่า “ท่านผู้นี้ แม้ทำทุกกรกิริยา มา ๖ ปี ก็ไม่อาจแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณได้ มาบัดนี้ยังเที่ยวบิณฑบาตไป ใน คามนิคมราชธานีทั้งหลาย กลับคืนมาบริโภคอาหารหยาบ จักอาจบรรลุด้อย่างไร ท่านผู้นี้หันมามักมากไปเสียแล้ว คลายความเพียรไปเสียแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่

เรา ด้วยการปรนนิบัติท่านผู้นี้” แล้วก็พากันละทิ้งพระมหาบุรุษ พากันไปยังป่าอิสิป-
ตะนะ กรุงพาราณสี.(ท่านกล่าวว่า ที่ภิกษุปัญจวัคคีย์พากันละทิ้งพระองค์ไปนี้ เพื่อ
เป็นการเปิดโอกาสให้พระโพธิสัตว์ได้รับความวิเวก เพื่อเป็นโอกาสในการบำเพ็ญเพียร
ทางจิตอย่างเต็มที่)

สมัยนั้น วันวิสาขปุณณมี พระมหาบุรุษเสวยข้าวมธุปายาส ซึ่งเทวดาใส่ทิพโอชะ
ผสมไปด้วย อันหญิงวัยรุ่นชื่อสุชาดา ผู้บังเกิดในครอบครัวของเสนานิกฎุมพี ตำบล
อรุเวลา เสนานิคมถวายเป็นแล้ว ทรงถือถาดทองนำไปลอยลงสู่แม่น้ำเนรัญชรา ถาดทอง
ได้ลอยทวนน้ำ แล้วจมลงไป ปลุกพระยาकाพนาคราชผู้หลับให้ตื่นแล้ว. ครั้งนั้น พระ
โพธิสัตว์ทรงพักกลางวัน ณ ศาลวัน ซึ่งประดับด้วยดอกไม้หอม มีแสงสีเขียวนารัณมย์
ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา พอได้เวลาเย็น เสด็จมุ่งตรงไปยังต้นโพธิพฤกษ์ตามทางที่เทวดา
ทั้งหลายประดับแล้ว. เทวดานาคยักษ์สิทธิธาเป็นต้น พากันบูชาด้วยดอกไม้ของหอม
เครื่องลูบไล้. สมัยนั้น คนหาหญ้า ชื่อโสติดิยะ ถือหญ้าเดินสวนทางมา รู้อาการของ
พระมหาบุรุษว่าจะหาที่ประทับ จึงโน้มถวายเป็นหญ้าคา ๘ กำ พระโพธิสัตว์ทรงรับหญ้านั้น
แล้วเสด็จเข้าไปยังโคนโพธิพฤกษ์ชื่อต้นอัสสัตถะ ซึ่งเป็นวิชัยพฤกษ์อันรุ่งโรจน์กว่า
หมู่ต้นไม้ทั้งหลาย คล้ายอัญชันศรีสีเขียวคราม ประหนึ่งช่วยบรรเทาแสงทมิฬ มีเงา
อันร่มเย็น ประดุจดั่งพระมหากษัตริย์คุณในพระหฤทัยของพระองค์ โพธิพฤกษ์นั้นวัน
จากการชุมนุมของวิหคนานาชาติประดับด้วยกิ่งอันทึบ ต้องลมอ่อน ๆ โขยมาประหนึ่ง
ฟ้อนรำ และประดุจยินดีด้วยปีติ พระโพธิสัตว์ทรงทำประทักษิณพญอัสสัตถพฤกษ์
๓ ครั้ง ประทับยืนทางทิศอีสาน ทรงจับยอดหญ้าเขย่า. ทันใดนั้นเอง ก็เกิดมีบัลลังก์
๑๔ คอก หญ้าเหล่านั้น ก็เป็นเหมือนจิตรกรวาดไว้. พระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิ
เหนือสันถัดหญ้า ๑๔ คอก ทรงอธิษฐานความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ทรงทำลำต้น
โพธิพฤกษ์ ๕๐ คอกไว้เบื้องพระปฤษฎางค์ ตั้งลำต้นเงินที่เขาวางไว้เหนือตั้งทอง กัน
ด้วยกิ่งโพธิพฤกษ์ เหมือนเป็นฉัตรมณีประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนแห่งมงคลสถานที่
พระองค์ประทับนั่ง. ก็ยอดอ่อนโพธิพฤกษ์ร่วงลงมาประดับที่จีวรสีทองของพระองค์ ก็
รุ่งโรจน์เหมือนนางแก้วประพาฬไว้ที่แผ่นทอง.

เมื่อพระโพธิสัตว์ ประทับนั่ง ณ โขนิบัลลังก์นั้น ฝ่ายวสวัตดีมารเทพบุตรคิดว่า
“สิทธิตถกุมารประสงค์จะล่วงวิสัยของเรา บัดนี้เรายังไม่ให้สิทธิตถกุมารนั้นล่วงวิสัย
ไปได้” จึงบอกความนั้นแก่กองกำลังของมาร แล้วพากองกำลังมารออกไป. ได้ยินว่า
ทัพมารนั้น ข้างหน้าของมาร ก็ขนาด ๑๒ โยชน์ ข้างขวาและข้างซ้ายก็อย่างนั้น แต่
ข้างหลัง ตั้งอยู่สุดจักรวาล เบื้องบนสูง ๙ โยชน์. ได้ยินเสียงคำราม ประดุจดั่งเสียง

แผ่นดินคำราม ตั้งแต่เก้าพันโยชน์.

สมัยนั้น ท้าวสักกเทวราช ทรงยืนเป่าสังข์ ชื่อวิชยุตตระ เขาว่าสังข์นั้น ยาวสอง พันศอก. คนธรรมดาเทพบุตรชื่อปัญจสิขะ ถือพิณสีเหลืองดังผลมะตูม ยาวสามศอก บรรเลง ยืนขับร้องเพลงประกอบด้วยมวงคล ท้าวสุยามเทวราช ทรงถือทิพยจามร อัน มีสิริดังดวงจันทร์ยามฤดูสารท ยาวสามศอก ยืนถวายนานพัฒน์มอญ ๆ. ส่วนท้าว สหัมบดีพรหม ยืนกั้นฉัตรดังจันทร์ดวงที่สอง กว้างสามโยชน์ ไว้เบื้องบนพระผู้มีพระ ภาดเจ้า แม้แต่เมฆาภนาคราช อันภาคฝ่ายพื่อนรำแปดหมื่นแวดล้อม ร่ายคาถาสดุดี นักร้อย ยืนนมัสการพระมหาสัตว์ เทวดาในหมื่นจักรวาล บุษาด้วยพวงดอกไม้หอม และจรรณรูป เป็นต้น ต่างพากันยืนถวายนานการ.

ลำดับนั้น เทวบุตรมารขึ้นช้างที่กันเข้าศึกได้ เป็นช้างที่ประดับด้วยรัตนะ ชื่อ คิริเมฆละ งามนำดูอย่างยิ่ง เสมือนยอดหิมะคีรี ขนาดร้อยห้าสิบโยชน์ เนรมิตแขนพัน แขน ให้จับอาวุธต่าง ๆ ด้วยการจับอาวุธอันพิเศษพิสดาร อันผู้ใดยังไม่เคยจับ. แม้ บริษัทของมารผู้มีกำลัง ต่างก็ถือศาสตราชนิดต่าง ๆ นานัปประการ เช่น ดาบ ธนู ศร หอก ยกธนู สาก ฆาล เหล็กแหลม หอกขัด หลาว หิน ค้อน กำไลมือ ฉมวก กงจักร เครื่องสวมคอ ของมีคม เสนามารเหล่านั้นก็ลักษณะอันน่ากลัว มีหน้าเหมือนกวาง ราชสีห์ แรด กวาง หมู เสือ ลิง ชู แมว นกฮูก และก็มีหน้าเหมือนควาย ฟาน ม้า ช้าง- พลาย เป็นต้น ทั้งยังมีกายต่าง ๆ น่ากลัว น่าประหลาด น่าเกลียด มีกายเหมือนมนุษย์ ยกษ์ปีศาจ รีเข้ามาประจักษ์ว่าจะมาทรมานพระมหาสัตว์เจ้าผู้เป็นบรมโพธิสัตว์ ซึ่ง ประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ พวกเสนาข้าบริพารมารเหล่านั้นพากันห้อมล้อมไว้อย่าง แน่นหนา รอคอยคำสั่งการของพระยามาราชราช.

แต่นั้น เมื่อกองกำลังของมาร เข้าไปยังโพธิมณฑลสถาน บรรดาเทพเหล่านั้น มี ท้าวสักกะเป็นต้น เทพแม่แต่องค์หนึ่ง ก็ไม่อาจจะยืนอยู่ได้. เทพทั้งหลายก็พากันหนี ไปต่อหน้า ๆ นั้นแหละ ก็ท้าวสักกะเทวราช ทำวิชยุตตรสังข์ไว้ที่ปฤษฎางค์ ประทับ ยืน ณ ขอบปากจักรวาล. ท้าวมหาพรหม วางเศวตฉัตรไว้ที่ปลายจักรวาลแล้วก็เสด็จ ไปพรหมโลก. กาพนาคราชก็ทิ้งนาคนาฏกะไว้ทั้งหมด ดำดินไปยังภพมัญชเรณิกาค พิกพลิก ๕๐๐ โยชน์ นอนเอามือปิดหน้า ไม่มีแม้แต่เทวดาสักองค์เดียว ที่จะสามารถ อยู่ในที่นั่นได้. ส่วนพระมหาบุรุษ ประทับนั่งอยู่แต่ลำพัง เหมือนมหาพรหมที่อยู่ใน วิมานว่างเปล่า. นิมิตรร้าย ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นอันมากปรากฏก่อนที่เดียวเป็นสัญญาณ ว่า บัดนี้ มารจักมา.

เมื่อเวลาการยุทธ์ของพระยามาร และของพระผู้เผ่าพันธุ์แห่งไตรโลก ดำเนินไป อยู่ อุกกาบาตอันร้ายกาจก็ตกลงโดยรอบ ทิศทั้งหลายก็มีดคลุ้มด้วยควัน.

แผ่นดินแม่น้ำไม่มีใจ ก็เหมือนมีใจ ถึงความวิปริต เหมือนหญิงสาวพลัดพราก จากสามี แผ่นดินที่ทรงสระต่าง ๆ พร้อมทั้งสาครก็หวั่นไหว เหมือนเถาวัลย์ต้องลม พัดแรง.

มหาสมุทรก็มีน้ำปั่นป่วน แม่น้ำทั้งหลายก็ไหลทวนกระแส ลำต้นไม้ต่าง ๆ ก็ คดงอแตกตืดดินแห่งภูผาทั้งหลาย.

ลมร้ายก็พัดไปรอบ ๆ มีเสียงอึกทิกครึกโครม ความมืดที่ปราศจากดวงอาทิตย์ ก็เลวร้าย ตัวกะพันธ์ก็ท่องไปกลางหา.

เขาวา ลางร้ายอันพิลึก ดังกล่าวไม่น่าเจริญใจ ไม่น่าปรารถนา ทั้งที่อยู่ในอากาศ และที่อยู่ภาคพื้นดินเป็นอันมาก ก็มีโดยรอบในขณะที่กองทัพนครมาถึง.

ส่วนหมู่เทพทั้งหลาย เห็นมารประสงค์จะประหารพระมหาสัตว์ ผู้เป็นเทพแห่ง เทพนั้น ก็เอ็นดู พร้อมด้วยหมู่เทพก็พากันทำเสียงว่า หา หา.

แม้ภายหลัง ก็เห็นมารนั้น พร้อมทั้งกองกำลังเป็นอันมาก ที่ฝึกมาดีแล้ว พากัน หนีไปในทิศใหญ่ทิศน้อย อวุธในมือก็ตกไป.

พระผู้มีพระยศยิ่งใหญ่ ผู้แก้แค้นแล้ว ปราศจากภัย ประทับนั่งอยู่ท่ามกลางกอง กำลังของมาร เหมือนพระยาครุฑอยู่ท่ามกลางฝูงวิหค เหมือนราชสีห์ผู้ยิ่งใหญ่ อยู่ ท่ามกลางฝูงมฤคะนั้น.

ครั้งนั้น มารคิดว่า จักยังพระสิทธัตถะให้กลัวแล้วหนีไป แต่ไม่อาจให้พระโพธิสัตว์ หนีไปด้วยฤทธิ์มาร ๙ ประการ คือ ลม ฝน ก้อนหิน เครื่องประหาร ถ่านไฟ ไฟนรก ทราย โคลน ความมืด และห่าฝน มีใจซึ่งโกรธ บังคับหมู่มารว่า “พนาย พวกเจ้าหยุด อยู่ไย จงทำสิทธัตถะให้ไม่เป็นสิทธัตถะ จงจับ จงฆ่า จงตัด จงมัด จงอย่าปล่อย จงให้ หนีไป” ส่วนตัวเองนั่งเหนือคอคชสารชื่อคิริเมขละ ใช้กรข้างหนึ่งกวัดแกว่งศร เข้าไป หาพระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ท่านสิทธัตถะ จงลุกขึ้นจากบัลลังก์.” ทั้งหมู่มารก็ได้ทำความ บีบคั้นร้ายแรงยิ่งแก่พระมหาสัตว์.

ครั้งนั้น พระมหาบุรุษตรัสคำเป็นต้นว่า “ดูก่อนมาร บัลลังก์นี้เป็นของท่านหรือ ท่านบำเพ็ญบารมีเพื่อบัลลังก์นี้มาแต่ครั้งไร” แล้วทรงโน้มพระหัตถ์ขวาสู่แผ่นปฐมพี.

ขณะนั้นนั่นเอง ลมและน้ำที่รองแผ่นปฐพี ซึ่งหนาหนึ่งล้านหนึ่งหมื่นสี่พันโยชน์ ก็ไหว ก่อนต่อนั้น มหาปฐพีนี้ ซึ่งหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ก็ไหว ๖ ครั้ง. สายฟ้าแลบ และอสุนีบาตหลายพันเบืองบนอากาศ ก็ผ่าลงมา. ลำดับนั้น ช้างคิริเมฆละก็คุกเข่า. มารที่นั่งบนคอคิริเมฆละ ก็ตกลงมาที่แผ่นดิน. แม้เหล่าเสนามารก็กระจัดกระจายไปในทิศใหญ่ทิศน้อย เหมือนกำเกลบที่กระจายไปฉะนั้น.

ลำดับนั้น แม่พระมหาบุรุษ ทรงกำจัดพระยามารพร้อมทั้งเสนา ด้วยอาณุภาพ พระบารมีทั้งหลายของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญมาอย่างหาประมาณมิได้ มีขันติ เมตตา วิริยะและปัญญาเป็นต้น ปฐมยามทรงระลึกถึงขันธที่อาศัยมาแต่ก่อน(ระลึกชาติแต่หนหลังได้) มัชฌิมยามทรงชำระทิพยจักขุ ครั้นเวลาปัจจุสมย์ใกล้รุ่ง ทรงหยั่งญาณลงในปัจจุอาการที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา ทรงยังจตุตถฌานมีอานาปานสติ เป็นอารมณ์ให้เกิดแล้ว ทรงทำจตุตถฌานนั้นให้เป็นบาทฐาน ทรงเจริญวิปัสสนา ทรงยังกิเลสทั้งปวงให้สิ้นไปด้วยมรรคที่ ๔ ซึ่งทรงบรรลุมาตามลำดับมรรค ได้ทรงแทงตลอดซึ่งพระพุทธรคุณทั้งปวง เหมือนกับที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา แล้วทรงเปล่งพระพุทธรอุทานว่า

“เราแสวงหาตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบญาณ จึงต้องท่องเที่ยวไปตลอดชาติสังสารเป็นอันมาก ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์รำไป ดูก่อนตณหานายช่างผู้สร้างเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนอีกไม่ได้แล้ว โครงสร้างเรือนของท่านเราหักหมดแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อออกแล้ว จิตของเราถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เราได้บรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตณหาแล้ว คือพระนิพพาน.”

สันติเกนิทานกถา (เรื่องนิทานใกล้)

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อประทับนั่งเปล่งพระพุทธรอุทานแล้ว ก็ทรงมีพระดำริว่า “เราท่องเที่ยวมา ๔ อสงไขย กำไรแสนกัป ก็เพราะเหตุแห่งบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้เป็นวิชัยบัลลังก์ มงคลบัลลังก์ของเรา เรานั่งเหนือบัลลังก์นี้ ความดำริยังไม่บริบูรณ์ตราบไต่ เราก็จักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้ตราบนั้น” ทรงเข้าสมาบัตินับได้หลายแสนโกฏิ ประทับนั่งเหนือบัลลังก์นั้น ๗ วัน ที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข โดยบัลลังก์เดียว ๗ วัน ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น.”

ครั้งนั้น เทวดาบางพวกเกิดปริวิตกว่า “แม้วันนี้พระสิทธัตถะ ก็ยังมีกิจที่จะต้องทำแน่แท้ ด้วยยังไม่ทรงละความอาลัยในพระบัลลังก์” ลำดับนั้น พระศาสดาทรงทราบความวิตกของเทวดาทั้งหลาย ก็เหาะขึ้นสู่เวหาสทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อระงับความวิตกของเทวดาเหล่านั้น ครั้นทรงระงับความวิตกของเทวดาทั้งหลาย ด้วยปาฏิหาริย์นี่ยังไม่พอ ประทับยืน ณ ส่วนทิศอุดรอิงทศปาจีนินิตหนอย จากบัลลังก์ ทรงพระดำริว่า “เราแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ ณ บัลลังก์นี้แล้วหนอ” ทรงสำรวจดูบัลลังก์และโพธิพฤกษ์ อันเป็นสถานที่ทรงบรรลุผลแห่งพระบารมีทั้งหลาย ที่ทรงบำเพ็ญมาตลอดสี่สงขัย กำไรแสนทวี ด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระทบ ทรนยังอยู่ ๗ วัน สถานที่นั้น ชื่อว่า **อนิมิสเจดีย์**.

ลำดับนั้น ทรงเนรมิตที่จงกรม ระหว่างบัลลังก์และสถานที่ประทับยืน เสด็จจงกรม ณ รัตนจงกรมกลับไปมาจากข้างหน้าข้างหลัง ทรนยังอยู่ ๗ วัน. สถานที่นั้นชื่อว่า **รัตนจงกรมเจดีย์**.

แต่ในสัปดาห์ที่ ๔ เทวดาทั้งหลายเนรมิตรัตนขมระ (เรือนแก้ว) ทางทิศพายัพแต่โพธิพฤกษ์. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิ ณ เรือนแก้วนั้น ทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎก ยับยั้งอยู่ ๗ วัน. สถานที่นั้น ชื่อว่า **รัตนขมระเจดีย์**.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยับยั้งอยู่ ๔ สัปดาห์ ไกลโพธิพฤกษ์อย่างนี้แล้ว ในสัปดาห์ที่ ๕ เสด็จจากโคนโพธิพฤกษ์ เข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธ(ต้นไทรที่คนเลี้ยงแพะชอบไปอาศัยร่มเงาที่พักผ่อน) ครั้นแล้ว ก็ประทับนั่งเลือกเฟ้นธรรมและเสวยวิมุตติสุข ณ **ต้นอชปาลนิโครธ** นั้น.

พระศาสดาครั้นทรงยับยั้ง ณ ต้นอชปาลนิโครธนั้น ๗ วันแล้ว ก็เสด็จไปยังโคนต้นมุจลินท์(ต้นจิก) ณ ที่นั้น พระยานาคชื่อ มุจลินท์ เอาขนด ๗ ชั้นงอไว้รอบ เพื่อป้องกันความหนาวเป็นต้น เมื่อเกิดฝนตกพริ้ว ๗ วัน พระศาสดาเสวยวิมุตติสุข เหมือนประทับอยู่ในพระคันธกุฎีที่ไม่คับแคบ ทรงยับยั้งอยู่ ณ **โคนต้นมุจลินท์** นั้น ๗ วัน จึงเสด็จเข้าไปยัง**โคนต้นราชายตนะ(ต้นเกตุ)** ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ ที่นั้น ๗ วัน. ครบ ๗ สัปดาห์บริบูรณ์ ด้วยประการฉะนี้. ในระหว่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่มีการบ้วนพระโอษฐ์ ไม่มีการปฏิบัติสรีริก ไม่มีการเสวยพระกระยาหาร ทรงยับยั้งอยู่ด้วยสุขในผลอย่างเดียว. ลำดับนั้น พระศาสดา ทรงชำระพระโอษฐ์ด้วยไม้ชำระฟันชื่อนาคลดา และด้วยน้ำในสระอนินดาต ที่ทำวสัฏกะจอมทวยเทพทรงน้อมถวายในวันที่ ๔๙ วันสุดท้ายแห่ง ๗ สัปดาห์ ประทับนั่ง ณ **โคนต้นราชายตนะ** นั้นนั่นแล.

สมัยนั้น พาณิชนสองคน ชื่อตปัสสะ และ ภัลลิกะ อันเทวดาผู้เคยเป็นญาติมาในอดีต ได้แนะนำให้เกิดศรัทธาจะมักเขม้นในอันที่จะถวายอาหารแด่พระศาสดา ถือก้าวสัตตุงและสัตตูก้อน เข้าไปเฝ้าพระศาสดายืนกราบทูลว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยความกรุณาโปรดทรงรับอาหารนี้ด้วย” แต่เพราะเหตุที่ว่า บาตรที่เทวดาถวายได้อันตรธานไป แต่ครั้งทรงรับข้าวมธุปายาส พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระดำริว่า “พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมไม่รับอาหารด้วยมือเปล่า เราจะพึงรับอาหารนี้ได้อย่างไรหนอ”.

ครั้งนั้น ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ จาก ๔ ทิศ รู้อัธยาศัยของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ก็น้อมบาตร ๔ ใบอันสำเร็จด้วยแก้วมณีและแก้วมรกตถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามบาตรเหล่านั้น. ท้าวจาตุมหาราชจึงน้อมบาตร ๔ ใบ สำเร็จด้วยศิลา สีเหมือนถั่วเขียว. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอาศัยความกรุณาเทวดาทั้ง ๔ องค์นั้น จึงทรงรับไว้ แล้วทรงอธิษฐานยุบรวมบาตรทั้ง ๔ ใบกลายเป็นบาตรเดียว ทรงรับอาหารไว้ในบาตรสำเร็จด้วยศิลามีค่ามากนั้น เสวยแล้วทรงทำอนุโมทนา. พาณิชนสองพี่น้องนั้น ถึงพระพุทธรเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะ เป็น ทเววาจิกอุบาสก.(ผู้ถึงสรณะ ๒ คือ พระพุทธร และ พระธรรม เป็นสรณะ) เพราะว่าในขณะนั้นยังไม่มีพระสงฆ์

ลำดับนั้น พระศาสดาได้เสด็จไปที่ต่นอชปาลนิโครธอีก ประทับนั่ง ณ โคนต้นนิโครธ. พอประทับนั่ง ณ ที่นั้นเท่านั้นทรงพิจารณาว่า ธรรมที่ทรงบรรลุนั้น ลุ่มลึก ก็เกิดพระปริวิตกตั้งที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติมา ถึงอาการคือ ความมีพระพุทธรประสงค์จะไม่ทรงแสดงธรรมโปรดผู้อื่น โดยนัยว่า “ธรรมนี้เราบรรลุลแล้วก็จริง แต่เป็นธรรมที่ลุ่มลึก สัตว์ทั้งหลายจะรู้ตามได้หรือหนอ.”

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทรงดำริว่า “โลกย่อยยับกันละท่านเอ๋ย โลกย่อยยับกันละท่านเอ๋ย” ก็พา ท้าวสักกะ ท้าวสุยาม ท้าวสันตสูติ ท้าวนิมมานรดี ท้าวปรนิมมิตวสวัตดีและมหาพรหม ในหมื่นจักรวาล มายังสำนักพระศาสดา ทูลอ้อนวอนให้ทรงแสดงธรรม โดยนัยต่าง ๆ เป็นต้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงแสดงธรรม เพราะสัตว์ผู้มีธุลีในดวงตาน้อย ยังมีอยู่ อาจจะยังรู้ตามเห็นตามธรรมอันลุ่มลึกนั้นได้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงแสดงธรรม สัตว์ผู้มีธุลีในดวงตาน้อยนั้น จักเสียผลประโยชน์อันใหญ่หลวงไป.”(ธุลีในดวงตาน้อย หมายถึงผู้มีกิเลสเบาบาง)

พระศาสดาประทานปฏิญาณรับแก่ท้าวสหัมบดีพรหมนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า “ควรแสดงธรรมโปรดใครก่อนหนอ” เบื้องต้นทรงคำนึงถึงอาพารดาบสและอุททกดาบส แต่ทรงทราบว่ อาพารดาบสและอุททกดาบสทำกาละเสียแล้ว จากนั้นทรงปรารภ

ภิกษุปัญจวัคคีย์ใส่ไว้ในพระหัตถ์ว่า “ภิกษุปัญจวัคคีย์ มีอุปการะมากแก่เราดังนี้” ทรงนึกว่า “เดี๋ยวนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้น อยู่กันที่ไหนหนอ” ก็ทรงทราบว่ “ที่อิสสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี” ทรงพระดำริว่า “เราจักไปที่นั่นเพื่อประกาศธรรมจักร” แล้วเสด็จเที่ยวบิณฑบาต ประทับอยู่ใกล้โพธิมณฑลสถานนั้นแหละ ๒ - ๓ วัน ในวันอาสาฬหปุรณมีทรงพระดำริจักเสด็จไปกรุงพาราณสี ทรงถือบาตรจีวรเดินทางได้ ๑๘ โยชน์ ในระหว่างทาง ทรงพบอาชีวกชื่ออุปกะเดินสวนทางมา ทรงบอกอาชีวกนั้นว่า “พระองค์เป็นพระพุทเจ้า” วันนั้นนั่นเอง เวลาเย็นเสด็จถึงอิสสิปตนะ มิคทายวัน กรุงพาราณสี.

ฝ่ายภิกษุปัญจวัคคีย์ เห็นพระตถาคตเสด็จมาแต่ไกล จึงทำการนัดหมายกันว่า “ผู้มีอายุ ท่านพระสมณโคดมนี้ ได้เวียนมาเพื่อเป็นคนที่มากด้วยปัจจัย มีกายบริบูรณ์ มีอินทรีย์เอิบอ้อม มีผิวพรรณเพียงดังสีทองเสด็จมา เราจักไม่ทำการอภิพาทเป็นต้นแก่ท่านละ เพียงแต่ปูอาสนะไว้.” พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบวาระจิตของภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นทรงย่อเมตตาคิจิต ที่สามารถแผ่ไปโดยไม่เจาะจงในสรรพสัตว์ มาเป็นแผ่เมตตาคิจิตโดยเจาะจง. ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นอันเมตตาคิจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าสัมผัสแล้ว เมื่อพระตถาคตเสด็จเข้าไปหา ก็ไม่อาจตั้งอยู่ในข้อนัดหมายของตนได้ พวกกันทำกิจทุกอย่างมีการกราบไหว้เป็นต้น. ความพิสดาร ฟังทราบตามนัย ที่ท่านกล่าวไว้ในมหาวรรค แห่งวินัยเป็นต้น.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นให้เข้าใจถึงความเป็นพระพุทเจ้าของพระองค์แล้ว ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อย่างดี ที่จัดไว้แล้ว เมื่อกาลประกอบด้วยนักษัตรเดือนอุตตราสาธ(เดือน ๘)อยู่ อันพรหม ๑๘ โกฏิแวดล้อมแล้ว ทรงเรียกพระเถระปัญจวัคคีย์มาแล้วทรงแสดงพระธรรมจักกับปวัตตนสูตร บรรดาภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้น ท่านอัญญาโกณฑัญญะส่งญาณไปตามกระแสเทศนา พอจบพระสูตร ก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลพร้อมด้วยพรหม ๑๘ โกฏิ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

บัดนี้เราเป็นพระสัมพุทเจ้า ชื่อโคตมะ ผู้ยังสกุลศากยะให้เจริญ ตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม.

อันท้าวมหาพรหมอาราธนาแล้ว ในการประกาศพระธรรมจักร อภิสัมย์ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ ๑๘ โกฏิ.

ความว่า อภิสัมย์ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่พรหม ๑๘ โกฏิอันมีพระอัญญาโกณฑัญญะเถระเป็นประธานด้วยการตรัสพระธรรมจักกับปวัตตนสูตร ณ ป่าอิสสิปตนะ มิคทายวัน

กรุงพาราณสี.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอภิสมัยอันล่วงมาแล้ว เมื่อจะตรัสอภิสมัยที่ยังไม่มาถึง ที่พระองค์ทรงทราบด้วยอนาคตังสญาณ(การรู้อนาคต) จึงตรัสคำเป็นต้นว่า

นอกจากนั้น เมื่อเราแสดงธรรม ในสมาคมแห่งมนุษย์และเทวดา อภิสมัยครั้งที่ ๒ จักมีแก่สัตว์นับจำนวนไม่ได้.

ความว่า ต่อไปในการข้างหน้า ในเวลาที่พระองค์จักได้แสดงมงคลสูตร ในมหามงคลสมาคม ท่ามกลางเทวดาและมนุษย์ในหมื่นจักรวาล เวลาจบมงคลสูตร อภิสมัยจักมีแก่มนุษย์และเทวดา เกินที่จะนับได้.

ต่อมาอีก ในการที่จักทรงแสดงราหูโลวาทสูตร ก็จักยังสัตว์เกินที่จะนับได้ ให้เต็มน้ำอมฤตคือธรรมาภิสมัย. นี่เป็นอภิสมัยครั้งที่ ๓ ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เมื่อใดที่เราจักสั่งสอนราหูลูกของเรา ในที่นี้แน่แล อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็จักมีแก่สัตว์นับจำนวนไม่ได้.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีสาวกสันนิบาตประชุมพระสาวกครั้งเดียวเท่านั้น คือ การประชุมพระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูป เหล่านี้คือ ชฎิลสามพี่น้อง(อันมีพระอรุเวลกัสสปเป็นประธาน)และเหล่าบริวารจำนวน ๑,๐๐๐ รูป พระอัครสาวกทั้งสองและเหล่าบริวารจำนวน ๒๕๐ รูป. ด้วยเหตุนี้จึงตรัสว่า

เรามีสันนิบาตประชุมพระสาวกผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่เพียงครั้งเดียว คือการประชุมภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ท่ามกลางภิกษุสาวกเหล่านั้น ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในจาตุรงคสันนิบาต.

เราผู้ไร้มลทินรุ่งเรืองอยู่ อยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ให้ทุกอย่างที่สาวกปรารถนาเหมือนแก้วจินตามณีให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนาจะนั้น.

ความว่า เราให้สุขวิเศษทั้งเป็นโลกียะและโลกุตระทุกอย่างที่สาวกมุ่งมาดปรารถนา เหมือนแก้วจินตามณี(แก้วสารพัดนึก)ให้ทุกอย่างที่ชนปรารถนา.

ด้วยความเอ็นดูสัตว์ทั้งหลาย เราจึงประกาศสัจจะ ๔ แก่ผู้จำนงหวังผล ผู้ต้องการละความพอใจในภพ.

เรามีนครช็อกบิลพัสดุ์ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระชนนีเรียกว่า พระนางมายาเทวี.

เราครองชมราวาสวัยอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทเยียม ๓ หลัง ชื่อว่าสุจันทะ โกกนุทะ และโกญจะ มีสนมกำนัลที่แต่งกายงามสี่หมื่นนาง อัครมเหสีพระนามว่า พระยโสธรา โอรสพระนามว่าพระราहुล.

เราเห็นนิมิต ๔ แล้วออกอภิเนษกรรมด้วยยานคือม้า ทำความเพียร ประพฤติทุกกรกิริยา ๖ ปี.

เรา ชินโคตมะสัมพุทเจ้า ประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน ณ กรุงพาราณสี เป็นสรณะของสัตว์ทั้งปวง.

เรามีภิกษุคู่พระอัครสาวก ชื่อว่าโกลิทะ และอุปติสสะ มีพุทธานุภาพประจำสำนักชื่อว่าอานันทะ.

เรามีภิกษุณีอัครสาวิกา ชื่อเขมาและอุบลวรรณา มีอัครอุปัฏฐากชื่อว่าจิตตะ และหัตถกะอาพวกะ มีอัครอุปัฏฐายิกาชื่อว่า นันทมาตา และอุตตรา เราบรรลूसัมโพธิญาณอันอุดม ณ โคนโพธิพฤกษ์ ชื่อต้นอัสสัตถะ.

เรามีรัศมีวาหนึ่ง สูง ๑๖ ศอก อายุเรา ณ บัดนี้น้อย ประมาณร้อยปี เราดำรงชนม์อยู่เพียงนั้น ก็ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอชะ เราตั้งคบเพลิงคือธรรม ปลุกชนที่เกิดมาภายหลังให้ตื่น.

ไม่นานนัก แม้เราพร้อมด้วยสงฆ์สาวกก็จักปรินิพพานในที่นี้แล เหมือนดวงไฟดับ เพราะสิ้นเชื้อฉะนั้น.

เดชที่ไม่มีใครเทียบได้เหล่านี้ ทั้งยศพลและฤทธิ์ก็ด้วย เราผู้มีเรือนกายทรงคุณ วิจิตรด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดังดวงอาทิตย์. ทั้งนี้ก็จักอันตรธานไปสิ้น สังขารทั้งปวงก็ว่างเปล่า แน่แท้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ทุกอย่างว่า “เรามีปราสาท ๓ หลัง ชื่อสุจันทะ โกกนุทะและโกญจะ มี ๙ ชั้น ๗ ชั้น และ ๕ ชั้น มีสนมนาฏกะสี่หมื่นนาง มีอัครมเหสีพระนามว่า ยโสธรา เรานั้นเห็นนิมิต ๔ ออกมหาภิเนษกรรมด้วยยานคือม้า แต่นั้นก็ตั้งความเพียรอยู่ ๖ ปี ในวันวิสาขบุรณมีกับริโภคข้าวมธุปายาสที่ริดาของ เสนาณี กุฏุมพี ณ อรุณเวลาเสนานิคม ที่มีชื่อว่า สุชาดา ผู้เกิดความเลื่อมใสถวายแล้ว พัก

กลางวัน ณ สาลวัน เวลาเย็นรับหย้า ๘ กำ ที่คนหาบหย้าชื่อ โสติถียะ ถวาย แล้วเข้าไปยังโคนโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นอัสสัถะ กำจัดกองกำลังของมาร ณ ที่นั้น แล้วบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ.”

และเพื่อแสดงว่า อันสังขารทั้งหลาย ย่อมอยู่ภายใต้กฎธรรมดา คือไตรลักษณ์ ควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง พระองค์จึงตรัสว่า

แม้เราตถาคต ถึงพร้อมด้วยเดชที่ไม่มีใครเทียบได้ ทั้งยศพลและฤทธิ์เหล่านี้ เราผู้มีเรือนกายทรงคุณอันวิจิตรด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้งสิบทิศ ดังดวงอาทิตย์ ก็จักอันตรธาน สูญหายไปสิ้น สังขารทั้งหลายจึงได้ชื่อว่าเปล่า เพราะเว้นจากสาระคือเที่ยง สาระคือยั่งยืน ก็ทั้งหมดนั้นแล อันปัจจัยปรุงแต่ง มีอันสิ้นไปเป็นธรรมดา เสื่อมไปเป็นธรรมดา คลายไปเป็นธรรมดา ดับไปเป็นธรรมดา ชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะมีแล้วไม่มี. ชื่อว่าทุกข์ เพราะอันความเกิดแก่เจ็บตายเป็นต้นบีบคั้นแล้ว ชื่อว่า อนัตตา เพราะไม่อยู่ในอำนาจ เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงยกไตรลักษณ์ เฟ่งพินิจด้วยปัญญาอันแยบคายลงในสังขารทั้งหลายแล้ว เจริญวิปัสสนา พึงบรรลुพระนิพพานที่ไม่ตาย ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ ไม่จุติ นี่เป็นอนุศาสน์ เป็นคำสั่งสอนของเรา สำหรับท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด.

ในเวลาจบเทศนา จิตของเทวดาแสนโกฏิก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน(บรรลुอรหัตตภูมิ) ส่วนเทวดาที่ตั้งอยู่ในมรรคผลนอกนั้นคือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี เกินที่จะสามารถนับจำนวนได้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจรงกรม ณ รัตนจรงกรมในอากาศ ตรัสพุทธวงศ์แม่ทั้งสิ้น กำหนดด้วยกัป นามและชาติเป็นต้นอย่างนี้แล้ว ยังหมู่พระประยูรญาติให้ถวายบังคมแล้วลงจากอากาศ ประทับนั่งเหนือบรรพพุทธานุสนที่จัดไว้แล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งแล้ว สมาคมพระประยูรญาติก็ถึงความอุดมอันสูงสุด ด้วยประการฉะนี้ พระประยูรญาติทุกพระองค์ก็ประทับนั่ง มีกุศลจิตอันมีอารมณ์หนึ่งเดียว. แต่ฉนั้นมหาเมฆก็หลั่งลงซึ่งฝนโบกขรพรรษ ก็ฝนโบกขรพรรษที่ตกตกลงมานี้ ถ้าผู้ใดต้องการเปียก ฝนจึงจะเปียก ส่วนผู้ที่ไม่ต้องการเปียกนั้น แม้แต่หยาดน้ำหยดหนึ่ง ก็ไม่ตกซึมลงที่ตัวให้ได้รับความเปียกปอน พระประยูรญาติทั้งหมดเห็นความพิเศษพิสดารนั้น ก็รู้สึกอัศจรรย์ประหลาดใจ พากันกล่าวว่า “โอ น้าอัศจรรย์จริง โอ น้าประหลาดใจจริงหนอ.” เมื่อพระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงตรัสว่า “อันฝนโบกขรพรรษนี้ จะตกลง

ในสมาคมพระประยูรญาติในปัจจุบันนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในอดีตกาลก็เคยตกลงมาเหมือนกัน.”

เพราะอาศัยเหตุนี้แลเป็นอัฐูปัตติ(คือเป็นเหตุเริ่มต้นที่จะทรงแจกแจงอธิบายเรื่องราวที่ทรงคุณประโยชน์แก่ประชุมชนสมาคมนั้น) พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงเวสสันดรชาดกในสมาคมพระประยูรญาติ. ก็พระธรรมเทศนานั้น ได้เกิดประโยชน์ยิ่งแก่มหาชนแล้วแล. ต่อจากนั้น พระบรมศาสดาจึงเสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร.

จบพรรณนาวงศ์พระโคตมพุทธเจ้า

แห่งอรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อมธุรัตถวิสาลินีด้วยประการฉะนี้

พุทธปณิณกัณท์

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

[๒๗] ในกัปที่นับไม่ได้ นับแต่ภัททกัปนี้ไป มีพระพุทธเจ้าผู้นำพิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า พระตันหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร และ พระทีปังกรสัมพุทธเจ้า พระชินพุทธเจ้าเหล่านั้น มีในกัปเดียวกัน.

หลังจากสมัยของพระทีปังกรพุทธเจ้า ผ่านไปหนึ่งอสงไขยกับ พระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่า โภณฑัญญะ ทรงอุบัติขึ้นพระองค์เดียวในกัปนั้น ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

หลังจากสมัยของพระโภณฑัญญะพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกับ ก็มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก ๔ พระองค์อุบัติขึ้น มีพระนามว่า พระมังคละ พระสุนนะ พระเรวตะ และพระโสภิตะ พระพุทธเจ้าผู้มีจักขุ ทรงทำแสงสว่างแก่สัตว์โลก.

หลังจากสมัยของพระโสภิตพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกับ ก็มีพระมหามุนีพุทธเจ้า ๓ พระองค์อุบัติขึ้น มีพระนามว่า อโนมทัสสี พระปทุมะและพระนารทะ พระมุนีพุทธเจ้า ผู้ทำที่สุดแห่งความมืด แม้เหล่านั้น ก็มีในกัปเดียวกัน.

หลังจากสมัยของพระนารทพุทธเจ้า ผ่านไปอีกหนึ่งอสงไขยกับ ก็มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอุบัติในกัปหนึ่ง ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามโอฆะ.

ในแสนกัปก่อน นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้นั้นแล ที่พระปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้ควรรับของบูชา ได้อุบัติขึ้นในโลก.

หลังจากพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ในเวลาสามหมื่นกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือพระสุเมธะ พระสุชาตะ.

ในหนึ่งพันแปดร้อยกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ คือพระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี พระพุทธเจ้าสามพระองค์ผู้สูงสุดแห่งสัตว์สองเท้า ผู้ไม่มีบุคคลใดเปรียบในโลก เสด็จอุบัติในกัปเดียวกัน.

ในช่วงเวลาเก้าสิบสี่กัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระมหารามะหนึ่งพระองค์เดียว พระนามว่า สิทธัตถะ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้ยอดเยี่ยมโดยบุญลักษณะ.

ในช่วงเวลาเก้าสิบสองกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระผู้นำโลก ๒ พระองค์ คือพระสัมพุทธเจ้าตีสสะ และพระปัสสสะ ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเปรียบ.

ในช่วงเวลาเก้าสิบเอ็ดกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระพุทธเจ้าผู้นำโลก ๑ พระองค์ พระนามว่า วิปัสสี พระพุทธเจ้าแม่พระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยพระมหากุรุณา ทรงปลดปล่อยสัตว์ทั้งหลายจากเครื่องผูกพันแล้ว.

ในช่วงเวลาสามสิบเอ็ดกัป นับจากภัททกัปปัจจุบันนี้ มีพระผู้นำโลก ๒ พระองค์ คือ พระสิขี และพระเวสสภู ผู้ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีบุคคลเปรียบ.

ในภัททกัปนี้ มีพระผู้นำโลก ๓ พระองค์คือ พระกุกสันธะ พระโกนาคมณะ และ พระกัสสปะ ได้อุบัติผ่านไปแล้ว เรา(พระโคตม)ผู้เป็นพระสัมพุทธเจ้ากระทำแสงสว่าง ให้เกิดแก่สัตว์โลกในปัจจุบัน และจักมีพระเมตไตรย ที่จักมาในอนาคต รวมความว่า ในภัททกัปนี้แล มีพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์นี้ เป็นปราชญ์ผู้อ่อนนุเคราะห์โลก.

บรรดาพระผู้เป็นธรรมราชา ผู้เป็นพระประทีปแก้วส่องโลกเหล่านั้น ล้วนเป็น พระอุดมบุรุษผู้ไม่มีใครเทียม ผู้หาบุคคลเสมอเหมือนมิได้ มีพระมหากุรุณาธิคุณต่อ สัตว์โลกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรงอุบัติขึ้นในโลกเพื่อประโยชน์อย่างไม่มีประมาณแก่ สรรพสัตว์อันหาขอบเขตมิได้

หมู่แห่งพระประทีปธรรมอันประเสริฐ เปล่งแสงแห่งธรรม เพื่อบำรุงกล ประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งหลาย จนหมดสิ้นเชื้อแล้วก็ดับไป

สมเด็จพระผู้มีพระภาค พระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงไว้ด้วยพระ มหากุรุณาธิคุณพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระสาวกของพระองค์ บอทางอันชอบธรรม แก่สัตว์โลกหลายโกฏิ ยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้บังเกิดขึ้นแก่โลก ก็ปรินิพพานไปแล้ว.

จบกัณฑ์ปกิณกะของพระพุทธเจ้า

ธาตุภาษณียกถา

ว่าด้วยเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ

[๒๘] พระชินวรมหา牟尼 พระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรีณิพพาน ณ นครกุสินารา พระบรมสารีริกธาตุก็แผ่ไปกว้างขวางเป็นส่วน ๆ ในประเทศต่าง ๆ.

ส่วนหนึ่งเป็นของพระเจ้าอชาตศัตรู(เมืองราชคฤห์) ส่วนหนึ่งตกอยู่ในเมืองเวสาลี ส่วนหนึ่งอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ส่วนหนึ่งอยู่ในนครอัลลกะปปกะ ส่วนหนึ่งอยู่ในรามคาม(กรุงเทพมหานคร) ส่วนหนึ่งอยู่ในนครเวฏฐทีปกะ

ส่วนหนึ่ง อยู่ที่เจ้ามัลละ ในนครปาวา ส่วนหนึ่งอยู่ที่เจ้ามัลละ ในนครกุสินารา.

พราหมณ์ชื่อโทณะ สร้างตุมพสถูป(สถูปบรรจุพระนาฬิกาทองที่ใช้ดวงพระบรมสารีริกธาตุ). กษัตริย์โมริยะ ผู้มีพระทัยยินดีสร้างอังคารสถูป. สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุมี ๘ แห่ง ตุมพเจดีย์เป็นแห่งที่ ๙ อังคารสถูปเป็นแห่งที่ ๑๐ ประดิษฐานไว้ในกาลนั้น.

พระทาสธิดา [พระเขี้ยวแก้ว] องค์หนึ่งอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ องค์หนึ่งอยู่ที่นาคนคร องค์หนึ่งอยู่ที่แคว้นคันธาระ(บางหลักฐานบอกว่าต่อมาองค์นี้ในปัจจุบันนี้ไปอยู่ที่ประเทศจีน) องค์หนึ่งเป็นของพระราชเจ้าแคว้นกาลิงคะ(ปัจจุบันพระเขี้ยวแก้วองค์นี้อยู่ที่เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา).

พระทนต์ธิดา ๔๐ ถ้วน พระเกตสาและพระโลมา เทวดาทั้งหลายนำไปแต่ละอย่างไว้ที่จักรวาลแต่ละจักรวาลต่อกัน บาตร ไม้เท้า จีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ที่วชิรานคร ผ้าอันตรวาสก(สบง)อยู่ที่กุลฆรนคร ผ้าปัจจุตถณะ(ผ้าปูนอน)อยู่ที่กบิลพัสดุ์ ธมกรก(ผ้ากรองน้ำ)และประคตเอา(สายคาดเอวใช้เหมือนเข็มขัด)อยู่ที่ นครปาฏลีบุตร ผ้าสรองน้ำอยู่ที่นครจัมปา พระอุณาโลมอยู่ที่แคว้นโกศล ผ้ากาสาฬพัสดุ์อยู่ที่พรหมโลก ผ้าโพกพระเศียรอยู่ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ [รอยพระบาทอันประเสริฐดุจดั่งอยู่ที่แผ่นหิน เหมือนที่ติดอยู่ที่นครกัจจตปุระ] ผ้าสีทันนะ(ผ้าปูนั่ง)อยู่ที่แคว้นอวันตี ผ้าปูลาดอยู่ที่เทวโลกในครั้งนั้น. ไม้สัฟโฟอยู่ที่นครมิถิลา ผ้ากรองน้ำอยู่ที่แคว้นวิเทหะ มีด กล่องเข็มอยู่ที่นครอินทปัตถ์. บริหารที่เหลืออยู่ในอปรันตกชนบท. มนุษย์ทั้งหลายจักบูชาพระบริหารที่พระมุนีทรงใช้สอยแล้ว ในครั้งนั้น.

พระบรมสารีริกธาตุของพระโคตมพุทธเจ้าผู้แสงคุณยิ่งใหญ่ แผ่ไปกว้างขวาง พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ได้แพร่กระจายไป ตั้งอยู่ในฐานะปูชนียวัตถุ อันควร กราบไหว้บูชา ในประเทศต่าง ๆ ในครั้งนั้น จนกระทั่งถึงกาลอันเป็นปัจจุบัน เพื่อ อนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลายแล.

จบเรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ

จบพุทธวงศ์

อรรถกถาพุทธวงศ์

เรื่องเบ็ดเตล็ดของพุทธวงศ์

เวมัตตกถา (กถาว่าด้วยความแตกต่าง)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๒๕ พระองค์ ที่ได้ชี้แจงไว้ในพุทธวงศ์ทั้งสิ้นนี้ ฟังทราบ ว่า มีเวมัตตะ คือความแตกต่างกัน ๘ อย่าง ได้แก่ อายุเวมัตตะ ปมาณเวมัตตะ กุลเวมัตตะ ปธานเวมัตตะ รัศมีเวมัตตะ ยานเวมัตตะ โพธิเวมัตตะ บัลลังกเวมัตตะ

อายุเวมัตตะ

อายุเวมัตตะ คือ ความแตกต่างกันแห่งพระชนมายุ ได้แก่ พระพุทธเจ้าบาง พระองค์มีพระชนมายุยืน บางพระองค์มีพระชนมายุสั้น.

จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้า ๙ พระองค์เหล่านี้คือ พระที่ปึงกร พระโกณฑัญญะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ พระติสสะ มีพระชนมายุแสนปี.

พระพุทธเจ้า ๘ พระองค์เหล่านี้ คือพระมังคละ พระสุนนะ พระโสภิตะ พระ นารทะ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระปุสสะ มีพระชนมายุเก้าหมื่นปี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี มีพระชนมายุแปดหมื่นปี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสี่ มีพระชนมายุเจ็ดหมื่นปี

พระพุทธรเจ้า ๒ พระองค์คือ พระเรวตะ พระเวสสภู มีพระชนมายุหกหมื่นปี.

พระพุทธรเจ้ากกุสันธะ มีพระชนมายุสี่หมื่นปี.

พระพุทธรเจ้าโกนาคมนะ มีพระชนมายุสามหมื่นปี.

พระพุทธรเจ้ากัสสปะ มีพระชนมายุสองหมื่นปี.

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม มีพระชนมายุประมาณร้อยปี.

พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ผู้ได้สั่งสมบุญสมภาร เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกาลต่าง ๆ ซึ่งช่วงอายุของมนุษย์ในยุคนั้น ๆ มีความแตกต่างกัน นี้ชื่อว่าอายุเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระชนมายุ ของพระพุทธรเจ้า ๒๕ พระองค์

ปมาณเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งขนาดพระสรีระ ได้แก่ พระพุทธรเจ้า บางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ. จริงอย่างนั้น พระพุทธรเจ้าคือพระที่ปึงกร พระเรวตะ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี พระวิปัสสี มีพระสรีระสูง ๘๐ ศอก

พระพุทธรเจ้าคือพระโกณฑัญญะ พระมังคละ พระนารทะ พระสุเมธะ มีพระวรกายสูง ๘๘ ศอก.

พระสุมนพุทธรเจ้า มีพระสรีระสูง ๙๐ ศอก.

พระพุทธรเจ้าคือ พระโสภิตะ พระอนิมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ พระปัสสะ มีพระสรีระสูง ๕๘ ศอก

พระสุชาตพุทธรเจ้า มีพระสรีระสูง ๕๐ ศอก.

พระพุทธรเจ้าคือพระสิทธัตถะ พระติสสะและพระเวสสภู มีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก.

พระสิขีพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง ๗๐ ศอก, พระกกุสันธะ พระวรกายสูง ๔๐ ศอก , พระโกนาคมนะ พระวรกายสูง ๓๐ ศอก , และพระกัสสปะ พระวรกายสูง ๒๐ ศอก, ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม พระวรกายสูง ๑๘ ศอก.

นี้ชื่อว่า ปมาณเวมัตตะ ของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์.

กุลเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งตระกูล ได้แก่ พระพุทธเจ้าบางพระองค์ เกิดในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์เกิดในตระกูลพราหมณ์ จริงอย่างนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และ พระกัสสปะ เกิดในตระกูลพราหมณ์.

พระพุทธเจ้า ๒๒ พระองค์ที่เหลือมีพระที่ปึงกรพุทธเจ้าเป็นต้นมีพระโคดมพุทธเจ้าเป็นที่สุด เกิดในตระกูลกษัตริย์ทั้งนั้น.

นี้ชื่อว่า กุลเวมัตตะ ของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์.

ปธานเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งการตั้งความเพียร ได้แก่ พระพุทธเจ้า คือพระที่ปึงกร พระโกณฑัญญะ พระสุมนะ พระอโนมทัสสี และพระสิทธัตถะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือน.

พระสุชาตะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๙ เดือน.

พระพุทธเจ้าคือพระมังคละ พระปทุมะ พระสุเมธะ พระอัทธทัสสี พระติสสะ พระวิปัสสี พระสิขี และพระกกุสันธะ ทรงบำเพ็ญเพียร ๘ เดือน.

พระเรวตะ ๗ เดือน.

พระพุทธเจ้าคือ พระปิยทัสสี พระปุสสะ พระเวสสภู และพระโกนาคมนะ ๖

เดือน.

พระพุทธเจ้าคือ พระโศภิตะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ พระธัมมทัสสี และพระกัสสปะ ๗ วัน.

พระพุทธเจ้าโคดมทรงบำเพ็ญเพียร ๖ ปี.

นี่ชื่อว่า ปธานเวมัตตะ.

รัศมีเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า รัศมีเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระรัศมี ได้ยินว่า พระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระรัศมีแห่งพระสรีระ แผ่ไปในหมื่นโลกธาตุ.

พระปทุมุตตรพุทธเจ้า แผ่ไป ๑๒ โยชน์.

พระวิปัสสีพุทธเจ้า แผ่ไป ๗ โยชน์.

พระสิขีพุทธเจ้า แผ่ไป ๓ โยชน์.

พระกกุสันธพุทธเจ้า แผ่ไป ๑๐ โยชน์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม ประมาณหนึ่งวาโดยรอบ.

พระพุทธเจ้านอกนั้น ไม่แน่นอน.

ชื่อว่าความแตกต่างแห่งพระรัศมีนี้เกี่ยวเนื่องอยู่กับพระอชยาศัย พระพุทธเจ้าพระองค์ใดทรงประสงค์พระรัศมีประมาณเท่าใด พระรัศมีแห่งพระสรีระก็แผ่ไปประมาณเท่านั้น แต่ชื่อว่าความแตกต่างในการแทงตลอดพระคุณของพระพุทธเจ้าองค์ใด ๆ นั้น ไม่มีความแตกต่างกัน

นี่ชื่อว่า รัศมีเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งพระรัศมี.

ยานเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า ยานเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระยาน ได้แก่ พระพุทธรเจ้าบางพระองค์ออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง บางพระองค์ด้วยยานคือม้า บางพระองค์ด้วยยานคือรถ ดำเนินด้วยพระบาท ปราสาทและวอเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง.

จริงอย่างนั้น พระพุทธรเจ้าคือพระที่ปึงกร พระสุนนะ พระสุเมธะ พระปัสสะ พระสิขี และพระโกณฑกมนะ ออกอภิเษกกรรมด้วยยานคือช้าง

พระโกณฑัญญะ พระเรวตะ พระปทุมะ พระปิยทัสสี พระวิปัสสีและพระกุกุสันธะ ด้วยยานคือรถ.

พระมังคละ พระสุชาตะ พระอัทธทัสสี พระติสสะ และพระโคดม ด้วยยานคือม้า.

พระอโนมทัสสี พระสิทธัตถะ พระเวสสภู ด้วยยานคือวอ.

พระนารทะเสด็จออกอภิเษกกรรมด้วยพระบาท.

พระโสภิตะ พระปทุมุตตระ พระธัมมทัสสีและพระกัสสปะ ออกอภิเษกกรรมด้วยปราสาท.

นี้ชื่อว่า ยานเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระยาน.

โพธิรุกขเวมัตตะ

ที่ชื่อว่า โพธิรุกขเวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งโพธิพฤกษ์ ได้แก่ พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปึงกร มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นเลียบ(บางที่ว่า ต้นกปีตนะ มะขวิด).

พระผู้มีพระภาคเจ้าโกณฑัญญะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นสาละกัลยาณี (ชานาง)

พระมังคละ พระสุนนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ มีโพธิพฤกษ์ชื่อ ต้นนาคะ (กากะทิง).

พระอินทสสี มีโพธิพฤษชื่อ ต้นอชฺฐนะ (รกฟ้า).

พระปทุมและพระนารทะ มีโพธิพฤษชื่อ ต้นมหาโสณะ (อ้อยช้างใหญ่).

พระปทุมตตระ มีโพธิพฤษชื่อ ต้นสลละ(ช้างน้ำ).

พระสุเมธะ มีโพธิพฤษชื่อ ต้นนีปะ (กะทุม).

พระสุชาตะ มีโพธิพฤษชื่อ ต้นเวพู (ไผ).

พระปิยทสสี มีโพธิพฤษชื่อ ต้นกกุระ (กุ่ม).

พระอิตถทสสี โพธิพฤษชื่อ ต้นจัมปกะ (จำปา).

พระธัมมทสสี โพธิพฤษชื่อ พิมพิชละ ต้นมะกล่ำเครือ(บางที่ว่า ต้นรัตต-
กुरวกะ ช้องแมวแดง)

พระสิหัตถะ. โพธิพฤษชื่อ ต้นกณิการะ (กรรณิการ).

พระติสสะ. โพธิพฤษชื่อ ต้นอสนะ (ประดู่).

พระปัสสะ โพธิพฤษชื่อ ต้นมะขามป้อม.

พระวิปัสสี โพธิพฤษชื่อ ต้นปาฏลี (แคฝอย).

พระสิขี โพธิพฤษชื่อ บุณฑริกะ คือมะม่วงป่า(บางที่ว่า กุ่มบก).

พระเวสสภู โพธิพฤษชื่อ ต้นสาละ.

พระกุกุสันธะ โพธิพฤษชื่อ ต้นสรีสะ (ชิง).

พระโกนาคมนะ โพธิพฤษชื่อ ต้นอุทุมพระ (มะเดื่อ).

พระกัสสปะ โพธิพฤษชื่อ ต้นนิโครธ (ไทร).

พระโคตมะ โพธิพฤษชื่อ ต้นอัสสัตถะ (โพธิใบ).

นี้ชื่อว่า โพธิเวมัตตะ ความแตกต่างแห่งโพธิพฤษ.

บัลลังก์เวมัตตะ

ที่ชื่อว่า บัลลังก์เวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งบัลลังก์ ได้แก่ พระพุทธรเจ้า คือ พระ
ที่ปิงกร พระเรวตะ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี พระธัมมทัสสี และพระวิปัสสี มีบัลลังก์
๕๓ ศอก.

พระโกณฑัญญะ พระมังคละ พระนารทะ และพระสุเมธะ มีบัลลังก์ ๕๗ ศอก.

พระสุนนะ มีบัลลังก์ ๖๐ ศอก.

พระโสภิตะ พระอนโนมทัสสี พระปทุมะ พระปทุมุตตระ และพระปุสสะ มีบัลลังก์
๓๘ ศอก.

พระสุชาตะ มีบัลลังก์ ๓๒ ศอก.

พระสิริทัตตะ พระติสสะ และพระเวสสภู มีบัลลังก์ ๔๐ ศอก.

พระสิขี มีบัลลังก์ ๓๒ ศอก.

พระกกุสันธะ มีบัลลังก์ ๒๖ ศอก.

พระโกนาคมนะ มีบัลลังก์ ๒๐ ศอก.

พระกัสสปะ มีบัลลังก์ ๑๕ ศอก.

พระโคตมะ มีบัลลังก์ ๑๔ ศอก.

นี้ชื่อว่า บัลลังก์เวมัตตะ ความแตกต่างกันแห่งพระบัลลังก์.

เหล่านี้ชื่อว่า เวมัตตะ ๘.

เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ

เรื่องสถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ

ก็พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ไม่ทรงละสถานที่ ๔ แห่ง.

จริงอยู่ โพธิบัลลังก์ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละ เป็นสถานที่แห่งเดียวกัน
นั่นเอง,

ไม่ทรงละการประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน,

ไม่ทรงละสถานที่เหยียบพระบาทครั้งแรก ใกล้ประตูลี้กัสนคร ครั่งเสด็จลง
จากเทวโลก,

ไม่ทรงละสถานที่วางเท้าเพียง ๔ ท้าแห่งพระคันธกุฎีในพระวิหารเชตวัน. พระ
วิหารเล็กก็มี ใหญ่ก็มี ทั้งพระวิหารก็ไม่ละ ทั้งพระนครก็ไม่ละ.

เรื่องกำหนดสหชาตและกำหนดนักษัตร

ยังมีอีกข้อหนึ่ง ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย แสดงกำหนดสหชาตและกำหนด
นักษัตร ของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราเท่านั้น.

สิ่งที่เกิดร่วมกันกับพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ของเรามี ๗ เหล่านี้ คือ พระมารดา
ของพระราहुล(พระนางพิมพายโสธรา) ๑ พระอนันตเถระ ๑ พระฉันทะ ๑ พญาม้า-
กัณฐกะ ๑ ขุมทรัพย์สี่มุมเมือง ๑ ต้นพระศรีมหาโพธิ ๑ พระกาฬทายี ๑ นี้ชื่อว่ากำหนด
สหชาต.

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์ในเดือนอุตตราสาธ(เดือน ๘ หลัง) พระมหาบุรุษ ลงสู่
พระครรภ์พระชนนี เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงแสดง
ยมกปาฏิหาริย์,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์ในเดือนวิสาขะ(เดือน ๖) ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์เดือนมาฆะ(เดือน ๓) พระองค์ทรงประชุมพระสาวก

และทรงปลงอายุสังขาร,

โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์เดือนอัสสยุชะ(เดือน ๑๑) เสด็จลงจากเทวโลก นี้ชื่อว่า
กำหนดนักษัตร.

เรื่องธรรมดาของพระพุทธเจ้า

บัดนี้ เราจะประกาศธรรมดาทั่วไปของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ธรรมดาของ
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มี ๓๐ ถ้วน คือ

๑. พระโพธิสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย มีสัมปชัญญะรู้ตัว ลงสู่พระครรภ์ของพระชนนี
๒. พระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ของพระชนนีหันพระพักตร์ออกไป
ภายนอกคือด้านหน้าพระครรภ์
๓. พระชนนีของพระโพธิสัตว์ประทับยืนให้ประสูติกาล
๔. พระโพธิสัตว์ออกจากพระครรภ์พระชนนีในป่าเท่านั้น
๕. พระโพธิสัตว์วางพระบาทลงบนแผ่นดินทอง หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ อย่าง
พระบาท ๗ ก้าว เสด็จไปตรวจดู ๔ ทิศ แล้วเปล่งสีหนาท กล่าวอาสภิวาจา
๖. พระมหาสัตว์ พอพระโอรสสมภพ ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วออกมหาภิเนษ-
กรรมณ์(มหาภิเนษกรรมณ์ แดกออกมาเป็น ๓ คำ คือ มหา = ใหญ่, อภิ = ยิ่ง, เนษ-
กรรมณ์ = เนกขัมมะ)
๗. พระมหาสัตว์ ทรงถือผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ ทรงผนวช ทรงบำเพ็ญเพียร
มีกำหนดอย่างต่ำที่สุด ๗ วัน
๘. เสวยข้าวมธุปายาส ในวันที่ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ
๙. ประทับนั่งเหนือสันถัตถ์ถวายบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ
๑๐. ทรงบริกรรมอาณานปานสติกัมมัฏฐาน

๑๑. ทรงกำจัดกองกำลังของมาร

๑๒. ณ โพธิบัลลังก์นั่นเอง ทรงได้คุณทั้งหลาย อันมีอสาธารณะญาณเป็นอาทิ ตั้งต้นแต่วิชา ๓ ขึ้นไปจนถึงญาณอันพิเศษทั้งหลายที่มีในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑๓. ทรงยับยั้งไกลโพธิพิกฤษ์ ๗ สัปดาห์

๑๔. ท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม

๑๕. ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน

๑๖. ในวันมาฆบูชาณมี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมสาวก ประกอบ ด้วยองค์ ๔

๑๗. ประทับอยู่ประจำ ณ ที่พระวิหารเชตวัน

๑๘. ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ไกลประตูกรุงสาวัตถี

๑๙. ทรงแสดงพระอภิธรรม ในภพดาวดึงส์

๒๐. เสด็จลงจากเทวโลก ไกลประตูสังกัสสนคร

๒๑. ทรงเข้าผลสมาบัติต่อเนื่องกัน

๒๒. ทรงตรวจดูเวไนยชน ๒ วาระ

๒๓. เมื่อเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท

๒๔. เมื่อเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้น จึงตรัสชาดก

๒๕. ตรัสพุทธวงศ์ในสมาคมพระประยูรญาติ

๒๖. ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุอาคันตุกะ

๒๗. ทรงรับนิมนต์จำพรรษาแล้ว เมื่อยังไม่ได้ตรัสอำลาก่อน ก็จะไม่เสด็จไป

๒๘. ทรงทำกิจก่อนเสวย หลังเสวย ยามต้น ยามกลางและยามสุดท้าย ทุก ๆ วัน

๒๙. เสวยรสมังสะ ในวันปริณิพพาน

๓๐. ทรงเข้าสมาบัติยี่สิบสี่แสนโกฏิสมาบัติแล้วจึงปรินิพพาน
ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มี ๓๐ ถ้วนดังกล่าวมานี้.

เรื่องอนันตรายิกธรรม (สิ่งที่ไม่มียันตราย)

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีอนันตรายิกธรรม (คือ ไม่มีอันตรายเป็นธรรมดา) ๔ ประการ คือ

๑. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่ปัจจัย ๔ ที่เขาเจาะจงนำมาถวายแต่พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้

๒. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระชนมายุของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า “ข้อที่บุคคลพึงใช้ความพยายามปลงพระชนม์ชีพพระตถาคตนั้น ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาส” [ไม่มีทางที่จะทำสำเร็จ]

๓. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และแก่พระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการได้

๔. ใคร ๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระพุทธรัศมีได้

เหล่านี้ ชื่อว่า อนันตรายิกธรรม ๔.

นิคมนกกา

คำส่งท้ายเรื่อง

การพรรณนาพุทธวงศ์ อันงดงามด้วยนัยอันวิจิตร ซึ่งผู้รับทรรณนาให้จ่าย ถึงความสำเร็จด้วยกถามีประมาณเท่านี้.

ข้าพเจ้า(ท่านพุทธทศตะ)ยัดทางแห่งอรรถกถาเก่า อันประกาศความแห่งบาลี เป็นหลักอย่างเดียว รจนอรรถกถาพุทธวงศ์

เพราะละเว้นความที่เยิ่นเย้อ ประกาศแต่ความอันไพเราะทุกประการ ฉะนั้น จึงชื่อว่า มธุรัตถวิลาสินี.

เมื่อสัตบุรุษ ผู้มีวาจาไพเราะ มีนามว่า กัณหาส สร้างวิหาร ที่มีกำแพงและซุ้ม ประตูอันงามโดยประการต่าง ๆ ถึงพร้อมด้วยร่มเงาและน้ำ น้ำดู น้ำรินรมย์ เป็นที่สงัด สบาย น่าเจริญใจ ณ ทำเรือกาวีระ เป็นพื้นแผ่นดินที่เต็มไปด้วยชุมทางน้ำแห่งแม่น้ำ กาวีระ น้ำรินรมย์ เคลื่อนกล่นด้วยหญิงชายต่าง ๆ.

ข้าพเจ้าอยู่ ณ พื้นปราสาทด้านทิศตะวันออกในวิหารนั้น ที่เย็นอย่างยิ่ง รจนอรรถกถาพรรณนาพุทธวงศ์.

อรรถกถาพรรณนาพุทธวงศ์นี้ ข้าพเจ้ารจนสำเร็จดีแล้ว โดยพ้นจากอันตราย ฉันทใจ ขอความปรารถนาของชนทั้งหลาย ที่ชอบด้วยธรรม จงถึงความสำเร็จ ปราศจากอันตราย ฉันทนั้นด้วยเทอญ.

ข้าพเจ้าผู้รจนอรรถกถาพุทธวงศ์นี้ ปรารถนาบุญอันใด ด้วยอำนาจแห่งบุญ นั้น ขอโลกจงประสบประโยชน์อย่างดี ที่สงบยั่งยืนทุกเมื่อ.

ขอโรคทั้งปวงในมนุษย์ทั้งหลาย จงพินาศไป แม้ฝนก็จงตกต้องตามฤดูกาล แม้ สัตว์นรกก็จะมีสุขอย่างดีเป็นนิตย์ เหล่าปีศาจทั้งหลาย ก็จงปราศจากความหิวกระหาย.

ขอเทวดาทั้งหลาย กับหมู่อัปสรเป็นต้น จงเสวยสุขในเทวโลกนาน ๆ. ขอธรรม ของพระจอมมุนี จงดำรงอยู่ในโลกยังยืนนาน. ขอท่านผู้มีหน้าที่คุ้มครองโลก จง ปกครองแผ่นดินให้เป็นสุขเถิด.

พระเถระโดยนามที่ท่านครูทั้งหลาย ขนานให้ปรากฏว่า พุทธทัตตะ รจนาคัมภีร์
อรรถกถา ชื่อมรรฐัตถวิลาสินี.

พระเถระผู้รจนาคัมภีร์ ดำรงเบญจขันธ์ เพื่อกะทำประโยชน์แก่พระศาสนา
ท้ายที่สุดก็ละล่วงไป เพราะสังขารทั้งปวง เป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่จีรังยั่งยืนแล

คัมภีร์มรรฐัตถวิลาสินี กล่าวโดยภาณวารมี ๒๖ ภาณวาร โดยคัมภีร์มี ๖,๕๐๐
คัมภีร์ โดยอักษร มี ๒๐๓,๐๐๐ อักษร.

มรรฐัตถวิลาสินีนี้ เข้าถึงความสำเร็จ ปราศจากอันตราย จันใด ขอความดำริที่
ดีงามของสัตว์ทั้งหลาย ในครรลองแห่งธรรม จงสำเร็จโดยพลัน จันนั้น เทอญ.

อรรถกถาพุทธวงศ์ ชื่อว่ามรรฐัตถวิลาสินี

จบด้วยประการฉะนี้.

อธิบายศัพท์ พุทธวงศ์

กฏุมพี ผู้มีอันจะกิน อิศรชน ชนชั้นกลาง

กัปปิยะ ของอันสมควร ของที่ได้ทำให้ไม่ผิดทางวินัยกรรมแล้ว

กฐาการ เรือนมียอด เช่น ปราสาท

กิมิชาติ หมู่นอน

ขันติ ความอดทน ความอดกลั้น

เข้านิโรธสมาบัติ การเข้านิโรธ, การเข้าถึงความดับ หมายถึงการเข้าถึงความดับสัญญา (ความกำหนดหมาย) และเวทนา (ความเสวยอารมณ์) เรียกอย่างย่อว่าเข้านิโรธสมาบัติ เรียกอย่างเต็มว่า เข้าสัญญาเวทียตนิโรธ นิโรธสมาบัตินั้นต้องเป็นพระอรหันต์ หรือพระอนาคามี ผู้ได้สมาบัติ ๘ จึงจะสามารถเข้าได้ ซึ่งสามารถเข้าได้นานถึง ๗ วัน มีคุณานิสงส์พิเศษที่รู้กันมาว่า ผู้ใดที่ได้ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติมือแรกจะได้รับผลานิสงส์ในปัจจุบันทันตาเห็น

คัมภีร์อิติहाสะ อิติहाสะ คือนามของคัมภีร์พระเวทเล่มที่ ๕ ของพราหมณ์ นอกเหนือจาก ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และ อาถรรพเวท

โคจรคาม ขอบเขตเส้นทางหรือเขตบ้านที่ภิกษุไปบิณฑบาต

จิตกาธาน เชิงตะกอนเผาศพ

ชั้นไตรทศ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เชิงกราน เตาไฟปั้นด้วยดินยกตั้งได้ มีชานสำหรับวางฟืน

ไถยธรรม ธรรมที่นำประโยชน์ยิ่งใหญ่มาสู่ผู้รู้ บางทีเขียนว่า เกุยธรรม

क्षणภาพ โดยอาการสงบ โดยอาการนิ่ง

เดือนกัตติกมาส เดือนอันมีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์กัตติกา คือ เดือน ๑๒ ตาม
จันทรคติ ตกในราวเดือนพฤศจิกายน

โดยปริยาย โดยบางส่วน โดยนัย โดยเข้าใจได้เองแม้ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดแจ้ง

ต้นกลปพฤกษ์ ต้นไม้ในตำนาน ที่เล่าว่า เมื่ออยากได้สิ่งของอันใด ก็สามารถไป
สอยเอาได้สมปรารถนาตามต้องการที่ต้นกลปพฤกษ์ คือจะมีของทิพย์ให้สอย
ไปใช้ตามความต้องการของผู้สอย

ทมะ การรู้จักข่มจิตข่มใจตนเอง รู้จักควบคุมตนเพื่อจุดหมายอันยิ่งใหญ่ในภายหน้า
จะได้ก่อเกิด หรือผลประโยชน์ที่ตั้งใจไว้ไม่เสียหาย คือไม่มั่วทะลุ

ทรมาน การสั่งสอนให้ละพยศ

ทศนขสโมธาน การพนมมือ ถ้าแปลตามศัพท์ก็คือเอาสิบเล็บมารวมกัน ก็คือพนม
มือนั่นเอง

ทักษิณยบุคคล ทักษิณย หรือ ผู้ควรแก่ทักษิณา ในกรณีนี้ ก็คือบุคคลที่ได้ฝึก
อบรมตนในทางความประพฤติและคุณธรรมต่างๆ อย่างเพียบพร้อม กลายเป็น
ตัวอย่างแห่งชีวิตที่ดีงามและมีความสุข จนกระทั่งว่าแม้เพียงการมีบุคคล
เช่นนี้อยู่ในโลกก็เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติแล้ว ยิ่งบุคคลเช่นนี้
จาริกเผยแผ่ธรรมด้วยการไปปรากฏตัว แสดงชีวิตแบบอย่างเช่นนั้น ให้เห็น
กว้างขวางออกไป หรือแสดงคำสอนแนะนำผู้อื่นเพื่อเข้าถึงชีวิตเช่นนั้นด้วย
ตนเองบ้าง ก็ยังเป็นประโยชน์ล้ำค่า เกินกว่าราคาของสิ่งตอบแทนใดๆ และ
บุคคลเช่นนี้ย่อมไม่เรียกร้องหรือหวังผลตอบแทนใดๆด้วย อาศัยปัจจัยสี่แต่
พอดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น ของที่ให้เพื่อความดำรงอยู่ของบุคคลเช่นนี้แหละ
คือทักษิณา และบุคคลเช่นนี้ ย่อมทำให้ทักษิณานั้นมีผลมาก คือว่าเกิดบุญ
กุศลมาก เพราะเป็นทักษิณาที่ช่วยให้รูปแบบแห่งคุณธรรมความดีงาม และ
ตัวอย่างที่เป็นอยู่มีอยู่จริงแห่งชีวิตที่มีความสุขที่แท้จริง ยิ่งปรากฏอยู่ในโลก
ได้ และเป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป บุคคลเช่นนี้ จึงชื่อว่า เป็นผู้ควร

แก้ทักษิณาทาน เพราะทำให้ทักษิณาทานมีผลมาก และได้ชื่อต่อไปว่า เป็น
นาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (อนุตตร ปุณณกเขตต์ โลกุตส)

ทายก ผู้ให้ทานที่เป็นผู้ชาย

ทายิกา ผู้ให้ทานที่เป็นผู้หญิง

ท้าวสักกะ พระอินทร์ เทวราชที่เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ท้าวสหสันันท์ อีกชื่อหนึ่งของ พระอินทร์ ท้าวสักกเทวราช ผู้เป็นใหญ่ในชั้นดาว-
ดึงส์

ท้าววาสวะ อีกชื่อหนึ่งของ พระอินทร์ ท้าวสักกเทวราช ผู้เป็นใหญ่ในชั้นดาวดึงส์

ทุคติ ภพภูมิชั้นต่ำที่ผู้มีบาปจะไปเกิด

ทุติยสังคีติ การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ กระทำกันที่วัดวาฬการาม เมือง
เวสาลี เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วหนึ่งร้อยปี

ทุศีล ไม่มีศีล ผิดศีล

ทำกัมปิยะ การที่ผู้ที่อุปฐากจัดแจงจัดการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้พระภิกษุได้
ใช้สอยโดยที่จะไม่ผิดธรรมเนียมอันดีงามตามพระธรรมวินัยของสงฆ์

ทำกาละ ตาย

ทำประทักษิณ เดินรอบเวียนไปทางขวา

ไทยธรรม วัตถุที่จะนำไปบำเพ็ญทาน

ธมกรก ผ้ากรองน้ำบริวารอย่างหนึ่งของพระภิกษุ

ถลก ถูสำหรับใส่บาตรเพื่อจะพกพาไป เรียกว่าถลกบาตร หรือบางที่เรียกว่า
สลกบาตร

ไถยจิต เจตนาอันไม่ชื่อตรง เจตนาอันประกอบด้วยความโลภหรืออกุศลจิตอย่าง
อื่น

หนุต จำนวนนับในครั้งพุทธกาล ประมาณ ๑ หมื่น

นวกกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นพระมหาโมคคัลลานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างบุพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัญ्ञายี (ผู้อำนวยการก่อสร้าง) บ้าง นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนวกกรรม) บ้าง นวการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง ในทางพุทธศาสนา นวกกรรม หมายถึงงานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขร การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมนวว่า งานนวกกรรม

นวกศัสตฤตศาสน์ คำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อรวบรวมมาเป็นหมวดหมู่แล้ว ท่านก็แยกแยะตามลักษณะแห่งคำสอนออกมาเป็น ๙ อย่าง คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัပ္ပุตตรมม เวทัลละ.

นิตยภัต ภัตตาหารที่ถวายแก่พระภิกษุเป็นนิจ

น้ำทักษิโณทก น้ำที่เทลงในพิธีกรรมอุทิศกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ

น้ำอัฐบาน น้ำผลไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันได้ แม้ในเวลาหลังเที่ยงวันไปแล้ว

บริจาริกา หญิงรับใช้, โดยมากมักใช้กันหมายถึง หญิงบำเรอ, เมีย

ปฐมมหาสังคีติ การสังคายนาครั้งที่ ๑ กระทำที่ถ้ำสัตตบพริณคูลา เชิงเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วสามเดือน

ปัจฉาสมณะ พระผู้ติดตามไปด้วย

ปฏิบัติาก ผู้รับทาน

ปฏิกุลสัญญา การกำหนดหมายสิ่งต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้อง โดยความเป็นของปฏิกุล เพื่อประโยชน์ในการละระคะความรักความผูกพันความยึดมั่น

ปริพาชกา นักบวชหญิงนอกศาสนาจำพวกหนึ่งในครั้งพุทธกาล

ปาฏิบุคคลิกทาน ทานที่ให้โดยเจาะจงบุคคลผู้รับ ต่างจากสังฆทานซึ่งเป็นทานที่ให้โดยไม่เจาะจงบุคคลผู้รับ

ปาพจน์ แปลว่า คำเป็นประธาน หมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่คือพระธรรมวินัยซึ่งถือว่าเป็นศาสดาแทนองค์พระพุทธเจ้า

ปฐารหบุคคล บุคคลอันควรบูชา

ผ้าอหฺวต ผ้าชิ้นส่วนหนึ่งในการตัดเย็บจีวร อยู่แถบชาย ๆ ของผ้าจีวร

ผ้าแคว้นกาสิ ผ้าที่ทอโดยชาวเมืองพาราณสี เป็นผ้าที่นิยมว่าคุณภาพดีมากในครั้งพุทธกาล ปัจจุบันที่เมืองพาราณสียังมีฝีมือการทอผ้าดั้งเดิมอยู่

พระชีณาสพ พระอรหันต์ ผู้สิ้นอาสวะ ผู้สิ้นกิเลส

พระนิยตโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้แน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

พระภัตตทุทเทสก์ พระผู้มีหน้าที่แจกอาหาร หรือเป็นผู้ทำหน้าที่จัดคิวให้พระภิกษุไปรับอาหารตามที่มีผู้นิมนต์

พระวัจคิสะ พระอรหันต์รูปหนึ่งในครั้งพุทธกาลได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นยอดของภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณวิ

พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปีวิหาร วัดเวฬุวันป่าไผ่ที่เมืองราชคฤห์ ที่ซึ่งเดิมทีเป็นที่เลี้ยงอาหารกระแต

พระสมันตจักขุ พระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้าหมายความว่าผู้มีจักขุโดยรอบ ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า พระสัพพัญญุตญาณ คือ มีปรีชาหยั่งรู้สภาวะธรรมทั้งปวง

พระสังคีติกาจารย์ พระมหาเถระที่เป็นผู้ทรงปฏิสัมภิทาผู้เป็นอาจารย์ผู้มาร่วมสวดพร้อมกันในการประชุมชำระพระไตรปิฎกให้เป็นแบบเดียวกัน

พหูสูต แปลว่า ผู้ได้สดับตรับฟังมาก คือผู้มีความรู้มาก ผู้คงแก่เรียน หมายถึงผู้มีปัญญารอบรู้ ผู้รอบด้าน ผู้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการมามาก ได้ยินได้ฟังเรื่องต่างๆ มามาก และสามารถทรงจำไว้ได้เป็นอย่างดี จนนับได้ว่าเป็นผู้รู้เป็นปราชญ์

พหุสัจจะ แปลว่า ความเป็นผู้ได้สดับมาก หมายถึงการได้ศึกษาเล่าเรียนมาก การมีความรู้ประสบการณ์มาก เรียกบุคคลผู้มีภาวะอย่างนั้นว่าพหุสัจจะ คือผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมามาก ผู้มีความรู้มาก ผู้คงแก่เรียน นักปราชญ์ หนังสือบางฉบับเรียกว่า “หัวใจนักปราชญ์”

พุทธันดร ช่วงเวลาจากศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งไปถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง

พุทธานุสสติ การระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

พุทธการกธรรม ธรรมที่จะปฏิบัติเพื่อให้ได้เข้าถึงความเป็นพระพุทธเจ้า คือบารมีทั้ง ๓๐ ทັศ

พุทธรูปบาทกาล ช่วงเวลาที่มีพระพุทธศาสนา

พระโลกนาถ พระผู้เป็นที่พึ่งของชาวโลก หมายถึง พระพุทธเจ้า

โพชฌงค์ คือธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ มีเจ็ดอย่างคือ สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง ธรรมวิจยะ (ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร ปิติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มใจ ปัสสัทธิ (ปัสสัทธिसัมโพชฌงค์) ความสงบราบเรียบ สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็นตามเป็นจริง

โพธิปักขิยธรรม เป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ เกื้อหนุนแก่อริยมรรค มี ๓๗ ประการคือ สติปัฏฐาน ๔ , สัมมัปปธาน ๔ , อิทธิบาท ๔ , อินทริย์ ๕ , พละ ๕ , โพชฌงค์ ๗ , มรรคมีองค์ ๘

ไฟที ที่รอง แทน ขอบชายคา คือ ที่สุดชายคาชั้นบนต่อกับชายคาชั้นล่าง (ฐาน บัวคว่ำบัวหงายที่พระเจดีย์)

ภวราคะ ความยินดีในความมีความเป็น

ภัพบุคคล ผู้ไม่อาภัพ ผู้มีสิทธิ์

ภุมมเทพ ภุมิเทวดา เทวดาซึ่งสถิตตามภูมิประเทศต่าง ๆ

มหาภิเนษกรรม การเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า

มหาลดาประสาธน์ มหาลดาปสาธน์ เป็นเครื่องประดับประจำตัวของนางวิสาขา มหาอุบาสิกา เป็นเครื่องประดับที่เศรษฐีบิดาของท่านได้สร้างให้เพื่อเป็นชุด แต่งงาน เครื่องประกอบในมหาลดาประสาธน์มี เพชร ๔ ทะนาน, แก้วมุกดา ๑๑ ทะนาน, แก้วประพาพ ๒๐ ทะนาน, แก้วมณี ๓๓ ทะนาน ใช้เงินทำแทน ด้าย เครื่องประดับนั้นสวมที่ศีรษะแล้ว ย่อมจดหลังเท้า ลูกดุมทำด้วยทอง ห่วงทำด้วยเงิน มีแหวนวงหนึ่งที่ท่ามกลางกระหม่อม, หลังหูทั้งสอง ๒ วง, ที่หูลุมคอ ๑ วง, ที่เข่าทั้งสอง ๒ วง, ที่ข้อศอกทั้งสอง ๒ วง, ที่ข้างสะเอวทั้งสอง ๒ วง ดังนี้. ก็ในเครื่องประดับนั้นแล เขาทำนกกยงตัวหนึ่งไว้ นกกยงนั้น สถิตอยู่ท่ามกลางกระหม่อมแห่งนางวิสาขา ปราภฏประหนึ่งนกยงยืนรำแพน อยู่บนยอดเขา ขนปีกทำด้วยทอง ข้างละ ๕๐๐ ขน จะงอยปากทำด้วย แก้วประพาพ นัยน์ตาทำด้วยแก้วมณี, คอและแววหางก็เหมือนกัน ก้านขน ทำด้วยเงิน, ขาก็เหมือนกัน.เครื่องประดับนี้มีค่า ๙ โกฏิ. ท่านเศรษฐีบิดานาง วิสาขาให้คำบำเหน็จแสนหนึ่งในการสร้าง.ใช้ช่างทอง ๕๐๐ คน ใช้เวลาสร้าง ๔ เดือน

มัจฉริยะ ความตระหนี่

มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

มนสิการ การพิจารณา

โมหะ ความหลง

โยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยกคาย

ยมโลก โลกเบื้องต่ำ ภพภูมิเบื้องต่ำ

ยัญ วิธีการบูชา เช่นสรวงสักการะ

ยาคุ ข้าวยาคุ หรือ ข้าวกระยาคุ คือข้าวอ่อนที่ยังเป็นน้ำนมอยู่ เปลือกมีสีเขียวอ่อนๆ ต้องคั้นสดๆ ทันทีที่ตัดจากต้น ถ้าแห้งแล้วจะไม่มีน้ำ น้ำข้าวยาคุมีลักษณะสีเขียวอ่อนๆ ช้นแบบน้ำนม

รุกขเทวดา เทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้

เล่นหักษัตร ร่วมฉลองในงานเทศกาล ในงานรื่นเริงตามโอกาส

วันมหาปวารณา คือ การทำปวารณาครั้งใหญ่ หมายถึง วันที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปในอาวาสนั้น ทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อยต่างเปิดโอกาสอนุญาตแก่กันและกัน ให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ด้วยจิตที่เมตตา ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นช่วงออกพรรษา

วิภวัญญะ ความวนเวียนรอบแล้วรอบเล่าไม่รู้จักจบสิ้นไม่รู้จักสิ้นสุดยุติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่รู้จักสิ้นสุด ความวนเวียนรอบแล้วรอบเล่าของกิเลส กรรม วิบาก

วิโมกข์ ๘ เป็นลำดับขั้นความพ้นจากอารมณ์หยาบไปสู่อารมณ์ที่ละเอียดขึ้น ขั้นสุดท้ายคือ สัญญาเวทิตนโรธ

วิโลกนะ ก่อนมาอุปบัติเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อพระโพธิสัตว์ได้รับการกราบทูลอัญเชิญจากท้าวมหาพรหมและเหล่าเทวราชในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น พระองค์ทรงพิจารณา “ปัญจมหาวិโลกนะ” ได้แก่การ “พิจารณาถึงสิ่งสำคัญ ๕ ประการ” หรือ กาลสมัยอันสมควรทั้ง ๕ ประการ ดังนี้ ๑. กาลเวลา ๒. ทวีป ๓. ประเทศ ๔. ตระกูล ๕. พระมารดา

วิวิภวัญญะ ความตรงข้ามกับวิภวัญญะ คือการออกจากความวนเวียน

วิชาและจรณะ ความรู้ที่ดีและความประพฤติที่ดี

วิชา ๓ วิชาในทางพระพุทธศาสนา ๓ ชั้น มี ๑. บุปเพนิวาसानุสสติญาณ ระลึกชาติหลังได้ ๒. ทิพพจักขุญาณ หรือ จุตูปปาตญาณ ตาทิพย์ และรู้จิตปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย (ที่มาที่ไปของสัตว์ ว่าสัตว์นั้นหยาบหรือปราณีต ด้วยกรรมอันใด) ๓. อาสวักขยญาณ รู้วิชาที่ทำให้สิ้นกิเลสและอาสวะ คือ สามารถดับ กามาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในกาม) ภวาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในภพ) และอวิชชาสวะ (กิเลสที่หมกหมมในความมืดบอดของจิต) ลงได้

วชิทุจริต วาจาที่ไปทางอกุศล

วชิสุจริต วาจาที่ไปทางกุศล

เวไนย ผู้ควรแนะนำสั่งสอน, ผู้ฟังดัดได้สอนได้

สมจริยา มีจริยาการกระทำที่ถูกต้องที่สมควรแก่กรรม

สรทกาล สารท ชื่อฤดูในระหว่างฤดูฝนกับฤดูหนาว คือ ฤดูใบไม้ร่วง; เทศกาลทำบุญปลายเดือน ๑๐ ในทางจันทรคติ.

สติปัฏฐาน สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐาน แปลว่า สติที่ตั้งมั่น, การหมั่นระลึก, การมีสัมมาสติระลึกรู้ในนั้นพ้นจากการคิดโดยตั้งใจ แต่เกิดจากจิตจำสภาวะได้ แล้วระลึกรู้โดยอัตโนมัติ โดยคำว่า สติ หมายถึงความระลึกรู้ เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ส่วนปัฏฐาน แปลได้หลายอย่าง แต่ใน มหาสติปัฏฐานสูตร และ สติปัฏฐานสูตร หมายถึง ความตั้งมั่น, ความแน่วแน่, ความมุ่งมั่น โดยรวมคือเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ในทางไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ โดยไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ได้แก่

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งกายในที่นี้หมายถึงประชุม หรือรวม นั่นคือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ หยิง ชาย เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่งๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ

เป็นอนัตตา

เวทนาอุปสสหาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ หญิง ชาย เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทнал้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

จิตตานุสสหาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ หญิง ชาย เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

ธรรมานุสสหาสติปัฏฐาน - การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

สลากกัต หมายถึงอาหารที่ทายกถวายพระตามสลาก คือมีการจับสลาก นับเข้าเป็นเครื่องสังฆทานคือทานที่ถวายโดยไม่เจาะจงผู้รับ

สัญญมะ การยับยั้ง , การงดเว้น (จากบาป หรือจากการเบียดเบียน) , การบังคับควบคุมตน

สามัญญผล สามัญญผล หมายถึง ผลแห่งความเป็นสมณะ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสามัญญผลสูตร อันมีตั้งแต่ผลเบื้องต้นต่ำ เช่นพ้นจากการเป็นทาส จนถึงขั้นสูง คือ หลุดพ้นจากอาสวะทั้งมวล หรือมองอีกปริยายหนึ่ง ดีความให้ใช้ได้ทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สามัญญผล อาจหมายถึงผลแห่งความรู้ คือ ไม่รู้เสียเปล่า นำเอาความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ มาปฏิบัติตามให้เกิดความดีงามขึ้นในตน มิใช่เพียงรู้ธรรม กล่าวธรรม แต่ไม่ประพฤติธรรม

สามิจิกรรม การกระทำอันสมควร เรื่องที่ควรทำ

สมณศากยบุตร พระภิกษุซึ่งเป็นนักบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้า

สังเวช สลดใจจากการเห็นสังขารความจริง

สังวรณนา บรรยายความอย่างพิถีพิถัน

สังคายนา การร้อยกรองแยกแยะธรรมะเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการดำรงรักษา สืบทอดและท่องจำ

สังวาส แปลว่า การอยู่ร่วมกัน, การอยู่ด้วยกัน, ธรรมเป็นเครื่องครองอยู่เสมอกัน

สัปปายะ ที่สบายเหมาะแก่การประกอบกิจทางธรรม

สัปบุรุษ คนดี

สัปปริสธรรม ธรรมะของคนดี ธรรมะที่ทำให้เป็นคนดี

สัมมปปธาน สัมมปปธาน ๔ คือ การมุ่งมั่นทำความชอบ มี ๔ ประการ สังวรปธาน คือ เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น ปหานปธาน คือ เพียรละเลิกอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวนาปธาน คือ เพียรสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น อнуรักษปธาน คือ เพียรรักษา กุศลธรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมไป

สัมปยุต ประกอบด้วย มีอยู่ด้วย

สายรัดประคณ หมายถึง เชือกหรือลวดหนังดีเป็นเกลียวหุ้มผ้าแดง ใช้พันอ้อมลำตัวถัดขาหน้าของช้าง มี ๒ เส้นคู่กัน สำหรับผูกรั้งสัปคับ แหียง หรือผูกบมิให้โยกเลื่อน

สีมา ขอบเขต เขตแดน

สุขุมาลชาติ มีตระกูลผู้ดี, มีตระกูลสูง, โดยปริยายหมายความว่า มีลักษณะอย่างผู้ดี เช่น เขาเป็นคนสุขุมาลชาติ กิริยามารยาทเรียบร้อย

สุตะ การฟัง การสดับ

อจินไตย แปลว่าสิ่งที่ไม่พึงคิด คือไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิด ถ้าขึ้นจะคิดให้รู้ให้ได้ก็จะเป็นผู้มีส่วนแห่งความเครียดเป็นบาปเสียสติไป มี ๔ อย่างคือ

๑. **พุทธวิสัย** คือความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้านั้น เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถที่จะหยั่งถึง เข้าใจได้ว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงรู้ ทรงเห็น ทรงมี

ความสามารถมากมายกายกอง ยิ่งกว่ามนุษย์คนธรรมดาสามัญ

๒. ฌานวิสัย คือ เรื่องความสามารถ อันพิเศษกว่ามนุษย์ทั่วไปของผู้ที่ได้ฌาน ซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่ปุถุชนคนธรรมดาสามัญจะเข้าใจได้

๓. กรรมวิสัย คือ เรื่องของกรรมนั้นเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เพราะว่าสรรพสัตว์นั้นเวียนว่ายตายเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ได้สร้างเหตุปัจจัยแห่งกรรมมาสลับซับซ้อน สุดที่คนทั่วไปจะมานึกมาวิเคราะห์ได้ จะรู้ได้ก็เพียงกฎโดยรวมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เท่านั้น

๔. โลกวสัย คือ เรื่องของความเป็นมาของโลกนี้ ว่าโลกนี้เป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีใครเป็นคนสร้างมาหรือเปล่า หรือไม่มีคนสร้าง เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องที่เหนือวิสัยของมนุษย์ที่จะสามารถรู้เห็นได้

สรุปว่า อจินไตย แปลว่าไม่มีประโยชน์ คือรู้ไปก็ไม่มีความประโยชน์ รู้ไปก็เท่านั้น เสียสมองเปล่า ๆ ยิ่งคิดไปมากก็จะยิ่งวุ่นวายใจ ไม่ควรคิด ไม่ควรสงสัย

อนัตตะ ไม่มีประโยชน์ ไร้คุณค่า

อนะสนา แสวงหาโดยไม่ชอบ

อนุปปพวิหารธรรม วิหารธรรม ที่อยู่ของจิตโดยลำดับ ๙ ประการ คือ รูปฌาน ๔
อรูปฌาน ๔ และ สัญญาเวทิตนโรธ

อภัพบุคคล คนอาภัพ คนไม่มีสิทธิ์

อภิญา ๖ แปลว่า ความรู้ยิ่ง หมายถึงปัญญาความรู้ที่สูงเหนือกว่าปกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการอบรมจิตเจริญปัญญาหรือบำเพ็ญกรรมฐาน อภิญาในคำวัดหมายถึงคุณสมบัติพิเศษของพระอริยบุคคลซึ่งเป็นเหตุให้มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ มี ๖ อย่าง คือ อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ได้ เช่น ล่องหนได้ เหาะได้ ดำดินได้ ทิพพโสตา มีหูทิพย์ เจโตปริยญาณ กำหนดรู้ใจผู้อื่นได้ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติได้ จุตูปปาตญาณ รู้จุดและกำเนิดของสัตว์ อาสวักขยญาณ รู้การทำอาสวะให้สิ้นไป

อรรถ ความหมายคำอธิบายของเรื่องราวหรือของถ้อยคำ

อริยสัจจะ ๔ มีความจริงอยู่ ๔ ประการคือ การมีอยู่ของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และ หนทางไปสู่ความดับทุกข์ ความจริงเหล่านี้เรียกว่า อริยสัจ ๔

๑. ทุกข์ คือ การมีอยู่ของทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ และตายล้วนเป็นทุกข์ ความโศกเศร้าพิริพรีราพันทุกข์กายทุกข์ใจคับแค้นใจก็เป็นทุกข์

๒. สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ คือต้นหาความอยาก

๓. นิโรธ คือ ความดับทุกข์จะมีได้ด้วยการดับต้นหา

๔. มรรค คือ หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ อันได้แก่ อริยมรรค ๘ รวมลงได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

อสทิสถาน คือทานอันยิ่งใหญ่ที่ไม่มีใครทำได้เหมือน ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระองค์หนึ่งจะมีการถวายอสทิสถานครั้งเดียวเท่านั้น และผู้ที่จัดอสทิสถานถวายจะเป็นผู้หญิง ในสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ผู้ที่จัดแจงอสทิสถานถวายคือ พระนางมัลลิกาเทวีมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล

อสังขตบท พระนิพพาน

อนาวรณญาณ พระญาณอย่างหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือปรีชาญาณที่สามารถหยั่งรู้อะไรอะไร โดยไม่มีอะไรกีดกันกำบัง รู้โดยทะลุปรุโปร่ง

อนุปาทิสเสนิพพาน การดับกิเลสพร้อมทั้งดับเบญจขันธ์,พระอรหันต์เมื่อยังมีชีวิตอยู่เรียกว่าได้สอุปาทิสเสนิพพาน คือ ความดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ ครั้นท่านสิ้นชีวิตลง เรียกว่า ได้อนุปาทิสเสนิพพาน คือดับทั้งกิเลสทั้งเบญจขันธ์

อนุปฺพฬิกถา คำว่า อนุปฺพฬิกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไป มี ๕ คือ ๑. ทานกถา ถ้อยคำที่พรรณนาถึงคุณของท่าน ๒. สีลกถา ถ้อยคำที่พรรณนาถึงคุณของศีล ๓. สัตตกถา ถ้อยคำที่พรรณนาสวรรค์ ๔. กามาทินวกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอาทินพคือโทษของกาม ๕. เนกขัม-

มานิสังสกา ถ้อยคำที่พรรณานานิสงส์ของเนกขัมมะ คือ การออกจากกาม.

อนุสัย อนุสัย แปลว่า กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน เรียกว่า อนุสัยกิเลส ก็ได้ หมายถึง กิเลสละเอียดที่ตกตะกอนนอนแนบนิ่งอยู่ในจิต จนบางครั้งทำให้เข้าใจผิดคิดว่าไม่มี จนเมื่อกระทบอารมณ์อย่างแรงจึงแสดงตัวออกมา เหมือนตะกอนที่นอนอยู่ในตุ่มใหญ่ซึ่งมีน้ำใสอยู่ข้างบน พอถูกกวนแรงๆ ตะกอนจึงฟุ้งขึ้นมา อนุสัย มี ๗ อย่างคือ ๑. กามราคะ ความกำหนัดในกาม ๒. ปฏิฆะ ความหงุดหงิดไม่พอใจ ๓. ทิฏฐิ ความเห็นผิด ๔. วิจิกิจา ความลังเลสงสัย ๕. มานะ ความถือตัว ๖. ภวราคะ ความติดใจในภพ ๗. อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง

อังคาส ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ

อตัฏฐปัตติเหตุ เรื่องที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ อันเป็นเหตุให้ได้เป็นโอกาสสั่งสอน แยกแยะแจกแจงในสิ่งที่มีคุณค่าในสิ่งที่เป็นประโยชน์

อันตรกัป คือช่วงอายุที่มนุษย์มีอายุเป็นอสงไขยปีแล้วลดลงมาเรื่อย จนมนุษย์มีอายุสิบปีแล้วอายุเพิ่มขึ้นจนมีอายุได้อสงไขยปี นี่คือนึงอันตรกัปคือหนึ่งรอบอสงไขย

อันเตवासิก ลูกศิษย์

อัญชลีกรรม การแสดงอาการคารวะ

อาจารย์ ความประพฤติดังงาม

อาสภิวาจา วาจาที่กล่าวโดยอาจหาญ

อิทธิบาท อิทธิบาท ๔ เป็นศัพท์ในพุทธศาสนา หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ จันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

จิตตะ (ความตั้งใจ) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความเอาจิต
ผูกใจ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ
ทบทวน) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจ
สอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง
เป็นต้น

เอตทัคคะ ความเป็นเลิศในแง่ใดแง่หนึ่ง

โอฆสงสาร แปลว่า การวนเวียนอยู่ในภพด้วยอำนาจโอฆกิเลส การท่องเที่ยวอยู่ใน
ในโอฆกิเลส (คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา) หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิด
อยู่ในโลกนี้ ด้วยอำนาจกิเลสที่เปรียบเสมือนกระแสน้ำซึ่งท่วมทับครอบงำ
จิตใจของสัตว์ให้จมอยู่ทุกเมื่อ โอฆสงสาร ใช้เรียกการเวียนตายเวียนเกิดใน
ภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกที่ยังไม่หมดกิเลสซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า
สังสารวัฏ หรือ วัฏสงสาร

สูญญตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความว่างเปล่าจาก
ความมีตัวมีตน

อนิมิตตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความไม่มีนิमित เพราะ
ความไม่เที่ยงแตกสลายสิ้น

อัปปณิหิตวิโมกข์ ความหลุดพ้นโดยการกำหนดอารมณ์ให้เห็นความไม่น่ามีไม่
น่าเป็น เพราะความเป็นทุกข์ทรมาณแสนขี้ญูของสังขาร

ของฝากท้ายเล่ม

ท่านสาธุชนทั้งหลายชายหญิง เวลามีปัญหาชีวิตประเดประดังขึ้นมา หรือเวลาประสบความผิดหวังอย่างแรง เวลาถึงคราวอับจนหนทางแก้ปัญหาไม่ตก ไม่รู้จะตัดสินใจเลือกทางชีวิตไปทางใดดี จะเลี้ยวซ้ายหรือจะหันไปทางขวา ในขณะที่เหตุการณ์ต่าง ๆ มาทำให้วุ่นวายใจนั้น อย่าเพิ่งรีบด่วนตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมั่วหะลุ จะไม่เกิดประโยชน์อะไร มีแต่เสียกับเสีย หรือบางทีก็คิดร้ายทำลายตนเองและผู้อื่น ประชดประชันชีวิตต่าง ๆ นา ๆ แล้วเมื่อเหตุการณ์ผ่านไป จะมานั่งเสียใจว่าไม่น่าทำ

ขอแนะนำท่านสาธุชนทั้งหลายว่า เวลาเมื่อเรื่องคับขันทั้งหลายดังที่บรรยายมาข้างต้นเกิดขึ้น ให้หันหลังกลับมาพึ่งตำราวมจิตสวคมนตรีให้ไว้พระดีกว่า แล้วจะบังเกิดปัญญาสามารถรู้วิธีแก้ปัญหาได้อย่างอัศจรรย์ใจ เพราะว่า บารมีของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้าและเทวดาทั้งหลาย ท่านจะคล้อยให้รู้วิธีแก้ไขให้เจอวิธีที่ดีที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด หรือไม่ท่านก็จะไปชักจูงคนที่เคยมีบุญบารมีเนื่องกับเรามาช่วยเหลือเกื้อหนุน

ถึงแม้ว่าช่วงเวลาที่เรามีปัญหาจะทำให้จิตใจเราฟุ้งซ่านจำบทสวคมนตรีไม่ได้ ก็ให้เอาหนังสือสวคมนตรีมาอ่านออกเสียงไป อ่านผิดบ้างถูกบ้างเพราะใจไม่สงบ ก็ยังดีกว่านั่งคิดให้กลุ้มประสาทเสียเปล่า ๆ หรือถ้ามันวุ่นวายจริง ๆ ก็ให้ถือโอกาสออกไปทำบุญไหว้พระไหว้เจดีย์ไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ห่างไกลบ้านเรามากนัก อธิษฐานขอพรขอบารมีท่านให้รู้วิธีแก้ไขที่ดีที่สุด และถ้อยคำตั้งหน้าตั้งตาไปของท่านอย่างเดียวเอาอะไรไปถวายเป็นทานด้วย เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เตรียมเงินไปหยอดตู้อนุโมทนาที่นั่นด้วย มีก็ตั้งงหยอดให้ครบทุกตู้ ไม่มีเงินมากก็แลกเหรียญบาทไปหยอดก็ยังดี แต่จงตั้งใจทำทานด้วยความเคารพอย่าแสดงอาการเหมือนเอาของไปทิ้ง เพราะว่าการทำบุญโดยเคารพจะช่วยให้เราได้บารมีที่จะแก้ปัญหาชีวิตได้ แต่ถ้าทำบุญโดยไม่เคารพ เราจะได้บารมีที่จะนำมาแก้ปัญหาตัวเองและคนรอบข้างได้

จงจำไว้ให้มั่น สำเนียงไว้ในใจว่า เมื่อเจอปัญหาชีวิต จงชนะปัญหาทั้งหลาย

ด้วยความดี อย่าคิดว่าจะไปเอาชนะได้ด้วยความเร็วความเลว ถ้าเอาความเลวไปสู่ จะมีแต่แพ้กับแพ้ เริ่มต้นก็แพ้ใจตัวเอง พ่ายแพ้กิเลสตัวเอง คือกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลงไปแล้ว ต่อไปก็จะไปแพ้คนอื่น พ่ายแพ้ในเกมชีวิต รวมความว่า ถ้าตั้งต้นด้วยความเร็วความเลวแล้ว แพ้หมด จนกระทั่งต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตไป

เมื่อเจอปัญหาชีวิตอัปจนหนทางขึ้นมา ขึ้นแรกต้องตั้งตนไว้ให้ชอบ ตั้งตนไว้ในความดี ตั้งตนไว้ในทาน ศีล สวดมนต์ภาวนา ไหว้พระ แผ่เมตตา อโหสิ ขอบมา ให้อภัย อุทิศส่วนกุศล กตัญญูรู้คุณคน ตั้งตนไว้ให้ชอบอย่างนี้ให้มันคงอยู่เถิด ปัญหาทั้งหลายไม่ว่าใหญ่เพียงใด เราจะสามารถชนะได้ จะสามารถแก้ไข คลี่คลายสลายปัญหาไปได้หมด

ฉะนั้นท้ายหนังสือเล่มนี้จึงรวบรวมคำอธิษฐานดี ๆ มาให้ท่านสาธุชนนำไปใช้ เอาไปอธิษฐานบ่อย ๆ บทไหนชอบและถูกจริต จงเอาไปอธิษฐานทุกวัน ท่องไม่ได้ก็ไม่เป็นไร อ่านไปตามหนังสือ ทำใจให้สบายแล้วชีวิตของท่านจะดีขึ้นเรื่อย ๆ มีปัญหาอะไรก็จะแก้ไขได้ง่าย ความทุกข์กังวลใจก็จะน้อยลง ปฏิบัติธรรมก็จะบรรลุผลได้เร็ว

ขอให้ท่านสาธุชนจงได้ประโยชน์จากหนังสือทั้งเล่ม และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอให้ได้ประโยชน์จากของฝากท้ายเล่มเถิด

ขออนุโมทนา

พระชุมพล พลบุญโย

๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๗

บทปลงสังขาร

มนุษย์เราเอ๋ย	เกิดมาทำไม
นิพพานมีสุข	อยู่ไยมิไป
ค้นหาหน่วงหนัก	หน่วงชักหน่วงไว้
ฉันทไปมิได้	ค้นหาผูกพัน
ห้วงนั้นพันผูก	ห้วงลูกห้วงหลาน
ห้วงทรัพย์สินศฤงคาร	จงสละเสียเถิด
จะได้อะไรนิพพาน	ข้ามพ้นภพสาม
ยามหนุ่มสาวน้อย	หน้าตาแหล่ซ้อย
งามแล้วทุกประการ	แก่เฒ่าหนึ่งยาน
แต่ล้วนเครื่องเหิน	เอ็นใหญ่เก้าร้อย
เอ็นน้อยเก้าพัน	มันมาทำเจิญ
ให้ร้อนให้เย็น	เมื่อขบทั้งตัว
ชนกก็ขาว	นัยน์ตาก็มัว
เส้นผมบนหัว	ดำแล้วกลับหงอก
หน้าตาเว้าออก	ดูน่าบัดสี
จะลูกก็โอย	จะนั่งก็โอย
เหมือนดอกไม้โรย	ไม่มีเกสร

จะเข้าที่นอน	ฟังสอนภาวนา
พระอนิจจัง	พระอนัตตา
เราท่านเกิดมา	รังแต่จะตาย
ผู้ดีเจ้ญใจ	ก็ตายเหมือนกัน
เงินทองทั้งนั้น	มิติดตัวไป
ตายไปเป็นผี	ลูกเมียผัวรัก
เขาชักหน้าหนี	เขาเห่มีนซากผี
เปื่อยเน่าพุพอง	หมู่ญาติพี่น้อง
เขาหามเอาไป	เขาวางลงไว้
เขานั่งร้องไห้	แล้วกลับคืนมา
อยู่แต่ผู้เดียว	ป่าไม้ชายเขียว
เหลียวไม่เห็นใคร	เห็นแต่ฝูงแร้ง
เห็นแต่ฝูงกา	เห็นแต่ฝูงหมา
ขี้แย่งกันกิน	คูน่าสมเพช
กระดูกกูเอ๋ย	เรียรายแผ่นดิน
แร้งกาหมากิน	เอาเป็นอาหาร
เที่ยงคืนสงัด	ตื่นขึ้นมึนนาน
ไม่เห็นลูกหลาน	พี่น้องเผ่าพันธุ์
เห็นแต่นกเค้า	จับเจ้าเรียงกัน
เห็นแต่นกแสก	ร้องแรกแหกขวัณ

เห็นแต่ฝูงผี

ร้องไห้หากัน

มนุษย์เราเอ๋ย

อย่าหลงนักเลย

ไม่มีแก่นสาร

อุตส่าห์ทำบุญ

ถ้าจนเอาไว้

จะได้ไปสวรรค์

จะได้ทันพระพุทธเจ้า

จะได้เข้านิพพาน

อหิ วนุทามิ สพุพโส

อหิ วนุทามิ นิพพานปัจจุโย โหตุ

คาถาเงินล้าน

ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดวงพรหมยาน (ถ้ำเข็ก)

วัดจันทาราม (ท่าซุง) ต.น้ำซึม อ.เมือง จ.อุทัยธานี

ศิษย์หลวงปู่ปาน วัดบางนมโค อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

(นะโม ๓ จบ เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ก่อนสวดคาถา)

- สัมปะจิตนามิ (คาถาสนองกลับ หรือ คาถาอภิญญา)
- นาสังสิโม (คาถาพญาเต่าเรือน หรือ คาถาพระพุทธรักษา)
- พรหมา จะ มหาเทวา สัพเพยักขา ปะรายันติ (คาถาตัดอุปสรรคโลกที่จะมา)
- พรหมา จะ มหาเทวา อภิลาภา ภะวันตุเม (คาถาเงินแสน)
- มหาบุญโญ มหาลาโภ ภะวันตุเม (คาถาลาภมาไม่ขาดสาย)
- มิเตพาหุหะติ (คาถาเงินล้าน)
- พุทธะ มะอะอุ นะโมพุทธายะ วิระทะโย วิระโคนายัง วิระหิงสา วิระทาสี
วิระทาสา วิระอิตถิโย พุทธัสสะ มานีมามะ พุทธัสสะ สวาโหม (คาถาพระปัจเจก
พระพุทธเจ้า)
- สัมปะติจนามิ (คาถาเร่งรัดลาภให้ได้เร็วขึ้น)
- เฟ็งๆ พาๆ หาๆ ฤๆ (คาถามหาลาภของโบราณ)

(บูชา ๙ จบ ตัวคาถาต้องว่าทั้งหมด)

คาถานี้เป็นคาถามหาลาภ จะช่วยให้ผู้ที่ท่องด้วยความเคารพมิลาภไม่ขาดแคลนตามสมควรแก่ฐานะ
บารมี ก่อนจะว่าคาถาให้นึกถึงพระพุทธเจ้าและท่านเจ้าของคาถาด้วยความเคารพก่อน การท่องคาถาจะท่องใน
อิริยาบถใดหรือเวลาใดก็ได้ ขอเพียงให้ท่องด้วยใจเคารพ ถ้าผู้ท่องมีการให้ทานด้วย จะทำให้คาถาให้ผลดียิ่งขึ้น
ถ้าท่องคาถาก่อนให้ทาน ขณะให้ทาน และหลังให้ทานด้วย คาถายิ่งมีพลัง ยิ่งถ้าทำจิตให้เป็นสมาธิขณะท่อง
ด้วยก็ยิ่งดี วันหนึ่งอย่างน้อยให้ท่องคาถา ๙ จบ ถ้าท่องมากจนเท่าไรได้ยิ่งดี จะไม่อดขัดขาดแคลนใน
สิ่งทั้งปวง รักษาศีล ๕ ด้วยยิ่งดีมากขึ้น

จริยธรรมของพระโพธิสัตว์ ๑๐ ประการ

๑. พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าร่างกายจะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
(มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นธรรมดา)
๒. พระโพธิสัตว์ครองชีพโดยไม่ปรารถนาว่าจะไม่มีภยันตราย
(มีภยันตรายเป็นธรรมดา)
๓. พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์
(ย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา)
๔. พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ
(จะต้องมีการมาขัดขวางการปฏิบัติโพธิจิตเป็นธรรมดา)
๕. พระโพธิสัตว์คิดว่าจะทำงานให้นานที่สุด โดยไม่ปรารถนาจะให้สำเร็จผลเร็ว
(ปล่อยวางเรื่องกาลเวลา ทำงานเพื่องาน)
๖. พระโพธิสัตว์คบเพื่อนโดยไม่ปรารถนาว่าจะได้ผลประโยชน์จากเพื่อน
(รักผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ)
๗. พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาเลยว่าจะให้คนอื่นตามใจตนเองเสมอไปทุกอย่าง
(ไม่มีความเห็นแก่ตัว)
๘. พระโพธิสัตว์ทำความดีกับคนอื่น ไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
(ต้องการให้คนอื่นพ้นทุกข์)
๙. พระโพธิสัตว์เห็นลาภแล้ว ไม่ปรารถนาจะมีหุ้นส่วนด้วย

(ไม่ปรารถนาในลาภและสรรเสริญ)

๑๐. พระโพธิสัตว์ เมื่อถูกใส่ร้ายป้ายสี ตีเตียน นินทาแล้ว ไม่ปรารถนาจะได้โต้ตอบ หรือฟ้องร้อง

(การใส่ร้ายป้ายสี ตีเตียน นินทา เป็นธรรมดาของโลก)

จริยธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ เป็นการปฏิบัติธรรมชั้นสูงของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เรียกว่า “มหาอุปสรรค” ซึ่งถ้าท่านผู้ปฏิบัติธรรม นำมาท่องทุกวัน จะช่วยขัดเกลาคใจ ให้ดีงาม ช่วยให้ง่ายต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

คำอุทิศส่วนกุศลเวลาบำเพ็ญทาน

อิทัม เม ปุณฺณัง ผลบุญอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย ขอให้เป็นปัจจัย แก่
มรรคผลนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้ด้วยเทอญ

อิทัม เม ทานัง ผลทานอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย ขอให้ถึง แก่ บิคารมรดา
วงศาภคญาติ และมิตรสหาย เปרטอสูรกาย เทวดาทั้งหลาย สรรพสัตว์ทั้งหลาย
เจ้ากรรมนายเวร พระภูมิเจ้าที่ และบริวารของพระภูมิเจ้าที่ ที่บ้านของข้าพเจ้า ที่ทำงาน
ของข้าพเจ้า ขอให้ได้รับ เอกุศลอันนี้ ที่ข้าพเจ้าได้น้อมถวาย สิ้นกาลนานเทอญ

คำขอขมาลาโทษทั้ง ๓๑ ภูมิ

ของพระอาจารย์จำเนียร สีสเสฏฺโฐ

วัดถ้ำเสือ อ.เมือง จ.กระบี่

กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มโนกรรม ๓ กรรมดีอันใด เป็นบุญกุศล ที่ข้าพเจ้าได้
กระทำแล้ว ด้วยกาย วาจา ใจ ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ขอให้ถึง แก่ท่านทั้งหลาย
ที่มีภพมีภูมิ มีชาติเป็นแดนเกิด มีชรามรณะ มีจิต มีชีวิต มีวิญญาณ มีขันธสันดาน มีวิบาก
แห่งกรรม มีการกระทำ เจ้ากรรมนายเวร เจ้าการบัญชี จตุโลกบาลทั้ง ๔ ยมบาล มนุษย์
๑ สวรรค์ ๖ พรหม ๒๐ อบายภูมิทั้ง ๔ บัดนี้ข้าพเจ้า ได้สร้างกองการกุศล มีผลทาน
ผลศีล ผลภาวนา ผลแผ่เมตตา ขอให้ถึง แก่ท่านทั้งหลาย ที่ข้าพเจ้า ได้ล่วงเกิน ทำกรรม
ไว้ ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี รู้ก็ดี ไม่รู้ก็ดี ต่อหน้ากันก็
ดีลับหลังกันก็ดี ขอให้ท่านทั้งหลาย จงอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้า ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้น
ไป อย่ามีเวรภัย เกิดชาติหนึ่งภพใด ขอให้ได้สร้าง แต่กรรมดี สร้างบารมีของตน ให้พ้น
ภัยพาล ล่วงบ่วงมาร ในอนาคตกาล อันใกล้นี้ ด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าคิดจะประกอบกิจการอันใด ที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จ
สมปรารถนา เป็นอัครรรักษ์ เหนือมนุษย์ทั้งปวง

คำถอนอธิษฐานที่เป็นมิจนาทิฎฐิ

โดย พระชุมพล พลบุญโล

๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

	อิมัง	มิจนา	อะริชฐานัง	ปัจจุตธรรมิ
ทุติยัมปิ	อิมัง	มิจนา	อะริชฐานัง	ปัจจุตธรรมิ
ตะติยัมปิ	อิมัง	มิจนา	อะริชฐานัง	ปัจจุตธรรมิ

ข้าพเจ้าขอถอนคำอธิษฐาน ถอนคำสาป ถอนคำแช่ง ที่ข้าพเจ้าได้ตั้งขึ้น ถึงพร้อมแล้ว ด้วยกิเลส ด้วยคันหา ด้วยอุปาทาน ด้วยราคะ ด้วยโทสะ ด้วยโมหะ ด้วยมานะ ด้วยมิจนาทิฎฐิ เป็นไปเพื่อความพยายาบทเบียดเบียน สร้างเวรสร้างกรรม ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่ประกอบด้วยวินัย ไม่ประกอบด้วยกุศล ไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ประกอบด้วยบารมี ที่ข้าพเจ้าได้อธิษฐานไว้ สาปไว้แช่งไว้ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ระลึกได้ก็ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขออ้อาพะพุทเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย และเทวดาทั้งหลายทั้งปวง มาเป็นพยาน ว่าข้าพเจ้าขอถอนคำอธิษฐานเหล่านั้น ถอนคำสาปเหล่านั้น ถอนคำแช่งเหล่านั้น ร้อยหน พันหน หมื่นหน แสนหน ล้านหน โกฏิหน ฌ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

นะถอน โมถอน พุทถอน ธาถอน ยะถอน

นะกลอน โมกลอน พุทกลอน ธากลอน ยะกลอน

ถอนด้วย นะ โม พุท ธา ยะ

ข้าพเจ้าขอยกโทษ อโหสิกรรม และให้อภัย ในความบกพร่อง ผิดพลาด ของสรรพสัตว์ ทั้งหลายทั้งปวง ทุกชีวิต ทุกจิตวิญญาณ ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อเทอญ

พระชุมพล พลบุญโล เขียนเมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

คำอธิษฐานข้างบนนี้ ถ้าใครใช้อธิษฐานทุกวัน จะช่วยลดวิบากกรรมเวรกรรมทางใจลง
ได้อย่างมาก

พระชุมพล พลบุญโล

๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

คำแผ่บารมีกุศลมหาอธิษฐาน

โดย พระชุมพล พลบุญโล

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน จงมาสถิตอยู่เหนือเศียรเกล้าของข้าพเจ้า ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ จงทุกประการเทอญ

บุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดี ในปัจจุบันชาติก็ดี และที่จะบำเพ็ญไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระนิพพานก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงใด ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลนั้น ให้แก่จิตวิญญาณทุกคน ทั้งหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล ขอให้ท่านทั้งหลายจงได้อนุโมทนาในกุศลนั้น และจงพลันบังเกิดเป็นเครื่องสักการะบรรณาการอันเป็นทิพย์ ที่ท่านยินดีพอใจเป็นร้อยเท่าพันทวีที่ท่านต้องการ ขอให้ท่านจงเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธรรมาภิมุข สมบัติ พิพัฒน์มงคล สมบูรณ์พูนผล ด้วยลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และอธิปไตยอันเป็นทิพย์ยิ่งยงขึ้นไป ท่านคิดปรารภนาสิ่งใด ขอจงได้สำเร็จสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการตลอดเวลา ขอให้ท่านจงสถิตอยู่ในฐานะบิดา มารดา ช่วยบำรุงรักษาข้าพเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะลูกสาว-ลูกชาย ให้ปราศจากภัยอันตรายจะมาแผ้วพาน ขอให้เจริญรุ่งเรืองในทุกสิ่งทุกประการ จนกว่าจะเข้าถึงซึ่งพระนิพพานในอนาคตกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ

อนึ่ง บุญใดที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ขอให้ข้าพเจ้ามีส่วนแห่งบุญนั้นจงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกคน ทุกเทวสมาคมทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดี ที่ท่านได้ทำแล้ว จงทุกประการเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกินท่านทั้งหลายด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านทั้งหลายจงโปรดเมตตายกโทษอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ท่านทั้งหลายได้เคยล่วงเกินข้าพเจ้ามาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอยกโทษอโหสิกรรมให้ทั้งหมดทั้งสิ้น

ขออุทิศกุศล ไปกับกระแสเมตตาจิตของท่าน ลูกหลานบริวารและผู้ที่เกี่ยวข้อง กับท่าน จะอยู่ภพใดภูมิใด ขอจงได้รับบุญกุศลจากข้าพเจ้า จงทุกประการเทอญ

ขอท่านทั้งหลายจงช่วยเสริมพลังบารมีแก่ข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าคิดจะประกอบ กิจการอันใด ที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้พลังสำเร็จเป็นอัสภรย์เหนืมนุญท์ทั้ง ปวงด้วยเทอญ

ขออัญเชิญพระศรีอาริย์ เจ้าแม่กวนอิม พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ พระอรหันต์จี้กง เชียนทั้งแปด พระอิศวรนาเรนทร์ พระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาล ท้าวจุลโลกบาล ทั้ง ๔ แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เทวดา ทั้งหลาย นายนิรยบาลทั้งหลาย ท่านผู้มีตาทิพย์ หูทิพย์ จิตทิพย์ทั้งหลาย ท่านผู้มีวิชา อภิญญา ปฏิสัมภิตาทั้งหลาย จงมารับเอาส่วนกุศล และเป็นพยานในการสร้างกุศลและ อุทิศส่วนกุศล พร้อมทั้งนำข่าวคำอธิษฐานของข้าพเจ้า ไปบอกกล่าวแก่สรรพสัตว์ให้รู้ ทว่าหน้ากันทุกภูมิทุกชั้น และช่วยทำคำอธิษฐานนั้นให้เป็นจริงด้วยเทอญ

(คำแผ่บารมีกุศลมหาอธิษฐานนี้ ถ้าใครใช้อธิษฐานทุกวันจะช่วยเสริมบารมีให้ สำเร็จผลดังใจปรารถนาทุกประการ)

(ไม่สงวนลิขสิทธิ์ เอาไปพิมพ์เผยแพร่ได้)

คำอธิษฐานเพื่อพ้นทุกข์โทษเวรภัย

หลวงพ่อชมพล พลบุญโณ

๑๕ มกราคม ๒๕๔๓

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยกระทำไปโดยไม่สมควรแก่ศักดิ์ศรีและฐานะ กระทำไปโดยไม่ละอายต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อบาป

ได้เคยหักหลังทรยศ คดโกง ต่อท่านผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ต่อท่านผู้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี จริงใจ ต่อข้าพเจ้า

ได้เคยลบหลู่ล่วงเกิน ต่อท่านผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็ดี หรือเพราะความเย่อหยิ่งถือดี ยกตนข่มท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี

บัดนี้ข้าพเจ้าสำนึกผิดแล้ว ข้าพเจ้ายอมรับผิดแล้ว ข้าพเจ้าขอส่งจิตไปกราบแทบเท้า ขอขมาขอลาโทษ ต่อทุกท่าน ที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน มาแล้วทั้งหลาย

ขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ได้โปรดเมตตามาเป็นพยาน ในการขอขมาขอลาโทษ ณ กาลครั้งนี้ด้วยเทอญ

ขอให้ข้าพเจ้า พ้นจากทุกข์โทษเวรภัยทั้งปวง พ้นจากเคราะห์กรรมทั้งปวง พ้นจากคำสาปแช่งทั้งปวง พ้นจากโรคประสาททั้งปวง พ้นจากความเดือดร้อน กระวนกระวายใจทั้งปวง ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

คำประกาศโทษตน

หลวงพ่อบุญพล พลบุญโณ

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

ข้าพเจ้าขอป่าวประกาศโทษตนต่อเทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง

อันตัวข้าพเจ้านี้ ได้มีความเคารพต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ว่าเป็นสรณะที่พึ่งอันสูงสุดมานานแล้ว แต่มีความชั่วที่ยังแก้ไขไม่หมดอยู่หลายข้อ และมีความดีที่ยังทำไม่ลุล่วงอยู่หลายประการ ถือว่าเป็นข้อบกพร่องของข้าพเจ้าอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้าขอกราบขอขมาขอลาโทษต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และเทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง มา ณ โอกาสนี้

ขอให้เทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายทั้งปวง จงโปรดเมตตาขกโทษ อโหสิกรรม ให้อภัย และช่วยเหลือข้าพเจ้า ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อเทอญ

(คำประกาศโทษตนนี้ ใครใช้อธิฐานทุกวันจะทำให้จิตใจผ่องใสเจริญก้าวหน้าในทางธรรมเป็นที่รักแก่เทวดาทั้งหลายทั้งปวง)

คำอธิษฐานเพื่อเจริญธรรม

หลวงพ่อชมพล พลบุญโญ

๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๓

ความผิดพลาดใด ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ก่อไว้ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี แล้วคือ
ด้านไม่ยอมรับ หรือป้อนโยนบาปไปให้ผู้อื่น ต้องรับโทษเดือดร้อนแทน ที่ข้าพเจ้าระลึก
ได้ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้บังเกิดความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปเป็นอย่างยิ่ง
ข้าพเจ้าขอยอมรับสำนึกผิด ตั้งจิตขอมา ต่อหน้าพระพุทธ ต่อหน้าพระธรรม ต่อหน้า
พระสงฆ์ ต่อหน้าพระโพธิสัตว์ทุกองค์ ต่อหน้าเทวดาทั้งหลาย ต่อหน้าจิตวิญญาณทุก
ดวง

ขอแสดงอาการ ละพยศ ลคมานะ ละทิฏฐิ ขอสำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมา
ต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธเจ้า เคารพพระ
ธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์

ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากทุกข์โทษเวรภัย พ้นจากเสนียดจัญไร ข้าพเจ้าจะสร้างกุศล
อันใด ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เจริญก้าวหน้าในเส้นทางนิพพาน คุณธรรมทุกประการ
จงบังเกิดขึ้นในใจข้าพเจ้า ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วย เทอญ

(คำอธิษฐานเพื่อเจริญธรรมนี้ ใครใช้อธิษฐานทุกวัน จะช่วยให้จิตใจเบิกบาน ไม่
เศร้าหมอง เจริญก้าวหน้าในทางธรรม)

คาถาเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์

หลวงพ่อบุญพล พลบุญโล

๑๓ กันยายน ๒๕๔๘

ตั้งเครื่องสักการะขึ้นมา (คำว่าเครื่องสักการะนั้นอาจเป็นรูปเทียนหรือดอกไม้ หรือพวงมาลัยหรือน้ำหนึ่งแก้วก็ได้ ถ้าไม่มีอะไรเลยให้อาตมาจิตที่อ่อนนุ่มเป็นเครื่องสักการะ ขอเพียงให้ทำด้วยความเคารพ เอาใจเป็นใหญ่) จากนั้นอธิษฐานดังนี้

เครื่องสักการะนี้ ข้าพเจ้าขอประดิษฐาน เพื่อถวายเป็นเกียรติแก่ พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์และบริวาร พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์และบริวาร พระกษิติครรภ์โพธิสัตว์และบริวาร (อาจเพิ่มพระโพธิสัตว์ที่เราเคารพเป็นพิเศษไปอีกได้ตามสะดวกและตามศรัทธา เช่นหลวงปู่ทวดวัดช้างไห้และบริวาร หลวงพ่อปานวัดบางนมโคและบริวาร ครูบาศรีวิชัยและบริวารเป็นต้นก็ได้)

บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ข้าพเจ้าขออุทิศกุศลนั้น ให้แก่พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง จงทุกประการเทอญ

อนึ่งบุญใดที่พระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวง ได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขอกราบอนุโมทนา ขอให้ข้าพเจ้า จมีส่วนแห่งบุญนั้น จงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดี ที่ท่านได้ทำแล้ว จงทุกประการเทอญ

สิ่งใดข้าพเจ้า ได้เคยล่วงเกินท่านทั้งหลาย ด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านจงโปรดเมตตา ยกโทษอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ท่านได้เคยล่วงเกินข้าพเจ้า มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี ข้าพเจ้าขอปวารณาให้เป็นอโหสิกรรมทั้งหมดทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขออุทิศกุศล ไปกับกระแสเมตตาจิต ของพระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวาร
ทั้งปวง สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมื่นโลกธาตุแสนโกฏิจักรวาลอนันตจักรวาล จงมีส่วน
แห่งกุศล ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาจนทุกประการเทอญ

ข้าพเจ้าขอพรว่า เมื่อใดที่ข้าพเจ้า อุทิศกุศล แผ่เมตตา และอธิษฐานจิต ขอให้
ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ คล้ายประหนึ่งว่า ท่านทั้งหลายได้โปรดเมตตาบันดาลให้เป็นไปด้วย
เทอญ

(การเชื่อมจิตกับพระโพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวงหมายถึงเราได้ทำการผูก
มิตรกับท่านผู้ที่อยู่ในสายการสร้างบารมีทั้งหมดทั้งสิ้นเลย ฉะนั้นคาถาเชื่อมจิตกับพระ
โพธิสัตว์ทุกองค์นี้ ถ้าใครใช้ทุกวันจะทำให้ผู้นั้นมีจิตพิเศษกว่าคนธรรมดาทั่วไป เวลา
อธิษฐานอะไร ถ้าไม่ผิดทำนองคลองธรรม จะสัมฤทธิ์ผลง่ายกว่าคนทั้งหลาย เวลา
ประกอบกิจการอันเป็นกุศลที่อยู่ในขอบข่ายการสร้างบารมีก็จะสำเร็จง่าย เพราะพระ-
โพธิสัตว์ทุกองค์และบริวารทั้งปวงจะมาช่วย)

คำแผ่เมตตา ๖ ทิศ

หลวงพ่อหุมพล พลบุญโย

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ในทิศเบื้องหน้า จงเป็นสุขเกิด จงพ้นทุกข์เกิด จงมีส่วนแห่งกุศล ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วด้วยดี ในกาลทุกเมื่อเกิด

(เปลี่ยน ทิศเบื้องหน้าเป็น ทิศเบื้องขวา, ทิศเบื้องหลัง, ทิศเบื้องซ้าย, ทิศเบื้องล่าง และ ทิศเบื้องบน ตามลำดับ เพื่อให้ครบ ๖ ทิศ)

ขอกระแสน้ำความอ่อนน้อมถ่อมตน และกระแสเมตตาจิตของข้าพเจ้า จงแผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณดวงใดสัมผัสกระแสนี้ ขอให้มีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วจงทุกประการ จิตวิญญาณดวงใดที่รู้แล้วของอนุโมทนาเองเกิด จิตวิญญาณดวงใดที่ยังไม่รู้ ขอให้เทวดาผู้ทรงเกียรติทั้งหลายจงบอกจิตวิญญาณเหล่านั้นให้รู้ เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนา ในกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญ จิตวิญญาณเหล่านั้นจึงเป็นสุข พ้นทุกข์ทั้งปวง ความปรารถนาที่ดั่งใจของจิตวิญญาณเหล่านั้นจงเต็มรอบบริบูรณ์ทุกประการด้วยเถิด

เทวดาผู้ทรงเกียรติองค์ใดที่นำกระแสจิตของข้าพเจ้าไปปรากฏในที่ต่าง ๆ ขอให้มีส่วนในบุญของข้าพเจ้าจงทุกประการ

คำอธิษฐานที่พุทธคยา

หลวงพ่อบุญรอด พลุปลุกเสก

ตุลาคม ๒๕๕๐

ขอให้ข้าพเจ้าได้รู้แจ้งแทงตลอดบรรลุนิพพานในสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แจ้งที่โพธิมณฑล

ขอให้ข้าพเจ้ามีบารมียิ่งใหญ่ถึงพร้อมด้วยทรัพย์ สุขภาพ ปัญญา อภิญญา คุณธรรม และบารมี เพื่อที่จะสืบพระศาสนาของพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดประกอบในกิจอันเป็นกุศล ขอให้เทวดาและมนุษย์ทั้งปวงช่วยเหลือหนุนและโอบอุ้มพร้อมตามอุปถัมภ์ค้ำชูให้กิจการนั้นสำเร็จเป็นอสังหาร

ขอให้จิตของข้าพเจ้าใกล้ชิดกับพระพุทธรูปเป็นที่ยังจนสามารถเข้าถึงคุณธรรมอันพิเศษทั้งปวงอันเป็นส่วน วิชา อภิญญา ปฏิสัมภิทา และ โลกุตระ ด้วยวิธีการเพียงแค่ระลึกถึงพระพุทธรูปด้วยความเคารพ

ขอให้เทวดาที่เป็นฝ่ายสัมมาทิฐิและฝ่ายอริยะทั้งหลายจงรับรู้จิตที่มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่ยิ่งของข้าพเจ้าและมาให้ความเมตตาเอ็นดูคุ้มครองรักษาช่วยเหลือเกื้อหนุนให้ข้าพเจ้าปราศจากภัยอันตรายและความเจริญรุ่งเรืองในทิศทางที่บัณฑิตปรารถนาในกาลทุกเมื่อ

ขอให้ข้าพเจ้าได้ดำเนินปฏิบัติและเจโตปริยญาณ สามารถระลึกชาติแต่หนหลัง มีญาณรอบรู้เหตุการณ์ทั้งปวง ได้มโนยทิธิ สามารถหยั่งรู้ความคิดคน ขอให้รู้อดีตอนาคตปัจจุบัน รู้กรรมของสัตว์ รู้ภพภูมิทั้งปวง ขอให้หมดอวิชชาตัณหาอุปาทานและอกุศลกรรม สำเร็จอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ วิโมกข์ ๘ พันทุกขังพันโสภณ พันโรคพันภัยพันเคราะห์เสนียดจัญไรปราศจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดจะให้ทานขออย่าได้ขาดแคลนซึ่งไทยธรรม

ผู้ใดอธิษฐานจิตถึงข้าพเจ้า ขอให้ได้รับการช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณี

ผู้ใดคิดถึงข้าพเจ้าหรือเข้าใกล้ข้าพเจ้าขอให้หมดความทุกข์ความกระวนกระวายใจ ขอให้มีความสุขสงบใจ

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าอุทิศกุศล แผ่เมตตา และอธิษฐานจิต ขอให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์และถึงทุกคนที่ข้าพเจ้าตั้งใจประสงค์

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าตั้งจิตอธิษฐานอันประกอบด้วยธรรม ขอให้เทวดาทั้งหลายไม่สามารถเพิกเฉยต่อคำอธิษฐานอันเป็นธรรมนั้นได้

ขอให้ข้าพเจ้าชนะมารชนะอุปสรรคทั้งปวงในกาลทุกเมื่อ

ขอให้ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ขึ้นชื่อว่าการเกิดอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าอีกเลย ตายจากชาตินี้ขอให้เข้าถึงพระนิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป

ขอให้ข้าพเจ้าเจริญในพรหมจรรย์เจริญในพระพุทธศาสนา แดกฉานก้าวหน้าในทางธรรม ขอให้ดับทุกข์ทั้งปวงสิ้นลงในอนาคตอันใกล้

ขอให้มีโอกาสพบบัณฑิต ครูบาอาจารย์ และสหธรรมิก ที่เป็นอริยะหรือที่เป็นพระชินาสพ พร้อมทั้งได้รับการเกื้อหนุนในเส้นทางไปสู่นิพพาน

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าคิดประกอบกิจการอันเป็นกุศลเป็นธรรม ขอย่าได้มีใครมาขัดขวาง

ขอให้ข้าพเจ้าได้บริวารที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี ไม่หักหลังทรยศคดโกงและถึงพร้อมด้วยคุณธรรม

ที่ใดที่ข้าพเจ้าแผ่กระแสเมตตาจิตไป ขอให้ที่นั่นสงบร่มเย็นเป็นสันติสุข

ขอให้ข้าพเจ้ามีลาภ มีความสามารถ มีอำนาจ มีเดช ที่จะตอบแทนบุญคุณพระศาสนา บุพการีชน ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณ และญาติมิตรบริวารที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อข้าพเจ้า

ผู้ใดที่ระลึกถึงข้าพเจ้าด้วยความเคารพขอให้ผู้นั้นจงเข้าสู่อริยมรรค อริยผลได้อย่างง่ายดาย

ข้าพเจ้าอยู่ที่ใดขอให้ที่นั่นเป็นมงคลสถานสำหรับการบำเพ็ญทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และเข้าถึงธรรมได้อย่างง่ายดาย หรือแม้แต่ว่า ผม ขน เล็บ ฟัน กระดูกของข้าพเจ้าประดิษฐานในที่ใด ขอให้สถานที่นั่นเป็นมงคลสถานของผู้มีศีลธรรมด้วย

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศล ขอให้กระแสเมตตาและคำอธิษฐานจิตอุทิศกุศลของข้าพเจ้า จงแผ่ไปตลอดอนันตจักรวาล ถ้าหากไม่มีกรรมมาขวางกั้นแล้ว ขอให้จิตวิญญาณทั้งหลายสามารถรับกระแสเมตตาและส่วนบุญของข้าพเจ้าได้ไม่ว่าจะอยู่ในจักรวาลอาณาเขตใดก็ตาม

เมื่อใดที่ข้าพเจ้าอธิษฐานจิตในเรื่องที่เป็นกุศลแล้ว ขอให้เทวดาที่เป็นสัมมาทิฐิทั้งหลายมาเกื้อหนุนให้คำอธิษฐานนั้นสำเร็จเป็นอสังขรย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

บุคคลใดที่ช่วยเหลือเกื้อกูลข้าพเจ้าขอให้เขาผู้นั้นได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากเทวดาทั้งหลาย

ขอให้ข้าพเจ้าปราศจากภัยอันตรายต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งภัยที่เกิดจากภายนอก และภัยที่เกิดจากภายใน

บุคคลใดระลึกนึกถึงข้าพเจ้า ขอให้ผู้นั้นเกิดศรัทธาคิดบริจาคทานในพระพุทธศาสนา คิรรักษาศีล คิปประพฤติธรรม

บุคคลผู้ใดที่ไม่เป็นอาภัพบุคคล ที่มีความเคารพศรัทธาและประพฤติตามโอวาทของข้าพเจ้าอย่างจริงจังไม่ลังเล ขอให้เขาเหล่านั้นได้ดวงตาเห็นธรรมอย่างง่ายดาย

ขอให้กระแสน้ำจิตและวาจาสุภาษิตของข้าพเจ้าสามารถช่วยให้คนเข้าถึงธรรมได้ง่ายดายยิ่งขึ้น

วันใดที่ข้าพเจ้าดับขันธ ขอให้บังเกิดธรรมสังเวชแก่สรรพสัตว์จำนวนมากมาย และจงเป็นเหตุให้สัตว์เหล่านั้นเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและได้เข้าสู่ธรรมขั้นสูงในกาลต่อไป

ธรรมะใดที่ข้าพเจ้าเขียน บันทึก แสดงไว้ ขอให้ธรรมะเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่ สืบทอดต่อไปอีกอย่างน้อย ๕๐๐ ปี นับจากวันที่ข้าพเจ้าดับขันธ ขอให้เรื่องราวของข้าพเจ้าและธรรมะที่ข้าพเจ้าแสดงไว้จงเป็นปัจจัยให้สัตว์จำนวนมากเข้าถึงพระไตรสรณาคมน์และโลกุตตรธรรม

สถานที่ใดที่ ผม ขน เล็บ ฟัน กระดูกของข้าพเจ้าประดิษฐานอยู่ ขอให้ที่นั่นไม่มี
ผู้คอยอยากขาดแคลน บุคคลใดที่เคารพบูชา จงเจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และ
คุณธรรมทั้งปวง

เทวดาองค์ใดที่ช่วยทำให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ขอให้มีส่วนกุศลทั้ง
ปวงของข้าพเจ้า ขอให้เจริญด้วยทิพยสมบัติ ได้เข้าสู่สุคติภูมิที่ละเอียดยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึง
นิพพาน

(พระชุมพล พลบุญโณ เขียนคำอธิษฐานนี้เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๕๐ ตามคำขอ
ของลูกศิษย์ที่อยากมีตัวอย่างคำอธิษฐานที่จะได้นำไปปรับปรุงเนื้อหาและถ้อยคำเพื่อนำ
ไปใช้ตามความต้องการและศรัทธาของแต่ละคน จึงได้จินตนาการเขียนตัวอย่างมาให้ดู
ส่วนใครอยากจะอธิษฐานเรื่องอะไรแบบไหนอย่างไร ก็เป็นสิทธิที่แต่ละบุคคลจะทำได้
ทั้งนั้น ถ้าไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน)

คำอธิษฐานย้ายบัญชีทองคำ

หลวงพ่อบุญรอด พลุปัญญา

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒

(ตั้งเครื่องสักการะต่อหน้าพระพุทธรูป เครื่องสักการะนี้อาจจะเป็นบายศรีหรือดอกไม้ธูปเทียนเท่าที่พอจะจัดหาได้ ถ้าไม่มีอะไรเลยก็ตั้งน้ำบริสุทธิ์ขึ้นมาสักแก้ว ให้ตั้งใจเอาเจตนากุศลเป็นสำคัญ)

(คำบูชาครู)

ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมสักการะครูบาอาจารย์เจ้าทั้งหลาย อันมีสมเด็จพระพุฒาจารย์เจ้าทุกพระองค์เป็นอาทิ ในฐานะพระบรมครูของโลกธาตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมเด็จพระพุฒาจารย์องค์ปฐมบรมครู ขอกราบอาราธนาอัญเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย มาประสิทธิเหนือเกล้าเหนือเศขของข้าพเจ้า ที่จะดำเนินมงคลพิธีให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ และข้าพเจ้าขอสักการะครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้าทุกภพทุกชาติ ครูบาอาจารย์ที่ช่วยให้ข้าพเจ้าแตกฉานในสรรพวิชาการ ครูบาอาจารย์ที่สอนวิชาการที่ไม่เป็นโทษ ขอจงโปรดเมตตาอโสมนัสลงมารับการสักการะบูชาครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งความอ่อนน้อมถ่อมตนและความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์นี้ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย ประกอบมงคลพิธี ได้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของข้าพเจ้าทั้งหลาย ด้วยเดชแห่งบารมีของครูบาอาจารย์เจ้าทั้งหลาย เมตตาบันดาลให้เป็นไปในกาลทุกเมื่อ เทอญ

เครื่องสักการะทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าขอตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่ พระพุฒาจารย์เจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุฒเจ้าทุกพระองค์ พระอริยสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณทุกท่าน ขอท่านจงโปรดเมตตาอโสมนัสลงมารับการบูชาสักการะเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข เพื่อมงคลชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้า ในการปฏิบัติธรรมของข้าพเจ้า ตลอดสืบกาลนาน จนกว่าจะถึงพระนิพพาน ในอนาคตกาล อันใกล้นี้ด้วยเทอญ

(บทบวงสรวงท้าวมหาราชทั้ง ๔)

ปรีมัญจะ ทิสง ราช

ระตะรัฏฐ ปะสาสะติ

คันธัพพานัง อาชิปะติ

มะหาราช ยะสัสสิ โส

ปุตตาปี ตัสสะ พะหะโว

อิทธิมันโต ชุติมันโต

โมทะมานา อัญ्ञังสุ

ทักขินัญจะ ทิสัง ราชา

กุมภณทานัง อาธิปะติ

ปุตตาปี ตัสสะ พะหะโว

อิทธิมันโต ชุติมันโต

โมทะมานา อัญ्ञังสุ

ปัจฉิมัญจะ ทิสัง ราชา

นาคานัง อาธิปะติ

ปุตตาปี ตัสสะ พะหะโว

อิทธิมันโต ชุติมันโต

โมทะมานา อัญ्ञังสุ

อุตตะรัญจะ ทิสัง ราชา

ยักขานัง อาธิปะติ

ปุตตาปี ตัสสะ พะหะโว

อิทธิมันโต ชุติมันโต

โมทะมานา อัญ्ञังสุ

ปริมะทิสัง ะตะรัญ्ञุ

ปัจฉิเมนะ วิรูปักโข

จัตตาโร เต มหาราชา

ทัททลละมานา อัญ्ञังสุ

อินทะนามา มะหัพพะลา

วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

วิรูปโห ตัปปะสาสะติ

มหาราชา ยะสัสสิ โส

อินทะนามา มะหัพพะลา

วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

วิรูปักโข ปะสาสะติ

มหาราชา ยะสัสสิ โส

อินทะนามา มะหัพพะลา

วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

กุเวโร ตัปปะสาสะติ

มหาราชา ยะสัสสิ โส

อินทะนามา มะหัพพะลา

วัณณะวันโต ยะสัสสิโน

ทักขิเณนะ วิรูปะโก

กุเวโร อุตตะรัง ทิสัง

สะมันตา จะตุโร ทิสา

(บทชุมนุมเทวดา)

สักเค กาเม จะ รูเป คิริติละระตะเฏ จันตะลิกเข วิมาน เทเป รัฏฐะ จะ คามะ
ตะรวะนะคะหะเน เคะหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักกะ-
คันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนีวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ ฯ ัมมัสสะ-
วะนะกาโล อะยัมมะทันตา ัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมมะทันตา ัมมัสสะวะนะกาโล
อะยัมมะทันตา ฯ

ข้าพเจ้าขอตั้งการวจิตและกัลยาณจิต แก่เทวดาผู้ทรงคุณและบริวารผู้ทรงเกียรติ
ทั้งหลายทั้งปวง บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี และที่จะ
บำเพ็ญไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระนิพพานก็ดี ที่จะให้ผลแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ขอถวายแก่
ท่านทั้งหลายที่มาในมงคลพิธีนี้อย่างเต็มที่จะทุกประการ ขอให้ท่านจงได้อนุโมทนาใน
กุศลนั้น และจงพลันบังเกิดเป็นเครื่องสักการะบรรณาการอันเป็นทิพย์ ที่ท่านยินดีพอใจ
เป็นร้อยเท่าพันทวีที่ท่านต้องการ ขอท่านจงเจริญในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่านยิ่ง ๆ ขึ้น
ไปด้วยเทอญ

อนึ่ง บุญใดที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติ ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ขอ
ให้ข้าพเจ้ามีส่วนแห่งบุญนั้นจงทุกประการ ขออุทิศบุญจากการอนุโมทนานี้ ให้แก่
เจ้ากรรมนายเวรและเทวดาที่รักษาข้าพเจ้า ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่าน ไป
ตลอดหมื่นโลกธาตุ แสงโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญานทุกดวง ทุกเทวสมาคม
ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบคุณงามความดีที่ท่านบำเพ็ญมาแล้วด้วยดีในกาลทุกเมื่อด้วย
เทอญ ข้าพเจ้าขอฝากฝังท่านไว้ต่อเทวสมาคมและเทวสภาที่ท่านเกี่ยวข้อง เมื่อใดที่ท่าน
เข้าไปสู่เทวสมาคมและเทวสถานนั้น ๆ ขอให้ท่านจงได้รับที่นั้งอันมีเกียรติ การต้อนรับ
อันมีเกียรติ การเชื้อเชิญอันมีเกียรติ ในเทวสมาคมและเทวสถานนั้น ๆ ทุกครั้งไป เทวดา
องค์ใดที่เมตตาทำตามคำขอร้องของข้าพเจ้า ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็น
นิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าเคยล่วงเกินท่านทั้งหลายด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม
ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอขมา ขอท่านจงโปรดเมตตายกโทษขอโทษกรรมให้แก่
ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

สิ่งใดในการเวียนว่ายตายเกิด ท่านทั้งหลายเคยล่วงเกินข้าพเจ้ามาในภพใดชาติ

ใด ข้าพเจ้าขอปวารณาให้เป็นอโหสิกรรมทั้งหมดทั้งสิ้น ขอกรรมอันนั้นอย่าได้ไปเบียดเบียนบิดาท่าน ในกรณีใด ๆ ต่อไปอีกเลย

ขออุทิศกุศลไปกับกระแสมะตาดิจิตของท่าน ลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้องของท่านจะอยู่ภพใดภูมิใด ข้าพเจ้าขออุทิศบุญ ไปกับกระแสมะตาดิจิตของท่านไปถึงเขาเหล่านั้น ขอลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้องของท่านจงได้รับส่วนบุญจากข้าพเจ้าอย่างเต็มที่ ขอท่านทั้งหลายจงอยู่ดีมีสุขพร้อมด้วยลูกหลานบริวารและผู้เกี่ยวข้อง พร้อมหน้าพร้อมตา อยู่ดีมีสุข เจริญทั่วหน้าในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไปในกาลทุกเมื่อเทอญ

ข้าพเจ้าขอตั้งเครื่องสักการะนี้เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านผู้บำเพ็ญทานทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญศีลทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญภาวนาทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญบารมีทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญความดีทุกท่าน ท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทุกท่าน ขอนุโมทนาในบุญกุศลของท่านผู้บำเพ็ญทาน ผู้บำเพ็ญศีล ผู้บำเพ็ญภาวนา ผู้บำเพ็ญบารมี ท่านผู้บำเพ็ญความดี ท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทุกท่าน ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่านไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญานทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงมาชื่นชมยินดีอนุโมทนาต่อจิตวิญญานผู้สร้างบารมีสร้างคุณในโลกรัตนทั้งปวงในกาลทุกเมื่อเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยผิดพลาดบกพร่องต่อท่านทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการสร้างบารมีทั้งปวง ต่อการสร้างคุณทั้งปวง ต่อการสร้างกุศลจิตทั้งปวง ข้าพเจ้าขอตั้งจิตด้วยความเจียมตัวเจียมตน แสดงการกราบขอขมาขอลาโทษ ต่อความบกพร่องของข้าพเจ้าต่อท่านทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อภาวนาทั้งปวง ต่อบารมีทั้งปวง ต่อความดีทั้งปวง ต่อกุศลจิตทั้งปวง ต่อไปข้าพเจ้าจะตั้งจิตวิญญานของข้าพเจ้าให้เป็นผู้เกรงอกเกรงใจ ยำเกรง ต่อท่านทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อภาวนาทั้งปวง ต่อบารมีทั้งปวง ต่อความดีทั้งปวง ต่อกุศลจิตทั้งปวง และข้าพเจ้าจะตั้งจิตเคารพยำเกรงต่อท่านผู้บำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อท่านผู้บำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวง

พระศาสดาตรัสว่า บุคคลใดบำเพ็ญทานและสร้างบารมีโดยเคารพ จะได้านิสงส์ยิ่งใหญ่กว่าผู้ที่สร้างโดยไม่เคารพ วันนี้ข้าพเจ้าได้มาตั้งเครื่องสักการะแสดง

สามิจิกรรม ต่อการบำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวง

ขอให้เทวดาทั้งหลาย จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะเป็นผู้บำเพ็ญทานด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญศีลด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญภาวนาด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญบารมีด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญความดีด้วยจิตเคารพ เป็นผู้บำเพ็ญกุศลจิตด้วยจิตเคารพ ข้าพเจ้าจะน้อมจิตยำเกรงต่อความดีทั้งปวง สิ่งใดที่ข้าพเจ้าเคยล่วงเกินต่อความดี ต่อคนดีทั้งปวง มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี หรือข้าพเจ้าเคยล่วงเกินบุคคลใด ๆ ผู้มีเจตนาในการสร้างบารมีในภพชาติใด ๆ

ข้าพเจ้าขอตั้งความอ่อนน้อมถ่อมตัว ขอยอมรับสำนึกผิด ตั้งจิตขอขมา ต่อหน้าพระพุทธ ต่อหน้าพระธรรม ต่อหน้าพระสงฆ์ ต่อหน้าพระโพธิสัตว์ทุกองค์ ต่อหน้าเทวดาทั้งหลาย ต่อหน้าจิตวิญญูณทุกดวง ขอแสดงอาการละพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิ สำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมา ต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธเจ้า เคารพพระธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์ ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากทุกข์โทษ เหวี่ยง พ้นจากเสนียดจัญไร ข้าพเจ้าจะสร้างกุศลอันใด ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เจริญก้าวหน้าในเส้นทางนิพพาน คุณธรรมทุกประการ จงบังเกิดขึ้นในใจของข้าพเจ้า ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งจิตเคารพต่อทานทั้งปวง ต่อศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการสร้างบารมีทั้งปวง ต่อการสร้างความดีทั้งปวง ต่อการสร้างกุศลจิตทั้งปวง และได้ขอขมาลาโทษต่อความบกพร่องที่ข้าพเจ้าเคยมีต่อการบำเพ็ญทานทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญศีลทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญภาวนาทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญบารมีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญความดีทั้งปวง ต่อการบำเพ็ญกุศลจิตทั้งปวงแล้ว ข้าพเจ้าขอประกาศต่อเทวดาทั้งหลาย ขอให้ท่านจงนำข่าวสาร ไปบอกนายบัญชีที่จดจารึกคุณความดีของข้าพเจ้าในอดีตกาล ถ้าในอดีตกาล ข้าพเจ้าเคยให้ทานโดยไม่เคารพ รักษาศีลโดยไม่เคารพ บำเพ็ญภาวนาโดยไม่เคารพ สร้างบารมีโดยไม่เคารพ สร้างความดีโดยไม่เคารพ สร้างกุศลจิตโดยไม่เคารพ บัดนี้ข้าพเจ้าได้สำนึกผิดและตั้งจิตกราบขอขมาขอลาโทษแล้ว ขอนายบัญชีทั้งหลายจงเปลี่ยนการจารึกบุญของข้าพเจ้าในอดีตที่ทำโดยไม่เคารพ ที่จารึกเอาไว้ในบัญชีชั้นรอง ขอนายบัญชีทั้งหลายจงเปลี่ยนการจารึกบุญนั้น ไปสู่บัญชี-

ทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร บุญบารมีใดที่ข้าพเจ้าเคยสร้างโดยไม่เคารพในอดีตกาล
แล้วเป็นเหตุให้บุญกุศลนั้นมาส่งผลให้ข้าพเจ้าในปัจจุบันนี้อย่างไม่เต็มที อย่างเหลือบ่า
กว่าแรง อย่างหมดแรง อย่างไม่มีแรง อย่างฝืดเคือง อย่างยากลำบาก

ตั้งแต่นี้ต่อไป ขอนายบัญชีจงป่าวประกาศการจาริกบุญของข้าพเจ้าที่เปลี่ยนมา
จาริกใหม่ในบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชร อันเป็นที่จาริกของบุคคลผู้ทำบุญโดย
ความเคารพ ให้ทานโดยเคารพ รักษาศีลโดยเคารพ เจริญภavanaโดยเคารพ สร้างบารมี
โดยเคารพ สร้างความดีโดยเคารพ สร้างกุศลจิตโดยเคารพ ขอเทวดาทั้งหลายจงป่าว
ประกาศต่อโลกธาตุว่า เดียวนี้ข้าพเจ้าได้เป็นคนใหม่แล้ว ได้เปลี่ยนตัวเองมาเป็นผู้ที่มี
ความเจียมตัว มีความเคารพยำเกรงอย่างแรงกล้า ต่อความดีและคนดีทั้งปวง ขอให้
เทวดาซึ่งเป็นหมู่ญาติทั้งหลาย และเทวดาทั้งหลายที่เคยร่วมบุญกุศลกับข้าพเจ้ามาใน
อดีตกาล จงมาช่วยเหลือข้าพเจ้าอย่างแข็งขัน ให้ข้าพเจ้าเจริญรุ่งเรืองในกาลต่อไป
เพราะข้าพเจ้าในตอนนี้ได้เปลี่ยนจิตของข้าพเจ้าให้มาสร้างกุศลบารมีด้วยความเคารพ
แล้ว

ด้วยเดชบารมีแห่งบุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญโดยเคารพ และบารมีของเทวดาหมู่
ญาติที่รับรู้คำอธิษฐานที่ข้าพเจ้าตั้งขึ้นนี้ ตั้งแต่นี้ต่อไปขอให้ข้าพเจ้าพ้นทุกข์ พ้นโศก
พ้นโรค พ้นภัย พ้นเคราะห์เสนียดจัญไร พ้นวิบากกรรมทั้งปวง พ้นหนี้สินทั้งปวง พ้น
ปัญหาทั้งปวง พ้นอุปสรรคทั้งปวง พ้นคนเลวทั้งปวง พ้นคนชั่วทั้งปวง พ้นคนใส่ร้าย
ป้ายสีทั้งปวง พ้นคนหักหลังทรยศทั้งปวง ข้าพเจ้าประกอบกิจการอันใด ขอให้สำเร็จ
สมปรารถนา เจริญก้าวหน้าทุกประการ บุญกุศลทั้งปวงของข้าพเจ้าที่ได้เปลี่ยนมาจาริก
ในบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝังเพชรนี้แล้ว จงมาเกื้อหนุนให้ข้าพเจ้าเข้าถึงพระนิพพาน
อย่างง่ายดาย ครอบงำได้ยังไม่ถึงพระนิพพาน ขึ้นชื่อคำว่าไม่มีและไม่รู้ อย่าได้ประสบ
พบเจอ ข้าพเจ้าประกอบกิจการอันใด ขอให้คล่องตัวทุกอย่าง ราบรื่นทุกอย่าง รุ่งเรือง
ทุกอย่าง สำเร็จทุกอย่าง สมปรารถนาทุกอย่างทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ ข้าพเจ้า
ประกอบกิจการอันใดที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จสมปรารถนา เป็นอัครรรย
เหนือมนุษย์ทั้งปวง ด้วยบารมีเทวานุภาพบันดาลให้เป็นไป เทวดาองค์ใดช่วยทำคำ
อธิษฐานของข้าพเจ้าให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิรันดร์
ในกาลทุกเมื่อเทอญ

ด้วยอำนาจบุญกุศลของข้าพเจ้าที่ได้ย้ายมาจาริกบนบัญชีทองคำ บัญชีทองคำฝัง-

เพชร ณ กาลบัดนี้แล้ว กุศลบารมีนั้นอันเป็นบารมีสีทอง บารมีแสงทอง บารมีสีธรรม บารมีแสงธรรม ขอบารมีเหล่านั้น จมรวมตัวกัน ให้ข้าพเจ้าเจริญในพระพุทธศาสนา เจริญในธรรมะทั้งปวง แดกฉานในธรรม แก่กล้าในธรรม ได้บรรลुธรรม ได้บรรลุมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ อย่างง่ายดาย ได้บรรลุปฏิสัมภิตา ๔ อภิญญา ๖ วิโมกข์ ๘ และคุณธรรมทั้งหลายที่บัณฑิตทางพุทธศาสนาสรรเสริญ ได้อย่างง่ายดาย ด้วยเดชบารมี บุญกุศลของข้าพเจ้าที่ย้ายมาจาริกในบัญญัติทองคำ บัญชีทองคำฝั่งเพชร ตั้งแต่บัดนี้ต่อไป จนกว่าข้าพเจ้าจะถึงพระนิพพานในอนาคตกาลอันใกล้ด้วยเทอญ

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้หาญกล้ามาอธิษฐานนี้ ถ้าหากว่าล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรณีใด ๆ ข้าพเจ้าขอกราบแทบเท้าขอมาขอลาโทษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงโปรดเมตตา ยกโทษให้อภัยและช่วยเหลือข้าพเจ้าในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อเทอญ

พุทฺธัง ปติทฺธิ ธมฺมํ ปติทฺธิ สังฆํ ปติทฺธิ

ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าในวันนี้ จงศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์อย่างเต็มที่ ด้วยบารมี พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระอริยสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ทุกท่าน ท่านผู้มีพระคุณผู้มีบุญคุณทุกท่าน และบารมีบุญกุศลของข้าพเจ้าที่ย้ายมาจาริกในบัญญัติทองคำ บัญชีทองคำฝั่งเพชร และเทวดาที่เคยสร้างบารมีกับข้าพเจ้าทั้งหลาย เมตตาบันดาลให้เป็นไป ให้สัมฤทธิ์ผล ศักดิ์สิทธิ์ ทุกข้อทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องหน้า จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องขวา จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องหลัง จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องซ้าย จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องล่าง จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทุกทิศทุกทาง จงเป็นสุขเกิดจงพ้นทุกข์เกิดจงมีส่วนแห่งบุญของข้าพเจ้าเกิด

ขอกระแสน้ำอันอ่อนนุ่มถ่มตน และกระแสนเมตตาจิตของข้าพเจ้า จงแผ่ไป

ตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณดวงใดสัมผัสกระแสนี้ ขอให้มีส่วนแห่งบุญจากข้าพเจ้าจงทุกประการ จิตวิญญาณดวงใดที่รู้แล้ว ขอให้อนุโมทนาเองเถิด จิตวิญญาณดวงใดที่ยังไม่รู้ ขอให้เทวาททั้งหลายจงบอกจิตวิญญาณเหล่านั้นให้รู้ เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนาในกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญ จิตวิญญาณเหล่านั้นจึงเป็นสุข พันทุกข์ทั้งปวง ความปรารถนาที่ดั่งามของท่านจงเต็มรอบบริบูรณ์ทุกประการในกาลทุกเมื่อเทอญ เทวาทองค์ใดที่นำกระแสเมตตาจิตของข้าพเจ้าไปปรากฏในที่ต่าง ๆ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

ขอเชิญเทวาททั้งหลายที่เมตตามาสู่สมาคมนี้ มาสู่มงคลพิธินี้ หรือว่ารับรู้ในมงคลพิธินี้ ขอน้อมอัญเชิญท่านทั้งหลาย จงโปรดเมตตามาเป็นกัลยาณมิตรฝ่ายภูมิทิพย์ ภูมิธรรมของข้าพเจ้า บุญกุศลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญทั้งปวง ขอจงได้แก่ท่านเทวาททั้งหลายที่เมตตาต่อมองคลั่งมาเป็นกัลยาณมิตรในฝ่ายภูมิทิพย์ภูมิธรรมของข้าพเจ้าในกาลทุกเมื่อ ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในบุญกุศลของท่านเทวาททั้งหลายทั้งปวง ขอให้ข้าพเจ้ามีส่วนบุญจากท่านทั้งหลายจงทุกประการ ขอป่าวประกาศคุณงามความดีของท่านทั้งหลายไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏจักรวาล อนันตจักรวาล จิตวิญญาณทุกดวง ทุกเทวสมาคม ทุกเทวสภา จงรับรู้รับทราบ คุณงามความดีที่ท่านบำเพ็ญมาแล้วด้วยดีในกาลทุกเมื่อเทอญ ขออุทิศกุศลไปถึงเจ้ากรรมนายเวรของท่านที่ท่านเคยล่วงเกินเข้ามาในอดีตกาล เจ้ากรรมนายเวรเหล่านั้นจงได้รับบุญกุศลจากข้าพเจ้าและจงยกโทษอโหสิกรรมให้แก่ท่านเทวาททั้งหลายที่เมตตามาเป็นกัลยาณมิตรในฝ่ายภูมิทิพย์ภูมิธรรมของข้าพเจ้า เมื่อใดที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญบุญกุศล ขออุทิศบุญถวายแก่ท่านเป็นอัตโนมัตติทุกครั้ง ท่านจงอนุโมทนาเอาเองทุกครั้งทุกครั้งเถิด ขอเราจงมีส่วนเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ขอให้ท่านจงเจริญในภูมิทิพย์ภูมิธรรมของท่าน ขอให้ข้าพเจ้าที่สร้างบารมีในเมืองมนุษย์นี้จงเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา เจริญในบุญบารมีธรรม ประกอบกิจการอันใดที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ขอให้สำเร็จสมปรารถนาเป็นอัสจรรยเหณีอมนุษย์ทั้งปวง ด้วยบารมีเทวานุภาพบันดาลให้เป็นไป เทวาทองค์ใดเมตตาทำคำอธิษฐานของข้าพเจ้าให้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์ ขอให้มีส่วนบุญจากข้าพเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ในกาลทุกเมื่อเทอญ

คำอธิษฐานเมื่อออกกรณและเดินทางไกล

สาธุ พุทฺธัง อาราธนาณัง ธัมมัง อาราธนาณัง สังฆัง อาราธนาณัง ข้าพเจ้าขอ
อาราธนาบารมี พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้าศักดิ์สิทธิ์
มีฤทธิ์จงทุกประการเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมีของพระพุทฺธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทฺธเจ้าทุก
พระองค์ พระสาวกทุกองค์ พระโพธิสัตว์ทุกองค์ พรหมทุกองค์ เทวดาทุกองค์ พ่อแม่
ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน จงโปรดเมตตาตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ ให้สะดวก
ปลอดภัยปราศจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวงด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมี พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้บุญกุศลที่ข้าพเจ้า
ได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติจงรวมตัว ขออุทิศให้แก่พระศรีอาริย์เจ้าแม่กวนอิม ท้าวสักกะ-
เทวราช ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ และเทวดาทั้งหลายทั้งปวง ขอให้ท่านจงอนุโมทนาและจง
โปรดเมตตาส่งเทวดาที่เป็นสัมมาทิฐิมาคุ้มครองรักษารถคันนี้ด้วยเทอญ

เทวดาองค์ใดที่โปรดเมตตาตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ ในตอนนี้ก็ดี หรือที่จะมี
เมตตาตามาคุ้มครองรักษารถคันนี้ในโอกาสต่อไปข้างหน้าก็ดี ข้าพเจ้าขอตั้งคำ
อธิษฐานจิตไว้ว่าขอให้ท่านได้มีส่วนในบุญกุศลทั้งปวงที่ข้าพเจ้าได้เคยบำเพ็ญมาทั้งใน
อดีตชาติและปัจจุบันชาติจงทุกประการด้วยเทอญ และขอให้ท่านจงโปรดเมตตา
คุ้มครองรักษารถคันนี้และผู้โดยสารให้ปราศจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวง คิดประกอบ
กิจการอันใด ขอให้สำเร็จเป็นอัศจรรย์ด้วยเหตุแห่งบุญบารมีของท่านทั้งหลายได้โปรด
เมตตาบันดาลให้เป็นไปในกาลทุกเมื่อด้วยเทอญ

ข้าพเจ้าขออาราธนาบารมี พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้บุญกุศลที่ข้าพเจ้า
ได้บำเพ็ญมาทุกภพทุกชาติจงรวมตัว ขออุทิศให้แก่จิตวิญญาณตลอดรายทางที่ข้าพเจ้า
ขับรถคันนี้ผ่านไป ขอให้ท่านจงมีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วจงทุกประการ
และขอให้ท่านจงคุ้มครองรักษาปกป้องคุ้มกันภัยให้แก่รถคันนี้ให้ปราศจากอุปสรรค
เภทภัยที่จะมาเบียดเบียนพิทาในตลอดทุกเส้นทางที่ขับผ่านไปมาในกาลทุกเมื่อด้วยเทอญ

พุทธัง ปติทธี ัมมมัง ปติทธี สัมมัง ปติทธี ขอบารมี พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า
พระสงฆ์เจ้า ประสิทธิให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้านี้สำเร็จสมความมุ่งมาดปรารถนาจงทุก
ประการเทอญ สาธุ

พระชุมพล พลบุญโย เขียนเมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๕

บทขอขมากรรมสำนึกผิด

หลวงพ่อชมพล พลปัญญา

๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ด้วยเดชะ พุทธบารมี ชัมมบารมี สังฆบารมี ข้าพเจ้าจะขอน้อมอัญเชิญถึง ศักดิ์สิทธิ์ และเทวดาทั้งหมื่น โลกธาตุ แสน โกฎิจักรวาล อนันตจักรวาล มาเป็นพยานในการขอขมาลาโทษ ขอโหสิกรรม สำนึกผิด ตั้งจิตใหม่ ของข้าพเจ้า ในกาลบัดนี้ด้วย เทอญ

ข้าพเจ้าจะขอตั้งความใฝ่ดี ความละเอียดอ่อนบารมี และความเกรงกลัวต่อบาป ไว้เป็นเบื้องหน้า จะกราบแทบเท้าขอขมา ขอลาโทษ กระทำคืนความผิดของตน ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

๑. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระธรรมเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระอริยสงฆ์สาวกทุกองค์ และปวงชนียวัตถุสถานอันเกี่ยวเนื่องกับพระรัตนตรัยและสิ่งมีคุณทุกทุกสิ่งสถาน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๒. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อพระโพธิสัตว์ทุกองค์และท่านผู้ทรงคุณซึ่งกำลังชวนขยายสร้างบารมี อยู่ในเส้นทางเครือข่ายแห่งพุทธะทั้งปวง มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๓. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อบิดามารดาผู้มีพระคุณชบเลี้ยงข้าพเจ้ามาตั้งแต่เท่าเท่าฝาหอย มีการไม่รู้จักรักสำนึกบุญคุณที่ท่านชบเลี้ยงมา คือด้านไม่ฟังคำสั่งสอน ต่อล้อต่อเถียงทำให้ท่านเสียใจ ไม่กระทำตามโอวาทที่ท่านสอนสั่ง ไม่ชวนขยายตอบแทนบุญคุณท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๔. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกิน ต่อครูบาอาจารย์ผู้สอนสั่งด้วยหวังดี โอบอ้อมอารีมีพระคุณเกื้อหนุนด้วยเมตตา โดยทำให้ท่านต้องระอาเพราะความถือด้านถือตัว หัวแข็ง บ้างก็แข่งดีเข้าใจว่าตัวเองนี้เก่งกล้า ทั้งที่สงวนรักษาความโง่เขลาเบาปัญญาไว้อย่างประคบประหงม ไม่น้อมรับโอวาทที่ท่านเมตตาสอนสั่งด้วยหวังดี ทำให้ท่านผู้หวังดี

ต้องคับแค้นแน่นใจ มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๕. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยหักหลัง ทรยศ คดโกง ต่อท่านผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ต่อท่านผู้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี จริ่งใจต่อข้าพเจ้า มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๖. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยลบหลู่ล่วงเกิน ต่อท่านผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี หรือเพราะความเย่อหยิ่งถือดี ยกตนข่มท่าน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๗. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยแสดงความไม่ยำเกรง ต่อจิตวิญญูณ ทั้งในภูมิชั้นสูง ภูมิชั้นกลาง ภูมิชั้นต่ำ ได้เคยล่วงเกินทำร้ายทำลายให้ท่านเดือดร้อน ด้วยกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๘. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยทำให้ท่านผู้ใกล้ชิดสนิทแน่น ทั้งเป็นญาติมิตรสหาย ภรรยาลูกหลานเหลนสืบสายโลหิต ต้องคับแค้น ขัดข้อง ผิดหมองใจ โดยการแสดงนิสัย อันธพาลมารโหดร้ายต่อคนใกล้ชิด มองข้ามคนสนิทไปสนใจแต่คนนอก ทำให้ท่านต้องน้อยใจ เสียใจ น้ำตาตก เพราะว่าข้าพเจ้าถือทิฐิหยาบกระด้าง เอาแต่ใจและความต้องการของตัวเองเป็นใหญ่ มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๙. สิ่งใดที่ข้าพเจ้า ได้เคยกระทำไปโดยไม่สมควรแก่ศักดิ์ศรีและฐานะ กระทำไปโดยไม่ละอายต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อบาป ผิดสัจจะ ผิดศีล ผิดธรรม ไม่ยำเกรงต่อโอวาทของพระศาสดา โดยละเมิดข้อห้าม หรือไม่เชื่อฟังเพื่อกระทำตามที่พระองค์สั่งสอน มาในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

๑๐. สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้เคยกระทำการกักขฬะ เขี้ยว โหด เลวร้าย อาฆาต พยาบาท สาปแช่ง จ้องแวง อิจฉา ริษยา ไม่อยากให้คนอื่นได้ดี ทั้งคำว่า ใส่ร้ายป้ายสี นินทา กล่าววาจาต่อเสียดยุยงให้แตกสามัคคีกัน ปั่นโยนความผิดให้ผู้อื่นโดยไม่เป็นความจริง หรือพูดจาพล่อย ๆ โดยไม่ยั้งคิดไม่รับผิดชอบ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อน มา

ในอดีตชาติก็ดี ปัจจุบันชาติก็ดี เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี ทั้งหมดทั้งสิ้น

ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ข้าพเจ้าขอตีแผ่ความจริงใจ ในการยอมรับสำนึกผิดของข้าพเจ้า ไปตลอดหมื่นโลกธาตุ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล

ขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกทุกพระองค์ ได้โปรดเมตตามาเป็นพระประธาน ในการขอขมาลาโทษของข้าพเจ้าในกาลครั้งนี้ด้วยเทอญ

ขอแสดงอาการ ละพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิ ขอสำนึกผิดในบาปกรรมที่ทำมาต่อไปนี้จะตั้งตา ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ขาวรอบ เชื่อฟังพระพุทธรูปเจ้า เคารพพระธรรม เดินตามพระอริยสงฆ์

ด้วยอำนาจเดชพระเมตตาของพระบรมศาสดาจารย์เจ้า ในวาระโอกาสที่ข้าพเจ้าได้กราบขอขมาลาโทษ ยอมรับสำนึกผิดในกาลครั้งนี้ ขอให้ญาณบารมีของข้าพเจ้าได้ผุดเกิดใหม่ ภายใต้วรรณมรรยพระพุทธรูป ปกเกล้า ปกเกศ ให้ข้าพเจ้าได้เจริญรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุข ในเส้นทางธรรมยatraของพระพุทธรูปตลอดไป

ในวาระมงคลโอกาส ที่ข้าพเจ้าได้เกิดใหม่ ภายใต้วรรณมรรยญาณของพระองค์เจ้านี้ ข้าพเจ้าจะพึงแสดงออก ซึ่งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยกุศลและเมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ข้าพเจ้าจะตั้งจิตบำเพ็ญอย่างแรงกล้า ต่อพระพุทธรูป ต่อพระธรรมเจ้า ต่อพระสงฆ์เจ้า มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป มีความยินดีในการบริจจาคทาน ในการรักษาศีล ในการเจริญภาวนา ในการสร้างบารมี ในการสร้างคุณดี ในการสร้างกุศลจิต ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

เพราะว่าข้าพเจ้าได้มีศรัทธาความเชื่ออย่างแรงกล้า ในเรื่องกฎแห่งกรรม ว่าบุคคลกระทำการสิ่งใด ไม่ว่าดีหรือชั่วก็ตาม ตนเองนั่นแหละ ที่จะเป็นผู้รับทั้งผลดีและผลชั่ว ไม่ใช่ผู้อื่นจะมาเป็นผู้รับผล ตนเองนั่นแหละที่จะเป็นผู้รับผลอย่างเต็มที่ อย่างถ่องแท้ทุกคดี ไม่ว่าชั่วหรือดี เป็นกฎตายตัว ตลอดกาลนาน จนสิ้นโลก

ข้าพเจ้าขอตีแผ่ความจริงใจไปตลอดโลกธาตุ ประกาศโทษตน ด้วยความละเอียดต่อบาป และความเกรงกลัวต่อบาป ข้าพเจ้าจะขวนขวายปรับปรุงตนเป็นคนใหม่ จะเห็นโทษในความชั่วแม้เล็กน้อย แล้วไม่ฝืนกระทำ จะเห็นคุณในความดีแม้เล็กน้อย แล้ว

ชวนขายกระทำโดยเคารพเพื่อ จะไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่เชื่อนเซ ต่อความดี
และคนดีทั้งปวง จะไม่ทำตัวให้คู่กันเคยเป็นสหายใกล้ชิด ต่อความชั่วและคนชั่วทั้งปวง
จะชวนขายคบหากัลยาณมิตรผู้เป็นบัณฑิต เพื่อเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ในเส้นทางแห่ง
การปฏิบัติบูชา ด้วยความยำเกรงอย่างแรงกล้าต่อพระธรรม ไปจนกว่าที่จะถึงซึ่งพระ
นิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้ด้วยเทอญ

พระชุมพล พลบุญโธ เขียนเพื่อเป็นพุทธบูชา ในวันวิสาขบูชา ๒๘ พฤษภาคม
๒๕๕๓

(บทขอขมากรรมสำนึกผิดนี้ ถ้าใครใช้ทุกวันจะช่วยแก้ไขวิบากเวรกรรมให้
เบาบางลง และช่วยให้เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง)

(ไม่สงวนลิขสิทธิ์)

หากพบหนังสือเสียหายจากการพิมพ์
กรุณาส่งคืนโรงพิมพ์
บริษัท สยามคัลเลอร์พรีน จำกัด
ตามที่อยู่ด้านหน้า
ทางโรงพิมพ์จะจัดส่งหนังสือเล่มใหม่ไปให้
โดยไม่คิดมูลค่า

